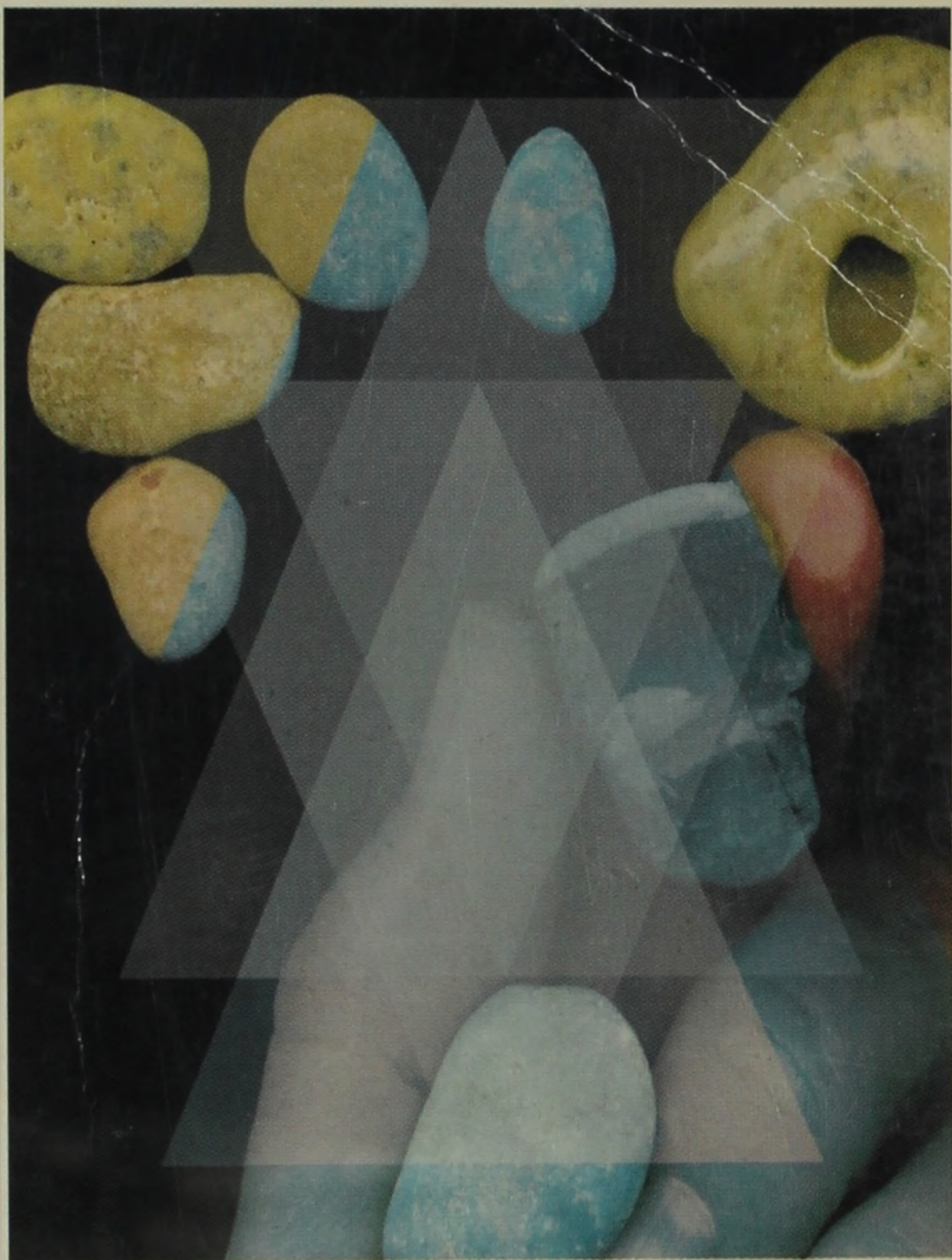
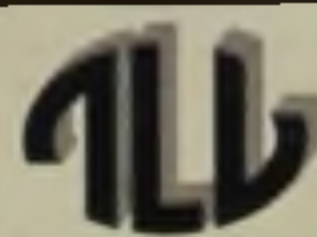

S

**GHEORGHE
CHWARTZ**

Oul de aur

EDITURA ALLFA

GHEORGHE SCHWARTZ

OUL DE AUR

Gheorghe Schwartz
OUL DE AUR

Copyright © 1998 Editura ALLFA
ISBN 973-9293-86-7

Toate drepturile rezervate Editurii ALLFA
Nici o parte din acest volum nu poate fi reprodusă
fără permisiunea scrisă a Editurii ALLFA
Copyright © 1998 by ALLFA
All rights reserved.
The distribution of this book outside Romania
is prohibited without the written permission of ALLFA

Editura ALLFA București
Bd. Timișoara nr. 58, sector 6, cod 76548
☎ 413.11.58, 413.43.21, 413.18.50
413.07.20
Fax: 413.05.40

Departamentul difuzare 413.07.15
Fax: 413.03.29

Redactor: Olimpia Novicov
Coperta colecției: Stelian Stanciu
Tehnoredactare computerizată: Cătălin Mantu

PRINTED IN ROMANIA

GHEORGHE SCHWARTZ

OUL DE AUR

Prefață de Dan-Silviu Boerescu

EDITURA ALFA

1871

1872

1873

1874

LEGENDĂ, PARABOLĂ, MIT sau fausticul demon al Speranței

Într-o epocă în care părem, mai degrabă, fascinați de spectacolul cotidianului sau, în cel mai bun caz, de revelațiile istoriei recente, prozatorul Gheorghe Schwartz alege – parcă anume pentru a boicota un orizont de receptare prestabilit – calea parabolei inspirate, convențional, de istoria străveche. În cazul ciclului său romanesc *Cei o sută* (din care au apărut deja *Anabasis*, 1988 și *Ecce homo*, 1993), pre-textul istoric este dat de antichitatea romană tîrzie, văzută ca o oglindă răsturnată în timp a contemporaneității, cît și ca o imagine fidelă în eternitate a unor permanențe universale.

Oul de aur, a treia carte din serie, are ca primă indicație temporală epoca lui Niger (95-135 e.n.), o „ușă întredeschisă“ concomitent spre trecut și viitor (contururile arhetipale ale măcinatului de conflicte veac XX sînt evidente) sau, dacă vreți, spre un perpetuu și imuabil prezent, în faptele și atitudinile personajelor văzînd, dincolo de reconstituirea mai mult sau mai puțin apocrifă a unei fresce istorice, semnificative reflexe de supraviețuire ori locuri comune ale viețuirii pe care le știm/simțim ca fiind *ale noastre, dintotdeauna*. Numai că textul și viața nu se proiectează reciproc în perspective armonioase, *cartea* ce rezultă fiind expresia unui război hermenentic mărturisit și asumat:

«Omul a scris: „Realitatea nu este decît urma palpabilă a imaginației“. Dar tot el, omul, este cel ce a spus că „realitatea tumefiată este imaginația“. Ascunse între cuvinte, realitatea și imaginația se înlocuiesc neîncetat în oglinda înșelătoare a sufletelor...»

Pornind de la această axiomă, datul istoric se poate preschimba foarte lesne în *legendă*, iar legenda poate fi investită cu attributele *parabolei*. Astfel, se conservă valoarea ei inițiativă dar și aburul de (controversată?) sacralitate cu care nimbăm, îndeobște, vîrsta fiecărui început. Numai că, în fața complexității comportamentale a unor acțanți care se încapățînează să își refuze statutul de zei (menținîndu-se între limitele previzibile ale unei umanități canonice, cu excepțiile de

rigoare abil exploatare narativ), nu toate paradisurile pierdute mai pot fi beatificate. Multe devin abia himere ale unui Eden dorit cu pasiune, însă imposibil de atins, travestit – tocmai de aceea – în *mit*.

Colportorii acestui mit sînt, în acest al treilea volum, în număr de 13, de la al Douăzeci și Șaselea (Niger) la Al Treizeci și Optulea (Terțius, 451–476?). Poveștile lor, aștătoare întrepătrunderi ale unui fantastic dedus prin calcul epic și dozare compozițională cu elemente databile de peisaj istoric, reprezintă avatarii *oului de aur*, una din cele 27 de „minciuni“ ce „n-au fost niciodată numite“ de pe lista de mai târziu a Papei Sisinnius. *Oul de aur*, joc cu figurine din chihlimbar, lapislazuli, abanos și sticlă răspîndite pe un mare pergament, practicat de Niger ca divertisment savant, rezervat din ce în ce mai rarilor inițiați, este acea practică ezoterică rezervată cîndva regelui David, apoi lui Antoniu și Cleopatrei și în care Al Douăzeci și Șaselea îl introduce pe împăratul Hadrian, ca într-o sectă secretă. Interesul pentru acest joc suprem, ale cărui taine nici măcar sofisticatele comploturi țesute în capitala Imperiului nu le pot descifra, reprezintă una din pîrghiile „păcii romane“ (umbra lui Hesse din *Glasperlenspiel* devine tot mai vizibilă pe măsură ce înaintăm – totuși, fără a progresa semnificativ – în labirintul revelat înșelător de Gheorghe Schwartz). Dar inițierea într-o magie își are prețurile ei: chemat de Hadrian să deslușească, cu ajutorul figurilor mutate pe marele pergament, tainele unei răzvrățiri a iudeilor, Niger este literalmente înghițit de joc, dispărînd în abisul combinației absolute, identificîndu-se cu *oul de aur* ca într-un blestem provocat de ingerința lumescului cu tainele sacramentale...

Dinastia păstrătorilor teribilului secret al *oului de aur* continuă cu Al Douăzeci și Șaptelea, psihopomul înviat din morți, comediantul și medicul lui Marc Aureliu, dar și fiu natural al lui Niger. Urmează, apoi, Al Douăzeci și Optulea, zis Nătărăul, întrucît fiul Psihopompului nu se pricepea la nimic altceva decît „să deschidă larg porțile dezastrului“ și, mai ales, să dăruiască tot ce avea altora, ultimul său cadou fiind punga de bani oferită celor doi tîlhari care îl vor înjunghia. (Este momentul în care scribul consideră necesară o largă paranteză – *Bulgărele de aur* – pe tema generozității „nemotivate“ și produce o mică dramă de idei în decor contemporan.) Următorul descendent al stăpînului *oului de aur*, Al Douăzeci și Nouălea, lucrează atît de mult la ștergerea propriei identități încît ajunge să fie numit în cronici Anonimul și devine profetul mut al unei noi religii a tăcerii. Fecunditatea acestui ascet îl făcea capabil să lase grea doar atingînd cu mîna pe frunte. Al Treizecilea, deși nimeni nu i-a contestat filiația directă din Cel Ales, nu era copilul acestuia, lucru ce avea să se vădească din cariera sa de tîlhar sub porecla de „Trei Cuțite“. Singurul

analfabet din Cei O Sută, lui i-a succedat Caius al II-lea, Al Treizeci și Unulea, un ipohondru fără seamăn, care, în cursul îndelungii sale agonii imaginare, reia jocul *oului de aur* într-o formă mentală: „căuta cu fervoare figuri captivante și, de nu le găsea în cuvinte, le inventa și le dădea drumul să cutreiere libere anii propriei vieți... universul bolnavului se umplea de evenimente și-i dădea tot mai mult certitudinea că n-a făcut în zadar umbră pământului“. Pentru el, „realitatea continuă să rămână un ecran al amintirilor“, replică a marelui pergament pe care strămoșul său, inițiatul Niger, își muta figurinele. Jocul absolut îl absoarbe și pe el, întrucât rudele sale îl vor omorî pentru a da curs proorocirii care-i atesta decesul „iminent“ de prea multă vreme, neîndeplinirea ei punând în primejdie însuși echilibrul universului.

Fiul lui Caius al II-lea va fi numit Copilul datorită hipersensibilității sale malade, care-l împinge pe Al Treizeci Și Doilea „să se refugieze într-o lume paralelă, construită cu migală, în așa fel încît nenumăratele agresiuni ale celorlalți oameni să n-o poată atinge“. Jocul său favorit nu mai este unul cu figurine, ci cu pietre prețioase, cu ajutorul cărora re-compune o lume de vis. Al Treizeci Și Treilea, Eusebius din Nicaea, se va complăce în postura de scrib, iar capitolul ce îi este dedicat poartă sugestivul subtitlu „Din nou despre sănătoasa cenzură a istoriei“, într-atît de bine reușind eroul să încurce ițele – prin consubstanțialitate cu opera sa – încît orice urmă a sa va fi dispărut pe vecie în noianul de întîmplări ce refac marele puzzle istoric (avatar, firește, al marelui pergament). Falsul sfînt Enandros din Nikomedia este Al Treizeci Și Patrulea, următoarea figură din lanțul misterioșilor inițiați ce perpetuează, cu sau fără știrea lor, marea taină nenumită. Al Treizeci Și Cincilea, fiind savantul însetat de cunoaștere absolută, va fi supranumit Metafaustus, dezvăluind astfel una din cheile cele mai importante pentru înțelegerea menirii șirului de mari inițiați: nu cumva Al O Sutălea va fi însuși Faust? Răspunsul scribului este fără echivoc: Al Treizeci și Cincilea este «strămoșul, caricatura „subdezvoltată“, „primitivă“, „protoistorică“» a personajului lui Marlowe, Goethe sau Thomas Mann, fiind, în același timp, și „filmul nedezvoltat al peliculei“, neștiutele sale virtualități în absența pactului, semnat cu sînge, ce va fi încheiat într-o bună zi cu Diavolul. Următoarele personaje (în fapt, ultimele asupra cărora se va glosa în acest volum) sînt Primus, Secundus și Tertius, încarnările ca-și-mistice, în sens pythagoreian ale cifrei 3. Graiul numerelor constituie astfel o nouă grilă pentru înțelegerea complicatelor mecanisme oculte din spatele aparențelor înșelătoare. Pentru scrib, legătura dintre cei trei este de un tip special, ținînd de geometria sacră: „catetele vieților lui Primus, Secundus și Tertius“ sînt pe vecie reunite „într-unul și același triunghi echilateral“. Cîtă mistică, atîta exactitate geometrică!

Dacă e vorba, însă, de o mistică propriu-zisă în multietajata relatare a vieților și faptelor celor 13 discipoli (ne)mărturisiți ai *oului de aur*, aceasta este – ni se spune de către scrib în finalul (provizoriu) al cronicii sale – una a Speranței. Fiecare dintre inițiați profesează o ars combinatoria: reunite, practicile lor dau o sumă a încercărilor de a sabota Istoria reală, al cărei mers înainte prin timp este ghidat de pragmatismul rece împingând la crimă nu la milostenie. Istoria Textului, ale cărei vizibile contradicții și inadvertențe sînt simbolizate de multiple ezitări ale scribului, chiar dacă e opera unui cîrpaci inspirat, se vrea opera unui iluminat. Utopia Sa constă în credința că, prin parabola retrăită, ar putea modifica retroactiv desfășurarea evenimentelor de pe uriașa tablă de joc care este lumea. Între Monopoly și Marele Pergament, scribul se joacă îmboldit de Speranță (în ce? în cine?), singurul demon acceptat pînă și de cea mai habotnică și incondițională creștinătate.

Dan-Silviu Boerescu

AL DOUĂZECI ȘI ȘASELEA

(95-135 e.n.)

– Niger –

Ușa întredeschisă

Omul a scris: „Realitatea nu este decît urma palpabilă a imaginației.“ Dar tot el, omul, este cel ce a spus că „realitatea tumefiată este imaginația“. Ascunse între cuvinte, realitatea și imaginația se înlocuiesc neîncetat în oglinda înșelătoare a sufletelor. Scribul nu știe dacă e născocit sau atestat un fapt sau un gând: dovada nu dispune niciodată de suficiente dovezi, însă de asemenea fleacuri adevărului nici că-i pasă. Adevărul are cu totul alte criterii, fie că-i vorba de imaginație, fie că se referă la realitate. Pînă la urmă nici nu le mai numește într-un fel sau altul. Oricum, cînd imaginația este înlăturată ostentativ de o realitate devenită prea pragmatică, lucrurile devin foarte triste...

Despre Niger, fiul aceluia atestat *primipilus* al lui Traian, nepotul lui Canis și strănepotul lui „Magister morum“, nu avem nici o mărturie documentară univocă: numele lui nu este men-

ționat ca erou, nici unul dintre preazeloșii autori nu-l pomeneste printre figuranți. El a circulat doar în relatările orale, dar a fost cu atât mai cunoscut timp de veacuri în nădejdea legendei cu „Oul de aur“.

Afirmația pare „imposibilă“: pe de o parte, de unde își ia scribul îndrăzneala să vehiculeze un nume despre care el însuși pretinde că n-a supraviețuit nici în cronici, pe de altă parte, cum poate cineva să susțină o declarație negativă? Disculpându-se în cele două puncte, scribul va lăsa în continuare mitul să pledeze pentru el. Deci...

Himera „Oului de aur“ a renăscut o dată cu generația fiilor ultimilor cuceritori romani. După ce a fost bine cunoscută și Dacia, timp de mai multe secole nu s-au mai ivit exploratori dornici de a urma traiectele vechilor ispite. Curiozitățile au revenit de la extremități spre imediata apropiere. Nădejdea și-a înlocuit masca. Insulele fericiților se depărtau în trecutul venit din basm, raiul nu era încă acceptat, făcând parte dintr-un capitol ce abia se năștea. Într-un timp al uneia dintre primele crize de aspirație, Niger se afla parcă în însăși singura felie a speranței unui mit fără de început și fără de sfârșit. O îngustă fereastră concretă în lunga poveste... Lucru resimțit dureros. Generația Celui de Al Douăzeci și șaselea a respirat un aer tare și și-a urmat drumul în fragmentul aspru ce i-a fost hărăzit, înstrăinându-se tot mai mult de povestea propriu-zisă. Mai apoi nu s-a mai știut reîntoarce. Numele lui Niger n-a intrat în cărțile istoricilor, iar filosofii și sfinții folosesc în legătură cu el doar o negație hotărâtă. Însă tocmai astfel apare și urma obiectului negat. El nu mai există niciunde, păstrându-se, însă, ca o albie a unui râu secăt, ca un turn al unei civilizații necunoscute, ca un vis al unui om ce nu ne-a lăsat nici o altă dovadă că a fost.

A doua acuză se șterge asemenea primei, scribul luând de bun ceea ce s-a scris câteva veacuri mai târziu: la începutul secolului al optulea, în lista aberațiilor descrise de papa Sisinnius se află și douăzeci și șapte de „minciuni“ ce „n-au fost niciodată numite“. Printre ele și „Oul de aur“. Deja pe vremea lui Theodosiu cel Mare, Theophilos, incendiatorul Serapionului de

la Alexandria, va glosa „lucrurile care n-au fost și nu trebuie să fie“. Printre cele ce „n-au fost“ se află și același Niger, cu „Oul“ său „de aur“.

Italica, s-a prezis de către mai mulți ghicitori ai viitorului, va da Romei trei împărați. Aceasta s-a spus puțin după ce Traian a preluat puterea de la bătrînul Nerva. În continuare, la început, profeția avea să se adeverească foarte repede: Hadrianus, originar din același loc, îi va urma lui Traian. Lumea încerca să-l depisteze cu o clipă mai devreme și pe cel de-al treilea împărat din Italica. Dintre toți cei ce puteau fi luați în considerare, fiul lui Collatinus, născut de maică-sa în drum de la Corduba la Gades, părea cel mai potrivit pentru a îndeplini prorocirea pînă la capăt. Era cu aproape douăzeci de ani mai tînăr decît Hadrian, vîrsta ideală pentru o succesiune firească, provenea dintr-un tată care s-a distins, la rîndul său, prin calități de conducător, era deosebit de ceilalți bărbați din jurul lui. Părea predestinat. Cine să creadă că pînă să apară cel de-al treilea suveran născut la Italica or să mai treacă aproape trei sute de ani și asta după ce între primii doi nu s-a interpus nimeni? Și cine să bănuiască atunci, la începutul secolului II al erei noastre, că tocmai Theodosiu I îi va urma pe Traian și Hadrian, drept cel de-al treilea și ultimul împărat roman originar din Italica, și nu tînărul aflat la îndemînă, omul despre care sfetnicul aceluiași Theodosiu va spune fără dubii că N-A FOST?

Poate că Al Douăzeci și șaselea „n-a fost numit niciodată“ întrucît el a constituit prea des o decepție în ochii celor ce-l investeau cu speranțe menite de a suplini nădejtile puse în alții. La început în tatăl său. În timp ce mama îl aducea pe lume undeva între Corduba și Gades, poate într-adevăr la Italica, Collatinus, răscolit de visele unui de mult uitat Nausiphoros, încerca să-și provoace în emisfera meridională senzațiile atît de ispitoare și de misterioase ale certitudinii apropierii de locurile căutate. După ce s-a întors cu probele indubitabile ale izbînzii, ultimii aventurieri ai imperiului îl asaltară pe Al Douăzeci și cincilea pentru a-i duce și pe ei în țările făgăduinței, de unde se vor întoarce cu toții bogați. Nimeni nu mai vedea acele teritorii

ca pe un țel al vieții mirifice, poate chiar fără de moarte, toți doreau să vină înapoi, ca în singura lume adevărată, nemuritorul imperiu roman, să poată să se bucure de întăritoarele aduse de aiurea. Dar norocosul explorator nu mai dori să plece peste mări. În schimb, își încercă șansa în nord, într-un alt spațiu unde se spunea că ar curge doar lapte și miere, în Dacia. Nici de acolo nu s-a întors bogat, deși – cine știe? – poate că ar fi putut s-o facă. Cel ce s-a priceput să conducă de mic un grup de urmăriți, cel ce a fost în stare să dovedească adevărul intuițiilor sale în teritorii necunoscute, cel ce a plecat în război simplu soldat și s-a întors cavaler, acela trebuia să ajungă departe. Și dacă el n-a avut timpul necesar, era de presupus că fiul îi va desăvârși opera vieții. Zvonul, probabil, nici n-a circulat atât de rapid de la început deoarece, cât timp a trăit Collatinus, au fost destui cei ce bănuiau chiar în bărbatul trecut prin atâtea pe viitorul împărat. Și n-ar fi exclus ca abia această presimțire a celor mulți să se fi transmis de timpuriu în cercurile cele mai înalte, bunicul și tatăl tânărului Niger fiind condamnați la moarte (de temerile unui Hadrian abia ajuns pe tron?). Noul suveran, care și-a început domnia prin înlăturarea hotărâtă a tuturor rivalilor, chiar dacă respectivii s-au numărat printre colaboratorii cei mai apropiați ai predecesorului și tutorelui său (sau poate tocmai de aceea), ar fi făcut în mod logic același lucru și cu niște personaje mult mai puțin puternice, fără notorietatea generalilor condamnați. Așadar este de crezut că, inițial, prezumtivul al treilea împărat originar din Italice era în vremea aceea Collatinus, chiar dacă el n-a știut niciodată despre rolul măreț pe care i-l atribuiau pentru viitor cunoștințele lui din Iberia, locul de baștină al soției sale, însă nu și al său. Collatinus s-ar fi putut disculpa că provenea dintr-un orășel de lângă Roma și nu din Italice: profeția n-avea cum să-l privească. Dar nu l-a întrebat nimeni...

Însă băiatul, diferit de el în toate, diferit de toți cei pe lângă care creștea, putea deveni subiectul investiției oricăror speranțe. Pînă și înfățișarea îi era alta decît cea a străbunilor. De la tatăl său n-a moștenit decît mandibula proeminentă, semnul

marilor cuceritori, începînd cu Alexandru cel Mare sau, mai degrabă, cine știe de pe vremea cărui erou troian. De la mamă, în schimb, a luat părul negru, iar de la bunica dinspre tată cîrlionții. Părul îi era o noapte aspră și încîlcită, încît nu se lăsa decît cu greu pieptănat. Nici statura nu-i era atît de masivă ca a strămoșilor pe linie paternă, nici forța fizică atît de impresionantă. În schimb, în ochi îi licărea mereu o scînteie sprintă, cu atît mai sesizabilă cu cît se făcea simțită într-o privire altfel melancolică. Poate în această uitătură „imposibilă“ consta puterea-i de seducție.

Niger avea părul mai negru decît toți prietenii lui de la Roma, unde i se mutase familia, dar pielea îi era mai albă decît cea a curtezanelor. Era *altfel* decît ceilalți și asta sărea în ochi din prima clipă. Era altfel, era un ales, se amăgea mama, trăind numai prin el și pentru el, mai ales că soțul i se afla tot timpul departe, lipsind cu lunile, lipsind cu anii, trebuind să treacă lungi perioade ca să transmită că mai este măcar în viață, trecînd alte perioade pînă să se fi putut dovedi cu martori că a murit undeva pe malul unei mări, urmărit de soldați romani pentru o vină ce n-a fost niciodată prea limpede. Niger trebuia să fie tot ceea ce tatăl lui n-a putut fi și mama lui credea atît de tare în toate astea, încît a reușit să-i convingă și pe alții. Al Douăzeci și șaselea își purta cu demnitate „virtutea“ spaniolă și ajungea de tînăr s-o personifice. În ziua cînd îmbrăcase toga virilă, nici nu se terminase încă festivitatea și o mulțime de bărbați în toată firea s-au grăbit să-i ofere bani și oameni de nădejde, în speranța că îi va conduce spre țările cutreierate de Collatinus. Toți acei bărbați erau mult mai în vîrstă decît el, orice tînăr ar fi fost măgulit de încrederea fără margini ce i se acorda. Însă Niger nu dorea să plece din Roma. Nici o promisiune nu-l putu urni din loc, nici o intervenție. Faptul că nu se hotărî să-i îmbogățească peste mări pe numeroșii doritori fu cauza primei mari decepții. Prima decepție din lungul șir...

La moartea lui Traian, dar mai ales după ce a aflat că au fost trimiși oștenii cu ordinele de execuție la Canis și la Collatinus, bunicul și respectiv tatăl tînărului Niger, mama Celui de Al

Douăzeci și șaselea a căutat-o pe Pompeia Plotina, văduva fostului împărat, cea despre care se spunea că l-a ridicat cu adevărat pe tron pe Hadrian. Educată în stilul sever al „virtuții spaniole”, mama lui Niger a știut să spună exact atât cât a fost necesar pentru a-i fi pe plac augustei matroane. Cele două femei s-au înțeles de la început și Pompeia Plotina a putut să-i făgăduiască văduvei lui Collatinus că Niger va fi cruțat de noul șef al statului. Mai târziu, se pare, după ce devenise evident că Hadrian nu va avea urmași naturali, tot cele două femei au fost cele ce au pus la cale chiar înfierea bărbatului originar din Italia de către împărat, astfel ca profeția să se desăvârșească. Dar, atunci când succesiunea începea să se pună stringent, Pompeia murise, iar Niger era preocupat de cu totul alte probleme. Fusese a doua decepție pe care a pricinuit-o: se aflase atât de aproape de Hadrian, se născuse sub auspicii atât de favorabile, n-ar fi trebuit decît să întindă mîna, să fie cît de cît perseverent și ar fi putut ajunge în vîrfurile piramidei. Dar nici acest lucru nu l-a interesat.

Hadrian îi oferi un medalion, însă ceea ce a obținut cu adevărat mama lui pentru el a fost că i-a asigurat un trai ferit de suspiciuni, o viață liberă și iluzia că n-ar fi exclus ca totuși odată și odată Niger să devină viitorul împărat. Multă vreme s-a crezut așa și, într-un oraș ca Roma, unde intriganții de profesie erau mai numeroși și își găseau mai greu locul din cauza rivalităților decît cei mai comuni meșteșugari, Al Douăzeci și șaselea a trăit mai mulți ani înconjurat de un roi eterogen de indivizi dispuși să investească orice în el, cu speranța că vor primi înapoi totul cu dobîndă, o dată ce fiul lui Collatinus va accede la tron.

După cum evoluau lucrurile, o vreme, speranțele puse într-un viitor ilustru păreau cît se poate de firești. Hadrian nu avea copii și îl acceptase de la început cu plăcere pe tînărul iber în imediata lui apropiere. Niger era frumos, avea o privire imposibil de uitat, iar părul aspru și negru, precum și pielea neobișnuit de albă – moștenită tocmai de la acel legendar Leukos din Rhodos – contrastau într-un mod ce-i ispitesea pe toți artiștii și nu numai pe ei. Niger a ajuns să pozeze pentru sculptorii aduși de

împărat din Asia și Grecia și numeroase dintre figurile ce aveau să împodobească templul lui Zeus Olimpianul din Atena sau mausoleul lui Hadrian nu erau decît reprezentările acestui favorit al împăratului și al mulțimii, totodată. Se spune că după dispariția lui Niger, Hadrian a plîns zile în șir lîngă statuile eline din grădinile vilei tiburtiniene, statui ale divinităților sau ale frumuseții virile, ornate însă numeroase dintre ele cu imaginea tînărului cu pielea mai albă decît marmura. Atunci le-a adunat și îngrămădit Hadrian în tempethal, copia tiburtiniană a lumii umbrelor din infern, unde se mutase favoritul după ce a părăsit celelalte suprafețe ticsite de statui.

Un timp, rolul Celui de Al Douăzeci și șaselea fusese atît de mare pe lîngă împărat încît la plecarea în prima călătorie în provincii, acesta l-a lăsat pe tînăr să guverneze în locul său la Roma. Lucru ce n-a durat, însă, decît vreo cîteva săptămîni. Intriganții, nemulțumiți, neavînd răbdare ca Niger să se plictisească de noua lui postură, îl bombardau pe suveran cu nesfîrșite dovezi ale comploturilor țesute de cel pe care nu uitau nici odată să-l numească fiul lui Collatinus și nepotul lui Canis, cei ce cu doar puțini ani în urmă fuseseră condamnați la moarte. Dar Hadrian nu trebui să ia nici o măsură împotriva lui Niger, junele dovedindu-se foarte curînd total dezinteresat de sarcinile ce-i fuseseră date și intriganții prea grăbiți n-avură decît să-și regrete nerăbdarea: l-au ponegrit și înlăturat din funcție pe omul care ar fi putut fi atît de ușor manevrat chiar de către ei. Împăratul îl chemă totuși pe Al Douăzeci și șaselea la el, dar încă din Gallia deveni evident că Niger se ofilește în acele ținuturi reci. Cu părere de rău, împăratul îl lăsă să se întoarcă la Roma, ducîndu-l cu el doar în Asia și la Atena.

Mai ales după moartea ciudată a „eternului“ Antinous, se spune că dacă Niger ar fi rămas pe lîngă Hadrian, ar fi avut toate șansele să-l urmeze la tron. Dar lucrurile nu stau chiar așa: împăratul însuși și-a dat seama cu mult înainte că Al Douăzeci și șaselea nu era făcut pentru o funcție atît de înaltă. Îi lipseau pentru aceasta nu numai voința de a conduce, ci și rezistența, duritatea, cruzimea, indispensabile uneori unui

suveran. „Avea prea puține defecte specifice omului.“ Sau cel puțin așa pretindea împăratul în memorii, vorbind însă în general, fără a da nume. Mai încolo, aduce și precizări: după ce moare și frumosul Verus, cel pe care a apucat să-l adopte efectiv, făcînd o paralelă între cei doi, consimte că Aelius Verus a fost o plantă decorativă, dar că în celălalt, mai mult ca sigur, a sălășluit ceva ce l-a îndepărtat de orice acțiune concretă.

Acel ceva cucerea, însă și deruta în privirea lui Niger, fiind unica manifestare reală a firii lui imposibil de strunit. Încîntat de vechii filosofi greci, singurii la care credea că află o explicație a faptelor muritorilor, Hadrian nu găsea o motivație pentru acțiunile lui Niger. Nici ceea ce învățase de la sofistul Isaios din Atena nu-l ajuta de astă dată cu nimic. Al Douăzeci și șaselea nu părea să aibă la originea deciziilor sale nici măcar ambițiile obișnuite ale celor din jur. Nici porniri nocive nu păreau să-l mîne. Pînă și de la marile vînători ale împăratului se eschiva cu hotărîre. Prin faptul că nu se implica în nimic, părea că nici nu e om, ci doar spirit. Bunăvoința-i nesfîrșită a reușit, în mod paradoxal, să-i distrugă impulsurile cele mai nobile și să deturneze nădejtile puse în el. Și totuși, orice făcea era urmărit cu speranță de nenumărați oameni, nu numai de bărbații dornici de a-i intra sub piele unui foarte posibil viitor prim cetățean al țării, dar și de numeroși tineri gata de a-l urma peste tot, de femei îndrăgostite pînă la sacrificiu de el, de bătrîni simțînd în mod inefabil că Niger ar putea să le ofere ultima șansă a vieții lor aproape trecute. Dacă s-ar fi născut cu un veac mai devreme, spuneau mulți, Niger ar fi putut revoluționa credințele. (Dar și asta era doar o impresie: dacă ar fi fost capabil s-o facă atunci, de ce nu-l preocupase așa ceva pe vremea redactării evangheliilor creștine?)

Niger devenise, fără a fi conștient cineva de aceasta, marea dezamăgire a secolului său: el ar fi putut, se spunea, să devină și conducător religios și căpetenie mireană, ar fi fost în stare să aducă averi din țări fabuloase și capabil de a reconstrui cetăți. Orice i-a fost la îndemîină, se afirma, doar că el nu s-a învrednicit de nimic din toate astea... Pe vremea cînd Hadrian ridica

un nou cartier la Atena și Niger îl mai ajuta, într-o doară, cu un sfat – de obicei imediat acceptat – sau cînd au fost plasate nenumăratele statui în grădinile vilei tiburtiniene, dezamăgirea nu primise încă nume. Al Douăzeci și șaselea, figurînd pe toate aleile, în fiecare nou templu, simboliza încă nădejdea. Unii spuneau despre el că vine direct din „Vîrsta de aur“. Dar nici cadrul acela nu i se potrivea: iată, o perioadă a fericirii se părea că începuse – Hadrian anulase datoriile față de fisc, pacea romană triumfa în cele patru zări ale lumii civilizate, mai apărînd doar ici-colo roxolani sau sarmați sau insulari, exact atîția și exact atunci cînd era nevoie ca tinerii patriei să se mai distingă și în arta armelor. Și nici în această perioadă binecuvîntată lui Niger nu i se putea găsi locul.

Alți tineri, în schimb, erau atît de firești, răsplăteau atît de natural speranțele puse în ei: de pildă, un june bogat și vădînd calități deosebite, mai mic cu șase ani decît Niger, Herodes Atticus, deveni umbra nedespărțită a fiului lui Collatinus. Bun orator, bucurîndu-se de o cultură deosebită, foarte avut, tînărul își cîștigă repede un renume, iar influența lui Niger l-a făcut să devină la numai douăzeci și unu de ani prefect al orașelor libere din Asia. Doar că în timpul lungului popas al împăratului la Atena, venind și Al Douăzeci și șaselea acolo, Herodes Atticus fu rechemat și acceptă imediat competiția de înfrumusețare a orașului cu împăratul. Mai tîrziu, va ajunge preceptorul lui Marc Aureliu și simbolul mecenatului. (După perioada ateniană se va despărți de Niger: „O carte, oricît de iubită, va scrie el, n-o ții decît în bibliotecă. Cu ea nu te vei plimba și n-o vei duce cu tine la banchete.“ Herodes Atticus va fi primul bărbat ce se va întreba cu voce tare dacă Niger este un om aievea sau doar o idee, chiar dacă „ar putea fi o idee a zeilor“. Altă dată îl numește „o idee păstrată în timp și spațiu“. Marc Aureliu afirmă în cartea a șasea din „Către mine însumi“ că este rușinos să-ți obosească sufletul fără ca trupul să-ți fie încă istovit. Herodes Atticus îi dă dreptate, dar spune că este și mai groaznic ca sufletul și trupul să nu mai comunice între ele.)

Un alt tînăr, Antinous, favorit al lui Hadrian, va muri devreme, înecat în apele Nilului. Și acesta a lăsat în urma sa o mulțime de statui, ca și Niger, dar, în cazul lui, reprezentările au immortalizat un chip pe care Hadrian l-a ridicat și cu numele între eroi și zei. Din Bitinia și pînă la Rin, nenumărate lucrări de artă au împînzit imperiul cu bustul lui Antinous. Viața lui s-a închis în acele reprezentări, deși au existat și scriitori atrași de o legendă creată încă de împărat. Niger i-a supraviețuit cu vreo cinci ani, iar Herodes Atticus va mai trăi decenii. Dar pe vremea urcării pe tron a lui Hadrian, toți trei erau abia niște băiețandri. Chipurile lor ajung să se contopească pentru un timp într-unul singur, apoi, după dispariția lui Niger, Antinous își va juca rolul pietrificat în muzee, iar Herodes Atticus va supraviețui prin măreția mecenatului său. În istorie ne vor rămîne două nume, al treilea fiind confundat cîteodată cu unul sau cu altul dintre celelalte două.

Cine să mai știe astăzi dacă tînărul cu înfățișare de genius, ținînd în mîină un glob (sau, poate, un „ou de aur“?!), de pe un aureus emis de Hadrian, a fost Antinous sau Niger? „În exergă se poate citi SAE(culum) AUR(eum).“ De fapt, figura îl reprezenta pe zeul Aion, arhaicul „cîrmuitor al universului și al timpului fără de margini“, cel ce sperau oamenii că va aduce din nou „Vîrsta de aur“. Metafora nu putea fi un elogiu decît pentru Niger. Anterior acestei monede este doar unul dintre primele medalioane oferite de către Hadrian fiului lui Collatinus, medalion împodobit cu aceeași sugestie plastică. Împăratul nu se putea face decît purtătorul speranțelor generale puse în Niger.

Al Douăzeci și șaselea a învățat de foarte tînăr să tragă concluzii din experiențele altora. Spre deosebire de majoritatea oamenilor, el a reușit să înțeleagă mijlocit învățămintele pe care, de obicei, doar experiența directă ni le dictează. Asta l-a ferit de o mulțime de greșeli, însă l-a scîrbit de atîtea și atîtea lucruri, chiar încă înainte de a le comite... Niger a refuzat să plece în țările de unde a adus tatăl său aur, înțelegînd din po-

vestirea lui Collatinus tot ce l-a făcut pe acesta să renunțe la asemenea expediții. S-a sustras să pornească în călătoriile împăratului, pretextând cu o constituție sensibilă (greu raportabilă la reprezentările lui Antinous, care, cel puțin în parte, i-au fost multă vreme atribuite în aceeași măsură și lui), deoarece ceea ce puteau percepe în mod atât de capricios simțurile, pretindea el, îi este de multă vreme cunoscut din cărți. De altfel, trebuia recunoscut de oricine, cultura îi era într-adevăr impresionantă și cealaltă categorie de imagini ce i-a fost asimilată, aceea legată de erudiția lui Herodes Atticus, îi vine de astă dată în ajutor. Guvernarea însăși, fructul amăgitor ce-l îmbată de departe cu mirosul său de crini pe aproape fiecare muritor, l-a lăsat cu totul indiferent. Citise și în această privință prea multe și nu vedea ce ar putea să-l captiveze dintr-o poveste ce s-a repetat – cu atât de neînsemnate variațiuni – în infinite reluări. Hadrian, el însuși predispus spre speculații, sînguincios discipol al științelor transcendentei și mare amator de raționamente ingenioase, nu putea merge atât de departe cu înțelegerea, dar, fiindcă ținea foarte mult la Al Douăzeci și șaselea, îi găsea mereu circumstanțe acceptabile pentru el și pentru cei din preajmă. Niger nu putea călători în provinciile reci întrucît avea sensibilitatea unei flori și risca să înghețe acolo; Niger nu putea să ducă la bun sfîrșit o sarcină administrativă fiindcă aceeași sensibilitate îl împiedica să fie sever și să stîrpească din rădăcini impulsurile necugetate ale supușilor; Niger nu putea conduce o armată, nu putea face față unei serbări mai lungi, nu rezista decît puțin la cina la care era invitat*, disprețuia petrecerile, orgiile, onorurile. La toate i se găseau scuze. Nu scuze, ci merite: Niger nu era un infirm incapabil de a se adapta la orice activitate, Niger era mai presus de fleacurile zilnice. Și, în afară de asta, Niger nici măcar nu era leneș – în cazul lui nu trebuia numit „otium“ visarea dulce; nici măcar obișnuita pierdere de

* Iar lui Hadrian, care trebuia să rămînă pînă la capăt, îi trecea pofta de mîncare, astfel încît i-a intrat în obicei să mănînce pe săturate din primul fel servit, devenind indiferent la următoarele bucate.

vreme a oricărui locuitor al Romei, aproape indiferent de categorie socială, nu-i era caracteristică. Chiar dimpotrivă, favoritul împăratului părea tot timpul ocupat, era rar întâlnit pe la diferitele serbări publice, părăsea termele atunci când lumea bună încă nici măcar nu se sculase de dimineață, se dovedea de negăsit prin termopoli și cu atât mai greu se lăsa convins să accepte o invitație la petrecerea din casa vreunui demnitar. Era întotdeauna prins de treburi și sclavii plătiți de intriganți, ce nu-l slăbeau nici o clipă cu cât aveau mai puțin acces la el, povesteau ba că studiază în marea bibliotecă din vila familiei, ba că scrie el însuși la misteriosul manuscris despre care se colportau atâtea prin Roma, fără să-l fi văzut cineva cu adevărat, ba că se îndeletnicește cu vechile figuri de chihlimbar de pe uriașul pergament din camera special amenajată.

Totuși, în puținele ocazii când devenea accesibil, Niger nu poza într-un cărturar uscat și cu morgă, deși, dacă ar fi să dăm crezare renumelui ce-l aureola, nu era domeniu al științei unde cunoștințele să nu-i fie strălucite, putînd fi consultat în voie și dînd lecții oricărui specialist. Și conversația cu el era plăcută, Al Douăzeci și șaselea se alinta povestind anecdote spirituale despre faptele și obiectele cele mai concrete, amintind doar în treacăt, printre altele, cele mai subtile amănunte ale domeniului respectiv. Dar cine să sesizeze totul?

Unii spuneau că Niger nu se repetă niciodată fiindcă știe să-și regizeze foarte bine fiecare ieșire în public și, producîndu-se atât de rar, nu ajungea să plictisească. Alții îi puneau erudiția pe seama talentului de a canaliza discuțiile spre punctele ce-i conveneau mai mult, putîndu-se astfel pregăti în liniște într-o anumită direcție și etala, ca din întâmplare, povestea respectivă. Oricum, însă, oricine trebuia să-i recunoască șarmul, dar și subiectele de meditație pe care le oferea din belșug pentru mai târziu. Și chiar și cei mai neîncrezători dintre bărbații aflați de față se convingeau lesne că nu era deloc ușor să-l amăgești într-un domeniu unde să nu se simtă în largul lui. O fi existat un asemenea domeniu?

De multe ori, puzderia de curioși, bulucită la auzul veștii că Niger a onorat cu prezența sa o societate, rămînea dezamăgită de tăcerile-i plictisite și, în clipa cînd îl suspecta că doar mi-mează superioritatea relativ la tema tocmai pusă în discuție, se pomenea auzindu-l cum desființează cu o frază întreaga controversă la care asistase pînă atunci atît de placid. Scurtul raționament cădea exact, tăind ca un cuțit dintre cele mai fine, chiar dacă, în continuare, tînărul trecea fără nici o introducere la o observație despre o floare aflată în vaza din fața lui sau despre jocul norilor pe cer. Poate că Niger nu se arăta dispus să povestească vreodată și altceva decît și-a propus inițial, dar nici străin de subiectele ce se nășteau în cadrul conversației nu era.

Orice zvon colportat în jurul lui și adus la cunoștință împăratului era spulberat fără eforturi datorită aceleiași comportament copilăros al favoritului, comportament conținînd însă de fiecare dată atîtea perle.

– Antinous este cel mai frumos exemplar creat vreodată de zei, spunea suveranul, nici măcar Paris sau Alcibiade nu s-ar fi putut compara cu el. Herodes Atticus este înțelept și cult, așa cum, probabil, n-a fost altul la vîrsta lui. Știința nu l-a făcut nici cărpănos, nici acru. Dărnicia i-a rămas proverbială. Însă Niger este o sinteză. Și, ca orice sinteză, el n-are vîrstă. Iar altă dată îl numea androgin, punea să i se mai lucreze un medalion și i-l trimitea. Drept mulțumire, Niger îi făcea plăcerea să apară punctual a doua zi la palat.

Dar poetul Aulus Gellius spunea despre Al Douăzeci și șaselea că ar fi un copil monstruos.

– Totul, zicea literatul, este anormal la acest om: se joacă întreaga zi ca un prunc, se alintă ca o curtezană, se distrează cu cele mai grave raționamente și, în general, face orice pe fondul unei cunoașteri ce depășește cu mult firescul. Ochii nu-i sînt obosiți de lecturi, pielea nu-i este galbenă de atîta stat printre manuscrise, mușchii nu-i sînt vlăguiți. Privirile-i cer dezmierdări și oricine s-ar grăbi să i le ofere. Dar el insinuează, o dată cu fiecare respirație, că totul, pînă și cele mai umane contacte, îi

este cunoscut dinainte, că muritorii nu pot să-i dăruiască nimic nou, că îl plictisesc nesfârșit. Este monstruos ca la o asemenea vîrstă să știi atîtea, însă e la fel de monstruos ca tot ce ai să nu-ți provoace nici un entuziasm.

Iar sofistul Favorius adăuga:

– Niger n-are vîrstă, n-are sex, n-are suferințe. Sau poate că are prea mult din fiecare?*

De unde asemenea concluzii? Niger n-a afirmat măcar o dată că ar exista un lucru în stare de a-l plictisi. Nici refuzurile nu și le motiva prin lehamite. Lumea s-a obișnuit cu el așa cum era și, cu timpul, a încercat să-l întîlnească în scopuri cît se poate de concrete: să-l întrebe în legătură cu vindecarea bolii unei rude, să-l consulte înaintea unei acțiuni oarecare, a unei investiții sau a unei călătorii. Niger risca să devină un oracol universal, însă s-a priceput să scape și de data asta, intuind din timp renumele solicitant pe cale de a se înfiripa. Pe nesimțite, răspunsurile sale au devenit evazive, le povestea celor ce-l consultau întîmplări fără nici o tangență cu problemele lor, nefăcînd nici un efort de a-i induce în eroare pe cei ce veniseră la el: pur și simplu le dădea de înțeles că în ziua aceea n-avea chef să discute despre o boală sau despre eficiența unei viitoare întreprinderi. Cei ce-l căutaseră plini de speranțe nici nu apucau să se simtă jigniți de refuzul întîmpinat, Niger nu ofensa pe nimeni, era mai amabil ca oricînd, oamenii erau încîntați că au putut sta de vorbă cu dînsul. Poate că și uitau de ce au venit. Al Douăzeci și șaselea n-a ajuns nici măcar oracolul sperat, provocînd astfel o altă decepție contemporanilor. Dar și aceasta a rămas undeva în subconștient, neformulată în cuvinte. O stare generală de regret începea să-l înconjoare ca un nimb nevăzut și multă vreme ea a fost pusă în seama faptului că Al Douăzeci și șaselea oferea prea puține prilejuri de a fi întîlnit. Cei mai

* Scribul a trecut în vorbirea directă „cugetări generale“ în care, însă, și un copil al timpului ar recunoaște cu ușurință personajul nenumit. De multe ori, în vastul material despre Cei O Sută, ca să se facă inteligibil, scribul a fost obligat la astfel de adaptări.

mulți credeau că le pare rău doar fiindcă nu au prilejul să-l vadă și să-l audă decît atît de rar.

Într-una din camerele vilei sale, Niger avea așternut pe jos un pergament imens, împărțit în numeroase fragmente de diferite culori. Nimănui, nici unui sclav, nu-i era îngăduit să intre acolo, să șteargă praful sau să facă ordine. Pe uriașul pergament, se povestea în oraș, erau risipite diferite figuri din chihlimbar, din lapislazuli, din abanos și din sticlă. Statuetele nu aveau înălțimea mai mare de o palmă și înfățișau oameni și animale. Era încăperea preferată a tînărului stăpîn: de jur-împrejur se aflau orînduite etajere cu manuscrise, iar lumina cădea atît prin tavan, cît și prin numeroasele deschideri laterale, spre care urcau din grădină trupurile grele de flori ale plantelor aduse din toate colțurile lumii.

Cît stătea în sala cu pergamentul, lui Niger nu-i plăcea să fie deranjat. Dacă nu citea, își admira figurinele colorate și le muta de pe un cîmp de o culoare pe unul de altă culoare. Era, desigur, un joc acesta, o variantă mult complicată a ceea ce se cunoscuse pe vremuri sub numele „Oul de aur“. În timpul lui Hadrian nu se mai găseau decît puține asemenea garnituri de piese și poate și mai puțini oameni capabili de a le folosi. Despre Antonius se povestea că ar fi fost ultimul mare cunoscător al „Oului de aur“ și că după moartea lui ar fi fost descoperite figurile cu care o inițiasse și pe Cleopatra. Pe vremea Republicii existaseră chiar și întreceri organizate și cei mai buni jucători erau răsplătiți cu cununi de lauri și cu cîte un ou de gîscă vopsit în culoarea aurului. Jocul ar fi dispărut nu numai din cauza regulilor lui complicate, a rarității garniturilor complete – care nu erau în nici un caz ieftine –, ci și pentru că ar fi devenit apanajul unor secte și inițierea în deprinderea subtilităților ar fi devenit secretă. În ultima sa variantă laică, la joc nu mai participau mai mulți jucători ce-și măsurau forțele între ei, ci „Oul de aur“ a devenit o activitate individuală, fiind un divertisment savant, jucătorul nemaîntrecîndu-se decît cu sine însuși.

Niger era unul dintre ultimii practicanți ai acestei activități, iar pergamentul lui era cu mult mai mare și figurile cu mult mai numeroase decât cele descrise anterior. După ce Augustus l-a izgonit pe diferiții sectanți din Roma, o vreme „Oul de aur“ fusese chiar interzis, deoarece făcea parte din atributele unor rituri străine. Fiindcă se cunoștea amănuntul că Antonius a jucat „Oul de aur“ în Egipt, s-a spus multă vreme că îndeletnicirea aceasta și-ar fi avut obârșia în riturile preoților lui Isis, atât de răspândiți la Roma. În secolul al II-lea al timpului pe care-l numim „era noastră“, „Oul de aur“ nu numai că nu mai era practicat de profani, dar marea majoritate a oamenilor nici nu auziseră de această îndeletnicire ce fusese odată atât de în vogă.

Intriganții spuneau că Niger nu permitea nimănui să-l viziteze în încăperea cu pergamentul deoarece făcea și el parte dintr-o sectă secretă, al cărei mare preot ar fi devenit. Dar Hadrian nu lua în seamă asemenea vorbe și au trebuit multe insistențe pentru a-l face totuși curios. (Curios, dar nu supărat!) Într-una din zile se înfățișă personal la Niger și-i ceru să-i arate „Oul“ său „de aur“. Tînărul acceptă cu același zîmbet și cu aceeași politețe dintotdeauna. Îl invită pe împărat în încăperea cu marele pergament, dar insistă să rămînă singuri, numai ei doi. Față de însoțitorii lui Hadrian se scuză povestind că toți cei ce gustă din acel joc riscă să renunțe încetul cu încetul la alte activități. Hadrian, ca șef al statului, putea liniștit să cunoască și ceea ce altora era mai bine să le rămînă străin. Drept despăgubire, le oferi celorlalți oaspeți o plimbare cu barca printr-un labirint de canale de unde nu se putea ieși decât dacă plăteai gajuri „figurilor mitologice“ întîlnite pe drum. Divertismentul îi încîntă atât de mult pe bărbații din suita împăratului, încît totul trebui organizat încă o dată, de data asta luînd locul într-o luntre și Hadrian. Nimeni nu regretă sala cu marele pergament.

Împăratul însuși nu dori să mai refacă experiența din jocul lui Niger. El păstră taina și se mulțumi să le spună apropiaților că Al Douăzeci și șaselea este într-adevăr foarte cult, dar că e mai bine ca pe urmele adevăratei sale erudiții, cea bănuită doar, să nu se aventureze nimeni altcineva. Din ziua cînd a fost

în încăperea cu „Oul de aur“ din vila lui Niger, Hadrian îl privi altfel pe favoritul său: cu un sentiment ciudat de înțelegere ce excludea teama, însă și cu o cunoaștere ce diminuea simpatia. Împăratul se apropie din clipa aceea mai mult de Antinous, de Herodes Atticus și de alți tineri deosebiți. Niger nu căzu în dizgrație, ci locul lui deveni altul în inima lui Hadrian, un loc incert și pentru acesta însuși.

Încetul cu încetul, Al Douăzeci și șaselea intră într-un con de umbră. Viața la Roma nu mai era amenințată de pericolul războaielor, chiar și nelegiuirile erau mai rare, Hadrian mai mult lipsea, prelungindu-și călătoriile, construind un zid de apărare în atît de îndepărtata Britannie sau vizitînd o provincie la fel de îndepărtată în răsărit. Cît lipsea împăratul, țara era condusă de un consiliu de juriști, mai ales după ce eșuase experiența cu Niger. Mai mulți oameni greșesc mai puțin decît unul singur, iar dacă nu trebuie decît să aplice niște instrucțiuni – în mare parte de ei înșiși reformulate –, și inițiativele nedorite sînt excluse. În zilele călduroase din capitală, bărbații aveau timp să se agite pentru scopuri personale: în fiecare tavernă putea fi întîlnit cineva apt de a-ți favoriza o întîlnire sau de a-ți da o informație.

– Vremea marilor comploturi a trecut, exclama sofistul Favorius, acum Roma a devenit o sumă de intriganți pe cont propriu. Din țară nu-i mai interesează decît exact atît cît pot îndesa în pungă.

Totul devenise important în oraș și fiecare lucru era întors pe toate fețele, doar-doar va putea ajuta mărunțului scop al unuia sau al altuia dintre preocupății zilei. Iar de nu poate ajuta unui scop personal, n-ar fi imposibil să reprezinte măcar un semn, un avertisment sau un indiciu favorabil. Față de Niger sentimentul de insatisfacție creșcu: omul acesta, care nu de mult a fost atît de apropiat împăratului, care prin politețea-i față de un individ sau altul dăduse mereu speranțe, se dovedise pînă la urmă atît de nefolositor. Sigur, se mai povesteau toate faptele sale; abia ieșit din casă, Roma se și grăbea să colpor-

teze unde a fost și ce a spus, însă, pentru o vreme, nimeni nu mai îndrăznea să-și pună cu adevărat nădejdea în ajutorul lui nemijlocit.

Întors de la Atena, Niger își părăsea tot mai rar vila. Mai putea fi întâlnit doar câteodată, dis-de-dimineată, făcându-și plimbarea după o oră de înot și, în câteva rînduri, la petrecerile unor patricieni. Dar aceștia constatară cu surprindere că încercările lor de a imita printr-un divertisment cât mai subtil plimbarea cu barca prin labirintul cu „figuri mitologice” nu-l impresionau deloc pe ilustrul oaspete. Acesta mîncea puțin, bea și mai puțin, participa cu oarecare elan la discuții, însă se sătura și de ele și părăsea petrecerea încă înainte ca surprizele îndelung pregătite să se fi putut desfășura. Cînd i se atrăgea atenția că va urma un scamator celebru din India sau un dresor de animale din Africa, el zîmbea și propunea un program mult mai de efect, bazat pe munca acelorași artiști. Spectacolele de care vorbea erau rafinate și complicate și le descria de parcă ar fi asistat la ele. Cînd termina de povestit, se scula și pleca: ce mai puteai să-i oferi?

Făcîndu-și de lucru în grădină, sclavi curioși, însă și alții doar dezghețați, plătiți pentru a vedea ce face stăpînul, trăgeau cu ochiul printre plantele din ferestrele odăii cu marele pergament. Niger era în stare să citească toată ziua, pînă se lăsa întunericul, sorbind doar din sucurile de fructe pe care i le servea neconținut secretarul său, Polybius, singurul om ce avea acces în încăpere. Polybius era bătrîn, fusese adus din Grecia, era suficient de instruit pentru a putea satisface cererile lui Niger și-l slujea cu o grijă de părinte. Cîteodată tînărul se simțea atît de cicălit încît își reproșa cu glas tare, mai în glumă, mai în serios, că nu și-a luat un secretar sclav, pe care în ocaziile acelea ar fi pus să-l biciuiască. Polybius, oricum, era libert de a doua generație, tatăl său fusese eliberat de unul dintre ultimii colecționari de artă din Sicilia și prima lui grijă fu aceea de a se muta la Atena pentru a-i putea asigura fiului cea mai îngrijită educație. Acest fiu, sexagenar pe vremea cînd îl cunoscuse Niger, trecuse la creștinism, își pierduse familia și toată averea,

printre care numeroase manuscrise valoroase, într-un incendiu și devenise o pacoste pentru lumea cultă a Greciei prin limba-i rea și modul zeflemitor cu care-i trata pe cei din jur. Era îndreptat că știe tot și jignea ușor pe oricine. Într-o zi se lăudase că ar fi dispus să devină sclavul acelui muritor ce s-ar dovedi mai instruit decât el. Pentru a-l pedepsi, atenienii, profitând de prezența lui Niger în Grecia, înlesniră o întâlnire între cei doi. Tînărul i-a impus atât de mult lui Polybius încît n-a fost nevoie să i se reamintească legămîntul imprudent făcut, el arătîndu-se după doar o oră dornic să-l urmeze oriunde pe Al Douăzeci și șaselea, în orice calitate, chiar și de sclav. De acest entuziasm al primelor zile îi aducea aminte Niger ori de cîte ori secretarul îl cicălea prea mult și, zîbind, îi mărturisea că regretă că n-au făcut la timp actele de luare în proprietate... Acte de fapt absolut inutile... Bătrînul accepta cu încîntare orice venea de la stăpînul său, chiar și o corecție severă ar fi primit-o ca pe un dar divin. Polybius îl adora pe Niger cu o invidie ce putea ajunge cîteodată chiar primejdioasă. (Și s-au zvonit destule și în această privință. În orice caz, faptul că Al Douăzeci și șaselea devenise tot mai strîns legat de casă, că ieșea tot mai rar, că era tot mai greu de întîlnit se puneau și pe seama nesuferitului bătrîn, zbir cu sclavii și la fel de insuportabil cu cei ce încercau să între în vreun fel în contact cu Niger.)

Privind printre draperiile create de flori, sclavii îl observau pe stăpîn citind cu aceeași minimă participare, cu mina destinsă dintotdeauna, întinzîndu-se din cînd în cînd leneș, dar neluîndu-și ochii de pe textul din față, apoi întrerupîndu-se totuși pentru a muta o figură pe pergament. După care își relua lectura. Era de parcă ar fi efectuat mișcările în funcție de ceea ce citea și Polybius, dacă n-ar fi fost atât de imposibil, mai mult ca sigur că ar fi oferit o confirmare în acest sens, doar că bătrînului nici nu puteai risca să-i pui vreo întrebare, atât era de suspicios și de nesuferit.

Însă nu numai secretarul avea suspiciunile lui, Roma însăși era bolnavă de o curiozitate invidioasă. Viața lui Niger devenise un mister, cîtă vreme nu era un subiect monden și pînă a nu

oferi din nou un interes politic imediat. Roma trebuia să cunoască jocul de pe marele pergament, amănuntul că era vorba despre „Oul de aur“ nu-i mai spunea nimic. (O umbră se furișă din memoria transcendentală și, negăsindu-și locul după ce fusese etichetată, își spori fascinația. Dintre multele amintiri incerte, ea ieșise cu un pas înainte și-și cerea pe față drepturile la o nouă existență.) Unii căutară în biblioteci regulile jocului, însă vigilența lui Augustus avusese grijă din timp ca niște curioși imprudenți să nu mai găsească nimic. Două seturi descoperite la un negustor celebru de obiecte vechi, ce se lăudase că nu există praf egiptean, piatră de dinainte de potop sau podoabă din Atlantida pe care să nu le poată procura, stîrniră agitație în cercurile culte. Dar nu se mai găsi nimeni apt de a mînuie piesele, regulile dispăruseră, iar cele ce păreau cuprinse în diferite scrieri rare nu se lăsau descifrate. Cei ce pariaseră că vor da iarăși viață figurilor de chihlimbar sau lapislazuli se mulțumeau să vehiculeze teorii cît mai atrăgătoare și mai fantastice fie despre originea „Oului de aur“, fie despre marii performer din trecut. Erudiții își arătau eșecul într-un mod savant...

Invitat cu multe precauții la unul dintre consulii în funcțiune, Niger fu atras în timpul cinei într-o discuție despre cele două jocuri descoperite în magazinul de antichități. Spre bucuria celor de față, Al Douăzeci și șaselea se arătă interesat de subiect și dori să vadă garniturile de piese. Doar că una dintre ele era total descompletată, inutilizabilă, îi asigură el, iar cealaltă reprezenta forma cea mai rudimentară a jocului, o formă cu regulile limitate și deci neinteresantă.

N-ar vrea Niger să se folosească de prilej și să-i învețe în seara aceea și pe ei măcar varianta simplă?

Să-i învețe într-o seară? Atît de isteți se credeau? „Oul de aur“ se învață într-o viață.

Desigur, într-o viață, doar că oaspeții s-ar mulțumi și cu o mostră, mai ales că este vorba tocmai de o variantă foarte simplificată, cum bine a precizat de la început însuși Niger. Iar dacă acesta a spus că este vorba doar despre o „pastișă“, atunci mai mult ca sigur că nici nu putea fi altfel!

Ce rost ar avea să-i inițieze în ceva imperfect? N-ar face decît să-i inducă în eroare.

Consulul nu dorește decît un aperitiv, îl rugară.

În vremurile vechi, replică Niger, pe locurile unde se aflau ei și se delectau cu prepelițe umplute după vechile rețete ale lui Apicius, pășteau turme de animale uriașe. Unii dintre acei monștri se hrăneau exclusiv cu ierburi și frunze, așa că aveau carnea gustoasă, asemenea vitelor și păsărilor crescute de oameni, și nu izul sălbatic al fiarelor. Dacă Niger le-ar oferi comesenilor o friptură de berbec, amăgindu-i că este ceva asemănător cu o mîncare preparată din carnea unuia dintre uriașii dispăruți, l-ar crede?

Dacă le-ar spune el așa ceva, desigur că l-ar crede.

Atunci n-ar face decît să se mintă singuri, încheie Al Douăzeci și șaselea discuția și, pentru a-i compensa într-un fel, le povesti o legendă petrecută în vremurile cînd acele animale mari mai puteau fi întîlnite la tot pasul. Istorieea captivant și comesenii fură pentru moment satisfăcuți. Doar peste cîteva zile reapăru curiozitatea. Și era și mai vie. Faptul că, la plecare, Niger îi sfătui să arunce cele două seturi de figuri, atît de greu achiziționate de la negustorul de vechituri, n-avu în nici un caz darul de a-i face să renunțe la subiect.

După intensificarea investigațiilor și prin intermediul unor sclavi corupți cu sume tot mai mari, cei mai perseverenți dintre romani reușiră să afle cîteva informații reale (și multe false) despre felul cum mișcă Niger figurile pe marele pergament. Cu toată vigilența lui Polybius, sclavii nu puteau fi opriți să divulge ceea ce vedeau și chiar și ceea ce nu vedeau. Încercările de a insinua printre domestici și iscoade ale unuia sau altuia dintre curioși s-au lovit de rezistența celor ce au reușit din timp să-i cîștige, dacă nu bunăvoința lui Polybius – ceea ce era imposibil –, măcar acceptarea de către bătrînul căpcăun. „Oul de aur“ își justifica numele și devenise cu adevărat o sursă nepuizabilă de cîștig pentru numeroși sclavi ce-și apărau cu îndîrjire pozițiile și norocul ce a dat peste ei. Vaca mulsă de ei avea ugere ce nu

secau parcă niciodată, orice informație era vîndută gras, nici măcar nu era necesar ca noutatea să fie adevărată. E drept, însă, că pe măsură ce afacerea înflorea, cei ce o dețineau au stabilit niște reguli, ferind ieșirea la lumină a unor minciuni prea gogonate, pasibile să zădărnicească întregul efort. În jurul „Oului de aur“, jocul din camera de studiu a lui Niger, se născuse o organizație complexă, avînd conducător, executanți, controlori, orînduiți într-o complicată ierarhie.

Cînd, într-o bună zi, unul dintre sclavii eliminați din combinație se prezentă în fața stăpînului și-i relatează întreaga afacere, iar Polybius, spumegînd de mînie, propunea cele mai severe pedepse, Niger îi privi cu duioșie și le explică, pe îndelete, că toată „cîrdășia“ înfiripată nu este decît una dintre numeroasele reflectări ale „Oului de aur“. Aranjamentul și profiturile cîștigate în mod organizat de către un grup de oameni nu reprezintă decît unul dintre infinitele aspecte ale jocului, îi învătă el.

Știa că este spionat și că fiecare gest de-al lui este vîndut unor... unor în cel mai bun caz curioși?

Bineînțeles!

Nu-i adevărat, se înfurie și mai tare Polybius, numai el, mai-marele personalului, este de vină deoarece nu a fost vigilent! Dar pe viitor așa ceva nu se va mai întîmpla, întrucît el, asta o garantează în fața stăpînului, el va... și va...

Dar Niger zîmbea la fel de persuasiv ca întotdeauna.

Cum, dramatiza tot mai mult secretarul, nu-l crede stăpînul că este în stare să aibă grijă ca asemenea lucruri să nu se mai întîmple? În cazul acesta Polybius consideră că nu mai merită să facă umbră pămîntului și e gata să plece cît mai departe, pentru a-și pune capăt zilelor undeva neștiut de nimeni, undeva unde să nu-l ajungă batjocura nimicniciei sale.

Nu de asta este vorba, puse punct Niger discuției, arătînd că pierduse și așa prea mult timp și că dorește să se întoarcă la manuscrisele lui. Dacă Polybius va fi mai vigilent de acum înainte, dacă va pune să fie ridicat un uriaș zid de piatră în jurul încăperii cu marele pergament, dacă va popula grădina cu animale sălbatice, asmuțite să omoare orice păsărică imprudentă

ce s-ar apropia prea mult, tot n-ar putea ieși din regulile „Oului de aur“, cel mult ar putea ajunge pe o altă variantă la același rezultat. Regulile desfășurării jocului nu pot fi nici eludate, nici înlocuite. Trebuie doar învățată logica implacabilă a „Oului de aur“.

Stăpînul își reluă veșnica-i activitate, iar cei doi pricepură fiecare în felul lui discuția.

Ceea ce înțeleseseră ei se răspîndi în mod diferit în cetate: Polybius bănuia că diferiții nepoștiți ar îngreuna munca stăpînului, dar că acesta va reuși pînă la urmă oricum să-și realizeze scopurile, iar sclavul pretindea că Niger poate, cu ajutorul jocului său și cu ajutorul cărților, să pună o ordine printre lucrurile lumii și că „Oul de aur“ este atît de perfect încît nu există o intervenție exterioară pe care să n-o absoarbă. Cei ce beneficiaseră pe vremuri de diferitele sfaturi ale lui Niger le reactualizau prin prisma aceasta. Un nou val de solicitanți îl năpădi. Polybius nu trebui să-și strunească prea tare armata de subalterni: toți cei interesați să păstreze monopolul asupra oricărei informații în legătură cu activitatea Celui de Al Douăzeci și șaselea făceau de gardă zi și noapte pentru a-i îndepărta pe curioși. Vîlva stîrnită în jurul omului capabil să încadreze într-un sistem tot ce a fost și tot ce va fi deveni subiectul predilect al nenumăraților romani, indiferent de starea socială. Peste puțină vreme începură să sosească și din provincii diferiți interesați, avînd proiecte concrete cît se poate de ispititoare, prin care s-ar fi putut obține cele mai mari profituri de pe urma informațiilor provenite de la Niger.

Hadrian, amuzat, notă în jurnal și exclamă și în public că a ajuns să fie împăratul unui imperiu în care nu se mai pun la cale comploturi pentru acapararea puterii supreme în stat, ci se țes intrigi infinit mai complicate ca să poți cumpăra un sclav apt de a-ți dezvălui un amănunt sau altul în legătură cu un campion al unui simplu joc.

– În curînd, dacă nu iei măsuri, îi replică poetul Aulus Gellius, aflat iarăși de față, jocul acesta va înghiți și Roma, și pe tine, și tot ce a fost pînă acum.

– E plăcut să fii înghițit de un joc, îl liniști augustul și în sinea lui era mulțumit de Niger. Țara are nevoie de pace: pentru aceasta a cedat Hadrian chiar de la începutul domniei teritoriile de peste Eufrat și tot pentru aceasta a încheiat înțelegerea cu Chosroes, regele parților. Pacea romană a asigurat de secole suveranitatea și independența patriei. Doar luptele interne au mai măcinat Roma.

Iar sofistul Favorius concluzionează:

– Dacă Niger este în stare să abată atenția pentru o lună sau pentru un an, înseamnă că este capabil să realizeze pentru toată perioada respectivă cea mai ieftină pace obținută vreodată de imperiu.

De când l-a introdus Al Douăzeci și șaselea în regulile generale ale „Oului de aur“, relațiile dintre cei doi s-au răcit. Împăratul a călătorit prin provincii, preocupat de alte lucruri. Acum, revenit în capitală, îl vizită din nou pe fostul favorit.

Discutară mai multe ore și se simțiră bine împreună, exact ca pe vremuri; Niger se mai îngrășase puțin, însă privirea îi rămăsese aceeași. Și felul de a se purta. Era greu să-ți imaginezi, văzându-l, cum de poate un om atât de senin, dând impresia că toarce fără contenire asemenea unei pisici, să depună o activitate atât de susținută, vegetînd toată vremea între manuscrise.

Împăratul numi „Oul de aur“ un „sistem universal“, dar Niger prefera în continuare denumirea de „joc“. Sau de „artă“. Nu-i place stăpînului mai mult această etichetă? Că Hadrian este primul artist al țării o știe toată lumea. Întîmplător a pus împăratul lira pe monede? Poate că ar putea bate și bani cu „Oul de aur“...

Hadrian privea la păru-i negru și îl acuza că se alintă din nou, dar Al Douăzeci și șaselea, sorbind din veșnicul său suc de fructe, îi explică, zîmbind, că un sistem este un complex de relații pe care omul poate (sau nu poate) să-l deslușească, pe cînd în cazul „Oului de aur“ fiecare jucător este lăsat să-și dea frîu liber inițiativei în încercările de a influența, într-un mod cît mai favorabil pentru el, poziția numeroaselor figuri de pe pergament.

– Lumea spune că este vorba totuși despre un sistem, insistă împăratul, privindu-i părul negru-albăstrui căzînd în plete mult mai lungi decît purta un bărbat la Roma.

– Și arta e un sistem. Și jocul. La fel cum arta poate fi și o luptă. N-a căzut într-o asemenea luptă chiar și un Apollodor?

Aceasta era o obrăznicie. Ba mai mult decît atît: Apollodor din Damasc își găsisse sfîrșitul pentru că și-a permis să aibă păreri arhitecturale diferite de cele ale lui Hadrian. Chiar să și le și expună ostentativ. Să se laude cu ele. Să jignească.

Cine ar mai fi riscat o asemenea remarcă în fața rapsodicului împărat?

Însă augustul continuă, ignorînd incidentul:

– Oamenii susțin că simplul fapt că tu miști o piesă doar atunci cînd ai găsit ceea ce căutai printre cărți dovedește că inițiativa de care vorbeai provine din slove, și nu din voința ta. Dar – ciudat! – tot oamenii susțin că ai aflat un nou drum către izbăvire. De ce amăgești lumea?

– Eu?! Niger se alintă: Eu abia ies din casă...

Avea dreptate.

– Și totuși... Cîte speranțe nu s-au pus în tine... Și, de fiecare dată, fără să știu cum și de ce, lași în urma ta un gust de... de ceva neîmplinit... Uneori am impresia că ai darul de a întredeschide o ușă și, pînă să-și dea seama omul ce se întîmplă, o și trîntești la loc. Regretul vine, de aceea, de undeva din adîncuri. Așa să fie?

– Eu doar...

– Sau, poate, ai găsit în cunoaștere seninătatea?

Niger privi lung la barba bogată, „grecească“ a împăratului. Apoi rîse:

– Eu nu încerc decît să pricep modul cum au jucat alții de-a lungul timpului piesele de pe pergament. Ca orice activitate, și „Oul de aur“ are o literatură, doar că spre deosebire de tactica militară, filosofie sau arta preparării bucatelor, „Oul de aur“ poate considera drept propria sa teorie tot ce s-a spus și s-a scris, indiferent în ce domeniu. Jocul acesta are marele avantaj că este în stare să extragă consecințele din orice fapt.

– Nereproducînd decît trasee revoluate, unde mai este aportul tău? îl întrebă Hadrian în timpul unui ospăţ grandios dat de Niger, primul după mulţi ani...

(După vizita precedentă, îi făcuse împăratului invitaţia, iar acesta o acceptă, prevenindu-l că data trecută tocmai gazda a fost cea care s-a opus discutării „Oului de aur“ faţă de alte persoane. „Data trecută le-am oferit labirintul împestrit cu «figurile mitologice» care le cereau gajuri, de data asta o să le dau altceva, încă n-am acum habar ce, dar ştiu că vor fi iarăşi mulţumiţi...”)

Şi lumea părea într-adevăr mai mult decît mulţumită: prilejul cu totul şi cu totul neaşteptat ca Niger să dea o petrecere – şi ce petrecere! – oferea nenumărate speranţe celor ce depuseseră atîtea eforturi să afle prin intermediul unor domestici corupţi ceea ce acum nădăjduiau să poată şti nemijlocit.

Dar nu aflu nimic. Pînă la urmă, decît să le ofere un divertisment sofisticat, amfitrionul se hotărîse să-i rătăcească tocmai prin labirintul „Oului de aur“. Le servi mîncare bună şi multă – deşi el gustă, la fel ca şi împăratul, doar din primul fel –, personalul era în exclusivitate tînăr, ales în funcţie de calităţile fizice, mirodeniile arse în vase largi te ameţeau. Băutura aromată şi grea fu primită cu precauţie pînă şi de către pătimaşii licorilor: nimeni nu risca să se îmbete pînă a nu-şi fi satisfăcut imensa curiozitate.

Hadrian îl privea pe furiş: deşi trecuseră anii, Niger părea să nu fi îmbătrînit defel de la prima lor întîlnire, dînd tot impresia unui adolescent. Ronţăind de multă vreme aceeaşi curmală, tînărul privea, la rîndu-i, mulţumit la invitaţi. „Dacă seninătatea şi fericirea sînt identice, gîndi încîntat împăratul, înseamnă că omul acesta fără vîrstă a venit aici direct din veşnic visatele ţări ale fericiţilor. El n-o spune, dar poate că totuşi e aşa: oamenii n-o ştiu şi totuşi doresc să-l urmeze.“

Spre miezul nopţii, fără ca servitul bucatelor să contenească, fu adus marele pergament împreună cu mulţimea de figuri. Niger începu să le explice, rostul fiecărui cîmp în economia jocului, ce urmăreau, pe vremuri, participanţii, atunci cînd „Oul

de aur“ mai era utilizat ca o competiție între mai mulți oameni. Existau diferite tactici de împiedicare a adversarului să-și îndeplinească scopurile, deși, mai târziu, s-a dovedit, toate acele complicate demersuri erau inutile: jucând acum singur, fiecare pe cont propriu, dificultățile n-au scăzut, dimpotrivă.

Apoi începu să le deslușească valoarea fiecărei figuri, semnificația ei, forța pe care o conținea. Spre dimineață le arătă cum se mută piesele, iar după ce se luminase de ziuă se apucă să le vorbească despre țelul jocului, despre ce se cere urmărit, despre ce se poate câștiga. Nici unul dintre comeseni nu adormi, nici unul nu se îmbătă, nici unul nu părăsi încăperea. Însă Hadrian observă cum, rînd pe rînd, oaspeții se încâlceau în cîte o frază, încurcătură din care nu mai erau în stare să iasă, încăpățînîndu-se să priceapă un amănunt, omițînd continuarea, nemaiputînd recupera, revenind la dilema lor, rătăcindu-se tot mai implacabil pe măsură ce pierdeau contactul cu grupul, nemaiputînd să-l ajungă din urmă, recăzînd ca într-un blestem, ca într-un coșmar, în mica lor neînțelegere. Hadrian mai observă că pînă și el a deviat de la expunerea gazdei, fiind atent în primul și în primul rînd la reacția celorlalți ascultători.

– De ce nu mi s-au pus întrebări acolo unde cineva n-a priceput un detaliu? se interesă inocent Niger.

– Pentru că ai vorbit tot timpul atît de limpede încît nimeni nu sesiza decît cu întîrziere că a scăpat un amănunt și nu se făcea vinovat decît pe sine pentru acea neglijență. Dar și aceasta este tot o diversiune...

– Care?

– Întrebarea pe care mi-ai pus-o. Ne-ai păcălit pe toți cu intenție sau n-am fost noi în stare să pricepem ceea ce nu se poate pricepe într-o singură noapte? Sau... sau ai vorbit și de lucruri ce n-au fost încă și pe care le purtăm la fel de dureros de neștiute în noi ca și pe cele de mult uitate?

– Le-am satisfăcut curiozitatea, făcu în loc de răspuns Niger.

Dar Hadrian nu era cîtuși de puțin mulțumit. Își privi insistent interlocutorul, însă acesta îi susținu privirea.

– N-ai făcut decît să-i păcălești, dar era mai bine pentru toată lumea ca această petrecere să nu fi avut loc. Împăratul plecă indispus, la fel cum indispuși părăsiră și ceilalți invitați casa Celui de Al Douăzeci și șaselea. Senzația acestora persista mai mult în subconștient, însă Hadrian știa prea bine că o dată cu dispariția interesului față de „Oul de aur“ se mai pierde o pîrghie a păcii romane. Ai procedat cît se poate de greșit! îi mai spuse.

– Și asta face parte din joc, veni răspunsul, aceeași consolare pe care pe vremuri i-o servise împăratul poetului Aulus Gellius. De data asta, Hadrian, în loc de salut, dădu din mîină a lehamite. În ziua aceea renunță să-i mai ofere medalionul cu care venise pregătit.

După noaptea explicării labirintului, așa cum prevăzuse împăratul, domesticii din vila Celui de Al Douăzeci și șaselea trebuiră să se mulțumească să primească tot mai puțini bani pentru informațiile date. Stăpînul lor dovedi, o dată în plus, că este blestemat să te decepționeze, după ce te-a amăgit spre cele mai înalte culmi. Mai dură o vreme pînă să dispară și speranțele celor ce n-au fost la banchet și Hadrian se tot întreba cum de au putut aceia să fie atît de influențați de ceilalți, de cei ce au fost „inițiați“ în noaptea cu pricina de către Niger. Mai ales că, și în continuare, nimeni nu se arată dezamăgit pe față, nimeni nu se apucă să-l denigreze pe eruditul amfitrion, fiecare eschivîndu-se povestind amănunte, atunci cînd era întrebat despre petrecerea aceea. Căci toți au fost întrebați, toți devenind, la rîndul lor, purtătorii efemeri ai unor speranțe.

Dar interesul față de Niger devenise mai potolit. Primul semn că nu mai domina conștiințele era că din țară răzbătea zvonul unor noi tulburări. Nu existaseră răzmerițe cît timp nu se vorbise decît de Niger? Sau, mai degrabă, nimeni nu le-a dat importanță? Hadrian ceru rapoarte amănunțite.

Dar dacă se punea în mod greșit problema, așezîndu-se cauza înaintea efectului? Dacă nu se mai auzea, ca înainte,

despre Al Douăzeci și șaselea tocmai pentru că apăruseră probleme mai concrete și mai arzătoare?

Într-o zi se înfățișară la Niger câțiva bărbați care au reușit să treacă peste blocada instituită de Polybius. (Blocadă tot mai inutilă – valul solicitanților trecuse de mult...) Bărbații aceia aveau creștetul acoperit și purtau doliu. Era o delegație de iudei, câțiva dintre însoțitorii lui R. Akiba, venit să încerce o ultimă cale de compromis cu Hadrian. Evreii îi aduseră aminte lui Niger că era fiul lui Collatinus, ce se remarcase în tinerețe în organizarea exodului unei mici comunități. Veniții de la Ierusalim aveau hainele cernite încă de pe vremea acelor zile: de când Titus a dărâmat Templul. R. Akiba a sosit la Hadrian pentru a-l convinge să rămână la prima-i hotărîre, cea atît de înțeleaptă: atunci când împăratul l-a rechemat pe Quietus, în ziua când ar fi trebuit să fie executați frații Simon și Șemaia (sau Julianus și Pappos, cum îi numeau romanii), a fost de acord să fie reconstruit și Templul. Dar abia au fost înlăturate mormanele de dărîmături și Aquila, traducătorul bibliei, nici n-a fost încă bine numit supraveghetorul lucrărilor, în timp ce aceiași Julianus și Pappos, slăvind minunea salvării lor, organizaseră pe toate drumurile publice locuri pentru donații în vederea ridicării noului edificiu, că Hadrian s-a și lăsat convins de creștini și samariteni, dușmanii din interiorul poporului iudeu, de a nu mai permite reconstrucția în același loc. După moartea lui R. Josua, R. Akiba era singurul om în stare de a-i ține pe oamenii neamului său în frîu. Teroarea și măcelurile ce bîntuiseră cu cincizeci de ani în urmă, pe vremea lui Vespasian, cu de două ori opt ani în urmă, pe vremea lui Traian, amenințau iarăși: și nu se știe cine va suferi de data asta mai mult, și nu se știe cine va învinge acum. Dacă împăratul ar reveni la prima-i hotărîre și i-ar lăsa pe supușii săi să-și reconstruiască Templul pe vechiul loc, ar fi binecuvîntat în veci și s-ar evita atîtea suferințe...

Polybius rînjea, dar evreii, întăriți, amenințară că Messia pînă la urmă tot va veni.

– Asta am mai auzit-o, continuă să rînjească grecul.

– De data asta este deja printre noi, îi răspunseră iudeii în șoaptă, gândind la acel Bar-Kosiba, numit de R. Akiba – Bar-Kohba.

– Răsuflu ușurat, continuă Polybius zeflemeaua, credeam că Niger a fost ales de voi pentru acest rol.

Evreii se uitară unul la altul. Momentul era prea grav pentru a-l umple cu politețuri.

– Niger este fiul acelui bărbat pe care voi l-ați numit Collatinus, dar care, inițial, cu alt nume, și-a condus familia și familiile prietenilor și ale rudelor din cercul prigoanei. Opera întreruptă de tată ar trebui acum reluată de fiu...

– Dar de ce și-a întrerupt Collatinus misiunea? insinuă Polybius.

Iar Niger, care nu spusese încă nimic, ci-și îndemna doar oaspeții prin gesturi să servească din sucurile reci ce le-au fost aduse, gândi că nu de mult au fost pe acolo și câțiva oameni din Apulum, castrul legiunii Gemina, veniți să-l roage să-și folosească influența pe lângă Hadrian pentru ca așezarea lor să capete rangul de municipiu. Acum evreii îi aduceau aminte de *originea sa*, vorbind despre fuga din încercuire, bărbații din Dacia îi vorbeau tot despre *originea sa*, amintindu-i de șederea lui Collatinus în preajma lui Vezina; altă dată sosiră grupuri întregi de solicitanți din Hispania și, după ce constatară că au pierdut ocazia pe lângă împărat, sperară că n-au întârziat și la Niger, pe care-l vedeau încă tot ca pe viitorul șef al statului. Aceia îi amintiră de *originea sa* din Italica, localitate între Gades și Corduba. Cine o să mai vină la el? Și ce obârșie o să i se mai găsească?

Între timp, Polybius țipa la delegația iudeilor și aceștia îi răspundeau vociferând. Bătrînul secretar tocmai îl înjura pe Aquila, iar ceilalți îi replicau, zbierând și ei tot mai tare, că traducătorul bibliei este unul dintre puținii greci de treabă și că de aceea nici n-a rămas grec. Polybius, răgușit și cu ochii ieșiți din orbite, îl blestemă pe Quietus că nu și-a desăvârșit opera, când interveni, în sfârșit, și Niger în vorbă: le spuse iudeilor că nu știe ce speranțe și-au pus în el și că îi pare rău că trebuie să-i dezamăgească; invitându-i în camera cu marele pergament, le

arăta că mutarea pieselor din chihlimbar sau lapislazuli era singura lui putere. El nu era decît un jucător, le explică, pasiunea lui era să evalueze o mutare pe care, în fond, o executau alții. Îi aprecia motivele, îi cîntărea valoarea relativă și se bucura dacă putea, pe baza ei, să ghicească mișcările următoare. Cîteodată reușea, în felul acesta, să intuiască pînă la șase-șapte mutări încă neexecutate. Alteori se înșela de la început. Dar, cu mult antrenament, riscurile erorilor erau tot mai mici. Dacă și-a dobîndit o oarecare faimă, le destăinui, atunci ea se datorează numai și numai faptului că a reușit să-și formeze o privire de ansamblu asupra a ceea ce a fost și este. Făcînd mai multe conotații, pare că știe mai mult decît alții. Ajunge, de pildă, să cunoști detalii despre generațiile ce s-au scurs, zece generații în urmă, douăzeci, despre unii se spune că au reușit să dezgroape chiar și o sută de generații. Acei „unii“, campionii „Oului de aur“, au știut pînă unde să-i permită speranței să-i conducă. Ei au ajuns fericiți, chiar dacă nădejdea lor a devenit, paradoxal, tot mai restrînsă.

Însă iudeii nu pentru asemenea vorbe au venit la Roma. Și nici să se umfle cu sucurile de fructe cu care erau tot timpul serviți. Ei doreau ca Niger să ia parte la o discuție între împărat și R. Akiba, discuție al cărei început avusese deja loc în vila tiburtiniană.

Al Douăzeci și șaselea acceptă. (Mai tîrziu, Polybius trebui să admită că stăpînul său, pe cît era de renumit ca om rezervat și retras de la toate, nu refuzase niciodată pe nimeni sau, chiar dacă o făcuse, a știut întotdeauna să dea impresia că oferă în schimb ceva și mai valoros.)

Hadrian îi primi în Poikile-a din grădina vilei, o copie după Poikile-a din Atena, dar avînd coloanele și frescele strălucind de prospețime. R. Akiba nu fu prea fericit de alegerea acestui loc, ba îl consideră chiar drept o impolitețe, însă deocamdată se feri să facă vreo remarcă. Dușmanul elin... Nu ar fi fost nevoie ca Hadrian să sublinieze și de data asta că preluase nu întîmplător și supranumele Graeculus... Pe deasupra, nici cadrul discuțiilor nu părea să fie cel al unor tratative politice: de față

nu era numai împăratul și R. Akiba, de față mai erau și Hermogenes, medicul personal al suveranului, și secretarul Flegon, și niște figuri pe care nici măcar Niger nu le cunoștea. În locul consilierilor lîncezeau pe acolo cîțiva tineri frumoși, total neinteresați de tratative, ba, ceea ce întrecea orice măsură, din grădină apăreau și dispăreau, din cînd în cînd, și cîteva tinere femei. Era un du-te-vino și o atmosferă degajată, încît bătrînului emisar îi venea greu să-și adune gîndurile. Era și jignitor ca într-o asemenea atmosferă să fie hotărîtă soarta unui popor...

R. Akiba mai fusese primit de cîteva ori de către Hadrian, acesta îi povestise episoade din călătoriile lui și mai ales de pe vremea cît condusese, în tinerețe, Siria. Bătrînul învățat spera să profite măcar de acest cap de pod, dar ceea ce spunea împăratul nu se potrivea cu ceea ce știa el despre același loc. Încercînd să-l aducă la o imagine comună – cît mai apropiată de a sa – R. Akiba nădăjduia să-l poată mai tîrziu convinge și în cadrul unor subiecte mai puțin neutre. Totuși, amintirile lor nu se împăcau nicicum: fiecare copac, fiecare fîntînă, fiecare dună de pămînt primea alte culori în memoria celor doi.

„E adevărat, admise Hadrian, căruia îi făcea plăcere călătoria printre senzații trecute, e adevărat că mi se întîmplă uneori ca, în timp ce vizitez un loc pe care nu l-am mai revăzut de ani, să am impresia că mă aflu cu totul altundeva decît în ținutul pe unde m-aș mai fi plimbat vreodată...”

Hadrian se amăgea, deși ținea taina închisă în el: poate că în amintiri nu realizează numai ce a fost, ci și ce va fi. Lacunară, această ultimă percepție ducea, probabil, la confuziile amintite. (*Oamenii mișunînd în Bursa din Roma modernă printre cele unsprezece coloane rămase din Hadrianeum nu pot oferi o imagine verbalizantă pentru suveranul antonin. Și nici geamul lovindu-se cu putere de peretele actualului castel papal 'Sant Angelo, născut din Mausoleul lui Hadrian, nu-l face decît să-și mijească inutil ochii.*)

Împăratul se arăta binevoitor – și asta era important, se amăgea R. Akiba –, discuta prietenește și se străduia să fie atît

de politicos încît ajungea să manifeste înțelegere chiar și față de suferințele îndurate cu nici două decenii în urmă de către evrei. La discuția la care fusese invitat și Niger, Hadrian aduse vorba despre „Oul de aur” și canaliză conversația astfel ca să se desfășoare între Al Douăzeci și șaselea și R. Akiba. Bătrînul auzise de joc și povesti mai multe legende despre campioni ai unor vremuri mitice. Și regele David ar fi posedat un asemenea „Ou de aur” și ar fi știut, cu ajutorul lui, să-și conducă într-un rînd oștile de la distanță și neridicîndu-și ochii de pe pielea pe care își ținea figurile. „Totul a mai fost”, repeta bătrînul și susținea că acesta era, în fond, și secretul „Oului de aur”. Iar Niger, lăsîndu-și capul pe spate, astfel încît părul lung îi cădea ca un lîțoliu negru, pretindea că pînă și zidul lui Hadrian din Britannia nu era decît o fortificație ridicată pe un alt perete, vechi, înghițit de pămînt de mii de ani.

Un ofițer, nimerit cine știe cum pe acolo, confirmă că, într-adevăr, în timp ce se construia valul lui Hadrian împotriva picțiilor, avea de multe ori senzația stranie că un fragment sau altul a fost acolo încă înainte de a-l clădi geniștii romani. N-ar fi fost posibil ca zidul acela străvechi, de care pomenise Niger, să fi rămas intact dintr-un alt ev pe unele porțiuni?

Dar cel întrebant se juca încîntat cu o pată de soare prinsă într-o oglindă, făcîndu-se că ascultă cuminte vorbele lui R. Akiba. Petecul de lumină îl fixă de o monedă recent emisă de împărat, o dată cu anexarea Iudeei, o monedă a păcii. Pacea? Unde era pacea pe acele teritorii? Iată, tocmai intră un emisar, venit să anunțe un groaznic cutremur de pămînt ce a dărîmat Caesarea și Emmaus. Niger privește într-o doară la R. Akiba și-i pare rău că nu este acasă, în fața marelui pergament. Vestea aceasta ar impune o mutare, chiar și fără a mai fi nevoie să consulte vechi suluri.

„Caesarea, reședința procuratorului Tinnius Rufus...” va îngîna împăratul, amintindu-și de vizita făcută acolo.

„Caesarea va pune capăt Ierusalimului și, după căderea Caesareei va înflori din nou Ierusalimul”, va murmura prorocirea veche R. Akiba. Nu-l va auzi nimeni, doar Niger, jucîndu-se cu

oglinjoara lui, va percepe fiecare sunet și va sesiza și bucuria din ochii însoțitorului lui R. Akiba: „Tiranus Rufus s-o fi sfârșit...” Niger știa că Tinnius Rufus n-a murit, dar că se retrage din fața răsculaților. Hadrian îi va trimite pe guvernatorul Siriei, Publius Marcellus, și pe guvernatorul Galliei inferioare, Lolius Urbicius, la fața locului cu trupe din diferite provincii și vor fi învinși și aceștia. Moneda prinsă în spotul ultimelor raze ale zilei va fi de proveniență străină, Bar-Kohba va bate bani proprii.

În încăpere s-au lăsat umbrele, R. Akiba și oamenii lui au dispărut. Hadrian îl invită pe Niger în tempethal – o parafrază după cel din Thesalia, la rîndu-i o replică a lumii umbrelor din infern. Aceleași personaje tinere se întrezăresc prin fundal, doar Hermogenes, medicul, e tot timpul de față. Împăratul deșiră amintiri, iar Niger trimite după Polybius și libertul vine cu marele pergament și cu figurile de abanos, de lapislazuli, de sticlă și de chihlimbar. Și cu figura centrală, „Oul de aur”, cea pe care Niger se grăbește s-o fixeze prima la locul ei. Polybius este mîndru: a fost pentru cîteva ore „consul” – Hadrian s-a amuzat să trimită lictorii să escorteze aducerea jocului.

Apoi împăratul și campionul vechii îndeletniciri se întrec în a face pronosticuri, primul bazîndu-se pe instinctul care nu l-a înșelat niciodată, pe amintirile și pe priceperea sa, celălalt, culcat pe spate, sprijinindu-și ceafa de păru-i negru ca de un soclu, dînd credit memoriei omenirii. Oglinda nu-l mai ajută la nimic, moneda lui Bar-Kohba a fost înghițită de întuneric și, în timp ce Hadrian îl anunță că l-a trimis pe Julius Severus să restabilească ordinea în regiunea răsculată, Niger vede cum profesionistul tenace, venit tocmai din Britannia, își dă loviturile una după alta și se grăbește să execute toți prizonierii. Moneda lui Bar-Kohba a dispărut în întregime și Niger o revede derutat – în jocul lui – din nou în Britannia, într-o clădire austeră, în timp ce mai mulți bărbați cu veșminte necunoscute și-o dispută. (*Numele barbar „Crosby” răzbate pentru o clipă, dar Al Douăzeci și șaselea nu-i găsește înțelesul și nu-l poate recunoaște nici pe personajul care o achiziționează...*)

– Răsculații se retrag cu toții la sud de Caesarea, la Bethar, în ultima fortăreață ce le-a mai rămas, șoptește Niger, după ce și-a consultat figurile, iar peste puțin timp apare un sol cu știrea.

– E logic, e logic, murmură împăratul, e logic – și se uită mulțumit la cel pe care o vreme l-a văzut drept succesor.

Însă Niger s-a sculat de la locul lui și, aplecat asupra marelui pergament, vede marasmul unei jumătăți de milion de oameni pierind de foame și de foc, femei și copii vânduți la târgurile de sclavi de la Hebron și Gaza, localități rase de pe suprafața pământului.

Veștile pe care le dădea le depășeau pe cele sosite prin cei mai iuți emisari imperiali, degeaba își chinuiau trimișii cailor pînă ce mureau epuizați sub ei, știrile lui Niger veneau întotdeauna mai repede. Uneori solii ajungeau cu relatări false și Al Douăzeci și șaselea îi corecta pe loc. Împăratul privea cu satisfacție jocul, nu-i păsa că Niger avea întotdeauna dreptate, mulțumirea estetică este mai presus de adevăr. Și comunicările lui Niger depășeau cîteodată adevărul, ele căzînd uneori încă înainte ca evenimentele să se fi desfășurat.

Modul cum este informat împăratul îi descumpănește pe demnitari și Roma toată află că Hadrian a reușit să pună la punct o rețea de transmisiuni infailibilă, total inexistentă pînă atunci – un avertisment pentru toți cei ce-i stau prin preajmă. Medicul Hermogenes își conjură pacientul să se cruțe, dar Hadrian nu poate rezista ispitei și stă zi și noapte lîngă bărbatul nimbant cu tenebre, privindu-l cum studiază piesele, cum a intrat el însuși pe marele pergament, cum vorbește de parcă ar citi dintr-o carte. Hadrian intuiește credința ce se relevă în demersul lui Niger între insulele fericiților prăbușite în legendă și raiul ce abia se năștea.

Ușa s-a crăpat pentru o clipă*, însă Al Douăzeci și șaselea a pierdut controlul asupra jocului: ceea ce vede în ludeea se

* „Ușa s-a crăpat pentru o clipă, însă prin ea n-a privit un om, ci doar un spirit“ (Hadrian).

învălmășește cu imagini anacronice, fragmente din vremuri trecute se amestecă indefinibil cu scene din timpuri viitoare, mulțimile măcelărite se focalizează pe destine personale și uneori doar vestimentația îi mai dă niște repere, atunci când o mai poate recunoaște printre zdrențe și cioburi de decorații strălucitoare. Nici iudeii parcă nu mai sînt aceiași: războinicii tradiționali au dispărut și, ca într-un tub al unui caleidoscop, se recompun în meșteșugari, artiști, negustori și intelectuali. Niger nu recunoaște ceea ce vede și, poate de aceea, nu mai vede ceea ce prevăzuse.

În încăperea e tot mai întuneric, Al Douăzeci și șaselea mai apucă să povestească scena trecerii cu plugul prin Ierusalim, descriind primele construcții înălțate puțin mai la nord, pe locul fostelor suburbii, cu cele două piețe grecești, cu teatrul, cu templul lui Jupiter Capitolinul.

– Aelia Capitolina, șoptește Hadrian, „Grozăvia pustiirii“, aude Niger murmurul venind dinspre figura centrală a „Oului de aur“, dar trebuie să se apropie mult de piese, părul lui negru se pierde în beznă și, în vreme ce ofițerii îi raportează împăratului ultimele evenimente din zona pacificată, Niger, fiul lui Collatinus, nu mai poate distinge nimic din ceea ce a fost, nimic din ceea ce va fi, jocul i se pare inutil fiindcă succesiunile s-au prelins unele într-altele.

Printre bărbații aflați de față, Titus Aurelius Fulvius Boionius Arrius Antoninus, viitorul împărat Antoninus Pius, este cel ce remarcă primul că Niger s-a aplecat atît de mult asupra figurii centrale, încît se pare că a căzut în ea.

– Este întuneric în încăperea, spune Hadrian, părul lui negru se pierde în noapte.

Se aduc torțe, dar Niger a dispărut. În timp ce plînge, împăratul e fericit: cinci ani după Antinous, iată că și Niger dispare pentru ca el să mai trăiască.

Căutîndu-l, sclavii au mișcat figurile jocului. Degeaba pune Hadrian să fie uciși robii imprudenți, degeaba se muncesc mai multe zile toți cei de față să repună piesele la loc – înghițindu-l pe Niger, „Oul de aur“ și-a zăvorît tainele.

Marele pergament și figurile sale fură duse înapoi în vila lui Niger tot de către Polybius și tot sub escorta lictorilor. Drumul prin mijlocul mulțimii, ce se dădea în liniște la o parte, semăna cu procesiunea repunerii statuii unei zeități în templul de unde a fost scoasă pentru câteva ore. Oamenii priveau tăcuți cum se închide din nou ușa Speranței. Fără a ști de ce, simțeau, pe lângă nostalgie, și ușurare. Angajamentul pretins de aspirație nu-i mai constrângea. Erau mai liberi și mai săraci.

Al Douăzeci și șaselea fu incinerat simbolic, trupul lui n-a mai fost găsit niciodată și bătrînul secretar, asemenea întregii familii a lui Niger, a considerat întotdeauna camera în care fusese reșezat „Oul de aur“ adevăratul mormînt al fiului lui Collatinus. Ferestrele fuseseră zidite, la fel și ușa. În odaia aceea n-a mai intrat nimeni, deși ea s-a prăbușit abia cu foarte multă vreme mai târziu, după ce cartierul întreg fusese mistuit de un incendiu.

AL DOUĂZECI ȘI ȘAPTELEA

(121-161; 161-180)

– Psihopompos –

Despre arta de a te elibera de amintiri

Al Douăzeci și șaptelea fusese poreclit Psihopompos la deplină maturitate, mai mult în ironie, dar și dintr-o oarecare teamă. El, despre care se spunea că a vizitat la vârsta de patruzeci de ani împărăția umbrelor, s-ar fi întors printre muritori pentru încă aproape patru lustri. Fiul lui Niger a fost un personaj de irecere, nici om politic, nici negustor bogat, nici măcar filosof. Nici cel puțin obârșia nu-i poate fi stabilită cu precizie. Când a dispărut definitiv, la moartea lui Marc Aureliu, lumea a început să și-l amintească doar ca pe o glumă. „Acel Psihopompos“, se spunea și lumea știa imediat despre cine era vorba și zîmbea. Fusese un mucalit Cel de Al Douăzeci și șaptelea, îi mersese vestea, ce mai, însă de sub zîmbet se ițea de fiecare dată și o mică înfiorare. „Da, a fost un individ hîtru Psihopompos, dar mai bine să-l uităm!“ își spunea fiecare dintre cei ce l-au cunoscut. Și l-au uitat. O generație mai tîrziu, cînd se rîdea de Psihopompos, nu se mai făcea haz de

personajul de mult uitat, ci de o faimă ducînd la exagerări, ca orice faimă.

Psihopompos s-a născut în casa Celui de Al Douăzeci și șaselea și a crescut acolo aproape neluat în seamă. Făcea parte din impozanta vilă la fel ca și plantele de pe terasă. Fusese îngrijit de domestici și prea puțini ar fi fost în stare să spună al cui fiu era. Nici măcar Polybius, omnipotentul secretar al stăpînului, nu s-a arătat în măsură să-i stabilească o descendență certă. Toată lumea știa că băiatul era fiul lui Niger, însă, după dispariția atît de neașteptată a Celui de Al Douăzeci și șaselea, nu s-a găsit și mama tînărului devenit brusc unul dintre cei mai bogați oameni din Roma. Băiatul, recunoscut în mod oficial de Niger, crescuse printre numeroșii copii ai domesticilor, singurele avantaje ale rangului fiind că de mic se bucurase de atenția unei doici, iar la vîrsta potrivită fusese dat în îngrijirea lui Polybius, care își asumase, printre alte sarcini, și instrucția băiatului. Alt dascăl se pare că nici n-a avut.

Inițial se numise Aelius, nume ales, probabil, de Niger, ca o atenție făcută împăratului, devenind Psihopompos abia la vîrsta de patruzeci de ani, după ce murise pentru prima oară. Despre Aelius nu se mai știe azi nimic, n-a fost pomenit în scrieri, este de nereconstituit cu ce s-a ocupat. E de bănuît că și-a petrecut multă vreme și printre cărțile tatălui, deoarece, în funcție de public, uneori cunoscutele sale glume au o origine livrescă. (Cum, la fel de bine, ar fi putut să fi reținut cîteva informații și din frecventarea unor cercuri elevate.)

Nu s-a remarcat prin fapte de arme și, chiar dacă din vorbe ulterioare reiese că ar fi cunoscut și Orientul, este foarte puțin probabil să fi cutreierat Asia cu arma în mîină, chiar și numai fiindcă, în timpul războaielor cu parții, Aelius devenise deja Psihopompos. La fel de incertă este și cariera lui administrativă. În „Viețile cezarilor“ găsim menționați doi psihopompi: unul trebuie exclus de la început ca avînd legătură cu eroul nostru, el fiind pomenit ca un contemporan al lui Constantin cel Mare. Al doilea, însă – sau, dacă-l luăm în ordine cronologică, primul –, este amintit printre procuratorii lui Antoninus Pius. „Acel

psihopomp ce-i conducea pe localnici nu spre o viață mai bună, ci direct în infern..." pare să fie, de asemenea, un alt personaj. Nici o precizare în plus nu se face în text, iar Cel de Al Douăzeci și șaptelea se potrivește prea puțin acelor cîtorva cuvinte.

Biografia i se luminează abia începînd cu înmormîntarea (după ce murise întîia oară): evenimentul este descris atît în anonima „Culegere de minuni“, apărută cu aproape o sută de ani mai tîrziu, ceea ce presupune că faptul a făcut o temeinică și îndelungată carieră orală, cît și la unii autori, de pildă Dio Cassius. Ni se relatează, astfel, despre niște funeralii ale unui bărbat bogat, prețuit de contemporani, condus de o mulțime de prieteni, de soție și de copii.* Pentru a se da o imagine cît mai măreață întîmplării, sînt pomeniți, printre cei ce făceau parte din cortegiu, un consul, mai mulți senatori, Pompeianus, ginerele proaspătului împărat Marc Aureliu, celebrul sofist Herodes Atticus sau generalul Avidius Cassius, cel ce peste mai mulți ani avea să încerce să uzurpe tronul. Nu lipsea nici Flavius Boethus din Ptolemaïs, consular, protector al medicilor, ceea ce n-ar face exclus ca în alai să fi fost și Galen. Dar, în cazul acela, Galen l-a cunoscut deja și pe Aelius, nu numai pe Psihopompos. Aceeași observație este valabilă și în legătură cu Ţipor, medicul personal al împăratului Marc Aureliu. Pseudoherodian ne dă și cîteva mostre dintr-unul dintre discursurile rostite cu acel prilej. Ceremonia, încheiată cu tot fastul, a avut un epilog neașteptat: Aelius nefiind incinerat, ci îngropat, peste cîteva zile a apărut viu și sănătos acasă, înnebunind de spaimă atît familia, cît și pe toți cei ce au dat cu ochii de el. Însă, ne spun aceleași surse, privirea îi era atît de senină și vorbele atît de vesele, încît, în curînd, fu acceptat iarăși drept ceea ce a fost, iar din anul acela știm cu precizie că nici unul dintre Cei O Sută n-a

* Ne aflăm în fața singurei referiri la familia Celui de Al Douăzeci și șaptelea. Aluziile de după înmormîntare la cei de-ai casei nu au decît funcția unor argumente. Cînd e vorba despre Psihopompos, familia dispare cu totul.

mai îngăduit să fie incinerat, ceea ce despre unii strămoși de-ai lui Psihopompos doar bănuim.

Reînviatul era același personaj cu cel ce a murit, probînd aceasta prin faptul că era la curent cu toate micile secrete ale casei și se purta cît se poate de firesc în cele mai intime situații, recunoscîndu-i fără greș pe toți domesticii și putînd spune orice amănunt din trecutul vieții sale. Încercările la care l-au supus pe furiș atît Polybius, cît și rudele le-a trecut cu strălucire. Dar ființa aceea nu mai era totuși cea de dinainte: individul era mai senin, lipsit de orice reticențe, necunoscînd griji, neavînd nici un fel de probleme. Totul devenise pentru el un imens prilej de rîs și fiecare acțiune îi era îndreptată spre a-i face și pe cei din jur să privească lumea la fel. Iar cine reușea...

Un psihopomp era în mitologia elină conducătorul sufletelor în infern. Psihopompos era supranumele lui Hermes pentru răstimpul cît îndeplinea el însuși această sarcină. Al Douăzeci și șaptelea și-a cîștigat porecla treptat, pe măsură ce, în a doua lui existență, renumele îi creștea tot mai mult. Poate și faptul că a „reînviat“ i-a făcut pe oameni să opteze pentru acel cuvînt, deși simpla „reîntoarcere din împărăția umbrelor“ n-ar fi fost nici pe departe suficientă. Ea nu implica și o „navetă“ între cele două tărîmuri, însă sugera, cel puțin, că personajul a fost o dată în locul de unde pentru cei mulți nu exista întoarcere și că, poate, i-ar sta în putere să mai încerce și altă dată călătoria dus-întors. De aici a pornit apoi mitul.

Dacă despre prima existență a Celui de Al Douăzeci și șaptelea nu știm mai nimic, cea de a doua ni s-a păstrat prin unele anecdote și farse ce i-au fost atribuite. Scribului i-a revenit sarcina de a sorta aceste fragmente și de a le pune într-o ordine cronologică aproximativă, precum și de a le lega într-o succesiune cît de cît asemănătoare unei biografii.

Cronologic, primul fragment ar fi fost următorul: întrebat cu insistență de către rude și prieteni ce a văzut în lumea umbrelor, personajul, încă slab, palid, marcat de suferințele bolii, a răspuns: „Dincolo nu este decît ca aici. Dar invers.“

- Dacă-i invers, înseamnă că nu-i ca aici! i s-ar fi replicat.
 - Ba da, însă nu-ți dai seama că e invers decît prin comparație. Dacă trăiești doar acolo sau doar aici crezi că e chiar identic.
 - Și, de fapt, care-i deosebirea?
 - Deosebirea este, v-am spus doar, numai din partea de unde privești lucrurile. Ceea ce aici este mare știi că e mare, doar că de dincolo îl vezi drept mic. Ceea ce dincolo e subțire știi acolo că e subțire, însă privit de aici pare lat.
 - Dar drumul? Drumul cum e? nu-l slăbeau din întrebări curioșii.
 - Drumul? Cînd te duci încolo e scurt. Dar pînă să sosești e foarte lung.
 - Și e greu? toți erau curioși.
 - Ca o piatră. Cît piatra e mică și tu ești mare e ușor. Cînd însă proporțiile se inversează...
 - E greu, răspundeau cu toții în cor.
 - E greu pentru locul de unde privești. Sau ușor pentru cei ce ajung să care – din perspectiva cealaltă – mai degrabă o stîncă decît un grăunte de nisip.
- Oamenii nu pricepeau, iar discuțiile erau nesfîrșite. Al Douăzeci și șaptelea avea o răbdare infinită și nu precupețea nici un efort în prelegerile sale. Ba îl puneă pe unul să se tîrască pe burtă, ba îl făcea pe altul să se cațere pe un zid și oamenii se supuneau, se mirau și continuau să nu înțeleagă. Cei ce nu prindeau începutul demonstrației și nimereau abia la spectacolul dat de un bărbat în toată firea, cetățean respectat și tată de familie țipînd cît îl ținea gura sau șoptind minute în șir, astfel încît nimeni din jur nu deslușea nimic, era încredințat că fiul lui Niger nu face decît să-și bată joc de mulțimea de gură-cască și în primul rînd de cel ce s-a arătat suficient de naiv încît să îndeplinească îndemnurile aiurite și încă față de atîta popor. Iar figura destinsă, strălucind de bună dispoziție a lui Aelius nu semăna cîtuși de puțin cu mina gravă a unui filosof.
- Este cît se poate de limpede, spuneau mulți, în special dintre cei ce nu prinseseră începutul demonstrației și n-au

intrat treptat în atmosferă, este limpede că blestematul nu face decît să-și ridă de cine poate! Și zicînd asta, se străduiau să nu care cumva – ferească zeii! – să nimerească printre ageamii.

Iar ceilalți, curioșii, ignorînd caraghioslîcul situației, continuau să întrebe și... să nu priceapă. Urmau alte răspunsuri de același soi, curiozitatea obosea pe măsură ce oboseau și oamenii.

Cine nu știe că istoveala mare duce la descărcări nervoase, manifestate de multe ori prin rîs? Ce, parcă „discursurile“ unui strămoș de-al lui Aelius nu se sfîrșiseră întotdeauna în hohote? Dacă ar mai fi existat și un singur om să-și amintească de Caius Mendax, poate că Al Douăzeci și șaptelea n-ar fi devenit Psihopompos, ci ar fi fost asimilat străbunului său. Dar nu s-ar fi făcut decît o altă eroare. În cazul fiului lui Niger, hazul nu era declanșat de enormitățile debitate, ci era urmarea unei extenuări profunde a auditoriului. De aiurelile tot mai colosale ale lui Mendax puteai să te lepezi prin rîs, problema pusă de Aelius era prea gravă. Acesta nu se sfîia să se veselească împreună cu ascultătorii săi, însă nu era zîmbetul stînjenit, ușor vinovat al celui ce îngăduie să fie sancționat, ci rîsul puternic, sănătos, al unui bărbat ce se simte excelent.

Probabil că deja una dintre primele sale interminabile întrevederi de acest soi s-a terminat în mod tragic. Lumea venise să-l vadă și să-i ceară lămuriri unui muritor întors din moarte, discuția se prelungea, el tot explicîndu-le cum era „dincolo“ și cum era „drumul“, iar oamenii încercau să afle taina și nu reușeau. (Mai tîrziu au sosit și învățați special pregătiți pentru demonstrațiile acestea, filosofi și retori, bărbați obișnuiți să despice firul în patru, să-l sucească după logica lor de fier pe interlocutor, sau fanatici ai unor credințe vechi ori noi, gata de a-l pune la punct pe cel ce pretindea că lucrurile ar sta altfel decît propovăduiau ei. Dar de cele mai multe ori și aceștia se molipseau de curiozitatea celorlalți oameni, devenind asemenea lor.) Era, deci, una dintre primele convorbiri ale lui Aelius, fiul lui Niger, asupra călătoriei întreprinse de el, totul era încă nou și cine a putut a venit să-l asculte. Unii s-au lăsat folosiți pentru

a executa cîteva acte, cu ajutorul cărora gazda încerca să se facă mai bine înțeleasă, alții ajunseseră mai tîrziu și chiar că nu pricepeau nimic și dădeau tonul ilarității ce-i molipsea rînd pe rînd pe cei ce începeau să obosească, însă nu se îndurau să se retragă nici după cinci ore, nici după opt ore, nici cînd zorii veniseră de mult. Cîțiva, mai tenaci sau mai curioși, continuau să fie foarte serioși, crezînd încă în speranța că se aflau foarte aproape de descifrarea tainei tainelor și că nu le este permis să rateze un prilej, mai mult ca sigur, unic. Dar și ei erau epuizați. (Polybius își amintea de noaptea interminabilă cînd Niger își expusese în fața lui Hadrian și a suitei aceluia regulile „Oului de aur“. Însă atmosfera fusese alta. Sau, poate, amintirea îl înșela? Bătrînul secretar trebuia să fi ajuns la o vîrstă matusalemică...)

Pînă a doua zi spre amiază rezistă doar un singur bărbat, un fiu de armurier, ucenic al scepticilor, incitat decisiv de prezența lui Aelius. Acesta, Aelius, fusese conjurat de nenumărate ori de credinciosul Polybius să întrerupă demonstrația, mai ales că nu se întremase încă de pe urma grelei boli care l-a dus la groapă. Dar Al Douăzeci și șaptelea era tot mai vioi pe măsură ce ceilalți oboseau, era tot mai vesel și parcă și culoarea din obrajii săi zbîrciți de boală începuse să revină. Cu o zi în urmă mai arătase ca un cadavru, acum devenise iar om viu. Polybius, prea îndărătnic pentru a admite așa ceva cu voce tare, cedă, renunțînd să-și mai sîcîie stăpînul.

Tînărul fiu al armurierului, numit în tradiție Gaius Claudius Varo, predestinat a fi cel dintîi client al lui Psihopompos, rezistă pînă a doua zi după-amiază. O dată cu primele raze ale înserării izbucni și el într-un rîs nestăvilit, în vreme ce hohotele gazdei – căreia îi revenise puterea vocii pe de-a-ntregul – îi acoperiră glasul.

Epuizați, toți cei de față răsuflară ușurați, simțînd o imensă liniște. Nimeni nu observă decît după mai multă vreme că acel Gaius Claudius Varo a murit.

– Vedeți, le spuse Al Douăzeci și șaptelea, de care parcă uitaseră cu toții, *care parcă dispăruse pentru un răstimp dintre ei,*

vedeți, tînărul nostru prieten a înțeles ceea ce vouă degeaba v-am explicat. El știe acum și cum e dincolo și cum e drumul.

Aelius începu să prindă iar o culoare sănătoasă și parcă nici ridurile de pe față nu-i mai erau atît de adînci. Din ziua aceea lumea uitase că-l chemase cîndva altfel: se născuse Psihopompos, cel ce l-a ucis pentru totdeauna pe Aelius. (Pe primul Aelius, își permite scribul să anticipeze, pe primul Aelius, deoarece un al doilea Aelius se va naște dintr-o metaforă.)

Poate că a fost singura întîmplare de acest soi, poate că ea s-a repetat în numeroase variante. Oricum, fapta avea să cunoască nenumărate versiuni. Iar afirmația după care Psihopompos „revenea de fiecare dată din infern mai sănătos și mai tînăr“ presupune totuși o succesiune de asemenea evenimente.

În esență, episoadele sînt foarte asemănătoare între ele: oamenii, ispitiți de perspectiva de a afla Marele Secret de la unul ce l-a trăit, încercau să cunoască amănuntele de la Al Douăzeci și șaptelea. Acesta, bine dispus și cu o răbdare infinită, își expunea versiunea, atît de greu inteligibilă pentru cei ce-l solici-taseră. Scena se prelungea. Al Douăzeci și șaptelea insista să se facă înțeles, ceilalți rezistau cît rezistau, cu timpul explicațiile li se păreau tot mai obositoare și divertismentele strecurate de Psihopompos erau preluate ca niște adevărate colace de salvare. Pe măsură ce auditoriul se simțea tot mai bine, ca sub puterea unui drog, cîte unul mai stăruia, încăpățînîndu-se să afle ceea ce-l interesase de la început. Efortul, însă, se dovedea prea mare și demonstrația teoretică se sfîrșea pentru respectivul într-un răspuns concret: Psihopompos îl ducea pe cel mai stăruitor dintre toți pe tărîmul celălalt.

Ciudat este că multă vreme Al Douăzeci și șaptelea a fost socotit ba creștin, ba adorator al Zeului Soarelui, Mithra (în special de către soldați), ba evreu, ba barbar dintr-un anumit spațiu geografic. Pentru fiecare prezumție existau motive întemeiate și vagi aluzii însoțesc legenda personajului pînă tîrziu. Uneori întreaga atitudine a povestitorului este argumentată de cîte o ipotetică apartenență.

O carte arabă celebră a evului mediu, „Kitab al-Miraj“ („Cartea urcării spre cer“), avînd o mare circulație în spațiul european și povestind aventura lui Muhammad în Paradis și Infern, a cunoscut și variante interesante pentru cazul nostru: un tînăr psihopomp foarte bine dispus este în mod deosebit disputat de către muritori. Însă acesta nu este decît începutul: ar necesita încă o dată pe atîta spațiu tipografic urmărirea biografiei medievale a psihopompului în literatură și pictură, fără a se mai putea stabili o legătură certă între Al Douăzeci și șaptelea și acele plăsmuiri tîrzii. Singura scuză pentru scrib este realitatea că sumbrul Charon pare mult mai potrivit mentalității creștine decît prea veselul psihopomp fără vîrstă.

Întorcîndu-ne la personajul nostru, la început se pare că ar fi acționat în vila părintească, apoi s-ar fi mutat în fața Templului Păcii. Aici – locul preferat al tuturor vorbitorilor – aveau loc și disputele vesele ale lui Psihopompos, dispute mereu capabile de a aduna foarte multă lume, neexistînd om să nu fie interesat de subiect. Mulțimea, atrasă de modul total neacademic al întregii demonstrații, avea mai degrabă impresia că asistă la un divertisment.

Dacă ar fi să-i dăm ascultare în toate protagonistului, ar trebui din capul locului să ne ferim de a căuta succesiunea în faptele vieții lui: Psihopompos pretindea – printre multe altele – că orice succesiune este neavenită întrucît ceea ce s-a desfășurat pe un tărîm mai devreme, pe celălalt a avut loc mai tîrziu, cele două direcții de unde priveai faptele anulîndu-se reciproc și ducînd la o singură clipă nesfîrșită. Iar cei ce nu erau suficient pregătiți pentru a înțelege atîta lucru puteau admite cel puțin că într-o vreme atît de nesfîrșită ca aceea dăruită unui psihopomp merit să facă interminabile drumuri între cele două lumi, răstimpul de o zi sau de un an dintre două acțiuni umane se pierde cu totul, fiind caraghios să încerci să delimitezi ceva ce, privit de departe, abia dacă mai este sesizabil.

Și totuși, tocmai el, cel ce nega orice evoluție autentică, era subiectul unei transformări observabile de oricine: bolnavul pămîntiu, cu riduri adînci și părul cărunt, întorsul de la groapă,

devenea, după fiecare demonstrație de a sa, tot mai sănătos, pielea i se întindea la loc, iar părul își recăpăta culoarea din tinerețe. Cu fiecare om pe care-l ducea peste Styx, Aion, zeul timpului infinit, îi restituia o parte din vîrsta de acum consumată o dată. Deocamdată, Psihopompos se întrema după lunga boală ce l-a omorît pe Aelius. Cu vremea, însă, apropiații vor observa cu uimire – și mai tîrziu cu groază – că personajul devine nu numai tot mai vital, dar că și întinerește vizibil fizic. Cînd căpătase din nou înfățișarea unui tînar abia trecut de vîrsta adolescenței, Polybius dori să-l împiedice să mai ia parte la exhibițiile ce se terminau de fiecare dată cu moartea altui ascultător. Însă Psihopompos nu acceptă decît să schimbe locul de desfășurare al întîlnirilor sale. (De aceea legenda după care Templul Păcii ar fi ars fiindcă zeii înșiși arfi dorit să limiteze activitatea psihopompului prea zelos trebuie să fie și ea mult mai recentă, la data incendiului, Al Douăzeci și șaptelea își continua deja de mult prelegerile atît de populare în fața templului construit de Hadrian pentru Venus și apoi prin provincii sau la limesul danubian.)

Vreme îndelungată cei ce mai auziseră cît de cît despre Psihopompos istoriseau legenda sa astfel: personajul era unul dintre cei mai mari comici ai tuturor vremurilor. Avea atîta haz încît, la *spectacolele* date întotdeauna în fața unui numeros public, oamenii se distrau atît de bine și rîdeau atît de mult încît unii, bolnavi de inimă, mureau de veselie... În multe istorii ale teatrului universal, pînă în veacul trecut, autorii obișnuiau să introducă la capitolul referitor la Roma cîte un actor (uneori autor de comedii) care avea atîta succes în fața mulțimii încît împăratul Marc Aureliu a fost obligat să-i interzică reprezentațiile pentru a nu periclita viața asistenței. Personajul este citat cînd într-un fel, cînd într-altul, însă de fiecare dată i se caută o poreclă cît mai caraghioasă, iar cognomenului, etimologii aiurite. Lexical, cel mai apropiat pare să fie celebrul comediant Patapompus, un amestec de bufon și retor, despre care ni se spune că ar fi provenit dintr-o familie foarte bună (alteori că n-ar fi fost decît un sclav eliberat) și că era în stare să-l facă pe orice

om să moară de rîs. Deși socotit multă vreme – chiar peste veacuri – performerul numărul unu al comicului, despre recordmanul rîsului s-a constatat că nu dispunem de mărturii contemporane, ci doar de ecourile unei faime postume. Dacă acel actor (autor) a fost Psihopompos se poate discuta și scribul înclină să creadă că într-adevăr a fost, dar faptul că Al Douăzeci și șaptelea nu s-a constituit DOAR în campionul rîsului este absolut sigur. Chiar dacă s-a povestit multă vreme că Psihopompos a fost un om oarecare ce-i ducea pe ascultătorii săi la moarte numai prin rîs, personajul s-a dovedit mult mai complex și faima-i populară nu se datorează decît simplificărilor prin care trece orice subiect avînd o carieră orală îndelungată. Un erou viteaz devine numai viteaz, unul zgîrcit își pierde toate calitățile în schimbul hipertrofiei avariției, Psihopompos își omoară auditoriul prin rîs. La un moment dat, ajungem chiar să întîlnim povestiri inspirate din capacitatea aceasta a Celui de Al Douăzeci și șaptelea: un rege francez are un bufon – arma lui secretă! – atît de afurisit încît își omoară cu el, prin hazu-i nebun, toți rivalii. (Pînă la urmă, însă, și răul este pedepsit, regele însuși, neputîndu-se stăpîni, își scoate ceara din urechi și ascultă, alături de condamnații de taină, un banc de-al măscăriciului: el n-a vrut să audă decît puțin de tot, cît să-și facă o idee, dar rămîne atent prea multă vreme și, drept urmare, moare și el.) În secolul XX lucrurile devin mai puțin credibile și se renunță la un asemenea personaj, care, altfel, spre pildă, ar fi putut deveni un erou excelent pentru o serie de romane polițiste sau filme de groază. Scribul și-a permis această precizare fiind convins că numeroasa asistență a lui Psihopompos nu se aduna la demonstrațiile lui pentru a rîde, ci pentru a afla taina.

Un dicton creștin timpuriu („Cine rîde acum, dincolo va plînge!“) este preluat și de Marc Aureliu („Rîsul este primul chip al plînsului“). De altfel, împăratul-filosof era cunoscut cu mereu aceeași privire și la bucurie și la tristețe. Din cauza învățaturii stoice, deprinse încă din tinerețe de la cei mai buni dascăli, se spunea. Dar nici alții n-au rîs prea mult în perioada domniei sale. Ginerele lui, de pildă, Titus Claudius Pompeianus, cel ce apare

în toate reliefurile în imediata apropiere a împăratului, păstrează, la rîndu-i, mereu aceeași privire severă – de războinic grav. Și cîți alții... Nebunia trecuse... Pe vremea nefericită a lui Nero, un Petronius se grăbea să-și savureze clipa, neputînd sconta pe o șansă de durată. Antoninus Pius i-a învățat pe romani ce înseamnă un timp fericit: teama de a nu-l pierde. Iar pe vremea lui Marc Aureliu încep să prolifereze problemele existențiale. Roma trăia într-un paradox total: imperiul era în pace, dar augustul era mai mereu la fruntarii pentru a se lupta cu barbarii. Lumea avea ce mîncă, însă își punea alte probleme, mai greu de rezolvat. Ciurma, părăsind să cuprindă totul, mărea dilemele existențiale. În cea mai bună epocă oamenii erau cel mai triști. Pesimismul împăratului nu era pur stoic, era disperarea vremii ajunse să aibă răgazul de a se ocupa de marile probleme. De aceea nimeni nu venea la Psihopompos pentru a se distra, toți doreau să-și afle alinarea, toți cerșeau de la el o speranță în negura compactă.

Problemele puse în discuție de către Al Douăzeci și șaptelea erau prea grave pentru a încăpea într-o glumă. Dar Psihopompos era cel puțin senin sau, hai să admitem și asta, chiar vesel. În întuneric, singură privirea lui părea să conțină Speranța.

Despre Patapompus, „cel ce te făcea să mori de rîs“, cel mai mare comic al tuturor timpurilor, ne-a rămas ecoul spectacolelor date în fața împăratului și a unor mari mulțimi de oameni. Printre numeroasele daruri făcute de suveran poporului, aparițiile în public ale celebrului comediant erau cele mai prețuite. O dată, pe cînd se producea undeva în nordul Italiei, evenimentul ar fi fost conturbat de zvonul tot mai insistent că țara fusese atacată de barbari și că hoardele acestora se apropiau, distrugînd totul în cale. Primii emisari alarmați nici măcar n-au reușit să se facă ascultați. Următorii au fost primiți cu ostilitate, de parcă ei ar fi fost de vină că puneau sub incertitudine continuarea spectacolului. Poporul nu concepea să părăsească amfiteatrul, iar generalii și împăratul dădură ordinele într-o doară. Chiar și tot mai înspăimîntații soli sosiți la

fața locului terminară prin a se asocia celorlalți spectatori. Reprezentațiile lui Patapompus erau lungi, durînd cîteodată chiar mai mult de douăzeci și patru de ore. *În tot acel răstimp uitai de viața de afară, vremea se oprea în loc și erai prins de alte aspecte ale realității decît de sîcîtoarele probleme zilnice.* Oamenii nu voiau să părăsească spectacolul pentru a reveni la traiul obișnuit.

După ce se apropiară, barbarii înconjurară orașul, înainte de a-l cuceri. Apoi trimiseră și ei soli, spre a-i convinge pe apărători că orice rezistență este inutilă. Solii nu mai reveniră. Plecară alții în locul lor. Nici aceștia nu-și mai făcură apariția. Agresorii, convinși că emisarii lor au fost uciși, hotărîră să pornească atacul. La ziduri nu li s-a opus nici o rezistență. Și străzile erau pustii. Și casele. Orașul fusese poate părăsit la zvonul venirii lor, își spuseră barbarii, însă, în cazul acela, unde au dispărut solii? Înainte de a jefui locuințele și de a incendia clădirile, dușmanii doriră totuși să se lămurească. Un freamăt abia auzit, apoi tot mai deslușit, îi făcu să se apropie de amfiteatru. Aici se afla întreaga populație a cetății. Intrară și barbarii cu armele și...

Și aici s-a întîmplat minunea, evidențiind din plin talentul extraordinar al lui Patapompus: cetele barbare, sosind cu intenția limpede de a trece totul prin foc și sabie, se asociară și ele mulțimii de spectatori. Nici măcar faptul că majoritatea dintre ei nu pricepea latina nu i-a împiedicat să fie cuceriți de personalitatea comediantului. Mai mult chiar, barbarii, *deși n-au înțeles vorbele lui Patapompus*, au rîs atît de mult încît s-au prăpădit. Orașul a scăpat de asediatori doar prin armele rîsului.

Atît conține povestea. Poate că acest capitol s-ar fi pretat să fie prezentat altfel: pe de o parte, scribul să fi înfățișat textele brute, pe de altă parte, să fi adăugat la sfîrșit niște note sau comentarii, așa cum se procedează îndeobște cu scrierile vechi. Numai că scribul nu este un savant și nu-și poate lua îndrăzneala de a emite validări sau infirmări științifice. El nu-și îngăduie decît să-și pună întrebări, asemenea oricărui om ce gîndește. Din povestirea redată i-au sărit în ochi două afirmații: prima – „În tot acel răstimp uitai de viața de afară“. Al Douăzeci și

șaptelea, Psihopompos, pretindea în, pînă la urmă, atît de încîlcitele-i demonstrații că unul dintre principalele avantaje ale fericirii ar consta în faptul că te eliberezi de orice amintiri. Motivul ar fi făcînd parte tot din opoziția simetrică dintre cele două tărîmuri: ceea ce într-o parte s-a întîmplat, în cealaltă se află înainte, transformînd amintirile cel mult în niște presentimente. („Presentimentele dau alternative, amintirile sînt certe, l-a contrazis un învățat venit pregătit să-l discrediteze. Amintirile nu oferă alternative, așa că sînt mult mai apropiate de fericire decît niște sentimente atît de incerte ca așteptările aduse de un viitor întotdeauna insuficient de mărinimos!“ Dacă ar fi fost un sofist oarecare, Psihopompos s-ar fi apucat, probabil, să răspundă că și speranțele sînt univoce, mai univoce chiar decît amintirile, care se mulează atît pe starea de spirit a momentului, cît și pe o memorie capricioasă. Ar mai fi putut spune că nimeni nu speră într-o clipă decît ceea ce-și dorește atunci mai mult și atît cît îi îngăduie firea să nădăjduiască. Nimic ambiguu în speranță, doar prezentul, răstălmăcind nădejdea, ajunge la decepții. În loc de aceasta, Psihopompos a povestit o întîmplare cu o turmă de oi păscînd în fiecare zi fericite, fericite fiindcă nu au conștiința trecerii timpului și astfel n-au nici amintiri. Peste multe sute de ani, Nietzsche, reluînd metafora, spune că oile sînt atît de uituce încît nu-și aduc aminte nici măcar să-i răspundă omului care le-a întreat despre secretul fericirii lor: uitarea totală. Nefiind un sofist, Psihopompos nu căuta izbînzii în dispute fără de sfîrșit, ci-și emitea judecățile lipsit de complexe. În legătură cu rolul benefic al uitării, pretindea că, pe măsură ce memoria se eliberează de un fapt, trupul și sufletul întineresc în mod corespunzător. Iar el însuși era cea mai bună dovadă.)

A doua afirmație pe care ar fi comentat-o un specialist ar fi fost aceea că „vremea se oprea în loc și erai prins de alte aspecte ale realității decît de sîcîitoarele probleme zilnice“. Erau o diversiune spectacolele Celui de Al Douăzeci și șaptelea? O amăgire? O propunere de altceva? Sau – pur și simplu – o anulare a prezentului înțeles ca o etapă scurtă, neînsemnată,

între ieri și mâine? Uitînd ce a fost, nepreocupîndu-te de ce va fi, nefiind important nici măcar sensul celor spuse, dovadă că și barbarii neînțelegători ai limbii latine s-au contaminat de psihoza generală, se intra într-o altă lume. Era aceasta anticamera „tărîmului celălalt“, itinerarul clasic al psihopompului? Iată o întrebare la care scribul nu se simte în măsură să răspundă: dacă ar cunoaște în mod cert amănuntele aceluia drum, ar fi el însuși un întors din lumea de după viață. Amușinînd printre morți, aceștia îi arată doar amintirea falsă sau plauzibilă a fostelor lor fețe vii, a unor desene, a unor măști.

„Tot ceea ce e acum a fost la fel și la cei pe care i-am înmormîntat“, a notat împăratul în însemnările sale. Nimic nu e nou, nimic nu e vechi, nimic nu e altfel. Doar că, din cînd în cînd, cîte o clipă devine acută. Atunci nu ne mai interesează repetiția, ci doar secunda tocmai trăită. Psihopompos se pricepea să decupeze atît de tranșant clipa din contextul în care a lîncezit, încît experiența rămînea autonomă, eliberată de orice amintire și de orice presimțire. Eliberată, în ultimă instanță, de pustiitoarea conștiință a timpului. După una dintre reprezentările lui Psihopompos, Marc Aureliu va scrie: „...cine nu face deosebirea între o apreciere mai lungă a lumii de una mai scurtă a scăpat de frica de moarte.“

Bineînțeles că Aelius și-a cîștigat faima de la un „alexandrin, zeflemist și abil în a scorni porecle și anecdote“. Dar renumele i-a depășit Roma. Oamenii veneau să-l vadă deoarece el era în stare să-ți spună atît ce te așteaptă după moarte, cît și să te facă să te prăvălești pe jos de rîs. Cu totul diferite, cele două daruri ale Celui de Al Douăzeci și șaptelea exercitau aceeași atracție asupra tuturor. Poate de aceea, începînd cu fiul lui Niger, psihopompii nu mai sînt imaginați ca acel Charon, bătrîn și zdrențăros, trecînd morții cu luntrea-i mizeră apele Acheronului pentru un biet obol. Perspectiva *drumului* se schimbă, taina apăsătoare are șanse de a se ridica, iar experiența propusă de Psihopompos primește aerul unei excursii pline de speranțe. Fără a se aventura în „comentarii“, în aceasta crede

scribul a descifra amestecul născător de confuzii privitor la același personaj, zugrăvit ba ca misteriosul ghid al morților, ba drept cel mai de succes comediant, ba ca un medic apt de a-l concura pe țanțoșul Galen. Că nu e un specialist în materie, scribul și-a dat seama și pe cînd a realizat că i-au trecut prin mîini mărturii remarcabile despre personajul căutat, fără ca el să le fi luat drept ceea ce erau, tocmai fiindcă nu a fost în stare să recunoască în unul și același individ cele trei întruchipări amintite. Abia în răcoarea inestimabilei biblioteci a abației din Ferme zu Chiuso, de unde scribul a preluat atîtea informații prețioase, și-a dat seama sărmanul scrib că Patapompus, Psihopompos și Pseudoerasistrate sînt nume desemnînd unul și același personaj.

Spectacole asemenea celui dat de Patapompus (la Aquileia?), cînd i-a nimicit cu forța rîsului pe inamici, au mai fost descrise nenumărate. Însă, așa cum va spune atît de potrivit mai devreme* Cecchini Pier Maria, actor al comediei dell'arte, purtîndu-l poate în sînge pe Patapompus: „Au fost născocite anume roluri ridicole atît de legate de neadevăr, încît n-aș putea să vorbesc de negliobiile lor dacă n-aș face la rîndul meu negliobii cu pana.“ Cuvintele înțeleptului saltimbanc din Ferrara sînt atît de potrivite, încît scribul ar trebui să le pună în fruntea fiecărei afirmații ale sale.

Revenind la Patapompus, scribul va menționa doar cîteva dintre recordurile acestuia, lăsîndu-l apoi să se mistuie în uitare, o dată cu ultimul hohot de rîs pe care l-a stîrnit. Și chiar dacă printre primele personaje ale comediei medievale se ivește și el, curînd rivalii lui mai noi îl vor face să dispară pentru totdeauna: spre deosebire de Arlecchino sau Pantalone, Patapompus prea aducea mereu în discuție și lucruri grave, uneori chiar moartea. Ceea ce spunea el stîrnea un fior misterios,

* Sau mai tîrziu? Iată, scribul se încurcă: mai devreme cu patru sute de ani de osteneala-i netrebnică, dar mai tîrziu cu multe, multe veacuri de cînd a trăit Psihopompos. Și iarăși timpul tinde s-o ia razna, anulîndu-se singur...

nedorit nici de un public venit să rîdă, nici de o dogmă căreia îi era teamă că nu-l va mai putea în curînd controla: cine îl asculta pe Patapompus se amuza pînă la lacrimi, însă cădea și pe gînduri.

Iată ce năzdrăvăanii a mai izbutit celebrul comic al lui Marc Aureliu, scribul menționîndu-le aici doar pe cele mai grozave: în timpul unei conversații cu o mulțime de curioși, pe vremea cînd se mai manifesta în fața Templului Păcii, cineva l-a întrebă dacă drumul spre tărîmul de dincolo este atît de scurt pe cum se stinge un om sănătos lovit de o secure dușmană sau atît de lung cît îi trebuie unui om bolnav, cu o agonie de mai multe săptămîni, să ajungă să moară. Pentru că, preciză același, dacă admitem că distanțele parcurse de cei doi sînt diferite, trebuie să admitem că și destinațiile către care se îndreaptă unul și celălalt dintre ei sînt altele. (Întrebarea se potrivește, evident, lui Psihopompos și, chiar dacă textul se referă la comedianț, acesta a fost punctul unde a reușit să-i asimileze, în sfîrșit, scribul pe cei doi.) În alte situații, psihopompul ar fi vorbit despre dependența atributelor (lung-scurt, aproape-departe) de spațiile cărora le sînt atribuite. Patapompus, în schimb, povestește anecdote, solicită pe curios la tot felul de demonstrații, mai recrutează și alți ascultători, stabilește distanțe pe teren, îl pune pe unul să alerge cu limba scoasă, iar pe altul să se miște abia vizibil; mai încolo cîțiva se tîrăsc pe jos, umplîndu-se de praf, iar alții sar ca niște pești pe uscat. În curînd, toată adunarea este împărțită în două: unii care se agită din greu și alții care rîd cu gura pînă la urechi de primii. Patapompus însuși se amestecă printre ei și le fură diferitele lucruri găsite asupra lor: bani, inele, coliere. Cînd e prins de către unul mai vigilent, îi explică ingenuu că nu face decît o demonstrație, o repetiție a „drumului“. Dacă respectivul protestează sau dă neîncrezător din cap, comedianțul face o mină atît de caraghioasă și-l imită atît de bine, încît nu e om să nu pufnească în rîs. Bineînțeles că izbucnește în hohote chiar și cel ce abia cu puțin timp înainte încă se mai îndoia. Și bine face: altfel, cu cît e cineva mai încăpățînat, cu atît reacția celor din jur e mai

nepotolită. Oricît ai fi de temător pentru lucrurile tale, pînă una alta, tot e mai bine să dai impresia că te amuzi și tu. Pe urmă, rolurile se schimbă: Patapompus îi plimbă printre ceilalți pe cei ce n-au făcut pînă atunci decît să asiste și să se hlizească. Pasămite pentru ca să observe mai bine. Îi pune să se urce unul în cîrca altuia, să se lungească pe burtă ca să vadă de jos ceva ce nu se poate sesiza decît așa, să se sprijine reciproc în pozițiile cele mai imposibile pînă ce se prăbușesc în țărîină, pierzîndu-și echilibrul zece, douăzeci sau și mai mulți deodată.

Întrebarea s-a pierdut de mult în nebunia generală: oamenii se prăvălesc în colb, se împing între ei, se trag de haine. Nimeni nu are timp să se supere, toți se scutură de rîs. Unii chiar mor din această cauză, fiind găsiți, după mult timp, cînd spiritele se mai potolesc, fără suflare, căzuți, călcați din nebăgare de seamă de alții în picioare. Da, nu o dată au fost oameni care au murit de rîs în prezența lui Patapompus.

Altă dată comediantul ar fi fost trimis de către Marc Aureliu în Raetia, unde legiunile luptau din greu cu quazii și marcomanii în cele mai sîngeroase și necruțătoare războaie duse de imperiu. Împăratul nu degeaba lipsea de atîta vreme din Roma, încît cei mai mulți îi și uitaseră chipul adevărat, cunoscîndu-l numai de pe monede. Patapompus intervenea acolo unde frontul era mai crîncen și cu puterea ghidușiiilor sale îi ucidea pe dușmani. Astfel, personajul devenea o armă unică în tactica militară, povestindu-se și modul cum trebuia folosită acea armă. La început, în Raetia, romanii încă nu știau cum să procedeze și, asistînd, alături de barbari, la neașteptatul spectacol al comediantului, nu puțini au murit de rîs împreună cu dușmanii. De aceea, ofițerii primiseră ordin să-i silească pe toți luptătorii din subordine să poarte dopuri de ceară în urechi și un fel de apărătoare la ochi, asemenea cailor, fiecare oștean fiind obligat să privească doar la vîrfurile lăncii din mîna dreaptă, iar brațul stîng să-l țină pe umărul vecinului. Atunci cînd se termina misiunea lui Patapompus, legiunile care păstrasera în tot răstimpul această ordine de bătaie erau puse în mișcare, porunca dîndu-se rapid, din om în om, fiecare strîngîndu-l pe

cel din stînga sa de umăr. Chiar și puținii barbari care din cine știe ce pricină nu muriseră de rîs erau atît de epuizați de cît au hohotit, încît deveneau victime ușoare ale legiunilor pornite brusc la atac. După o asemenea scenă, ni se spune, „barbarii rămași în viață semănau cu niște muște amețite, nemaifiind nevoie decît să le dai un bobîrnac pentru a-i omori”.

Și, în sfîrșit, Patapompus mai este citat în cadrul unor turnee date tot din ordinul împăratului, de data asta în taberele decimate de ciumă. Ceea ce făceau vedetele secolului XX cînd se produceau în lazarete și spitale de campanie pentru a ridica moralul răniților „războaielor mondiale” făcuse Patapompus cu aproape două milenii în urmă. Marc Aureliu a fost socotit de contemporani un suveran drept și bun, iar de istorie împăratul-filosof. Însă, în realitate, el a fost în primul rînd conducătorul unui uriaș imperiu cuprins de molimă. „Cine nu moare de săgețile quazilor, marcomanilor, longobarzilor, sarmaților sau costobocilor piere și așa de ciumă!” spuneau oștenii, luptînd cu disperare nu pentru a-i învinge pe dușmani, ci pentru a muri mai demn și mai rentabil. Supraviețuirea era asumată doar ca un vis. Pentru soldați, fiecare semn de boală era asimilat cu ciuma, care, pînă la urmă, tot trebuia să vină. Cînd Lucius Verus, cîmpăratul și fratele adoptiv al lui Marc Aureliu, moare de apoplexie la revenirea din război, nimeni nu este dispus să creadă că nu s-a stins și el de ciumă. „Totul este doar chestiune de timp, se spunea pe vremea «ultimilor ani liniștiți ai Romei», totul este doar chestiune de timp și ciuma își va lua însutit birul acolo unde n-a pătruns încă!” Războiul din fiecare era mai crîncen decît războiul de la fruntarii. Așa că Patapompus fu trimis la bolnavii adevărați, la o parte dintre ei, pentru a le oferi o moarte omenească, susținea împăratul în public, pentru a-i feri pe cei sănătoși de priveliștea lor, pretindea împăratul în cercul restrîns al generalilor săi. Comediantul a devenit astfel un instrument de eutanasiere și, pe nesimțite, scribul se lovește și de Pseudoerasistrate – a doua față a aceluiași personaj.

Erasistrate a fost cel mai important rival al lui Galen. E drept că primul a trăit cu sute de ani înaintea medicului lui Marc Aureliu, e drept că a lucrat la curtea lui Seleukos Nikator și apoi la Samos, totuși de el se lovea Galen mai în fiecare zi. În lunga listă a operelor medicului imperial, listă întocmită de el însuși, comentariile critice și chiar textele îndreptate direct împotriva lui Erasistrate ocupă un loc impresionant. În „Despre cărțile proprii“ se poate citi: „7. La cartea întâi a lui Erasistrate, *Despre febre*, am scris un comentariu în trei cărți; pentru cartea a treia a scrierii lui Erasistrate, există comentariile mele în cinci cărți intitulate: *Opera terapeutică – Despre argumentele terapeutice ale lui Erasistrate*. Mai există un comentariu în două cărți despre anatomia lui Erasistrate și altul, tot în două, despre venisecție, precum și scrierea împotriva lui Erasistrate însuși și împotriva adeptilor săi din Roma. Tot la Erasistrate se referă și scrierea în care cercetez dacă arterele conțin în mod natural sânge, aceea despre uzul respirației, precum și aceea în trei cărți despre funcțiile naturale, cu o apreciere asupra tuturor chestiunilor scrise de Erasistrate cu privire la acțiunile naturale.“ 17 cărți, dacă socoteala e completă! Iată, deci, că nimic din ceea ce a făcut sau a scris greul n-a scăpat de răspunsul lui Galen și nu exista prilej ca medicul lui Marc Aureliu să nu-i mai dea una peste nas rivalului. După câțiva ani, un discipol al lui Galen va publica o lucrare, scrisă sub formă de dialog, în care maestrul său îl va ridiculiza pur și simplu pe medicul Samos. Argumentele acestuia din urmă vor fi spulberate rînd pe rînd și, la sfîrșit, Erasistrate va recunoaște umil superioritatea evidentă a lui Galen.

Despre medicul lui Seleukos Nikator auzise vag mai toată lumea în Roma antoniană și, chiar dacă mai nimeni nu știa că Erasistrate a fost cel ce a deosebit nervii senzitivi de cei motorii sau că a descris aproape corect circulația sîngelui, numele lui circula drept cel al unui chirurg de seamă. După apariția textului discipolului lui Galen, numele acela – Erasistrate –, după ce și-a pierdut de mult stăpînul, se va întoarce și se va lipi de un contemporan abia stins din viață.

Dacă ar veni un zeu de pe altă planetă, un locuitor al altui capăt de univers, mai mult ca sigur că nu ar putea să-l deosebească pe frumosul Paris de cel mai slut sclav al aceluia, în cazul cînd amîndoi fii ai Terrei ar avea doi ochi, un nas, o gură, două mîini, două picioare și așa mai departe. Noi, însă, băștinașii acestui unic pămînt, am ajuns să-i putem diferenția și pe doi frați gemeni între ei, umplîndu-ne viața cu formularea aprecierilor asupra unuia sau altuia dintre indivizii atît de asemănători. Condiția este să-i avem în față, să-i vedem, să vorbim cu ei, să le auzim răspunsurile. Cu cît ne îndepărtăm în timp, cu atît ne devin mai străini și privirea nu mai este în stare să deslușească decît tot mai anevoie trăsături definitorii.

Scribul își ia foile cît mai aproape, se ajută de lupă și de faptul că se obișnuiește cît mai mult cu personajele. Cu nasul în hîrtoage, nu mai are posibilitatea să vadă nimic în jur și, nederanjat de impresiile cu care s-a născut, își face iluzia că deslușește adevărata față a eroilor săi.

Și iată acum desenul cel mai semnificativ pentru Al Douăzeci și șaptelea, alcătuirea din cioburile de sticlă colorată a caleidoscopului arătîndu-ne pe cel numit de noi Psihopompos. Poate că ar fi fost suficientă redarea doar a acestei întîmplări, însă în lipsa biografiei propriu-zise și în locul unor note docte, celelalte pagini au încercat să joace rolul lupei și al obișnuinței. Problema nu este niciodată aceea de a descoperi un personaj, ci de a-l deosebi printre celelalte multe cu care seamănă de departe atît de tare și de care se individualizează doar pe măsură ce te apropii de el. (Dar, printre atîtea figuri, de care să te ocupi?)

Într-un ținut nordic, împăratul Marc Aureliu, fiul divinului Antoninus Pius, nepotul lui Hadrian, cel străjuind din mijlocul zeilor, și strănepotul nemuritorului Marcus Ulpius Traianus, face bilanțul unei perioade ce i se pare de două generații lipsită de strălucire, împovărată de veșnicele lupte cu barbarii, un trai scurs sub amenințarea permanentă a molimei. Romantismul războaielor celor vechi se pierdea în istorie, eroi apți de a decide ei singuri o bătălie hotărîtoare, asemenea lui Epaminonda sau Miltiade, înnobilau doar poveștile, nici măcar războaie

decisive nu mai existau de mult. Totul devenise tern, fără nici o evoluție, lipsit de orice finalitate. Într-un asemenea timp, în ce să mai crezi? (Întrebarea retorică își va primi răspunsul în curînd și Istoria îl va permanentiza: Hadrian, Antoninus și Marc Aureliu vor reprezenta pentru totdeauna „era fericită“, stabilitatea imperiului, pacea internă, prosperitatea. Faptul că împăratul-filosof a fost obligat să-și petreacă domnia mai mult pe graniță, în luptele cu barbarii, că lumea își pierduse speranța și căuta cu disperare un nou tip de izbăvire, că molima făcea nesigure orice planuri de viitor s-a estompat de mult...) Pe monede, începînd cu Hadrian, se putea citi în legătură cu împăratul: RESTITVTORI ORBIS TERARVUM și însuși Marc Aureliu era aclamat drept PATER PATRIAE. Doar în sinea sa nu se simțea nici măcar salvatorul propriului său suflet, darămite al întregului pămînt, și nici părintele fericit al propriului său fiu, cu atît mai puțin al unui popor decimat de ciumă și îndoieli. „Încă puțin timp – notează el în manuscrisul adresat sieși – și n-o să mai fii nici tu însuși și nimic n-o să mai fie nici din obiectele pe care le vezi acum, nici din oamenii care trăiesc acum. Întrucît totul din natură este făcut pentru a se modifica și pentru a apune, pentru a ajunge altceva în locu-i.“ Devenirea aceasta nu i se părea deloc încurajatoare: spre orice ai tinde, ești conștient de la început că nu poți obține decît o poziție intermediară, ceva ce va deveni la rîndu-i în mod inevitabil altceva. Și cîte eforturi pentru acea poziție atît de friabilă, cîte minciuni, cîtă cruzime, cîtă suferință și de cele mai multe ori cîte eșecuri... Iar dacă, în urma atîtor strădanii cumplite, reușești să ajungi printre cei aleși și-ți îndeplinești măruntu-ți scop, ți se amintește imediat despre momentul trecător în care te afli și începe noua luptă, aceea de a menține cu ghearele și cu dinții ceea ce și așa, în virtutea aceleiași dialectici, nu se poate opri. Acesta era punctul atît de invidiat de cei mai mulți, acesta era punctul la care ajunsese el: patria se întindea mai mare decît oricînd – cît va mai rămîne așa? Viața însăși se găsea în situația imperiului atacat fără oprire la fruntarii. Boala din afară a țării purta numele quazilor, al marcomanilor, al cotinilor, al bastarnilor, al

costobocilor, al sarmaților și al tuturor celorlalte nesfârșite seminții trimise de zei asupra poporului pus să lupte, să lupte, să învingă fără întrerupere pentru a nu dispărea și pentru a primi alte atacuri și mai crâncene. Neîndoielnic, barbarii sînt mai mulți decît poate mintea omenească să conceapă și năvala lor nu se va sfîrși niciodată, fiind doar chestiune de timp biruința lor. Marc Aureliu era numit Parthicus Maximus, Medicus, Armeniacus, Germanicus și Sarmaticus, dar nu există suficiente nume de învingător pentru cîți învinși prezumtivi există. Zădăria din interiorul țării se numește sărăcie, reapariția bandiților, perspectiva îmbătrînirii și a morții și ciuma pîndind de peste tot. Degeaba a scos suveranul la licitație în Forul Roman însuși tezaurul familiei imperiale, îmbogățind parveniții și profitorii, degeaba le oferă oamenilor alimente gratuit, degeaba îi ajută pe cei năpăstuiți de catastrofele naturale, degeaba le dă celor ce nu-și mai pot struni gîndurile negre spectacole. Molima n-o mai poate îngrădi nici Galen, nici ceilalți medici, deși el le-a stabilit, pentru prima oară în istoria țării, salarii regulate. Cînd oamenii par să ajungă prea sus, natura se apără și se folosește de orice armă. Așa trebuie privită și ciuma.

Însă gîndurile divinului sînt întrerupte de un zgomot de voci. „Împăratul se ridică de pe scaun și toți cei din cort sar în picioare. Nimeni nu îndrăznise să-i tulbure liniștea cît timp fusese cufundat în cugetare, dar acum fiecare vrea să se folosească de prilej cu scopul de a-i pretinde, de a-l ruga, de a-i prezenta treburi de primă importanță pentru țară... sau personale. Vocile acoperă timp de cîteva clipe hărmălaia de afară, dar augustul le face semn să tacă chiar în momentul cînd se înfățișează comandantul gărzii cu rugămintea să i se permită să introducă un personaj ce dorește mult să-l vadă.

Bărbatul este înalt, are ochii albaștri și părul întunecat, contrastînd cu pielea albă a feței. Împrăstie în jur un aer straniu, poate fiindcă nu e îmbrăcat nici ca un roman, nici ca un barbar dintre cei cu care se duce lupta. *Trăsăturile feței par prea mature pentru pielea-i perfect întinsă pe obraz.* Omul se oprește o clipă în ușa cortului, apoi se adresează împăratului.

– Oamenii tăi vor să mă oblighe să le divulg pozițiile marcomanilor.

– Le cunoști?

– Venea direct de la ei, intervine ofițerul ce-l introdusese în cort.

– De unde știi că eu sînt împăratul? îl întreabă Marc Aureliu. El avea părul și barba tăiate scurt încă de pe vremea războiului partic și arăta cu totul altfel decît în reprezentările ce-l înfățișau drept filosof. Numai cineva care i-a mai fost și altă dată în apropiere putea să facă din prima clipă deosebirea dintre bărbosul de pe monede, medalioane și statui și chipul adevărat al augustului.

– Cutreier de mai multă vreme ținuturile acestea, spune individul, și am mai avut fericirea de a te întîlni. Însă ne-am cunoscut și înainte, la Roma.

– Am dat de individul ăsta peste tot: și la Carnuntum, și la Vindobona, ba... și aici vocea ofițerului nu mai era atît de sigură... cred că l-am zărit și în alte locuri. Chiar și în Asia! Oricum, de o vreme încoace, se tot învîrte ba în jurul taberei noastre, ba dispăre în teritoriile barbarilor. Nu poate fi decît o iscoadă a unuia dintre triburile lor, spune iar ofițerul.

– Și ei pretind același lucru despre mine ca și voi. Au vrut chiar de mai multe ori să mă omoare.

– Oricine poate să spună așa ceva! ăsta e un șiretlic vechi, crește rumoarea.

– Iată ce am găsit asupra lui, raportează din nou ofițerul, punînd în fața împăratului un săculeț cu mărunțișuri: piepteni, cuțitașe, șireturi pentru sandale sau pentru haine, numeroase bijuterii de duzină, curele.

– E un negustor, concluzionează Pompeianus, dar și printre de-alde ăștia am văzut destule iscoade.

– Soldații îl știau mai degrabă drept comediant, continuă să-și ofere informațiile ofițerul.

– Eu l-am mai văzut, spune altcineva. Am cumpărat de la el o licoare foarte bună împotriva durerii de piept. M-a ajutat într-adevăr, nu pot tăgădui.

Negustor ambulant dintre cei ce se simt în oricare parte a frontului ca acasă, comediant, uraci, încetul cu încetul toți cei de față încep să-și dea cu părerea, mai cu seamă că nu e unul să nu dispună de argumente provenind din experiența personală, nu e unul să nu-și amintească de o întâmplare când individul se remarcase într-un anume fel.

Doar Marc Aureliu tace și-l privește în ochi. Nici omul acela nu pare să dea prea mare importanță celor ce se spun despre el și îi întoarce la rîndul lui privirea împăratului.

În continuare, fiecare dintre cei de față povestește o întâmplare cu straniul personaj. Unul l-a întâlnit pe o corabie, dar, în timp ce traversau marea, s-a iscat o furtună și l-a văzut cu ochii lui scufundîndu-se în adîncuri împreună cu un mare număr de oameni cu care se agățase de cîteva scînduri. Martorul acestei întâmplări scăpase ca prin minune, după ce a plutit mai multe zile legat de o parte din catargul sfărîmat. Crezuse că era singurul supraviețuitor și ar fi putut jura că l-a văzut pe omul acela înecîndu-se, împreună cu ceilalți naufragiați.

Un altul povestește că l-a întâlnit într-o cîrciumă de lîngă Gerasa, unde s-ar fi întreținut cu niște bețivani. Toată societatea de acolo era atît de beată, încît rîdeau cu toții fără oprire. Povestitorul plecase tocmai din pricina gălăgiei hohotelor petrecăreților. Mai tîrziu auzise că mulți dintre zurbagii muriseră de rîs. Asta îi amintește unui al treilea că l-a zărit pe individ în mijlocul unui mare incendiu și că dădea un fel de spectacol, acolo, printre flăcări. Spunea, probabil, lucruri atît de hazlii, încît mulți oameni uitaseră să se mai salveze și se prăpădiseră de rîs. În timp ce ardeau! Pe alții, e drept, sună istorisirea unui ofițer, omul acela îi vindecase după o bătălie din războiul cu parții. Tratase sute de răniți și îi dăduse fiecăruia cîte un leac, iar pe cei aflați într-o stare prea gravă îi ajutase să moară măcar fără dureri, cu zîmbetul pe buze.

„Străinul continuă să tacă, privind la împărat și acesta se uită la el.

– Este acesta bărbatul despre care ați povestit cu toții? întreprinde a douăzecea povestire Marc Aureliu.

Oamenii aprobă în cor, însă, cum împăratul îi îndeamnă să-l privească mai de aproape, unii încep să se îndoiască.

– Poate că a fost tatăl lui, sugerează cineva. Parcă omul meu era mai bătrîn.

– A fost sigur tatăl lui, aprobă și alții.

Un nou-venit în cort susține că sînt mai mulți frați semănînd foarte tare între ei. Înaintea ultimei bătălii cu barbarii, l-a întîlnit pe unul dintre ei, doar cu puțin mai în vîrstă decît cel de față. Acela probabil că era în serviciul quazilor, deoarece dispăruse împreună cu ei, în timp ce se retrăgeau după o incursiune. Călăreții romani i-au urmărit și au omorît mulți inamici.

– Și individul? Fratele acestui om?

– Pe el nu l-au mai găsit.“

Pielea nefiresc de albă a străinului îl fascinează pe august și-i amintește de renumele de oameni cu însușiri deosebite al celor cu un asemenea ten. (Gregorios Thaumaturgul va spune peste cîțiva ani: „*Pulchrum sublimium virorum florem*“, iar Lombroso va vedea în aceasta chiar un semn de genialitate. Marc Aureliu va nota ceea ce abia urmașii vor emite.)

Unii dintre cei de față îi cer împăratului să-i lase să-l ucidă pe străin, alții propun metode ingenioase pentru a-l face să vorbească. Dar omul nu pățește nimic și rămîne și pe mai departe mereu în preajma lui Marc Aureliu. Acesta lipsește de multă vreme de la Roma și Psihopompos îi povestește tot ce dorește să afle despre atmosfera din capitală. Pe coloana aureliană, împăratul-filosof e însoțit în cele mai multe fragmente de ginerele său, generalul Pompeianus, de personificările virtuților și de o figură de tînăr ce zîmbește în toate scenele. (Hagiografi creștini au crezut, o vreme, că au descoperit în acel personaj primele reprezentări ale Sfîntului Gabriel, îngerul veșnic zîmbitor.)

Fronto, secretarul împăratului, povestește că Marc Aureliu se întreținea zilnic multe ore în tabăra de la limesul nordic cu un personaj ciudat, un tînăr de prin părțile locului. În fiecare seară nota un rezumat al celor discutate cu acel adolescent, care probabil că posedă cunoștințe ale unor învățături

străvechi. Fronto îl numește Aelius pe tânăr, dar aceasta se explică mai degrabă prin aceea că vedea în Psihopompos un nou Aelius Verus pe lângă un nou Hadrian.

Printre veteranii Legiunii a XII-a „Fulminatrix“ se găseau numeroși creștini. Marc Aureliu nu-i iubea, însă unii dintre ei reușiră să se apropie încetul cu încetul de el. De aici prezumția că personajul își petrecea atîta vreme printre suferinzi din convingeri religioase. Un evreu, Țipor, medicul personal al împăratului, îl întovărășea de asemenea de multe ori și unii crezură că și celălalt medic e tot evreu. Alții, însă, erau convinși că individul provenea din nord și că era un barbar dintr-o stirpe hiperboreană. Al Douăzeci și șaptelea accepta orice se spunea despre el și rîdea.

Cînd a reizbucnit ciuma în tabăra romană, personajul, de o vreme cunoscut de toată lumea, i-a îngrijit pe bolnavi și a zăbovit la căpățiul muribunzilor. Medicamentul folosit n-a mai fost numit „miere de Hiera“, ci „mierea lui Pitagora“, substanță al cărei secret Aelius l-ar fi cunoscut prin intermediul unui bunic ce studiasse pe lângă un venerator al lui Zamolxis, zeul suprem al dacilor și ucenicul magului de la Crotona.

Fronto mărturisește că Aelius nu-i era deloc pe plac, că acela nu se exprima la fel ca toții oamenii și că, deși înarmat cu cunoștințe uimitoare, avea niște concepții inacceptabile. Doar protecția augustă îl apăra de antipatia celor din jur. (O fi fost vorba despre gelozia obișnuită îndreptată spre favoriți? În afară de faptul că vorbea altfel decît cei din jur, nici măcar Fronto nu invoca motive concrete de supărare.)

Cu timpul, secretarul lui Marc Aureliu devenise cu adevărat îngrozit de prezența lui Psihopompos. Favoritul împăratului întinerise, mai ales după ce epidemia luase proporții. Arăta mai proaspăt decît un băiat de cel mult cincisprezece ani.

„Amintirile, neputîndu-se dovedi decît prin ele însele, sînt cele mai cumplite minciuni“, preia împăratul deviza lui Psihopompos.

– De ce vă cuprinde spaima văzînd că am întinerit? întreba candid Al Douăzeci și șaptelea. *Încercați să faceți abstracție de*

iluzia că ați ști cum arătam ieri și nu veți mai avea de ce să vă mirați!

Dar lucrurile nu erau chiar atât de simple și, într-o seară, în tabăra de lângă Vindobona, cineva încercă să-lucidă pe copilul aflat mai mereu în preajma împăratului. Îl salvă Tipor, se crezu, dar poate că nici nu există o otravă aptă de a omorî un psihopomp.

„Trăiesc o experiență unică, notează augustul. Am privilegiul de a fi martorul unei inteligențe conținând întreaga splendoare viitoare aflată abia în mugure.“ Este una dintre puținele remarci când își uită de scepticismul amar.

Copilul, vorbind ca un înțelept cu multă experiență, continua să colinde printre bolnavii de ciumă și revenea de fiecare dată mai mic. Băiatul reprezenta binecuvîntarea muribunzilor, care în prezența lui uitau de suferințe și de moarte și se stingeau rîzînd.

Poate că pruncul acela a fost transmitătorul bolii ce l-a răpus pînă la urmă și pe Marc Aureliu. Contaminat, împăratul stătea culcat și nota de zor. În afara acelei ore când a trebuit să-și amintească de poziția sa printre muritori și să-și dicteze testamentul pentru binele statului roman, reușise să uite totul, devenind senin și, pentru întâia oară în viață, chiar vesel.

„Suferă vreodată un animal? Nu, pentru că nu are amintiri. Suferă vreodată eroul dăltuit în marmură? Nu, deoarece nici el nu dispune de amintiri. Amintirile sînt triste, oricum le-ai lua, fiindcă dau alternative, a spus Aelius. Dar tot el e singurul om în stare de a te învăța să uiți totul. Uitarea șterge orice suferință, însă numai copilul acesta cunoaște arta de a șterge pentru o oră sau pentru întreaga viață orice amintire. Acea este izbăvirea.“

Marc Aureliu, împăratul-filosof, a murit în primăvara anului 180 de ciumă. Într-un coș, alături de patul său, se afla un prunc ce părea un nou-născut. În afară de Fronto, nimeni dintre cei veniți să-și prezinte ultimul omagiu trupului pămîntean al suveranului ridicat de Aion în ceruri nu știa ce caută copilul acolo.

Profitînd de cîteva clipe, cît a rămas singur cu cadavrul, secretarul vru să ucidă pruncul, pe care-l bănuia vinovatul principal pentru îmbolnăvirea și moartea stăpînului său. Căută în coșul de unde venise vocea de adult a copilului ce dăduse din mînuțe încă puțin înainte, în vreme ce Marc Aureliu murea, dar nu mai găsi decît pînza umedă. Copilul dispăruse. În schimb, dădu de gîndurile lui Aelius preluate de Marc Aureliu într-un manuscris de care împăratul nu s-a despărțit pînă în ultima clipă. Secretarul citi cîteva cuvinte, apoi, îngrozit, aruncă însemnările în foc și nu se clinti de lîngă flăcări pînă ce n-a ars și ultimul colțișor de pagină. Vedeă cum arde manuscrisul și tremura: în loc să audă trosnetul obișnuit al lemnelor, percepea cumplit de clar cum așchiile se mistuiau în flăcări rîzînd.

AL DOUĂZECI ȘI OPTULEA

(150-212)

– Nătărăul –

Despre prețul bunătății

Începînd chiar cu primul, cel sosit pe ape ca Sargon, Regele, și ca Moise, Theonomul, cei dintîi dintre Cei O Sută au avut privilegiul de a ajunge nu o dată în preajma mai-marilor lumii și, adăpîndu-se din splendoarea acelora, să poată reflecta și ei crîmpeie din strălucirile istoriei. E drept, unii și-au cîștigat renumele doar postum, alții au avut parte de destine de neinvidiat, mulți s-au ascuns în spatele unor legende de-a dreptul fantastice. Apropierea de evenimentele importante ale trecutului le lumina de fiecare dată – chiar dacă uneori artificial – trecerea. Al Douăzeci și optulea a „stricat“ totul: el nu numai că a prăpădit averea strămoșească (asta au mai făcut-o și alții), dar s-a retras într-un anonim din care-l mai scotea, din cînd în cînd, doar bațjocura renumelui atît de trist cîștigat. Fără a-i lua apărarea, rostul său nici nu este acesta, scribul crede că fiul lui Psihopompos a fost anatemitizat cu porecla-i prea dură nu atît de contemporanii indiferenți, cît, poate, de rudele personajului,

cele ce nu i-au putut ierta că a coborât o spiță senatorială pînă la nivelul săracilor celor mai netrebnici. Măcar de i-ar fi fost justificate marile-i dezastre sociale de vreo ambiție nesăbuită, de vreun eșec al unor aspirații de orice fel... Cum să numești un om sărăcindu-se pe el, sărăcindu-și urmașii, spoliindu-i de ranguri și de demnități, fără a opune nici o rezistență, ba chiar deschizînd larg ușile înaintea dezastrului? Cum să-i numești credulitatea împinsă pînă la tîmpenie altfel decît ceea ce era ea în realitate, adică *prostie*? Așa și gîndeau neamurile scîrbite, grăbindu-se să se lepede cît mai definitiv de el. Iar Al Douăzeci și optulea a rămas în lungul pomelnic cunoscut drept „Nătărăul“.

La prima moarte a tatălui său, Al Douăzeci și optulea nu fusese decît un copil. El făcuse de bună seamă parte din cortegiul funerar și vărsase lacrimi amare alături de cele două surori și de fratele-i mai mic. Pînă la acea înmormîntare, tatăl lor se dovedise un om de treabă, ducînd mai departe tradiția onorabilă a unei familii vechi. Dacă ar fi să dăm crezare lamentărilor celor ce deplîngeau declinul cumplit cauzat de Nătărău, ar trebui să credem că Al Douăzeci și șaptelea, înainte de a deveni celebrul Psihopompos, ar fi îndeplinit mai multe magistraturi importante prin provincii, ajungînd la demnități înalte în Dacia, Siria și chiar guvernator al Africii. Scribul nu este încredințat că toate acestea corespund pe deplin adevărului și este înclinat să creadă că acuzatorii fiului au creat piscuri cît mai semețe, de unde să arate o prăbușire mult mai spectaculoasă decît a fost ea în realitate. Totuși, unele vorbe, odată aruncate, tind să prindă rădăcini adînci, asemenea semințelor buruienilor perene. Mai tîrziu s-au făcut numeroase speculații despre preținsele funcții ale tatălui, cele amintite mai înainte, dar și multe altele, astfel încît ele să slujească – după caz – drept circumstanțe, agravante sau atenuante, pentru traseele străbătute de fiu.

Sigur rămîne doar că la vîrsta primei morți a tatălui, și fiul era încă la fel de onorabil și de comun ca și decedatu-i părinte. Momentul s-a arătat decisiv în biografia Celui de Al Douăzeci și

șaptelea, nu și în cea a Nătărăului, așa cum au insinuat unii, amintind în treacăt acest personaj secundar. Vorbind despre Psihopompos, ei au sugerat că, văzându-și părintele mort coborât de pe catafalc, în sufletul lui s-ar fi produs marea cotitură ce avea să-i hotărască viața: adică un șoc nervos ce l-a făcut să-și piardă mințile. Așa pretindeau criticii săi. Dar același moment devenea și o pildă de evlavie pentru cei ce vor vedea în renunțarea la bunurile materiale un prinos oferit credinței și un stil de viață adecvat creștinismului timpuriu (printre adeptii căruia voiau să-l plaseze pe Al Douăzeci și optulea). Scribul se îndoiește și de una, și de alta. În primul rând, la data evocată, Nătărăul nu împlinise decât unsprezece ani, vîrstă la care nu ar fi putut beneficia fără tutelă de partea de avere moștenită – moștenire, de altfel, amînată apoi imediat, o dată ce defunctul s-a reîntors printre cei vii. La dispariția definitivă a lui Psihopompos, fiul său mai mare era un om în toată firea, de treizeci și unu de ani, și faima îi era de acum stabilită, iar porecla îi înlocuise de mult adevăratul nume. Între timp s-a căsătorit și a avut copii. Unii dintre ei l-au stimat, alții au trecut de partea rudelor ce-l considerau pe tatăl lor nebun. De aceea este de presupus că Nătărăul nici n-a apucat să risipească averea familiei pe baza dreptului primului născut, așa cum s-a pretins, ci că ar fi pierdut doar partea modestă pe care o deținuse încă înaintea dispariției pentru totdeauna a lui Psihopompos, precum și, poate, dota primită o dată cu însurătoarea. Un amănunt este semnificativ: după ciudata plecare a Celui de Al Douăzeci și șaptelea, averea acestuia n-a fost împărțită între urmași, văduva pretinzînd că soțul ei se va întoarce, așa cum a mai făcut-o o dată. Dar atunci cînd testamentul a fost totuși executat, una dintre surori murise în răstimp, iar fratele și cealaltă soră a Nătărăului se înverșunară să-l declare pe primul născut drept iresponsabil, probabil tocmai pentru a-l deposeda de partea ce i se cuvenea. Atunci au fost aruncate în văzul lumii și semnele de nebunie de care ar fi dat dovadă Nătărăul încă de pe timpul primei înmormîntări a părintelui său. Interpretarea acelor semne s-a făcut apoi, în vreme, în funcție de interesele de moment.

Nătărăul a crescut în casa părintească în bunăstare și bucurându-se, împreună cu fratele său, mai mic cu doi ani decât el, de o educație îngrijită. Pedagogi pricepuți i-au deprins cu filosofia, retorica și artele, însă și cu practicarea unor sporturi atât de folositoare în viața tinerilor. În sînul familiei nu se schimbaseră nimic după ce Psihopompos, copleșit de faimă, dispăruse în lume, sosind despre el veștile cele mai incredibile din cînd în cînd și tot mai rar. Doar trecerea de care se bucura pe lîngă Marc Aureliu garanta faptul că, în realitate, mai era în viață. Pentru familie dispăruse de mult și nu se mai aștepta decât ca fiii să continue destinul unei familii aristocrate, menite să dea patriei alți magistrați și comandanți militari. Multă vreme, cei doi băieți păreau să îndeplinească așteptările puse în ei. Erau dezghețați la minte, mereu foarte eleganți, Nătărăul, de pildă, purta întotdeauna o frunză de laur prinsă cu un ac în dreptul inimii*, se bucurau de sănătate, corpurile le erau atractive și călite în exerciții atletice. Chiar dacă primul născut părea mai puțin aspru, excesiv de milos, motive de îngrijorare nu existau încă.

Se însurară amîndoi cînd le sosi vremea și căsătoriile pe care le încheiară nu făceau decât să continue iluzia unor destine prestabilite de rang.

Unii psihologi afirmă că în viața oamenilor s-ar găsi momente cruciale – uneori aproape imposibil de decelat – responsabile de întregul destin ulterior al personajului. O întîlnire, o întîmplare, o răsplată sau o pedeapsă pot (sau nu pot) să determine toate acțiunile de mai tîrziu ale individului. Cum, în general, în viață deciziile importante sînt puține, traiul curgîndu-se asemenea unui rîu ce-și duce apele de la izvor și pînă la vărsare, nemodificîndu-și albia decât în timp, momentele acelea cruciale sînt căutate drept explicații de cei ce studiază comportamentul uman. În privința Nătărăului, „momentul decisiv“

* Acest mic semn de cochetărie n-o să-l părăsească toată viața. Peste ani, cînd va ajunge să apară în public în zdrențe, frunza de laur nu va lipsi de la locul ei...

n-a putut fi găsit și plasarea lui în scena reîntoarcerii între cei vii a tatălui nu explică nimic.

Acțiunile vieții lui nu se lasă tălmăcite decît prin prostie, prostia care nu l-a părăsit niciodată și care i-a fixat porecla. Dar prostia lui era de un fel aparte: unii ar fi putut la fel de bine s-o numească și bunătate. Nătărăul era incapabil să refuze pe cineva, la fel cum nu era în stare să vadă pe nimeni în impas, atît timp cît el putea să-l ajute – cu orice preț! –, oferindu-i chiar tot ce avea. Cît fusese tribun al unei legiuni staționate în Hispania, nu avusese ce avere să dăruiască, el împărțind cu oștenii în mod egal viața de campanie. Dar mutarea într-o regiune plasată în mijlocul conflictului cu marcomanii l-a pus în poziția de a da porunci decisive și de a pedepsi eventuala lor proastă îndeplinire. Ceea ce a dovedit că nu e în stare. Situația ar fi devenit cu siguranță dramatică dacă o rană ușoară la un picior nu l-ar fi trimis pentru cîteva săptămîni înapoi la Roma, de unde n-a mai fost rechemat niciodată pe cîmpul de luptă.

În schimb, i s-a propus o slujbă în Britannia și, preluînd-o, urmele i se pierd pentru mai mulți ani. La întoarcere este mai sărac decît la plecare, are treizeci de ani, cîteva copii și nici o situație. Între timp dispăruse definitiv și Al Douăzeci și șaptelea, murise și Marc Aureliu, iar fiul acestuia, Commodus, nu se grăbea să-i dea vreo nouă însărcinare. Cu toate acestea, Nătărăul era senin și gusta din plin viața, chiar dacă trebuise să-și reducă la minimum cheltuielile. Lipsa de bani devenise acută, însă el, în loc să caute o soluție de a găsi noi surse de venituri, împărțea și puținul pe care-l mai avea ba unui filfizon îndatorat de la jocul cu zaruri, ba unui sărăntoc necăjit neavînd cu ce-și mărita fata, ba unui cerșetor de rînd. O vreme îi și merse vestea că ajunge să-ți spui un păs real sau imaginar în prezența lui pentru a obține și ceea ce nici măcar nu apuci să ceri, însă în curînd se dovedi că Nătărăul și-a tocat toți banii și că efectiv nu mai avea de unde face daruri. Familia, îngrijorată, hotărî să-l pună în mod discret sub tutelă, nemaîncredințindu-i nici un fel de sume, soția și copiii fiindu-i întreținuți de socru. Însă Nătărăul

nu se putea abține: cînd trecea pe lîngă cineva aflat în nevoie, se împrumuta de la unul și de la altul ca să-l poată ajuta pe ne-căjit și nu trecu mult pînă ce reuși să pună sub ipotecă și casa în care locuia, și sclavii familiei, pînă și averea nevestei. Rudele, înspăimîntate, se străduiau zadarnic să răspîndească zvonul că Al Douăzeci și optulea este iresponsabil, rugînd ca nimeni să nu-l mai împrumute sub nici un motiv. Însă timpurile erau stricate și se găseau destui ticăloși abia așteptînd un asemenea chilipir: un prostănac bun de a profita de pe urma lui. Pînă la sfîrșit, neamurile au reușit să-l mute cu totul într-o vilă de la țară a socrului său, loc liniștit și confortabil, unde și copiii puteau crește feriți de viciile metropolei, instruiți de dascăli aleși cu grijă și unde și Nătărăul avea puține prilejuri de a se da din nou în petec. Perioada aceea, de aproape cinci ani, fusese cea mai fericită din viața personajului – personaj ce, de altfel, n-a fost nici în rest nefericit. Dar cîtă vreme stătuse la țară, s-au ameliorat și relațiile cu familia, el neputînd să scandalizeze acolo obiceiurile sau să prăpădească bunuri. Și cum, în rest, omul era plin de bunăvoință, modest și înzestrat cu un șarm real, pînă și „nebunia” începea să-i fie uitată.

Din păcate, fratele său n-a dus o viață la fel de retrasă, fiind mult mai ambițios și dorind să perpetueze măcar demnitățile la care ajunsese neamul din care se trăgea, dacă nu să le și întreacă. Atunci cînd a început să se vadă tot mai limpede caracterul împăratului Commodus, lipsa lui de scrupule și tirania ce amintea mereu mai mult de faima lui Nero, fratele Nătărăului trecu de partea celor ce încercau să întreprindă ceva ca statul să nu decadă din nou din pricina unui descreierat. N-a făcut parte din complotul soției și al surorii augustului, în schimb, s-a ridicat împotriva lui Perennis, prefectul preto-riului, cel ce conducea țara în numele lui Commodus, omorînd și jefuind pe cine putea. Și putea aproape totul. Fratele Nătărăului era un om de modă veche, îi jurase credință împăratului și nu-și călca jurămîntul, dar se considera total absolvit de orice fel de obligații față de ministrul ticălos. De altfel, asemenea multor altora, era și el încredințat că augustul nu știa nimic din

ceea ce se întîmpla în realitate* și că dregătorul nemernic se erijează abuziv de prerogativele ce i-au fost atribuite, distrugînd țara. Fiind o vreme el însuși funcționar superior în Illiria, acolo unde fiii lui Perennis aveau în mîna lor întreaga armată, putu constata, mai repede decît alții, că dregătorul, în timp ce omora și jefuia sistematic cele mai nobile familii din Roma, își pregătea cu multă grijă conjurația din provincii. Commodus, ocupat să se dea în spectacol sub chipul lui Hercule în fața mulțimii – așa cum Nero se scălimbăia, pe vremuri, drept mare actor –, primea liniștit atențiile ministrului, lăsîndu-l pe criminal să facă tot ce voia. Cînd lovitura de stat păru iminentă, fiii lui Perennis nu mai avură răbdare și bătură deja primele monede cu efigia tatălui lor. Cu unul dintre acești bani sosi în cea mai mare grabă fratele Nătărăului la Commodus, avînd deci asupra sa dovezile indubitabile ale înaltei trădări. Totuși, împăratul ezită. Trebuiră să mai vină și alții ca să-l convingă și nu în ultimul rînd cîntări argumentul că demiterea omnipotentului demnitar va atrage după sine niște confiscări atît de însemnate, cum Perennis nu i-ar fi oferit de bunăvoie augustului niciodată.

Ministrul pieri și, alături de el, toți ai lui și toți acei ce-i țînuseră partea. Dar pînă atunci atîrnase și viața fratelui Nătărăului de un fir. Nici după ce se dovedise că el îi fusese întru totul credincios împăratului, aceia nu-i fu recunoscător cîtuși de puțin: individul prea părea de modă veche, prea semăna cu acei senatori ce doreau să împartă puterea cu principele. Iar Cleander, succesorul lui Perennis, îl instigă pe Commodus și mai mult împotriva unor asemenea oameni.

Fratele Nătărăului nu pieri încă doar fiindcă nu era suficient de bogat spre a-i atrage atenția noului prefect al pretoriului. Totuși, acesta aranjă ca individul să fie trimis cît mai departe

* De cîte ori în istorie nu s-a răspîndit o asemenea scuză pentru faptele dictatorilor ticăloși, o explicație atît de la îndemînă pentru bunul simț al poporului? Cît timp există o astfel de credință, tiranii simt că pot arunca orice vină pe alții. Cînd această credință dispare, este periclitată și puterea despotului.

și-l expedie într-un post onorabil tocmai în Britannia. Dar, nu după multă vreme, omul fu rechemat la Roma, invitat cu lingușeli la palat și omorât din ordinul aceluiași Cleander, cel ce nu de mult l-a făcut să plece la capătul lumii. Să fi fost cineva care să-l fi pîrît pe fratele Nătărăului că face parte dintr-unul dintre numeroasele grupuri total nemulțumite de noul prefect al pretoriului, om și mai rapace, și mai infatuat chiar și decît Perennis? Sau să fi secăt marile averi confiscabile și privirile lui Cleander trebuiră să coboare cu o treaptă mai jos, poposind astfel și asupra proprietăților lui Psihopompos, administrate în cea mai mare măsură de cel de al doilea fiu al aceluia? Oricum, fratele Nătărăului fu asasinat și toată familia îi fu condamnată la moarte. Din vechea spiță a Celui de Al Douăzeci și optulea nu scăpă decît acesta, soția și copiii lui. Probabil că renumele de prostălău al individului, precum și faptul că trăia atît de izolat de toate evenimentele îi salvară lui și descendenților săi viața. Viața, dar nu și mijloacele de existență: în afară de micul domeniu unde trăiau, tot restul averii strămoșești fusese atribuit celorlaltor rude și, deci, confiscat în favoarea statului, adică a lui Cleander, care s-a îngrijit să-i ajungă și împăratului un cadou.

Ministrul n-a avut nici el o soartă mai bună decît predecesorii lui la înalta magistratură: după cronicari, el a pierit în anul 189 și leșul i-a fost aruncat mulțimii. Nătărăul împlinise treizeci și nouă de ani, nu mai avea nici o speranță de a mai primi bani de undeva, tutela sub care trăise pînă nu de mult nu fusese decît o blîndă supraveghere și, chiar dacă n-avea acces direct la avere, știa că nicidecum lui și alor săi nu le va lipsi nimic. Acum s-a terminat cu tutela, însă s-a terminat și cu averea. (Faptul că toată lumea l-a acuzat pe el că ar fi coborît pînă la sărăcie o familie atît de înstărită se pare că n-are o bază istorică prea solidă...)

După moartea lui Cleander, Nătărăul își face reintrarea în Roma. El nu mai poate aspira la cine știe ce post în administrație și nici nu se pricepe să-și scoată în evidență rănile: „Iată, ar putea să strige, fratele meu a fost unul dintre primii care l-au demascat pe Perennis, eu însumi mi-am pierdut rudele și cea

mai mare parte a averii din cauza dizgrațiatului Cleander!“ În câte locuri n-ar fi trebuit să repete, urlînd, textul acesta? În loc de a proceda așa, Nătărăul închiriază o locuință modestă la etajul uneia dintre casele foarte înalte și aglomerate din cartierul Velabra. Nici măcar o zonă mai bună nu și-a ales. Șederea într-una din așa-numitele „insule“, străbunele viitoarelor case de raport, a reprezentat ruperea definitivă de strălucirea trecută. Zilele și le petrecea în for, unde deveni repede una dintre figurile cele mai populare. Scribul înclină să creadă că din această perioadă i s-a născut Celui de Al Douăzeci și optulea legenda.

Pe cînd Nătărăul își făcu apariția în for, țara era de sute de ani în pace, trupe străine nu mai fuseseră văzute de pe vremea lui Hannibal în preajma Romei, iar soldații își istoriseau aventurile de arme evocînd tărîmuri aproape neuzite. Împăratul avea un „serai“ de trei sute de femei, multe măritate, și distra poporul luptînd ca *secutor* printre gladiatori sau doborînd cu săgeata animalele cele mai năzdrăvane. Pînă și un camelopardalis* fusese adus în circ și oferit noului Hercule să-l doboare cu perfecta-i mînuire a arcului, în timp ce restul sălbăticiunilor din imensul imperiu trăiau, asemenea oamenilor, o epocă de pace, fiind protejate sever, spre a fi omorîte doar în spectacolele publice în care strălucea Commodus. În Italia oamenii trăiau în pace și animalele trăiau în pace, ocrotiți de departe de legiunile ce se băteau la fruntariile fortificate cu barbarii despre care se povesteau năzdrăvaniile cele mai sfruntate. Fusese o pace regretată doar de urmașii de peste secole, o pace întinată, în realitate, de ciumă, însă și de foamete, pe vremea lui Cleander, de vechea modă a delatorilor, de spaima de aproape și de spaima de moarte. Lumea era încredințată că trebuie să se întîmple ceva, că o minune o va scoate cît de curînd din mocirla zilei, iar fiecare dimineață nouă aducea cu sine dezamăgirea că iarăși nu s-a întîmplat nimic. Commodus era tînăr, nebun ca

* Girafă.

și Nero, deși, spuneau bătrînii, n-avea nici măcar subtilitățile aceluia, mai multe comploturi se terminaseră lamentabil, atrăgînd în represalii vechile familii inocente și aducînd după ele alți demnitari netrebnci, grăbiți să adune cît mai rapid sumele predecesorilor. Și totuși, în fiecare seară oamenii se culcau cu speranța că a doua zi avea să se întîmple o minune și ceva se va schimba.

În timpul acesta, Nătărăul stătea în piață și se întreținea cu unul și cu altul, căutat de toți întrucît știa să asculte ca nimeni altcineva păsurile fiecăruia și era gata să ajute, după puteri. Însă tocmai puterile îi erau dintre cele mai modeste și, în afară de cîtiva bănuți, nu avea ce să mai dăruiască. (Cine stă să compătimizească un biet sărac mărinimos?)

Zilele îi treceau, totuși, pline: o dată a reușit să ducă o femeie cu un copil bolnav la unul dintre cei mai buni medici ai Romei, făcîndu-și loc doar datorită hainelor ce mai trădau în el patricianul, altă dată a putut să obțină dreptate pentru un libert amestecat într-o afacere dubioasă, depunînd mărturie cu vechiul său nume în favoarea nenorocitului. În general, de nu-l întîlneai dimineața, aveai șanse puține să-l mai găsești în ziua respectivă, Nătărăul fiind deja plecat cu cineva pentru a-i face te miri ce serviciu. Unde să-l cauți? Al Douăzeci și optulea era peste tot unde se împărțea dreptatea: în cancelarii, la tribunalul pretorului urban, lîngă putealul lui Libon, la tribunalul pretorului peregrin, între putealul lui Curtius și proprietatea împrejmuită a lui Marcyas, în basilica Iulia (unde se întruneau centumvirii), în forul lui Augustus, în cazarma Castra Pretoria, în Curie, dînd tîrcoale Palatinului. Iar cînd se amesteca într-un proces, atunci dispărea zile întregi, cît durau dezbaterile...

Foarte mulți au profitat de el și, cu vremea, nimeni nu se mai străduia să ascundă prea zelos modul cum îl înșela, dar Al Douăzeci și optulea nu se supăra: „Dacă m-a făcut să-i dau doi dinari, chiar înșelîndu-mă, înseamnă că a avut nevoie de ei. Altfel de ce s-ar fi obosit să mă păcălească?” spunea și era încredințat că a făcut o faptă bună și că a ajutat un om prea timid să-și recunoască de bunăvoie situația dificilă.

Puținii apropiați îl ocărau și-l numeau „Nătărăul“, doar soția lui a înțeles că oricum nu-l va putea schimba și că felul lui de trai îi dădea măcar sentimentul că e fericit. *Un om poate trăi exact aceeași viață simțindu-se foarte fericit sau foarte nefericit. Dacă-i fericit, de ce să-l faci nefericit numai fiindcă majoritatea semenilor îi apreciază altfel conduita?*

Încă de pe vremea prefectului Q. Aemilius Laetus, urmașul atîtor miniștri omnipotenți sfîrșiți în dizgrație, Nătărăul nu mai era întîlnit printre senatori și n-a reușit să mai intre în palatul imperial. Singura încercare pe care a făcut-o, dorind să intervină în favoarea unui individ pe care abia de-l cunoștea, s-a sfîrșit cu un eșec pe toată linia. Ceea ce i-a produs o mare satisfacție, întrucît astfel putea să le dovedească și alor săi că nu pierduse nimic nici atunci cînd refuzase să-și ceară propriile-i drepturi: pentru oamenii noi, aflați acum în posturile cheie, nu mai conta de mult un nume vechi sau o faimă imaculată, singurul argument fiind banul. Or, bani Nătărăul nu mai avea. Ceea ce nu era în nici un caz în favoarea nivelului de trai al familiei sale. Nu mai avea bani și, în urma unei întîmplări nefericite, nici nu voia să mai aibă. Într-o zi, un tînăr cavaler al cărui tată se ridicase la cele mai înalte funcții și onoruri pe vremea fostului împărat – datorită faptului că se bucurase, mai mult decît era voie să se spună, de grațiile Faustinei – era dus spre închisoare fiindcă nu era capabil să-și plătească niște datorii foarte mari perfectate la jocul cu zarurile. Mizeria amenința întreaga-i familie, mai ales că toți ai lui se aflau de o vreme pe lista dizgrațiilor și prilejul era potrivit, putînd fi exploatat din plin de numeroșii lui dușmani. Cazul stîrnise multă vîlvă în for și bîrfa, satisfăcută, descria în cele mai sumbre culori întîmplarea: sora mai mică a nenorocitului, care tocmai se pregătea, biata de ea, pentru o partidă excepțională, a fost părăsită de ilustrul ei logodnic; un frate, în loc să fie trimis într-una dintre legiunile illirice, se pregătea să-și satisfacă serviciul militar ca simplu soldat – și unde? – tocmai în Britannia!; mama tinerilor se îmbolnăvisese de depresie și starea ei era tot mai îngrijorătoare.

Buletinul medical al matroanei și noile nenorociri ce se abăteau în ropote asupra nefericitei familii constituiau pentru câteva zile subiectul de discuție preferat al unei mulțimi bucuroase de răul altuia. Când un verișor al sărmanului tânăr își deschise venele în baie, Nătărăul nu mai putu răbda:

– Totul numai și numai din pricina unor blestemați de arginți, se căina el, de parcă cele întâmplăte l-ar fi atins chiar pe dînsul. Iar cu cît subiectul cîștiga mai multă popularitate, dispoziția Celui de Al Douăzeci și optulea era tot mai sumbră: a ajuns ca pur și simplu să nu mai suporte să se discute în prezența lui despre soarta familiei cavalerului nenorocos la zaruri.

Cînd mama nefericitului muri, iar lumea comenta că se stinsese fiindcă nu mai putuse suporta rușinea abătută asupra copiilor ei, Nătărăul, disperat, făcu o spargere într-una din vilele unuia dintre libertii cei mai bogați și dădu dovadă de o asemenea îndrăzneală și de o asemenea ingeniozitate, încît reuși să fure exact atîția bani de cîți avea nevoie cavalerul pentru a-și achita datoriile de onoare. Numai că, ajuns într-un mod atît de miraculos în posesia banilor, netrebnicul, în loc să-și plătească datoria, pierdu și suma aceea tot la zaruri. Mai mult chiar, destăinui și de unde a primit ajutorul.

Nătărăul nu păți nimic, de întreaga întâmplare se făcu mult haz în toată Roma, însă fiul lui Psihopompos hotărî să nu se mai obosească niciodată să facă rost de bani, deoarece nici o sumă, oricît de mare, nu este în stare decît să aducă după ea noi nenorociri. (Pînă la urmă, cazul avu un deznodămînt cu totul neașteptat: afacerea ajunse la urechile lui Commodus, acesta îl exilă pe cavaler din Roma, îi găsi libertului jefuit de Nătărău o vină și-l condamnă la moarte cu scopul de a-i confisca averea. La sfîrșit, dădu o nouă lege în legătură cu datoriile perfectate de pe urma jocurilor de noroc. Singurul scutit de consecințe neplăcute fu Nătărăul, un personaj căruia nimeni nu mai avea ce să-i ia în afară de viață, iar viața unui prostănac nu merită efortul de a te ocupa de ea...)

Al Douăzeci și optulea nu mai dispunea de bani și se temea instinctiv de ei. Dar familia trebuia totuși să și-o întrețină din ceva, plus că mai avea un număr de sclavi de hrănit, sclavi cărora le-ar fi dat cu dragă inimă drumul dacă legile nu i-ar fi interzis-o, iar să-i vîndă nu avea inima. Atunci găsi soluția să-și piardă în continuare vremea în for, să se angajeze să ajute pe oricine, iar, în caz de reușită, primea mici cadouri, în funcție de mărinimia mușteriiilor recunoscători.

Pentru contemporanul Celui de Al O Sutălea este foarte greu de priceput cum de putea un om atît de compromis ca Nătărăul să-și găsească noi creduli și, mai ales, cum de mai era în stare să ajute efectiv pe cineva. Cu toate acestea, adevărul este că Al Douăzeci și optulea își cîștiga din plin meritat traiul și că serviciile făcute clienților săi erau reale și de multe ori de neprețuit.

Deși foiau prin for atîția juriști și intriganți de meserie, posesori ai unor relații sus-puse și știutori ai tuturor metodelor mituirii, nici unul dintre ei nu era atît de serviabil, atît de insistent și atît de dezinteresat ca Nătărăul, care, e drept, nu avea nici măcar acces la palatul imperial, dar arăta o bunăvoință infinită și o stăruință capabilă de a înfrunta orice refuz. Încăpăținarea în preluarea fiecărui caz de parcă ar fi fost vorba despre o chestiune de viață și de moarte pentru el însuși suplinea priceperea oricărui specialist. Fiindcă în mecanismul ajutorului (interesat sau nu) dat cuiva intervine întotdeauna un punct unde și cel mai credincios consilier se retrage, un punct unde refuzurile și obstacolele depășesc puterea lui de a colabora, un punct ce pretinde o umilință extremă, de care nu ești capabil nici pentru o durere proprie, darămite pentru necazurile altcuiva, o limită unde cedezi chiar și cînd este vorba despre tine însuși, despre copilul tău sau despre iubita ta, o limită cînd ți-e lehamite de tot, deformîndu-ți scopul strădaniilor și făcînd acel scop cu totul neînsemnat, înecîndu-l în imensa oboseală ce te-a cuprins. Cîți binevoitori, cîți consilieri, cîți colaboratori au tăria să ajungă pînă aici? Dar să mai și depășească acest moment? Foarte puțini, aproape nimeni și, în orice caz, nici unul

de mai multe ori. Doar Nătărăul se angaja în sprijinul oricărui caz, oricît de disperat, asumîndu-și-l din clipa aceea drept scopul principal al vieții sale, folosindu-și toată energia și necruțînd nici un mijloc, înghițînd orice umilință, perseverînd pînă la capăt.

Un discipol de-al lui Galen, specializat în fiziognomie, îl descrie pe Cel de Al Douăzeci și optulea cu baza nasului lat (ca acela al porcului), pentru a-i sublinia personajului limitarea inteligenței, cu vîrful nasului ascuțit (ca al cîinilor), pentru a-i caracteriza perseverența. Același îl descrie și cu buza superioară răsfrîntă peste cea inferioară – ca la maimuțe și măgari –, semn al unei prostii indubitabile. Dar poate că tabloul acesta este o creație tîrzie și că n-a fost decît o adaptare a unor trăsături inventate la un chip notoriu într-un anume sens. Oricum, cel puțin prognafia a fost contradictoriu apreciată în decursul timpului de către fiziognomi, iar reușitele în întreprinderile la care se angaja Nătărăul nu confirmă diagnosticul de tîmpenie.

Dacă, totuși, și după toate astea îi este greu contemporanului scribului să înțeleagă reușitele fiului lui Psihopompos, motivul se datorează faptului că stimatul cititor uită că un om dispus să riște mereu totul pentru altul – nu pentru o idee, nu pentru o categorie socială, ci pentru oricine se nimerea să apeleze la el – este o pasăre la fel de rară azi ca și în urmă cu mii de ani. De aceea este dificil să-l plasezi, să-l cataloghezi, să te împaci cu gîndul că individul există cu adevărat.

Nătărăul era recunoscut ca atare de nenumărate persoane din cele mai diferite posturi: portari, pretorienii, secretari și mărunți funcționari – care cu toții îl priveau cu condescendență, cu dispreț sau zîmbind, însă *îl cunoșteau*, fusese fiecare mituit cu un anumit prilej, într-o anumită afacere, bineînțeles nu cu sume mari, nu cu daruri însemnate, dar o relație se stabilise. Caraghiosul etern solicitant putea intra spre a fi refuzat, putea fi primit ca să-și bată joc de el un ajutor de secretar sau putea fi chiar și servit pentru ca un slujbaș, respingînd cererile altor petiționari mult mai pretențioși, să le arate că el este plin de bunăvoință, că rezolvă tot ce poate – iată exemplul cel mai concludent! Așa că, dacă nu reușea de prima dată, Nătărăul re-

venea și avea șanse la fel de mici, însă nu inexistente și în continuare, și poate că a treia zi sau a opta sau a douăzeci și opta tot prindea un prilej de a-și satisface protejatul. Nici o umilință, nici un afront nu-l puteau împiedica să persevereze și, dacă era nevoie, era dispus să cheltuiască și foarte puținii bani de care dispunea, numai să-și atingă ținta.

– Un singur regret mă apasă tot timpul, îi mărturisea din când în când soției, acela că nu pot să mă împart în mai multe locuri deodată. În aceeași zi, în aceeași oră, sute de oameni au mare nevoie de mine. Punînd atîta zel în ajutorarea unuia, îi privesc pe toți ceilalți de șanse.

„Nu-i adevărat că acela ce uzează de dreptul său nu lezează pe nimeni“, infirma el dictonul clasic și, abia peste secole, Iustinian avea să susțină același lucru.

Asta îl făcu să imagineze o organizație întreagă de ajutorare a diferiților semeni aflați la ananghie, dar Nătărăul nu avea nici talentul organizatoric al unui strămoș de mult uitat, un om ce a știut să pună pe picioare un imperiu de asigurări – ceea ce i-a adus apelativul „Philantropul“ –, și nu era în stare să se ridice nici peste poziția sa de prostălău, cum era privit de mai toată lumea. Asociații lui în „întrajutorare“ fie că au încercat să-l atragă în confrerii religioase, fie că și-au bătut pur și simplu joc de el, taxîndu-i pe cei serviți cu succes de Nătărău. Așa că, după puțin timp, Al Douăzeci și optulea a rămas să-și piardă în continuare vremea de unul singur, promițînd ajutoare dezinteresate unor străini și obținînd reușite de nimeni contabilizate.

În timpul scurtei domnii a lui Pertinax, viața Nătărăului luă o turnură definitivă. Îi muri soția, singura ființă ce l-a înțeles, ce nu și-a bătut joc de el și nu i-a reproșat că strică pentru te miri cine și foarte puținul rămas pentru familie. Ea repeta adesea că bărbatul ei ar fi fost în stare să coboare și în Tartar, sărind peste cele trei ziduri de aramă, numai spre a-i salva pe nefericiți, cerșindu-le izbăvirea. Asta îl făcu să fie suspectat de creștinism, însă el nu acționa decît în numele unei credințe străbune.

Copiii îi crescuseră și își urmașă drumurile. Al Douăzeci și optulea rămăsese singur-singurel. Prima ispravă făcută în acea vreme fu aceea că-i cedase apartamentul unui pierde-vară care i se plînsese în gura mare, în prezența mai multor martori, că i-a ars vila și că se găsește cu o familie numeroasă pe drumuri. Nătărăul i-a oferit imediat locuința lui și a mers atît de departe încît a insistat să se facă și un înscris în legătură cu aceasta. Pînă la urmă a reieșit că totul n-a fost decît o farsă, că „sinistratul“ n-a făcut decît să joace teatru, după ce a pus pariu cu alți cheflii că este în stare să obțină de la Nătărău pînă și acoperișul de deasupra aceluia.

Al Douăzeci și optulea nu putu fi convins de ceea ce devenise evident și se strădui să dovedească tuturor celor de față că totuși celălalt are mai mare nevoie de (încă) un adăpost decît el însuși, mai ales că el a rămas singur și nu mai are cui să-i ducă grija. În scurt timp, cazul deveni notoriu și fu adus în fața justiției, ceea ce, în condiții normale, l-ar fi costat pe înșelător cel puțin exilul. Doar că Roma trăia evenimente mult mai grave, pretorienii care l-au pus pe Pertinax pe tron l-au ucis după doar cîteva luni, iar procesul în jurul apartamentului Nătărăului s-a stins de la sine, înscrisul rămînînd valabil, Al Douăzeci și optulea ajungînd să doarmă pe unde apuca, de cele mai multe ori sub cerul liber.

De acum, poziția Celui de Al Douăzeci și optulea a devenit cea a unui paria. El, urmașul unor lungi generații de personalități aflate în imediata apropiere a mai-marilor lumii, a decăzut într-atît încît nu mai avea nici măcar o haină de schimb, mînca resturi și – ceea ce era cel mai grav pentru sufletul lui – nu mai inspira încredere nici măcar celor cărora voia să le facă servicii. Era sărac lipit, doar frunza de laur nu-i lipsea niciodată de pe zdrențe. Trăia din darurile împăratului către popor, deși Pertinax n-a fost prea generos, dar de cele mai multe ori refuza pînă și distribuțiile la care avea dreptul în calitate de cetățean roman, fiind poate singurul om ce considera că sînt alții și mai nevoiași decît el și că nu se cade să profite de pe urma lor. Altă dată dăruia ceea ce primea încă înainte de a se

depărta de punctele de distribuire a grîului sau a cadourilor ocazionale.

Era slab, neras, se tîra pe lîngă ziduri spre for și își oferea zadarnic serviciile oricui auzea că se vaită pentru ceva anume. Cînd nu binevoia nimeni să-l ia în seamă, trăgea cu urechea și se ducea de capul lui să rezolve păsul auzit din gura unui străin. Însă succesele erau tot mai rare, deși el era cu atît mai insistent: pe de o parte, îi lipseau datele necesare, pe de altă parte, nici măcar mărunții slujbași de altădată nu-l mai acceptau: după înlăturarea lui Didius Iulianus, pretorienii fură înlocuiți și mania schimbărilor ajunse pînă și la nivelurile cele mai umile. Noile figuri nu-l mai cunoșteau, era alungat ca un cîine.

Istoria împăratului Didius Iulianus ar fi meritat, poate, să se bucure de atenția unui mare tragedian. Dar atît analiștii, cît și scriitorii l-au ocolit cu scîrbă. El, care n-a fost mai rău, ci doar mai puțin abil decît alții, pînă la urmă poate chiar mai cinstit, a fost predestinat să rămînă disprețuit de toată lumea, chiar dacă și-a cumpărat pentru cîteva zile purpura imperială. Zeii l-au distribuit într-un rol mediocru și l-au înzestrat cu o avere mare spre a-l despăgubi. (Alții au avut destine mult mai vitrege...) El a rupt convenția, ceea ce-l împiedică pe scrib să-l considere chiar atît de mediocru.

Didius Iulianus fusese, deci, un cetățean bogat căruia i se povestise că pretorienii, după ce l-au ucis pe Pertinax, au ajuns cu nerușinarea pînă acolo încît au decis să scoată tronul la mezat. Omul își cumpără, așadar, imperiul și, chiar dacă n-a reușit să și-l păstreze decît ceva mai mult de două luni, pînă la urmă, posteritatea l-a reținut, rămînînd pentru vecie pe lista stăpînilor Romei. E adevărat, pînă și cele 68 de zile de domnie au fost un coșmar, toată populația, fără excepție, fiind revoltată de decăderea de necrezut a patriei și disprețuindu-l pe Iulianus mai mult decît pe un tiran adevărat. Doar Nătărăul nu pricepea ce se întîmplă: împăratul, ne confirmă cronicarii, înainte de a fi fost executat în palat, mai apucă să se tînguie: „Ce rău am făcut? Pe cine am ucis?” Într-adevăr, se mira Al Douăzeci și optulea, omul a pîngărit demnitatea romană, a cumpărat *pe*

față cu bani ceea ce alții au făcut *pe ascuns*, nu ar fi mai simplu să-l trimită acasă și, după ce a cheltuit o avere de pomană, să-l lase în pace?

Nătărăul și-a repetat nedumerirea de atâtea ori și în prezența atîtor urechi încît, pînă la urmă, fu ridicat și el de gărzi. Războaiele civile ale lui Septimius Sever l-au găsit în închisoare și vina lui creștea o dată cu trecerea timpului. Și, chiar dacă pedeapsa cu detenția nu era la modă*, el – alături de cîțiva alții (nu puțini) – a lîncezit în pușcărie ani de zile.

După cîteva luni de închisoare mai toți prizonierii arată la fel de jalnic. Acum Nătărăul nu mai era prostălăul tîrgului, acum devenise un condamnat politic, un adept al unui împărat căzut și, treptat, nemaștiindu-se exact ce delicta a comis, au fost inventate acuzații pe măsură.

Cînd devenise clar că Didius Iulianus fusese o foarte proastă opțiune a pretorienilor și se căutase o soluție de ieșire din impas, fură găsiți repede trei pretendenți la tron: Pescennius Niger în Siria, Clodius Albinus în Britannia și Septimius Sever în Pannonia. Toți trei erau comandanți căliți în lupte, toți trei aveau de partea lor legiuni fidele, toți trei se bucurau de un renume dobîndit prin merite reale. Toți trei au revendicat tronul și toți trei au fost aclamați ca împărați de către legiunile pe care le comandau. Dintre ei, Septimius Sever a știut că secretul constă în a ajunge primul la Roma: a ajuns și, dezbinîndu-și cei doi rivali, i-a biruit, pe rînd, în lungi războaie, devenind singurul stăpîn al întregii țări abia după patru ani. Aceasta este istoria cea mare. Istoria cea mică, istoria Nătărăului, adică a unuia dintre Cei O Sută, s-a adăpat bolnăvicios de la evenimentele ce se derulau în jur. Cînd noul suveran de la Roma porni expediția din răsărit, deținutul Al Douăzeci și optulea devenise „unul dintre cei mai cunoscuți susținători ai lui Pescennius Niger“. Nu-l

* Severii descoperind că o execuție sau un exil le aduce mult mai lesne averile confiscate, nefiind nevoie nici să-i mai întreții pe cei condamnați.

chemase pe bunicul – pînă atunci total uitat – al inculpatului tot Niger? O genealogie confuză și insinuantă dovedi la repezeală că Nătărăul era neam apropiat al „dușmanului poporului roman” din Orient și deci unul dintre avanposturile cele mai înaintate ale aceleia în capitală. (Pînă atunci, personajul nu fusese decît un partizan al lui Didius Iulianus – probabil singurul bărbat acuzat de a-i fi fost credincios nefericitului ambițios – și ținut la închisoare fiindcă Septimius Sever venise la Roma spre a-l răzbuna pe Pertinax. Noul împărat satisfăcea astfel dorința mulțimii, Didius Iulianus reprezentînd profitorul de pe urma morții predecesorului ucis atît de necumpătat.) Apoi „partizantul” față de un împărat care practic nici n-a guvernat a fost repede uitat și „legăturile strînse ale Nătărăului cu Pescennius Niger” au devenit noul delict. Senatul, trecut fără rezerve de partea lui Septimius Sever, îl condamnă pe Al Douăzeci și optulea la moarte, dar sentința nu fu executată pînă la revenirea noului stăpîn din expediție.

Între timp, Nătărăul se purtase la fel de prostește ca de obicei. Inițial, nu-și tăgădui nici o clipă simpatia față de Didius Iulianus – pe care, în treacăt fie spus, nu l-a văzut niciodată la față –, îi deplîngea soarta și amintea un lucru prea repede uitat de toată lumea: Didius Iulianus fusese și consul pe vremuri. De ce să nu fi tînjit să devină împărat cînd destui oameni de jos aspirau fără rușine atît de sus? Asta era o altă insultă adusă lui Septimius Sever, cel ce nu numai că nu se bucura de o veche obîrșie romană, dar nici măcar european nu era. Fără a-i tăgădui calitățile celui ce a știut să-și croiască singur soarta, Nătărăul îi recunoștea și lui Pescennius Niger calitățile indiscutabile, în special cele de foarte bun administrator, și spunea cu inocență că nu vede nici o crimă ca un om care a știut să conducă exemplar mari provincii să pretindă și tronul vacant. Al Douăzeci și optulea îi înțelegea pe toți și, străduindu-se să rămîină obiectiv într-o lume atît de părtinitoare, sublinia întotdeauna meritele și drepturile celui ce se afla în pierdere. Nici pe Pescennius Niger nu-l cunoscuse și nici măcar nu-l văzuse vreodată personal, nici pe el nu-l putea acuza doar fiindcă se

cerea ca toată lumea să-l condamne. Drept care deveni „ruda și complicele“ din capitală al aceluia. Alții, după ce i-au ținut partea învinsului, au pățit-o și mai grav, orașe întregi au decăzut, iar Bizanțul și-a pierdut măreția pentru multă vreme, deși rolul strălucitei cetăți ar fi fost atât de însemnat în paza imperiului. Au decăzut Bizanțul și Antiochia, cui să-i mai pese de un prostănac ce vegeta prin închisorile capitalei?

Dar nici în timpul detenției Nătărăul nu-și pierduse speranța. Spiritul său activ a rămas treaz. Mai mult, puterile îi crescuseră, aici, în pușcărie, necontînd că era sărac, că în lumea de afară n-avea un acoperiș deasupra capului și că umbla zdrențaros. Aici ajunsese să fie iarăși egal cu toți ceilalți, iar, prin bunăvoința-i fără margini și prin statutul de cel mai vechi dintre deținuți, era numit chiar „primus inter paria“ de către gardienii batjocoritori. Fiindcă luat peste picior era și în închisoare. Veșnica lui frunză de laur, prinsă cu un bold pe piept, constituia un etern subiect de batjocură, însă în primul rînd Nătărăul își căuta singur necazurile. Nu exista un tovarăș de detenție aflat la ananghie pe care să nu încerce să-l ajute, oricît de imposibil părea acel ajutor. Unuia bolnav îi făcea rost de mîncare mai bună, altuia îi aranja o întrevvedere cu niște prieteni, celui de al treilea îi înlesnea chiar evadarea. Se ruga de paznici, făcea colecte de la ceilalți prizonieri, accepta orice umilințe pentru a-și atinge scopul, chiar dacă proteja un criminal de rînd sau un tîlhar de drumul mare. „Nimeni nu a devenit ucigaș din plăcere, le repeta el celor ce-i imputau acțiunile, iar dacă totuși s-a întîmplat și aceasta, atunci respectivul nu poate fi considerat normal. Și cum să pedepsești un om bolnav fiindcă e bolnav?“ sau „Dintotdeauna numai barbarii i-au ucis pe cei ce nu se mai puteau ajuta sau pe cei schilozi într-un fel sau într-altul!“*

Iar altora, care îi atrăgeau atenția că de fiecare dată cînd a săvîrșit o faptă bună, cel slujit nu numai că nu i-a răsplătit generozitatea, ci l-a mai și batjocorit, le replica, zîmbind satisfăcut:

* Și cîtă dreptate n-are iarăși Nătărăul: cele mai dure tiranii s-au răzbunat întotdeauna și pe infirmi!

„Nu e voie niciodată să ajuți pe cineva cu speranța că respectivul te va plăti pentru aceasta – acela nu e ajutor, ci târg. Nu produce fericirea clipa când aștepti răsplata, mai ales dacă, după cele făcute, începi să cântărești cât ai dat și cât ai primit, omul fiind astfel obișnuit încât să aibă de fiecare dată impresia că a oferit mai mult decât a obținut, de unde ajunge pînă la urmă la sentimente de insatisfacție sau chiar la ură. Și astea toate pornind de unde? De la intenția de a face un lucru bun unui semen față de care ai o anumită simpatie. Și unde ajungi? Că riști să transformi în dușmănie cele mai bune intenții! Nu, singura cale de a termina cu aceleași sentimente cu care ai început fapta este să nu te aștepti la nici un «Mulțumesc!», să-ți îndeplinești treaba numai de dragul convingerii tale intime că trebuie să procedezi așa și nu altfel. Dacă reușești să duci lucrul la bun sfârșit, vei fi fericit cum nu ai putea fi datorită unei recompense, oricît de generoase, oferite de cel slujit la nevoie!“

Era o vorbărie ce se preta ea însăși la batjocură și ironie și Nătărăul avu parte de ocară și umilințe din plin. O vreme au vrut să-i ia apărarea niște creștini, însă el refuza să accepte că s-ar afla sub vreo influență religioasă. Urmarea a fost că Septimius Sever, cel ce a interzis creștinismul în totalitate, l-a găsit pe condamnat vinovat și de practicarea acelei erezii. Cineva i-a mai încărcat cazierul și prin faptul că și l-a amintit pe Nătărău în compania Marciei, ultima favorită a lui Commodus, cea care i-a turnat tiranului otrava în vin și care, se pare, ar fi fost și ea creștină. (Inutil de precizat că nici pe Marcia și nici pe altcineva amestecat în complotul care a dus la asasinarea lui Commodus Nătărăul nu i-a întîlnit vreodată personal.)

Despre creștini, Septimius Sever ar fi afirmat: „Iisus? Eu nu cunosc decât un Iisus, cel din Cilicia, acolo unde l-am învins pe Pescennius Niger, acolo unde Alexandru cel Mare l-a zdrobit pe Darius...“ Nătărăul era socotit totuși ba creștin, datorită vieții fiului său și faptului că pînă atunci noua religie își alesese prozeiți în special dintre cei sărmani, ba evreu, în conformitate cu șabloanele preluate din descrierile răuvoitoare încetățenite de ura unor personalități de felul celebrului istoric Tucidide.

Fusese socotit evreu și când trebuise să suporte acuzația de a-l fi susținut pe Pescennius Niger, fostul guvernator al Siriei, cel ce a vrut să le impună iudeilor pînă și un impozit asupra... aerului pe care-l inspirau.

În sfîrșit, Al Douăzeci și optulea fusese executat. Cel puțin așa se credea. Numai că în ziua cînd venise un centurion cu ordinul fatal, Nătărăul era undeva în for, unde căuta un martor-cheie pentru unul dintre colegii săi de detenție, singurul martor apt de a-i dovedi lui te miri cine nevinovăția. Nu era pentru prima oară cînd Nătărăul părăsea închisoarea, paznicii – mituiți sau nu – dormeau liniștiți, știind că prostănacul se va întoarce cu siguranță. Numai că, de data aceasta, dacă i s-ar fi povestit și centurionului venit să execute sentința că deținutul se plimbă liber prin oraș, gardienii riscau să fie ei pedepsiți. Așa că au sacrificat un alt arestat care, pînă să se dumi-rească de cele ce se întîmplau, fusese descăpăținat, iar leșul îi fusese aruncat în Tibru.

Pînă la urmă, secretul ieși totuși la iveală, dar – cine știe din ce motiv – ordinul pentru o nouă execuție întîrzia să vină. Și, cu toate acestea, Nătărăul nu fu cîtuși de puțin uitat. El, pîrlitul ce nu avusese pînă atunci niciodată acces mai sus de ușieri, ajutori de secretari și alți funcționari mărunți, devenise unul dintre dușmanii publici cei mai temuți: după ce că i se puneau în cîrcă, mai nou, complicitate în asasinarea lui Commodus, partizanat în favoarea lui Didius Iulianus, colaborare și strînse legături de rudenie cu învinsul Pescennius Niger, aderență la secta interzisă a creștinilor, cineva avu ideea de a-l face și intim de-al lui Clodius Albinus, cel de-al treilea pretendent la tron, bărbatul din familia cea mai ilustră dintre cei trei rivali și omul acceptat inițial drept cezar de însuși Septimius Sever. Pe ce se bazau acuzațiile: erau trei puncte ce-l incriminau pe Nătărău. Primul se referea la perioada cît fusese, în tinerețe, magistrat în Britannia, locul unde fusese aclamat imperator Albinus și unde rămăsese pînă la confruntarea cu Septimius Sever. Ce a făcut acolo Nătărăul este imposibil de reconstituit, oferind astfel material cu atît mai ușor de falsificat.

Al doilea punct îi privea din nou pe descendenții inculpatului. Dacă, doar cu puțin timp înainte, acesta avusese de pățimit numai fiindcă bunicul său fusese negricios la păr și, drept urmare, poreclit Niger, acum se accentua amănuntul că toată stirpea Celui de Al Douăzeci și optulea se evidențiasse printr-o piele deosebit de albă și, chiar dacă nimeni n-a mai fost în stare să facă o legătură și cu acel legendar Leukos al Rhodosului, s-au găsit destui strămoși atestați cu porecle asemănătoare. Chiar fratele Nătărăului purtase din aceeași pricină și numele de Albinus. Da, după ce nu cu mult timp în urmă Nătărăul provenise dintr-o familie „prea neagră“, acum i se reproșa că ai lui erau prea albi! Astfel, „devenise rudă“ – și încă rudă apropiată! – cu Clodius Albinus, proaspătul dușman al patriei.

Al treilea punct își avea originea, ca de obicei, în pălăvrăgeala fără de sfârșit a Nătărăului însuși. Cât timp Clodius Albinus fusese încă socotit al doilea om din imperiu, cezarul și successorul legitim al tronului, Al Douăzeci și optulea nu se pronunțase niciodată în legătură cu acel personaj aflat de ani și ani într-o țară atât de îngrozitor de îndepărtată. Când, însă, Septimius Sever își îndreptă forțele împotriva ultimului său rival, Nătărăul pomeni brusc despre tot felul de lucruri auzite în legătură cu guvernatorul Britanniei. El își aduse aminte și le aminti și altora că dacă Clodius Albinus ar fi fost într-adevăr atât de avid după putere cum spunea Septimius Sever, atunci ar fi acceptat titlul de cezar încă de la Commodus, care i l-a oferit cu ani în urmă. Tot atunci se găsea să povestească Nătărăul cât de înțelept a știut să guverneze Albinus una dintre cele mai neprietenoase și mai sălbatice provincii ale imperiului. Însă cel mai grav era că palavragiul amintea peste tot de originea strălucită a pretendentului din nord față de obârșia umilă a africanului Septimius Sever. Toate astea erau mai mult decât suficiente pentru trei condamnări la moarte.

Și, totuși, Nătărăul avu iarăși noroc: ca orice african, împăratul era supus superstițiilor și diferitelor forme de magie. Cerînd o listă a condamnaților la moarte, petrecu o noapte întreagă

făcînd tot felul de calcule complicate pe marginea ei. Este greu de spus căror mistere le slujise cu acel prilej, cît adăstase singur în cort: număra și din nou număra, după ce îi dăduse fiecărui osîndit cîte un număr de ordine. Capriciile socotelilor lui se soldară cu mai multe execuții, cîteva îngrozitoare, dar și cu grațierea altor osîndiți. Printre aceștia se aflase și Nătărăul.*

Al Douăzeci și optulea fusese iertat după criterii la fel de obscure pe cum au fost și acuzațiile atît de grave pentru care a fost condamnat. Practic, rolul cel mai mic în toate astea l-au avut propriile-i acțiuni, dacă am face abstracție de gura-i într-adevăr imprudentă. (Însă, de e să luăm apelativul său foarte în serios, atunci oare de ce era pedepsit un prostănac notoriu din pricina unei pălăvrăgeli neascultate de mai nimeni?) La ieșirea din închisoare, personajul nu era așteptat de nimeni, n-avea unde să tragă, nu știa încotro să se îndrepte. Copiii nu-l căutau ca să nu-l expună persecuțiilor la care erau ei înșiși supuși, prieteni nu avea, cunoștințele nu și l-au amintit decît atunci cînd au trebuit să dea relații despre el în privința „legăturilor“ lui cu Marcia, cu Pescennius Niger sau cu Clodius Albinus.

Omul hoinărea prin Roma ticsită de soldați și ar fi fost desigur din nou arestat din cauza gurii prea slobode, dacă n-ar fi planat asupra lui aripa protectoare a unei iertări de orice păcate, decizie secretă de care împricinatul habar n-avea, însă care s-a născut după noaptea hotărîtoare cînd a fost grațiat și în urma căreia Septimius Sever a cîștigat bătălia decisivă de la Lugdunum, rămînînd singurul stăpîn al imperiului. Iertarea în taină a Nătărăului și a altor cîtorva nenorociți, pe care împăratul nu-i văzuse niciodată la față, ale căror delictes nu le cunoștea, dar care primiseră prin forța magiei cifrelor o anumită putere, reprezenta unul dintre semnele de mulțumire ale suveranului față de zeii ce l-au ajutat, la fel cum execuțiile deve-

* Unii pretind că atunci s-ar fi născut străvechea deviză a invidioșilor: „Prost să fii, noroc să ai!“

niseră în accepțiunea lui Septimius Sever sacrificiile umane de mulțumire datorate acelorași divinități. Așa că, sub domnia celui ce s-a înconjurat în Consiliul principelui de cei mai de vază juriști ai antichității latine, Papinian, Paulus, Ulpian, soarta culpabililor – și nu numai a lor – a fost mai puțin influențată de codul roman decât oricând.

Nătărăul a făcut mai puțin uz ca oricine de inviolabilitatea persoanei sale: nu numai deoarece nu știa de ea, însă și fiindcă nu era în stare să-i aprecieze valoarea. Pentru el criteriile sociale erau altele decât pentru majoritatea oamenilor; poziția lui din închisoare, de pildă, i se păruse mult mai avantajoasă decât cea de cetățean liber, când din nou nu mai era „primus inter paria”, ci devenise ultimul dintre nenorociți. În închisoare fiecare prizonier mai spera într-o minune și nu era pai suficient de subțire să nu încerce să se agațe de el. La oraș, lumea nu-l mai lua în seamă și suferința cea mai mare i-o pricinuia faptul că nu mai exista ființă vie dispusă a se bucura de sprijinul lui. Nici măcar pe ascuns nu mai reușea să ajute pe cineva. Chiar când prindea din zbor păsul cuiva – și cine nu se tînguia pentru una sau alta la Roma? – nu mai era suficient de tînăr ca pe vremuri încît să priceapă amănuntele. Urechile de asemenea nu-și mai făceau datoria ca înainte și, auzind tot mai greu, ar fi fost nevoie să ceară lămuriri suplimentare, dar cine să-și piardă vremea cu el?

Însă nici vremurile nu-i mai erau cîtuși de puțin prielnice: țara era în pace, dar Roma era mai plină de trupe ca oricînd. Terorizat de indolența fără precedent a soldaților, într-adevăr, cine să mai ia în seamă un bătrîn nebun?

Fără să poată ajuta pe nimeni, viața Celui de Al Douăzeci și optulea își pierdu sensul. Nătărăul îmbătrîni și, la cincizeci de ani, arăta ca un moș de optzeci. Părul îi albise, barba neîngrijită și hainele-i ponosite, dar nelipsite niciodată de frunza de laur prinsă în dreptul inimii*, îl făceau să fie greu de deosebit de

* În secolul XX, un frate al bunicii scribului, arbitru al eleganței în tinerețe, sărăcise în așa o măsură încît prin anii 1950 putea fi văzut pe străzile orașului natal în zdrențe, dar întotdeauna cu o garoafă la butonieră. De multe ori și floarea era veștedă și agoniza, răspîndind în jur un miros stătut... Însă de lipsit nu lipsea niciodată...

nenumărații venetici pripășiți prin capitală. Era o ființă părănd să pretindă ea însăși ajutor și, întâlnindu-l, cei mai mulți trecători întorceau în mod instinctiv capul. Nici auzul, nici văzul nu-l mai ajutau și zîmbetul lui fericit începu să dispară, pe măsură ce nu mai reușea să se angajeze cu toate puterile pentru cauza unui semen. O indiferență deplină puse stăpînire asupra sufletului lui senin și poate că în perioada aceea începură să-i slăbească și puterile minții. Ani de zile rătăci prin for și, stînd la soare, aștepta nici el nu știa ce.

Din vremurile acelea goale provine o singură întîmplare: scriind „Quaestiones“, Papinian obișnuia să se documenteze din cazuri reale, colindînd nu numai locurile de judecată, discutînd cu inculpații și cu magistrații, dar ascultînd și părerile unor oameni de pe stradă. Uneori stătea de vorbă încercînd să afle punctul de vedere al cetățenilor față de textele de lege existente, altă dată afla cum înțelegeau ei dreptatea ideală și după ce precepte morale se conduceau contemporanii săi. Una dintre aceste conversații este efectul unui dialog cu Nătărăul. Acesta repeta că fiecare ins este vinovat față de societate și total nevinovat față de sine însuși, atunci cînd se opune intereselor celor mulți.* Punctul de vedere al acelui bătrîn pe jumătate surd, pe jumătate orb și pe deasupra și cu faimă de smintit a fost totuși preluat într-o polemică notată de marele jurist.

Iată ce susținea, în principiu, Nătărăul:

„Dacă eu vreau ceva, un obiect oarecare, o funcție sau un drept, înseamnă că doresc fiecare dintre aceste lucruri de la cei mulți. În cazul că trebuie să lupt pentru ele, înseamnă că trebuie să lupt cu cei mulți. Cine sînt oponenții mei în clipa aceea? Toți cei ce nu sînt eu sau, în orice caz, reprezentanții acelor. Dacă eu fur o sumă de bani din tezaurul public, îmi pot satisface o serie de necesități cu ajutorul acelor bani. Astfel, mă slujesc pe mine și îmi achit o datorie față de mine însumi, fiind

* Peste secole, Gaston Bachelard va aplica teza Nătărăului la cunoașterea științifică: „Cînd ne întoarcem spre noi înșine, ne îndepărtăm de adevăr. Cînd facem experiențe intime, contrazicem în mod fatal experiența obiectivă.“

o misiune sfântă să ne îngrijim de noi. Totodată, atunci singura mea crimă este că-i privesc pe toți ceilalți de ceea ce mi-am însușit. Dacă am scrupule să săvârșesc un fapt ce contravine legii, atunci aceste scrupule nu provin neapărat din pedeapsa ce m-ar putea atinge, ci, în primul rând, din faptul că, om fiind, fac și eu parte dintre cei mulți și prin delictul meu m-aș opune și mie însumi. De aceea prevederile legii constituie, în primul rând, formularea explicită a conflictului dintre mine – individ și dintre mine – parte a celor mulți.“

Papinian, interesat în special de texte clasice, nu putea fi de acord cu un asemenea punct de vedere. În numele vechii legi asupra maiestății poporului roman, transferată mai nou asupra persoanei principelui, nu exista o crimă mai mare decât vătămarea morală sau fizică a poporului roman, adică a celor mulți, cum se exprimase Nătărăul. Ce fel de cetățean e acela ce prin orice faptă a sa, prin însăși simpla-i existență, încalcă această lege străbună?

Dar smintitul moșneag nu se referea numai la cetățeni, el extindea raționamentul său și asupra relațiilor dintre state, asupra raporturilor dintre romani și barbari, socotindu-i, în aceste judecăți, pe toți la fel. Bătrînul, concluzionă Papinian, este într-adevăr smintit: el nu vede mai departe de lungul nasului și, astfel, Nătărăul deveni în opera ilustrului jurist prototipul egoistului. Numai că Papinian a uitat să spună că Al Douăzeci și optulea nu vedea niciodată altceva decât interesul *unui* dintre numeroșii săi semeni, dintre care se uita cu desăvârșire pe sine însuși. De aceea nici nu l-a putut pricepe când Nătărăul și-a rezumat crezul de viață astfel: „*Nimeni nu este vinovat decât din clipa în care admite că face parte din societate. Or, societatea nu este niciodată culpabilă decât față de indivizi izolați.*“

Viața Nătărăului a fost plină de mistere: a plătit mereu pentru delict pe care nu le-a săvârșit, a fost executat în lipsă (!), grațiat pentru rațiuni ce nu i-au fost niciodată aduse la cunoștință. Pînă și îmbogățit a fost la un moment dat în totală necunoștință de cauză. Înainte de a pleca din nou în Britannia, cu

scopul de a-și căli fiii în lupte și de a-i învăța în condiții de război tainele guvernării, Septimius Sever reluă vechea listă a condamnaților cu ajutorul căreia era încredințat că a obținut victoria definitivă asupra lui Clodius Albinus. După o nouă noapte de calcule, alte persoane își găsiră în mod cu totul neașteptat moartea, însă cei ce fuseseră cu peste zece ani în urmă grațiați fură căutați în mod confidențial de emisari speciali și fiecare dintre ei primi o mare sumă de bani. Împăratul contractase un nou târg cu divinitățile sale în vederea încheierii cu succes a următoarei expediții. Dar, bolnav, Septimius Sever făcu greu față drumului. Cel ce își învinsese rivalii cu agerimea lui Iulius Caesar nu mai era decât un moșneag a cărui unică ambiție era ca fiii săi să nu se mai urască atît între ei și să se bucure de o guvernare fericită.

Pe Nătărău neașteptata avere îl făcu să întinerească. Deși abia mai auzea, iar ochii îl slujeau tot mai puțin, vioiciunea îi reapăruse ca prin minune. Încercă să-și reia vechea activitate de ajutorare a cîte unui năpăstuit, dar îi era tot mai greu să se facă înțeles cu oamenii. Își cumpără de aceea mai mulți sclavi instruiți, ce primiră drept singură îndatorire să-și piardă toată ziua prin for pentru a trage cu urechea și a descoperi cauze aplanabile. Însă nu mai reuși să obțină succese nici măcar într-un singur caz: fie că sclavii erau luați drept iscoade, fie că veneau cu mai mulți nenorociți deodată. Or, deviza Nătărăului era că niciodată nu poate fi ajutat – din păcate! – decât un singur om, întrucît mai mulți constituie deja o colectivitate, iar colectivitățile se supun altor principii ale „binelui” și ale „răului” decât cele de care depinde insul izolat (cît timp este implicat doar ca atare și nu ca membru al colectivității). Pe de altă parte, nici puterile nu-l mai ajutau pe bătrîn să bată, ca odinioară, la toate ușile, să revină ori de cîte ori era dat afară, să insiste, să impresioneze și să nu se lase în nici un fel descurajat. Pentru toate astea nu mai avea energia necesară. Puținele cauze în care se mai angajase se terminară fără succes și în felul acesta își pierdu și ultimii protejați. Atunci căută o nouă cale pentru a putea fi de folos.

Era tot mai nervos, tot mai grăbit, se simțea bătrîn și îi era teamă că averea – care nici nu era chiar o avere, însă, după mizeria îndurată, banii primiți i se păreau comorile regelui Solomon – s-ar putea să se piardă fără folos, dacă va muri subit. Sigur, Nătărăul ar fi dorit să împartă totul acelor care aveau mai mare nevoie de ajutor, dar cine dispune de un cântar unde să poată fi făcute asemenea măsurători și, presupunînd că acel cântar ar exista și s-ar găsi la îndemînă, cine să adune oamenii, bărbați și femei, și să-i aranjeze într-un șir disciplinat, dispus să se lase fiecare măsurat în nevoile sale?

Ce să facă totuși cu banii? Ca să inspire încredere, își cumpără haine de cea mai bună calitate, astfel încît lumea să vadă că un om serios și cu stare este cel ce vrea s-o ajute. Însă hainele nu mai stăteau nicicum pe el, mersul îi trăda nenumăratele umilințe îndurate (pentru alții) și doar barba albă îi dădea un aspect cît de cît venerabil. Obișnuia să împartă bănuți copiilor – asemenea unui străbun de demult și a unui descendent de peste secole ce avea să le dea zilnic tuturor pruncilor întîlniți dulciuri –, însă din pricina aceasta era mai mereu însoțit de un alai de obrăznicături, ceea ce în ochii oamenilor serioși n-avea în nici un caz darul de a-i mări prestigiul.

Proprii săi copii îl părăsiseră de mult, nici nu știa unde se mai află, dar ei și așa nu erau interesați de bunurile materiale ale vieții și ar fi fost indiferenți la banii lui. Să împrăștie toți arginții dăruindu-i într-o singură zi pruncilor de pe stradă i se părea o prostie, o șansă irosită. Suma nu era atît de mare încît să poți cumpăra un regat cu ea, nici măcar un oraș nu puteai înzestra cine știe cît cu doar atîția bani, însă pentru un om sau pentru o familie capitalul era suficient ca să-i poată scoate dintr-un mare impas și să-i ajute să înceapă o viață nouă, cinstită, plină de perspective. Banii aceia puteau constitui un început de întreprindere, o investiție norocoasă, o dotă pentru o căsnicie fericită și o viitoare familie numeroasă, le explica el tuturor celor pe care reușea să-i convingă să stea de vorbă cu el. Și, atunci, în ochii acelor ascultători de ocazie, momiți, de regulă, la un pahar de vin sau la o masă într-o cîrciumă, se

aprindeau speranțele, *fiecare își imagina cum ar fi dacă pleșca promisă ar fi reală, fiecare își planifica pînă la ultimul ban suma pe care, pe nesimțite, smintitul necunoscut bătrîn i-o oferea. Dar să accepți un rînd de băutură este una, să accepți o masă într-o tavernă nenorocită mai treacă-meargă, însă o asemenea avere cum să primești?*

„De ce?” nu înțelegea bătrînul.

„Fiindcă... Fiindcă nimeni nu oferă în lumea asta nici măcar o ceapă degerată pe gratis, fiecare lucru își are prețul său!”

„Eu sînt bătrîn, începea să le explice moșneagul, care la mai puțin de șaizeci de ani părea de nouăzeci, eu sînt bătrîn și n-am cui să-i las ceea ce am. Eu nu mai am nevoie de nimic, voi, poate...”

Cine să creadă așa ceva?

„Adică vrei să am grijă de tine pînă ce mori și pe urmă...”

„Nu trebuie să ai grijă de mine, eu mă descurc... Cu banii n-am ce să fac și aș vrea să ți-i dau ție ca să...”

„Așa ceva nu există! Să n-ai ce face cu banii?! Trebuie să fii nebun ca să n-ai ce face cu banii...”

Nătărăul n-avea argumente logice ca să se poată face înțeles. Unora le era frică de o capcană: dar dacă era un om de-al stăpînirii trimis să vadă care dintre supuși era pus pe căpătuială, gata de a profita de un bătrîn (de un fals bătrîn!) nebun (fals nebun!)? Sau: dacă moșneagul cu pletele albe și priceput să vorbească atît de bine insista să facă un contract de donație, oare nu era el pus de fiscali să vadă cine vrea să eludeze impozitele? Sau: poate că omul se pricepea atît de bine la înscrisuri încît, la adăpostul unei oferte nebunesc de generoase, introducea te miri ce clauză pe care doar un jurist ar putea s-o sesizeze. (Unii, prea tentați de darul Nătărăului, înainte de a legaliza donația, cerură într-adevăr părerea unui om al legii. Toți, fără excepție, fură sfătuiți să nu se vîre de bunăvoie în asemenea combinații dubioase...)

Alții erau incredințați că moșul pur și simplu nu este normal, că nu dispune de banii promiși sau că oricînd se va găsi cineva care să atace cadoul printr-un testament sau prin dovada că

individul nu a acționat în deplinătatea funcțiilor sale mintale. Mai ales când se ajungea la problema descendenților și bătrînul recunoștea că are copii și nepoți în viață, donația sa devenea cu atît mai puțin plauzibilă și mai nesigură.

Și, în fine, mai erau și alții, oameni de bună credință, dispuși să accepte că mai există și semenii animați de intenții pure. Aceia îl credeau pe Nătărău, îi erau chiar recunoscători pentru gestul extraordinar pe care voia să-l facă pentru ei, dar... dar puneau mereu aceeași întrebare: „*De ce să-mi dai tocmai mie banii aceia? Cum să-i primesc tocmai eu? De ce n-ai ales pe altcineva? Arăt eu chiar atît de nenorocit? Admițînd chiar că ar fi așa, într-o viață de om ai putut cunoaște atîta lume, atîția indivizi apți să-ți trezească interesul, de ce să-mi dai totul mie, unui necunoscut?*“ Oricît voiau, nici acești oameni cu inimă curată nu-l puteau crede. „*Nu, dezinteresat asemenea cadouri nu se fac!*“

În cîteva săptămîni, Nătărăul deveni cunoscut în mai multe cartiere: un bătrîn smintit, curat îmbrăcat, cu o frunză de laur prinsă întotdeauna în dreptul inimii, ce colinda stradă după stradă, casă după casă, oferind cadouri fabuloase. În cele mai multe locuri, renumele i-o lua înainte și, încă înainte de a ajunge la o anumită clădire, locatarii știau cine este și-l goneau. Oamenii aveau alte probleme, de nebuni e plină lumea! Cîteodată, femei milostive îl chemau să-i dea ceva de mîncare și el se lăsa invitat, recunoscînd de cele mai multe ori că-i e foame și că a uitat să mănînce în ziua respectivă. Și chiar și în cea precedentă. Însă aceste întîmplări aveau un dublu efect: pe de o parte, Nătărăul spera ca, stînd de vorbă cu gazdele, să poată lega un început de conversație în sprijinul planurilor lui, pe de altă parte, însă, dădea impresia unui sărăntoc flămînd, cu atît mai incapabil de a avea suma de bani pe care se lăuda că vrea s-o dăruiască te miri cui. După puțină vreme, absolut toată lumea era încredințată că Al Douăzeci și optulea, figură de acum cunoscută, nu este decît un smintit. Pînă și cei ce fuseseră nu de mult tentați să accepte donația lui și trăiau de atunci în umbra regretului că au refuzat-o își găsiră liniștea: „Bine că nu

m-am dus cu nebunul la un magistrat pentru a întocmi actul! N-aș fi obținut altceva decât să mă cobor la mintea lui, spre deliciul tuturor cunoscuților. Acum nu s-ar rîde numai în legătură cu bancurile spuse despre el, acum aș fi devenit și eu eroul unor glume, eu – naivul păcălit de un prost! Slavă lui Zeus că mi-a deschis la timp ochii!“

„Vreau să vă ajut, iată banii!“ striga Nătărăul și cu cît se agita mai tare, cu atît era mai convinsă lumea că nu-i în toate mințile. Doar în nopțile lungi de insomnie cei ce se aflau la ananghie și cunoșteau prea bine legenda moșneagului generos, dar și cei lacomi, cei ce voiau mai mult, mereu mai mult, doar atunci, în nopțile de insomnie, stăteau ore în șir și, privind la tavan, își planificau cu de-amănuntul banii refuzați. Planau în vise și erau fericiți, însă cu atît mai cumplită era dimineața, cînd himera se destrăma și cînd Al Douăzeci și optulea nu era altcineva decât unul dintre numeroșii nebuni ai marii metropole. Cîtă suferință dimineața, cînd totul se spulbera! Cîte lacrimi n-au făcut să curgă ofertele generoase ale Nătărăului...

Bătrînul abia se mai putea mișca, umbla sprijinit de un toiag, pricepea cu greu reacția la veșnica-i ofertă, enerva lumea neauzind refuzurile, trebuia să strigi la el, trebuia de multe ori să-l împingi spre a-l determina să ia la cunoștință că darul lui nu-i trebuie nimănui și că era invitat să plece. Devenise o pată pe harta Romei, mai nou era iarăși și murdar, pe lîngă că era batjocorit de toți, urmărit mereu de un cîrd de golani, care de mult nu-l mai căutau doar pentru mărunțișul „cuvnit“, ci, mai degrabă, pentru spectacolul în sine. Probabil că, în perioada aceea, Al Douăzeci și optulea era de acum într-adevăr nebun, fiindcă îndîrjirea cu care continua să colinde străzile și să-și prezinte oferta, în ciuda umilințelor devenite permanente, e greu de explicat altfel decât printr-o manie sau... sau pentru că omul nu mai vedea o altă rațiune de a fi.

Printre atîția cerșetori, declasați, infirmi, profeți, o ciudățenie în plus nu era menită să neliniștească oficialitățile. Dar, mai nou, Nătărăul, căruia aproape că-i reușise cu luni în urmă donația, însă oamenii aceia se răzgîndiseră peste noapte și nu

veniseră la întâlnirile stabilite pentru perfectarea actelor, hotărîse să-și poarte toată suma la el ca, în cazul că s-ar ivi o nouă ocazie, să n-o piardă și pe aceea din pricina nehotărîrii ulterioare a celeilalte părți. Și, în afară de asta, mai purta banii la el ca să convingă lumea neîncrezătoare că are și în realitate suma promisă, deși, e adevărat, nimeni nu se mai obosea de multă vreme să-și ia nici măcar atîta timp încît să-l lase să-și arate averea. Totuși, aripa misterioasă a calculelor lui Septimius Sever mai plana protector asupra destinului său. Niște oameni special plătiți îl urmăreau de departe, avînd în taină grijă ca omul ce personifica norocul împăratului, nebunul cu veșnica-i frunză de laur prinsă în dreptul inimii, să nu cadă victimă vreunor criminali: era bătrîn, aproape orb, aproape surd, naiv ca un copil și cu bani mulți asupra lui! Ce tentație mai mare să le oferi răufăcătorilor? (Cîțiva inși mai isteți au observat „escorta“ Nătărăului și au întărit zvonul că omul nu era decît o mreajă a cîrmuirii. Doar în ultima fază, cînd Al Douăzeci și optulea nu mai era considerat decît un biet nebun, zvonul acesta n-a mai avut nici o importanță, tot nu-și mai puneau nimeni mintea cu bietul smintit.)

Apoi murise și Septimius Sever. Fiii lui, Caracalla și Geta, își transformară domnia în ura dintre ei. Nătărăul își pierduse valoarea de talisman. Caracalla nu respecta misterele celebrate de defunctul său tată. Într-o seară, întorcîndu-se acasă mai mult pe bîjbîite, cîțiva tîlhari îl atacară fără să-l recunoască. Atunci cînd își dădură seama cine e, doriră să-l abandoneze, dezamăgiți, dar el, nepricepînd exact ce se întîmplă, le oferi și lor punga cu întreaga sumă, pe care o purta, ca de obicei, asupra sa. Atacatorii luară banii și fugiră, dar după puțin timp și-au zis că totuși n-au procedat înțelept lăsînd în viață pe unul ce i-ar putea reclama oricînd. Reveniră și-și împlîntară pumnalele în bătrînul sprijinit de un zid.

Nătărăul, după ce reușise, în sfîrșit, să-și doneze averea, simți o căldură intensă cuprinzîndu-i trupul, mai înainte în dreptul inimii, pornind parcă din frunza de laur prinsă cu un ac, dogoarea se lăți și învălui și sufletul, urcă la cap și coborî de-a

lungul membrelor pînă la degete. Era și fericire fără margini ceea ce simțea, și oboseală nesfîrșită. Bandiții sosiseră la timp: zîbind din toată ființa sa, Nătărăul alunecă de-a lungul zidului lîngă care l-au surprins atacatorii, rămase cîteva minute șezînd, scoase un chiot slab cu ultimele-i puteri, muri. El, cel ce n-a cunoscut vreodată nefericirea, se stinse mai mulțumit decît oricare contemporan de-al său.

Soarta a vrut să se joace pînă la capăt cu Nătărăul. Nenorociții care l-au jefuit și care au revenit să-l omoare – deși el era deja mort – fură surprinși de soldați la locul faptei. Judecați, au fost condamnați la moarte fiindcă, vrînd să facă rău, au săvîrșit un imens bine și fiindcă au străpuns cu cuțitele lor un cadavru. Leșul era atît de mutilat încît n-a putut fi identificat decît după frunza de laur prinsă cu un bold de togă, în dreptul inimii. Banii, veniți atît de neprevăzut, s-au întors în vistieria statului. Noroc că Nătărăul n-a mai apucat să știe că nici donația din urmă nu i-a reușit.

Nici măcar zvonurile și rumoarea legate de moartea lui n-au avut forță: în ziua cînd l-au străpuns pe Nătărău pumnalele atacatorilor, împăratul Caracalla își omora fratele, pe împăratul Geta, și Roma n-a mai avut timp pentru dispariția uneia dintre figurile ei cele mai pitorești.

Al Douăzeci și optulea n-a săvîrșit nici o faptă demnă de pana unui cronicar. Să se ocupe de el nu s-a găsit decît scribul, un om la fel de anonim ca și Cel de Al Douăzeci și optulea, dar sigur nu atît de bun ca el. Ca Nătărăul.

Și bunătatea își are prețul ei...

ANEXĂ

Bulgărele de aur

(Poyy intră, se uită la cer, respiră aerul serii și își destinde toate corzile sufletului și ale trupului)

POYY: Uite că a venit și seara! Te bucuri?

VOCEA LUI SILAR: Desigur.

POYY: Silar! Silar! Ce faci? Nu vii?

VOCEA LUI SILAR: Îmi caut țigările. Vin într-o clipă.

POYY: Lasă țigările! Lasă țigările!

VOCEA LUI SILAR: Vin imediat!

POYY: Ce nevoie ai acum de țigări?

VOCEA LUI SILAR: Unde le-ai pus? De ce le ascunzi mereu?

POYY: Fumezi prea mult.

SILAR: (Intră) Sînt la tine?

POYY: (I le dă) Nu mai fuma!

SILAR: De ce le ascunzi mereu? Pînă la urmă tot mi le înapoiezi... Nu facem decît să ne pierdem timpul de pomană!

POYY: Fumezi prea mult!

SILAR: Știi bine că nu fumez cînd stăm seara aici! Numai după aceea. Dar îmi place să le am la mine.

POYY: Ești tare sucit.

SILAR: De ce? Îmi place să le am la mine...

POYY: Gata, gata! Uite, timpul trece! Prețiosul nostru timp de seară...

SILAR: Ai dreptate.

(Se așează amîndoi pe bancă)

POYY: Ia-mă pe după umeri și să nu mai pierdem vremea!

(Se aude de undeva, de aproape, un fluierat strident)

POYY: Tot ea?

SILAR: Da.

POYY: Nu te lăsa așa pe mine!

SILAR: Cum vrei să stăm?

POYY: Întotdeauna te lași pe mine!

SILAR: Dar de fiecare dată stăm așa! Ziceai că-ți place...

POYY: Ziceam să mă iei pe după umeri, nu să te lași pe mine!

SILAR: Sînt obosit...

POYY: Și eu sînt obosită!

SILAR: (Își retrage mîna) Atunci mă duc să mă culc!

POYY: Cum?! Să te culci?! Acum?!

SILAR: (Eroic) Da!

POYY: (Gata să plîngă) De ce ești rău, Silar? De ce vrei să faci una ca asta?

SILAR: Bine, atunci să stăm de vorbă!

(Pauză)

POYY: De ce nu mă iei pe după umeri?

SILAR: Ai spus că te apăs!

POYY: Nu mă apăsa! (Silar o ia pe după umeri) Ei, și acum, povestește, te rog!

SILAR: Ce să povestesc? Am discutat totul!

POYY: Nu chiar totul! Nu chiar totul!

SILAR: De cînd ne cunoaștem tot punem la punct. Credeam că am isprăvit.

POYY: Cum să isprăvim, dragul meu? Cum să isprăvim?! Vai ce urît vorbești! Bate-te peste gură!

SILAR: Bine, bine... Ce ne-a mai rămas de pus la punct?

POYY: Bate-te peste gură! Bate-te peste gură!

SILAR: (Se bate peste gură) Gata!

POYY: (Îl sărută) Gata. Vezi? Pe tine nu te doare, iar pe mine m-ai liniștit. Altă dată să nu mai vorbești prostii, că mă supăr rău de tot! Îmi promiți?

SILAR: Îți promit.

POYY: Dar mi-ai mai promis și altă dată...

SILAR: Acum îți promit serios de tot. Mai bine să vorbim!

POYY: Despre ce?

SILAR: Păi, n-am terminat de discutat chiar totul.

POYY: Sigur că nu! Bineînțeles că nu!

(Pauză)

SILAR: Despre camera de oaspeți?

POYY: Nu. Despre camera de oaspeți am vorbit toată săptămîna trecută.

SILAR: Atunci despre garaj?

POYY: Dragul meu, e plictisitor pentru o femeie să-i audă pe bărbați discutînd numai treburi din astea... tehnice.

SILAR: Atunci... atunci... atunci...

POYY: Atunci?

SILAR: Nu știu. Sînt obosit.

POYY: (Radioasă) Ai să te trezești imediat din indiferența asta. Am găsit ceva formidabil.

SILAR: Ce ai găsit?

POYY: Ceva formidabil. Ție nici nu ți-a trecut vreodată prin minte ceva atît de formidabil!

SILAR: De unde știi?

POYY: Pentru că mi-ai fi spus.

SILAR: Ai dreptate.

POYY: Așa că fii atent și sărută-mă!

SILAR: Ei?

POYY: Surpriză!

SILAR: Nu discutăm?

POYY: Știi? Am vrut să ți-o arăt abia cînd va fi gata.

SILAR: Dar am făcut totul împreună!

POYY: Da, și de aceea nici nu m-am putut stăpîni să nu-ți spun.

SILAR: Să nu-mi spui ce?

POYY: Să-ți zic?

SILAR: Zi!

POYY: Bine, îți spun: o piscină.

SILAR: Ce face?!

POYY: O piscină! Un bazin de înot.

SILAR: Formidabil! (O sărută) E într-adevăr frumos din partea ta că te-ai gîndit.

POYY: Știam eu că o să-ți placă... Nu-i așa că-ți place?

SILAR: Foarte mult.

POYY: Vezi? Și tu care pretindeai că am discutat deja totul...

SILAR: Să uităm ce am spus eu atunci!

POYY: (Generoasă) Să uităm!

SILAR: Da... Ar fi frumos, dar nu se poate...

POYY: Ce nu se poate?

SILAR: Nu se poate piscină! N-avem unde s-o plasăm.

POYY: În grădină. Lîngă seră.

SILAR: În cazul acela ar trebui să refac toate planurile curții și ale grădinii.

POYY: O să le refaci, dragul meu!

SILAR: (Pe gînduri) Eu m-am obișnuit cu grădina așa cum o știm...

POYY: O să te obișnuiești cu ea așa cum va fi de acum înainte... CUM? Nu te bucuri că avem și o piscină?

SILAR: Ce ți-a venit și ție acum cu piscina? Nu era bine așa cum era?

POYY: Hai, nu fi leneș! Trebuie să refacem curtea și grădina! Ai să vezi cît de mult o să-ți placă și ție!

SILAR: Fie! O să refac totul.

POYY: Rondurile pot să rămîna și așa.

SILAR: (Se plimbă) Cum să rămîna „și așa“!? Nici vorbă! Încearcă să-ți amintești ce ți-am spus de atîtea ori! Casa, curtea și grădina trebuie să formeze un tot unitar. Cînd ești în curte trebuie să știi că ești în curte și nu în grădină sau... sau în casă, iar cînd intri în grădină, nu trebuie s-o simți decît treptat. De ce

crezi că am inventat sistemul acela de garduri vii, de tufişuri decorative...?

POYY: Coacăze?

SILAR: Tufişurile acelea... și porțile acelea... Doar ți-am spus de atâtea ori...

POYY: E foarte bine cum spui tu, iubitul, însă nici piscină n-ar strica.

SILAR: Sigur că nu, dar va trebui să refacem totul. Și mi-e frică să nu încarce prea mult piscina împreună cu sera decorul.

POYY: Eventual să facem garajul mai mic.

SILAR: Nu, nu! Asta nu se poate. Lasă, te rog, totul în seama mea!

POYY: Cum să las totul în seama ta?! Și eu? Crezi că mie nu-mi place să discut?

SILAR: Desigur, însă lucrurile tehnice... Ai spus-o și tu: lucrurile tehnice sînt treaba bărbaților.

POYY: Nu-i adevărat! Am hotărît să discutăm totul împreună!

SILAR: (O sărută) Bine, bine. Vom plasa împreună și piscina!

POYY: Fiindcă altfel n-ar fi aceeași piscină. Eu mi-aș imagina piscina mea și tu ți-ai imagina piscina ta. N-ar fi același lucru. Și știi prea bine că noi am hotărît să avem o casă comună, un cuib al nostru, al amîndurora.

SILAR: (Concesiv) O să facem totul împreună.

POYY: Trebuie să recunoști că și eu am avut multe idei importante. Camera de zi a fost aproape în întregime ideea mea.

SILAR: Camera de zi?

POYY: În orice caz, felul cum am mobilat-o...

SILAR: Da, dar nișa cu fereastră?

POYY: Nișa cu fereastră?

SILAR: Nișa cu fereastră!

POYY: Nișa cu fereastră am hotărît să fie în camera de muzică!

SILAR: Da? Se poate... Ne-am ocupat în ultimul timp mai mult de exteriorul casei. Aproape că am și uitat cum arată pe dinăuntru.

POYY: După ce vom termina piscina, va trebui să ne reamintim totul! Pun pariu că ai uitat cu desăvîrșire cum arată baia...

SILAR: Nu, baia o țin perfect minte!

(Sonerie. Intră Fredy și Claudia. Silar și Poyy se scoală de pe bancă. Alt registru: moment convențional)

FREDY: E voie?

POYY: Desigur! Pofțiți... pofțiți...!

CLAUDIA: Ne-am plictisit și ce i-am zis lui Fredy: „Ce-ar fi să trecem pe la ei?”

SILAR: Ai avut o idee minunată. Hai, așezați-vă!

FREDY: Aici? (Arată spre banca unde au șezut Poyy și Silar)

SILAR: De ce tocmai aici? În fotolii e mult mai comod.

(Se așează cu toții)

CLAUDIA: I-am spus lui Fredy: decît să ne plictisim și să ne certăm, mai bine să trecem pe la voi.

SILAR: Ai avut o idee minunată.

POYY: Tocmai ne-am gîndit ce frumos ar fi să veniți pe la noi.

SILAR: Ca să vezi! Tocmai ne gîndeam...

FREDY: N-am știut că o să venim. Claudia mi-a spus: „Decît să ne culcăm atît de devreme, mai bine să trecem pe la ei!”

CLAUDIA: E încă devreme.

SILAR: E trecut de nouă.

(Pauză)

FREDY: Ce ai vrut să spui cu asta?

SILAR: Că e trecut de nouă...

FREDY: Și vrei să spui că e tîrziu? (Pauză) Că e devreme?
(Pauză) Ce ai vrut să spui? (Pauză)

POYY: Voi ce mai faceți?

CLAUDIA: Mulțumesc! Jucam tocmai domino, dar ne-am plictisit și ne-am zis că e încă prea devreme pentru somn. I-am zis lui Fredy: „Ce-ar fi să trecem pe la ei?”

POYY: Și eu tocmai i-am spus lui Silar: „Ce-ar fi dacă ar veni ei pe la noi?”

SILAR: Ca să vezi: tocmai mi-a spus...

FREDY: Azi nu facem afaceri?

SILAR: Ba da. Ne-am realizat și o piscină. Tocmai am terminat-o cu Poyy, cînd ați venit.

POYY: N-am terminat-o încă, iubitele!

SILAR: Oricum, ne-am decis...

FREDY: Aveți nevoie de bani?

SILAR: Cît costă o piscină?

FREDY: Depinde. Să mă uit. (Își consultă un carnețel)
Zece mii.

SILAR: Zece mii? Fie!

FREDY: Așa nu mai merge!

CLAUDIA: Ce ai, dragă?

POYY: Ce-ai pățit?

SILAR: Ce nu mai merge?

FREDY: Ai un total de șase sute optzeci de mii... optzeci și cinci de mii datorie la mine.

SILAR: Zău? Atît de mult? Ca să vezi...

POYY: Sînteți oameni bogați, Fredy! Dacă n-ați avea decît datoria noastră și tot ați fi oameni bogați!

CLAUDIA: Fredy e un băiat deștept.

FREDY: Să bem și pentru această înțelegere!

SILAR: Să bem!

(Pauză)

FREDY: Ei, ce faci? Nu bem pentru încheierea afacerii?

SILAR: Păi, nu bem?

FREDY: Nu, eu vreau să bem ceva veritabil.

SILAR: Ceva veritabil? De ce?

FREDY: Pentru că mi-e sete.

SILAR. Regret, dar aici nu avem lucruri veritabile.

(Pauză)

POYY: N-ați vrea să faceți și voi o baie în noua noastră piscină?

SILAR: Pe căldura asta v-ar face și vouă foarte bine. Să vedeți ce plăcut e!

FREDY: Mie nu mi-e cald.

CLAUDIA: Ba eu aș face o baie. Dar duș nu aveți?

POYY: Duș? Dar bineînțeles că avem. În baie, în grădină și acum și în noua piscină.

FREDY: Găsesc că sînteți totuși puțin prea risipitori. Ce să faceți cu atîtea dușuri?

CLAUDIA: (Încet, către Fredy) Lasă-i, dragă! Așa avem și noi șase sute optzeci și cinci de mii la ei.

FREDY: (Cu dezgust) Niște pungă-spartă... niște parveniți...
(Se aude un fluierat strident)

CLAUDIA: Ce-a fost asta?

SILAR: A fluierat vecina.

CLAUDIA: Tot își mai fluieră cîinii în fiecare noapte?

POYY: Nu chiar în fiecare noapte.

(Pauză)

POYY: Va trebui să transformăm toată grădina.

SILAR: Și curtea.

POYY: Și curtea.

FREDY: În cazul acesta vă mai trebuie bani și pentru asta.

SILAR: Ne mai trebuie...

FREDY: Și, dacă-mi este permis să întreb, măcar bani pentru transformarea curții și a grădinii aveți?

SILAR: N-avem, dar nu ne mai dai tu?

FREDY: Așa nu mai merge!

CLAUDIA: (Îl înghiontește DISCRET) Fredy!

POYY: Ce nu mai merge?

SILAR: Nu mai ai bani?

FREDY: Asta-i o harababură curată! N-aveți un ban și vă transformați curtea și grădina!

POYY: Silar spune că dacă instalăm piscina avem absolută nevoie să reconsiderăm curtea și grădina.

FREDY: Aveți absolută nevoie?! Auzi, nevoie?!

SILAR: Uite ce e, Fredy: eu te admir și te respect ca om de afaceri. Te stimez și ca prieten, dar nu te supăra, în estetica interioarelor nu te prea pricepi. Și nici cultura ambientului nu este punctul tău cel mai tare.

FREDY: Nu trebuie să te pricepi prea mult la un lucru ca să-ți dai seama că nu te poți boieri fără bani!

POYY: Nu știu ce-ți veni așa, deodată!

SILAR: Vrem să trăim și noi așa cum ne place.

FREDY: Trebuie să știi să te întinzi atît cît ți-e plapuma!

(Pauză penibilă)

CLAUDIA: Ei, nu ne invitați în piscina aia? (Nici un răspuns)
Nu ne bălăcim un pic?

SILAR: Cum vrei.

(Pauză)

CLAUDIA: Și acum de ce v-ați jignit?

SILAR: Să spună că nu mai vrea să ne dea bani, dar să nu ne cicălească!

FREDY: Voi vă faceți casă, grădină, curte, de toate... Acum și piscină... Dați-mi voie și mie să vă împrumut bani!

POYY: Cine nu-ți dă voie? Silar ți-a cerut chiar...

FREDY: Dați-mi voie să am și eu visul meu!

SILAR: Cine nu-ți dă voie?

FREDY: Dacă voi luați cu atîta ușurință bani împrumut de la mine, înseamnă că nu credeți în acești bani. Voi nu credeți decît în afurisita voastră de casă! Dacă ați crede în ceea ce cred și eu, v-ați face cît de cît griji și pentru felul în care îmi veți restitui banii.

(Pauză)

SILAR: Ești meschin!

FREDY: De ce? Fiindcă îmi apăr și eu visul?

SILAR: Ce vis e ăla ce se naște din zbuciumul și spaima celorlalți?! Tu vrei să vezi cum ți se perpelesc creditorii?

FREDY: N-am spus asta! (Pauză) Dacă n-aș fi eu, cum ți-ai putea tu construi casa? (Pauză) Trebuie să am și eu un vis.

POYY: (Vag) Desigur.

FREDY: Nu-ți poți alege visele de capul tău. Ele trebuie să se înlănțuiască strîns cu visele celorlalți. Să depindă unele de altele.

(Pauză)

SILAR: Nu-ți impune nimeni nici un vis!

FREDY: Da, dar trebuie să visezi!

SILAR: Fiecare cum poate...

FREDY: Ce vrei să spui cu asta?

POYY: Și altceva ce mai faceți?

CLAUDIA: Ei, ca întotdeauna...

FREDY: Da, nimic deosebit...

POYY: Și chiar de ar fi ceva deosebit, tot nu ți-ar veni să crezi că e adevărat.

FREDY: Sau să crezi că e deosebit.

SILAR: Nu, că e deosebit îți dai seama.

FREDY: După ce?

SILAR: (Categoric) Îți dai seama când e ceva deosebit.

FREDY: Depinde...

(Pauză)

CLAUDIA: Mie mi s-a întâmplat ceva deosebit. Ceva extraordinar!

SILAR: Ce ți s-a întâmplat?

POYY: Și nu povestești?

FREDY: Nu i s-a întâmplat nimic extraordinar.

CLAUDIA: Ba da! Mie mi s-a întâmplat ceva extraordinar!

FREDY: Fleacuri! Nu ți s-a întâmplat nimic extraordinar!

SILAR: Las-o să povestească!

(Pauză)

CLAUDIA: Azi a venit la mine un om cu un bulgăre de aur.

POYY: Unde a venit?

CLAUDIA: Azi dimineață. La mine. A sunat la ușă...

SILAR: Cine?

CLAUDIA: Un om. Zicea că are un bulgăre din aur curat. Mi l-a arătat: STRĂLUCEA TERIBIL!

POYY: Îl cunoșteai?

CLAUDIA: Vag. Cred că îl cunoscusem pe vremuri, însă nu știu de unde. De dimineață îmi bat capul să aflu unde l-am cunoscut. La început am crezut că e fiul vecinei care a emigrat acum douăzeci de ani. Numai că ăla era blond. Apoi am crezut că e soțul farmacistei. Știți că are un soț?

POYY: Cine? Farmacista?

CLAUDIA: Ea. Stă la țară. Farmacista zice că-i fermier. Eu nu l-am văzut pînă astăzi. Credeam că-i doar un paravan pentru copilul ei. Eram sigură că băiatul e din flori.

POYY: Și ce-a vrut farmacistul?

CLAUDIA: Care farmacist?

POYY: Fermierul. (Claudia nu înțelege) Soțul farmacistei!

CLAUDIA: Păi, nu era el...

POYY: Nu?

CLAUDIA: Sigur că nu! Doar la început am avut impresia... Am crezut doar că e el.

SILAR: Și atunci cine a fost?

CLAUDIA: Nu știu... Tocmai asta e: că nu știu. Îl cunosc, dar nu știu unde să-l pun în clipa asta... De dimineață îmi bat capul... O să-mi aduc aminte... (Se gîndește)

SILAR: Bine, bine, dar ce voia?

FREDY: Să-i dea bulgărele.

POYY: Să ți-l dea ție?!

SILAR: Să i-l dea ei?!

FREDY: Păi, da. Nu știu de ce vă mirați atît.

SILAR: Era mare?

CLAUDIA: Cine?

SILAR: Cine?! Bulgărele!

CLAUDIA: Cît pumnul.

SILAR: Și chiar a vrut să ți-l dea ție?

CLAUDIA: Da, mi-a spus că el n-are nevoie de el, că îl apasă, că vrea să ia totul de la zero, că-i numai treaba lui de ce vrea să-mi dea bulgărele, însă că eu nu voi avea nici un fel de obligații față de el și așa mai departe.

(Pauză)

FREDY: V-am spus?

SILAR: Ce?

FREDY: Că nu-i nimic extraordinar în ceea ce a vrut Claudia să ne povestească.

SILAR: Oricum, e ieșit din comun.

POYY: Și tu ce i-ai răspuns?

CLAUDIA: Eu am fost foarte uluită... N-am știut așa, deodată, ce să-i răspund. Mi-e atît de rușine: mi-am pierdut capul, iar pe el... pe străin... l-am lăsat acolo, în ușa, în timp ce eu stăteam cu gura căscată.

POYY: Trebuia măcar să-l inviți înăuntru.

CLAUDIA: Sigur că trebuia! Trebuia să-l chem înăuntru, să-i ofer ceva de băut, să stăm de vorbă... Dar mi-am pierdut capul...

SILAR: Și după aceea?

CLAUDIA: După aceea a venit Fredy și au discutat... Știți, Fredy e foarte versat în chestiuni din astea practice.

FREDY: Cred și eu! Pe mine nu mă duce nimeni!

SILAR: Cine să te ducă?

FREDY: Nimeni! I-am spus-o și ăluia cu bulgărele.

POYY: Și el ce-a zis?

FREDY: El? Că cîr, că mîr... Dădea din colț în colț! Spunea că nu vrea să mă ducă, că vrea să-mi facă și mie un bine și să scape și el, în același timp, de o povară. (Rîde)

CLAUDIA: Fredy crede că omul nu era decît un șarlatan.

POYY: Cine?

CLAUDIA: ăla cu bulgărele... Nu pot să-mi aduc aminte de unde-l cunosc. Și cît mi-am bătut capul...

FREDY: (Se potolește din rîs la fel de brusc pe cum a izbucnit) Trebuie să fii întotdeauna foarte atent cu ce oameni ai de-a face...

SILAR: De ce crezi că era un șarlatan?

FREDY: Trebuie să recunoști că ar fi prea extraordinar să vină cineva să-ți ofere așa ceva... tam-nesam un bulgăre de aur și, pe urmă, să plece, fluierînd o melodie. (Fluieră)

SILAR: Păi, chiar tu ai spus că nu e nimic extraordinar în povestea cu bulgărele!

FREDY: Întocmai. Nu e nimic extraordinar fiindcă nu e nimic adevărat. (Reia fluieratul)

SILAR: Cum nu-i nimic adevărat?!

FREDY: Păi, ce? Chiar ai crezut că pe toate drumurile se găsesc indivizi gata să arunce cu aur în stînga și în dreapta?

POYY: Dar nu spunea Claudia...?

SILAR: Chiar și tu ai povestit că l-ai văzut, că l-ai întilnit... că i-ai vorbit...

FREDY: Pe cine am văzut? Cu cine am vorbit?

SILAR: Credeam... cu omul cu bulgărele de aur...

FREDY: De unde știi că bulgărele era din aur?

POYY: Voi ziceați...

FREDY: Eu nu. Claudia a spus...

(Pauză)

SILAR: Voi vă bateți joc de noi?

FREDY: Acum înțeleg de ce vă jucați așa cu banii. Habar n-aveți de valoarea lor! Știți voi cât costă un bulgăre de aur? Știți voi cât se poate cumpăra cu așa ceva?

SILAR: Ascultați! Ce-i toată povestea asta cu bulgărele?

FREDY: Azi a venit un tip care voia să ne dăruiască un bulgăre de aur.

POYY: Nu te supăra, Fredy, dar eu nu mai înțeleg când vorbești serios și când... Voi vă jucați? Vă imaginați ceva cu un bulgăre de aur?

CLAUDIA: Nu, dragă! L-am văzut cu ochii mei!

FREDY: Problema care se pune e: ce am văzut noi și ce e adevărat în toată povestea asta?

SILAR: Și care e părerea ta?

FREDY: Cum să-ți spun? Nu pot fi chiar sigur, sigur de tot, în nici o privință. Totuși, experiența mea practică nu-mi dă voie să-l cred pe omul cu bulgărele.

POYY: De ce?

FREDY: Pentru că așa ceva nu se poate întâmpla!

POYY: Și atunci? Atunci ce a vrut omul cu bulgărele de aur? Că de văzut, pretindeți amândoi că l-ați văzut!

CLAUDIA: Stai că-ți explică Fredy!

FREDY: Sau că bulgărele nu a fost din aur veritabil – ceea ce nu cred – sau că individul a urmărit ceva.

SILAR: Ce te face să crezi că aurul era veritabil?

FREDY: Lucrez de douăzeci de ani la bancă și știu să deosebesc aurul de imitație. Desigur, mă pot înșela. Ar fi nevoie de anumite probe chimice, dar eu vă repet că nu cred ca aurul acela să fi fost fals. În treburi din astea am fler!

POYY: Dar tipul? Ce putea să urmărească tipul?

FREDY: Oho! Cîte și mai cîte!

SILAR: Putea să-l fi furat.

FREDY: Sau să ni-l dea pentru a ne șantaja apoi o viață întreagă.

SILAR: Să vă ceară ani de zile cine știe ce servicii murdare.

FREDY: Putea să fie nebun.

SILAR: Sau un cinic.

FREDY: Sau un spion.

POYY: Poate că într-adevăr bulgărele nici nu era din aur curat. Poate că nu era decît un aliaj strălucitor.

FREDY: Vă spun că nu am această impresie.

SILAR: Putea să fie unul dintre aceia care sînt trimiși de cine știe cine... de o societate științifică, de pildă. Poate că realiza un test social. Nu v-a pus întrebări?

FREDY: N-a mai ajuns să pună întrebări! L-am dat afară!

SILAR: Păcat! Dacă știam ce întrebări ar fi vrut să vă pună, poate că ne-am fi dat seama că face o anchetă socială.

FREDY: Numai că nu i-a mers cu mine! L-am dat afară!

SILAR: Dacă bănuiești că e ceva necurat la mijloc, de ce n-ai anunțat poliția?

FREDY: Ca să pierd, pe urmă, vremea pe la tribunale?

POYY: Poate era înarmat.

FREDY: Nu, nu de aceea. Știu eu să mă apăr, însă, v-am spus, nu vreau să-mi pierd vremea pe la tribunale.

(Pauză)

SILAR: Și cît crezi că valora bulgărele de aur?

FREDY: Dacă era într-adevăr de aur... atunci... atunci echivala cu o avere! Cu o avere inestimabilă!

SILAR: Bine, dar cît?

FREDY: Foarte mult. O avere inestimabilă. **INESTIMABILĂ!**

POYY: Cu banii primiți am fi putut avea o piscină adevărată...

SILAR: Și o grădină adevărată...

FREDY: Mult mai mult!

SILAR: Și o casă adevărată...

POYY: Și fântâna țîșnitoare...

FREDY: Mult, mult mai mult!

POYY: Și camera de oaspeți...

SILAR: Și bazinul de înot... ăă... bazinul din hol...

POYY: Și camera de muzică...

SILAR: Și camera de zi cu nișa cu fereastră...

POYY: Nișa cu fereastră am hotărît să fie în camera de muzică!

SILAR: Bine, în camera de muzică...

POYY: Și ușile care s-ar deschide singure...

SILAR: Și ușile care s-ar închide singure...

POYY: Și garajul...

SILAR: Și mașinile...

FREDY: Infinit mai mult! Infinit, infinit mai mult!

(Pauză)

CLAUDIA: De ce spuneți că ați fi putut avea casa și grădina și... și ușile acelea?

POYY: Fredy pretinde că bulgărele de aur ar fi putut să ne acopere mult mai multe dorințe.

CLAUDIA: Dar nu vi l-a oferit vouă!

POYY: Cum adică? Ce-ai vrut să spui cu asta? (Pauză) Ce-ai vrut să spui cu asta?

CLAUDIA: (Care n-o ia în seamă pe Poyy) Nu știu unde l-am mai întâlnit, dar sînt sigură că l-am cunoscut pe vremuri... că e o cunoștință de demult.

FREDY: Dacă nici nu știi cine e...

CLAUDIA: Dar inima... inima îmi spune că m-a iubit odată...

POYY: (Cu ironie) Ei, nu mai spune!

CLAUDIA: Da, da, cred că m-a iubit odată. Nu l-am mai văzut de atîta vreme...

FREDY: De cînd?

CLAUDIA: De cînd m-a uitat.

SILAR: Mi se pare că...

CLAUDIA: (Îl întrerupe) Cred că de aceea mi-a adus bulgărele de aur.

SILAR: De ce?

CLAUDIA: M-a iubit mult.

FREDY: Și cu bulgărele ce-i?

CLAUDIA: A muncit toată viața pentru mine și acum mi-a adus bulgărele.

FREDY: Puțini oameni pot câștiga atât într-o viață.

CLAUDIA: M-a iubit mult!

POYY: (Ironică) Ce romantic!

FREDY: Claudia a citit multe romane înainte de a ne căsători.

SILAR: Bine, dar dacă l-a cunoscut... dacă l-a recunoscut...

CLAUDIA: Nu pot afirma chiar cu certitudine că l-aș fi recunoscut...

POYY: Vezi?

(Fluierat strident afară)

FREDY: Tot vecina?

POYY: Tot ea.

FREDY: Probabil că-și plimbă cîinii.

SILAR: Probabil.

CLAUDIA: (Absentă) Ceva tot trebuie să fie adevărat în treaba asta...

SILAR: În ce treabă?

CLAUDIA: Că a fost îndrăgostit de mine.

POYY: Vai, dragă, nu vezi că ești caraghioasă?

CLAUDIA: Atunci de ce a venit numai la noi?

FREDY: Nu spune nimeni că a venit numai la noi.

CLAUDIA: Nu? De ce n-a venit și la ei? Sau la alții...

FREDY: Îți spun că nu știm dacă n-a fost și la alții. E chiar probabil să fi fost și la alții.

POYY: Mai are tot timpul să vină și aici!

SILAR: Dar la alții nu cred să fi fost...

FREDY: De ce nu crezi?

SILAR: Pentru că unul tot i-ar fi primit bulgărele! Sau ar fi anunțat poliția ori spitalul...

FREDY: Nu.

SILAR: Ce „nu“?

FREDY: Nu. (Pauză) Nimeni nu știe cu precizie dacă omul cu bulgărele de aur este într-adevăr un șarlatan sau un... sau un nebun.

CLAUDIA: Nici chiar Fredy nu poate afirma ceva cu precizie în privința aceasta.

(Pauză)

POYY: Și crezi că va veni și pe la noi?

FREDY: De ce tocmai pe la voi?!

POYY: Dar pe la noi de ce să nu vină?

FREDY: Desigur, s-ar putea întâmpla să treacă și pe la voi. Probabilitatea nu este prea mare, dar în sfârșit...

SILAR: Ce vrei să spui cu probabilitatea asta? (Pauză) Ce vrei să spui cu probabilitatea asta? (Pauză) Credeți că numai la voi poate să ajungă toată lumea?

POYY: Credeți că la noi nu poate să vină cineva să ne facă un cadou? Așa... o dată... de exemplu omul cu bulgărele de aur... Să vină...

CLAUDIA: De ce să vină?

(Pauză)

POYY: Credeți că nouă nu ne face niciodată nimeni un cadou?

CLAUDIA: Cine v-a făcut ultima oară un cadou?

POYY: Cine ne-a făcut...? Nu știu... nu ne-a făcut... dar o să ne facă...

SILAR: Dar vouă cine v-a făcut vreodată un cadou?

CLAUDIA: Cine? Cum „cine“? Omul cu bulgărele de aur, de pildă.

SILAR: Desigur, dar omul cu bulgărele de aur poate să treacă și pe la noi.

FREDY: S-ar putea...

SILAR: Ce vrei să spui? Ce vrei să spui cu asta, Fredy?

FREDY: Chiar dacă ar veni, tot nu i-ați primi bulgărele de aur!

POYY: Dar am putea spune că a fost și pe la noi.

SILAR: De unde știi tu că nu i-am primi bulgărele?

CLAUDIA: (Neliniștită) L-ați primi?

SILAR: Nu știu. Nu cred.

CLAUDIA: (S-a liniștit) Dacă nu l-a primit nici Fredy...

SILAR: Și ce? Noi, poate, l-am primi...

(Pauză)

FREDY: S-ar putea să vină aici, dar să nu vă ofere bulgărele de aur.

SILAR: De ce să nu ni-l ofere?

CLAUDIA: Sigur, s-ar putea să nici nu vi-l ofere!

POYY: Atunci de ce să mai vină?

FREDY: De ce? De unde să știu eu de ce?

SILAR: Dar la voi de ce a venit?

FREDY: La noi a fost cu totul altceva. La noi a venit cu intenția sigură și precisă de a ne oferi bulgărele.

POYY: Poate că v-a încercat numai. Poate că nici n-a intenționat să vi-l dea.

FREDY: Cum n-a intenționat?

POYY: Poate a vrut să vă pună doar la încercare. Sau să facă ancheta aceea psihologică.

SILAR: Ori ancheta socială.

CLAUDIA: Vorbiți așa fiindcă nu l-ați văzut. Omul a fost la noi ca să ne lase bulgărele.

FREDY: (Concluzionînd) Oricum, la noi a venit cu un scop precis!

(Pauză. Fluieratul de afară)

CLAUDIA: E bătrînă vecina voastră?

POYY: Nu. E tînără și frumoasă. Silar pretinde că-i o frumusețe rece.

CLAUDIA: Nu știu de ce, însă eu eram încredințată că-i bătrînă.

POYY: Nu-i bătrînă. E tînără.

SILAR: Dar la noi de ce n-ar veni cu un scop precis?

CLAUDIA: La voi?!

POYY: Da, la noi!

FREDY: Nu este exclus să vină și la voi, dar, așa cum v-am mai spus, probabilitatea nu este prea mare.

SILAR: Începi să mă scoți din sărite cu probabilitatea asta!

FREDY: Nu-i plăcut, știu, dar asta e!

SILAR: Asta-i ce? Ce-i tot dai cu probabilitatea aia?

FREDY: *Dura lex sed lex!*

SILAR: Fredy, noi sîntem prieteni vechi. De ce trebuie să faci pe nebunul cu mine?

POYY: Potolește-te, dragă! Ce ți-a făcut Fredy?

SILAR: Să nu mai faci pe nebunul cu mine!

FREDY: (Se scoală) Noi plecăm.

POYY: Atît de repede?

FREDY: Da. Văd că Silar e prea obosit și prea nervos astăzi. Poate că pînă mîine o să treacă și pe la voi omul cu bulgărele de aur și o să fiți și voi mai bine dispuși. (Își fluieră melodia)

SILAR: De ce să nu treacă pe la noi?

CLAUDIA: Nu fi caraghios! Fredy a spus că va trece.

FREDY: (Se întrerupe pentru o clipă din fluierat) Am spus că „poate va trece“.

SILAR: Și ce-i dacă ai spus că „poate va trece“?

FREDY: Poate va trece.

CLAUDIA: La revedere! Și mai odihnește-te și tu, Silar!

POYY: Să nu uitați cumva să ne comunicați cînd vor mai trece oamenii de aur pe la voi!

CLAUDIA: Nu cumva te îndoiești că a fost pe la mine un om care a vrut să-mi dăruiască un bulgăre de aur?

POYY: Care a vrut să ți-l dea ție pentru că a fost îndrăgostit de tine în tinerețe... Asta o știm deja din prima ediție a telejurnalului!

CLAUDIA: Tu chiar crezi că mint?

FREDY: (Încetează să fluiera) Claudia, n-a spus nimeni că minți!

CLAUDIA: Atunci, crezi că Fredy minte?

SILAR: Terminați! Vedeți doar că v-am crezut.

CLAUDIA: (Pleacă) Ei, la revedere! Poate că dacă o să treacă și pe la voi omul cu bulgărele de aur o să fiți mai puțin nervoși.

FREDY: Cu toate că, repet, probabilitatea nu este prea mare.

SILAR: (Aruncă un scaun în urma lui Fredy, care iese după Claudia) Nu termini odată cu probabilitatea aia?

POYY: Silar, Silar, potolește-te!

SILAR: De ce face pe nebunul?

POYY: Potolește-te, Silar! Hai, stai lângă mine, ia-mă pe după umeri și să uităm ce-au zis ei!

SILAR: Nici nu știu de când sîntem prieteni.

POYY: Hai, Silar, așează-te aici, lângă mine!

SILAR: Din cărucior...

POYY: Nu vii? (Silar se așează lângă ea pe bancă) Nu mă iei pe după umeri? (Silar se execută) Nu te lăsa așa!

SILAR: N-ai spus tu să te iau pe după umeri?

POYY: Dar nu ți-am spus să te lași așa! (Pauză) Hai să discutăm despre piscină! (Pauză) Sau despre garaj, dacă vrei tu! (Pauză) Silar, tu n-ai niciodată idei? (Pauză) SILAR!

SILAR: Ce-i?

POYY: Te-am întrebat ceva!

SILAR: Am auzit.

POYY: Și?

SILAR: Nimic.

POYY: Nu vrei să mai visăm?

SILAR: Ba da.

(Pauză)

POYY: O să punem piscina în curte.

SILAR: Unde în alt loc se mai poate pune o piscină?

POYY: Ai dreptate. (Pauză) Silar, trebuie să mă ajuți! Nu pot să visez și pentru tine!

SILAR: (Total lipsit de chef) O să trebuiască să transformăm curtea și grădina...

POYY: Da.

SILAR: (Nu mai poate răbda) Crezi că au spus adevărul?

POYY: Nu ne-au mințit niciodată. Nici n-ar avea imaginație destulă pentru așa ceva.

(Fluierat afară)

SILAR: Nu mai termină odată cu fluieratul ăsta?

POYY: Altădată nici nu-l auzeai.

SILAR: Acum m-am săturat de el! (Pauză) De ce n-o fi primit Fredy bulgărele?

POYY: Fredy e dat dracului.

SILAR: Dar e atît de avid de bani...

POYY: Tu... adică noi, am primi bulgărele de aur? Dacă, bineînțeles, ni l-ar oferi? Să avem într-adevăr o piscină... Și camera de muzică... (Pauză) Silar, tu n-ai vrea să ai garajul acela formidabil pe care l-am visat?

SILAR: Hai la culcare...

POYY: Să mai stăm un pic! Numai un pic!

SILAR: Sînt obosit, iar mîine mă așteaptă o altă zi de muncă. (Se scoală) Nu vii?

POYY: Ba da. (Rămîne locului)

SILAR: Fă cum vrei! Mie mi-e somn. (Iese. După un timp, de afară) Te-am rugat să-mi coși nasturele la pijama!

POYY: Nu ți l-am cusut?

SILAR: (De afară) Nu, nu mi l-ai cusut!

(Pauză lungă. Lătrături. Lovituri undeva într-o poartă)

POYY: Intră! (Pauză, apoi alte lovituri) Cine-i? Intră! (Pauză. Intră Poolo) Tu?

POOLO: Mă cunoașteți, doamnă?

POYY: Nu ne cunoaștem?

POOLO: Nu știu, doamnă.

POYY: Nu ne-am mai văzut?

POOLO: Poate. Nu sînt sigur.

POYY: Și... te-ai întors?

POOLO: Dacă m-am întors? Eu am venit doar... nu știu... poate să ne fi întîlnit... Nu știu... (Poyy se scoală și-l cercetează cu atenție) La ce vă uitați, doamnă? (Poyy îi pipăie fața cu mîna întinsă) De ce vă uitați așa la mine? De ce mă..., doamnă? Ce s-a întîmplat?

POYY: (Se reasează) Credeam... iartă-mă! O amintire de demult.

POOLO: Nu face nimic!

POYY: Nu... Te rog să mă scuzi! Mi s-a părut așa, deodată...

POOLO: Mi s-a mai întîmplat, doamnă!

POYY: În sfîrșit, te rog să mă scuzi!

POOLO: Mi se întâmplă des, doamnă!

POYY: Să nu mai vorbim despre asta!

(Pauză)

POOLO: Vă intrigă, probabil, ce caut eu acum aici.

POYY: NU! Nici vorbă...

POOLO: Vă mulțumesc! Mi-e greu când mi se pun întrebări: „Ce cauți aici?“ „Ce vrei?“ „Acum, tocmai?“ Mă înțelegeți, da?

POYY: Sigur că te înțeleg. Te înțeleg foarte bine!

POOLO: Vă mulțumesc! Vă mulțumesc foarte mult! Îmi pare foarte bine că mă înțelegeți!

(Pauză)

VOCEA LUI SILAR: Ce faci? Nu vii?

POYY: Imediat! Vin imediat! (Către Poolo) E soțul meu. S-a dus la culcare. Te rog să-l scuzi: e obosit.

POOLO: Nu face nimic, doamnă!

POYY: E obosit: s-a certat cu prietenii noștri.

POOLO: Îmi pare rău.

POYY: Sînt prietenii noștri cei mai buni.

POOLO: Îmi pare foarte rău!

POYY: În sfîrșit... O să le treacă...

POOLO: Întotdeauna ești obosit după ce te cerți cu prietenul cel mai bun.

POYY: Crezi?

POOLO: Absolut sigur! Absolut sigur!

POYY: Soțul meu se ceartă atît de rar... Azi, așa, din senin... Nu te supăra că te-am ținut de vorbă cu lucruri care, probabil, te plictisesc!

POOLO: Cum să mă plictisească, doamnă? Nu mă plictisesc deloc!

POYY: Ești foarte drăguț! Știi, noi, femeile, avem atît de rar prilejul să discutăm astfel de lucruri în mod dezinteresat cu bărbații...

POOLO: Ce fel de lucruri?

POYY: Tot felul de lucruri... Bărbații sînt geloși... Și chiar dacă nu sînt, oamenii... Înțelegi ce vreau să spun?

POOLO: Vreți să plec?

POYY: Nu! Dimpotrivă.

POOLO: Dar soțul dumneavoastră...?

POYY: El e obosit. Azi s-a certat cu cel mai bun prieten al său.

POOLO: Știu, doamnă. Mi-ați mai spus.

POYY: Într-adevăr?

(Fluieratul afară)

POOLO: Ce-a fost asta?

POYY: Vecina noastră își plimbă câinii...

POOLO: Noaptea?!

POYY: Da, așa obișnuiește... (Pauză) Nu ești curios să afli pentru ce s-au certat? (Pauză) Nu te supăra, dar îmi este foarte penibil să-ți spun.

POOLO: Atunci nu-mi spuneți.

POYY: Da, și mi-e și puțin rușine...

POOLO: Rușine? Rușine față de mine?

POYY: Față de dumneata. Numai față de dumneata! Față de nimeni altcineva de pe pământ nu mi-ar fi!

POOLO: Nu trebuie să vă jenați din pricina mea!

POYY: Păi, tocmai din cauza dumitale ne-am certat. Pentru dumneata!

POOLO: Din cauza mea? Deci mă cunoașteți totuși?

POYY: E adevărat că ai fost îndrăgostit de Claudia, când a fost tânără?

POOLO: Poate...

POYY: Ea așa spune. Dumneata nu-ți aduci aminte?

POOLO: Vag.

POYY: Deci totuși îți aduci aminte.

POOLO: Vag. Poate că o confund cu... cu cineva.

POYY: Înseamnă că n-ai iubit-o mult.

POOLO: De ce? Poate că am iubit-o.

POYY: Da, dar în nici un caz atât cât pretinde ea.

POOLO: (Are o răbdare infinită) Credeți?

POYY: Spune-mi sincer: pentru ce te-ai întors?

POOLO: Nu știu, doamnă. (Pauză) Știam că o să mă întrebați mai devreme sau mai târziu de ce mă aflu aici.

POYY: Dar de ce faci atita mister?

POOLO: Nu-i vorba de mister, doamnă! Nu-i vorba de mister!

POYY: Atunci de ce?

POOLO: Știam că o să mă întrebați! V-am rugat... V-am fost atît de recunoscător...

VOCEA LUI SILAR: Poyy! Poyy, nu te culci?

(Poolo îi face semn lui Poyy cu degetul la buze)

POYY: Vin imediat! Imediat! (Lui Poolo) De ce mi-ai făcut semn să tac?

POOLO: V-ați supărat?

POYY: Nu, da' de unde! De ce să mă supăr?

POOLO: Dacă i-ați fi spus că sînt aici, ar fi venit afară și m-ar fi întrebat ce doresc, m-ar fi repezit, poate...

POYY: Nu, Silar nu-i grosolan! Să nu-ți faci o părere greșită despre el! Astăzi, doar astăzi...

POOLO: Oricum, deocamdată-i mai bine așa...

(Pauză)

POYY: Tu, adică dumneata... mă cunoști?

POOLO: Ne cunoaștem totuși?

POYY: Nu? Se poate... se poate să mă înșel... Aș fi vrut foarte mult să te recunosc... să știu...

POOLO: Mi se întîmplă des.

POYY: Și dumneata? Dumneata nu recunoști niciodată pe nimeni?

POOLO: Pe cine să recunosc? La ce vă referiți, doamnă?

POYY: Nu ți se trezesc niciodată amintirile? Nu ți se întîmplă să recunoști oameni pe care i-ai stimat sau... sau i-ai iubit... și pe care mai tîrziu i-ai uitat?

POOLO: De ce să-i uit?

POYY: Din cauza evenimentelor, din cauza oamenilor...

POOLO: Nu știu, doamnă. Nu știu la ce vă referiți. Eu am întîlnit mulți oameni. Nu mi-i pot aminti pe toți!

POYY: Dar oamenii pe care i-ai iubit? Nu pot fi chiar atît de mulți!

POOLO: Îmi pare rău! Îmi pare rău, însă nu mi-i pot aminti pe toți!

POYY: (Se scoală și se așează în fața lui Poolo) Uită-te la mine! Uită-te bine! (Pauză) Mă recunoști?

POOLO: Da... nu... da... mai... nu... da... da... nu.

(Pauză. Poyy se așează la loc pe bancă.

Fluieratul strident de afară)

POYY: Nu m-ai recunoscut!

POOLO: Nu spuneți asta, doamnă! Știți, eu...

POYY: Lasă! Nu m-ai recunoscut...

POOLO: Doamnă, oamenii pe care-i întâlnim ne sînt mai mult sau mai puțin cunoscuți. Poate că v-am recunoscut și v-am confundat. Sau, poate, invers.

POYY: Cum adică invers?

POOLO: Poate că v-am confundat și de aceea n-am fost în stare să vă recunosc. Se întîmplă, doamnă! Se întîmplă des! Să nu vă mire astfel de lucruri!

POYY: (Se scoală) Sînt obosită și eu. Bărbatul meu se pare că a adormit. Iartă-mă! Trebuie să mă duc și eu. (Vrea să plece)

POOLO: (Brusc) Doamnă, faceți-mi un serviciu! Vă rog! (Îi întinde bulgărele de aur)

POYY: Vrei să mi-l dai mie?

POOLO: Nu mă refuzați! Vă rog foarte mult să-l primiți!

POYY: De ce mi-l dai mie?

POOLO: Nu vă cer nimic în schimb. Dumneavoastră vă veți putea satisface nenumărate bucurii cu ajutorul lui.

POYY: Știu, știu. Ne-au povestit prietenii noștri. Nu te mai obosi! Mie nu-mi trebuie bulgărele dumitale. E bine, însă, să-l întreb și pe bărbatul meu...

POOLO: Nu, doamnă! Nu-l treziți! Vă implor!

POYY: De ce să nu-l trezesc?

POOLO: Mi-e frică! Vă rog să nu-l treziți!

POYY: Trebuie să-l întreb și pe el. Treaba asta ne privește și pe noi! Nu crezi?

POOLO: Nu, doamnă, vă rog! (Își alege cu greu cuvintele) Oamenii sînt uimiți... nervoși... în asemenea situații... mai puțin obișnuite... Unii își pierd capul... Am fost deja bruscat, insultat, lovit, izgonit... Doamnă, vă rog să nu-l chemați! Doamnă! (Poyy

dă din umeri și iese, în timp ce Poolo rămîne cu bulgărele în mîna întinsă. Fluierat. După un timp, Poolo vrea să plece, dar intră Silar)

SILAR: Ați venit și la noi? (Satisfăcut) Sigur că ați venit!

POOLO: Am crezut... Nu vă mai deranjați... plec...

SILAR: Nu vrei să mi-l arăți și mie? Bulgărele... (Poolo i-l arată în silă) E din aur?

POOLO: Da, domnule, e din aur. Mai vreți să știți ceva? (Pauză) Atunci, vă rog să mă scuzați, eu plec.

SILAR: Ia stai! Spune, chiar vrei să te scapi de el?

POOLO: Să mă scap de el?!

SILAR: Nu vrei să-l dai cuiva? După cîte am înțeles, ți-e indiferent cui.

POOLO: Aveți nevoie de el?

SILAR: Te interesează asta? Chiar te interesează dacă am nevoie de el?

POOLO: Cum să nu mă intereseze?

SILAR: Nu vrei pur și simplu să te scapi de el? Ești sigur?

POOLO: Dar ăsta-i aur, nu piatră! Dacă aș vrea, pur și simplu, să mă scap de el, l-aș putea arunca. Sau puteam să-l las aici pe bancă, atîta timp cît n-a fost nimeni.

SILAR: Ai dreptate. Înseamnă că... înseamnă că nu ești nebun.

POOLO: Înțeleg: vă vine foarte greu să pricepeți de ce vreau să dăruiesc bulgărele.

SILAR: Trebuie să recunoști că nu e ușor de înțeles de ce vrea cineva să se lepede atît de ușor de o asemenea... de o asemenea comoară. (Îl cercetează) Nu pari să fii bogat.

POOLO: Nu, nu sînt bogat. În afară de bulgărele ăsta, bineînțeles...

SILAR: Atunci?

POOLO: Înțeleg neîncrederea dumneavoastră. E firească. Dar vă asigur că nu veți avea neplăceri de pe urma provenienței lui. Sînt dispus să vi-l cedez în fața unui notar. Totul va fi perfect legal. În ceea ce privește motivele pentru care mă voi lipsi eu de acest bulgăre, ele sînt următoarele...

SILAR: Nu! Nu mă interesează motivele dumitale! Nu vreau să fiu amestecat în treaba asta.

POOLO: Dar...

SILAR: De ce să-l primesc tocmai eu? Alții de ce nu l-au primit? De ce eu da? (Pauză) Spune-mi... nu te supăra... nevas-tă-mea... e amestecată în afacerea asta?

POOLO: Doamna? Nu, nicidecum.

SILAR: Știi, ea pretinde că ai iubit-o pe vremuri... înainte de a se mărita.

POOLO: Nu știu asta. Nu-mi amintesc. Poate.

SILAR: Nu te supăra că te-am întrebat.

POOLO: Nu face nimic! Mi se întâmplă des. Rămîneți sănă-tos, eu plec!

SILAR: Sper că nu te-ai supărat!

POOLO: Nu.

SILAR: Atunci, că ne-am înțeles că nu iau bulgărele, am pu-tea sta puțin de vorbă.

POOLO: Despre ce? Eu nu vă mai rețin.

SILAR: Nu mă reții. E o seară plăcută. Am putea fuma o țiga-ră. Fumezi?

POOLO: Da.

SILAR: Să stăm puțin jos. (Se așează pe bancă, îi oferă o țigară lui Poolo și-și aprinde și el una. Îi mai face un semn lui Poolo să se așeze lângă el și, pînă la urmă, stau amîndoi și fu-mează în tăcere) Ne-au povestit prietenii noștri că în tinerețe i-ai făcut curte și Claudiei. E adevărat?

POOLO: Poate.

SILAR: Au fost multe? Arăți destul de bine, dar totuși... Le dădeai gata cu bulgărele ăsta al dumitale?

POOLO: Nu-l aveam încă.

SILAR: Atunci cum? (Pauză) Nu te supăra că te întreb! Sîn-tem între bărbați, ce naiba?!

(Pauză. Fluieratul afară)

POOLO: E vecina dumneavoastră?

SILAR: Da. Își plimbă cîinii.

POOLO: Dar de ce noaptea? Și de ce fluieră atât de strident?

SILAR: Nu știu. Ne vedem rar. Dar e o femeie frumoasă. Puțin cam rece. (Pauză) Știi, niciodată nu m-am gândit ce avantaje financiare se pot trage de pe urma unei... unei comori atât de însemnate. Se înțelege că și eu și nevastă-mea visăm anumite lucruri... anumite vise de oameni obișnuiți... mai ales lucruri văzute în filme sau citite în cărți... Apoi mai sînt și revistele ilustrate și reclamele pentru anumite produse, tot felul de broșuri... vezi tot felul de lucruri... adică imaginea lor... și-ți închipui că le ai și tu sau că le-ai putea avea... și atunci visezi. Cei mai mulți oameni visează singuri, de obicei seara, înainte de a adormi. De fapt, visăm și altă dată, tot timpul, numai că ziua privirea și celelalte simțuri ne sînt distrase de tot felul de senzații pe care trebuie să le prelucrăm tocmai atunci. Seara e altceva. Știi, noi, nevastă-mea și cu mine, visăm împreună. Asta-i pentru că ne iubim. E FANTASTIC SĂ VISEZI! Da, da. Țsta-i cuvîntul: e fantastic. Dumneata visezi cîteodată? Adică, dumneata n-ai de ce să visezi întrucît poți avea oricînd aieva obiectele visului. Spune, de aceea vrei să te scapi de bulgăre?

POOLO: V-am spus că nu vreau „să mă scap“ de el!

SILAR: Mă rog, mă rog. Atunci să-i zicem altfel: de ce vrei să-l dăruiești cuiva? De aceea?

POOLO: De aceea? De care „aceea“?

SILAR: Ca să poți și dumneata visa?

POOLO: Nu, nu de aceea.

SILAR: Nu? Credeam... de altfel, era o prostie. Cred că trebuie să fie teribil să-ți poți oricînd transforma visele în realitate. Doamne, să am într-adevăr casa pe care am visat-o! Ce crezi? Am putea s-o realizăm din bulgărele dumitale?

POOLO: Dar numai atîta? Și încă zece case la fel de... fantastice!

SILAR: Știi, e o casă foarte modernă: cu grădină, curte, garaj mare și piscină.

POOLO: Nu-i nimic. Poate să fie de cinci ori pe atât de mare și pe atît de modernă și încă v-ar mai rămîne bani pentru multe alte lucruri pe lîngă ea.

SILAR: Zău? Ar fi minunat!

POOLO: Poate vă răzgîndiți... poate doriți totuși bulgărele...

SILAR: Nu, îmi pare rău, nu se poate...

POOLO: Dar de ce?

SILAR: Să nu mai vorbim despre asta! Să nu mai vorbim!

POOLO: Bine, dar trebuie să existe o explicație!

SILAR: Zău, te rog... încearcă să mă înțelegi: oamenii... împrejurările, în sfîrșit!...

POOLO: Numai că NU POT să te înțeleg. V-am spus că totul va fi făcut absolut legal. Nu puteți avea nici un fel de neplăceri!

SILAR: Iartă-mă, dar nu te pot crede nici măcar în privința aceasta!

POOLO: Dar vă spun că va fi făcut totul după lege!

SILAR: (Neîncrezător) Poate... nu zic nu... Dar chiar de-ar fi așa, asta nu ne-ar ajuta decît să trecem de primul inconvenient, doar de primul...

POOLO: Și celelalte inconveniente? Care sînt celelalte inconveniente?

SILAR: Oamenii... și apoi chiar eu... așa, deodată... S-o lăsăm baltă! Poate că o să ai pînă la urmă noroc și o să găsești pe cineva care să-ți primească bulgărele! Iartă-mă! Eu sînt obosit acum. Nevastă-mea o fi adormit de mult. (Se îndreaptă spre ieșire) Mai vrei o țigară?

POOLO: Nu, mulțumesc!

SILAR: Cînd ieși, stinge lumina! La revedere și... succes! (Aparte) Deci ai venit și pe la noi! (Frecîndu-și mîinile) Degeaba făcea pe importantul Fredy cu probabilitatea lui... (Iese)

(Poolo rămîne singur. Se uită lung la bulgărele de aur, apoi, încet, se îndreaptă spre ieșire. Se aude fluieratul.

Poolo așteaptă cu privirea pierdută. Ochii săi întîlnesc întîmplător privirile spectatorilor)

POOLO: Poate dumneavoastră...? Nu are nimeni nevoie de acest bulgăre de aur? (Pauză) Și totuși sînt convins că multă lume are mare nevoie de el. (Disperat) De ce nu îndrăzniți? (Iese încet, stingînd luminile după el. Sala rămîne în întuneric. După un timp se mai aude fluieratul. Cortina cade pe nesimțite, în vreme ce din culise se aude lătratul cîinilor vecinei).

AL DOUĂZECI ȘI NOUĂLEA

(180-237 /?/)

– Anonimul –

Despre asceză

Si viața Celui de Al Douăzeci și nouălea este o poveste. Sau o altă poveste... Scribul o consemnează, caută locul evenimentelor pentru a le așeza într-o ordine firească, se minunează alături de cititor. (Cîteodată are impresia că, după atîtea minuni și după atîtea grozăvii, nu mai există nimic apt de a-l uimi. Dar lucrurile se repetă – cu mici și neînsemnate modificări – încît, uitînd tot ce a fost, scribul devine iarăși și iarăși curios și, îngheșuindu-se printre ceilalți gură-cască, urmărește spectacolul cu sufletul la gură. Oare nu este acesta cel mai minunat lucru? Să poți muri și învia de atîtea ori alături de eroii unei lumi atît de lipsite de imaginație?)

Al Douăzeci și nouălea, frații săi, mama sa și întreaga familie a surorii mamei sale au părăsit Roma pe vremea cînd Nătărăul încă nu-și tocuse întreaga avere, însă persista de acum în nebunia-i de a dărui te miri cui tot ce avea asupra sa. Că au plecat scîrbiți de prostia unui asemenea cap de familie sau că l-au

părăsit pur și simplu, urmînd un alt îndemn, nu se mai poate reconstitui. Oricum, faptul că tatăl se lepăda atît de ușor de bunuri nu era un lucru condamabil din partea unor apropiați căutînd asceza. Din punctul acesta de vedere, Nătărăului nu trebuia să-i fie frică de nemulțumirea familiei și dacă n-a părăsit Roma împreună cu ai lui, aceasta se datorează, probabil, faptului că vedea un alt rost pentru viața sa.

Al Douăzeci și nouălea a intuit primele dubii în legătură cu preceptele morale ce i-au fost inoculate în mod tradițional cînd, copil fiind, a trăit scurta domnie a lui Didius Iulianus.

N-avusese decît treisprezece ani cînd Marcia, concubina lui Commodus, pusese la cale uciderea împăratului care se crezuse Hercule. Poporul a aclamat fapta conspiratorilor și s-a bucurat și mai mult de urcarea pe tron a lui Pertinax. Însă, abia investit cu imperiul, acesta a fost ucis chiar de cei ce l-au înălțat, iar domnia a fost scoasă la mezat. A cîștigat un senator bogat, fost consul pe vremuri. Se numea Didius Iulianus și a putut satisface mai mult decît alții lăcomia pretorienilor. Peste cîteva luni, cînd au fost găsiți alți pretendenți la tron, Iulianus avea să plătească și cu viața trecerea sa în rîndul imperatorilor Romei. Murind, disprețuit de toată lumea, Iulianus se tînguia în fața soldaților veniți să-l ucidă: „Ce rău am făcut eu? Pe cine am omorît?”

Copilul de treisprezece ani cerea lămuriri în numele moralei învățate: într-adevăr, de ce a trebuit să moară Didius Iulianus, singurul împărat al Romei care n-a condamnat pe nimeni la moarte (cumpărîndu-și numai cu bani și nu cu leșuri tronul)? Întrebările sale erau periculoase. Orice veste sosea în legătură cu noul împărat, o puneă în paralel cu măruntele fapte ale aceluși nefericit Didius Iulianus și ajungea la concluzia că nu era cu nimic superior ceea ce făcea stăpînul actual. Altă dată compara, la fel de imprudent și în fața prea multor urechi, faptele unui Nero sau ale unui Domițian și făcea ce făcea și-l scotea pe nu de mult osînditul Iulianus mai presus. Copilul nu se lăsa impresionat nici de eroism, nici de virtute, nici de

disciplină, nici de respect, nici de credință. *Virtus, pietas, fides* nu sînt decît vorbe goale, spunea el încă de atunci, dacă nu se adună într-un comportament general al iubirii semenilor. Eroismul într-o singură împrejurare, oricît de măreț, nu reprezintă nimic în caz că în restul vieții personajul s-a purtat egoist sau nepăsător. Copilul condamna eroii și zeii greci, deși (între apropiați) nu era mai îngăduitor nici cu strămoșii romani. Ru-dele erau îngrozite, temîndu-se că vorbele copilului vor atrage furia autorităților.

– Vremurile sînt grele, mai nesigure decît oricînd, s-au întîlnit cazuri – și nu puține – cînd familii întregi au fost exilate sau chiar executate pentru mult mai puțin.

Însă Al Douăzeci și nouălea nu era dispus să tacă atîta vreme cît nu i se putea dovedi că ar fi fost mai virtuos cutare împărat sau cutare erou decît Didius Iulianus, cel peste tot hulit deși n-a omorît pe nimeni.

Cu toate amenințările și cu toate pedepsele, copilul și apoi adolescentul n-a putut fi redus la tăcere și, încetul cu încetul, familia a început să se lase convinsă și să creadă tot mai mult ca el. Neobișnuită, logica Celui de Al Douăzeci și nouălea era intransigentă și tînărul o urmărea cu perseverență pînă la ultimele consecințe.

Preocupat de asemenea probleme, la nici cincisprezece ani, copilul era o figură aparte. Fiul Nătărăului avea o morală proprie, pe care nu se sfia s-o propage oriunde și față de oricine. Era atît de sigur în afirmații, încît i-a făcut și pe alții să creadă că sînt determinante asemenea chestiuni: pe frații săi, pe verișorii săi, dar și pe mai mulți adulți din familie. De copil devenise o mică autoritate.

„După ce Septimius Sever, învingător în războiul cu ceilalți pretendenți la tron, îl reabilitează pe Commodus și și-l declară frate, Al Douăzeci și nouălea își ia familia – cu excepția Nătărăului – și părăsește Roma. Un loc unde ucigașul mai multor mii de oameni este reabilitat în prezența alîtor supraviețuitori placizi nu era făcut pentru o viață așa cum și-o imagina tînărul

moralist.“ Așa au povestit mai apoi rudele lui, atunci când așa ceva se putea spune fără riscuri cu voce tare. Dar tot ele au trebuit să admită că fiul Nătărăului n-a plecat din orașul pierzaniei întorcându-i spatele și considerînd că, nemaivăzîndu-l, acela nu mai exista. Al Douăzeci și nouălea pretindea, dimpotrivă, că nimeni nu are dreptul să fugă dintr-un loc de parcă nici n-ar fi fost vreodată acolo, doar fiindcă în acel punct s-a întîmplat un lucru nevrednic. „Niciodată nu este de vină Dumnezeu, de fiecare dată oamenii sînt cei ce greșesc. La fel, în împărăția aceasta, vina nu este atît a celor mari, ci a inșilor mărunți, cei ce le-au dat puterea și prilejul împăraților și demnitarilor nevrednici!“

„Și ce să facem?“ îl întrebau cei ce-l ascultau. „Mai-marii lumii acesteia sînt puternici și țin frîiele în mînă. Noi sîntem risipiți și avem pumnii goi.“

„Ce să faceți? Ceea ce vă spun să faceți!“

„Ei sînt puternici, repetau ceilalți, ne omoară ca pe niște muște.“

„Dacă sînteți muște, muriți ca niște muște!“ Al Douăzeci și nouălea avea niște ochi ca niște pete de cer. „Dar dacă ar trebui să vă omoare pe toți, nici ei n-ar mai avea supuși și n-ar mai avea nici putere, nici măreție vremelnică. Ar deveni niște oameni ca voi!“

„Cei ce s-ar duce primii ar muri pentru ceilalți!“

„Cei ce nu se duc, deși știi că trebuie să meargă, sînt vinovați. Eu știi, așa că eu sînt cel mai vinovat și eu trebuie să fiu primul pedepsit!“

Și Al Douăzeci și nouălea se pedepsea zilnic prin posturi și renunțări. Romanii spuneau că tînărul este nebun, iar grecii, luîndu-se după Terențiu, îl numeau „Heautontimorumenos“ – „Cel ce se pedepsește singur“. Căutîndu-i o poreclă sub care să-l ascundă, scribul găsește potrivită expresia, însă prea greu de pronunțat. De aceea a trebuit să se oprească la un alt nume. Însă nici unul nu i se potrivea fiului Nătărăului: sau era dificil de rostit sau nu acoperea realitatea. Al Douăzeci și nouălea, printre atîtea asceze, a renunțat, pînă la urmă, chiar și la propria-i

identificare. Lipsa numelor devine astfel logică. „Cine n-a fost numit nici n-a existat, nefiind nimic fără cuvînt.“ Al Douăzeci și nouălea a terminat prin a trăi și a se topi ca o umbră pe pămînt: singur și neînsemnat. Al Douăzeci și nouălea a fost Anonimul.

Fiul Nătărăului a șters cu îndărătnicie orice urmă a trecerii sale prin lume, însă, la cîțiva ani după ce a murit, unii martori oculari i-au însemnat faptele* și, o vreme, Anonimul a fost considerat un sfînt. Totuși, apoteoza sa nu a avut loc niciodată în mod oficial, nici un papă nu i-a canonizat amintirea și peste două secole memoria lui a început să deranjeze, montanismul său – cît o fi fost – stigmatizat, iar copiii au șters cu evlavie faptele lui, amintirea lui, spusele lui. După atîta timp, crezînd că-l pedepsesc, bieții scribi părtinitori n-au făcut decît să-i îndeplinească dorința cea mai arzătoare: să-i desăvîrșească asceza, făcîndu-l să dispară pentru totdeauna din nesfîrșita listă a celor ce au fost.

Pînă atunci, însă, cei ce s-au ocupat de viața Anonimului au interpretat în mod diferit plecarea-i din Roma la vîrsta cînd încă abia îi mijiseră primele tuleie. În principiu, s-a afirmat fie că Al Douăzeci și nouălea ar fi părăsit capitala dat fiind un ordin de expulzare, ca urmare a vinii de a fi introdus o religie ilicită sau că ar fi făcut parte dintr-o comunitate netradițională – ceea ce din punct de vedere legal era identic –, fie că ar fi vrut să scape de tentațiile unei vieți pe care o considera fundamental vicioasă, tentații pentru care considera că e încă prea tînăr spre a li se putea opune. Însă, ni se spune, Anonimul ar fi prevenit autoritățile: „Am plecat pentru ca să vin. Acum picioarele mele nu mă pot încă susține îndeajuns, dar cînd mă voi întoarce, voi avea mii de picioare și ele mă vor duce după cum mi s-a arătat!“

* Și Eusebiu din Caesarea, „Herodot-ul patristicii“, mai amintește, un secol mai tîrziu, printre așa-numitele „evanghelii suplimentare“, „Evanghelia anonimă“, care în perioada lui a ajuns, se pare, la maxima ei circulație.

Unii exegeți au încercat să-l descopere pe Al Douăzeci și nouălea în Evanghelia lui Marcion, fiul episcopului din Sinope din Pont. Ascetul acela, mort cu vreo zece ani înainte de a se naște Anonimul, ar fi anticipat în scrierea sa condamnată figura fiului Nătărăului, ceea ce le-ar fi dat amîndurora, și autorului inspirat și eroului prezis, o enormă prestanță. În ciuda (puținelor) datări certe păstrate despre Marcion și despre Anonim, datări ce-l plasează pe primul în mod categoric cu o generație înaintea celui alt, n-au lipsit nici cazurile cînd personajele au fost asimilate, mai ales datorită ascezei proverbiale la care s-au supus amîndouă.

Dacă ar fi să urmărim firul atît de corupt al puținelor copii ale Evangheliei după Marcion, ar trebui să povestim un episod al plecării din Roma a unui tînăr ucenic urmat de mai toate rudele sale, cu excepția tatălui. Însă nici fragmentul cu pricina nu ne dezvăluie de ce a părăsit acela capitala imperiului, ci doar ce i s-a întîmplat pe drum, pînă să ajungă în Africa, după ce a colindat, în fruntea unui cortegiu tot mai numeros, Grecia, Siria, Bitinia, Antiochia, pentru a reveni prin nord, pe la gali, și a coborî, apoi, prin Hispania în Egipt și Libia, la Alexandria și Cartagina, înainte de a se întoarce la Roma. Toată odiseea Anonimului, desigur că inițial mult mai amănunțit descrisă, rezumată în cîteva capitole, are, totuși, la un moment dat, un aer de adaos, constituind o evanghelie în evanghelie. Probabil că a fost introdusă tîrziu, restrînsă de un copist conștient de faptul că o interpolație atît de masivă nu poate rezista și, apoi, eliminată cu totul. Varianta păstrată în nepuizabilele unghere ale extraordinarei biblioteci a mînăstirii Ferme zu Chiuso, locul care l-a ajutat pe scrib de fiecare dată cînd a apelat la el, reprezintă un ghid ușor fantastic al acelor ani din viața Anonimului. Reproducînd cu precauție, scribul va alege ceea ce i se pare mai puțin corupt, ceea ce ar putea oferi o impresie dacă nu de plauzibil, măcar de inteligibil pentru mintea cititorului de peste aproape două milenii.

De pildă:

„Anonimul și-a chemat frații și surorile, soții și ucenicii și le-a spus să se pregătească de drum. Aceia l-au întrebat de

ce (trebuie) să părăsească Roma, întrucît nici atît de rău nu le-a mers.

Iar Anonimul le-a spus: *Tocmai de aia!*

Dar nici în închisoare n-au fost tîrîți, au continuat ceilalți.

Iar Anonimul le-a răspuns: *Tocmai de aia!*

Dar nici să ne omorîm între noi n-am fost obligați, au încercat iarăși aceia să-l înduplece.

Și Cel Fără De Nume le-a răspuns: *Tocmai de aia!*

Apoi s-au adunat cu toții și au plecat nu direct pe Via Salaria spre Asculum sau Firmum, pentru a se îmbarca de acolo, și nici n-au luat de la început calea Viei Appia, ci s-au dus mai întîi pe Via Latina pînă la Capua.“

Anonimul „i-a trimis să propovăduiască Împărăția lui Dumnezeu și să tămăduiască pe cei bolnavi.

Să nu luați nimic cu voi pentru drum, nici toiag, nici traistă, nici bani, nici pîine, nici două haine. În orice casă veți intra, să rămîneți acolo pînă ce veți pleca din locul acela. Și, dacă nu vă vor primi oamenii, să ieșiți din cetatea aceea și să scuturați praful de pe picioarele voastre, ca mărturie împotriva lor.

Au plecat și au mers din sat în sat, propovăduind Evanghelia și săvîrșind pretutindeni tămăduiri.“

(Pasaj identic cu Luca 9, 2-6, ar zice scribul, însă preluările sînt masive, chiar dacă nu întotdeauna foarte fidele.)

Într-o zi, pe cînd se odihneau într-un sat, au auzit un cavaler povestind cum a trăit el la Roma pe vremuri, sub împăratul Commodus, cum i-au fost omorîți frații și cumnații numai fiindcă erau bogați și prefectul pretoriului le-a găsit vină spre a-i ucide și a le lua averile, cum au fost judecate, osîndite și ucise sau spulberate în cele patru zări familiile dușmanilor (cavalerului care povestea toate astea) și cum, după trecerea furtunii, el s-a pomenit atît cu bunurile rudelor dispărute în urgie, cît și lipsit de potrivnicii risipiți și ei. Zeii i-au fost favorabili, aprecia omul, făcîndu-l bogat și fără a trebui să se mai teamă de dușmani. Drept urmare, se grăbea la Beneventum spre a-i mulțumi zeiței Isis din acel municipiu.

„Vedeți! le-a spus Cel Fără De Nume soților și ucenicilor săi. Omul acesta se duce să-i mulțumească zeiței lui numai fiindcă i-au pierit neamurile și au fost omorâți alți oameni din Roma, pentru că au fost ucise femeile acelora și le-au fost sugrumați pruncii. Dacă vă puteți bucura și voi de așa ceva, rămâneți unde vă merge bine, dacă nu, veniți cu mine! Iar dacă rămâneți, pregătiți-vă ca și alții să se bucure de moartea și urgisirea voastră și a copiilor voștri!“

Într-altă zi, l-a auzit pe unul zicînd cum a scăpat el din închisoarea mamertină din for. El, le-a spus, aștepta să fie judecat și osîndit pentru o vină gravă, pe care n-o poate numi fiindcă, în general, acel delict este răsplătit de magistrați cu sentința capitală. Oricum, este vorba despre o vină foarte gravă, le-a repetat omul și cei ce-l ascultau avură impresia că povestitorul se laudă cu cele săvîrșite. Numai că el a reușit să-i convingă pe paznici că un altul, cu care, e drept, semăna puțin, ar fi fost el și, pînă la urmă, celălalt a fost gătit, iar lui i-au dat drumul.

„Vedeți! le-a spus Cel Fără De Nume soților și ucenicilor săi. Omul acesta se bucură pe față fiindcă în închisoarea mamertină a murit un nevinovat în locul lui. Dacă așa gîndiți și voi, duceți-vă înapoi la Roma! Dar și dacă nu gîndiți așa, puteți să vă întoarceți în capitală, puteți să vă strecurați în închisoarea din for, numai că acolo trebuie să luați locul tuturor celor uciși pe nedrept! Dacă nu sînteți încă suficient de pregătiți, dar totuși nu gîndiți ca omul acesta, veniți cu mine!“

[Pentru că mai erau și alții printre cei de față, cineva, auzind toate cele ce s-au spus, a anunțat garda și vinovatul a fost prins și pus sub pază pentru a fi trimis la judecătorii săi. Însă, dimineață, cînd să-l trezească soldații, constatară că prizonierul lor a scăpat iarăși, în locul lui fiind legat Anonimul. Întrebîndu-l cum a ajuns acolo, Cel Fără De Nume a refuzat să răspundă și soldații au crezut că e mut și cu mințile rătăcite. Atunci, martorii discuției din ajun le-au spus soldaților că l-au auzit vorbind doar cu o zi înainte (pe Anonim). Pricina era însă prea complicată, soldaților le era frică să nu fie pedepsiți fiindcă l-au lăsat să fugă pe adevăratul vinovat, așa că au considerat că nenoro-

citul găsit legat în locul arestatului și-a pierdut mințile de frică. Mai înainte s-au gândit să-l folosească în locul delincventului, dar substituirea era prea riscantă și i-au dat drumul.]

A treia oară l-au auzit pe altul zicînd că s-a îmbogățit la luptele de gladiatori, pariind pe echipa lui Caracalla împotriva celei a lui Geta. Pe urmă, a organizat el însuși lupte, însă lipsa acută a războaielor, micșorînd prea mult numărul sclavilor și mărindu-le în mod cu totul exagerat prețul, l-a obligat să caute alte surse de unde să-și poată strînge luptătorii. Există oameni, povestea el, care pot fi momiți cu băutură sau chiar cu prafuri indiene; după o vreme, ei obișnuindu-se prea tare cu ele, n-ai decît să faci ce dorești cu ei. Numai că degeaba au decăzut acei oameni din toate drepturile de cetățeni, ei devin și în realitate niște epave și satisfac prea puțin publicul venit să-i vadă. Mai bine e cu osîndiții, cu profanatorii zeilor și cu creștinii, cu hulitorii și cu stricătorii cutumelor. După aceia nici nu trebuie să te duci pînă cine știe unde: pe ei îi culegi din stradă, așa cum țăranul nu trebuie decît să întindă mîna pentru a strînge roadele pomului din livadă. Și, la fel cum ar fi păcat pentru stăpînul pomului să lase fructele pe ramuri, ar fi o dovadă de ușurință să nu-i aduni pe toți sectanții ce colindă fără nici o rușine străzile Romei, să nu-i arunci în arenă și să nu distrezi publicul cu ei.

„Vedeți! le-a spus Cel Fără De Nume soților și ucenicilor săi. Pentru a ajunge în Ceruri drumul la Roma e prea scurt. Și ce înțelege omul care pretinde nepregătit răsplata? *Iar de veți veni cu mine nu veți gusta moartea pînă nu veți vedea Împărăția lui Dumnezeu*“ (din nou Luca).

Numai că pentru Al Douăzeci și nouălea evenimentele în sine aveau încă un sens: „Nimic nu este – totul a fost și va fi. În clipa lui de suferință (de viață – nota scribului), omul are tendința de a asimila drept prezent acele momente doar reflectate din celelalte timpuri. De aici provin asumarea totală și absurditatea oricărui orgoliu personal. Dacă prezentul nu există, dacă fapta nu este decît reflectare, nici ființa nu poate fi mai mult.“ Mulți exegeți văd în aceasta motivația pămînteană a întregii sale conduite.

Mergînd Al Douăzeci și nouălea, împreună cu cei ce-l întovărășeau, spre Brundisium, au ajuns în apropiere de Venusia. Acolo au vindecat mai mulți bolnavi, care s-au strîns unii lîngă alții pentru că erau atît de hidoși încît oamenii îi alungau cu pietre, numai să nu-i vadă. Anonimului nu i-a fost scîrbă de ei și le-a dat ajutorul și a mîncat din pîinea lor și a băut din ulcelele din care au băut și ei. Pe urmă, au trecut pe acolo niște soldați trimiși să caute o ceată de tîlhari care au ajuns să facă nesigură pînă și Via Appia. Iar bolnavii le-au spus oștenilor că numai Anonimul și oamenii lui pot fi cei căutați, întrucît ar fi greu de presupus ca oameni cinstiți să se fi ascuns printre *leproși*. Soldații i-au luat, i-au legat și i-au dus cu ei, însă peste puțin timp i-au lăsat într-o pădure, socotind că prizonierii s-ar fi putut contamina de la bolnavi și să le dea și lor nenorocirea. Legați cum erau, tîlharii trebuiau să fie o pradă ușoară pentru animalele sălbatice, mai multe ca oricînd în vremurile acelea de foamete. Numai că însoțitorii Celui Fără De Nume s-au dezlegat unii pe alții cu dinții și doar Al Douăzeci și nouălea n-a permis să i se dea jos sfoara decît de la picioare și a mers, așa legat, pînă aproape de Tarent, pînă au văzut o casă ce ardea, unde s-a băgat pentru a scoate o femeie leșinată. Anonimul a intrat în casă, așa legat cum era, și focul i-a ars legăturile și pe el nu l-a atins.

(Iar o mie de ani mai tîrziu – sau poate peste o mie și ceva de ani –, într-un orășel iberic, un bărbat mic de statură și cu trăsăturile Anonimului s-a băgat în mijlocul flăcărilor spre a salva mai mulți copii. După ce a scos la aer curat șase suflete, a fost arestat și osîndit la moarte pe rug deoarece nimeni nu putea concepe că un om și nu un diavol ar fi putut pătrunde de mai multe ori printre flăcări și fum fără a păți nimic. Spre ușurarea celor ce l-au condamnat, salvatorul fusese totuși om și nu drac, deoarece pe rug a murit la fel ca toți oamenii. Sau poate că necuratul l-a părăsit în ultima clipă...

Peste alte cinci sute de ani, Anonimul a reapărut din nou în tranșeele primului război mondial. De data asta a murit prin plumbi, în urma unei sentințe date de un tribunal militar, care a

considerat că un om capabil de a salva pe cineva din spatele liniilor inamice nu poate fi decît un spion.)

Iar însoțitorii Celui Fără De Nume s-au bucurat că Anonimul și-a lepădat, în sfîrșit, legăturile. Toți cei ce-l văzuseră pînă atunci cu ele i-au întrebat ce este cu omul acela și ei nu știau ce să răspundă: orice spuneau nimeni nu-i credea, încît a început să le meargă vestea că au răpit un nenorocit mut și cu mințile rătăcite și atît de blajin încît nici nu trebuiau să-l păzească, el mergînd de bunăvoie cu ei. *Înainte lor*, pretindeau, ca să se disculpe. Oamenii ziceau că sigur că bărbatul acela nu putea fi decît un ascet dintre cei mulți ce colindau lumea. Numai autoritățile n-au fost dispuse să-i creadă întotdeauna și de mai multe ori i-au arestat și i-au bătut și i-au supus la cazne pentru a mărturisi ce-i cu omul pe care-l duceau cu dînșii. În loc să-i disculpe, Anonimul tăcea în continuare și, după ce-l dezlegau soldații, el stătea și privea cum erau interogați cu strășnicie însoțitorii săi și nu făcea nici un gest pentru a le veni în ajutor. Iar peste puțin timp, îl găseau din nou legat, cu și mai multe noduri, încît ziceai că e imposibil ca un om să se imobilizeze singur în felul acela, iar vina cădea iarăși pe cei la care ținea și care sufereau peste măsură din nou.

Anonimul a tăcut un an întreg și, cînd s-a împlinit sorocul pe care și l-a impus, le-a explicat însoțitorilor că vorbele rostite nu sînt decît învelișul imperfect al gîndurilor, iar gîndurile nu reprezintă decît urmările alterate ale unei învățături de secole de apucături vinovate. Vorbele sînt justificări, le-a spus și, în ziua aceea, cînd a vorbit, le-a dat nenumărate pilde despre modul cum încearcă oamenii să-și motiveze cu ajutorul cuvintelor fiecare faptă, oricît de imorală. Oamenii se nasc, mănîncă, ajung adulți, se înmulțesc și mor, i-a învățat în acea unică zi. Și, între timp, săvîrșesc nenumărate păcate față de ei și față de semenii, fiecare zi sporind pomelnicul de greșeli. În loc să sufere pentru acele erori, ei vorbesc fără încetare, găsind justificări și imaginînd noi păcate, pe care, de cele mai multe ori, le și îndeplinesc. De atîtea controverse și pălăvrăgeală, nici măcar nu apucă să-și pună problema vinii, darămite să și-o mai și anali-

zeze ca să-și făgăduiască de a se îndrepta, dacă nu și de a plăti fiecare greșeală. Și iarăși vorbesc unii cu alții, se întrec în argumente, încearcă să (ne) convingă, fac noi planuri mari și complicate și, în treacăt, mai greșesc din nou. Nici o clipă nu uită să se bată în piept în fața celorlalți cu legitimitatea acțiunilor lor, numai spre a se liniști pe ei înșiși. Iar scrisul este făcut pentru a imortaliza explicațiile găsite.

De multe ori vorbele nici nu reflectă decât obișnuințe ce omoară adevăratele aspirații.

Dar cum să trăim altfel? I-au întrebat însoțitorii.

Retrăgându-vă și gândind. Ferindu-vă să găsiți argumente pentru fiecare păcat. Vorbele au fost făcute ca să distragă atenția. Cu ajutorul lor nu se ajunge niciunde. Gândiți-vă la Turnul lui Babel.

Oamenii vorbeau și pînă atunci, au îndrăznit ceilalți, doar că de la Turnul lui Babel înapoi se folosesc mai multe limbi.

Cine v-a spus că oamenii foloseau cuvîntul cu voce tare și pînă atunci pentru a vorbi unii cu alții? Pentru a-și da ordine și pentru a se lingeși?

(Aceasta este una dintre ereziile nominale din pricina cărora au fost apoi afurisiți „anonimii“.)

Și în gând tot de vorbe ne folosim, insistau ucenicii.

Dar în gând discuția are loc cu Dumnezeu, acela fiind singurul cuvînt ce trebuie ascultat și nu certurile nesfîrșite ori explicațiile unuia sau altuia dintre cei ce au păcătuit. Greșeala este să înțelegi că la început ar fi fost cuvîntul oamenilor. La început a fost cuvîntul Lui și la el trebuie să rămînem. Contopindu-ne cu El, depășim stadiul cuvîntului și al motivațiilor.

Apoi a trasat pe nisip o cruce într-un cerc. „Aceasta este suferința și acesta este trupul. Acesta este sensul și acesta este hotarul pînă unde ne putem întinde. Cercul nu va dispărea decât atunci cînd linia lui va fi asimilată în întregime de cruce“, le-ar fi spus Anonimul și s-ar fi retras din nou în muțenie.

Pe mare, între Brundisium și Apollonia, Al Douăzeci și nouălea a stat tot timpul cu fața îndreptată spre răsărit, nepăsă-

tor la ploaie, fără a mai mânca aproape nimic, doar bînd din cînd în cînd puțină apă. Buzele i se mișcau încet și toată lumea îl lăsa cu gîndurile lui, știind că el conversează cu Unicul lui Zeu. Dar drumurile au devenit nesigure din nou și, chiar dacă rar, se mai auzea din cînd în cînd de cîte o corabie atacată de tîlhari. Cînd s-au ivit și lîngă ambarcațiunea lor două nave de pirați și cînd au fost luați și ei ostatici, bandiții n-au reușit nici măcar să-l facă să-și schimbe atitudinea. Însoțitorii lui știau că el este conștient de cele ce li se întîmplau, însă le era la fel de limpede că nimeni și nimic nu-l pot scoate din ale lui.

Doar o furtună cumplită, stîrnită ca din senin, l-a făcut să-și părăsească locul și, sculîndu-se în picioare, se adresă în graiul lui mut zeului lui. Stihiiile se potoliră și pirații abandonară corabia. Ostaticul acela li se părea prea periculos.

De pe urma acelei întîmplări n-au profitat numai însoțitorii Celui Fără Voce, dar și ceilalți numeroși călători. Pe de o parte, se găseau la bord niște negustori din Orient, avînd mereu timp nelimitat la dispoziție, povestind de dimineața pînă seara și negrăbindu-se deloc să ajungă acasă sau într-un alt loc al pămîntului. Răbdarea fără de margini a orientalilor părea să-l impresioneze pe Anonim, care își întrerupea uneori veghea din poziția lui specifică și se uita lung la ei cum vorbesc sau stau pur și simplu tolăniți la soare. Pe urmă, mai erau cu ei niște evrei din comunitățile din Roma, dar și din Tarent, Puteoli sau Ostia, veniți la cei din Brundisium pentru a pleca împreună în țara de unde au venit cu o generație în urmă ai lor. Ca de atîtea ori în istorie, ei trăiau iarăși un val centripet, înainte ca vîntul să-i împrăștie din nou în toate direcțiile. Evreii se țineau deoparte, aveau priviri de fiare hăituite și evitau, pe cît puteau, contactele cu ceilalți călători.

S-au mai strîns, apoi, pe corabie cetățeni romani ce fugeau de urgia noului împărat, nemaiașteptînd ordinul de exil sau chiar cel aducător de moarte. Și, în sfîrșit, se mai aflau acolo numeroși filosofi de toate culorile, artiști ambulanti, șarlatani, ghicitori ai viitorului, pungăși. „O adevărată arcă a lui Noe“, după cum se exprimă despre această călătorie unul dintre

cronicarii ei, Eusebiu din Heracleea. În această lume pestriță, adeptii Anonimului se deosebeau de ceilalți printr-o cruce într-un cerc cusute undeva pe haine.

În condiții normale, drumul dintre Brundisium și Apollonia nu dura mult, însă bogăția faptelor descrise de data asta îl apropie de fabuloasa întoarcere a lui Odisseu la Ithaka. Pe itinerar ne apar insule ulterior imposibil de localizat, depozitare ale unor personaje ciudate și ale unei faune fantastice, corabia însăși are capacitatea de a transporta un număr imens de călători, mult peste cifrele uzuale, unii pasageri îmbătrînesc de-a lungul drumului. În lipsa unui teren ferm și a unor repere sigure, timpul își pierde valoarea. Nici unul dintre călători nu are tenacitatea de a număra răsăriturile și apusurile de soare cu scopul de a ține evidența zilelor. De altfel, ar fi fost și greu: când furtunile întunecă bolta, ziua și noaptea dispar. Chiar și cei ce au contabilizat, o vreme, timpul trecut în nădejdea de a putea anticipa perioada necesară spre a ajunge la destinație – în nici un caz negustorii orientali! – au obosit în calculele lor. Tabieturile schimbate cu obișnuințe noi fac ca unele ore să se prelingă în nesfârșitul mării, iar altele să se încurce de nenumăratele întâmplări extraordinare ale căror martore devin.

În hățișul de personaje ce populează această odisee evanghelică, figurile cele mai cunoscute sînt Hippolytos Romanus, singurul „antipapă” sanctificat, Tertullian și vechea cunoștință a Celor O Sută, Țipor, probabil un nou urmaș al însoțitorilor pierduți ai Primilor. Exacerbarea episodului călătoriei pe mare îl face pe scrib să presupună că acest fragment masiv al ipoteticei Evanghelii a lui Marcion constituia o parte fie dintr-un original în multe, foarte multe cărți, din care doar copia aceasta s-a păstrat în forma inițială, fie dintr-o versiune apocrifă, în rest distrusă. Mai degrabă ultima impresie primează: izul de roman popular este pregnant, interpolările sînt evidente, de multe ori ajungi să crezi că un librar neglijent a învălmășit mai multe manuscrise. Nu atît lipsa lui Iisus de pe corabie surprinde, nici cea a personajelor contemporane lui, în fond este evident că

„acțiunea are loc cu două sute de ani mai târziu“: chiar dacă în alte fragmente se revine la eroii tradiționali, anecdotică este diferită. Cu totul diferită. Este de înțeles că această lucrare eretică, indiferent de cine ar fi fost concepută, trebuia să dispară.

Și, atunci, întrebarea firească este de ce, dintre atâtea texte sigure, scribul l-a ales tocmai pe acesta? Primul răspuns, cel mai simplu, ar fi acela că în manuscrisul folosit – așa cum este el – a găsit povestitorul vieților Celor O Sută inelul de legătură constituit de mitul vieții Celui de Al Douăzeci și nouălea. (Sau, cel puțin, crede că l-a găsit...) Dar fragmentele din biblioteca mănăstirii de la Ferme zu Chiuso reprezintă și mărturii inedite ale unor mentalități în formare. Din infinitul urmelor de pași ce se suprapun, scribul a trebuit să aleagă. Alegerea exclude obiectivismul și este specifică muritorilor. Iar scribul nu este nici el mai mult decât un om ce nu știe cât îi este îngăduit să mai rămână pe această lume.

Un fost sclav al unui funcționar roman creștin, un fost sclav condamnat pe vremuri la muncă silnică pentru nereguli financiare și din nou osîndit la muncă forțată în minele din Sardinia a ajuns omul de încredere al episcopului Romei, Zephyrinus. După ce a apucat să stabilească reguli de conduită și să ratifice ierarhii în rîndul celor ce se voiau preoți, la moartea șefului său, devine el însuși episcop sub numele de Calixtus. Între el și unul dintre personajele cu care a plecat Anonimul din Italia, Hippolytos, izbucnește o rivalitate cunoscută pînă târziu, Hippolytos atacînd sistemele gnostice ale timpului, făcînd deosebirea dintre Tată și Fiu, dar și înăsprind la maximum viața monahală. Discursul său diferă de cel al lui Calixtus, însă și de al celorlalți exegeți și practicanți. Asceza lui este maximă, pericolele descrise nenumărate, dușmanii numiți peste tot. Cele zece cărți despre „Înfrîngerea tuturor ereziilor“ devin insuficiente. Mai scrie cinci, apoi încă două, mai târziu reia subiectul, sistematizîndu-l. Calixtus este mult prea îngăduitor cu sine, spune

Hippolytos, și de aceea nu vede nici dușmanul de afară. Polemica teoretică este purtată pe un ton tot mai intolerant și prezumtivul însoțitor al Anonimului nu-l mai recunoaște pe episcopul din Roma, conducându-i pe aceia ce i se raliază. Hippolytos devine „antipapă“ pe listele tradiționale și îl acuză pe rivalul său că doar datorită trecutului aceluia, trecut în care a manipulat bani și oameni, se mai găsesc numeroși adepți dispuși de a-l urma.

Se pare, totuși, că Hippolytos, după unii exegeți ai anonimismului, s-ar fi apropiat de Cel de Al Douăzeci și nouălea abia după moartea lui Calixtus. Pledează pentru aceasta faptul că episcopul Romei a fost primul creștin înmormântat într-un cimitir exclusiv al religiei sale, iar Hippolytos, marele lui dușman, a introdus o liturghie, care va deveni partea principală a serviciului divin, doar puțin anterioară evenimentului. De altfel, Hippolytos nu va face niciodată o figură abulică, asemenea multora dintre discipolii Celui Fără Voce. El era mult prea vehement și mult prea implicat în polemică. De unde și obiecția fundamentală a celor ce exclud cu totul apartenența viitorului antipapă la mișcarea Anonimului, considerînd-o o acuză adusă de urmașii oficiali ai lui Calixtus celui mai important opozant al acestuia: era într-adevăr greu de imaginat un personaj din alaiul Celui Fără Voce colindînd în liniște lumea la lumina opaițului și totodată conducînd comunități întregi în schisma cu Calixtus, Pontianus și Urban I.

În focul invectivelor concrete, însă și în cel al disputelor fundamentale, apare un alt personaj, alimentînd ereziile. Un bărbat mut, colindînd în fruntea unui alai de adepți provinciile. (Ciudat este că Anonimul devine eroul principal și nu personajul păstrat de istorie...)

Bărbatul nu vorbea și nu scria nimic. Nu se adresa în nici un fel numeroșilor săi adepți. Singurul lui mod de comunicare era fapta concretă. Unii dintre primii săi însoțitori, obișnuiți să-i anticipeze acțiunile, interpretau, după cum se pricepeau, tot ce făcea. Cîțiva îi popularizau faptele, încercînd să instituie o ierar-

hie, alții le notau pentru uzul urmașilor^{*}. Cineva a avut ideea de a duce tablele în Sicilia, lăsându-le să plutească pe izvorul Aca-dinei. După vechea tradiție, dacă ar fi fost purtătoare ale unui mesaj fals, înscrisurile s-ar fi scufundat. Textele, după spusele Anonimului, au plutit în continuare. Confirmarea vechilor cre-dințe a venit în sprijinul noilor învățături. Alte argumente pro-veneau din eresuri uitate. Muțenia Celui Fără Voce permitea fiecărui fapt o interpretare în favoarea celor dorite. Bărbatul din fruntea alaiului pestriț nu propaga explicit nici o învățatură, totul era tălmăcit de alții. El părea că nici nu observă mulțimea de adepți, tot mai numeroasă și tot mai revendicativă, ce-l urma. Astăzi am spune că el n-a fost decît o figură manipulată de interese exterioare voinței lui. Din acest punct de vedere, se poate pune sub semnul întrebării și discursul ținut de Anonim după primul său an de tăcere impusă.

Cîteva incidente mai mici și mai mari provocate de ceata Celui Fără Voce au făcut autoritățile să ia măsuri împotriva lui. A fost de mai multe ori arestat, însă de fiecare dată i s-a dat drumul. Pe vremea împăratului Elagabal, cîțiva protectori apă-ruți din senin la Roma au dat întregului grup ce-l urma pe Al Douăzeci și nouălea aparența unei comunități adorînd, ca și împăratul, „piatra căzută din cer“ la Emesa. Cercul împărțit de cruce în patru a fost declarat simbolul acelei pietre sfinte. După căderea împăratului, semnul anonimiștilor și-a reluat vechile explicitări neclare și în sînul sectei, născînd polemici și exco-municări (mai ales) printre adepții cei mai fanatici.

* Au fost voci care au crezut că au recunoscut în Cel Fără Voce și pe autorul necunoscut al celebrei „Scrisori către Diognet“. Nu numai fiindcă documentul a fost, după toate probabilitățile, contemporan cu Anonimul, ci și fiindcă legenda Celui de Al Douăzeci și nouălea nu pare decît exemplificarea vie (și) a celor trei întrebări puse de la fel de necunoscutul (nouă) Diognet. Leonidas pretinde că „Scrisoarea către Diognet“ nu reprezintă decît o decriptare a unui vis de-al Anonimului notat de către unul dintre zeloșii „apostoli“ (poate chiar de către Leonidas însuși).

Noii demnitari ai lui Elagabal, proveniți din păturile cele mai umile, s-au dovedit ușor de cumpărat. Fostul dansator, devenit prefectul Romei, a reușit nu numai să-l elibereze pe Anonim și pe toți cei închiși împreună cu el, dar să le și sporească în mod oficial prestigiul. Ceea ce n-a împiedicat ceata abia eliberată dintr-o închisoare orientală să incendieze orașul, pe motiv că Al Douăzeci și nouălea ar fi vrut-o. În realitate, acesta, se pare, nu a reacționat în nici un fel nici la arestare, nici la eliberare. („Cînd păstrezi amintiri de dinainte de detenție și speranța într-un viitor de asemenea liber, prezentul prizonieratului nici nu există“, teoretizează exegeții anonimiști modelul acesta de atitudine.)

Sub domnia lui Alexander Severus, ceata este etichetată fără dubii drept creștină. Poate că după moartea acestuia au apărut și acuzațiile incidentelor provocate de oamenii Anonimului, pe vremea lui Maximin orice învinuire adusă creștinilor fiind bine venită. Oricum, în decursul succesiunii împăraților, oamenii aceia au fost priviți mereu altfel și mai mult ca sigur că istoria lor s-a scris postum. Cert este că, fiind atît de ușor de teoretizat orice gest al Celui Fără Voce, el a devenit o autoritate inatacabilă pentru numeroși credincioși. Este îndeajuns să-i amintim pe cainiți, care și ei au văzut la un moment dat personificarea aspirațiilor lor în Anonim. Cainiții, interpretînd biblia invers decît toți ceilalți credincioși, vedeau în Dumnezeu un creator imperfect, îl preferau pe Cain în locul lui Abel și puneau sub semnul întrebării binele descris. Numeroșii lor adepți îl aminteau pe Anonim încă o sută de ani după dispariția Celui de Al Douăzeci și nouălea, contribuind și ei ca fiul Nătărăului să supraviețuiască o vreme sub mai multe ipostaze. Pentru că nu numai cainiții îl revendicau, ci și creștinii păstoriți de Hippolytos, esenienii și atîția alții. Pentru toți, el era un model de depozitare a tainei, iar ascetismul său extrem o pildă inatacabilă.

Al Douăzeci și nouălea a fost indiscutabil un personaj straniu, însă omul ciudat era altfel judecat pe vremea lui decît, de pildă, azi. Și chiar dacă un adversar a ajuns să-l numească „nebun“, epitetul n-a fost considerat decît o săgeată polemică

și nimic mai mult. Dimpotrivă, în peregrinările din fruntea cetei sale tot mai numeroase, deciziile ce i se atribuiă în modul cel mai firesc cu putință i-au făcut pe cei ce-l urmau să fie tot mai încredințați că Anonimul este condus de o inspirație de origine divină. Toate minunile precursorilor iluminați i se atribuie: treceri pe ape, vindecări prin atingere și învieri ale unor morți, găsirea de apă și de alimente în deșert, prefacerea în stane de piatră a dușmanilor înarmați.

În Africa, întâlnind în cale doi lei, el își urmă liniștit drumul, drept spre fiarele ce se apropiau gata de atac. Când animalele se aflară de acum la o distanță de doar câțiva pași și toți însoțitorii înspăimântați ai Anonimului rămăseseră cu mult în urmă, Al Douăzeci și nouălea își întinse mina spre dreapta. Leii se opriră și priviră încotro le arătă omul: puii lor erau atacați de niște șacali. Leii porniră în goană să-și apere puii, fără să-i mai intereseze grupul de oameni, ce-și putu urma nestingherit calea.

„Dacă am pornit, vom și ajunge, iar de nu, aceasta fie că s-a întâmplat înainte, fie că se va întâmpla. Spaimetele, a dovedit-o iarăși Cel Fără Voce, nu sînt decît ale prezentului mincinos (ipotetic – nota scribului)“, se comentează pe marginea fragmentului versiunii „Evangheliei anonime“, păstrate printre actele minăstirii Ferme zu Chiuso.

Probabil că pe Elagabal l-au convins sfetnicii că Anonimul n-ar fi fost creștin, ci păzitorul unor culte orientale, pornind de la faptul că Al Douăzeci și nouălea părea să aibă o simpatie deosebită pentru vaci și boi. Era știut că era vegetarian, însă modul cum privea în ochi boii ore întregi, dîndu-le ierburi sau pur și simplu admirîndu-i, era interpretat că ar vedea în blînde cornute animalele cele mai lipsite de poftă și cele mai modeste în trai. În Dacia a întîrziat mai multe zile și nopți într-o prăpastie, în încercarea disperată de a salva o cireadă surprinsă de nămeți. De altfel, se spunea despre el că ar fi fost descendentul unui preot al lui Zamolxis, urmașul lui Pythagoras. Într-o zi, părăsi drumul pe care mergeau și o luă pieptiș peste stînci. Întreg alaiul încercă să-l însoțească, la fel ca de obicei, însă muntele era abrupt și, rînd pe rînd, bătrîni, femeile,

copiii și apoi și cei mai voinici bărbați trebuiră să se lase păgubași. El își continuă calea cu aceiași pași egali dintotdeauna. Dispăru pentru mai multe zile și reapăru împreună cu un bărbat îmbrăcat în straie albe și cu barbă lungă, la fel de albă. Pe vârful muntelui, cei doi se despărțiră și Anonimul reveni printre ucenicii săi. Nimeni n-a aflat vreodată unde a fost și cu cine s-a întâlnit, însă nu exista nici un dubiu că deciziile și faptele Anonimului aveau o finalitate precisă. Cunoscându-l – atît cît putea fi el cunoscut – și urmîndu-l, nimănui nu-i trecea prin cap că s-ar lua după un nebun.

Simpatia arătată boilor era considerată și ea un argument al apartenenței Anonimului la învățătura lui Marcion. Boul era animalul evanghelistului Luca – singurul acceptat de Marcion. Pe de altă parte, Cel Fără Voce venea din est, direcție atribuită de asemenea lui Luca. Faptul că Marcion a murit cu cel puțin zece ani înainte nașterii Anonimului n-a împiedicat pe nimeni, nici măcar pe contemporanii Celui de Al Douăzeci și nouălea, să-l considere pe acest personaj din Evanghelia lui Marcion fiul episcopului din Sinope din Pont. În felul acesta, Anonimul devine un personaj ce scrie opera, dictîndu-i-o autorului ei! Marcion a dus o viață ascetică, privîndu-și nu numai trupul de orice ușurare, dar și spiritul. În disprețul luxului și al bunăstării au trăit destui oameni și înainte de el, învățături ample s-au opus atașamentului față de obiecte și chiar și un strămoș uitat al Anonimului s-a întrecut cu Diogene din Sinope – tot din Sinope! – în privința unei vieți lipsite de orice posesiune materială. Însă asceza lui Marcion s-a întins și asupra mutațiilor gîndului. („O idee nestrunită este mai periculoasă decît un taur lăsat de capul lui!“) Modelul pe care-l urmează în chip declarat este cuprins în evanghelia prelucrată de el după Luca. Modul cum își martelează sufletul și trupul depășește cu mult exemplul eroului principal al scrierii sale. Marcion nu ignora ispita, ci o căuta pentru a o învinge, întrucît fără tentație nu există nici reținere. De aceea Anonimul este plimbat prin toată lumea cunoscută – și cîteodată și mai departe – și unde se ivește o Sodomă și o Gomoră, Cel Fără Voce va zăbovi cu răbdare,

ducînd și acolo simbolul său, ascuns tot mai grijuliu de către toți cei ce-l purtau. Amănuntul este subliniat de mai multe ori de Marcion pentru a explica prin retrocipație propriu-i comportament. În lunga istorie a Celor O Sută, atunci cînd memoria scribului se apără atît de des prin uitare și cînd confuziile de datare sporesc neîncetat prin repetiția năucitoare a unor evenimente în esență atît de puțin diferite în epocile cele mai diferite, cazul acesta, al unui autor ce susține nu numai că descrie viața unui personaj ce abia urmează să se nască, dar care mai și pretinde că a fost continuu influențat în viață de acel produs al imaginației unei perioade ulterioare este, în sfîrșit, o raritate. (Nu unicat, desigur! Nu unicat deoarece scribul nu-și poate lua răspunderea unei afirmații negative, negarantînd că nu s-a repetat fără știința sa un caz asemănător. Au fost chiar și scriitori ce au creat eroi care abia peste veacuri au început să trăiască într-adevăr și, în germene, și-au călăuzit creatorii.)

Oricum, autoritatea Anonimului era în creștere: el a reușit să asimileze în propria-i persoană prestigiul a nenumărate somități. Al Douăzeci și nouălea dădea impresia că nu există aură a unei celebrități care să nu se lipească imediat de nimbul său. Conform acestei iluzii, era firesc ca și toți discipolii unor șefi de școală atrași (în realitate sau nu) de el să fie la rîndu-le asimilați fără putință de scăpare, la fel cum un astru ține sub puterea sa nu numai planetele, ci și sateliții naturali ai acestora. După Marcion și Hippolytos a urmat frigianul Montanus. Nici el n-a mai putut întregi alaiul Anonimului, fiind de mult mort pe vremea cînd Cel Fără Voce a trecut prin Pepuza, cetatea decretată de montaniști drept viitoarea capitală a imperiului creștin milenar. Și Montanus a pribegit, se spune, prin Asia Mică, prin Gallia, prin Italia, prin Africa, asemenea Celui de Al Douăzeci și nouălea. Cele două femei care l-ar fi însoțit peste tot ar fi fost recunoscute și în alaiul lui. (Laurențiu din Cis, descriind aventurile unui personaj mult mai asemănător Anonimului decît lui Montanus, nu uită să le amintească pe Maximilla și pe Priscila. Numeroase transferuri sînt ușor de explicat: printre primii eretici creștini, deviațiile incriminate sînt mai importante

decît săvîrșitorii. Montanus a fost anonimist, însă atunci cînd dispărea Al Douăzeci și nouălea, faima acestuia devine montanistă. Ce importanță mai avea eticheta? Doar erezia trebuia să fie combătută.)

Următorul satelit celebru a fost, în mod logic, Tertullian. Acesta, cel puțin, ar fi putut, conform cronologiei acceptate, să facă parte din convoiul Anonimului. Jurist cu faimă la Roma, cartaginezul Tertullian a trecut la creștinism pe vremea cînd Al Douăzeci și nouălea abia împlinea cinci anișori. Despre modul cum s-a întîmplat să adere Tertullian la creștinism ni s-au păstrat mai multe anecdote, despre aderența lui la montanism s-au scris exegeze. Întîmplările vieții lui ascetice nu mai sînt chiar atît de cunoscute. Tocmai bine pentru a fi și el înregimentat în armata Celui Fără Voce.

Și, în fine, Ţipor. Acesta a fost evreu și nu s-a creștinat nici el și nici altul dintre urmașii săi. Cum de a ajuns să îngroașe rîndurile fanatice ale alaiului Anonimului? O primă și singură explicație s-a dat pornindu-se de la toleranța patriarhului de atunci, Yuda II, cel ce a încercat în toată lunga sa cîrmuire să găsească un *modus vivendi* între iudei și neiudei. Însă argumentul acesta nu ne lămurește – în parte – decît cum de a fost posibil ca Ţipor să-l însoțească pe Anonim fără a fi blestemat de ai săi, dar nu și ce a căutat în mod concret printre ucenicii Celui Fără Voce. Yuda II a fost tolerant, însă în nici un caz ascet. Chiar dimpotrivă. Și nici măcar intențiile lui n-au putut să se materializeze toate și nelimitat: un colegiu tradițional ceda cu foarte mare greutate în fața fiecărui pas încercat de patriarh. Între a putea, de pildă, folosi ulei de la pîgîni și a-i urma pe aceștia este o mare deosebire. Și, dacă nu era montanist, dacă nu urma asceza lui Marcion, dacă nu era amestecat în polemicile lui Hippolytos și nici în cele ale lui Tertullian, ce a căutat Ţipor printre acei oameni? Undeva Ţipor a spus: „Creștinii nu mai au ce pierde. Iată secretul lor: de aceea majoritatea dintre ei sînt niște dezmoșteniți ai lumii acesteia. Nemaisperînd nimic în viață, ei încearcă să obțină compensații cît mai mari după moarte. Prea puțini bogați și puternici pot îndrăzni așa

ceva. Însă speranța adevărată nu constă în viitorul omenirii, ci se rezumă la un mister pur personal. Eu mai nădăjduiesc în soarta mea, de aceea nu vreau să mor.“ Vorbele acestea nu sînt prea ortodoxe și lasă de înțeles că locul aceluia Țipor nu era nici în apropierea sinhedrinului. „Nici“ este o vocabulă determinantă în cazul lui: locul lui nu era nicăieri.

Iar cînd va părăsi, peste ani, ceata Celui de Al Douăzeci și nouălea, își va justifica hotărîrea printr-un citat din Iov: „Un copac și tot are nădejde: cînd este tăiat, odrăslește din nou și iar dă lăstari. Cînd i-a îmbătrînit rădăcina în pămînt, cînd îi piere trunchiul în țărîină, înverzește iarăși la mirosul apei și dă ramuri de parcă ar fi sădit din nou. Dar omul, cînd moare, rămîne întins. Omul, cînd își dă sufletul, unde mai este?“ Ruptura era ireconciliabilă: anonimii investeau în durerile asumate voluntar în viață în nădejdea unei fericiri postume, Țipor nu vedea peste moarte decît speranța în urmași. Însă, pînă să ajungă la aceste concluzii, l-a urmat cu credință pe Cel Fără Voce și a slujit secta cu devotament și energie.

„Cred pentru că e absurd“, ar fi postulat Tertullian, însă absurdul nu primește această calitate decît în contrast cu niște parametri bine încetățeniți. Pentru a-i depăși, trebuie fanatism. Tertullian l-a avut. Și nesfîrșitul alai al Anonimului l-a avut. Descrierea apariției Celui de Al Douăzeci și nouălea este comparată cu o furtună de praf. În frunte mergea Anonimul. Era înfășurat în zdrențe, părul îi era plin de scaieți. El, singur dintre toți discipolii, purta simbolul la vedere, crucea în cercul cusut mare pe piept și pe spate. „Avea niște ochi ca niște tumori înșingerate și o gură ca o rană vie din care se scurgeau, bolborosind, umbrele cuvintelor“ (Laurențiu din Cis). Cel Fără Voce își mișca neîncetat buzele și mai mulți ucenici se străduiau, apropiindu-și urechile sau privindu-l cu atenție, să-i deslușească vorbele. Însă Anonimul îi îndepărta. El nu le vorbea oamenilor, el nu conversa decît cu Unicul lui Zeu. Totuși, pentru unii, aflarea celor spuse de Al Douăzeci și nouălea era o ispită prea mare și, pe furiș, își spionau conducătorul. Cînd aveau impresia

că au reușit să surprindă o propoziție sau chiar o idee, cădeau într-un extaz de mai multe zile, după care se pedepseau amar-nic pentru fericirea pe care și-au îngăduit-o. Penitențele excesive erau semnul că respectivii au călcat interdicția și s-au amestecat în conversația dintre Anonim și Dumnezeu. Vinovații nu se ascundeau, iar ceilalți, la rîndul lor, nu se puteau abține de a nu-i invidia. Drept urmare, se pedepseau și ei. Însă, fiindcă acceptau că prezentul nu este decît reflectarea trecutului (alături de speranța viitorului), fericirea faptului interzis nu-i părăsea. Pentru această fericire, de nelepădat, se pedepseau din nou.

În urma Celui Fără Voce veneau „apostolii“, ucenici căliți ai Anonimului, ce-l cunoșteau de mult și erau în stare – sau credeau că sînt în stare – să-i tălmăcească faptele. Prin tradiție, erau singurii care aveau voie s-o facă. Interpretările lor deveneau imediat literă de lege pentru toți membrii sectei. În cazul cînd doi sau mai mulți „apostoli“ înțelegeau în mod diferit un gest al Celui de Al Douăzeci și nouălea, nu se lua nici o măsură și gestul se considera *taină*. Se mergea mai departe, așteptîndu-se o nouă interpretare. Autoritatea „apostolilor“ era imensă, ei aveau drept de viață și de moarte, hotărîrile lor nu se discutau, ci erau aplicate *ad litteram*. Ei nu mai erau persoane, ci pur și simplu expresia materială a cuvintelor nerostite de El.

Urmau, apoi, toți cei ce se alăturaseră cetei. Numărul lor n-a fost niciodată apreciat cifric. Ar fi fost și greu: cîteodată armata Anonimului era compusă din mii de oameni, mulți mureau, cîtiva se îmbolnăveau și rămîneau pe lîngă drumuri. După o vreme se întîmpla ca unul sau altul să dezerteze. Dar veneau noi aderenți. Mereu mai mulți, din noi și noi teritorii. Toată lumea era acceptată, nimănui nu i se puneă nici o întrebare, însă fiecare povestea, fără a fi silit, nu numai ce l-a determinat să caute alaiul nomad al Anonimului, ci și tot ce a făcut respectivul înainte vreme.

În mijlocul convoiului mergeau alți vechi ucenici, azi le-am spune, poate, „cenzori“. Aceștia aveau puterea de a decide dacă dintre nou-veniți nu trebuia cumva cineva înlăturat.

Cîteodată erau excluși și aderenți mai vechi. Acești veterani, posesorii puterii de a izgoni un credincios, nu trebuiau să dea socoteală nimănui și nu erau obligați să-și justifice hotărîrile. La fel ca și în privința „apostolilor”, și cuvîntul lor era irevocabil. Cei alungați puteau, eventual, să se tîngue, să ceară iertare – uneori pentru o vină pe care nici nu o cunoșteau –, puteau să încerce să înduplece să li se mai dea o șansă. Dar dacă nu reușeau, erau siliți să se îndepărteze cît mai repede și pentru totdeauna. În caz contrar, riscau să fie uciși cu pietre de către cei alături de care împărțiseră pînă atunci greutatea drumului, pîinea și apa.

Se mai aflau, apoi, printre cei ce-l urmau pe Anonim așa-numiții „mirieni”. Printre ei apar și cele două femei asimilate Priscilei și Maximillei. Termenul „mirian” era total impropriu: și „mirienii” erau la fel de fanatici în credință ca și tovarășii lor, se supuneau aceluiași restricții autoimpuse, împărtășeau aceeași doctrină difuză.* „Mirienii” nu erau scutiți de rigorile disciplinei și ierarhiilor impuse de aderența la alaiul Anonimului, însă rolul lor era de a ține contactul cu lumea de afară, de a face rost de minimul de hrană și de îmbrăcăminte pentru toată comunitatea. În fruntea lor erau cele două femei și, se pare, și Tipor, personaj confundat, în această calitate, uneori, cu însuși Anonimul. Întrucît tratau cu necredincioșii, ei erau socotiți doar semi-membri ai cetei și, astfel, locul lor era cu atît mai ingrat: pasibili oricînd de a fi pedepsiți de oficialități, murind cîteodată

* Asceza Celui Fără Voce era extremă în cele mai multe privințe, însă ea nu includea și celibatul și abstenența. De altfel, mulțimea ce-l urma conținea și familii întregi – bunici, soți, copii. Femeile își aveau rolul lor în cadrul sectei – care se voia o lume în lume. Încă fondatorul montanismului se sprijinise pe cele două însoțitoare nedespărțite, Maximilla și Priscila, asimilate apoi cortegiului Anonimului. De aceea nu scandaliza pe nimeni că atît cealaltă Maximilla, cît și cealaltă Priscila se lăudau că au adus pe lume cîte un fiu al Celui Fără Voce. Însemnătatea evenimentului le ridica și mai mult în cadrul sectei, iar scribul poate răsufila ușurat, lanțul nu se întrerupe, succesiunea a fost din nou salvată.

în cele mai cumplite chinuri, acceptau și situația de subordonați morali ai celorlalți sectanți, fiind excluși de la anumite momente inițiatice și neavînd dreptul de a ajunge în apropierea nemijlocită a Anonimului.

Iată primele reguli. Este mai mult ca sigur că ele n-au fost inspirate de către Cel de Al Douăzeci și nouălea, ci de către cei ce-i „interpretau” mișcarea buzelor, cei ce parveniseră la o parte din autoritatea șefului, nevoind să se despartă de ea.* Apoi, locul conducătorului era pus în afara oricărei discuții deoarece el era ultimul care să profite de ascendentul său. Ascetismul lui, împins pînă la limitele rezistenței psihice și fizice, credința lui fanatică și puterea de a-și cheltui întreaga energie doar în scopul susținerii dialogului mut cu Unicul lui Zeu îl făceau aparent indiferent la toate cele din jur. Însă comportamentul acesta era deseori contrazis de o inițiativă ce avea, după aceea, să fie urmată fără crîcnire de către toți ucenicii. De pildă, în itinerarul lor în delta Nilului, oamenii Anonimului au ajuns în preajma localității Buto, străvechiul loc de cult al zeiței cu același nume. Nimeni și nimic n-a prevestit ceea ce a urmat: fără nici un motiv aparent, Cel Fără Voce luă de jos o piatră și o aruncă în prima casă întîlnită. Acesta a fost un semnal: oamenii săi au continuat în mod spontan acțiunea lui, dărîmînd aproape întreaga așezare și ucigîndu-i locuitorii. Armata trimisă în urmărirea devastatorilor se dovedi mult prea puțin numeroasă pentru a putea să-și îndeplinească misiunea. Anonimul, în fruntea cetei lui, trecu printre soldați ca prin mijlocul unui codru rar. Al Douăzeci și nouălea părea că nici nu-i vede pe mercenari și vorbea mai departe cu zeul lui. Unii soldați trecură de partea

* Conform (și) pomenitei „Scrisori către Diognet”, credința n-ar fi o invenție a gîndirii sau a curiozității omenești. Prin urmare, se interpreta că Anonimul ar fi considerat inoportună conversația interumană deoarece ea ar fi îndepărtat oamenii de scop. Doar discuția cu Unicul Zeu ar fi în folosul vieții religioase și decriptarea viselor, cînd tot Dumnezeu ar fi vorbit cu muritorul. Problema dificilă – după cei mai fanatici anonimiști, chiar insolubilă – era transmiterea și altora a descifrării misterului. Cuvîntul mediat era apanajul „apostolilor”.

oamenilor Anonimului. Zvonul celor întimplate străbătu mai repede regiunea decât marșul poticnit al cetei de credincioși. Autoritățile trebuiră să ia măsuri mai ferme și în fața următorului oraș fură convocate nu numai câteva manipule, ca data trecută, ci o legiune întreagă. La sosirea Anonimului, un centurion fu trimis în solie spre a trata cu șeful răzvrătiților. Greșeala lui fu aceea că a încercat să-și îndeplinească solia nemijlocit cu Anonimul. Intențiile romanilor n-au fost prea clare și se pare că ei nu doreau o confruntare, ci doar lămurirea motivelor atacului asupra unei localități oarecare și prevenirea unei noi nenorociri. Comandantul legiunii, un anume Caius Lucius Septimius, se pare rudă cu fostul împărat Septimius Sever, era chiar împuternicit să le satisfacă niște cereri sectanților, în limitele legilor țării. Dar apropierea nefericitului centurion de Cel Fără Voce fu considerată de credincioși drept o profanare. Un gest al șefului fu interpretat ca o întărire a acestei impresii. Centurionul și toți soldații ce-l întovărășeau au fost măcelăriți încă înainte de a apuca să-i spună o vorbă Celui de Al Douăzeci și nouălea. (În unele surse se afirmă răspicat – ca o justificare? – că legionarii ar fi vrut să-l omoare pe Anonim.) Apoi uriașa ceată porni împotriva trupelor puse în poziție de luptă. Ostașii n-au putut face față unei asemenea bătălii: dușmanii lor nu atacau, nici nu aveau arme cu care s-o facă, ci se aruncau direct în lăncile îndreptate spre ei. Dar erau atîția încît oștenii avură impresia că întreaga omenire se năpustește asupra lor. Iar halul cum arătau acești inamici, zdrențele purtate de ei, fețele schimonosite de ură, felul cum sfidau moartea îi făceau să creadă că și morții au înviat și le veneau împotrivă. Cînd masa aceasta, ce nu se mai termina, a dislocat rîndurile legiunii, militarii se văzură călcați în picioare, zgîriați, mușcați. Și nici măcar nu erau ostași cei ce li se opuneau cu atîta cruzime, ci doar bărbați cadaverici, femei, bătrîni și copii. Legiunea o luă la goană, deși nu era urmărită de nimeni. Alaiul Anonimului se refăcu, Al Douăzeci și nouălea pășea în față atent doar la dialogul lui mut; ceilalți îl urmau.

Întreaga provincie era în panică, deși oamenii Celui Fără Voce n-au mai atacat nici o localitate. Numeroși noi adepți se

alăturau mereu și mereu rebelilor. Și traseul sectanților era imprevizibil ca și acțiunile lor. Zvonurile alimentau spaima: într-un loc ar fi fost distrusă o proprietate și totul ar fi fost călcat în picioare: clădiri, animale și oameni. Într-alt loc ar fi fost uciși tot așa niște călători imprudenți, care n-au fost atenți să ocolească sinistrul convoi și, drept urmare, au fost pur și simplu striviți de oamenii care au călcat peste ei. Însă, totodată, se colportau și vești cu totul opuse: Anonimul, străbătînd cu armata sa o regiune infestată de ciumă, i-ar fi însănătoșit pe toți bolnavii, fără ca măcar să se oprească din drum; Anonimul, mergînd printr-un lan de grâu, ar fi atras după el toate rozătoarele, salvînd o recoltă aproape compromisă, iar el și ai lui, traversînd un rîu, toate acele rozătoare ar fi murit înecate; Anonimul ar fi făcut un popas sub un copac bătrîn și, la plecare, ar fi lovit de mai multe ori cu piciorul într-un anumit loc: săpînd acolo, locuitorii sărăciți ai satului vecin ar fi dat de o comoară cu care și-au putut reface viața, în vreme ce o mare parte dintre ei s-au grăbit să îngroașe ceata Celui Fără Voce.

Oricum, Anonimul era pe buzele tuturor și devenise o problemă nu numai pentru Egipt, ci pentru întregul imperiu. Confuzia era cu atît mai mare cu cît zvonurile tot mai extreme se învâlmășeau cu noi incidente, unele cu siguranță reale. De pildă, o corabie cu doritori de a-l urma pe Anonim se scufundă în mare din pricină, se spunea, că era prea înțesată de oameni. Sau din cauza unei furtuni. Sau fiindcă acei pasageri n-ar fi plecat cu gînduri curate. Sau pentru că zeii s-au opus unei asemenea erezii. Sau pentru că Dumnezeu n-ar fi vrut asemenea slujitori. Sau fiindcă...

Pe urmă, ceata își schimbă obiceiul: ziua Anonimul vorbea cu Unicul lui Zeu, iar noaptea își conducea discipolii mai departe. „Mirienii“ făcură rost de o mulțime de opaițe și de ulei, fiecare însoțitor al Celui Fără Voce tratîndu-și opaițul cu aceeași venerație ca și crucea în cerc, cusută acum undeva într-un loc ascuns al hainelor. (În timpul acela apăru moda unor desene florale complicate și sectanții aveau grijă să-și introducă simbolul încastrat în meandrele desenului.) Al Două-

zeci și nouălea îi lăsa să treacă în fiecare seară prin fața lui pentru ca ei să-și aprindă opaițul de la opaițul lui și momentul devenise apogeul tainei.

Și deplasarea cortegiului devenise un spectacol în sine: un șarpe uriaș, palpitând în mii de lumini și tîrîndu-se într-o tăcere mormîntală. Oamenii erau desculți și nu li se auzeau nici pașii în praf. Totul părea ireal și impresia era cutremurătoare.

(În legătură cu obiceiul anonimilor de a se deplasa noaptea și de a zăbovi ziua, influența a fost atribuită, în mod greșit, cainiților, doar fiindcă ordinea firească era inversată. Mult mai degrabă ar trebui căutată cauza în căldurile sufocante ale deșertului, acolo unde a fost semnalat întîia oară acest mod de peregrinare a sectei. Anonimul trebuia să fi văzut că doar el singur era capabil să umble prin dogoarea zilei și că ucenicii săi se prăbușeau, rînd pe rînd, în nisip. Atunci ar fi început să umble noaptea și obiceiul s-a păstrat pînă la ultimele semnalați ale sectei.)

Episodul s-a terminat în mod neașteptat, așa cum imprevizibil a fost întregul drum al Anonimului. Alaiul său a apărut brusc în preajma reședinței guvernatorului provinciei. Acesta n-a mai găsit nici măcar răgazul de a fugi, iar soldații avuți la îndemîină nu-i puteau asigura în nici un caz securitatea, mai ales după experiențele trecute. Dar, spre surprinderea generală, Anonimul se așeză în parcul din fața palatului și, risipindu-se în jur, oamenii săi îi urmară exemplul. De la etaj, guvernatorului nu-i venea să creadă: tot orașul, cît putea să cuprindă din el cu ochii, era plin de oameni zdrențăroși, stînd pe jos și blocînd absolut toate căile de acces. O mulțime oribilă infectase din senin frumoasa grădină, municipiul, grădinile din jur. Aveai impresia că toți morții lumii veniseră la acea întîlnire și că așteptau ceva ce trebuia în curînd să aibă loc.

Timpul trecea și nu se întîmpla absolut nimic. După o zi, în care gloata aceea nici măcar nu mîncase, guvernatorul reuși să trimită mesageri în taberele din jur. Încetul cu încetul, sosiră trupe și începu curățirea localității de la margini spre centru. Sectanții se lăsară prinși fără a opune nici cea mai mică

rezistență. Dar erau atîția încît, practic, n-aveai unde să-i duci și nici să-i omori pe toți nu părea rezonabil. Pe urmă, mai exista și teama ca nu cumva șeful lor să se trezească din letargie și să le ordone să treacă la acțiune, iar ei, fiind încă suficient de mulți, ar fi putut devasta cu ușurință toată cetatea. În această stare de spirit, acțiunea de îndepărtare a aderenților Anonimului de la periferii spre centru dură aproape o săptămîină. Curios era că oamenii aceia – spun sursele – nici n-au mîncat, nici nu s-au sculat din locurile lor în tot acel timp. Cînd a fost prins și șeful, ultimii și cei mai apropiați ucenici de-ai săi erau aproape morți de foame și de sete. Li s-a dat de mîncare și de băut, însă ei nu s-au atins de nimic pînă ce nu au fost înștiințați că și Cel Fără Voce a băut o ulcică de lapte.

De ce s-au predat astfel oamenii Anonimului? După aceste evenimente, Cel Fără Voce și cei ce păreau colaboratorii lui cei mai apropiați au fost duși sub pază la Roma, dar masa imensă de aderenți fu lăsată să se întoarcă la casele ei și dată pe mîna autorităților locale. Ordinul suna ca fiecare fost sectant să-și reia viața de dinainte, însă nu mai avea voie să părăsească localitatea, iar în cazul că magistratul în jurisdicția căruia se afla avea vreo îndoială în legătură cu comportarea reîntorsului, putea să ia orice măsură credea de cuviință, inclusiv pedeapsa cu moartea sau decăderea din drepturi a împricinatului. (Comportarea reală a diverșilor indivizi din fosta ceată a Anonimului nu se mai poate reconstitui nici măcar aproximativ, scrierile ulterioare atribuind, după interes, cîte unui anonimist meritele martiriului sau noi dovezi de erezie ori chiar delict de drept comun. Singura informație ce i se pare cu totul plauzibilă scribului este cea provenind de la același Laurențiu din Cis*, care afirmă că mulți dintre reîntorși s-au prăpădit la scurtă vreme, nemaiputînd să se adapteze la o viață normală.) Dintre însoți-

* Nu este întîmplător că acest autor este atît de des citat de scrib: despre viața și faptele Anonimului aproape că nu ne-au rămas alte mărturii scrise.

torii Celui Fără Voce se mai cunoaște cîte ceva numai în măsura în care și-a creat și figurantul o biografie proprie. Hippolytos, se știe, și-a continuat schisma și după moartea lui Calixtus și lupta împotriva lui Pontianus (în timpul și după moartea lui Urban I) i-a dus pe amîndoi în surghiunul din Sardinia, unde se vor sfîrși. Tot în același timp cu Urban I se va stinge și Tertullian. Țipor va dispărea în neantul de unde a apărut, însă va apuca să-și motiveze ruptura cu Anonimul: „Oamenii aceștia, va spune el despre aderenții Celui Fără Voce, au alterat premisa dăinuirii, transferîndu-și speranța în viața de după viață. Or, în firea muritorilor este de a mai găsi o nădejde în traiul dăruit lor de Dumnezeu, motiv pentru care se atașează atît de bicisnic și de adînc uman de tot ce le aparține pe acest pămînt: trup, rude, urmași, bunuri și necazuri. Pentru că și necazurile sînt tot *ale lor*. De nimic ce le este dat nu trebuie să se despartă, indiferent de răsplata de după moarte!“ Aceasta era motivația teoretică a despărțirii lui Țipor de Al Douăzeci și nouălea. Însă ce a făcut în continuare, cu cine s-a asociat și unde l-au dus pașii nu vom afla pînă ce nu va apărea – el sau un urmaș de-al său identic – în viața altuia dintre Cei O Sută.

Se pare că, inițial, Anonimul ar fi fost dus legat la Roma împreună cu „apostolii“, cu cele două femei, „Priscila“ și „Maximilla“, cu alți apropiați și că ar fi fost osîndiți cu toții la muncă într-o carieră de piatră, spre a pieri acolo de epuizare, uitați de toată lumea.

Revenirea în capitală a fost descrisă în spiritul făgăduielii Celui de Al Douăzeci și nouălea, atunci cînd a plecat tînăr de acolo, urmat doar de o mînă de rude și apropiați: „Am plecat pentru ca să vin, ar fi spus el atunci. Acum picioarele mele nu mă pot încă susține îndeajuns, dar cînd mă voi întoarce, voi avea mii de picioare și ele mă vor duce după cum mi s-a arătat!“ În timp ce a fost escortat la Roma, Anonimul s-ar fi îmbolnăvit și ar fi fost dus în brațe, pe rînd, de către sutele de adepți care, la lumina a nenumărate opaițe, însoțeau, împotriva tuturor interdicțiilor, prizonierii. Tot alaiul acesta ar fi reprezentat „miile

de picioare“ ce „l-au dus după cum i s-a arătat“. Această intrare a Anonimului în Roma a semănat mai degrabă cu un triumf. Cei ce l-au cărat, la rîndul lor, cîte o bucată de drum și-au revendicat intrarea în legendă. „Picioarele Anonimului“ au rămas cele mai înalte personaje ale ierarhiei secrete a sectei, după moartea conducătorului ei.

Poate că Al Douăzeci și nouălea a fost într-adevăr înconjurat încă și în acele clipe de mulți adepți și de aceea autoritățile, de frica unor noi tulburări, au ezitat să-i condamne pe capii confreriei la moarte. Însă și în mină Anonimul refuză să lucreze. Nici bătaia, nici înfometarea nu l-au putut îndemna să-și înceteze dialogul neîntrerupt cu Unicul lui Zeu. După unele informații (Laurențiu din Cis, Teodoret, Arnobiu, Vasile din Tarent), ar fi murit ca un martir, împreună cu însoțitorii și însoțitoarele sale, care, bineînțeles, îi urmară exemplul de nesupunere la pedeapsă. După alte mărturii, Anonimului i s-ar fi dat drumul, autoritățile fiind impresionate de impasibilitatea sa la orice i se întîmpla. El ar fi continuat să colinde provinciile, însă ferindu-se să mai adune în jurul lui aderenți. Astfel este întîlnit în diferite regiuni ale globului, neconținându-și minunile și felul de viață. Nemaiavînd uriașul cortegiu în urma lui, nu mai prezenta nici un fel de pericol pentru ordinea publică. Dimpotrivă, era considerat o primejdie doar pentru creștini, o armă în interiorul acestei comunități, căreia îi opunea propria sa doctrină, nepusă în cuvinte, ci manifestîndu-se prin asceză și fapte.

Acceptînd sau nu părerea că Al Douăzeci și nouălea n-ar fi pierit în cariera de piatră, ultimele fapte ale Anonimului sînt și cele mai fabuloase. Ele sînt colorate de zvonul morții sale în minele din Sardinia, prin experiențele *ulterioare* aceluia eveniment. Cîteodată revine însoțit de cîte unul dintre cei mai cunoscuți discipoli, ucenic ce i-a împărtășit soarta, de cele mai multe ori hălăduiește singur. Se întîmplă să nu fie recunoscut decît întîmplător sau printr-o faptă pe care o lasă în urmă. Conform „Evangheliei suplimentare“, citate de Tertullian, în Gallia, în timpul unei molime printre vite, nu departe de Vercellae, o fată îl visează într-un anumit crîng. Dimineața, fata merge acolo și

găsește în locul visat un izvor unde-și mînă animalele bolnave, cele ce i-au mai rămas. Ca prin minune, vitele se însănătoșesc. Întrebînd oamenii locului, i se spune că, într-adevăr, cu o zi înainte, fusese văzut prin preajmă un bărbat cadaveric, cu o cruce într-un cerc cusute pe zdrențe, avînd ochii ca niște tumori însîngerate și o gură ca o rană vie, din care se scurgea, bolborosind, ecoul unor cuvinte.

Și în alte țări Anonimul este recunoscut doar după ce i-a apărut cuiva în vis. Lipsită de rațiune, revenirea în acest fel a Celui Fără Voce a avut o influență mai mare decît povestirile savant pregătite despre alte personaje. Nu este singura dată cînd iraționalul a pus în mișcare masele, chiar dacă istoricii văd de datoria lor să caute întotdeauna doar motivele logice.

Nici a doua moarte a Anonimului n-a fost considerată definitivă. Pe vremea persecuțiilor crunte ale împăratului Maximin, Anonimului i s-a pregătit o execuție exemplară. Plîngerile împotriva lui au fost teribile și au venit din diferite tabere. Pînă să fie supus martirajului, au fost uciși în chinuri doi nenorociți vinovați de a-i fi semănat într-o oarecare măsură. Sfirșitul acelora a fost jalnic, spre bucuria detractorilor săi. Cei ce credeau în el, „anonimii“, numiți astfel nu numai fiindcă erau ucenicii declarați ai Celui Fără Voce, ci și pentru că, la fel ca el, se depărtaseră de numele purtat pînă atunci, vedeau în acele confuzii veșnica reînviere a sfîntului lor, iar în proba martirajului repetata asceză dusă pînă la ultimele-i limite. O a treia execuție, descrisă amănunțit de Laurențiu din Cis, pare să marcheze sfirșitul oficial al Anonimului în anul 237 e.n. Personajul, care nu mai vorbise de zeci de ani cu oamenii, ar fi spus, la auzul osîndei, niște cuvinte interpretate apoi în fel și chip: „Iarba crește și vara – la lumină, și iarna – sub pămînt. Ea este aceeași. Ea n-are nume, fiecare fir se numește iarbă. Destinul ei vizibil și invizibil este dat de minunea care a făcut rădăcina să dăinuie. Miracolul rădăcinii este totul, restul apare și dispare spre slava sa.“ (Cineva a încercat să explice neoplatonismul lui Sinesiu din Cirene în cuvintele Anonimului – „Tu ești rădăcina celor prezente, a celor trecute, a celor viitoare, a celor care sînt.

Tu ești tată, tu ești mamă, tu ești bărbat, tu ești femeie, tu ești glas, tu ești tăcere, fire născătoare de fire“. Citatul din Sinesiu, în măsura în care ar putea fi generat de cele spuse de Cel de Al Douăzeci și nouălea, ar dovedi prezumtiva influență exercitată de acesta încă două veacuri mai târziu. Este însă la fel de adevărat că aceleași cuvinte au fost interpretate și altfel, pînă la a se construi, pornindu-se de la ele, adevărate teorii, unele mai mult decît absurde. Oricum, semnalările Celui Fără Voce ca peregrin făcător de minuni nu se termină o dată cu anul 237.) Discipolii doreau să-l revadă și au fost (cel puțin) două cazuri cunoscute de uzurpatori. Ambii au plătit cumplit rolul pe care și l-au asumat, unul neputînd suporta destulă vreme ascetismul extrem, celălalt fiind în mod sigur un alienat mintal.

Anonimii, ca sectă, au reapărut în număr mare sub Filip Arabul, tolerant cu creștinii și, probabil, el însuși creștin. Că au fost izolați și persecutați tocmai la sfîrșitul domniei acestui împărat atît de îngăduitor poate fi pus pe seama dușmăniei de care aveau parte aderenții Celui Fără Voce chiar dinspre creștini (deși poate că scribul se înșeală și motivele să fi fost altele). În orice caz, ei dispar încă pe vremea unui august binevoitor și sînt stîrpiți definitiv de către Decius, care n-a mai făcut nici o deosebire între diferitele fracțiuni. De aceea, de la jumătatea secolului al patrulea, existența lor devine legendară, înainte de a se stinge cu totul. Ștergerea sistematică a urmelor faptelor lor s-a făcut mai târziu, însă cei ce au depus acele eforturi n-au îndeplinit decît cea mai adîncă dorință a Anonimului, trecerea lui definitivă în uitare.

În arhivele lăcașului de la Ferme zu Chiuso, paginile însemnate cu crucea în cerc au fost parcă dinadins învălmășite printre alte hîrtii. Ceea ce a găsit scribul nu este decît rodul unei fericite întîmplări. O altă asemenea întîmplare l-a adus pe scrib înaintea unui desen înfățișînd un grup statuar. Monumentul nu mai există astăzi. O mărturie, mai timpurie, a aceluiasi grup statuar, înfățișată pe un desen al manuscriselor de la Ferme zu Chiuso, mai păstrează printre figuri și personajul nostru, ușor de recunoscut după semnul de pe piept. Într-o a doua variantă,

Anonimul lipsește. Cel puțin în cazul acesta, Cel Fără Voce a avut dreptate: ce importanță au orgoliile și timpul? Nici restul monumentului, partea lui convenabilă, nu ni s-a păstrat. Practica oficială descoperită de antici, de a scoate sau înlocui de pe basorelieful și statui întruchipările celor căzuți în dizgrație, s-a dovedit, prin prisma efemerului general, un efort inutil.

Spre mulțumirea fiului Nătărăului, Cel Fără Voce deveni Cel Fără Nume. Pînă să i se șteargă cu totul amintirea, el mai rătăcește cîteva veacuri prin lume, întotdeauna singur, întotdeauna mișcîndu-și buzele într-un dialog cu un partener doar de el văzut, întotdeauna respingător de murdar și de zdrențaros. Dar niciodată nebun, mai degrabă periculos, stăpîn de la sfîrșitul veacului al treilea al unor puteri ale întunericului, mînuind fulgerul – pe care-l smulgea din cercul unde îl ținea închis – și transformîndu-i în stane de piatră sau în animale damnate pe toți cei ce ar fi încercat să-l oprească în vreun fel din marșul său fără sfîrșit. Anonimul ajunge să nu mănînce *niciodată*, să nu doarmă *niciodată*, să colinde lumea nelăsîndu-i-se liniștea și nedăruindu-i-se odihna, drept pedeapsă pentru ereziile-i trecute. Al Douăzeci și nouălea termină ca o stafie, ca una dintre multele stafii ale antichității tîrzii. Imaginea lui devine tot mai imaterială și cu atît mai înfricoșătoare, pînă ce se volatilizează cu totul.

Suprema asceză înseamnă lepădarea oricărui orgoliu: dispariția fără urmă. Cînd anonimiștii sînt excomunicați oficial, din ultimele exemplare ale evangheliei lor arse nu s-a legalizat decît ceea ce se întîmplase de mult: numele și faptele Celui de Al Douăzeci și nouălea se răspîndiseră în cele patru vînturi. Vorbitul fără voce a fost arma prin care Anonimul a avut grijă, în această supremă asceză, ca nici măcar cuvintele să nu-i primească o formă materială.

Dar oamenii, credincioși speranței, au investit pînă și umbra Anonimului cu nădejdea în urmași: atunci cînd, în nopți ploioase, se aude foșnetul frunzelor, se mai spune în multe locuri și astăzi că dracul își cheamă copiii. Este un diavol ce nu știe

vorbi cu voce tare, ce doar bolborosește, câteodată mai tare, alteori mai încet, chiar și atunci când noi nu-l auzim.

Asemenea atîtora dintre Cei O Sută, Al Douăzeci și nouălea a fost un dușman al celor ce gîndeau altfel și un eretic pentru cei mai mulți dintre cei cu care a fost asimilat. Dar, spre deosebire de ei, ceea ce a făcut i-a fost suficient, nimeni neputîndu-i face nici bine și nici rău. Prin prisma aceasta, scribul nici nu-l poate numi om.

AL TREIZECILEA

(208-260)

– „Trei Cuțite“ –

Despre frumusețea vieții

Anonimul nu le-a cerut castitate celor ce-l însoțeau, la fel cum n-a pretins nici alte privațiuni din partea lor. În cumplicatele-i asceze, nu refuza semnele de adorare ale ucenicilor, însă nici nu reacționa în vreun fel când cineva îl atingea spre a se umple de ființa lui. În exaltarea lor, multe femei l-au iubit mistic, dar nu și suficient de ezoteric încât să nu se nască și copii din aceste adorări. La începutul a ceea ce numim noi astăzi secolul trei al erei noastre, nu erau puține adeptele Celui de Al Douăzeci și nouălea care susțineau că au adus pe lume copii de-ai Anonimului. Strălucirea unui astfel de renume era atât de mare, încât moda de a pretinde a fi mama unui vlăstar al Celui Fără Voce s-a păstrat încă multă vreme, chiar și după ce Anonimul dispăruse de mult și „soațele“ sale se împodobeau cu roadele zămislite doar cu Amintirea Lui. Asemenea altor daruri avute, ascetul fusese și deosebit de fecund, el putând lăsa grea o femeie doar atingînd-o cu mîna pe frunte sau,

cîteodată, numai privind-o. Sigur, personajul nostru a fost total insensibil și la o asemenea faimă. Nimeni n-a putut să-i smulgă vreodată acceptarea vreunei paternități, deși, la fel cum iubise întotdeauna animalele, era înduioșat și de prezența copiilor. A oricăror copii. Îi privea ore în șir cum dădeau din mînuțe și, fiindcă nu contenea în tot acest timp să miște din buze, se considera că se roagă pentru ei. Dar n-a făcut niciodată vreun semn că ar dori să vadă din nou un anume prunc sau că ar fi nemulțumit cînd un altul i se lua din față. Într-o singură iarnă, cînd fusese foarte frig, însă el nu acceptase nici un adăpost și-și continuase hoinăreala nesfîrșită prin lume în fruntea alaiului său, luă la el un nou-născut și, ținîndu-l strîns de corp, pentru a-i da din propria-i căldură, îl duse multe ceasuri în acest mod în fruntea cortegiului. Adeptii au pretins, apoi, că în tot acel răstimp, copilul n-a plîns niciodată, nu s-a îmbolnăvit de vremea neobișnuit de aspră, ba, hrănindu-se din căldura emanată de trupul Anonimului, a devenit mai vînjos decît alții, mai sănătos și mai frumos. Întrucît a fost purtat atîta de către Al Douăzeci și nouălea, fericita mamă a pruncului a putut să pretindă, mai mult decît oricare alta, că fiul ei se trage direct din Cel Ales.

Spre marea mulțumire a mamei sale, nimeni nu i-a contestat pruncului ei filiația. Astfel a crescut Al Treizecilea în mijlocul altor copii – unii susținînd că-i sînt frați după tată –, pribegind fără odihnă dintr-o provincie într-alta. Pentru o instrucție adevărată nu era timp într-o asemenea comunitate, încît fiul Anonimului era primul analfabet dintre Cei O Sută. (Mai tîrziu, el se va lăuda cu neștiința de carte: n-a fost și Maximin Tracul analfabet, ceea ce nu l-a împiedicat, în calitate de împărat, să bage spaima în toți străinii și în toți romanii?)

La opt ani, Al Treizecilea fugise pentru prima oară de lîngă marea-i familie. Înnebunită de grijă, mama convinse mai mulți bărbați să meargă să-l caute. Copilul nu putuse fi găsit, însă reveni el singur peste vreo două săptămîni, aproape mort de foame și de oboseală.

După o vreme, fugi din nou. De atunci, disparițiile sale au devenit tot mai numeroase și tot mai lungi. O dată s-a întors cu un câine uriaș, negru, mai înspăimântător decât Orthos, dulăul bicefal omorât de Hercule. Altă dată sosi înarmat cu mai multe cuțite, cu care învățase, între timp, să tragă la țintă și să ciopească obiecte din lemn. De acele cuțite nu s-a mai despărțit niciodată și, datorită modului cum știa să le mânuiască, fusese poreclit – spre marele necaz al mamei sale – „Trei Cuțite“.

Pe la zece ani dispăruse definitiv din sînul comunității și multă vreme nu s-a mai știut nimic despre el. Într-o zi, oamenii Anonimului fură cît p-aci martorii întîmplători ai unei execuții: la o încrucișare de drumuri, se întîlniră cu un pîlc de soldați ducînd cu ei un condamnat tînăr. Singurul pîrînd să-l recunoască fu chiar Al Douăzeci și nouălea, de obicei atît de indiferent la cele ce se petreceau în jur. Datorită atenției sale bruște, l-au privit mai cu luare-aminte și discipolii și l-au recunoscut pe Trei Cuțite. Socotind că acesta nu putea avea mai mult de paisprezece ani, oamenii s-au grăbit să le împărtășească soldaților că sînt pe punctul de a ucide un copil. Însă comandantul oștenilor le-a răspuns că el a primit ordinul de a-l executa pe criminal și, avînd în vedere delictele grave de care se făcuse acela vinovat, vîrsta nu mai avea nici o importanță. Vina băiatului părea într-adevăr cumplită, în caz că era adevărată, și mama Celui de Al Treizecilea degeaba se străduia să-i convingă pe adepții Anonimului să-i elibereze cu forța odrasla păcătoasă, nimeni nu se clinti din loc. Cel Fără Voce însuși, mișcîndu-și neîncetat buzele, privea țintă la băiat, fără însă a întreprinde nimic. De departe, un câine negru uriaș dădea tîrcoale grupului.

Cîmpia era netedă în locul acela, doar la picioarele unicului copac se bifurca drumul unde s-au întîlnit oamenii Anonimului și oștenii ducîndu-l pe osîndit. De copacul acela hotărî căpetenia militarilor să-l spînzure pe Trei Cuțite, de frică, recunoscîndu mai tîrziu, ca mulțimea zdrențăroasă a Celui Fără Voce să nu încerce să-l slobozească. Condamnatul părea să fie într-adevăr mult mai matur decât pretindeau cei ce au spus că l-au recunoscut. Cînd i-au pus lațul de gît, a început să rîdă. N-a

îneebunit, le-a spus celor de față printre sughițuri, însă se simțea răzbunat: pe el îl vor spînzura, însă copacul de care va atîrna a fost și este semnul unei comori uriașe îngropate cu o generație în urmă de un adept de-al lui Pescennius Niger, pretendentul la imperiu înfrînt de Septimius Sever. Cînd, după bătălia de la Issos, Pescennius Niger își pierdu viața și deveni limpede că noul împărat nu-i cruța defel pe adepții celui ce a murit, povesti Trei Cuțite, un patrician bogat, fost consul, părăsi în grabă Italia și, ca să nu fie stînjenit în fugă, își îngropă cea mai mare parte a averii chiar sub copacul lîngă care se aflau. Omul spera ca vremurile să se liniștească și să poată reveni spre a-și recupera comoara. Însă patricianul fu trădat de un servitor și, drept urmare, prins și ucis de oștenii împăratului. Trei Cuțite cunoștea taina chiar de la acel serv mizerabil, mort între timp și el într-o încăierare dintr-o cîrciumă din apropiere. Ticălosul revenise cu gîndul de a recupera el bogățiile ascunse, însă n-a mai apucat să-și ducă planul la îndeplinire.

– Nu cumva l-ai omorît tu și pe bărbatul acela? l-a întrebat comandantul soldaților.

Trei Cuțite se mulțumi să rînjească.

– După ce voi atîrna de copac, o să săpați mult și bine toată cîmpia asta. Comoara tot la locul ei va rămîne.

Oamenii Anonimului se așezară pe jos, privind la cele ce se întîmplau în fața lor. Soldații se apucară să sape după indicațiile condamnatului, dar acesta nu se înghesuia să le ofere semne prea exacte. O singură dată au dat legionarii de ceva tare și au avut impresia că au ajuns la țintă. Însă Trei Cuțite începu să rîdă cînd i-au pus din nou ștreangul de gît.

– Cînd voi atîrna de copac, o să săpați mult și bine.

Soldații au căutat mai adînc în pămînt, iar acolo s-au lovit de acel ceva tare. Era un strat de piatră și, sub el, un vas cu bani de aramă.

– Pe ăștia i-or fi aruncat ca lipsiți de valoare, rînji Al Treizecilea.

Oamenii Anonimului ședeau și priveau, doar căpetenia lor își mișca neconținut buzele într-o discuție nesfîrșită cu Unicul

lui Zeu. Departe, în cercuri concentrice, câinele negru continua să dea tîrcoale. Soldații săpară pînă seara, fără a mai găsi nimic. Cuvintele lui Trei Cuțite erau, însă, surprinzător de exacte.

– Acum veți găsi lut galben, le spunea el, și, cînd era dată iarba la o parte și ridicat primul strat de pămînt, urma într-adevăr o fișie galbenă și lipicioasă. Aici vi se vor dovedi neputincioase uneltele, rînjea Trei Cuțite și cazmalele se loveau de rocă tare, rupîndu-se. Doar aceste intuiții i-au făcut pe soldați să continue să caute comoara partizanului lui Pescennius Niger, iar seara, obosiți, uitară să-l mai spînzure pe osîndit.

A doua zi n-au mai avut pe cine executa. Noaptea, Trei Cuțite fugise, deși fusese legat fedeleș. Câinele lui negru l-ar fi dezlegat, susțineau oamenii Anonimului, însă nici ei n-au prins de veste cînd a dispărut Al Treizecilea.

Trei Cuțite pieri din nou din cîmpul vizual al adeptilor Anonimului și nu mai reveni printre ei decît după alți cîțiva ani. Curios era doar cum de-i mai găsea în lumea cea mare pe ei, care niciodată nu știau unde o să-i prindă ziua de mîine și a căror arie de hoinăreală era la fel de întinsă ca însăși lumea umblată de oameni.

Trei Cuțite sosi într-o seară și ei nu l-au mai recunoscut decît după dulăul uriaș, devenit parcă și mai negru, și mai înspăimîntător. Al Treizecilea, la rîndu-i, mai crescuse, se lățise în umeri și purta o barbă ce-l făcea să pară cu totul alt om decît băiețandru imberb scăpat ca prin minune de spînzurătoare. Din nou Anonimul fusese cel ce dăduse semne de tulburare simțindu-l în apropiere, iar oamenii consfințiră că era vorba despre Al Treizecilea după dulăul ce-l însoțea pe străin.

De data asta, flăcăul părea spășit și ascultător. Își manifestă dorința să rămînă pe veci alături de marea sa familie și s-o slujească după puterile-i netrebnice și, cum Anonimul nu-l alungă, ba chiar îl mîngîie scurt pe frunte, toți cei de față găsiră încă o confirmare că-l au în fața lor pe fiul Celui Fără Voce și interpretară întreaga întîmplare ca pe o nouă ilustrare a pildei „Întoarcerii fiului risipitor“.

O vreme, prezența tînărului printre ucenicii Anonimului fusese apreciată mai mult decît ca o favoare, ca un semn divin: Trei Cuțite adusesese disciplina în acel alai eterogen, oamenii pri-meau regulat de mîncare, cînd soseau într-o localitate erau cazați. Al Treizecilea se dovedea un excelent organizator și, poate, singura minte limpede printre toți acei exilați. Cînd era admis un novice bogat, averea aceluia nu mai era împărțită în cele patru vînturi, ca pînă atunci, ci folosită pentru a acoperi nevoile curente. Singurul necaz în privința lui Trei Cuțite era dulăul negru, urlînd noaptea mai cumplit decît paznicul infernului.

Apoi s-a aflat – cine știe cum? – că Trei Cuțite a violat o vestală și că era căutat în întreg imperiul, iar el, isteț, și-a găsit cel mai bun refugiu printre zdrențăroșii Anonimului, unde putea fi sigur că nu-l va mai găsi nimeni.

Cînd comunitatea a intrat sub influența directă a lui Hippolytos, Trei Cuțite a devenit mesagerul dintre episcop și oamenii Anonimului. Chiar dacă, formal, alaiul acela pestriț fusese asimilat unei colectivități creștine, autoritatea Celui Fără Voce nu era contestată de superiori. Al Treizecilea bătea drumuri lungi pentru a aduce solii apostolice sau pentru a se interesa de instrucțiuni. Cu aceste ocazii lipsea tot mai des și tot mai mult timp. Oamenii știau că e iar printre ei nu numai după lătratul nocturn al dulăului, ci și după faptul că în acele perioade mîncarea era mai abundentă, iar, dacă intrau într-un sat, erau bine primiți.

Pînă cînd, într-o zi, după ce Trei Cuțite lipsise cam de mult, veni zvonul că a fost prins de oamenii stăpînirii și executat. Nimeni n-a comentat vestea, însă nici părere de rău n-a simțit vreunul pentru el.

Totuși știrea se dovede falsă: Al Treizecilea și cîinele lui mai reveniră o dată în alaiul Anonimului. Primirea care li s-a făcut a fost mai degrabă ostilă: nimeni nu-i putea reproșa nimic personal, dar aerul din jurul său se dovedea prea infestat de zvonuri sinistre, iar dulăul înfricoșător ce-l însoțea tot timpul venea ca o confirmare vie a aceluia renume. Este probabil ca personajul însuși să fi simțit reacția celor din jur și, poate și de teama de a

nu fi denunțat, dispăru iarăși, pentru ultima oară, din mijlocul cortegiului tatălui său.

Dar, fiindcă nu era prudent să colinde singur printre posturile de soldați provinciile, găsi o trupă de actori, unde atît el, cît și cîinele, păreau cît se poate de potriviți. La reprezentațiile noilor săi tovarăși, dobîndi repede un renume prin iscusința cu care arunca la țintă, putînd încadra o femeie ce stătea cu spatele la o scîndură cu cuțite azvîrlite de la treizeci de pași. Niciodată n-a greșit, chiar și cînd numerele îi deveniseră tot mai riscante, el țintind cu cuțitele postat după un gard sau sărind între timp coarda. (Doar legat la ochi nu s-a lăsat niciodată.)

Cu noua-i îndeletnicire îi trebui doar puțină vreme ca să devină punctul de atracție al întregii trupe. Mai ales după ce, în urma cîtorva săptămîni foarte reci, muri girafa, cealaltă curiozitate majoră a cercului și, nu mult mai tîrziu, și capra cu două capete. Trei Cuțite devenise efectiv o celebritate. La început, prudența nu-l lăsă să uite că faima era ultimul lucru ce îi lipsea, ea putîndu-l duce oricînd direct în atenția autorităților. Însă orgoliul îi era prea mare, iar faptul că dăduse nenumărate reprezentații, chiar și în locurile unde fusese arestat și nu-l mai recunoscuseră nimeni, îl făcu să devină tot mai îndrăzneț și tot mai nepăsător la primejdia de a fi identificat cu urmăritul. La început, purtase o mască pe față – spre a fi mai înfricoșător, le explicase colegilor – și aparițiile lui aveau într-adevăr darul de a produce fiori în public. Însă artistul simțea tot mai mult nevoia de a fi aclamat și pe stradă, de a fi admirat și ca persoană particulară, nu numai ca aruncător de cuțite. Renunță la mască, sacrificînd o parte din efectul spaimii pe care o inspirase anterior, dar mărind mereu dificultatea execuțiilor.

Devenise atît de popular încît trupa era așteptată cu mult înaintea sosirii ei într-o localitate, faima premergînd-o și tot restul spectacolului fiind acceptat doar ca o pregătire pentru numărul aruncătorului de cuțite. Aceasta ar fi fost pricina, s-a susținut apoi, pentru care, din invidie, s-ar fi înscenat de către colegii de trupă evenimentul care a dus la îndepărtarea Celui de Al Treizecilea dintre artiști. Adevărul este altul: chiar condu-

cătorul trupei puse totul la cale deoarece întregul ansamblu începuse să se reducă la un singur număr – ceea ce n-ar fi fost o mare nenorocire –, însă tocmai aruncarea cuțitelor lipsea câteodată din reprezentație, fapt ce-i scotea din minți pe spectatori. Trei Cuțite respecta tot mai puțin disciplina colectivului, pleca înaintea unui spectacol și revenea abia a doua zi dimineața sau peste o săptămână. Succesul de care se bucura la femei era mare și nu era om să-l poată reține de la o aventură, chiar dacă din pricina ei sacrifica evoluția anunțată a trupei.* Conducătorul ansamblului, după ce fusese expus celor mai violente proteste ale unei mulțimi frustrate și după ce gândi îndelung ce e de făcut pentru a nu se pomeni într-o bună zi chiar omorât cu pietre de o gloată furioasă, hotărî că lucrul cel mai înțelept ar fi să scape de vedetă și, reluându-și de altundeva reprezentațiile mediocre, dintr-o provincie unde nimeni n-a auzit de Trei Cuțite, să revină la renumele mai modest, dar mult mai solid al vechii sale trupe.

Într-o zi, spre seară, Trei Cuțite sosi cu o tânără îndrăgostită lulea de el. Era o fetișcană drăguță, dar arogantă, ceea ce-i trăda originea nobilă. Patronul, care găsisse deja un trac solid, apt de a rupe lanțuri groase – mai ales dacă acestea erau puțin măsluite –, îi propuse Celui de Al Treizecilea să o folosească în reprezentație pe noua sa prietenă ca țintă vie a aruncărilor sale. Ceea ce s-a realizat puțin mai târziu. Numai că, în timp ce era înălțat zidul de scînduri de după care trebuia să-și execute Trei Cuțite numărul, complicitii șefului artiștilor o mutară pe fată o

* Bine că autorul acestor rînduri este un scrib și nu un scriitor: primul consemnează, al doilea ar fi suspectat de întreaga critică fiindcă „a dat naștere” unui „personaj imposibil”. „Cum adică, ar întreba comentatorii avizați ai fenomenului literar, cum adică a putut să introducă Al Treizecilea ordinea în comunitatea Anonimului pentru ca tot el să se dovedească omul cel mai indisciplinat cu putință doar câteva luni mai târziu? Așa ceva nu se poate! Un fel de a fi riguros nu se uită, el reprezintă o trăsătură fundamentală a individului (personajului).” Și, iarăși, ceea ce în literatură pare „improbabil” și „ilogic” în viață are loc la tot pasul... Și asta nu din vina scribului... Acesta roagă să fie iertat...

palmă mai la stînga. Cineva obișnuit să stea țintă ar fi observat imediat modificarea și s-ar fi grăbit să i-o anunțe lui Trei Cuțite. Dar, novice într-un spectacol, sigură pe frumusețea ei, bucuroasă de a se afla în centrul atenției și, în special, îndrăgostită pînă peste urechi de Al Treizecilea, fata nu sesiză nimic. Asta o costă viața.

Imediat după accident, se dovedește că victima fusese într-adevăr fiica unui funcționar superior roman și că acesta nu va lăsa să treacă incidentul cu una, cu două. Trei Cuțite fusese adus în fața unui judecător și, ca din întîmplare, se iviră la proces, drept martori, cîțiva dintre foștii lui colegi, afirmînd că acuzatul ar fi omorît nu din greșeală, ci cu bună știință, întrucît fata îi făcea scene de gelozie, iar lui îi plăcea deja o alta. Bărbatul care hrănise întreaga trupă făcuse eroarea de a acapara pentru sine toate aplauzele. Artiștii trăiseră și pînă la venirea lui, poate nu atît de bine, însă își putuseră etala cu oarecare șanse și propria lor personalitate, și măruntele lor talente.

În fața judecătorului se adunase lume multă, ca la orice spectacol avîndu-l drept protagonist pe Trei Cuțite. Acesta se folosi de cei prezenți pentru o ultimă reprezentație. Judecătorul nu pronunțase încă sentința, însă nimeni nu se îndoia că artistul, ghinionist sau criminal, va fi condamnat la moarte, mai ales că, datorită rangului, îndureratul părinte al victimei putea ușor să impună o asemenea sentință.

În cadrul demonstrației ce a urmat, Trei Cuțite s-a întrecut pe sine însuși: a aruncat la țintă atît de exact și din pozițiile cele mai imposibile încît, la sfîrșit, judecătorul l-a întrebat, sincer cucerit și el de arta inculpatului, cum de nu a greșit măcar o dată – chiar și intenționat – pentru a încerca să dovedească posibilitatea unui accident din partea sa.

– Fiindcă eu nu pot greși, ar fi răspuns mîndru acuzatul.

– Am văzut asta. Ne-ai demonstrat-o. Dar dacă ai fi ratat măcar și o singură aruncare, ți-ai fi făcut credibilă nevinovăția și în cazul morții fetei.

– Eu nu pot greși, ar fi repetat imperturbabil Trei Cuțite.

– Acum știm asta, încercă zadarnic să se facă înțeles judecătorul. Dar nu-ți dai seama că orgoliul acesta al tău te va duce la moarte?

– Nu. Eu nu pot greși!

Se făcu liniște, urmînd ca judecătorul să pronunțe sentința pentru crimă cu premeditare, însă inculpatul mai luă o dată cuvîntul:

– Dacă n-am greșit din poziții mult mai dificile decît la reprezentăția aceea nefericită, dacă n-am ratat nici o aruncare stînd cu spatele, folosind doar mîna stîngă – deși nu sînt stîngaci – sau chiar culcat pe spate fiind și despărțindu-mă de țintă un gard, înseamnă că, folosindu-se de faptul că nu puteam vedea victima în clipa cînd mi-am lansat cuțitele la spectacol, cineva a profitat de împrejurarea că fata a lucrat pentru prima oară cu mine și a determinat-o să se miște cîteva degete într-o parte. Altă explicație nu există. Eu nu greșesc!

– Poți să vrei să greșești!

– Tu însuți ai spus că aici, în fața voastră, o greșeală mi-ar fi putut veni în sprijinul apărării. Dacă n-am comis-o nici măcar atunci cînd mi-a fost capul în primejdie, cum s-o fi săvîrșit în plină reprezentăție? Numai pentru a scăpa de o iubită? Păi, cîte iubite ar fi trebuit săucid pînă acum, dacă aceasta ar fi fost singura posibilitate de a o părăsi pe una în favoarea alteia?...

Pledoaria inculpatului se dovedi ireproșabilă, însă judecătorul avea totuși nevoie de un vinovat.

– Dacă tu ești neprihănit, atunci trebuie să admitem că într-adevăr cineva a mișcat victima cîteva degete mai încolo. Pe cine acuzi?

Trei Cuțite era prea deștept pentru a începe lupta cu foștii lui colegi. Nimeni, nici un judecător n-ar fi acceptat ideea că trupa îmbogățită de el însuși ar fi fost capabilă să omoare găina care dădea ouăle de aur. Al Treizecilea nu voia decît să-și salveze deocamdată viața: trăind, va avea timp să se răfuiască și cu cei ce au încercat să-l dea pe mîna călăului.

– Fata a stat drept țintă pentru întîia oară. Poate că, neobișnuită cu acest rol, deși i s-a spus de mai multe ori că n-are voie să se miște, o fi uitat, de emoție, tocmai regula esențială.

În felul acesta chiar îi lua apărarea șefului trupei: foarte bine ar fi putut fi acuzat ticălosul *dominus gregis* că a îngăduit intenționat să stea țintă o fată neinstruită. Nefericitul patron tremura de frică: el știa că rolurile s-au inversat și că mulțimea, cucerită de arta lui Trei Cuțite, și-ar fi urmat favoritul la orice îndemn: de l-ar fi acuzat pe față, oamenii l-ar fi sfișiat pe loc. Dar Trei Cuțite nu voia încă să se răzbune. După ce fu declarat nevinovat, mai făcu o ultimă demonstrație:

– Am vrut doar să nu fiu acuzat de pomană, mai strigă ca să audă toată mulțimea adunată la proces. N-am dorit ca magistratul și gîdele să trăiască pînă la sfîrșitul vieții lor acoperiți de remușcări, iar, după moarte, să fie condamnați de judecătorii cerești pentru crimă. Fiindcă un omor, chiar dacă este făcut din necunoaștere, tot omor este. Însă, în cazul că n-aș fi reușit să vă conving aici de nevinovăția mea, mi-ar fi fost foarte ușor să fug chiar și de sub cea mai severă pază. Și, spunînd acestea, Trei Cuțite fluieră, uriașul lui dulău începu să urle, mulțimea se dădu îngrozită la o parte și artistul, sărind în șaua calului unuia dintre soldații care l-au escortat, dispăru încă înainte ca oamenii să se poată dezmetici.

Fusese într-adevăr o ieșire din scenă demnă de un mare artist, anticipînd cu multe, multe veacuri extraordinarele scene ale unor superproducții cinematografice. Nu numai că eroul preferat a triumfat, dar el s-a dovedit și mărinimos cu toată lumea: cu cei ce l-au acuzat și a căror vină devenise cu atît mai evidentă cu cît s-a purtat mai elegant cu ei, cu autoritățile, pe care le-a scutit de o cumplită eroare, cu rudele victimei, resemnate că fatalitatea singură a vrut moartea fetei. Trei Cuțite a devenit erou, dispărînd la timp, înainte de a apuca altul sau chiar el însuși să-și ruineze faima.

Era pe vremea împăratului Alexander Severus, un suveran tînăr și cuviincios, plin de bunăvoință, însă în întregime supus voinței mamei sale.

Al Treizecilea lăsă în urmă un renume gata de a extazia amintirile. El, în schimb, știa că este urmărit pentru o vină mai veche și, chiar dacă într-o lume ca aceea în care trăia nu prea

era om să nu trebuiască să se teamă, atâtea schimbări de împărați făcînd pînă și din slujbașii credincioși de ieri trădătorii de azi, Trei Cuțite socoti mai înțelept să se piardă în chiar inima puterii: în armată. Oastea era locul cel mai sigur spre a te putea impune, stăpîn era cel ce ținea arma în mînă.

Țara se afla, în sfîrșit, în liniște, atacurile barbarilor se mai răriseră, soldații lîncezeau în cantonamente, din cînd în cînd cîte o demonstrație de forță printr-o provincie îi amintea guvernatorului că, fie pace, fie război, puterea tot cu sabia scoasă se păstrează. Trei Cuțite plecă în Africa și, deși în perioada aceea acolo chiar că nu s-a arătat nici urmă de dușman, a reușit să se remarce repede într-o bătălie, atunci cînd, de prea multă plictiseală, legiunea sa atacă un oraș ce nu se revoltase împotriva puterii imperiale, ci se săturase să suporte toate pretențiile soldaților cantonați în apropiere. Scînteia izbucnise de la o bătaie dintr-o cîrciumă și se întinse curînd, implicînd sute de oameni de o parte și de alta. Cîțiva tineri patricieni, lipsiți de experiența vieții, crezură că pot impune vechile idealuri de virtute, dar, bineînțeles, pînă la urmă, armata cîștigă „bătălia“ și jefui cetatea mai rău decît cei mai cruzi inamici străini. Guvernatorului i se anunțară cele întîmplate abia *post festum*, așa că înaltul funcționar, la rîndul său, nu găsi o soluție mai bună decît de a raporta împăratului că în provincie s-a semnalat o răzmeriță împotriva autorității suveranului, însă că vigilența armatei a localizat focul de la început și i-a pedepsit exemplar pe vinovați. (Cîțiva nenorociți sosiți din cetatea prădată, abia scăpați din măcelul la care au fost supuse rudele și prietenii lor, au avut naivitatea de a se plînge la Roma. Însă n-au reușit să obțină o audiență decît la Mammaeea, atotputernica împărăteasă-mamă, care îi consideră drept șefii rebeliunii și puse să fie executați.)

Acesta a fost războiul glorios unde și-a cîștigat faima militară Trei Cuțite. Prin statura lui impunătoare, dar mai ales prin marea lui pricepere de a ținti cu cuțitele, și-a cucerit ușor tovarășii de manipul, renumele trecîndu-i apoi în toată legiunea. În timpul încăierării cu orășenii, care-și apărau cu disperare femeile

și viața, Al Treizecilea se dovedise deosebit de eficient, aruncându-și fără greș cuțitele acolo unde învălmășeala era mai mare, nimerind mereu doar pe cine țintea, nederanjându-l nici faptul că obiectivele sale erau în continuă mișcare și nici că de cele mai multe ori se interpuneau între ei, pentru câteva clipe, și tovarășii lui de centurie. După ce-și lansă cuțitele, Al Treizecilea, scoțind urlete războinice, se arunca în locul în care țintise și, făcându-și drum cu sabia, se grăbea să-și recupereze micuțele lame aducătoare de moarte, împlintate adânc în trupurile calde încă. Le smulgea din răni și le folosea din nou. Și iar, răcnind, se grăbea, temându-se ca nu cumva să le piardă. Al Treizecilea fusese în acel simulacru de bătălie și gonaș, și vânător, și ogar. Procedase atât de metodic încât le transmisese și camarazilor săi pofta acelei îndeletniciri ce nu mai era de mult o simplă încăierare, nici măcar o luptă: mai degrabă, totul li se părea acum soldaților o întrecere sportivă sau o hăituială de animale sălbatică. Așa că intrau cu toții cu plăcere în competiție, știind însă că Trei Cuțite n-avea cum să fie întrecut nici în numărul trofeelor, nici în modul cum le cucerea. Dar nu-i purta nimeni pică pentru atîta lucru: el le-a făcut plăcerea de a-i invita la vânătoare și ei îl însoțeau cu entuziasm.

Popularitatea Celui de Al Treizecilea crescuse atât de mult încât ofițerilor li se făcu frică să nu le treacă prin gând soldaților să-l numească pe noul favorit comandantul întregii legiuni. Așa că-l avansară la gradul de centurion și-l expediară în Siria.

Deșerturile Asiei sînt asemenea mării: nesfîrșite și fără de repere. Dacă speri să te poți totuși orienta prin ele, atunci îți cauți punctele fixe în afara nisipurilor: în stele, în lună, în oaze. Adică te conduci după ceea ce nu mai e deșert. Ca și marea de apă, și cea de nisip se dovedește egală cu ea însăși. Este greu să-i deosebești chiar și pe oamenii locurilor unul de altul. Criteriile vin de asemenea de afară și par de neînțelese pentru băștinași. Lui Trei Cuțite nu-i plăcea nici această incomunicabilitate cu populația deșertului, nici viața stranie la care îl obliga tabăra pierdută în pustiu. El, care nu putuse sta printre aceiași oameni

de la vârsta de opt ani, obișnuit să schimbe priveliștile de când se știa, tocmai el era constrâns la cel mai absurd exil, mai aiurit decît unul pe o insulă pierdută în nesfîrșirea Oceanului. Marea de nisip este mai înspăimîntătoare decît marea de apă: cea din urmă te amăgește cu răcoarea ei, te minte că ai putea s-o înșeli, străbătînd-o măcar înot. Al Treizecilea stătea culcat pe spate, privea țintă o umbră de nor, se visa în mijlocul acelei himere ca într-un ostrov pierdut și el într-un albastru infinit, vedea copaci tropicali și mici animale mișunînd printre ierburi, iar, cînd obosea, se arunca în cer ca într-o apă binecuvîntată și înota pînă ce simțea că-l părăsesc puterile cu totul. Își fixa pe boltă drumul parcurs și, deși niciodată nici măcar în vis nu reușise să străbată emisfera pînă la orizont, rar pînă la o altă umbră de nor, se simțea răzbunat: încercase. Apoi se uita în jur – nisip cît vedeai cu ochii, doar departe, inabordabil, cerul se prăbușea în apă. Îți pierdea orice tentație de a străbate întinderea pînă să ajungi să te arunci în neant. Pentru Trei Cuțite, deșertului de nisip îi lipsea speranța, niciodată absentă în pustiul mării.

Cît era ziua de lungă, îi zăpăcea pe soldații din subordine cu tot felul de întreceri, la care se știa de dinainte că el va fi întotdeauna învingător. Și asta fără nici un efort, fără să trebuiască să se întrebuițeze prea serios, oricît avans le-ar fi dat celor ce, tot din plictiseală, mai acceptau să-i fie parteneri.

Dar noaptea? Ce să facă un om cu talentele și cu energia lui, înconjurat din toate părțile de nisip, vizitat doar din cînd în cînd de caravane compuse din cămile identice, mîinate de bărbați de nedeosebit între ei – de parcă ar reveni de fiecare dată aceiași –, de triburi nomade cu oameni la fel? O dată garnizoana a crezut că i-a înnebunit comandantul cînd Trei Cuțite le-a cerut soldaților să-i ucidă pe membrii unui asemenea trib: centurionul era încredințat că băștinașii îl trag pe sfoară, că de fiecare dată se întorc aceiași, pretinzînd doar că ar fi alții. Așa că i-au omorît pe toți membrii acelei caravane și, peste vreo lună, a apărut o alta, cel puțin așa se părea, deși Trei Cuțite susținea că s-au întors cadavrele celor uciși nu de mult. Dădu fuga în

defileul unde a aruncat leșurile, însă șacalii și vînturile făcuseră să dispară pînă și oasele morților. Acesta nu era un argument suficient de puternic pentru Al Treizecilea: el vru să ucidă pînă și stafiile revenite în tabără, însă soldații nu se arătară prea entuziasmați de un nou măcel fără rost, fiindu-le frică să nu care cumva să fie ocoliți pe viitor pînă și de puținii lor vizitatori. Așa că încercară să-l lămurească pe Trei Cuțite că duhurile nu pot fi ucise, că ele – oricum – se întorc, indiferente la amenințările muritorilor.

Marea de nisip nu-i oferea Celui de Al Treizecilea nici o tentație, iar rațiunea de a apăra o oază, oricît de strategică, i se părea absolut hilară. S-o apere de cine? De duhurile care o pot survola asemenea vulturilor, o pot străbate asemenea vînturilor sau o pot parcurge pe dedesubt, prin labirintul coridoarelor împărățiilor subpămîntene? (Într-o zi îi veni o nouă idee năstrușnică și dădu poruncă să se sape într-un anumit loc. Centurionul a înnebunit de tot, șopteau soldații, însă în anumite momente era mai bine să nu i te opui. Au săpat mai multe ore nisipul nesfîrșit și, afundîndu-se în gaură, dădeau tot de nisip, de un nisip absolut identic cu cel extras. Pînă ce au găsit un os. Acesta părea trofeul căutat de Trei Cuțite: semnul indubitabil că pînă și pe dedesubt sînt înconjurați de duhurile ce nu pot fi izgonite.)

A doua zi, centurionul dădu ordinul de plecare. În mod normal se considera trădare pînă și simpla îndepărtare de tabără la o distanță mai mare decît cea de la care pot fi auzite semnalele de adunare. În deșert nu exista pericolul ca vreun om normal să încerce să se ducă de capul lui atît de departe singur. De acolo nu se putea evada pe cont propriu. De acolo se spunea că nu se poate dezerta deloc. Acum însuși comandantul garnizoanei le ordona să fugă. Dacă între timp ar fi venit vreo patrulă, i-ar fi putut minți că a primit instrucțiuni în acest sens. Dar deși n-a sosit nici măcar vreo caravană de negustori, Trei Cuțite pretindea totuși că avea ordin să părăsească oaza ce-i fusese dată în pază. Oamenii refuzară să plece pînă să le vină schimbul.

După încă o zi, nu-l mai găsiră. Centurionul dezertase, strecurându-se printre străjile adormite. (De cine să te păzești într-un ținut bîntuit doar de fantome?)

Drumul pînă la orizont se amîna nesfîrșit. Visase să ajungă linia unde nisipul se pierde în întinderile cerului, să se cațere cu ultimele-i puteri pe acea fișie și să se arunce de acolo în albastru. Răcoarea l-ar fi înviorat și i-ar fi redat forțele. În Ocean s-ar fi înecat sau ar fi dat de un pește mare pe care să-l încalce ori de o corabie romană sau inamică, de o insulă ori de un continent. Deșertul cu fantomele lui ar fi rămas pentru totdeauna în urmă. Doar că nu reușea nicicum să ajungă la linia aceea blestemată pe care să se urce, de unde să se prăvălească în albastru – momentul visat de luni de zile, iluzia ce-i dădea din ea însăși noi și noi puteri spre a continua. Orizontul se apropia și se îndepărta nu în funcție de cît i se tîrîse el în întîmpinare, ci de reverberația văzduhului, a aceluia eter viu, mincinos, înșelător și diferit de aerul din oricare altă regiune a pămîntului. Aerul manevrat după voie de mulțimea infinită de duhuri ce și-au pierdut trupurile în pustiu.

În deșert, dacă nu dai de furtuni, nu există nimic mai ușor decît să numeri zilele: noaptea sosește punctual, n-ai decît să scrijelești pe un lemn ori de cîte ori se întunecă din nou. Trebuie doar să mai ai puterea pentru a trasa liniile. Sau să mai vezi rostul unui asemenea efort. Trei Cuțite renunță: o zi sau un an, care-i deosebirea, atuncicînd nimic nu mai conține altceva decît nimic?

Golit de timp, deșertul primește dimensiuni în plus, iar labirintul noi pereți. Cînd l-au găsit, Al Treizecilea abia putea fi deosebit de nisip: și tenul, și hainele, dar și părul primiseră culoarea aurului înșelător.

Îl căutau de mult. Dacă ar fi să-i dăm crezare eroului însuși, atunci ar trebui să acceptăm că a hoinărit aproape opt ani solitar prin pustiu. Dar nu există om să reziste măcar o lună singur acolo. Totuși, Trei Cuțite povestea tot felul de întîmplări stranii din răstimpul peregrinărilor sale: orașe fabuloase ascun-

se între dune i-ar fi deschis porțile ca întâiului muritor nimerit între zidurile lor de la potop încoace, femeii mirifice l-ar fi inițiat într-o artă a iubirii nemaibănuită azi, uitată de mult. l-ar fi fost oferite titluri și comori pentru a-l amăgi să rămână. O dată, delira Trei Cuțite, nimerise într-o grotă ce se dovedise intrarea într-un continent subpământean. Fusese primit ca un zeu printre băștinași, îl făcuseră stăpîn peste peșterile lor zugrăvite cu desenele unor animale dispărute, le condusesse uriașa flotă într-o bătălie navală cu o altă putere subpământeană, le câștigase războiul, nu trebuia decît să se bucure de triumf. Însă nu rezistase în întunericul de acolo, în noaptea veșnică, unde singurul astru este năluca îndepărtată a gurii peșterii prin care intrase. l se promise totul în bezna aceea, doar de drumul de întoarcere trebuia să uite: nici un supus al lumii de sub lume nu avea voie să se apropie de singura sursă de lumină, de ieșirea la suprafață. Al Treizecilea a călcat această interdicție și a fost prins și iertat. A călcat-o și a doua oară și – cu toată părerea de rău – l-au condamnat la moarte, l-au introdus într-o praștie uriașă și l-au azvîrlit spre lumină. Așa se face că, pe neașteptate, au dat soldații de el. Tocmai aterizase din locul unde ar fi putut fi rege.

Oștenii nu credeau o iotă din ceea ce le îndruga uriașul lor prizonier. Îl legară și-i luară cuțitele, apoi îl urcară într-o căruță și se grăbiră spre nord, acolo unde se afla noul împărat, Maximin. Dezertarea Celui de Al Treizecilea din oaza din deșert fusese de mult uitată, o primejdie și mai mare plana acum asupra ostaticului: Maximin Tracul, primul împărat roman analfabet, primul suveran ce s-a ferit în toată domnia sa să se apropie de rafinata lui capitală, guvernînd prin mesageri și teroare, dorea să-l vadă. Maximin nu precizase că uriașul centurion din deșert trebuia arestat, însă fiecare copil știa că la noul august nu erai dus decît pentru a da socoteală pentru o vină ce, de cele mai multe ori, era stabilită o dată cu sentința. Noul împărat era un colos, îi depășea cu cel puțin două capete în înălțime pe cei mai robuști bărbați din preajma lui. Cu ani în urmă, cînd Alexander, fiul Mammaeei, l-a pus mai-mare peste

recruți, Maximin îl cunoscuse pe Trei Cuțite. Văzându-i pe toți cei din preajmă cât sînt de mici, într-o zi își aminti de acel oștean, un fel de intermediar între el și ceilalți oameni.

(Primul împărat analfabet al Romei n-a fost și ultimul suveran lipsit de știință de carte. În ceea ce numim secolul XX al erei noastre, un maharadja iubitor de progres* ignora de asemenea scrisul. Dar construind șoselele cele mai moderne și folosindu-se din plin de telefon, ridicase considerabil nivelul de trai al supușilor lui. Maximin Tracul, însă, a fost stăpînitorul analfabet ce-și făcea probleme din ignoranța sa, din originea umilă, din complexele ce-l chinuiau. Mai mult decît neștiința, conștiința inferiorității îl măcina. Toți cei ce-i puteau aduce aminte de o altă stare trebuiau să moară. Și trebuiau să mai și plătească pentru a muri.)

Este greu de spus ce dorea, de fapt, împăratul de la Trei Cuțite. O cohortă primise ordinul de a-l aduce viu sau mort și soldații îl căutaseră îndelung pînă îi dăduseră de urmă. Prizonierul lor, atît de decolorat de soare, încît abia l-au putut deosebi de la cîțiva pași de nisipul în care zăcuse, trăind în halucinații, se întrema cu fiecare cană de apă băută. Iar soldații nu erau zgîrciți cu el, fiindu-le la început teamă că nu vor putea executa ordinul, părăindu-li-se că ostaticul va muri din clipă în clipă. Dar s-au înșelat: Trei Cuțite își recăpăta uimitor de repede culoarea – la început ochii se porniră să scînteieze albastru, apoi tot corpul își pierdu nuanța de aur fals, de nisip de deșert. Era de parcă ar fi udat o plantă veștejită și fiecare picătură de apă ar fi ridicat-o vizibil de la pămînt.

Nu s-a aflat niciodată ce intenții ar fi avut Maximin cu uriașul deșertului: unii credeau că voia să-l folosească drept sosie (deși, așa cum am arătat, din punct de vedere al înălțimii, Al Treizecilea nu era decît un intermediar între împărat și supușii

* Fost soldat și el, Abdul Wadood, alias Wali von Swat, și-a fondat „imperiul” între 1907 și 1926 și poruncea la circa un milion de locuitori, cărora nici prin cap nu le trecea să emigreze în restul continentului indian.

lui), alții bănuiau că-l va omorî tocmai fiindcă acest simplu cetățean a îndrăznit să crească mai mult decât alții. Oricum, fără a aștepta să afle ce soartă i-ar fi rezervat suveranul, redevenind el însuși, Trei Cuțite a evadat dintre paznici, folosindu-se de un negustor de vinuri ce aproviziona și hanurile din regiunea unde au tras ei în lungul lor drum spre nord. Ostașii ce-l duceau pe înaltul lor prizonier la și mai înaltul lor stăpîn se pomeniră că, folosindu-se de acel angrosist de băuturi, Trei Cuțite reuși să se ascundă într-unul dintre marile butoaie și să dispară printre santinele. Când au prins de veste, paznicii s-au grăbit să-l ajungă din urmă pe negustor și, zdrobindu-i, spre disperarea lui, rînd pe rînd poloboacele, constatară că ostaticul le scăpase. Nemaivînd ce repara, se consolară nespărgînd și ultimul butoi, ci bîndu-l pînă la fund. Ulterior și-au dat seama că aceasta ar fi fost metoda cea mai indicată de a-l căuta de la început pe fugar. Vinul era bun și, tot gustîndu-l, îl plîngeau printre sughițuri pe ticălosul acela mare, pe care nu-l vor mai vedea niciodată.

Se pripiră în judecată: noaptea următoare fură atacați de cel zadarnic căutat și în ultimul butoi: Al Treizecilea se întoarse spre a-și recupera cuțitele. De data asta era din nou însoțit de dulăul său înfricoșător, dispărut atîta amar de vreme și reapărut o dată ce stăpînul i-a redevenit cel de pe vremuri.

Dimineața, niște trecători găsiră tabăra soldaților, atrași de ecoul unor gemete slabe. Trei Cuțite îi surprinsese pe bețivi în somn și, ca să-și ia înapoi cuțitele, scăldase în sînge întregul loc. Cei doi-trei supraviețuitori au povestit despre cîinele negru, venit să le ia mințile muribunzilor, sosindu-le în întîmpinare și lătrîndu-i de pe malurile Styxului.

– O noapte mai îngrozitoare nu poate exista, dîrdîiau ei, amintindu-și de cele întîmplate.

Maximin Tracul nu l-a mai întîlnit niciodată pe Trei Cuțite.

Acesta știa că nu-i va fi ușor să se ascundă multă vreme. Statura îl trăda oriunde s-ar fi dus, însă – spre norocul lui – nici el nu era chiar singura grijă a împăratului. Dacă Maximin se

încăpăţina să rămână la miazănoapte, Trei Cuţite hotărî să se îndrepte spre apus. Energia îi reînviase cu dobîndă, se simţea mai tînăr decît oricînd.

Al Treizecilea nu ştia încă exact de ce se va apuca în continuare, atunci cînd a ajuns la Hispalis, Sevilla de azi. Principalul lui gînd era să fugă, să se îndepărteze cît mai mult de locurile unde ar mai putea fi căutat. Ce va fi mai încolo încă nu întrezărea. Însă se simţea puternic, lungul somn profund din deşert îi refăcuse în totalitate forţele şi, după eforturile trezirii, era încrezător în promisiunile zilei ce-l aştepta.

La Hispalis se opri. Fugise destul. Acum dorea să se bucure de viaţa de pe pămînt, după ce gustase atîta amar de vreme din cea din lumea de sub lume. Prima femeie frumoasă zărită deveni şi subiectul iubirii sale fără de margini. Dragostea trufaşă a cavalerilor medievali n-a fost cu nimic mai exclusivă decît cea a zdrahonului dezertor, nimerit întîmplător în Iberia antică. Trei Cuţite îi făcu frumoasei sale nenumărate cadouri scumpe din bani a căror obîrşie ar fi mai bine să n-o căutăm. Îşi înconjura aleasa cu declaraţii patetice şi o striga noaptea, trezind întregul cartier. Fericirea ei ar fi fost, poate, deplină, dacă n-ar fi fost măritată. Fericirea lui nu era ştirbită cîtuşi de puţin de acest amănunt. Ceea ce înflăcăratul amarez nu se străduia deloc să ascundă trebuia să ajungă şi la urechile soţului înşelat, chiar dacă acesta, ca de obicei, fusese ultimul din tîrg care aflase evenimentul. Iubita începu să suspine mai adînc, Trei Cuţite, dimpotrivă, părea că simte abia din clipa aceea adevărata splendoare a situaţiei. Iubita îl conjura să nu mai facă atîta zgomot, el se oprea în faţa casei ei în toiul nopţii, trezind, în continuare, nu numai slugile, ci şi familiile din vecini. Pînă la urmă, se arătă, în locul adoratei, soţul ofensat, dar nu se putu apropia de vizitatorii nocturni, întrucît Trei Cuţite şi cheflii ţinuţi mereu, în asemenea momente, pe lîngă el drept martori ai fericirii sale nelimitate erau însoţiţi şi de o arătare patrupedă imensă, neagră, urlînd înfiorător. (Niciodată mai tîrziu soţul nu fu dispus să admită că a văzut un cîine: fiara din amintirea lui avea un corp de taur, trei capete, gheare de leu, o coadă

formată din șerpi exotici, iar de urlat urla încontinuu, întrucît, explica nefericitul, atunci cînd două guri făceau atîta gălăgie, a treia se odihnea și tot așa, cu rîndul, urletul era neînterupt.) Soțul nu s-a putut apropia de vizitatorii nocturni, în schimb, s-au apropiat aceștia de el, ducîndu-l pe cel mai masiv dintre ei pe brațe. Omului i s-a făcut rău, i-au explicat gazdei, pe care o rugară, dacă are atîta bunătate, să ajute la îngrijirea nefericitului. Așa că Trei Cuțite fu dus cu mare pompă în casa iubitei și îngrijit cu devotament de însăși doamna casei o zi și o noapte. Însă, în ciuda dimensiunilor atît de mari ale corpului bolnavului, puterile nu-i erau suficiente spre a învinge suferința atît de repede. Așa că a mai rămas o zi și încă o săptămîină pentru a fi tratat în acel loc, spre hazul întregului oraș. Cînd, în sfîrșit, bolnavul prinse forțe îndeajuns ca să poată ieși, desigur însoțit, în oraș, se îndreptă direct spre primul bijutier și-i cumpără soției bravului său binefăcător un set întreg de podoabe: broșă, colier, trei brățări, trei inele cu aceleași motive, pandantive asemenea, la fel și cercuri pentru glezne – *periscelides* –, toate, bineînțele, din aur.

Cînd sosi timpul să-l plătească pe meșter, îi laudă atît de mult marfa, încît mai cumpără – desigur, tot pe datorie, dar la un preț identic – și un set la fel, însă din bronz. Tîrgul se făcu în prezența mai multor martori garanți – printre ei, și fericitul soț al unei asemenea frumuseți de femeie. Totuși, după o vreme, bijutierul începu să devină din nou sîcîitor cu pretențiile asupra plății. Trei Cuțite sosi iarăși cu întreg alaiul de garanți și laudă atît de mult produsele aceluia atelier, încît îi determină și pe alții să cumpere de acolo, aceia plătind pe loc, iar el, ca să arate că n-a vrut să înșele pe nimeni, a mai luat un set identic de podoabe, însă de data asta din argint, la prețul oferit inițial pentru piesele din aur curat. O astfel de dărnicie din partea unui mușteriu ce nu se tocmea niciodată, dar care a mai adus cu sine și clienți solvabili, întrecîndu-se să cumpere și să plătească pe loc, precum și garanți dintre cei mai serioși pentru propria-i cumpărătură, a mai muiat inima aurarului.

Apoi, însă, Trei Cuțite începu să fie văzut tot mai rar prin Hispalis și, atunci când reapărea, era mereu însoțit de fiara neagră ce mîrîia atît de înfricoșător. Pînă la urmă, discuția decisivă avu loc în casa vajnicului soț. Trei Cuțite se arată mărinos; pînă și cîinele se tolăni, dînd impresia că dormitează la picioarele stăpînului său.

Iată, spuse Al Treizecilea, oricît l-ar dura inima, el încă nu apucase să-i dăruiască frumoasei doamne setul de bijuterii din argint. Soțul n-avea decît să le ducă înapoi la bijutier, dacă-i curge prin vene un sînge atît de cărpănos. El, Trei Cuțite, pune toate acele piese pe masă și stăpînul casei n-are decît să decidă după cum îi dictează inima. Oricum, Al Treizecilea își plătea în felul acesta datoria și soțul preafrumoasei nu trebuia să tragă nici un fel de ponoase în calitate de garant.

Și celelalte două seturi?

Ofînd, Trei Cuțite scoase la iveală și podoabele din bronz. Dacă un bărbat, avînd în casă o asemenea comoară, are sufletul să-și frustreze nevasta de niște biete fleacuri din aramă, atunci respectivul n-are decît să i le ducă înapoi și pe acelea bijutierului. El, Trei Cuțite, nu mai este dator nimănui cu nimic.

Și al treilea set?

Care al treilea?

Păi, cel inițial.

Care?

Cel din aur!

Zdrahonul roși tot. Și fiara de la picioarele lui se trezi și începu să mîrîie amenințător.

Cum? Chiar toate podoabele vrea să le ia fericitul soț de la femeia sa? El, Trei Cuțite, nu este în stare nici măcar să conceapă o asemenea infamie, darămite să-i fie martor și complice. Se sculă și ieși. Cîinele rămase pe loc, pârînd că nu se poate decide dacă să-l sfișie pe ticălos sau să-i arate întregul dispreț întorcîndu-i coada. Spre ușurarea celor de față, dulăul își urmă stăpînul, lăsînd în urmă o tăcere grea. Soțul trebui să-și recunoască pornirile-i avare ce l-au încercat atîta vreme. Pînă la sfîrșit, fu iertat și de soție, și de martorii neplăcutei scene. Îl plăti

pe aurar și Trei Cuțite putea reveni liniștit în casa frumoasei sale iubite de o vară ori de câte ori îl mai mînau pașii prin Hispaliș.

Oamenii erau mulțumiți și-l admirau pentru mărinimia cu care a trecut peste incident.

Al Treizecilea își întrerupse brusc plăcutele vizite în casa preafrumoasei inimii sale. Motivul n-a depins de el. Într-o noapte, întorcîndu-se imprudent din oraș spre hanul unde trăsesese, fusese prins de tîlhari de drumul mare. Era întuneric și el băuse cam mult, totul se petrecuse fulgerător, aproape că nici nu sesizase ce i se întîmplă. Doar în zori, cînd se luminase și îi mai trecură aburii beției, rămase uimit cum de-l putură răpi niște hoți atît de mărunți. Aproape că îi venea să rîdă cînd vedea cum foiesc preocupați micuții în jurul lui. Hotărî să aștepte liniștit primul prilej pentru a se elibera, fiind convins că acea ocazie nu poate întîrzia mai mult de cîteva ore. Doar că Trei Cuțite n-avea de unde să știe că nu mai avea nici măcar puținele ceasuri necesare la dispoziție. Încă în cursul aceleiași dimineți, bandiții fură interceptați de o patrulă militară și omorîți pînă la unul.

– Niște pitici ca ăștia nu trebuiau să se prindă în jocuri de oameni mari, rîse Al Treizecilea, doar că soldații nu-l eliberară. Ofițerul lor crezu că-l recunoaște în Trei Cuțite pe un celebru bandit ce bîntuia de mai multe luni prin regiune.

– Ța avea, parcă, părul ceva mai lung și barba roșie, își dădu cu părerea un soldat, însă înălțimea neobișnuită a prinsului îi îndepărtă orice dubiu.

Cu acel prilej, putu constata și Al Treizecilea că în imperiu, în afara augustului Maximin și a lui însuși, mai hălăduia cel puțin un ins periculos mai înalt decît cei mai înalți oameni obișnuiți. Lumea romană părea într-adevăr nesfîrșită: ca și acum, și atunci nici o excepție nu era singulară.

Cîinele ce-l însoțea pe suspect îi aminti cuiva de zeul Hermes care, să nu uităm, n-a fost numai mesagerul zeilor, ci și patronul hoților. Totul părea să fie împotriva prizonierului.

Și încă un argument: asemănarea cu banditul – admițând că ar fi vorba de două persoane diferite – nu poate fi întâmplătoare. Unii psihognomi, a consemnat-o încă Aristotel, au dovedit că particularități fizice analoage trădează și apropieri psihice pe măsură. Ofițerul ce-l „recunoscuse“ avea preocupări în domeniu. Pentru Trei Cuțite, ghinioanele veniră în haită.

Dacă n-ar fi fost nici o problemă să scape de bandiții cei mici de statură – atât de tonți încât uitaseră să-l și percheziționeze și-l lăsaseră cu vestitele-i cuțite la el –, de sub paza soldaților era mult mai greu de fugit. Treceau tocmai pe lângă un cimitir și lui Trei Cuțite i se făcu brusc rău și căzu pe jos, cât era de lung. Oștenii îi ascultară inima, îl stropiră cu apă, îi înțepară pielea cu vârful sulitelor. Zdrahonul li se păru mort, mort cu adevărat. Dacă tot se găseau alături de o necropolă, săpară o groapă, aruncară ceea ce considerau a fi un cadavru în ea, o acoperiră la loc cu pământ, mai stătură câteva clipe și plecară mai departe. Orthos, infernalul câine bicefal, omorât de Heracle, apăru de după un tufiș și începu să scurme cu ghearele mormîntul.

– Dulăul ăsta o să-l petreacă pînă în imperiul morții, mai comentară soldații, grăbindu-se să se îndepărteze, părîndu-li-se că într-adevăr patrupedul acela monstruos are două capete.

Trei Cuțite învățase de la un gimnosophist din trupa de artiști unde lucrase o vreme să-și oprească pentru câteva minute funcțiile vitale. Acela făcuse demonstrații excepționale, lăsînd să fie închis într-o ladă și îngropat la cinci picioare sub pământ. Îl scoteau abia după o zi și el revenea normal la viață. Trei Cuțite n-a ajuns la o asemenea performanță, însă se distrase și altădată, înspăimîntîndu-și camarazii de beții, făcîndu-se că moare, oprindu-și zvicnetul inimii și alungîndu-și toată culoarea din corp. Bineînțeles, farsa dura doar câteva secunde, însă avea întotdeauna un efect puternic.

– Cerberul nu mai are răbdare, mai adăugă un soldat, întorcînd capul și înfiorîndu-se, văzînd animalul negru scurmînd pământul abia aruncat la loc.

Cu ajutorul cînelui și al uriașei sale forțe, Trei Cuțite ieși din mormînt.

Dacă tot s-a mai născut o dată și dacă evenimentul s-a petrecut într-o necropolă, Al Treizecilea se apucă să cerceteze și alte morminte. Se găsea într-un cimitir al unor oameni bogați și o dată cu defuncții mai erau înhumate și numeroase bijuterii, cîteodată și alte obiecte de valoare. Meseria de hoț de morminte, oricît de infamantă încă de la începuturile lumii, se dovedea mult mai rentabilă decît se credea, își spuse Trei Cuțite, convins că doar prejudecățile inoculate de veacuri îl făceau să fie scutit de o concurență cît de cît serioasă.

Trăi mai multe luni de pe urma scotocirii printre leșuri și nu trebui să aibă grijă decît să schimbe mereu provinciile, întrucît locurile profanate îl urmăreau cu blestemul supraviețuitorilor și ar fi fost lipsit de înțelepciune să riște să fie recunoscută măcar și o singură piesă jefuită dintr-un lăcaș de veci. Oamenii s-ar fi întărit și cu furia zeilor și atîta ură aliată l-ar fi zdrobit oriunde ca pe cel din urmă șobolan. De aceea își punea prăzile în săculețe diferite și avea prudența de a nu scoate la iveală sub nici un motiv nimic din ceea ce provenea dintr-o regiune apropiată de locul unde se găsea. De obicei, vindea totul la negustorii cei mai dubioși, care, doar prin faptul că s-a demis să stea de vorbă cu ei, își dădeau seama că marfa ce le era oferită nu avea o obîrșie cinstită. Totuși, chiar prezentînd prada mult sub prețul ei real, Trei Cuțiteputu să-și permită chefuri prelungi.

O dată îi dăruie unei femei un colier și, beat fiind, îi spuse că podoaba stătea pe ea la fel de bine ca pe hoitul de pe care a luat-o. Femeia, o prostituată dintr-un han de pe lîngă Brundisium, ordinară și avidă după bani, intuie întregul adevăr și aruncă, pentru prima oară în viața ei, un lucru de preț. Era atît de îngrozită încît se trezi și Trei Cuțite din beție, luă bijuteria și plecă fără să spună nici un cuvînt. Însă aversiunea femeii i se transmisese.

Noaptea următoare, într-unul dintre primele cimitire creștine – unde, oricum, nu prea merita să-și exercite lugubra pro-

fesie – hotărî să se apuce de o altă treabă, de orice numai să nu mai deschidă rănile infernului răscolind printre morți.

Dimineața îl găsi încă în cimitir. Sosind o înmormîntare, se angajă – într-o penitență doar de el știută – drept gropar. Așa se făcu, apoi, că se stabili la Brundisium și își exercită cu umilință modesta slujbă.

Un gropar află multe, el intră în contact nu numai cu morții, dar în primul rînd cu nenumărații supraviețuitori, cu rudele din oraș, însă și cu cele sosite din împrejurimi. Aceștia, la rîndul lor, mai călătoreau și cu alți oameni, mai aflau una și alta. Cimitirul este un loc ce predispune spre marile întrebări, însă și spre bîrfă mărunță, în liniștea lui gurile se deschid mai ușor.

De cînd trăia în umilință, și divinitatea se milostivi de Trei Cuțite. Acum nu mai trebuia să se ascundă de nimeni: banditul cu care semănase atît de mult, dar care avusese, parcă, părul mai lung și barba mai roșie, fusese prins și executat. De spectrul acela nu trebuia să-i mai fie frică. Celălalt bandit, cel și mai înalt, Maximin Tracul, fusese înlăturat și ucis. Nici de el nu trebuia să se mai teamă.

Într-o zi, întîlni la o înmormîntare și o parte dintre adeptii Anonimului, adică ai tatălui său. Despre Al Douăzeci și nouălea nu mai știau nici ucenicii lui nimic precis. Au aflat și ei, șopteau ironic oamenii aceia ciudați, despre faptul că Maximin Tracul l-ar fi ucis, însă Cel Fără Voce a fost omorît de atîtea ori și a reapărut iarăși și iarăși, încît acei ce au scăpat din fostul lui cortegiu erau încredințați că-l vor reîntîlni cît de curînd. De aici ironia din glasul lor, de aici suficiența lor nepăsătoare.

– Iată, spuneau ei, fostul împărat, ucigașul și fiara, a fost izgonit în iad și acum, în locul lui, stăpînește un suveran tolerant, ba chiar adept al Adevăratei Învățăături, Filip Arabul. Ce semne mai clare să aștepte de la Anonim în legătură cu izbînda veșnică a binelui? Maximin Tracul fusese diavolul în persoană: un muritor obișnuit nu s-ar fi putut întinde într-un trup atît de uriaș. După ce i-a învins pe germani, ticălosul acela puse să fie pictate scene din războaiele cîștigate și porunci ca tablourile să

fie afișate înaintea sălii de consiliu a senatului. În loc să-i fie rușine de statura sa, necuratul avu grijă să fie înfățișat și mai monstruos de înalt în comparație cu celelalte personaje. Și, cu toate astea, după ce fu înlăturat nemernicul, fură distruse și tablourile. La ce i-au slujit toate? Anonimul, chiar dacă s-a lepădat și de nume, mai trăiește în sufletul ucenicilor lui.

Trecuseră într-adevăr anii. Trei Cuțite se mai potolise, se căsătorise și își vedea de slujba de gropar. Din când în când se mai îmbăta, însă nu mai avea treabă cu nimeni. Ulterior i se păruse și această perioadă asemenea celei din deșert: un somn adânc, adunător de noi puteri, elanul pentru alte zile nebune.

Sfârșitul episodului de la Brundisium fu cauzat de apariția unei femei sosite din Iberia. Femeia pretindea că-l căuta, împreună cu pruncul *Ior*, de mulți, foarte mulți ani și mai susținea că-i era soție. Umilul gropar se pomeni în postura de bigam. Legea – părînd să-l fi uitat o dată cu moartea împăratului Maximin – se apleca din nou amenințătoare spre el. Dar evenimentul avu darul de a-l trezi pe vechiul personaj. Reapăru pînă și sumbrul său dulău negru, de unde ani de zile nu mai auzise nimeni nimic de el.

Prima reacție a lui Trei Cuțite fu să-și părăsească ambele soții. El și așa nu mai era de mult îndrăgostit de o muritoare, doar că nu îndrăznise să o mărturisească pînă acum public. El era îndrăgostit de... lună. În vremurile uitate, cînd rătăcise noaptea prin cimitire, stătuse ore în șir de vorbă cu regina nopții și nicicînd nu-i fusese mai greu decît atunci cînd ea-l evita, se ascundea după nori și nu venea la înfîlnire. El era îndrăgostit de lună, declară Trei Cuțite peste tot și cele două soții sau cele nouă soții n-au decît să-și caute pe un altul. Inima sa nu-i mai aparține decît Selenei. Drept urmare, era văzut nopțile stînd pe acoperișuri și privind țintă luna, murmurînd vorbe de dragoste cînd o vedea, înjurînd cumplit cînd se înnoura.

Toată lumea era incredințată că groparul acela uriaș și cumsecade s-a scrintit. Cele două neveste încheiară un armistițiu între ele, considerînd că primul lucru pe care-l aveau de făcut era să-l răpească pe Trei Cuțite lunii. (Pînă la urmă, femeile au

rămas împreună și Cel de Al Treizeci și unulea a fost crescut cu egală dragoste de amîndouă.)

– De un singur lucru îmi pare rău, ofta Trei Cuțite, mai ales după ce se îmbăta. Doamna Noptii este desăvîrșită, însă nu știu cum să-i fac un plod.

Uriașul gropar se scrîntise atît de tare, încît veneau oamenii din jur să-l vadă și să se minuneze. Într-o zi trecură pe acolo și niște saltimbanci. Văzînd de cît succes se bucură îndrăgostitul de lună în fața oamenilor, adunați buluc să-i asculte neroziile, șeful trupei îi propuse să li se asocieze. Nerodul va povesti despre amorul lui nemaipomenit, iar ei își vor continua numerele obișnuite. Trupa aceasta îi aminti blîndului gropar de tinerețea sa, cînd aruncase cu cuțitele la țintă, acompaniat de aclamațiile a sute de oameni. Se declară de acord să-i întovărășească pe artiști, însă acestora le era frică de marele dulău negru. Unde mai pui că fiara ar fi alungat și spectatorii. Însă groparul nu era îndrăgostit numai de lună, el nu era de acord să se despartă nici de cîinele său. „Eu voi face pe măscăriciul, hotărî el, iar animalul va deveni, pe rînd, orice fiară exotică voi dori.“

Așa că, plecînd din Brundisium, Trei Cuțite începu să uite de dragostea lui pentru lună și să se dedice tot mai mult unor numere ciudate, pe cît de înfricoșătoare, pe atît de caraghioase. Dulăul era într-adevăr cumplit și putea vîrî spaima în orice spectator. Ridicat pe picioarele din spate, el era mai înalt chiar decît namila lui de stăpîn. Ochii injectați și mîrîitul amenințător îl puteau băga în sperieți și pe soldatul cel mai curajos. Însă Al Treizecilea i se arunca printre picioare, îl gîdila pe burtă, îl înfuria și-l puneă să se tîrască asemenea ultimei potăi. Pe urmă, se făcea că se sperie de cumplitul animal și începea să fugă, să se ascundă după un scăunel, el, care nu se putea face nevăzut niciunde din pricina staturii uriașe, se ruga de cîine, apoi stabilea tot felul de înțelegeri neroade cu el. Privită de la o distanță convenabilă, joaca omului cu fiara plăcea.

Într-o zi, cineva a remarcat că, în fond, chiar dacă și bărbatul și dulăul erau atît de înalți, nu era nimic deosebit în ceea ce făceau. Trei Cuțite începu să explice, față de toată lumea, că

animalul acela nu este mai cîine decît oricare dintre spectatori. Apoi își asmuți lighioana asupra celui ce se arătase nemulțumit și, sub amenințarea fiarei, care-l asculta orbește, îl obligă pe nefericit să se pună în patru labe față de toate cunoștințele lui și să joace rolul unui cățel.

– De azi înainte, numărul meu va fi completat și cu acest personaj, decretă Trei Cuțite și, într-adevăr, timp de cîteva săptămîni, nefericitul nou membru al trupei se văzu obligat să cutreiere satele făcînd pe cîinele, alături de tiranicul lui coleg, celebrul dulău negru al lui Trei Cuțite. Omul trebuia să se învîrtă în patru labe prin praf, să latre, să mîrîie și să muște. Poate că s-ar fi transformat efectiv în cîine, mai ales că Al Treizecilea îl ura sincer și-l obliga să se plimbe în patru labe și în afara spectacolelor, să doarmă sub mesele cîrciumilor și să latre în loc să vorbească.

Însă... După plecarea din Brundisium, uitînd de Doamna Noptii, Trei Cuțite se dedică tot mai mult vinului. În curînd, nu mai fu capabil să-și susțină numerele, fiind mereu prea beat pentru a mai putea regiza o scenetă cît de cît coerentă. După o carieră de doar o lună, îi dădu drumul omului-cîine să se întoarcă la familia lui, iar el rămase împreună cu dulăul într-un bîlci, unde se apucă să cioplească în lemn tot felul de obiecte de uz casnic sau artizanal. Cuțitele făceau acum alte minuni în mîinile sale și un cîrciumar isteț, remarcîndu-l pe uriașul bețiv, îl luă la el și, în schimbul obiectelor confecționate, îi dădu omului de băut, iar animalului oase de ros.

După somnul anilor petrecuți în calitate de gropar, Trei Cuțite nu se putea încă trezi de tot. Era un bărbat în toată firea, strălucind de sănătate, abia așteptînd să se apuce de treabă, însă nefiind încă în stare a se hotărî să părăsească așternutul. Dormită, astfel, îndelung, în sala mare a hanului, mereu în același colț – zi sau noapte –, mereu cioplind nebăgat în seamă veșnicele sandale, ciubăre sau animale de lemn, tot timpul cu ulcica plină alături, nevorbind cu nimeni, bînd și lucrînd. Nimeni nu l-a văzut vreodată dormind, nimeni nu l-a văzut sculîndu-se de la locul lui. Încetul cu încetul, devenise o mobilă mișcătoare, emblema localului.

Cît dură perioada aceasta? Un anotimp? Un an? Obişnuţii cîrciumii se învăţară cu el, de parcă s-ar fi aflat acolo de o viaţă. El însuşi ar fi fost ultimul om apt de a spune de cînd ducea acel trai.

Din nou, de trezit îl trezi, în sfîrşit, o femeie. De la o vreme, cele două soţii l-au găsit în locul unde îşi trecea zilele şi nopţile, ciopliind lemne şi bînd vin prost. Ele trăsese la han, dormeau într-o sală comună, iar ziua şedeau la o masă şi-l priveau cu nemărginită tristeţe, în timp ce copilul, de vreo opt anişori, se juca printre muşterii. La început, cele două femei ar fi vrut să se angajeze la cîrciumar, însă fie că el n-a avut nevoie de ele, fie că n-au mai dorit dînsele să lucreze, vreo două săptămîni n-au făcut altceva decît să stea la aceeaşi masă, să-şi privească soţul şi să ofteze. Trei Cuţite nici nu le băga în seamă, îşi cioplea lemnele, îşi bea vinul şi, într-o stare de beţie continuă, nu-şi ridica privirea în jur.

Pînă ce apăru Domitilla. Aceasta se juca fără grijă cu dulăul şi fiara o lăsa să o mîngîie, ba chiar s-o şi asmută. Domitilla era mai curat îmbrăcată decît celelalte femei nimerite prin acel han prăpădit, nu se îmbăta, nu privea cu lăcomie la orice ar fi putut deveni mîncare. Şi mai avea şi o voce melodioasă şi nişte ochi verzi ca întîia iarbă a primăverii.

Trei Cuţite îi oferi din vinul lui, iar Domitilla nu-l refuză, însă abia de-şi muie cu multă graţie buzele în licoare, Trei Cuţite îi făcu o demonstraţie de tras la ţintă şi Domitilla păru încîntată, Trei Cuţite lăsa la o parte tot ceea ce cioplise pînă atunci şi îi făcu ei podoabe complicate din lemn, iar ea le purta din clipa aceea în locul celor din argint, cu care o cunoscuse. El îi meşteştea de fiecare dată noi daruri, iar Domitilla şedea alături, privindu-l cum lucrează, lipsind doar atît cît să ducă fiara la plimbare. Din cînd în cînd revenea cu un bărbat, pe care i-l prezentă simplu: Aurelius, şi povesteau toţi trei ore în şir. Cele două soţii priveau în continuare la Al Treizecilea, însă le era tot mai evident că îl pierd amîndouă definitiv. Iar copilul se juca printre mese.

Domitilla şi Aurelius reuşiră să-l facă, în sfîrşit, să se scoale din locul lui obişnuit din cîrciumă, să se plimbe cu ei prin sat,

să doarmă și el în pat, ca toți oamenii. Necazurile începură atunci când se apucară să conceapă planuri de viitor și Trei Cuțite realizează dintr-o dată că Aurelius este în plus printre ei. Atunci se certară pentru prima oară. Domitilla izbuti să-l împace cu vocea ei plăcută și încă în aceeași seară dispăru singură cu Al Treizecilea, iar Aurelius rămase pe scaunul lui Trei Cuțite și se jucă toată noaptea cu dulăul. Însă nu trecu decît o zi și cearta reîncepu, iar forța descătușată, după ce stătuse atîta timp nefolosită în trupul uriaș al fostului gropar, se dovede imposibil de stăvilit. Trei Cuțite îl ridică pe bietul Aurelius deasupra capului și-l trînti cu atîta furie pe o masă, încît zdrobi și scîndura, dar și craniul nefericitului.

Asta, totuși, n-a vrut s-o facă. De atîta vreme, Aurelius fusese, la urma urmei, singurul lui prieten. De necaz, începu să distrugă tot ce-i cădea în mîini, iar Orthos, bestia patrupedă, simțind disperarea stăpînului, se molipsi degrabă și, parcă turbînd din senin, se năpusti asupra martorilor întîmplători ai scenei.

Providența aranjează atît de dibaci lucrurile de face ca hazardul să pară a fi stăpînul destinelor lumii. Cînd dă de cele mai năstrușnice coincidențe, scribul se ferește tot mai mult de cuvîntul „întîmplare“.

Un patrician bogat din Roma, fiul mai mare al unei vechi familii consulare, Valerius Maximus, profanase jocurile seculare din primăvara lui 247, cum numim noi acum anul acela de după Christos. Asemenea serbări gigantice n-au mai fost ținute decît sub patru împărați pînă la Filip Arabul: sub Augustus, Claudius, Domițian și Severus. Aniversînd un mileniu de la întemeierea Romei, împăratul se afla în fruntea unei țări unde, mai nou, orice cetățean cu suficientă ambiție putea rîvni la titlul suprem. Valerius Maximus încercase să profite de zilele solemne și să organizeze o lovitură de stat. Descoperiți, conjurații au fost arestați și, după încheierea jocurilor, uciși. Valerius Maximus reușise să fugă la timp din Roma, mai ales că prin fapta sa crease și un precedent la un sacrilegiu: conform tradiției, la jocurile seculare participa în mod festiv un cor format

din douăzeci și șapte de băieți și douăzeci și șapte de fecioare din familiile cele mai de vază, cu condiția ca ambii părinți ai tinerilor să fie în viață; în timpul incidentelor provocate de oamenii lui Valerius, fură uciși, printre alții, și doi tați ai unor fete alese pentru cor. Cum procesiunea era în toi, cele două fecioare n-au putut fi eliminate, însă ele riscau să pîngărească întreaga desfășurare a ceremoniei. (Se pare că, o dată cu executarea complotiștilor, au fost ucise și cele două copile, ca o ispășire pentru crima de care ele nu s-au făcut decît printr-o întîmplare* atît de nefericită vinovate.)

Și tocmai atunci cînd un vlăjgan devasta mobilierul într-o cîrciumă mizerabilă din provincie, iar un cîine uriaș băga în sperieți tot ce era viu, fu adus acolo un nobil arestat cu o oră înainte de soldații trimiși în urmărirea lui. Văzîndu-l pe Valerius pus în lanțuri, Trei Cuțite – care nu-l întîlnise niciodată pînă atunci – simți o bruscă nevoie de a se alia cu singurul om pe care-l găsea mai nenorocit decît era el însuși în clipa aceea. Canalizate într-o direcție, furiile vlăjganului și ale bestiei lui au reușit să-l elibereze cu ușurință pe prizonier. Din clipa aceea, însă, deveni limpede că Trei Cuțite trebuia iarăși să dispară. Dar el nu fugi, ci doar... se transformă. Al Treizecilea a fost întotdeauna omul deciziilor neașteptate. Găsind asupra lui Valerius Maximus un înscris sigilat cu pecetei imperiale, Trei Cuțite și-l însuși și le ordonă soldaților, încă zăpăciți de atacul cu totul neașteptat, să-l urmeze imediat. Bruscuț, fostul gropar deveni emisar al împăratului și, escortat de un grup de oșteni cîștigați rapid prin forța neobișnuită a noului lor comandant și prin daruri mari făcute din punga patricianului salvat, porni în galop spre mare.

Vreme de aproape un an, înaltul funcționar inspectă provinciile din răsărit. În timpul uzurpărilor ce au dus la căderea lui Filip Arabul, pe cînd în Siria s-a proclamat împărat Lucius Iulius

* Iată că scribul își uită atît de repede promisiunea: cuvîntul „întîmplare” s-a lipit asemenea căpușelor de blana unei oi – eliminîndu-l o dată, dai de alte zeci de ori de el.

Aurelius Sulpicius Uranius Antoninus, Al Treizecilea devenise o figură cunoscută în Orient, verificînd cu severitate starea cetăților, luînd mită în numele funcției, dispărînd și ivindu-se inopinat în alte localități. Acest strămoș al Revizorului lui Gogol s-a arătat darnic față de oamenii săi, primii soldați ce l-au urmat din Italia devenind ofițerii trupei tot mai numeroase care-l însoțea acum peste tot. Aparițiile-i erau într-adevăr înfricoșătoare, suita-i numeroasă și cîinele imens dădeau intrărilor lui în cetăți aerul unor trupe de ocupație. Pînă la urmă, totuși, începuturile sumbre se transformau în ospețe și semne de cordialitate neașteptată din partea temutului funcționar imperial. Acesta, după ce flutura prin fața notabilităților locale sulul cu pecețile intacte luat de la Valerius Maximus, după ce asculta încruntat rapoartele magistraților locali, după ce-și primea partea de cadouri și-și căpătau și oștenii tainul fiecare, devenea mai des-tins, invita pe toată lumea la mesele oferite pe banii cetății și, cîteodată, desfăta mulțimea cu numere senzaționale de aruncări la țintă cu cuțitele, mîna fiindu-i la fel de sigură ca și în urmă cu mulți ani. Alteori, pentru ca paralela cu personajul lui Gogol să fie și mai frapantă, se logodea cu fiica guvernatorului. Cînd pleca, băștinașii, obosiți și mai puțin bogați decît înaintea venirii lui, trebuiau totuși să recunoască, ușurați, că lucrurile s-ar fi putut termina și mult mai rău, uriașul emisar al Romei fiind, în fond, un om de-a dreptul plăcut.

Nu-i vorbă, uneori, cînd fusese cazul – dar numai atunci – știuse să fie și sever. O dată lăasă să fie executată o trupă întregă de artiști ambulanti. (Aceștia nici nu apucară să-l recunoască pe cel pe care l-au dus în fața judecătorului cu mulți, cu foarte mulți ani în urmă.)

„Inspecțiile“ au durat aproape un an. O dată, la Melitene, pe Euftrat, Trei Cuțite își identifică în mulțimea venită să-l aclame cele două soții. Băiatul de lîngă ele crescuse mult. Femeile nu îndrăzniseră să-l acosteze, acum că el devenise un personaj atît de însemnat. Nici el nu le vorbi. Își aduse aminte de Domitilla și i se păru o trădare că nu se afla și ea împreună cu celelalte două femei. Drept urmare, revizia de la Melitene fu mai aspră

decît de obicei. La Philadelphia le întîlni iarăși. Domitilla lipsea și de astă dată, iar copilul mai crescuse cîteva degete. Trei Cuțite se milostivi de ele și le vorbi puțin. Apoi dădu poruncă să li se dea mîncare și adăpost pe cheltuiala statului. Băiatului îi dăruie o sabie superb lucrată, ca amintire pentru anii ce vor veni.

Al Treizecilea își pierdu la fel de neașteptat funcția de emisar imperial pe cum o dobîndise. Într-o zi, suita sa fu interceptată de o armată adevărată. Nimeni n-a pus sub semnul întrebării „misiunea“ lui Trei Cuțite, însă împăratul slujit nu mai era cel indicat. Nu era singurul caz cînd slujbașii erau trași la răspundere pentru că nu au reușit să țină pasul cu rapidele succesiuni la tron. Al Treizecilea fu destituit din pricina înscrisului cu pecete imperiale de care se folosise atîta vreme, fără a-l fi deschis măcar o dată, fără a avea habar ce conține. Sulul era tare mototolit, Trei Cuțite ținîndu-l asupra sa tot timpul, nedespărțindu-se de el nici măcar noaptea, crezînd încetul cu încetul că dispune într-adevăr de un document de cea mai mare importanță. El n-a bănuie niciodată că sigiliile aparțineau, e drept, unui împărat de acum răsturnat, dar că înscrisul era îndreptat chiar împotriva aceluia suveran, împotriva aceluia fost suveran, fiind un act al unei conspirații de mult uitate, parafat în mod clandestin de un sclav de la palat, astfel încît Valerius Maximus să-l poată scoate cît mai nebăgat în seamă din Roma. Poate că dacă Trei Cuțite ar fi făcut uz de document, ar fi putut să-și continue și pe mai departe nestingherit activitatea, noile autorități oficializîndu-i funcția...

După ce scăpă de sul, arzîndu-l, Al Treizecilea se grăbi să se întoarcă în Europa. Și, cum i se păru că era încă prea devreme să se arate în Italia, se stabili la Atena, unde unul dintre soldații din „suita“ lui îi promise că-i poate aranja oricînd o situație. Numai că soldatul se îmbolnăvi și muri în drum spre casă și se dovede că nici nu dispusese decît de prăvălia tatălui său, decedat și el cu puțină vreme în urmă. La Atena se mai găsea doar o soră de-a soldatului, Deiamira, soră ce se învoi să-l lase pe Trei Cuțite să ducă mai departe negoțul familiei. Acesta acceptă să

se ocupe și de prăvălie și de stăpina prăvăliei, singurul impediment fiind acela că era vorba despre o librărie, iar Al Treizeci-lea era analfabet.

Localul se afla în apropierea bibliotecii lui Hadrian și nenumărații tineri studioși, veniți să-și desăvârșească educația în orașul-muzeu, intrau pentru a afla cele mai noi apariții. Norocul era că afacerea mergea singură, doi bătrâni sclavi ai familiei putând da orice informații vizitatorilor, profesionalitatea și dragostea lor pentru cărți menținând clientela. Doar că se simțea nevoia unor lecturi publice în sala mare, dedicată special acestui scop, astfel încât să fie atrași autorii cei mai de seamă, însă și publicul competent. Pentru aceasta ar fi fost necesare inițiativele patronului, iar Trei Cuțite se simțea complexat într-un univers unde experiența nemijlocită – ce nu-i lipsea altminteri în nici un caz – era înlocuită cu informațiile preluate din texte. Oamenii cu care venea acum în contact îi păreau picați dintr-o altă lume: nu povesteau ce au văzut, ci ce au citit, nu se certau pentru femei vii, ci pentru femei din cărți, nu aduceau în discuție puterea sau vitejia lor, ci doar izbînzile unor eroi născuți de imaginația poeților. Pînă să înțeleagă că pătrunsese într-o lume la fel de adevărată ca și lumea reală, doar că paralelă cu aceasta, Trei Cuțite avu impresia că a înnebunit. Spre a nu se face de rîs în fața clienților, pretextă de la bun început că e atît de miop, încît nu mai poate descifra literele. Numai că nici vorbirea nu-i era bună pentru lumea în care intrase: deși vorbea multe limbi, grație vieții de hoinar duse, nu se exprima în nici una dintre ele la nivelul cerințelor clienților. Doar isteața Deiamira, asociata și iubita cea nouă, a știut să găsească o soluție și în această situație: ea răspîndi opinia, repede acceptată, că librarul este unul dintre intelectualii sătui de rafinamentul snob al școlilor moderne și, după ce s-a retras pentru mulți ani la țară, a adus cu el vorbirea dintr-o bucată și o nouă optică asupra scării valorilor. Drept urmare, felul său de a tăcea, privirea distantă – învățată de pe vremea cînd fusese înalt slujbaş imperial –, frazele-i bolovănoase erau interpretate pozitiv de către cei mai mulți dintre vizitatori, majoritatea lor fiind convinși că

au în față un exemplu de prețuit, un exponent al curentului tot mai puternic al celor ce tînjeau după conduita înțeleaptă a învățaților arhaici. Așa că, în scurtă vreme, uriașul analfabet dobîndi un renume solid, iar succesul de moment făcu să crească și deverul prăvăliei. Tăcerile întunecate ale patronului erau interpretate drept meditații adînci, fiara neagră tolănită în fundul primei săli inspira și ea respect, numeroșii clienți ai casei îi atrăgeau și pe ceilalți posibili mușterii. Și lecturile autorilor fură reluate, însă programarea protagoniștilor era făcută după niște criterii tainice ale stăpînului localului, criterii ce eliminau cîteodată poeți foarte populari în favoarea unor debutanți sau aduceau în prim-plan filosofi de care n-a auzit pînă atunci nimeni. Chiar și noile topuri fură acceptate de lumea cultă și ceilalți librari se pomeneau că li se cereau lucrări ale unor scriitori ale căror opere se prăfuiseră pînă atunci în cele mai dosnice cotloane, iar cărțile reluate cu trudă în zeci de copii nu mai interesau pe nimeni.

O dată, în timpul unei lecturi, unui ascultător i se făcu rău și tăcutul uriaș se pricepu să-i dea primul ajutor atît de eficient încît, pînă la sosirea medicului, bolnavul își reveni cu totul. Prestigiul lui Trei Cuțite creșcu și mai mult, de atunci începînd să fie solicitat și de către numeroși suferinzi.

Cînd apărură și cele două soții în librăria de lîngă biblioteca lui Hadrian, Al Treizecilea devenise o autoritate în Atena. Trei Cuțite le dădu bani și-i dăruî adolescentului ce le însoțea un teanc de cărți. Tînărul îi ceru permisiunea să revină și la lecturi, așa că de atunci se întîlniră mai des. După o vreme, însă, tatăl – poate îndemnat și de Deiamira – se sătură și de cele două femei și de tînărul bărbat, le mai dădu niște bani și îi expedie la Roma.

Viața Celui de Al Treizecilea s-ar fi putut desfășura pînă la adînci bătrîneți la Atena, bazată pe un prestigiu atît de solid, stabilind cursul valorilor literare, dacă straniul personaj n-ar fi cerut din nou prea mult de la soartă. Văzînd puterea de care se bucura într-o lume ce i se părea atît de incoerentă, începu să-i șantajeze pe diferiții autori pentru a-i impune. Aflînd cîte una

sau alta despre fiecare, el cerea bani spre a nu implica și acele amănunte biografice în reclama făcută operelor. La fel proceda și cu concurența, celelalte prăvălii de cărți devenind treptat un fel de sucursale ale sale. Dacă la început stătuse morocănos mereu în același colț al localului din preajma bibliotecii lui Hadrian, acum începea să se plimbe prin oraș, însoțit de dulăul negru, intrînd în celelalte librării ca pe vremuri în cetățile inspectate în Orient. De s-ar fi mulțumit să dicteze moda literară doar după criteriile-i ascunse, lucrurile ar fi putut continua încă multă vreme. Așa însă, își făcu prea mulți dușmani deodată. Aliați între ei, aceștia i-au prins pînă la urmă și partea slabă: distinsului filosof revenit de la meditația solitară îi plăcea băutura. Așa că se înghesuiau tot mai mulți amatori să-l cherchelească. Asociata lui, cu care trăia deja de mai mulți ani, se temea ca, la beție, Trei Cuțite să nu-și trădeze lipsa de carte. Deiamira reuși să-l țină în frîu încă două-trei luni. Dar pofta redeșteptată nu mai putea fi ținută în frîu. O dată, cu prilejul unor jocuri organizate în cinstea împăratului Valerian, plecă și taciturnul librar la amfiteatru. Programul era lung și, pentru gustul lui, cam plicticos. Tot privind ziua întreagă luptătorii, se îmbătă. Spre seară, nemaștiind ce face, intră în arenă să lupte cu animalele. Deși nu mai era chiar tînăr – tocmai împlinise o jumătate de veac –, reuși să se comporte excelent: omorî fiarele atît prin aruncarea cuțitelor, cît și cu forța teribilă a mușchilor. Avu un succes extraordinar și fu dus în triumf prin toată cetatea. Însă sărbătorirea succesului dură prea mult timp și nimeni nu-l mai putea opri din băut. Abstenența de cîțiva ani se răzbuna cu o beție agresivă ce nu se mai termina. Cînd nu-i mai dădu nimeni de băut, vîndu tot ce avea; pe librărie, femeia prevăzătoare avu grijă să nu-i dea nici un drept în scris. Cum nu posedea prea multe lucruri, își aminti de fiul său. Pentru două oale de vin îl vîndu unui negustor african.

A doua zi, realizînd ce a făcut, se îmbătă din nou – de furie și de rușine. Pe urmă, plecă în urmărirea librianului, îl atacă noaptea și-și fură băiatul înapoi. (Bine că măcar cele două soții îl ascultaseră și plecaseră la timp la Roma...) Abia întoarcerea

la Atena îl trezi. Își luă încă în aceeași noapte fiul, plecă împreună cu el în Italia, îl lăsă cu mamele sale și fugi în nord, spre a-și găsi un nou rost, spre a începe o viață nouă, înainte de a-și duce și familia într-un cămin sigur.

O viață nouă... Nou, nou, nou... Bărbatul făcând veșnic planuri era trecut de cincizeci de ani, însă era plin de energie și era convins că viitorul i se afla încă în față. Lăsînd la Roma două soții și un fiu matur, regreta doar că nu o mai avea alături de aceștia și pe Domitilla – pe care o și căutase în drumul de întoarcere, însă ea dispăruse fără urmă. Trei Cuțite lăsă ciudatei sale familii „o sumă de început“, urmînd ca el să plece spre a face rost și de alți bani, iar Deiamira să-și lichideze prăvălia din Atena și să vină și ea pentru a completa cu prezența și cu averea ei fericirea căminului. Traiul „iubirilor adunate la un loc“, cum îi numea Trei Cuțite pe ai săi, va consta numai în bunăstare și armonie, repeta mereu Al Treizecilea, devenit alt om de cînd își răpise înapoi fiul de la africanul căruia i-l vînduse.

Italia se schimbase, însă, de cînd a părăsit-o. Imperiul era împărțit între Valerianus și fiul său, Gallienus, și lumea își pierduse interesul pentru valorile tradiționale, urmărind, cu atît mai mare curiozitate, cel mai palpitant joc: lupta pentru putere. Pe vremea lui Sylla și Marius mai erau și cetățenii implicați în această competiție. Acum militarii constituiau singurii protagoniști, restul populației aplaudînd sau huiduind de pe margine, ca din tribunele unui amfiteatru. Așa că Trei Cuțite nu se socoti prea bătrîn pentru a-și oferi serviciile unui militar, părăindu-i-se aceasta cea mai rapidă cale de a face rost de bani. Numai că statura deosebit de înaltă intrase în poveste și legenda – ca orice legendă – se umflase peste măsură în decursul timpului. Despre Trei Cuțite se istoriseau prin tabere cele mai năzdrăvane întîmplări și nici una nu era menită să-i mărească gloria, toate se terminau cu trădări, dezertări și crime. Al Treizecilea, abia ajuns la limesul cu galii, trebui să se grăbească să dispară. Însă sosirea în provincie îi fusese semnalată și acum era căutat, iar ordinul de execuție fusese dat nu unuia, ci tuturor ofițerilor ce sperau să-l prindă.

De întors, Trei Cuțite nu se mai putea întoarce și atunci, profitând de o invazie a goșilor, trecu de partea acestora, revenind, ori de câte ori putea, cu câte un grup de iscoade.

„Împăratul Valerianus a căzut prizonier la perși, gîndea Al Treizecilea. Dacă un împărat poate să ajungă într-o asemenea postură, atunci este o rușine că eu am nimerit printre goși? Măcar eu nu sînt prizonier, mă pot mișca liber, pot lupta împotriva celor ce mă urmăresc!”

Trei Cuțite se obișnuise cu noii săi tovarăși și le era credincios, dar continua să revină, cît de des, în imperiu. Orice pretext era bun, nici un risc prea mare. Toată viața, oricît de jos l-a aruncat câteodată soarta, se amăgise cu gîndul că e cetățean roman. Acum o ducea destul de bine, însă consolarea cu care trăise de atîta timp nu mai exista. Cîtă vreme le făcuse numai servicii barbarilor în raidurile de cercetare, lucrurile nu i se păruseră prea grave, mai ales că avusese de fiecare dată prilejul de a se întoarce în interiorul imperiului. Însă cînd s-a pus problema să participe și el la devastarea unei cetăți și la măcelărirea unei garnizoane romane, își rase, într-o noapte, barba și, îmbrăcat în haine femeiești, se grăbi să ajungă înaintea năvălitorilor și să-i prevină pe cei ce urmau să fie atacați.

Călărind un cal alb, uriașa femeie apropiindu-se dinspre liniile goșilor li se păru soldaților romani una dintre reginele legendare ale neamurilor hiperboreene. Apariția era într-adevăr fabuloasă și ilustra mitul. Dulăul uriaș, negru, alergînd și urlînd alături de ciudata amazoană, mărea impresia că scena provenea direct din mitologie. Un detașament întreg de arcași sirieni, aliniat pe două rînduri, fu așezat în întîmpinarea reginei goșilor. Trăgătorii de elită văzură minunea semnalată ivindu-se pe cîmpia acoperită de zăpadă, o lăsară, înfrigurați, să se apropie și își sloboziră toți deodată săgețile: o parte în femeie, o alta în cal, a treia parte în fiara neagră ce-i însoțea.

Era un detașament ales pe sprînceană, toate săgețile și-au atins țintele. Regina goșilor, calul și fiara s-au oprit în loc, fără însă a se prăbuși. Arcașii sirieni așteptară cîteva minute, apoi lansară al doilea nor de săgeți. Între timp, începuse din nou să

ningă. Calul, călărețul și cîinele se acopereau cu zăpadă. Dar nu se prăbușeau. Apoi s-a întunecat și, deși cîmpul era alb, nimeni n-a cutezat noaptea să se apropie de troianul plin de săgeți.

A doua zi dimineața, goții atacară cetatea de graniță. Oamenii n-au mai avut timp să afle ce s-a întîmplat cu regina goților, legenda ei a continuat, iar Trei Cuțite n-a mai revenit la Roma pentru a începe viața idilică în mijlocul ciudatei lui familii.

AL TREIZECI ȘI UNULEA

(237-272)

– Caius II –

Înainte de scadență

Viața lui Caius II a început, practic, la vârsta de treizeci și unu de ani. Cititorul își mai amintește, poate, că și alți eroi ai lungului șir au trecut prin momente cu adevărat importante, care le-au modificat în mod esențial cursul existenței. Asemenea lor și alților altora, Al Treizeci și unulea a trăit o nouă viață sau doar un vis când sufletul a început să-i trepideze, trezit de clipa hotărâtoare. Asta îl determină pe scrib să bănuiască în cazul *fiecărui* muritor asemenea puncte de răscruce, doar că unii oameni nu le recunosc, trec orbi pe lângă ele și-și continuă neștiutori mersul pe drumeagul înfundat într-o moarte mai grăbită sau mai îngăduitoare. Alții sesizează reperul, îl iau în considerare, însă găsesc o cale mai puțin abruptă de a se orienta după el. Singuri, cei ce se aruncă nerăbdători în negura sfișiată pentru o clipă de viziunea avută întorc definitiv spatele la tot ce a fost mai înainte, fără a mai putea desluși dacă au ieșit dintr-un vis sau dacă tocmai în clipele acelea pătrund în el.

Visul și veghea își schimbă alternativ numele, depinzând doar de locul de unde privești.

Într-o superbă seară de toamnă târzie, Al Treizeci și unulea s-a întors de la o plăcută sindrofie. Făcuse cinste tuturor și percepute, dulce impresionat, semnele de afecțiune ale amicilor. Nu se aflau mari personalități printre ei, însă erau cu toții oameni de nădejde și, la urma urmei, nu mult diferiți de el însuși. Se simțea bine ori de câte ori îi întâlnea și, venind spre casă, își spuse că, în fond, asemenea întâlniri constituie farmecul și tîlcul vieții unui cetățean roman. L-ar fi încântat să rămână mai mult cu prietenii, dar, de copil, era obișnuit să petreacă toate evenimentele familiei în intimitatea alor lui. În ziua aceea împlinea treizeci și unu de ani și știa că, pentru el, sărbătorirea din oraș se va prelungi, contopindu-se în căldura obiceiurilor de acasă.

Caius II avea într-adevăr o familie ciudată, cel puțin în privința compoziției ei. Tînărul bărbat devenise stăpînul unei case unde trăiau, alături de soția și de copiii săi, Sapho și Olimpia, cărora amîndurora le spunea „mamă“, precum și mai mulți domestici, sclavi și clienți permanenți, acceptați cu toții în aceeași măsură, știindu-și fiecare locul. Al Treizeci și unulea nu emitea pretenții deosebite, iar ceea ce-și dorea avea. De cînd se stabiliseră cu toții în metropolă și renunțaseră să mai colinde lumea în căutarea unui *pater familias*, continuu amestecat în cele mai neverosimile încurcături, și Caius II îi luase locul, calmul și previzibilul, după care tînjiseră cu toții de atîta vreme, se scurgeau în ritmul zilelor riguros organizate. De la dispariția lui Trei Cuțite nu se mai schimbase nimic și orice surpriză, oricît de promițătoare, le-ar fi părut tuturor de rău augur. Nu erau bogați, însă coeziunea extraordinară a tuturor celor din casă compensa orice averi. Puținul avut de unul constituia proprietatea firească a tuturor, așa că nu simțeau privațiunile. Dacă voiau să cumpe-re ceva, se discuta îndelung în familie subiectul, se cîntărea fiecare amănunt, oricine, stăpîn sau sclav, își dădea cu părerea și abia apoi, cînd și copiii de trei anișori se obișnuiau de acum cu ideea și se interesau și ei de ea, abia apoi era pus planul în practică. Dacă trebuia cineva să întreprindă o călătorie de o zi,

momentul pornirii, itinerarul, însoțitorii și merindele de drum erau alese cu grijă, iar pînă la plecarea propriu-zisă, se discuta doar despre modul cum se poate străbate cel mai avantajos și cel mai plăcut distanța de parcurs. Orice proiect, chiar și unul neplăcut, era atît de mult întors pe toate fețele, încît pînă la urmă, obișnuindu-se cu el, Caius II și ceilalți ai casei ajungeau să-l regrete dacă se contramanda cumva.

În seara aceea blîndă de toamnă, tînărul cetățean roman se întorcea acasă în așteptarea sărbătorii aranjate în toate detaliile deja cu multe săptămîni în urmă. Dar atmosfera ce-l întîmpină chiar din prag era cu totul neașteptată. În locul zîmbetelor și al iubirii dulcege, întîlni doar fețe crispate, tăceri semnificative, ochi întorcîndu-se în alte direcții. Total diferite erau surprizele obișnuite în asemenea ocazii.

Se întîmpla un lucru neprevăzut și asta îl șoca atît de tare, încît nu era în stare să se mai concentreze și asupra cauzelor schimbării. Abia seara tîrziu, cînd pricepu, în sfîrșit, că sărbătoarea din ziua aceea nu va fi asemenea celor din anii precedenți, începu să insiste spre a afla motivul îngrijorării. Îi trebui multă răbdare și fu obligat să facă uz de rugăminți și amenințări pînă să reușească să afle că Sapho și Olimpia, cele două femei cărora le spunea amîndurora „mamă“, au consultat un ghicitor, ca de fiecare dată cînd se sărbătorea un eveniment în casă. Numai că – le fu dat să afle – semnele erau cumplite și au trecut mai multe zile și nopți de sumbră tristețe, umplute numai de cuvinte spuse doar pe jumătate, pînă să i se recunoască lui Caius II că i s-a prevestit o moarte apropiată. Nu, nu putea fi nici o greșeală la mijloc: deși așa ceva nu se face, atît Olimpia, cît și Sapho au mers și la cîte un alt specialist, punînd sub îndoială prima prezicere. De fiecare dată rezultatul a fost același, mai mult chiar, el nu s-a deosebit, în esență, nici în cazul unor metode diferite de interpretare: și visele, și morții, și măruntaiele unui ied sacrificat au indicat același lucru: anii Celui de Al Treizeci și unulea erau numărați.

Poate că dacă atît Caius II, cît și membrii familiei ar fi aflat treptat cumplita veste, dacă ea ar fi venit ca o consecință a

unor discuții îndelungate, dacă sinistra condamnare ar fi fost concluzia unor îndeletniciri zilnice, toată lumea ar fi receptat știrea în liniște, cu demnitate, putându-se asigura și măsurile ce se impuneau. Așa, însă, panica se transmise de la unul la altul și nu în ultimul rînd asupra celui direct implicat: asupra Celui de Al Treizeci și unulea vestea avu, la început, un efect paralizant. După ce pretinse lămuriri, cerînd să i se repete cuvînt cu cuvînt textul celor prezise, după ce se convinse că mesajul excludea orice altă interpretare posibilă, după ce pricepu că nu încapă nici o îndoială că în curînd va muri, Caius II căzu într-un fel de moleșeală din care nimeni și nimic nu-l putură scoate. (E drept că nici n-au existat încercări prea hotărîte într-un asemenea sens: ambianța din casă se transformase în întregime, nu se mai vorbea decît în șoaptă, de la aflarea groaznicei prorociri s-a stins orice rîs, orice zîmbet, orice cîntec. Cu Al Treizeci și unulea toată lumea discuta ca și cu un grav bolnav, fiecare se pregătea cu mii de precauții să-și justifice purtarea anterioară în fața lui, toți se întreceau în a-i oferi mărunte atenții însoțite de tot mai nelipsitele suspine, smiorcăieli, lacrimi șterse pe furiș. Bineînțeles că atît rudele, cît și clienții și sclavii aveau pregătite hainele de doliu, bineînțeles că s-a stabilit în mare taină și fiecare amănunt al procesiunii funebre, desigur că nu era cineva în casă care să nu-și fi calculat șansele traiului de după moartea șefului familiei. Și toate astea prost mascate, și toate astea fără întrerupere, măcinînd și ultimele speranțe ale bolnavului – întrucît Caius II se îmbolnăvi cu adevărat.)

Fiind de la început „mortală“, suferința Celui de Al Treizeci și unulea se apropia imperceptibil de sfîrșit. Rudele nu putură constata o agravare spectaculoasă, doar dispoziția muribundului devenea tot mai amară, ca o predare tot mai lesnicioasă, anunțînd capitularea fără condiții în pactul cu moartea. Însă tocmai ea, moartea, era cea care întîrzia de la întîlnire. Tot amînîndu-se, programul riguros planificat de familia atît de ordonată a Celui de Al Treizeci și unulea începea să se desfășoare la întîmplare. Primii întorși la viață au fost copiii, ei simțînd prea

viu clocotul sîngelui în trupurile lor spre a se mai putea abține de la joacă, de la rîs și de la cîntec. Priviți la început ca niște orfani inconștienți, copiii au reușit să-i contamineze, pe nesimțite, și pe adulți. Crizele de autoacuzare în urma cîte unui moment de veselie deveniră tot mai rare, iar scuzele cerute bolnavului tot mai convenționale.

Cînd trecură mai multe luni și muribundul persista în încăpăținarea de a rămîne în viață, rolurile celor din casă începură să se inverseze. Acum Caius II deveni cel ce trebuia să se poarte cu atenție cu ceilalți, el fiind cel ce nu se ținuse de cuvînt, el încurca bunul mers al lucrurilor prin indolenta-i întîrziere. Trezirea fu greu sesizabilă, însă el o simți: familia și sclavii îi arătau aceeași afecțiune ca la aflarea funestei vești, dar, alături de grimasa îndurerată abordată cu conștiinciozitate încă de atunci, începură să apară și tot mai numeroasele semne de nervozitate (iar nervozitatea este doar expresia cea mai omească a nerăbdării...). Acum fiecare își încheiase calculele, fiecare știa ce are de făcut *după*, fiecare voia să fi sărit deja hopul. Vinovat de toate era muribundul, iar culpa lui creștea pe măsură ce tărăgănarea demola și ordinea acțiunilor celor din jur, aruncîndu-le traiul într-un provizorat tot mai greu de suportat de niște oameni atît de chibzuiți.

La sfîrșitul domniei lui Gallienus, epidemiile crîncene și sentințele nemiloase au făcut ca romanii să se fi dezobișnuit de morțile lente. Poate că a fost necesar acest context pentru a naște legenda unui oarecare cavalier Caius Lucius Labeo, nepotul unui general victorios și fiul unui armurier bogat, ce zăcea de ani de zile la pat, agonizînd ori de cîte ori îi mergeau afacerile prost și revenindu-și în mod miraculos atunci cînd greutățile treceau. Minunile acestea i-au fost de mare folos, mai ales în perioada rapidei succesiuni de suverani, cînd fiecare asociere sau doar simpatie vagă de ieri putea să coste viața unui supus oricît de prevăzător, în special dacă era și posesorul unei averi confiscabile în favoarea principelui sau a favoriților imperiali. Așadar, Caius Lucius Labeo binevoia să moară ori de cîte ori se apropiau norii de casa lui, însă avea grijă să nu-și dea duhul de

tot, astfel încât să-și revină atunci când furtuna va fi trecut. Muribund fiind, cine să se mai obosească să execute un aproape cadavru? Lunga boală a cavalerului, luată în serios sau socotită doar o stratagemă hazlie, avea să stea și la originea poreclei Celui de Al Treizeci și unulea. Asemenea aceluși Caius, nici el nu se hotărâ să-și încheie definitiv socotelile cu viața. Drept urmare, se născu și Caius II, un alt muribund veșnic. (De aceea nu trebuie să se cadă în greșeala de a se considera memoria contemporanilor mai bogată decât este ea în realitate. Acel „II“ aplicat în urma cognomenului nu se datora faptului că ar fi existat un străbun cu același apelativ: cu aproape patru sute de ani în urmă a trăit într-adevăr un Caius printre strămoșii atestați ai Celui de Al Treizeci și unulea, însă acela, Caius Mendax, era de foarte multă vreme complet uitat...)

Fiul lui Trei Cuțite nu și-a câștigat nici măcar porecla în mod brusc. La început, convenția îi împiedica pe cei din jur să accepte într-un context atât de grav o adresare mai degrabă glumeață. Însă, pe măsură ce cognomenul prindea consistență, și dispoziția celor din jurul bolnavului se modifica. Stereotipiile triumfară iarăși, traiul se acomoda noului făgaș. O ordine, chiar dacă puțin diferită, învinsese încă o dată și Caius II trebuia să se decidă a-și găsi rolul cel mai potrivit în scenariul zilnic pe cale de a se înfiripa. Nu era ușor: după ce în primele săptămâni rătăcise fără nici un rost prin casă, ferindu-se de oameni, sătul de orice aluzie compătimitoare, nedorind să rămână decât cu sine, însă lovindu-se mereu de câte o rudă sau de câte un servitor, constată că unicul loc unde-și putea păzi gândurile și intimitatea era în dormitor, făcându-se că doarme și determinându-i, în felul acesta, pe cei din jur să nu-l deranjeze. Izbînda se dovedi cu două tășuri: reușise să scape de cicăleli, dar patul devenise o necesitate și îl atrăgea tot mai mult. Dependent de așternut, Al Treizeci și unulea se simțea într-adevăr bolnav. Gîndurile i se întorceau în trecut, fireasca tendință de bilanț de dinaintea mării călătorii îi reactualiza fapte de mult uitate și, toate la un loc, îl umpleau de melancolie și de sentimentul nimicniciei. Amintirile îl înșelau adesea și refuzau să accepte te-

zele preconcepute. Tatăl îi apărea ca un personaj legendar, șezând pe un trepied scund și cioplind figurine în lemn, figurine ce prindeau uneori viață, readucând în sufletul lui Caius II încântarea și spaima copilului ce privea fascinat de sub o masă, unde s-a ascuns, în mijlocul unui decor imposibil de a mai fi identificat în întregime. O dată le-a întrebat pe Sapho și pe Olimpia în legătură cu acele imagini atât de timpurii, însă ochii celor două femei se umplură de lacrimi și în casa aceea, unde fiecare îl menaja cu atâta grijă pe aproapele său, Al Treizeci și unulea pricepu că nu mai are voie să pună în discuție amintiri apte de a redeschide răni vechi. Mai ales că nici răspunsurile n-au fost cele așteptate, ambele mame răspunzând cu ochii privind fix în zare și relatând amănunte total neinteresante pentru Caius II. Altceva ar fi vrut el să audă și, întrucât aceasta nu se întâmplă, se hotărî să-și creeze singur amintirile, nemaicerînd de atunci ajutor de la nimeni. Ca întotdeauna, căutînd într-o apă tulbure, reuși s-o facă și mai impenetrabilă. Alcătuirea unui trecut nou deveni astfel și un refugiu, însă și un leac. Omului căruia i s-a comunicat atât de abrupt că nu mai are de trăit decît cel mult cîțiva ani – în mod limpede nu prea mulți –, luîndu-i-se viitorul, trebuia să-și caute compensații în amintiri. După o călătorie pierdută în ceață, rătăcită în hățișul unui itinerar dezordonat, Caius II nu-și mai putea reactualiza decît anii de liniște călduță ai unui trai fără evenimente.

Întrucît știa că nu mai are timp să-și alcătuiască o viață adevărată, fiind sechestrat în casă de o armată de rude și de servitori însărcinați să-l menajeze cît mai mult, și deoarece au reușit să-l convingă și pe el că într-adevăr n-ar mai fi în stare de nici un efort, Celui de Al Treizeci și unulea nu-i rămîneau decît gîndurile. Acestea puteau zburda în voie, nesupravegheate de apropiații grijulii, neobligîndu-l să ducă o luptă inegală cu toți ai casei pentru cea mai mică derogare de la strictul program adecvat unui grav bolnav.

Caius II stătea ore întregi culcat pe spate, privind tavanul sau ținîndu-și ochii închiși. În felul acesta nu trebuia să repete la nesfîrșit că nu dorește nimic, că nu-l doare nimic și că nu se

simte mai rău decît cu o săptămînă sau cu o zi în urmă. Văzîndu-l că doarme mai tot timpul, cei din casă rămîneau în prag, neîndrăznind să-i tulbure odihna. Atîta somnolență, spunea fiecare, nu este în nici un caz ceva firesc: ea nu poate fi decît semnul unui spirit dispus să rămînă tot mai puțin în lumea oamenilor. Unii chiar prevesteau modul cum se va stinge Caius II: dormind mai mult, tot mai mult, pînă nu se va mai trezi deloc. Varianta fu repede acceptată și, după numărul orelor cît stătea muribundul cu ochii închiși, rudele, dar și medicii chemați de conveniență se întreceau în pronosticuri sumbre.

Cine să bănuiască dintre ei că Al Treizeci și unulea nu dormea? De atîta stat în pat, el nu mai era în stare să ațipească nici măcar noaptea. Dar călătoria într-un trecut imaginar îi devenise indispensabilă. Se împlinea un an de cînd își asumase amintirile cele mai fantastice și, fiind încredințat că nu îi mai sînt date decît puține luni, cel mult încă un an, pînă la sorocul prorocit de atîția ghicitori, frenezia trăirilor închipuite devenea tot mai nestăvilită, pe cît i se părea că trebuie să se apropie de sfîrșit.

Personajele trecutului deveniră de nerecunoscut în acest răstimp. Nici Trei Cuțite nu mai era de mult cel cunoscut din relatările Olimpiei și ale lui Sapho, nici propria-i copilărie nu se mai derula cum o știuse înainte de a cădea la pat. (N-ar fi exclus ca din aventurile imaginate de Al Treizeci și unulea să se fi născut o mare parte a biografiei postume a tatălui său, mai ales că, după scurtele perioade de ieșire din mrejele povestirilor, Caius II, este de crezut, a mai apucat să relateze în stînga și în dreapta întîmplări ale unor amintiri atît de străine celor din jur, însă imposibil de separat de el însuși din viața de dinaintea îmbolnăvirii.)

Caius II căuta cu fervoare figuri captivante și, de nu le găsea în amintire, le inventa și le dădea drumul să cutreiere libere anii propriei sale vieți. Și, chiar dacă eliberați de tirania voinței lui, eroii astfel zămisliți îi mai opuneau rezistență dorințelor și speranțelor, universul bolnavului se umplea de evenimente și-i dădea tot mai mult certitudinea că n-a făcut în zadar umbră

pământului, că a încercat tot ce se putea încerca, că a folosit fiecare șansă ce i s-a ivit în cale, că n-a trecut indiferent sau prea timid pe lângă atâtea femei frumoase, pe lângă atâtea ispite. Nemaivînd ce regreta, bolnavul se pregătea mult mai ușor să se despartă de viață: își „făcuse plinul“. Plus că existența muritorilor nici nu este atît de atrăgătoare în toate aspectele ei: numeroase aventuri, reluate de la un moment pe care în realitate Caius II l-a considerat pentru totdeauna ratat fiindcă nu a îndrăznit să-l exploateze la timp sau pentru că l-a abordat într-un mod nepotrivit, se dovedeau miraje sterpe. Fiul lui Trei Cuțite era binecuvîntat cu rarul dar de a putea reface pas cu pas drumul parcurs și, la fel, de a putea încerca și celelalte brațe ale bifurcațiilor neexplorate. Cu oricîtă imaginație investea acele căi neumblate, cele mai multe dintre ele se dovedeau fundături, altele se sfîrșeau în rîpe înfricoșătoare sau la marginea unor ape de netrecut. Sigur, fiecare dintre aceste tentative de a investiga necunoscutul oferea numeroase aventuri, trecutul se umplea de viață, de mici victorii, de unele triumfuri chiar, dar reluarea se făcea de fiecare dată tot de la un punct străbătut și în realitate, de la un popas prin traiul searbăd atît de bine cunoscut. Cu vremea, bolnavului îi trebuiau mereu mai multe eforturi de voință spre a se abate de la ceea ce a fost: priveliștile fanteziei erau extraordinare, însă nu reprezentau decît mici ocolișuri de la calea bătută cu propriii lui pași.

Caius II se bucura de favoarea unică de a ști și „cum ar fi fost dacă aș fi făcut și lucrul acela“. El devenise unul dintre privilegiații care nu aveau ce să-și reproșeze în viață, orice moment întîrziat din lașitate sau nepricepere fiind reluat, verificat și epuizat în dezamăgire. Al Treizeci și unulea trebuia să ajungă încetul cu încetul la concluzia că nu a pierdut nimic, că totul s-a întîmplat în viața sa așa cum ar fi trebuit să se întîmple, că a înhățat tot ce i-a fost îngăduit de zei, ținînd de naivitatea omească să crezi că ai putea acapara mai mult. Îi trebuiră luni multe pentru a învăța atîta lucru și, după un an și jumătate de stat la pat, într-o bună dimineață se hotărî să-și reia traiul de dinainte. Ceea ce-l reținea nu erau protestele vehemente ale

rudelor și domesticilor, ceea ce-l mai ținea la pat, chiar și după ce decizia a fost luată și anunțată tuturor, fu că nu și-a terminat cugetările, că nu-i era încă limpede dacă numai lui i se potrivea concluzia la care a ajuns sau dacă ea reprezenta un adevăr valabil pentru toți muritorii.

Însă nu mai avea răbdare să stea culcat și să întoarcă raționamente generale pe toate fețele. Oamenii din jur păreau preocupați, plini de inițiative mărunte, disperați că unul dintre micile lor planuri ar putea să nu se îndeplinească întocmai. Înseamnă că ei n-au reușit încă să afle că posibilitățile lor de alegere sînt atît de neînsemnate, își spuse Caius II și-și luă pe el hainele cele mai bune, grăbindu-se să plece în oraș înainte de a apuca rudele să adune și întăriri în tentativele lor disperate de a-l reține în camera suferinței.

Al Treizeci și unulea făcu, într-adevăr, cu greu față primei sale zile de revenire în for. Lunile de stat în casă și de lenevit în pat îi gălbejiseră pielea, însă îl făceau, în special, să amețească după fiecare pas parcurs. Trebuind să se oprească tot mai des, sclavii, trimiși de neamuri să-l supravegheze, se grăbeau de fiecare dată să-l sprijine. Nimeni n-ar fi putut spune că vestitul muribund s-a însănătoșit brusc, mult mai degrabă, toți trecătorii recunoșteau în el bolnavul incurabil desăvîrșit.

În for nu se schimbase nimic: realitatea continua să rămînă un ecran al amintirilor. Iar trecutul era mai supus decît prezentul: în jocul cu cele ce s-au petrecut, Caius II învățase să trișeze, să forțeze evenimentele să se subordoneze unor dorințe, în timp ce uitarea voită desăvîrșea preferința sentimentelor. Prezentul i se părea, dimpotrivă, răuvoitor, infailibil ca destinul unei tragedii elene, cerînd mereu noi și noi sacrificii. Al Treizeci și unulea se simțea de parcă s-ar fi sculat dintr-un așternut cald spre a ieși gol în frigul de afară. Primul impuls ce-l năpădi fu acela de a se întoarce în pat și de a trage pătura mai mult sau mai puțin trucată a trecutului peste el. Însă, în același timp, anul de lîncezeală îi fusese mai mult decît suficient și simplul fapt de a se gîndi la a reveni la o asemenea viață îi

producea grețuri. În fond, fiul lui Trei Cutite, știind prea bine că va muri foarte curînd, că și-a depășit și așa sorocul, că, viitorul fiindu-i în întregime interzis, neavînd, spre deosebire de alții, ce risca, hotărî să se retragă într-unul dintre domeniile familiei, unde să-și trăiască ultimele zile așa cum dorea, interzicîndu-le cu desăvîrșire rudelor și sclavilor de a-l compătimi în vreun fel. Atunci pîlpîi în el pentru prima oară ideea că tot restul este un dar al Cerului și că trebuie trăit ca atare.

Așa se făcu, apoi, ca, după nici două săptămîni de viață în aer liber, de plimbări tot mai lungi și de mîncare proaspătă, să se pomenească la fel de sănătos ca în ziua aceea nefericită cînd, fără nici o presimțire, se aflase osîndit la moarte. Sentința ghicitorilor fusese clară, prea se potravisera spusele fiecăruia dintre ei, în privința aceasta Caius II nu-și făcea iluzii, însă probabil că, asemenea unor condamnați ce așteaptă mai mult decît alți nefericiți gîdele, și în cazul lui zeii hotărîseră o amîinare a execuției. Așa credea Al Treizeci și unulea. În schimb, cei apropiați își ziceau că, dată fiind culoarea tot mai bună a murbundului, probabil că nemuritorii s-or fi răzgîndit, hotărînd ca moartea să nu-i vină prin boală, ci prin violență. Era, desigur, doar o modificare de procedură și rudele erau tot mai încredințate de aceasta cu cît, după o jumătate de lună petrecută la țară, Caius II, pîrînd perfect sănătos, reveni la Roma, hotărît ca, în puținul timp ce-i mai era hărăzit, să-i smulgă vieții cît mai multe satisfacții.

„Dacă tot trebuie să mor în curînd, atunci măcar să nu-mi irosesc și ultimele zile“, îi convinse pe ai săi și plecă în căutarea vechilor lui prieteni. Care într-un an se schimbaseră cu totul: cîțiva se retrăseseră în provincii, se întîlniseră cu unul sau cu altul dintre numeroșii uzurpatori și le împărtășiseră soarta, alții rămăseseră în capitală, dar se entuziasmau pentru subiecte total diferite decît cele ce-i înfierbîntaseră înainte. Ceea ce conservase memoria lui Caius II se devalorizase în mare parte, altele deveniseră numele și temele la modă. Pînă și în piața unde se întîlneau de obicei, între timp, în locul cadranului solar fusese instalat un ceasornic cu apă. Și numele dregătorilor

importantă era altul, și numele împăraților uzurpatori din provincii se schimbaseră. Singur Gallienus, fiul nefericitului Valerianus, rămăsese același, augustul părăindu-i-se pentru prima oară Celui de Al Treizeci și unulea un reper sigur al vieții țării și al lumii întregi.

Cîteva zile, Caius II, dispus la orice, nu găsi nici un domeniu spre a-și cheltui nemăsurata libertate a celui ce nu mai are nimic de pierdut. La un moment dat se hotărî să plece în Campania, unde savantul favorit al împăratului, Plotin, mai nădăjduia să reînvie cetatea ideală a lui Platon. Augustul îi dăruie un oraș în ruine, dar senatul – în loc să se ocupe de treburile serioase ale țării – își impuse autoritatea opunîndu-se acestui proiect. Totuși filosoful – și mai ales elevii lui – mai sperau la materializarea visului lor. Plotin trecuse – între timp – de cîteva ori prin starea de comuniune cu zeitatea și Al Treizeci și unulea dori să-l vadă spre a cunoaște cu o clipă mai devreme ceea ce își imagina el că ar reprezenta una dintre posibilitățile despărțirii sufletului de trup. Însă Plotin era pentru contemporani un personaj straniu, ce desigur că va intra mai devreme sau mai tîrziu în rîndurile nemuritorilor; exercițiile sale de extaz, de ubicuitate sau de ieșire din timp nefiind decît etapele unui antrenament spre veșnicie. Poate că de aceea se temuse și senatul de a-i da cetatea: o nouă Cretonă și un nou Pythagora ar fi putut însemna o nouă formă de stăpînire a lumii pămîntești. Oponîndu-se de data asta împăratului, senatul nu făcea decît să-l apere.

Tot comentînd toate acestea, deși subiectul părea depășit pentru foștii lui prieteni, Caius II hotărî să plece în căutarea lui Plotin. Dar nu reuși să facă nici primul pas în acest sens cînd află că, trezit din aparenta-i moleșală, Gallienus pleca în nord spre a-l înfrînge din nou pe un uzurpator, pe un oarecare Aureolus, comandantul legiunilor staționate pe Istrul superior și proclamat împărat de către armata pe care o comanda. Asimilați cu cei „Treizeci de tirani ai Atenei“, nenumărații pretendenți declarați la tronul lui Gallienus fuseseră numiți și ei cei „Treizeci de tirani“, chit că aceștia nici n-au acționat împreună,

nici nu se cunoșteau cei mai mulți între ei, nici măcar n-au fost chiar treizeci, ci ceva mai puțini. Dacă n-au fost încă treizeci, înseamnă că vor veni și alții pînă la completarea cifrei, își spunea Caius II, încredințat că istoria se repetă mereu pînă în cele mai caracteristice amănunte. Iar dacă vor mai veni și alții gata de a încerca să uzurpe tronul lui Gallienus, înseamnă că acesta se va menține cel puțin pînă la împlinirea cifrei celor ce vor încerca să-i ia locul. Multă sau puțină vreme încă, asta pentru Al Treizeci și unulea, posesorul unui buget atît de subțire de timp, era totuna. Principalul era că avea impresia că zeii i-au anticipat cu precizie cine va fi învingătorul, de partea cui merita să te pui. În afară de asta, încă de pe cînd revenise în viața publică, el, Caius II, așa cum am mai spus, recunoscuse din prima clipă că unicul reper sigur al imperiului era tocmai împăratul. Iar împăratul se numea Gallienus. De aceea fiul lui Trei Cuțite s-ar fi mirat profund dacă l-ar fi făcut cineva oportunist fiindcă s-a repezit să sară în sprijinul unui învingător sigur: pentru el, victoriosul era și purtătorul dreptății și al adevărului – el fiind simbolul continuității.

De cîți ani, de cîte generații n-a mai domnit un împărat cincisprezece ani? Romanii, lumea toată, se obișnuiseră pînă și cu efigia de pe monede. Gallienus reprezenta stabilitatea; uzurpatorii anarhia. Gallienus era crud cu învinșii de la fruntariile lumii romane, însă la Roma groaznicele măceluri legendare ale lui Caligula sau Nero păreau imposibile. Trecînd de partea lui Gallienus, Caius II spera să cucerească un loc în Pantheonul eroilor, după ce plăcerile pămîntene îi vor fi atît de curînd luate.

Împăratul nu-l așteptă să se decidă. Gallienus, atît de preocupat de bucuriile Romei, știa să fie și foarte hotărît, atunci cînd împrejurările i-o cereau. Pînă să ajungă Al Treizeci și unulea din urmă legiunile, acestea se loviseră de acum de armata lui Aureolus, o azvîrliră peste fluviul Pad și o înconjurare în jurul Milanului. Tînărul candidat la fapte de eroism sosise atunci cînd uzurpatorul retan părea să-și trăiască ultimele zvîrcoliri între zidurile unei cetăți asediate. Era o chestiune de zile, cel mult de săptămîni, ca Aureolus să fie nevoit să se predea. Omul nu mai

avea nici alimente, nici armată. Dar Caius II nu putea să aștepte. Dacă va muri înainte de a avea timp să-și dovedească bărbăția? Era o eventualitate ce-l înnebunea. Reuși să ajungă în imediata apropiere a împăratului și-l sîcîia pe acesta necontenit, rugîndu-l să-i dea un pîlc de oameni cu care el, Caius II, va cuceri Milanul. Ca să-și convingă suveranul că nu se laudă de po-mană, pornea călare ziua, în amiaza mare, spre zidurile cetății, își cabra calul și-și agita sabia primită de la tatăl său la Philadelphia. Între timp, profera cele mai groaznice jigniri la adresa celor asediați. Cîteodată nu-i răspundea nimeni și el răgușea de cît țipa, altă dată era întîmpinat cu un nor de săgeți. Era o minune curn de nu-l nimereau, spuneau legionarii lui Gallienus, admirînd fascinați curajul irațional al celui ce-și striga batjocurile fără a-i păsa de primejdii. Dar Al Treizeci și unulea știa prea bine că n-avea de ce se teme: nu ultimii credincioși ai lui Aureolus vor fi cei ce-i vor hotărî moartea – viața lui era de mult luată de zei, doar ei mai puteau dispune de ea și bieteile săgeți aruncate din spatele zidurilor erau neputincioase fără consensul vechii sale condamnări.

În plictiseala asediului, „spectacolele“ lui Caius II erau savurate din plin de întreaga armată. Înjurăturile pestrițe, dansul în mijlocul săgeților și enervarea vădită a celor din spatele zidurilor îl făcură pe Al Treizeci și unulea cu adevărat celebru. Doar noaptea nu avea voie acesta să se producă, noaptea, a pretins cumpătatul Gallienus, armata trebuie să se odihnească spre a fi pregătită în orice oră din zi de a face față dușmanului. Și, pe urmă, noaptea Caius II nici nu s-ar fi expus într-o măsură atît de mare, întunericul ascunzîndu-l în fața celor ce-l ținteau de atîta vreme zadarnic. De șase ori muriseră caii sub el, dar niciodată nu s-a oprit o clipă măcar din țipetele lui și niciodată nu a fost rănit.

Și, totuși, pentru fiul lui Trei Cuțite evenimentele se scurgeau prea încet. Ziua se învîrtea în jurul Milanului, își agita frumoasa sabie și striga măscări spre cei asediați, iar noaptea insista pe lîngă împărat să-l lase să termine războiul, să-i dea o mîină de oameni – cerea tot mai puțini – cu ajutorul căroră să forțeze

zidurile și să deschidă porțile. Dacă evenimentele nu s-ar fi precipitat pe neașteptate, poate că într-adevăr Caius II ar fi reușit să devină eroul real al expediției împotriva lui Aureolus. Dar, pe cînd Gallienus părea aproape convins și dădu impresia că e gata să-i ofere cîteva cohorte, Aureolus reuși să răspîndească atîtea zvonuri printre asediatori, încît o conjurație se dovedi mai puternică decît strategia militară: trei șefi de armată, printre care, desigur, și prefectul pretoriului, reușiră să-l atragă pe împărat într-o cursă și să-l omoare. Înainte de a se sfîrși, Gallienus mai apucă să-l numească succesor la tron pe Claudius.

Noul împărat desemnat comanda, pe atunci, o armată din împrejurimile Paviei. El habar n-avea că un oarecare Caius II fusese gata de a săvîrși la zidurile cetății Milan unul dintre cele mai exemplare acte de eroism din istoria Romei. Al Treizeci și unulea reveni acasă deznădăjduit. Faptele sale fuseseră zadarnice. Nici noul împărat, nici istoria nu-și vor aminti de ele.

Dacă soarta n-a respectat împlinirea celor „Treizeci de usurpatori“ asemenea celor „Treizeci de tirani ai Atenei“, înseamnă că s-a creat un precedent și poate că nu-și va respecta planurile nici în legătură cu Al Treizeci și unulea, socoti acesta. Își relua viața de dinainte, din capitală, și într-o zi își împărtăși gîndurile și familiei, inclusiv celor două femei, Sapho și Olimpia, care amîndouă îi erau mame.

Pe urmă, cîteva zile fu liniște. Familia păru să accepte noul punct de vedere. Încercară cu toții să reînvie pînă și atmosfera călduță uitată de pe vremuri. Dar Caius II nu reuși să se mai acomodeze: cît fusese convins că de pe o zi pe alta urmează să moară, îi lipsise alternativa; în afară de asta, acum viața devenise din nou imprevizibilă, cu toată încăpățînarea oamenilor de a propune obiective, de a planifica pasul următor. Iar acestea, la care se adaugă și lipsa de resemnare, n-au în nici un caz darul de a face individul mai fericit. Dimpotrivă.

Nici mulțumirea de sine nu-i mai reveni. Reînnodarea anevoioasă a vechilor prietenii nu-i mai oferea satisfacțiile de altă-

dată. Ambițiile deșteptate într-însul nu se mai lăsau șterse cu una, cu două. Trebuia să înfăptuiască un lucru mare. Ce?

În curînd, noul împărat a ajuns să-și merite apelativul: „Goticus“. Luptele sale, culminînd cu strălucita victorie de lîngă Naissus, i-au fixat renumele, dar ar fi permis cu prisosință și realizarea ambițiilor amîinate ale lui Caius II. Însă, pentru aceasta, miza pusă în joc era acum alta: nu o viață oricum compromisă, ci, poate, încă cine știe cîți ani de trăit. Întors de la război sub povara faimei și a părții de pradă cîștigate, unul dintre foștii prieteni îi mări dilema: merită să-ți riști viața pentru ceva atît de efemer ca o glorie cîștigată pe cîmpul de luptă sau pentru cîteva trofee cucerite în același mod? Dar, mai cu seamă, merită să mai trăiești fără să tînjești la toate astea? Atmosfera călduț-dulceagă de acasă îi devenise insuportabilă și o numise „cocoloșeala universală“. El își puna prea multe întrebări spre a o mai putea accepta.

La doar „cîțiva ani“ – de fapt, doar puține luni – de cînd s-a autoconvins că pronia cerească îi oferise o amnistie, nemai-găsindu-și locul, căută iarăși refugiu în învățătura lui Plotin, sugestionîndu-se că astfel va putea da la o parte stratul de vanitate și ambiție, însă și teama și incertitudinea, spre a ajunge la adîncurile pure ale ființei. Hotărî să vorbească mai întîi cu Porphyrios, ucenicul cel mai devotat și cel mai erudit al maestrului, pentru a putea să se apropie fără nici un dubiu de însuși Plotin. Fiindcă, își spunea Caius II, dacă am înlătura de pe fiecare om carapacea de frică și orgoliu, zeflemea și interes mărunț, ar mai rămîne pe suprafața Terrei specia de rînd a muritorilor? Dacă acesta este chipul pe care vrea să-l vadă în oglinda pămîntului pronia cerească, este drept să-l înlăturăm în inșeși laturile sale cele mai caracteristice? Însă dorește într-adevăr Cerul să-l vadă astfel caracterizat pe om? Nu-i aceasta o simplă scuză umană? Încă o dilemă...

Doar că, înainte de a pleca de acasă în căutarea lui Porphyrios, Sapho și Olimpia cercetară din nou ghicitorii în vederea aflării augurilor sub care avea să aibă loc deplasarea stăpînului casei.

N-ar fi trebuit s-o facă: zeii își amintiră cu această ocazie de fiul lui Trei Cuțite și le anunțară prin atâtea semne indubitabile că nu-i mai îngăduie decît cel mult cîteva luni de viață. Nu cîteva ani, ca la prima prorocie, doar cîteva luni. (Poate că sentința dintîi nici n-a fost uitată, poate că de la început acesta a fost sorocul ce i-a fost hărăzit Celui de Al Treizeci și unulea. Poate...)

În viață, scenele se repetă, de obicei, peste veacuri. Sau, măcar, peste generații. Cînd ciclicitatea este prea strînsă, se ajunge la momente pe care ai, cîteodată, impresia că nu le mai poți suporta. În casa lui Caius II se reinstaură doliul, vorbitul în șoaptă, privirile aluzive, gesturile prevenitoare, tot alaiul de amănunte ce l-au determinat data trecută să se refugieze în dormitor pentru un an întreg de zile și de nopți. Acum reluarea stratagemii n-ar mai fi păcălit pe nimeni și nici Al Treizeci și unulea nu se mai simțea în stare s-o însceneze încă o dată. Ce să facă? „Cocoloșeala universală“ în varianta plîngăreață era pe punctul de a-l aduce să nu mai suporte nici măcar cele cîteva săptămîni ce-i mai erau făgăduite. Să plece? Și să riște să moară departe de casă, undeva... cine știe unde? Undeva unde să n-aibă nici un urmaș să-i îngrijească mormîntul? Să se ducă însoțit de un alai de rude și de domestici? La ce bun? Ca să tîrască după el și în afara casei gustul zaharisit al suspinelor înăbușite în familie? Și unde să se ducă?

Sapho și Olimpia plîngeau toată ziua: de ce încearcă Al Treizeci și unulea să fugă de soartă asemenea unui copil, cînd se știe prea bine că aceasta, soarta, e mai rapidă decît gîndul și mai penetrantă decît orice armă? Nici un zid, oricît de gros, nu te poate ascunde de intențiile ei! Cele două femei, care amîndouă îi erau mame, jelind de dimineața pînă seara, reușiră să contamineze întreaga casă.

Caius II se hotărî: alternativa vieții și a morții nu mai plana asupra lui, totul era clar, nu trebuia să se teamă, indiferent ce va face, mai avea cîteva luni de trăit, indiferent cum se va ascunde, rezultatul va fi același. O stare de supraexcitare îl luă cu totul sub puterea ei: nu era curajul din fața zidurilor Medio-

lanumului, era bucuria că, mai mult decît altor muritori, lui îi erau asigurate cu certitudine cîteva luni de viață și între timp nu i se mai putea întîmpla nimic decisiv. Și, apoi, își aminti el, „numai o faptă extraordinară, chiar dacă sortită de la început eșecului, te poate duce la glorie și nemurire“. O faptă deosebită? Ușor de zis! Doar un naiv poate crede că faptele deosebite atîrnă de toți pomii... Și prilejul este un cadou, chiar dacă nu se găsește toată lumea pregătită să-l primească!

Vremurile, tulburi, i se păreau și ele favorabile. În era de aur toată lumea este fericită fără a mai trebui să sufere pentru aceasta. Dar în timpuri grele, este nevoie să-ți plătești venerația celor din jur și a urmașilor. Dacă n-ar fi pierdut vremea, Caius II ar fi fost mai mult ca sigur învingătorul aclamat al bătăliei de la Naissus. El singur s-ar fi putut lupta cu sute de barbari, aceia ar fi murit sau nu, el ar fi supraviețuit în orice caz, sorocul lui era stabilit dinainte. (Nici o clipă nu-i trecea Celui de Al Treizeci și unulea prin minte că ar fi putut fi grav rănit, că ar fi putut fi luat prizonier, că ar fi putut trăi în cele mai grave suferințe fizice sau psihice răstimpul pînă la termenul fatidic cînd îi era fixat a muri.)

Totuși, vremea nu era pierdută. Vandalii, iuthungii, alemanii și cîți alții atacau din nou. Era limpede: barbarii erau măsura virtuții romane – ei vor apărea ca dintr-un sac fără fund atîta timp cît cetățenii singurei lumi civilizate nu vor dovedi că au ajuns la un asemenea nivel de puritate încît nimeni și nimic să nu-i mai poată tulbura nici fizic, nici moral. Poate că Plotin pregătea o elită a aceluia timp, însă nici învățatul și nici discipolii săi nu se opuneau cu arma în mînă barbarilor. Iar Caius II își punea întrebarea: dacă năvălitorii din nord erau cei chemați să măsoare nivelul atins de virtutea romană, atunci cum poți ajunge într-o eră fericită ignorînd chiar unealta menită a-ți indica stadiul aceluia nivel? Și, oricum, pentru Caius II timpul era limitat: el nu era în nici un caz în stare să mai urmeze complicata inițiere a învățatului din Lycopolis. De aceea confruntarea directă cu barbarii, victoria imediată erau ultimele lui șanse. Să plece la Minturnae spre a-l întîlni pe Plotin nu mai avea nici un

sens. Chiar dacă ar fi ajuns în Campania, era foarte puțin probabil să-i mai rămână răgazul spre a învăța pînă și primele trepte ale unei științe a extazului.

Nu mai era timp de pierdut: împăratul se îndrepta spre Pannonia, era de acum pe drum. Caius II plecă în urmărirea sa. Al Treizeci și unulea mergea cu inima ușoară la război. Unica lui grijă era că nu s-a remarcat pînă atunci în nici un fel în fața lui Claudius – ce a fost în timpul lui Gallienus s-a uitat –, așa că era puțin probabil ca acesta să-i ofere de la început o comandă suficient de importantă pentru ca el, Caius II, să poată decide singur soarta războiului. Spectacolul dat la asediul lui Aureolus nu s-a soldat, în fond, cu nici un rezultat pozitiv, lumea l-a și uitat de mult și, oricum, noul împărat era o fire mult prea gravă pentru a gusta ieșirea mai degrabă caraghioasă decît eficientă a unui oarecare.

Drumul i se părea Celui de Al Treizeci și unulea nesfîrșit: în entuziasmul său, fiecare oră pierdută îl durea aproape fizic. O putere neînțeleasă îl făcu să nu mai simtă oboseala, foamea sau setea. Călătoria zi și noapte și, dacă n-ar fi avut cu el cîțiva însoțitori incapabili de a face față unui asemenea ritm, ar fi fost dispus să continue marșul fără oprire, pînă la ajungerea din urmă a armatei conduse de împărat. Însă nu putea face asta și, în timp ce tovarășii săi de drum dormeau epuizați, el ticluia planuri și încerca să se pregătească pentru orice situație ce s-ar fi putut ivi. Urmărind efigia augustului de pe monede, era dezamăgit de figura comună pe care o vedea: el nu-l întîlnise niciodată pe Claudius, iar chipul văzut pe bani i se părea fața a zeci de cunoscuți. Dacă l-ar fi căutat pe împărat în mulțime, nu o dată ar fi riscat să-l confunde. Dar dacă-l va confunda și în realitate?

Drumul era nesfîrșit. „Cîteva luni“, au stabilit prezicătorii. Prima dintre acestea trecuse cu șovăielile. „Cîteva“ poate însemna și două. Tot ce este mai mult decît unu. Și a doua lună se apropia de soroc. Iar drumul era nesfîrșit.

Ca să nu se mai gîndească atît, Caius II încercă să se refugieze, așa cum a mai făcut-o o dată, în amintiri. Dar era prea surescitat pentru a mai regăsi starea necesară. Acum voia să

privească în față, să ajungă din urmă armata înainte ca aceasta să dea o nouă bătălie decisivă, să mai aibă timp să-l convingă pe împărat de curajul și priceperea sa, să se remarce în luptă, să joace un rol hotărâtor, să-i învingă el singur, în fruntea unui pumn de oameni, pe barbari. Pentru ca orice răstimp care îi mai era îngăduit să semene iarăși cu un dar, acesta trebuia să fie însemnat cu un minut de glorie. Lunile ce-i mai rămăseseră deveniseră, poate, deja zile. Să moară în calitate de general, să mai apuce să dea ordine ca un general, să mai fie aclamat ca un general. Întrebat fiind cine a fost tatăl său, fiul lui să poată răspunde firesc: „Tata a fost generalul învingător al barbarilor“, iar fiica să facă o partidă strălucită ca o consecință a acestui fapt. Caius II era atât de incredințat că toate astea erau nu doar posibile, ci absolut firești, încât era terorizat de gândul că singura condiție a realizării lor ar fi timpul necesar să ajungă la vreme spre a-i întâlni pe vrăjmași.

Și timpul presa. Spre deosebire de alți oameni, Caius II știa că nu va muri subit, acum era convins de asta, dar mâine? Cu fiecare zi ce trecea, avantajul său asupra semenilor scădea. În curînd va dispărea cu totul.

Și timpul zbura tot mai repede. Bătălia cu goții fusese un lung război de uzură, iar victoria de lângă Naissus n-a reprezentat decît punctul ei culminant. De aceea, prin comparație, cel puțin teama unei victorii decisive pe care el să n-o mai ajungă i se părea și lui însuși nejustificată. Era de așteptat ca, tot așa, și acum, barbarii vor ataca și se vor replia, hărțuind legiunile și fugind de o încheștare hotărîtoare. Pentru că, oricît de mulți ar fi fost, nici Caius II și nici un alt roman nu-și puteau imagina ca inamicii imperiului să fie în stare să înfrîngă cu adevărat armata cea mai puternică din lume.

„Drumurile sînt nesigure“, se tînguiseră Olimpia și Sapho, auzind că „băiatul“ intenționează iarăși să plece. Însă ele se gîndiseră la tîlhari, la numeroșii *latrones* legendari, înspăimîntînd călătorii pînă și în vis. Iar însoțitorii lui Caius II trăiau aceeași îngrijorare, doar că ei se temeau în primul rînd de necunoscutul unde bîntuiau străini feroce, obiceiuri stranii și indi-

vizi izolați ai avangardei hoardelor barbare. Pe de altă parte, însă, este adevărat, fiind în mijlocul evenimentelor, ei erau conturbați în frica lor de concretul ce trebuia traversat, de măruntele soluții de fiecare clipă, în vreme ce îngrijorarea rămânea undeva în subconștient și răbufnea doar te miri cînd. (Tot atunci, însă, Sapho și Olimpia nu îndrăzneau nici măcar să zîmbească, din superstiția după care atîta vreme cît ele se distrau, nenorocirea putea să cadă oricînd asupra celui aflat atît de departe...)

Iar realitatea... Realitatea se dovedi iarăși alta decît viitorul atît de minuțios calculat de Al Treizeci și unulea în nopțile lui de veghe și surescitare. Realitatea se manifesta în alt mod și decît în temerile spuse și nespuse legate de oamenii periculoși ce puteau fi întîlniți în cale. Degeaba a născocit Caius II atîtea variante ale unor posibile ambuscade, degeaba a imaginat atîtea forme de strategie a cuceririi bunăvoinței împăratului spre a obține o comandă aptă de a-i facilita izbînzi strălucite, degeaba și-a dorit cu înfrigurare setosul de glorie ipostaze ale clasicelor salvări în ultimă instanță a suveranului aflat în primejdie pe cîmpul de luptă, acte urmate, desigur, de o recunoștință fără de margini a aceluia, precum și, bineînțeles, de efectele protecției auguste. Totul, absolut totul a fost dejucat de surprizele dorinței divine: micul grup al Celui de Al Treizeci și unulea nu a fost atacat nici de tîlhari, nici de cete barbare, nici n-a apucat să ajungă la o tabără ce se pregătea de o mare ofensivă, micul grup a ajuns doar într-un loc unde legiunile și dușmanii se luptau, în aceeași măsură, cu molima. Iar împotriva ciumei Caius II n-a apucat să țeară nici un plan eroic, boala secera alegîndu-și implacabilă victimele după o logică știută doar de ea. Un ofițer murea alături de un simplu ostaș, un got în aceeași clipă cu un roman (cu care ar fi urmat, poate, să se măsoare peste cîteva zile pe cîmpul de luptă), un sciav alături de... împărat. Claudius, strălucitul învingător de lîngă Naissus, fu ajuns de epidemie la puțină distanță de Sirmium. Nemuritorii au dorit ca situația critică în care spera Caius II să-și întîlnească suveranul să nu poată fi aplanată de un om, indiferent de preț

pe care l-ar fi oferit acesta. Fiul lui Trei Cuțite se recunoscă în situația de a fi ajuns prea târziu spre a mai putea intra sub pielea unui împărat și prea devreme pentru a cuceri o victorie sub un stăpîn nou. Cînd a venit, în sfîrșit, în tabără, Claudius mai trăia, deși nimeni nu se mai îndoia de sfîrșitu-i apropiat.

Al Treizeci și unulea se angajă să-l îngrijească și găsi – spre marea-i ușurare – singura posibilitate de a se apropia fără prea mari dificultăți de suveran. Dar starea acestuia era tot mai rea și interesatul infirmier de ocazie nu mai reuși să obțină nici o favoare de pe urma sacrificiilor sale. Mai mult, la un moment dat, pe Caius II îl izbi gîndul că poate și sorocul lui se încheia și că, prin urmare, va pieri de aceeași molimă ca și împăratul, că n-a făcut decît să alerge în întîmpinarea destinului și că un asemenea deznodămînt nu putea fi decît cea mai crudă ironie la adresa superbilor lui planuri eroice. Cerule! De ce toate astea? Puțini muritori și-au acceptat atît de împăcați destinul, cerînd doar o consolare bărbătească pentru un sfîrșit prematur. Și iată ce batjocură a găsit Cerul să-i ofere...

Împăratul se stinse și nefericitul său supus își aștepta de asemenea moartea. Însă primele semne ale bolii întîrziău. Ce să facă? Poate mai avea o zi de viață, poate mai avea o săptămîină. Termenul prezicătorilor se apropia oricum de soroc. Prin mintea ce-i lucra cu repeziciune îi trecu o idee: să forțeze destinul pînă la capăt. Claudius a murit, se spunea că și-a desemnat urmașul, dar cîți auguști nu și-au justificat tronul prin mai mult sau mai puțin reale asemenea numiri de către predecesori muribunzi? Iar martorii pe care se bazau... Ce să mai vorbim? Caius II a fost mai tot timpul ultimelor zile pe lîngă defunctul Claudius și n-a auzit nici un cuvînt despre succesiune... Gîndul nebunesc ce-i dădea tîrcoale era să aranjeze cumva să îmbrace purpura imperială o lună, o săptămîină, o zi, atît cît mai avea de trăit...

Numai că nimeni nu l-a învățat pe bietul fiu al lui Trei Cuțite intrigile necesare spre a putea dobîndi puterea mărunță, darămite taina de a face saltul spre cel mai înalt pisc al gloriei umane. Cui să-i ceară tronul? Pe cine să convingă? El, sār-

manul, așteptându-și moartea, calcula avantajele unei faime defuncte; dar visele acestea nici măcar nu îndrăznea să le spună cu voce tare în prezența celui mai fidel sclav, cum să le strige cu toată puterea pentru a fi auzit de mulțimea care să-i ofere într-un glas purpura? Iar el suferea că oamenii nici măcar nu bănuiau că lui trebuiau să-i adreseze ovațiile.

Nici moartea nu-l căuta și nici împărat nu voia să-l facă nimeni... A doua campanie a lui Caius II se termină jalnic. Disponibilitățile sale eroice nelimitate se dovediră lipsite de obiect.

Întrucât prorocirile nu-l atinseseră nici de data asta, Caius II găsi pînă la urmă o nouă explicație, e drept, puțin complicată, potrivită firii sale speculative: cînd vorbim despre Moarte, nu ne gîndim explicit la ea, ci la oamenii care sînt în situația de a deceda. Poate că prevestirile l-au desemnat pe el ca *trimis* al Morții, nu ca destinatar al ei. În urmă cu doi ani murise Gallienus, acum Claudius, dar și învățatul Plotin, alternativa spre care-și îndreptase Al Treizeci și unulea intențiile înainte de a se decide pentru o glorie cîștigată pe cîmpul de luptă. Poate că el, fiul lui Trei Cușite, nu era decît anticiparea Morții în sensul de executant, poate că prevestirile îl investeau cu rolul Morții înseși. (În loc de purpura imperială, hlamida Morții, o putere ce începea să dobîndească din nou în multe religii o formă antropomorfă...)

Caius II nu era omul apt de a ține în el prea multă vreme un gînd. Cînd îi aflară noua teorie, Olimpia și Sapho zîmbiră fără convingere: „cîteva luni“ au îngăduit ghicitorii (toți într-un glas!). Cit reprezintă cîteva luni? Un anotimp? Un an? Un an și jumătate? Sorocul n-a trecut încă...

Al Treizeci și unulea nu s-a liniștit în legătură cu viitorul său imediat și concluzia adoptată în privința secretelor mantice nu l-a făcut cu nimic mai fericit. Chiar dimpotrivă. Acum nu-i mai garanta nimeni că mai avea de trăit cel puțin o perioadă limitată și nesiguranța zilei de mîine, proprie fiecărui muritor, îi alimenta iarăși vechile spaima existențiale. Pe de altă parte, scăpat de o obsesie, își aminti cît de nedrept e făcută lumea și

suferea cumplit că el, deși ar fi fost dispus să plătească totul, n-a găsit nici măcar posibilitatea de a-și face publică dorința de a cuceri tronul. Dacă ar fi vorbit cuiva despre aceasta acolo, lângă Sirmium, oamenii s-ar fi uitat la el ca la un nebun sau l-ar fi izgonit din tabără în hohote de râs. Unde era dreptatea?

Și timpul trecea. „Cocoloșeala universală“ se întrona din nou pînă în cele mai ascunse unghere ale casei. Deoarece nici după un an și jumătate nu s-a întîmplat nimic grav în legătură cu fiul lor, Sapho și Olimpia au mers pentru a treia oară la prezicători. S-au dus din nou singure, fiecare la un alt specialist, au aflat ceea ce n-ar fi vrut să afle niciodată și au mai consultat pe cineva și încă pe cineva. Au fost la de două ori trei dintre cei mai vestiți manticieni. De data asta fiecare le-a spus că Al Treizeci și unulea mai avea puțin de trăit. Nu ani, nu luni, ci zile. Erau, săracele, atît de răvășite încît, oricît s-au străduit să nu spună nimic, peste doar cîteva ore i-au împărtășit cumplita veste și celui mai iubit om, celui în cauză.

Reacția lui Caius II a fost paradoxală. Degeaba afirma cu tărie că, din păcate, soarta a vrut să-l învestească iarăși cu sumbrele atribute ale Morții, ceea ce-l făcea să devină un personaj cumplit pentru cel de care-și va lega speranțele, degeaba se sugestionă că prima oară l-a omorît pe Gallienus, a doua oară și-a îndeplinit misiunea în legătură cu Claudius, acum urmînd Aurelianus, sentimentul că prezicerea se referea totuși la el, ca subiect al Morții și nu ca personificare a ei, l-a dus într-o stare foarte greu de priceput de toți cei din jur. Caius II nu mai era nici înspăimîntat ca la prima alarmă, nici surescitat ca a doua oară, ci... pur și simplu fericit. Prima dată avusese impresia că tot viitorul îi era furat din pricina *puținilor ani* ce-i mai erau oferii, apoi a fost grăbit din cale-afară spre a umple cu maximum de folos cele *cîteva luni*. Acum părea perfect echilibrat, ziceai că *niște zile* i se păreau un dar suficient pentru o asemenea veșnicie. Rudelor uluite le explică, firesc și pe tonul cel mai liniștit cu putință, că abia acum se simte cu adevărat liber. Putea să fi murit după prima prorocie, putea să fi murit după cea de a doua prorocie, putea să fi murit de acum și după cea

de a treia prorocie. Tot ce i se mai întâmpla era un cadou al Cerului. Iar el era recunoscător pentru darul în sine. Nu-i mai trebuia nimic în plus...

Al Treizeci și unulea nu mai avea spaima existențiale.

Cu puțin timp în urmă și-ar fi smuls părul de ciudă că a stat la Roma în vreme ce împăratul Aurelian era angajat pe altelea fronturi în luptele cu barbarii. Caius II a pierdut, astfel, nu un prilej de a câștiga mereu amânata glorie militară și recunoștința a poporului, ci nenumărate bătălii care toate ar fi putut să-i ofere cu prisosință nemurirea. Dar... ceea ce pînă la aflarea sentinței din urmă îl interesase peste măsură îi devenise mai nou total indiferent. Capitala întreagă vorbea, de pildă, despre strălucita izbîndă a lui Aurelian de la liziera Pădurii Herceniene, nesfîrșitul codru din sudul Germaniei, iar dușmanii învinși și prăzile luate întreceau, în exagerările zilei, pînă și cele mai mari isprăvi ale timpurilor eroice. Doar pe fiul lui Trei Cuțite lucrurile astea îl lăsau cu totul rece. Nu pentru că ar fi căutat un alt prilej de remarcare plecă el în urmărirea împăratului, ci tocmai spre a scăpa de veșnicele discuții în legătură cu nesfîrșitele succese.

Și era firesc să fie așa: Al Treizeci și unulea nu mai nădăjduia să ajungă pe un cîmp de luptă, pentru el orice eveniment era prea departe, „cîteva zile“, e drept, pot însuma și mulți ani întrucit și deceniile sînt tot suma unor biete zile, însă el nu mai spera la o amîinare de durată a împlinirii destinului. Fie că va fi purtătorul sorții următorului împărat, după Gallienus și Claudius, fie că, de data asta, mesajul îl va atinge chiar pe el, sorocul trebuia să vină. Cînd ajunsese în Dacia Aureliană, observase că nu schimbase nici subiectul discuțiilor din capitală, nici atmosfera părăsită cu atîta ușurință. Nu făcuse decît să înlocuiască o viață comodă cu un trai de tabără. Urcă mai în nord, traversă Istrul și intră în provincia proaspăt părăsită. Nu găsi aici nici o schimbare față de teritoriile din interiorul țării. Plecă mai departe și așteptă un semn de la zei în regatul vandalilor dintre Marisia și Grissia. Nu era nici aici singur. Era un roman, era un străin, chiar dacă de soi, dar de romani era plină țara. Trecu de mai multe ori pe lîngă moarte și reveni în

imperiu nu pentru că i-ar fi fost frică de sfârșit, ci fiindcă era încredințat că misiunea sa era pe lângă împărat: pentru a-l ucide prin prezența sa ori pentru a muri el însuși.

Starea aceasta îl făcu să nu regrete nici măcar comoditatea pierdută. Acasă sau pe drumuri, dormind în hanuri prăpădite sau sub cerul liber, nimic nu se schimbă: o floare este la fel de frumoasă și în Moesia și în Campania, cerul reușește să picteze imagini dramatice indiferent de unde-l privești. Oboseala însăși poate fi o binecuvântare. Totul este în funcție de cum te simți pregătit să primești orice eveniment, orice contact cu o ființă sau cu un lucru. Poate că toate nici nu există în afara noastră, poate că ele nu sînt decît reflectarea propriei noastre disponibilități. Dacă ar fi altfel, n-ar dispărea și lumea o dată cu propria noastră moarte?

Cu cîtăva vreme în urmă, l-ar fi deranjat cumplit că trebuia să meargă să-l întâlnească pe un împărat viteaz dar incult, trădîndu-și fără încetare originea umilă și total insensibil la subtilitățile spiritului. Acum atmosfera cazonă nu-l mai putea nici intimida, nici stingheri. *Lumea este în noi, nimic nu vine de afară: nici senzațiile, nici scurgerea timpului, nici adevărul.*

Caius II cutreiera fără teamă și fără speranțe: Caius II nu mai avea prejudecăți. Spre deosebire de un strămoș neștiut, el nu-și impuse să uite totul, în cazul lui valorile tradiționale își pierduseră brusc semnificația. Dar totul era interior, pînă și schimbarea. Întîlnindu-l, oamenii n-aveau totuși impresia că s-ar afla în fața unui ascet sau a unui filosof. Bărbatul cu trăsături încă tinere era politicoș și reținut. Din cauza neimplicării sale evidente în ceea ce i se spunea, lumea îl taxa ca pe un îngîmfat, considerîndu-l drept unul dintre numeroșii patricieni blazați, omorîndu-și plictisul aiurea. Doar cei ce aveau răbdarea necesară să-l observe mai multă vreme, doar aceia constatau uimiți că tînărul nobil roman nu dădea în nici o ocazie semne de nerăbdare, că nu părea deranjat de nici una dintre numeroasele mizerii apte de a irita pe cineva obișnuit cu o anume viață. Masca îi era imperturbabilă, bunăvoința de asemenea.

Moartea tatălui său se lega de o regină, de „regina goșilor“, poate și viața lui e în relații cu o regină, regina Orientului.

Palmira. În Palmira, despre care nu știuse pînă atunci decît că este „o cetate caravanieră“ unde o regină rebelă instaurase un regim cu pretenții de fast oriental, tînărul patrician roman admiră colonada Templului Soarelui, care i se păru mai mult egipteană decît elină. Iar în timp ce localnicii îl priveau cu ură, socotindu-l o iscoadă a lui Aurelian, Caius II era mulțumit de fiecare clipă nou trăită. Și nu numai! Chiar și în ziua cînd un ofițer al Zenobiei îl arestă, straniul personaj, neschițînd nici un gest de surprindere sau de supărare, reveni firesc în trecut și regăsi amintirile de o nuanță nouă, le trăia iarăși cu nesaț și, dacă ar fi fost nevoie, le-ar mai fi degustat cu aceeași incitare.

Nu rămăsese arestat decît vreo cîteva zile, cîteva minute în orarul lui, care reducea, după ultima prorocie, totul la o zi. Apoi fu lăsat din nou să cutreiere cetatea, vechiul Tadmor construit încă de regele Solomon ca antrepozit între Tyr și Babylon. Palmira și Tadmor, prezent și trecut, Al Treizeci și unulea le simțea în egală măsură. Și ceea ce-l incita cel mai mult era intuiția că, asemenea lui, cetatea trăia din cele două timpuri, excluzînd orice viitor. Nu, nu era adevărat că, la fel ca un strămoș neștiut, Caius II ar fi anulat amintirile: ceea ce ar fi putut să mai urmeze nu mai exista pentru el. Și nici pentru Palmira...

Al Treizeci și unulea venise la reședința Zenobiei, soția lui Odenathus și învingătoarea Marelui Rege, fiind convins că acolo îl va întîlni pe împărat și că acolo se va îndeplini și noua prorocie. După Gallienus și Claudius, acum va urma Aurelian, gîndea Caius II, purtătorul morții. Și, întrucît sorocul era de data asta atît de scurt, sosi pe un dromader, fiindcă acesta poate străbate într-o zi o parte din deșert pentru care unui cal îi trebuie de opt sau chiar de zece ori mai mult răgaz. Se grăbise, însă Aurelian nu mai apărea. Împăratul venea în ritmul său, nici un soroc nu-l mîna din urmă. El se opri la Tyana și la Emesa și se apropia în marșul obișnuit al tuturor campaniilor sale.

„Ziua“ lui Caius II se scurgea spre amurg și el o simțea prea bine. Cu atât mai recunoscător îi era fiecărei secunde ce-i mai era dăruită. Zenobia îl chemă în mai multe audiențe: îi era dor să vorbească în latină cu un proprietar al acelei limbi. Al Treizeci și unulea îi plăcu: era echilibrat, rece, politicos și cult. Se dovedea în stare să-i răspundă în greacă și vorbea puțin și egipteana. Nu părea să simtă o deosebire esențială între căldura înăbușitoare de afară și răcoarea palatului.

– Cum faci? îl întrebă regina. El se mulțumea, ca răspuns la atâtea întrebări, cu același zîmbet subțire.

Într-altă zi plecară împreună pe malul mării. Zenobiei i se făcu sete, dar slavele nu mai aveau apă. Caius II asista impasibil la pedepsirea slujitoarelor indolente.

– Ție nu ți-e sete?

Caius II îi răspunse în egipteana lui aproximativă și regina interpretă aceasta ca o concesie din partea romanului: ceea ce spunea nu trebuia înțeles de ceilalți și nici măcar de ea în întregime. Ea, printre altele și regină a Egiptului, vorbea prea bine limba faraonilor spre a putea pricepe expresiile stîlcite ale argoului folosit de Al Treizeci și unulea. Cuvintele își păstrau o parte din taină.

– Eu pot să-mi astîmpăr setea din trecut.

– Dar nu trăiești numai din amintiri! Am apucat să te cunosc prea bine și în prezent...

– Prezentul îmi asigură rezerve, fiindcă eu știu... Și aici bărbatul folosi un cuvînt pe care ea nu-l pricepu. Îi puse întrebări și el repetă același cuvînt de neînțeles.

Apoi sosi zvonul că Aurelian ar fi fost rănit de o săgeată. Caius II își imagina că prorocirea era pe punctul de a se înfăptui și, fără a cere permisiunea și fără a-și lua rămas bun, plecă înapoi spre Roma. Acum nu mai simțea graba, dar și calmul i se destrăma.

Întregul drum așteptase cu tot mai mare neliniște să-l ajungă din urmă vestea morții împăratului. Însă împăratul nu numai că trăia, dar, metodic și eficace ca întotdeauna, obținea noi izbînzi.

Probabil că ar fi trebuit să rămână totuși în Asia, își reproșa tot mai amarnic Al Treizeci și unulea. Probabil că ar fi trebuit să se apropie de împărat, să-i stea în preajmă, *să-i transmită mesajul*.

Aurelian nu numai că nu muri în deșert, dar învinsese, ca de fiecare dată. O singură clipă mai nădăjdui Caius II că ar fi și pe mai departe transmitătorul morții și nu cel condamnat: augustul își sărbătorește triumful și Zenobia îl urma în spatele carului. Femeia era la fel de frumoasă ca în Orient și cel puțin la fel de elegantă. Pînă și lanțurile grele pe care le purta la mîini și la picioare erau din aur curat și, se spunea, ea și le-ar fi pregătit din timp. (Oricum, pragmaticul Aurelian nu putea fi bănuțit că ar fi avut o asemenea idee...) Roma era încîntată de spectacol și, ajunși în for, oamenii cerură desăvîrșirea triumfului: execuția frumoasei captive. Se cerea o moarte lentă și rafinată: după-amiaza și noaptea erau lungi. Dar „strănepoata Cleopatrei“, cea mai elegantă prizonieră a tuturor timpurilor, cedă brusc, își schimonosi fața și-și trădă toți apropiații. Prețul i se păru suficient împăratului: muriră generali și demnitari. Zenobia fu cruțată.

„Totuși a murit un rege“, încercă să se liniștească seara tîrziu Caius II, retras în dormitor, dar neputînd sta culcat. „Palmira și-a pierdut ultimul suveran, iar stăpînirea ei a încetat“, încerca el zadarnic să se sugestioneze.

Alături, în vestibul, Sapho și Olimpia îl boceau. Prima oară prorocul vorbise de ani, apoi de cîteva luni, acum de cîteva zile. Venise noaptea.

Caius II se întreba dacă a fost cu adevărat în acea unică zi în cele două Dacii și, la răsărit, pînă în Asia, dacă a încălecat un dromader suficient de rapid spre a străbate deșertul pînă la asfințit, dacă un imperiu întreg și o splendoare orientală au putut să se prăbușească atît de repede. Iar el mai trăia. Încă. Darul ce i s-a oferit era fabulos.

Stătea în mijlocul dormitorului și nu se putea culca. Sapho și Olimpia, care amîndouă pretindeau că-i erau mame, reușiseră să adune și restul glasurilor casei în jalea lor.

„În loc să mă lase să mă bucur de fiecare clipă, întrucât fiecare clipă este un dar, în loc să se bucure și ei...”

Al Treizeci și unulea își astupă urechile, însă bocetul era prea puternic. Pînă la urmă nu mai rezistă și ieși în vestibul. Toată casa se găsea adunată acolo și-l jelea.

– Nu vedeți că sînt sănătos, strigă el, însă nu reuși să se facă auzit în acel vacarm.

– Mai înainte „cîtiva ani“, apoi „cîteva luni“, acum „cîteva zile“, se tînguiau ei. Iar Sapho și Olimpia strigau cel mai tare.

– Nu mă doare nimic, nu văd dușmani în apropiere, cine să-mi pricinuiască moartea? Încerca el să-i convingă.

– Iar acum e seară tîrziu, plîngeau cu toții, fără a-l auzi.

– Prezicătorii nu s-au ținut de cuvînt nici cu cîtiva ani în urmă, nici cu cîteva luni înainte, nici acum cîteva zile, urlă Caius II, amestecîndu-se printre ei.

– Prorocii sînt glasul Cerului și Cerul nu greșește niciodată!

– Dar nu vedeți că trăiesc? Trăiesc!

– Dacă o singură dată Cerul n-ar avea dreptate s-ar prăbuși logica lumii, concluzionară Olimpia și Sapho, rudele, clienții, sclavii, toți cei ce l-au iubit. Și-l omorîră.

Prevestirea s-a îndeplinit și iarăși prorocii s-au dovedit infailibili.

AL TREIZECI ȘI DOILEA

(268-315)

– Copilul –

Despre limbajul secret al pietrelor prețioase

Fiul lui Caius II nu părea să facă parte dintre Cei O Sută. Ne-am obișnuit ca strămoșii lui să fie înalți, să aibă, cei mai mulți, maxilarul proeminent, privirea derutantă: ochii jucăuși li se pierdeau din când în când în melancolie. Nimic din toate astea la Al Treizeci și doilea. Bine proporționat, cu un cap delicat, de fetiță, cu niște ochi sfredelitori, prea serioși pentru fețișoara lui, căutînd mereu ceva de negăsit, personajul a fost condamnat să sufere întreaga viață din pricina micimii sale. Și mama sa fusese scundă, însă ceea ce pentru o femeie nu este o nenorocire, pentru un bărbat ajunge, adesea, un handicap nu numai fizic, ci și social. Toate relațiile cu semenii îi erau grefate pe această însușire insurmontabilă: femeile îl tratau ca pe un copil, eventual cu puțină duiosie maternă, iar bărbații își băteau, de cele mai multe ori, joc de el.

Și totuși, nu era ceea ce se numește un pitic: capul nu-i era prea mare, picioarele nu-i erau strîmbe. Dumnezeu îl modelase

avînd multă grijă în legătură cu detaliile, îl făcuse frumos, doar că nu-l lăsase nici să crească, nici să îmbătrînească. Și la sfîrșitul vieții, Al Treizeci și doilea va arăta tot ca un copil, ca un băiețandru în pragul pubertății. Doar barba, pe care și-a lăsat-o tocmai pentru a-și legitima într-un fel vîrsta, îl făcea să poată fi deosebit de un puști îmbrăcat în haine de om matur. Însă barba îl expunea și batjocurii: cei ce nu-l mai văzuseră întorceau amuzați capul după el, uneori încercau chiar să-i smulgă smocul de păr, încredințați fiind că au în față un băiat jucăuș, cei ce îl cunoșteau rîdeau și făceau glume binevoitoare. Iar el, oricît s-a obișnuit cu ele, oricît de des se repetau, aceste scene îl răneau de fiecare dată. Fiul lui Caius II era numit de toată lumea „Copilul“.

Cel mai greu i-a fost în jurul vîrstei adolescenței. Diferența dintre el și tovarășii săi de joacă devenea tot mai evidentă și promisiunile mamei, după care mai mult ca sigur că, de la un moment dat, va crește și el și-și va ajunge din urmă prietenii, se amîneau mereu. El se măsura în fiecare dimineață la un semn scrijelit în peretele dormitorului, însă sporul de înălțime făgăduit n-a apărut niciodată. „Dumnezeu a uitat de el“, șușoteau niște domestici creștini.

Nici măcar pe maică-sa n-a reușit s-o ajungă din urmă. De multe ori se puneau spate la spate, iar femeia mai îndoia puțin genunchii spre a-i oferi o iluzie. Apoi mama pleca în mai multe locuri de pelerinaj și urma un sistem propriu de penitență, cu nădejdea secretă că doar-doar Cerul s-o îndupleca de bietul fiu, care suferea mai mult decît putea suporta inima ei iubitoare. Al Treizeci și doilea a rămas toată viața Copilul.

Băiatul lui Caius II își amintea de tatăl său vag, dar cu duioșie: imaginea părintelui i se lega de un cămin cald, unde fiecare membru își avea locul lui, unde rudă sau servitor se simțea la fel de dorit, unde toată lumea participa în egală măsură la bucuriile și la necazurile fiecăruia. Fusese o îndepărtată oază a fericirii acea familie și, cum pe atunci nici retardarea sa fizică nu purta o pecete definitivă, amintirile cuprinzîndu-l și pe Al

Treizeci și unulea reprezentau tezaurul de duioșie din inima Copilului. Paradisul lui pierdut. Insulele fericiților ce nu vor mai putea fi atinse niciodată.

Din punct de vedere al intelectului, fiul lui Caius II era perfect normal. O sensibilitate mereu rănită avea să-l facă să-și ascundă disponibilitățile, iar faptul că era atât de mic, îndemnându-i pe adulți să-i vorbească de parcă s-ar fi adresat mereu unui băiețandru, a dus la răspîndirea zvonului că ar fi fost și debil mintal. De aceea Copilul a trebuit tot mai mult să se refugieze într-o lume paralelă, construită cu migală, în așa fel încît nenumăratele agresiuni ale celorlalți oameni să n-o poată atinge. Universul său era asemenea unui palat-jucărie, iar el îi sculpta cu grijă fiecare fronton, îi împodobește cu infinită răbdare fiecare friză. Construcția lui de vis îi oferea adăpost sigur, la fel cum primii ani de viață îi fuseseră ocrotiți de atmosfera călduță din casa tatălui său. Jocurile secrete și frustrările îl făceau să-și reverse afecțiunea asupra unor obiecte. Dintre acestea, pietrele strălucitoare l-au fascinat de mic.

Din păcate, însă, lumea artificială n-a fost niciodată capabilă să-l scutească pînă la capăt de mizeriile celeilalte lumi. Visul nu reprezenta decît locul unde se putea retrage, restul era un teren plin de primejdii: oricînd putea fi jignit, oricînd putea fi batjocorit, oricînd își putea aminti cineva de el și doar prin acest fapt era automat eliminat din lumea celor mulți și fixat într-un colț aparte.

La vîrsta majoratului, Copilul trebui să-și aleagă un drum, i se cerea să-și alcătuiască o familie, se aștepta de la el să învețe să-i reprezinte pe ai săi (tatăl lui murind de mult). Toate aceste imperative pretindeau contacte cu lumea reală, excursii tot mai îndepărtate de zidurile cetății de vis. Iar fiecare asemenea ieșire era amenințată de noi nenorociri, de noi ofense. Ce carieră putea să facă un copil cu barbă, în ce meserie putea el avea succes în clipa cînd va ajunge la confruntarea directă cu alți oameni, unde își va găsi el în mod firesc o tovarășă de viață? În mod firesc, fiindcă bunicile Copilului nu se opreau să țeară planuri spre a-i găsi o fată mai sărăcuță sau mai urîțică, dispusă,

biata de ea, să accepte un omuleț în schimbul unui statut social mai sigur. Doar că Al Treizeci și doilea, conștient de penibilul situației – resimțit însutit mai acut decît era în realitate – se împotriva cu hotărîre tuturor acestor tentative. Sătul de cicăleli și de demersuri binevoitoare, el era gata să părăsească și pavăza de căldură a familiei și să plece în Orient. Oriunde, își spunea, numai să fie lăsat în pace. Doar că, abia ajuns în Grecia, simți că străinătatea, în loc să-l ascundă printre cei mulți, îl arăta și mai mult cu degetul. Schimbînd decorul, nimeni nu avea răgazul să se obișnuiască să vadă apariția insolită, copilul cu barbă, și agresiunile asupra sensibilității lui erau și mai frecvente.

Reveni acasă, pretextînd față de el însuși că datoria sa supremă este aceea de a se îngriji de familia al cărei cap a devenit atît de tînăr. Reveni acasă, însă nu reuși să inventeze o îndeletnicire aptă de a-i oferi cît de cît satisfacții. Și, apoi, cum se traducea în faptă misiunea sa de ocrotitor al casei? Stînd ascuns în ultima odaie și citind texte vechi sau rătăcind prin vasta livadă și imaginînd scene la care o minimă luciditate îi spunea că nu va avea niciodată acces? Cu ce-i ajuta pe ai lui faptul că s-a întors? Tot ei trebuiau să-l ferească de relațiile cu străinii, cu tot apanajul de ironii și sentințe searbede. Cît să mai reprezinte el pruncul ce trebuia îngrijit, în loc să devină și în realitate *pater familias*, avînd în sarcină soarta întregii case?

Devenise limpede că o funcție publică îi era interzisă, că o meserie bazată pe relații directe cu publicul nu-i era accesibilă. Vremurile nu erau dintre cele mai bune și el nu concepea să nu facă nimic în viață. Neavînd parte nici măcar de amăgirile altor tineri patricieni, ce se întîlneau în grupuri mai mari sau mai restrînse spre a-și străbate destinul în grup la terme sau la jocuri, în for sau printre curtezane, discutînd politică sau amintiri din campanii militare, el își purta singurătatea cu eroism. Și totuși, Copilul se încăpățîna să caute o îndeletnicire care să-i și placă, însă să-i și aducă un profit material, asta mai ales spre a-i da sentimentul că-și poate întreține familia, că e, deci, important și el, că și el ar putea deveni o mică, o mărunță celebritate.

Deși s-a retras de alâtea ori printre cărți, o viață în mijlocul bibliotecii nu-l atrăgea, iar pentru arte nu avea talent. Rămîneau meseriile. De mic copil începuse să adune pietre colorate. Un străbun, i s-a povestit, imaginase, pe vremuri, chiar un joc complicat bazat pe asemenea minerale frumos cioplite și avînd mai multe culori. Al Treizeci și doilea era în stare să compare ore întregi rocile, să le curețe, să le aranjeze în fel și chip. La adolescență, le cunoștea de acum toate proprietățile, știa fiecare dintre ele cum se numea și în ce combinații putea fi găsită în natură. Și, deși toate erau valoroase pentru el, Copilul le putea aprecia dintr-o ochire și prețul convențional. Pietrele rare deveniseră domeniul lui de autoritate, rămînea doar să descopere modalitatea de a-și valorifica prioritatea și în relațiile cu restul oamenilor.

Mai tîrziu, cînd această modalitate a devenit faptă, pentru Al Treizeci și doilea scripirea rocilor a primit treptat două sensuri cu totul diferite: pe de o parte, în relațiile profesionale, pietrele prețioase aveau o valoare stabilită după cursul pieței, pe de altă parte, fiecare exemplar îi redeștepta în suflet emoțiile varietății respective din codul imaginației sale din copilărie. Pe vremea Celui de Al Treizeci și doilea, jocul „Oul de aur” nu mai era cunoscut decît de o minoritate conspirativă și nu mai reprezenta decît activitatea secretă dintr-un ritual exclusiv. Ritual al unei secte la care Copilul nu numai că nu avea acces, dar a cărei existență nici nu o bănuia. Altele erau semnificațiile dăruite pietrelor de către fiul lui Caius II, altele, însă nu mai puțin simbolice. Doar că sunetul nestematelor devenea mult mai puțin personal, secretul lor cobora în ele și nu exista nici măcar un singur alt om învățat să-i priceapă înțelesul. Întreaga simțire și toată priceperea sensului lumii o transfera Copilul în luciul migălos descifrat al pietrelor, în desenul nervurilor, în forma cristalului. De aceea, din punctul lui de vedere, nu avea nici o legătură prețul convențional al unui exemplar cu valoarea lui afectivă. Arta Celui de Al Treizeci și doilea rămînea învăluită în taină: el era în stare să se dedubleze într-atît încît să ofere un preț avantajos pentru un ciob de diamant, indiferent dacă

acesta îl emoționa sau nu. Iar atunci când, e drept că foarte rar, se întâmpla să cumpere un exemplar lipsit de valoare, cel ce încercase să-l înșele era bîntuit imediat de presimțiri enervante: dacă puștiul cu barbă s-a oprit la un fragment anume, își spusese respectivul, însemna că piatra aceea era mult mai valoroasă decît ai fi crezut. Infaibilitatea specialistului nu era pusă la îndoială de nimeni.

Renumele i se născuse treptat. Inițial, Copilul cumpărase niște pietre prețioase de la negustorii întîlniți prin oraș, apoi le vînduse și el niște exemplare din colecția sa, exemplare ce nu-i produceau satisfacții în misterul lumii lui. Negoțul începu să-l pasioneze: ca să-și poată mări continuu colecția, achiziționa și fragmente de roci spre a le vinde mai avantajos. O vreme, orice comerciant a fost încîntat să facă afaceri cu un partener atît de caraghios: fiecare era încredințat că noul client putea fi ușor tras pe sfoară. Doar că băiețașul cu barbă știa nu numai să cumpere, ci să și pună în valoare marfa obținută, în așa fel încît s-o poată vinde mult mai scump. În timpul călătoriei în Grecia, achiziționase fără nici o intenție de negoț mai multe pietre. Unele dintre ele erau foarte rare la Roma. Vînzîndu-le, își putu cumpăra colecții. În capitală erau nenumărați bărbați frumoși și matroane superbe. Multă lume sărăcea, multă lume avea nevoie urgentă de bani, unii tineri nu știau să prețuiască moșteniri fabuloase. Ei erau plini de farmec, se bucurau de viață. Vîndeau. Iar Copilul cumpăra.

Dar oricît se dedubla negustorul de iubitorul de pietre prețioase, cu vremea, fiul lui Caius II începu să se specializeze. Nu lăsa să-i scape o valoare, chiar dacă nu-l interesa afectiv. O revindea cu primul prilej. Partea cea mai mare a ofertei sale o constituia cererea pieței. Avea atîtea exemplare din respectivele varietăți încît își putea permite. De pildă, rubinele îi prisoseau în toate mărimile, în toate combinațiile și chiar în foarte multe culori. Majoritatea clienților, chiar și unii cunoscători, treceau pe lîngă unele rubine crezînd că acestea trebuie să fie întotdeauna roșii. Însă Copilul posedea și exemplare palide, galbene sau incolore. Putea oferi oricînd oricui oricît și era printre

puținii din Roma capabili de a deosebi dintr-o privire rubinul de topaze, hiacinte sau ametiste roșii.

Colecția sa era imensă: smaragdele din Ceylon, comorile rarissime ale oricărui expert, se dovedeau în cazul lui oricând la îndemână. Crisolitul galben-verzui era montat alături de hidenit, o piatră total necunoscută, adusă de navigatorii din insulele boreale de dincolo de ultimul orizont. Crisopalul și spinelul, topazul verde, albastru, roșu, galben, turcoaze și turmaline în varietăți atât de asemănătoare încât albastrul lor părea căzut direct din cerul Orientului, opalul din Pannonia, irizînd puternic, încît atrăgea toate privirile, uneori chiar nemeritat, atunci cînd alte și alte pietre se aflau alături mai valoroase, chiar dacă mai discrete. Roci pestrițe, punctate, dungate, stropite, heliotropi sau opali, picături de hiacint sau safir, răni coagulate de granat, vagonit din insulele Oceanului, crisoberil din nordul Asiei, de unde posedă și numeroase varietăți rare de aquamarin sau ochi de diamant căzut din înălțimi la bocetele cerului. Lacrimile nemuritorilor se adunau de fiecare dată printre averile Copilului.

Puer a fost un personaj pitoresc, cu o oarecare notorietate în antichitate. Cronicarii epocii lui Dioclețian îl numesc printre ciudățeniile imperiului. Copilul cu barbă este protagonistul unor anecdote ilustrînd fie caraghioasa sa apariție*, fie cunoștințele sale exclusive din domeniul pietrelor scumpe. Altă dată, el este amintit doar în circumstanțiere: Al Treizeci și doilea inventariază și expertizează averea unui bogătaș căzut în dizgrație, rezultatele acelei activități fiind folosite ca probă inatacabilă în instanță. Copilul este observat, în treacăt, printre ne-număratele aberații ale Romei. Presimțindu-și, parcă, sfîrșitul, capitala milenară încerca ostentativ să atragă atenția prin orice

* Anecdote puse peste secole în legătură cu Julianus Apostata, împăratul batjocorit pentru barba sa „elenistică”, „de țap”, și care a intrat în istorie cu originalul lui contrapamflet, scris de augustul însuși ca o „nouă dovadă a apostaziei sale”... Istoria are obiceiul de a șterge anacronismele și de a învălmăși eroii și faptele lor, atribuind unora isprăvile altora.

mijloace. Decadența a fost întotdeauna amatoare de recorduri, fiindcă recordurile reprezintă de fiecare dată iluzia ultimului argument.

Copilăria lui Puer este fabuloasă. Pe de o parte au fost nenumăratele excursii petrecute în lumea pietrelor prețioase, inițierea în universul lor părăindu-i-se, peste ani, experiența minunată a altcuiva – pe vremea aceea vedea încă amănunte cu care mai târziu s-a obișnuit, iar nestematele, pătrunzând în intimitatea lui, își trădau ispitele din care s-au născut apoi legăturile atât de intime. Pe de altă parte, perioada aceea n-a fost încă marcată de evidența infirmității, mai trăia speranța că va deveni un bărbat ca oricare altul, totul legându-se de existența în casă a unui calm ce va dispărea treptat, o dată cu moartea Celui de Al Treizeci și unulea și cu evidența că fiul acestuia nu va mai crește. Lucrurile se înlănțuiau strâns între ele, figura tatălui devenind un simbol al fericirii în amintirile urmașului. Întâmplările și locurile unde apare sînt înconjurate de o aură de lumină caldă. Părintele, sosit dintr-o călătorie cu un săculeț plin de cioburi strălucitoare, a venit pe terasa unde se afla și Copilul. Era dis-de-dimineată, fiul abia se sculase, era răcoare și o boare calmă flutura hainele tatălui. Acesta, în timp ce vorbea cu cineva, își mîngîia băiatul pe creștet, apoi deșertă conținutul pungii. Brusc, aerul însuși și-a schimbat culoarea, irizînd sub vraja pietrelor. Ochii lui Puer sclipeau ca și nestematele, remarcă uimit cineva. Cînd va mai fi atât de răcoare, atât de plăcut ca în dimineața aceea? Atunci nu l-a durut nimic, corpul și l-a simțit ca o binecuvîntare. Tatăl povestea cu mai mulți oameni, iar Copilul descoperea primele splendori ale viitoarei sale lumi. Acompaniamentul sonor al cuvintelor tatălui – ecoul ininteligibil al unor vorbe – nu va putea fi niciodată despărțit de acea inițiere.

Copilăria Celui de Al Treizeci și doilea se compunea dintr-un amestec alcătuit din fabulosul unor asemenea emanații ale amintirilor și reminiscențe reale, nu mai puțin extraordinare. Marile spectacole cu animale de pe vremea lui Probus și Carinus atinseseră apogeul. Niciodată pînă atunci și niciodată mai târziu poporului nu va mai fi dezmiardat cu astfel de distracții.

În amfiteatrul lui Titus erau îngrămădiți, rînd pe rînd, sute de mistreți, struți, cerbi, căprioare, urși, lei, însă și zebre, leoparzi, elani, hiene africane, tigri indieni, camelioparzi, rinoceri, hipopotami și chiar și elefanți. De fiecare dată alte specii, de fiecare dată mai multe, de fiecare dată în alt decor. Ruinele Colosseumului nu mai evocă azi peisajele rafinat construite în mijlocul arenei, unde mișunau toate acele animale aduse de la mii de mile depărtare spre a fi vîinate sub ochii excitați ai mulțimii în „păduri tropicale“ sau „pe malurile unor lacuri albastre, printre cascade și grote“ artificiale. Niciodată pînă atunci oamenii n-au depus atîta imaginație și talent cu scopul de a crea lumi paralele în spectacolele lor. Vînătorile din peisajele schimbătoare, adăpostite în amfiteatrul lui Titus, au vrăjit generații de romani. În mod firesc, ele nu puteau lipsi din amintirile Copilului. (Iar întîmplări asemănătoare mai vechi au intrat de mult în cimitirul memoriei oamenilor.)

Prezența tatălui, lumea pietrelor prețioase și spectacolele de circ au constituit amintirile Celui de Al Treizeci și doilea. Nemaireușind să crească, aceste amintiri persistau, devenind și componentele vieții sale de mai tîrziu. Acolo era refugiul. Restul conta prea puțin. Privit însă de afară, universul astfel zămislit nu era decît o pîrticică a ciudățeniilor lumii: un copil cu barbă plimbindu-se prin oraș. Printr-un oraș unde veneau zilnic alți străini cu dovezile materiale ale unor realități stranii, animale nemaivăzute, fructe ciudate, sclavi cu mai multe capete, unelte casnice apte de a aduna și de a sparge zeci de nuci deodată, jocuri de noroc făcînd vogă instantaneu, obiceiuri timpite ce se insinuau contagios – de exemplu, două scoici prinse de degetele de la mîna stîngă și lovite între ele într-un anume fel, scoțînd sunete ciudate, încît tot orașul se pomeni repede invadat de acea muzică imbecilă* –, procesiuni nocturne alegorice

* Cu multe veacuri mai tîrziu, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în societatea „bună“ din Paris, trăsnaia aceasta va reînvia și se va numi „cri-cri“. Micul sistem de făcut zgomot va reprezenta un brevet aducător de mulți bani pentru inventatorul său, însă va fi înghițit curînd de alte extravagante.

mereu mai complicate, mutarea pînă și a interesului discuțiilor spre miracolele unor indivizi, secte sau popoare. În tot acest univers strident, Puer reprezenta o pată de culoare și a fost receptat ca atare.

Pitorescul biografiei sale interioare nu a erupt în afară spre a se materializa într-o viață demnă de a fi comentată. Activitatea i-a rămas secretă. Nu este ciudat că tocmai o apariție ce nu putea fi trecută cu vederea a fost în stare să se manifeste atît de tainic?

Copilul își trăia drama în liniște. Dacă ar fi fost după el, ar fi vegetat toată viața în încăperea cea mai ascunsă din fundul vilei, și-ar fi obligat simțurile să nu mai perceapă prezentul și s-ar fi considerat fericit printre pietre și amintiri. Însă chiar pietrele cereau contactul tot mai des cu oamenii. Simpla prezumție că mai existau exemplare minunate, ce așteptau să fie achiziționate, îl smulgea pe Al Treizeci și doilea din solitudine și îl ducea printre nenumărații posibili interesați de subiect: femei frumoase, bărbați îndrăgostiți, patricieni scăpătați, negustori rivali, soldați întorși cu comori nebănuite de la fruntariile lumii. Și cîți alții... Experiența l-a învățat că, nu de puține ori, piesele cele mai valoroase se găseau acolo unde nici nu bănuiai. Proverbul „Mărgăritarele n-au nici un preț pentru porci“ presupunea că respectivele animale se aflau nu de puține ori în preajma nestematelor. Copilul își instalase o prăvălie în for și mai multe sucursale în diferitele puncte ale Romei și ale marilor orașe. Agenții lui cutreierau lumea în misiuni de cumpărare-vînzare. Oamenii săi erau bine instruiți și se fereau să dispară cu banii și cu marfa ce le-au fost încredințate: Copilul le ținea familiile ostatice, iar relațiile pe care a reușit să și le facă printre oficialități îi convingeau lesne pe toți cei tentați să-l înșele că riscurile de a nu-i fi credincioși erau reale. Puer era darnic cu personajele influente și, în schimbul unor cadouri consistente, acestea îi asigurau urmărirea și prinderea tuturor celor ce n-au reușit să reziste ispitei de a se face nevăzuți cu bunurile Copilului. Cinstea le era sever supravegheată. Pe Al Treizeci și doilea nu puteai să încerci să-l înșeli decît o dată...

La un moment dat, Maximian i-a propus Copilului un monopol asupra întregului negoț cu pietre prețioase în limitele sferului de lume ce-i revenea augustului, după împărțirea imperiului între cei patru tetrarhi. Dar Puer considera că lipsa posibilităților i-ar fi descurajat pe ceilalți negustori să mai scoată la lumină alte exemplare. Cadourile făcute împăratului au rămas la fel de consistente, chiar dacă, pe ascuns, Al Treizeci și doilea oferea daruri și celorlalți stăpîni. În felul acesta l-a cunoscut pe Dioclețian.

Prăvălia din for a devenit unul dintre punctele cele mai selecte din Roma. Aici se putea mânca bine, se puteau consuma băuturile cele mai sofisticate, aici se întâlneau oamenii cei mai bogați și tinerii cei mai vanitoși.

Puer stătea într-o cămăruță retrasă și se arăta rar printre oaspeți. Aceștia, deși conștienți de imensa lui avere și de influența sa hotărîtoare în ghemul de relații, nu se puteau totuși abține să nu-l tachineze pentru apariția-i caraghioasă. Dar poate că și Copilul era prea suspicios: dacă îl privea cineva în ochi, roșea tot, se întorcea pe călcîie și dispărea pentru mai multe zile. Dacă nu-i dădeai atenție, se simțea la fel de rănit. Devenise un privilegiu ales să poți sta de vorbă cu el și singura posibilitate de a-l face abordabil era să discuți cu dînsul unicul subiect ce părea să-l intereseze: taina pietrelor prețioase. Pe parcurs, în treacăt, se puteau cere intervenții din partea lui Puer pe lîngă un personaj important. Al Treizeci și doilea asculta și proceda după cum credea de cuviință. Era absolut inutil să insiști, asta a învățat repede oricine. Copilul recepționa fiecare aluzie și lua o hotărîre, fiind imposibil de influențat. Pînă la urmă, cel ce nu obținea favoarea cerută se consola cu gîndul că lipsa de sollicitudine a lui Puer era semnul cel mai sigur că era insolubilă cererea. Sau că nu era momentul potrivit să te zbați pentru ea.

În schimb, nu exista bijuterie, oricît de nemaiauzită, care să nu poată fi procurată pe loc în prăvălia Celui de Al Treizeci și doilea.

Dintre podoabe, Copilul respingea cu indignare perlele și pietrele străvezii. Întrebat asupra cauzei acestei repulsii, el ar fi răspuns:

– O nestemată trebuie să-și închidă taina în sine. Miracolul dispare atunci când este accesibil oricui.

Niciodată turmalina translucidă nu și-a găsit locul în inima lui Puer.

Din multe puncte de vedere erau interesate și autoritățile în efervescenta din localul Copilului. Aici se urzeau toate conspirațiile, tot ceea ce avea vreo însemnătate putea fi aflat în acel loc. Ca să nu se omoare găina ce făcea ouăle de aur, niciodată n-a fost nimeni arestat în prăvălia lui Puer și niciodată nu s-a făcut vreo aluzie că acolo s-ar fi țesut ițele unor înalte trădări. Cei luați în vizor erau pășuiți cu răbdare și nu erau ridicați decît atunci cînd se dădeau altundeva de gol sau, dacă întîrziu să se deconspire, li se întindeau curse în alte locuri. Niciodată n-au planat bănuiele asupra Copilului. Dimpotrivă, uneori acesta se îndura și-i salva pe cei implicați în conjurații numai fiindcă respectivii erau obișnuiți ai casei sale. Despre Puer puteai să colportezi (pe riscul tău) orice fel de bancuri – un folclor întreg s-a născut în jurul său –, dar erai tot mai convins că omulețul cu barbă a devenit ființa aptă de a aduna în jurul ei cele mai puternice fire ale Puterii.

Într-o perioadă de mari modificări, ca aceea cînd i-a venit rîndul să treacă prin viață Celui de Al Treizeci și doilea, scribii au avut prea puțin timp pentru un negustor de pietre prețioase, chiar dacă omul reprezenta totodată un personaj atît de pitoresc și dacă în dughenele sale nu se făcea numai un simplu comerț cu bijuterii. Pentru scribi, nu aceasta era esența faptelor ce trebuiau immortalizate: nașterea tetrarhiei și a domnului, inventate de Dioclețian, se dovedeau evenimente mult prea însemnate, ele înghițind asemenea produse de butaforie. Cel puțin aceasta ar fi trebuit să fie situația și dacă ne gîndim logic, și dacă urmărim cărțile rămase din acele timpuri. Însă, dacă gîndim așa, nu ne gîndim decît la falsa răsplată a posterității. Istoria singură este cea care denaturează adevărul numit

prezent, alegîndu-și protagoniștii doar dintre conducătorii recunoscuți ai maselor. „Restul este literatură“, mormăie Istoria sfidător, de parcă nu viața astfel numită ar da osatură pînă și tratatelor academice, deși se tot încearcă eliminarea a tot ceea ce este uman din biografiile acceptate. În publicațiile de pe ziduri, însă și în cele diurne, în scrisori și în chiar cărțile vremii, Puer s-a bucurat de o prezență constantă, chiar dacă numele nu-i era trecut explicit. Rolul lui era atît de subînțeles ca și cel al oricărei instituții a vremii.

Cînd Maximian preia oficial calitatea de stăpîn al Italiei, chiar dacă Dioclețian mutase capitala întregului imperiu la Milan, în străvechea metropolă au rămas destule familii importante și destulă avere ca Roma să nu-și piardă întru totul importanța. În strădaniile noilor auguști de a săpa cutumele la temelie, de a șterge și ultimele aparențe de autoritate ale senatului, de a înlătura rolul pretorienilor, Maximian, mai lipsit de finețe decît colegul său, găsea în întreprinderile Copilului uneltele cele mai bune pentru supravegherea pulsului public, dar și pentru spolierea bogătașilor. Fiecare lovitură dată unei vechi familii reprezenta o satisfacție, un dușman ipotetic mai puțin și o justificare pentru actele stăpînilor prezenți. Iar pe plan strict concret, fără a se fi afirmat vreodată așa ceva, era limpede că Al Treizeci și doilea îi oferea în mod constant și zeiescului său stăpîn cadourile cele mai pămîntene: piatra în cele mai splendide întruchipări.

Copilul însuși dispare în mod intenționat în spatele nestematelor. Strălucirea suprafețelor șlefuite rămîne doar o amăgire la îndemînă. Adînc, în puritatea celui mai valoros exemplar ascuns în masa de steril, în miezul diamantului celui mai dur, unde nu există decît un loc ipotetic, întrucît dacă ar ajunge privirea sau pipăitul pînă acolo taina s-ar spulbera, centrul n-ar mai fi centru, trebuind să fie desfoliate o parte din straturile exterioare pentru ca ochiul sau degetul să-l ajungă, în miezul pietrei nu se putea pătrunde decît prin dragostea și cunoștințele Copilului. Pentru aceasta era nevoie de o lungă inițiere, de multe privațiuni, de o credință totală. Cînd amăgirile îți devin

indiferente, prețul plătit dispare. Pentru Puer, tentațiile n-au încetat niciodată să joace rolul unei răni sîngerînde. Și, iată, întortocheatul izvor subteran al compensațiilor: de pildă, niciodată Puer n-a uitat visele copilăriei, cînd a tînjit și el la singura glorie reală a unui bărbat – laurii militari; pe urmă, după ce a devenit limpede că armele îi vor rămîne inaccesibile, s-a considerat multă vreme ținta justificată a oricărei batjocuri; a venit apoi înlocuirea pretorienilor cu cele două legiuni, Iovianii și Herculianii; ofițerii care pînă ieri fuseseră întruchiparea frumuseții și a virtuții în ochii oricărei tinere, însă și în ai oricărui tînăr – și nu numai – nu mai existau; nu era unul printre noii comandanți să nu-i facă nițel curte și lui Puer, spre a-i cîștiga bunăvoința; deci Copilul acorda acum favoruri celor printre care n-ar fi putut niciodată visa să ajungă; deci Puer era acum mai puternic decît cei mai invidiați ofițeri; deci Puer era acum superiorul *de facto* ai frumoșilor militari; aceasta era o compensație. Dar Al Treizeci și doilea suferea în continuare pentru că nu este, că *nu poate fi* nici măcar ultimul dintre subordonații șefului militar numit prin intervenția sa. Izvorul carstic iese la suprafață și dispare din nou în adîncimi.

Și atunci rămîneau pietrele. Maximian devenise „sabia lui Dioclețian“. Lipsit de orice conveniențe, el tăia și spînzura acolo unde colegul și binefăcătorul său prefera să lase impresia bunăvoinței dumnezeiești. Puer iubea pietrele prețioase ca pe ultimele fărîme ale vieții. Maximian vedea strălucirea bogăției. Dioclețian era în stare să-l asculte pe omuleț și să accepte o prelegere despre sufletul nestematelor. Însă pentru el indicolitul era o piatră albastră, iar rubelitul una roșie. Puer le spunea amîndurora „turmalină“.

Al Treizeci și doilea a început să călătorească din nou: făcea naveta între Roma și Milan, dar era foarte des semnalat și în Nikomedia. Lumea atribuia aceste călătorii unor interese absolut necesare meseriei de comerciant. Într-o scrisoare trimisă familiei, Puer se destăinuie, spunînd că îi ajunge viața de hoinar și că speră ca drumul respectiv să fie ultimul. Ai săi îi răspund, dovedind că au priceput că soțul, tatăl și stăpînul duce în

primul rînd dorul cămăruței lui dosnice unde, ferit de priviri indiscrete, înțelegătoare sau ironice, să se poată ascunde printre strălucirile pietrelor. Nădejdea că se va termina cu tot mai numeroasele călătorii revine și în alte scrisori. Însă orice lucru pornit se manifestă ca o piatră în cădere: prea puțin controlabil, el nu se sfîrșește decît dacă dă de un teren ferm. Oamenii perseverenți – iar cei ce duc în spinare o țară oarecare sînt obligați să fie stăruitori spre a putea supraviețui – au și mai puține șanse de a coti o dată ce căderea a început. Ei știu că, în ceea ce-i privește, orice avansare cere timp, iar timpul este irecuperabil. Dacă au ajuns pînă la un punct, ar fi păcat – își spun ei – să caute un alt drum, în care caz ar trebui s-o ia din nou de la zero. Disciplina îndelung exersată este unica lor cheazășie. Ei nu-și pot permite de a fi exuberanți și de a o lua mereu de la capăt. „Aceasta, sper, va fi ultima mea călătorie“ revine iar și iar ca un strigăt de deznădejde, Copilul știind prea bine că o cădere liberă nu poate fi oprită decît la capătul ei. Drumurile comerciale ale micului negustor de pietre prețioase au continuat la intervale tot mai dese.

Puer nu încetează să rătăcească prin țară nici în timpul groaznicelor persecuții anticreștine. Nu încapă nici o îndoială că întreaga familie a lui Caius II a îmbrățișat învățătura propovăduită de cei ce se considerau urmașii nazarineanului. Aceștia nu mai erau de mult socotiți drept niște simpli disidenți ai evreilor, erau tot mai mulți și tot mai temeinic organizați, nu mai erau de generații considerați niște excentrici, iar loviturile sistematice îndreptate împotriva lor la îndemnul lui Galerius, cezarul și fiul adoptiv al lui Dioclețian, își atingeau matematic țintele. Urgia s-a năpustit atît de înspăimîntătoare, încît ar fi fost de așteptat fie ca Al Treizeci și doilea să-și ia familia și domesticii cu el, fugind apoi cu toții cît mai departe de cele cîteva epicentre ale catastrofei, fie să rămînă în preajma casei sale atît de amenințate, spre a o apăra prin numeroasele-i relații atît de sus-puse. În loc de toate acestea, Puer își continuă traiul de mai înainte, scrisorile trimise din Milan, din Tracia sau din Bitinia sînt reci, conțin instrucțiuni precise în legătură cu unele

tranzacții ce urmează să fie făcute de secretarii rămași să-l înlocuiască în lipsă, prevăd investiții de tot soiul, devin mai umane doar în clipele când reapare speranța că s-ar putea ca, în sfârșit, să nu mai fie nevoie de o nouă călătorie. Nici o clipă nu răzbate îngrijorarea pentru soarta celor rămași expuși în Roma, nici un cuvânt nu se referă la teroarea campaniei anticreștine ce părea să nu se mai sfârșească.

Într-o culegere de scrisori, unde am găsit și aceste mărturii din viața Celui de Al Treizeci și doilea, când toată lumea vorbea doar despre persecuții, comentînd spectacolul cu satisfacție sau cu groază, evenimentul nu se regăsește în epistolele lui Puer, deși, în prezentare, acesta este trecut ca descendent al unei familii creștine, un fapt ce era, deci, de notorietate.

Dar drumurile Copilului nu se sfîrșesc nici la abdicarea simultană a celor doi împărați. După ce Dioclețian se retrage definitiv la Salona, călătoriile neguțătorului de pietre scumpe se restrîng la o navetă destul de regulată – după cum o putem reconstitui noi astăzi – între Roma și cetatea din Dalmația și apoi între Salona și Milan. Stînd la bordul unei ambarcațiuni, Puer călătorea pe mări albastru-verzui de beril. Acasă, privindu-și pietrele, aceleași exemplare de beril îl aduceau din nou pe apele lumii.

Dioclețian a trăit toată viața în umbra unor exemple ilustre, iar retragerii cît mai departe de tumultul puterii i-a oferit chipul repetării virtuților lui Cincinnatus. Ocupîndu-se cu zidăritul și cultivarea pămîntului, lucrînd umăr la umăr alături de ultimul sclav, imaginea impusă este cea dorită. Cu atît mai puțin pare să-și găsească locul, la o primă vedere, Puer în acel decor construit cu migală pentru eternitate. S-a spus că un om ridicat pînă la rangul unei zeități nu-și poate lepăda harul – care, pe deasupra, mai îmbrăcase și fastul pompei orientale –, așa că austeritatea noului Cincinnatus se petrecea în decorul unui palat mirific, unde prezența celebrului negustor de pietre prețioase nu distona în nici o privință. Nu trebuie uitat că noțiunile își păstrează doar aparent sensurile: între austeritate și austeritate pot exista diferențe foarte mari.

Fapt este că popasurile lui Puer la Salona sînt extrem de inegale: uneori rămîine doar o noapte, alteori mai multe săptămîni sau chiar luni. Dioclețian fusese bolnav încă din iarna premergătoare abdicării și zvonuri cum că ar fi murit circulasera cu încăpăținare. Bătrîn și slăbit, zidarul și agricultorul din el n-au putut lucra decît în legendă de la răsăritul și pînă la apusul soarelui. Discuțiile cu Copilul i se potriveau mult mai degrabă. Mistica pietrelor este un privilegiu ce i se pare convenabil poziției sale. Încărcarea nestematelor cu valoare de mit, dar și cu simboluri ludice îi oferă satisfacțiile unor generalizări cu tentă filosofică. El, cel ce s-a jucat cu lumea, ajunge să combine esențe. Într-un pasaj al unuia dintre secretarii lui Constantin cel Mare se pomenește că „augustul pensionat“ ar fi fost la bătrînețe subjugat de știința pietrelor. Datorită polisemiei cuvîntului latin „ludus“, este de discutat dacă secretarul se referă la „joc“ sau la „fleac“. Un amănunt i-a sărit scribului în ochi: printre referirile la nestemate se mai găsește și una ce amintește de un ou de aur. Este o singură aluzie, însă ea se află în ton cu ambiguitatea cu care este tratat Dioclețian în timpul urmașului său. Prea multe trebuiau puse în concordanță, atît respectul filial al continuatorului, cît și perioada violent anticreștină a predecesorului celui ce va instituționa liza noua credință, mitul noului Cincinnatus și fastul oriental de la Salona. Despre Dioclețian totul devine pilduitor, ca un lung șir de explicitări al unui model pregătit dinainte. Amănuntele nu mai încap decît în măsura în care servesc demonstrația.

La Salona se putea folosi din plin grila imensă a mozaicului cu motive geometrice pentru un joc complicat cu pietre. Și distracția aceasta oferea satisfacții intelectuale. Copilul devenise o companie de neînlocuit.

Despre Puer nu mai știm decît din relatările în legătură cu viața Celui de Al Treizeci și treilea. Tatăl acestuia, un omuleț întreprinzător, stăpînea la perfecție arta și tainele științei pietrelor. El a fost consilierul lui Dioclețian și și-a petrecut o mare parte din timp alături de augustul retras din viața publică, fiind de față

și la moartea aceluia*. Puțin mai devreme, aflându-se în preajma celui alt împărat retras, Maximian, îl asistase și pe el la moarte. Al Treizeci și doilea a trăit patruzeci și șapte de ani.

O fotografie clară nu lasă loc la dubii. Un tablou de maestru permite imaginației să facă apropieri neașteptate. O frescă aproape ștersă se dovedește de necontrolat. Scăpate de sub orice chingi, liniile desenelor se refac la întâmplare. Cine se încumetă în jocul lor riscă să fie înghițit.

Unde au dispărut anecdotele despre copilul cu barbă în relatările în legătură cu specialistul împăratului? Consilierul se ascunde într-o aură de gravitate, personajul se dedublează. Se dedublează? Încetul cu încetul, chipurile lui devin mai mult de două și toate aceste ipostaze par să se refere la eroi total diferiți. Un idol strivit de dușumea se sparge în cioburi ce par că provin din statui diferite.

Pe de altă parte, logica omenească, asemenea oricărei arme imperfecte, duce prea des la concluzii neacceptabile pentru realitatea înconjurătoare. Urmînd un asemenea drum, scribul s-a găsit la o răspîntie unde ar fi trebuit să accepte că Al Treizeci și doilea nici măcar n-a existat. Dar, supunîndu-se unei necesități încă neelucidate, aceea de a păstra șirul intact, concluzia aceea este falsă.

Cînd îi adoptă pe cei doi cezari, punînd bazele unei forme de guvernămînt cu totul noi – tetrarhia –, Dioclețian și Maximian își obligă fiii adoptivi să divorțeze pentru a putea lua în căsătorie pe fiicele lor. Astfel, între august și cezari filiația devine dublă: de fii și de gineri. Altădată iluzorii, legăturile acestea se dovedesc veșnice. Rezultatele practice ale noii stăpîniri întrec orice speranță și desfid orice experiență: cei patru conducători ai imperiului nu încearcă nici o clipă să acapareze unul dintre ei întreaga putere – Dioclețian rămîne primul între

* Fapt discutabil: toate celelalte indicii ne duc la concluzia că Puer a murit în 315 e.n., deci cu un an înaintea protectorului său.

primii, urcînd printre zei, fiecare dintre tetrarhi cunoscîndu-și și respectîndu-și rolul. De cîte ori în decursul timpului s-a întîmplat ca o alianță jurată „pe veci“ între mai mulți suverani să nu fie călcată în picioare cu prima ocazie?

Cei patru tetrarhi, cu o singură excepție, erau de origine umilă. Maximianus, un soldat de elită, nu era cunoscător de carte și se trăgea dintr-o familie de țărani. Galerius purta și supranumele *Armentarius* (Păstorul). Dioclețian însuși provenea din părinți sclavi. Doar Constanțiu avea în vene sînge nobil, urmînd pe linie paternă o familie de patricieni din Dardania, iar pe cea maternă chiar stirpea imperială, mama sa fiind nepoata lui Claudius.

Dacă bunul cititor își mai aduce aminte de un visător de taină, un om ce a trăit mai intens decît oricine altul sentimentul fatalității, fapt pentru care a fost supranumit Caius II, atunci bunul cititor mai reține, poate, și episodul cînd anonimul personaj, convins că va muri în curînd, își căuta ultimele posibilități pămîntești în preajma împăratului Claudius, bolnav de ciumă. Înfricoșați de lăcomia molimei, servitorii și curtenii încercau să se țină – pe cît le permitea slujba – cît mai departe de cel contaminat. Sosirea unui exaltat dispus să-i înlocuiască în îngrijirea muribundului li s-a părut tuturor o mană cerească. Iar Caius II a stat alături de august cu un devotament fanatic. Multă vreme, cei doi au rămas singuri. După moartea împăratului, Al Treizeci și unulea nu s-a ales cu nimic de pe urma fidelității cu care a sfidat epidemia. În încercările-i ulterioare de a se apropia de următorul suveran, a trebuit s-o ia de la zero. Nici fiul său nu va trage vreun folos de pe urma totalei lui devoțiuni.

Pe de altă parte, Galerius a divorțat de o femeie provenind dintr-un mediu social doar cu ceva mai elevat decît cel din care provenea el însuși. Însă Constanțiu – supranumit și Chlorus, datorită palorii sale neobișnuite – s-a căsătorit de tînăr cu o reprezentantă a clasei sale. Să te dezici de o patriciană nu este la fel cu a alunga o fiică de pescar. Chiar dacă divorțul era emnamente motivat politic, jignirea rămînea. Despre primele soții ale celor doi cezari nici un analist nu găsește de cuviință să dea

prea multe amănunte. În legătură cu cea a lui Chlorus se pomenește doar că ea provenea dintr-o familie de *latrones* îmbogățiți. Remarca poartă, desigur, tenta unui argument depreciator, legitimând din plin un divorț ce nici nu se mai cerea justificat. Dorința auguștilor era dorința zeilor. Doar că nu strică să arăți că divinii iau hotărîri ce și pentru mintea muritorilor sînt perfecte. Acel tîlhar din care se trăgea prima soție a lui Constanțiu fusese cunoscut sub porecla „Trei Cuțite“. Coincidența face ca și pe bunicul lui Puer să-l cheme la fel. Să nu fi plecat Caius II – fiul aceluiasi Trei Cuțite și tatăl lui Puer – cu mîinile goale de lîngă catafalcul lui Claudius? Să fi obținut măcar ca fiica lui să se mărite cu un descendent de-al împăratului? Sau să se fi ajuns într-un alt mod la acest aranjament? (Poate – de ce nu? – să fi avut loc chiar și o poveste de dragoste...) Oricum, puținele date ce ne-au rămas despre respectiva femeie se potrivesc cu numele reale ale unora dintre Cei O Sută.

În continuare, pentru ca și cititorul să poată urmări calea urmată de scrib, acesta va fi obligat să înșire un număr de fapte disparate, așa cum le-a descoperit și el, înainte de a le lega unele de altele.

Constanțiu n-a fost adoptat de Dioclețian, ci de Maximian, al cărui fiu și ginere devine.

Puer există ca personaj caraghios pînă puțin după urcarea pe tron a lui Dioclețian. Din clipa aceea, brusc, legendele și glumele se referă la cineva care *a trăit* nu de mult, de parcă eroul lor ar fi murit. Și, totuși, copilul cu barbă continuă să fie viu, rămîne cel mai important negustor de pietre prețioase, furnizor al împăraților și, prin aceasta, figură la fel de importantă ca bărbierul sau șeful garderobei augustului. Numai că, spre deosebire de aceștia, Puer se bucură de influență în toate cele patru capitale ale imperiului, chiar dacă, se pare, drumurile lui, mereu mai dese, se opresc preferențial în preajma lui Dioclețian.

Pe acesta Copilul l-ar fi cucerit întîmplător, cu o cugetare: oferindu-i niște nestemate, și-ar fi lăudat marfa astfel: „Viața este ca o piatră prețioasă – strălucitoare pe dinafară, ascun-

zînd un trai tumultuos pe dinăuntru; cu o unealtă adecvată, ea poate fi despiciată, însă niciodată făcută la loc; singurul mijloc de a pătrunde în miezul ei fără a o distruge pe vecie este cunoaşterea; în interiorul pietrei sale, fiecare este singur, dar în siguranţă.“

Ulterior, aceste cuvinte au fost atribuite înţelepciunii augustului.

Între Nikomedia şi Treveri, reşedinţele lui Diocleţian şi, respectiv, Constanţiu, se întindeau nesfîrşitele pămînturi romane. Şi, totuşi, Copilul străbate imensa distanţă în timp record, fiind văzut aproape concomitent în cele două periferii ale imperiului.

Zenobia, prima soţie a lui Constanţiu, prezumtiva nepoată a lui Trei Cuţite şi soră a Copilului, este semnalată la Milan, în apropierea necioplitului Maximian, tatăl adoptiv al fostului ei bărbat, cel ce a insistat ca acesta să se despartă de ea*, spre a se căsători cu Theodora. Fiica vitregă a augustului, Theodora, îşi urmează soţul la Treveri, unde, venind de la Roma – sau chiar din Nikomedia –, Puer îşi duce din cînd în cînd şi sora. Zenobia nu numai că nu a căzut în dizgraţie, ea pare să joace un rol deosebit de activ alături sau independent de fratele ei.

Scribului i s-au părut de la început ciudate adopţiunile cezariilor de către cei doi auguşti: într-o lume unde o întîmplătoare cunoştinţă personală contează de cele mai multe ori mult mai mult decît orice merite greu cîştigate, excepţionale, însă risipite prin provincii, este de mirare cum durul Maximian îl alege pe mult mai cultul Chlorus, iar Diocleţian, admirînd fastul şi rafinamentul erudiţiei, îl preferă pe evident mai primitivul Galerius.

Puer îşi desfăşoară comerţul în special în est şi în vest, el care nu uită să se vaite ori de cîte ori are prilejul că abia aşteap-

* Convenţia stabilea ca fiecare dintre cei doi auguşti să adopte pe cîte unul dintre cei doi cezari, chiar dacă aceştia aveau părinţi în viaţă şi se aflau la o vîrstă matură. În felul acesta se năştea şi o filiaţie ce avea menirea să justifice accepciunea şi apoi succesiunea, iar augustul fiind divin, îl ridica şi pe cezar la nivelul apoteozei.

tă să se poată retrage definitiv în vila strămoșească din Roma, iar Theodora își deschide larg ușile încăperilor în Milan, nu departe de reședința celui ce i-a distrus căsnicia. Casa ei devine celebră în epocă și, aflat la Milan, ar fi greu de imaginat ca, tolerându-i faima, Maximian însuși să n-o fi vizitat.

Doar Sirmium, capitala lui Galerius, pare să fie neglijată de Copil și de sora lui. Fiul adoptiv al lui Iovius – Dioclețian, instigatorul la cea mai cruntă prigoană anticreștină, nu este curtat de Al Treizeci și doilea, chit că, odată declanșate persecuțiile, trebuia să fi fost, în mod logic, amenințată și familia lui Puer rămasă la Roma. Însă Copilul nu pare cîtuși de puțin îngrijorat, lamentările sale se referă în continuare doar la drumurile istovitoare și la cronica sa inadaptabilitate față de situațiile noi. Să nu fi fost familia lui creștină? N-avem nici un indiciu în acest sens. Dimpotrivă!

Apoi, după douăzeci și unu de ani de domnie, Dioclețian boalește o iarnă interminabilă la Nikomedia și zvonul că ar fi murit reizbucnește în răstimpuri, fără a fi dezmințit categoric pînă în primăvară. Cînd augustul își face reparația în public, Puer pare mai activ ca oricînd. El descoperă parteneri noi în cele patru colțuri ale imperiului și se grăbește să fie mereu peste tot. Lamentările în legătură cu drumurile istovitoare ating apogeul. Nici el nu mai este atît de tînăr spre a putea hoinări fără răgaz. În afară de traseele-i obișnuite, apar și altele și, în treacăt, acum străbate și Pannonia, întîlnindu-se și cu Galerius. Iarna aceea este cu totul stranie. Cei patru împărați nu se mișcă din reședințele lor, chit că primul dintre ei, Dioclețian, este dat de mai multe ori drept mort. E de parcă toți ar hiberna asemenea urșilor, iar somnul le-ar fi atît de adînc, încît nici cele mai puternice ispите nu i-ar putea trezi. Iovius s-a zvonit că ar fi murit și nimeni nu s-a grăbit să preia moștenirea: nici augustul rămas în viață, nici cezarul nominalizat de mult drept succesor, nici celălalt cezar, care, legat de fiul adoptiv al lui Dioclețian ca de un geamăn siamez, ar fi trebuit să ajungă o dată cu Galerius august. O liniște de mormînt acoperă întreg imperiul, iar adierile zvonurilor nu sînt în stare să adune norii. La Treveri, Copilul se

îmbolnăvește brusc și persoana chemată de urgență nu este nici soția lui, nici copiii maturi. În schimb, se prezintă degrabă Zenobia. Mai ciudat este că sora bolnavului este solicitată nici mai mult, nici mai puțin decât de actuala soție a lui Constanțiu. Atîta armonie și atîta lipsă de resentimente sînt greu de găsit pe parcursul a milenii! Venirea Zenobiei are un efect miraculos asupra stării grav bolnavului ei frate. Acesta, la fel de repede revenit la viață, pe cît de iute s-a îmbolnăvit atît de grav, se grăbește să-și continue, vătîndu-se, itinerariile. Imperiul este iarăși bîntuit de tîlhari, numai îngăduința excesivă a Cerului l-a scăpat de atîta amar de vreme pe Al Treizeci și doilea de primejdii. Puer se lamentează și pleacă mai departe. Afacerile nu-i îngăduie nici o pauză. Între timp, istovită de călătorie, Zenobia rămîne în preajma lui Chlorus și a soției acestuia pînă înspre vara următoare. Saloanele ei din Milan au rămas închise cîteva anotimpuri și, mai mult ca sigur, viața orașului a suferit îngrozitor.

Scribul, fiu al secolului XX de după Christos, vede cu ochiul spectatorului de film și televizor marea scenă a abdicării lui Dioclețian. Citind descrierea evenimentului în operele analizatorilor, scribul are în față nu numai șirurile legiunilor perfect aliate, sutele de figuranți cu veșmintele fluturînd în vîntul sfîrșitului de iarnă, nenumărații ofițeri din garda augustului bolnav, scribul aude și muzica de superproducție cinematografică, zărește și prim-planurile cu fețele încordate, cu caii nechezînd. Dioclețian, slab, abia trezit din boala atît de grea, își ține ultimul discurs în fața mulțimii, apoi, nesilit de nimeni, își leapădă costumul de purpură și coroana augustă. (Coroana este puțin anacronică, poate. Nici regizorul filmului nu este un expert în istorie, nici împăratul însuși n-a respectat cutumele în vechile lor înțelesuri. Adevărul se naște din gura lui și nu din cea a tradiției...) Secvențele se succed maiestuos, spectatorul este copleșit de numărul personajelor și de fastul butaforiei, dar și de solemnitatea momentului. În spiritul Celui de Al Treizeci și doilea, o metaforă se impune: piatra cea mai potrivită atmos-

ferei este, desigur, hiacintul oriental – roca rece, strălucind ca un răsărit de soare dintr-o mare neagră. Încercînd să iasă de sub vraja scenariului, scribul îl caută printre figuranți și pe Puer. Doi ofițeri din garda ioviană îl sprijină pe împăratul convalescent, însă, curînd, acesta îi dă la o parte și singur, pe picioarele sale, se adresează mulțimii, telespectatorilor și posterității. Dar Puer lipsește și din auditoriu. Acolo se află doar fețe neutre, iar printre ele, e drept, mai poate fi zărită și femeia care l-a iubit pe Dioclețian cu treizeci de ani în urmă, într-una dintre primele secvențe ale filmului, soldatul, azi veteran, salvat cu douăzeci de ani mai devreme de către august, sclavul ridicat de același la rangul de ofițer. Copilul nu se găsește niciunde. Poate că regizorul n-a vrut să compromită măreția momentului cu o figură ce nu putea provoca decît zîmbete.

Însă antichitatea nu dispunea de posibilitățile unui telejurnal de actualități. Spectacolul atît de înălțător – și nici acesta folosit de marii tragedieni ai mileniului următor în piesele lor celebre! – nu poate fi continuat imediat în tabla de materii a zilei cu scena identică petrecută în aceeași dată la Milan. O dată cu Dioclețian, la mii de mile distanță, la Aquileia, abdică și Maximian. Dacă momentul renunțării la putere a lui Dioclețian este ignorat doar de clasici și de romantici, istoricii zugrăvindul în toată grandoarea sa, același ritual, împlinit concomitent de către Maximian, este trecut cu vederea și de analiști, ei nefăcînd decît să-l consemneze spre a putea da evenimentelor ulterioare o scurgere firească, iar succesiunii împăraților o cronologie corectă.

Abdicarea lui Maximian n-a fost la fel de grandioasă ca aceea a colegului său. Cîtuși de puțin! Dioclețian s-a numit și Iovus, el fiind mintea imperiului; Maximian și-a spus Hercules, simbolizînd astfel forța. Înțelepciunea poate renunța de bunăvoie, forța niciodată. Maximian trimite nenumărați mesageri spre a-și determina colegul să nu abdice. Dar scrisorile sînt lipsite de putere de convingere. Atunci începe să facă naveta între Milan și Nikomedia Puer. Copilul se transformă într-o săgeată cu cîte un vîrf așezat la fiecare dintre cele două capete ale

barei. El este trimis să-l convingă pe Dioclețian asupra riscurilor uriașe la care expune imperiul lăsându-l atât de neașteptat fără stăpîni, apoi revine la Aquileia spre a-i spune lui Maximian că voința zeilor este ca acela ce și-a îndeplinit misiunea să se retragă înainte de a fi fulgerat de necesitate. Hercules răspunde că este o profanare să-ți derogi sacralitatea, o dată ce ai dobîndit-o, Jupiter amintește de pilde din tinerețea poporului și din propria-i tinerețe.

Apologeții creștini au făcut speculații cum că Dioclețian, după ce a ascultat de Galerius și a declanșat cele mai cumplite persecuții împotriva creștinilor, ar fi fost vizitat într-o noapte de un arhanghel care l-ar fi readus la calea cea bună. Întîmplări din acestea s-au mai întîlnit în credință: nu a fost îndemnat la sentimente curate însuși Paul tocmai atunci cînd se pregătea să-i lovească pe creștini? Numai că Dioclețian nu se poartă ca un om cuprins de remușcări: el nici nu face penitență, nici nu trece la noua credință. Cînd Maximian îi va aminti de gloria părăsită, el îi va răspunde că nu există triumf care să valoreze atât cît una dintre verzele uriașe din grădina îngrijită de el însuși la Salona. Într-o scrisoare de-a Copilului, acesta face trimitere la „noul Cincinnatus“, fiind mai mult ca sigur că modelul este preluat din gura lui Dioclețian însuși. Fostul împărat avea nevoie de exemple de urmat: Hadrian, Marc Aureliu, Jupiter, Regele Regilor, Marele Rege, Cincinnatus. N-are nici o importanță că prototipurile se contrazic de foarte multe ori. Odată găsită pilda, ea e urmată cît mai fidel cu putință, fără a fi înlăturate nici cele mai vechi, deja însușite.

Între timp, Maximian, mai puțin dotat cu imaginație, însă mai pragmatic, amintește de fiecare dată că istoriei nu-i plac șefii înlăturați de la putere (cu sau fără voia lor) și că, din clipa cînd nu mai ai hăturile în mîină, vei fi călcat în picioare de cei ce pînă atunci se prosternau în fața ta: dacă ai fost prea bun, ca să nu se vadă cît sînt urmașii la cîrmă de răi, dacă ai greșit, spre a se arăta ce grozavii sînt gata să îndrepte succesorii la nemurire. În clipa cînd abdică, nu renunți numai la putere, de cele mai multe ori lepezi și posibilitatea de a mai fi lăsat să trăiești tu

și întregul tău neam. Și, pe urmă, Maximian îl personifica pe Hercules și puterea nu poate renunța la ea însăși. Maximian se teme: minunile nu durează o veșnicie – Galerius și Constanțiu nu au dat dovadă de nesupunere atîția ani, cîtă vreme existau doi auguști puternici. Ajunși ei auguști, vor tolera să aibă alături, neclintite, icoanele vii ale celebrilor lor înaintași? Sau, chiar dacă vor nutri și în continuare sentimente de pietate filială, nu vor găsi prilejul nimerit ca să se războiască între ei, sfărîmînd opera de o viață a părinților lor adoptivi, periclitînd viitorul patriei și distrugînd superbia trecutului? Maximian se teme și naveta lui Puer continua. Însă cît timp trebuia lămurit Dioclețian-Cincinnatus, era necesar să fie supravegheați și cei doi cezari, ajunși acum auguști. Zenobia plecă la Treveri, iar Puer află că drumul cel mai scurt între Salona și Lucania trece pe la Sirmium.

În curînd, totuși, scena politică se îmbogățește prea mult ca să mai poată fi descoperit un om atît de mărunț ca micuțul Puer printre atîția cezari și auguști. Dioclețian va mai ieși o dată din Salona și va hotărî – pasămite împreună cu Maximian și Galerius – succesiunea la tron. Dar, după întîlnirea celor trei la Carnuntum, faptele se vor succeda atît de rapid, încît comunicațiile nu vor mai fi în stare să facă față evenimentelor și cetățeanul de rînd din provincii nu va mai putea urmări la timp nici măcar cine se va afla în clipa respectivă la cîrma țării. La Carnuntum va fi proclamat august favoritul lui Galerius, Valerius Licinianus Licinius, însă în același timp imperiul se va vedea condus simultan de cinci suverani. Drumurile lui Puer urmează deruta generală: traseele sale sînt tot mai dezordonate. Din clipa aceasta este imposibil de aflat al cui joc îl face Al Treizeci și doilea. Cel mai simplu ar fi să considerăm că poate nici nu mai este interesat de necesitățile mai-marilor lumii, că poate patima pietrelor este cea care-l mîină din urmă și-l împiedică să-și găsească liniștea. Dar nu este adevărat. Nestematele sînt refugiul, însă viața îi este formată din posibilități și din răzbunarea momentelor de criză. Visul este urmat de momentul trezirii.

Scrisorile lui Puer, reci și netrădînd prea multe amănunte ale misiunilor personajului, mai pomenesc, totuși, niște nume. Apoi și acestea devin tot mai rare. O dată cu moartea lui Maximian, textul se comprimă devenind aproape telegrafic: ordine precise pentru cei de acasă, lehamitea călătoriilor fără de sfîrșit, invidia față de posibilitatea de a trăi retras, asemenea lui Dioclețian-Cincinnatus. Da, Maximian n-a fost atît de înțelept ca și colegul său, a cedat ispitei și s-a aruncat din nou în jocurile puterii. Hercules a murit, iar Jupiter trăia. Modelul Cincinnatus funcționa atît de bine încît se părea că Puer, care-l vizita și în continuare pe Dioclețian, nu întâlnea un om resemnat, ci, dimpotrivă, un bărbat senin, fericit. Ce l-a împiedicat pe Copil să urmeze exemplul bătrînului înțelept (sau al celui ce juca atît de bine, pînă la contopire, acel rol)? Cine-l obliga să cutreiere în continuare coclaurii imperiului? Ce streche nu-l lăsa să rămînă acasă, acolo, în încăperea din fund, unde părea să se simtă atît de bine? (În încăperea din fund se ascunsese și cît a fost tînăr, acolo i s-au refugiat și speranțele, acolo și-a conceput copiii. În încăperea din fundul vilei din Roma trăise ultimele nădejdi că ar mai putea crește, revenind în acel loc se imagina înalt... Dar – vai! – puținele intruziuni în acea Sfîntă a Sfintelor i-au pîngărit altarul. Puer putea visa doar dintr-un adăpost etanș, în miezul tainic al unui diamant.)

Încă înainte de moartea lui Maximian, a apărut și un binefăcător „Navalam“ la orizontul Copilului. Marea întindere de pămînt legendar, „leagănul omenirii“ și „liniștea sufletului“, nu fusese încă scufundată de zei în cazul lui Puer. Acel „Navalam“, la care face Al Treizeci și doilea aluzie ca la o oază unde se putea odihni după nesfîrșitele-i hoinăreli, pare să se fi aflat în primitoarea casă a surorii sale, la Milan. Aici exista, de bună seamă, o cameră dosnică unde să se poată ascunde un copil cu barbă fără a fi ironizat la tot pasul, aici se putea chiar și ieși din ascunzătoare spre a povesti amintiri din călătorii și anecdote despre mai-marii lumii cunoscuți personal. Maximian însuși venea adeseori în casa Zenobiei și lumea obișnuită era

suficient de bine dresată spre a-i cinsti pe un zeu coborât printre muritori și pe un frate al amfitrioanei. Aceasta fusese – și mai era – favorita lui Hercules, iar micuțul ei frate era nu numai foarte bogat, dar și amestecat în intimitatea celor ce credeau că fac istoria. (Dar vom afla noi vreodată cine făcea cu adevărat istoria, de pildă, pe vremea lui Dioclețian?) Ascultându-l pe Copil, mai uitai de infirmitatea personajului și uita și el de ea. Povestind, el se întorcea în perioada tuturor posibilităților, în trecutul său îndepărtat și, prin extensie, în „leagănul omenirii“. În camera din fundul vilei, Copilul putea reda pietrelor valorile dintâi, strălucind de demult, ignorându-le prețul comercial. Un joc ce reprezenta pentru el nu puțin lucru. Uneori visa scene din pruncie și se simțea protejat de prezența tatălui său. Altă dată, între somn și veghe, trăia aventuri îndrăznețe, imaginate cu mulți, mulți ani în urmă. Aceasta este o interpretare posibilă. Scribul recunoaște că ea i-a apărut *post festum*.

Navalam semnifică într-o legendă veche un pământ al începutului, localizat diferit de autori, pământ al copilăriei omenirii, al speranțelor și al bucuriei. Oamenii, spune povestea, n-au fost suficient de înțelepți ca să trăiască fericiți, ci s-au ridicat împotriva zeilor, adică împotriva celor ce le-au dăruit acea mare întindere de pământ al bunăstării. Drept pedeapsă, nemuritorii au scufundat Navalam sub apele Oceanului, iar popoarele au pierit în valuri. Navalam n-a fost Atlantida, cea de dincolo de Coloanele lui Hercule, Navalam s-a prăbușit după o altă catastrofă și se afla undeva în Oceanul Indian. Denumirea era arhaică deja pe vremea Celui de Al Treizeci și doilea. Însă Puer a fost un erudit. „Istoria și geografia pietrelor“ reprezintă mult mai mult decât un manual de specialitate. Stilul laconic, asemănător cu acela din scrisori, îngăduie o aglomerare neprețuită de date. Lucrarea conține surprinzător de puține informații greșite și fiecare cuvânt își are însemnătatea lui. Scribul s-a izbit de Navalam ca de un avertisment. Omul din „Scrisori“ nu era altul decât omul care a scris „Istoria și geografia pietrelor“. Puer pomenea de un teritoriu mirific, dar un tărîm sortit a fi distrus de mînia celor puternici. Această mînie nu se putea declanșa

decît ca o represiune. Puer o prevedea. Pentru el, Navalam nu era decît un loc de respiro. Copilul se îndrepta conștient spre pierzania noului Eden. Cu ce scop?

Cînd Maximian nu se mai putu înfrîna și ieși din nou în lumea mare, regulile jocului se schimbaseră. Disciplina în acțiune impusă de autoritatea lui Dioclețian nu mai exista. Tetrarhia nu mai ființa decît cu numele. Minunea ca mai mulți puternici să nu rivalizeze între ei se terminase. În realitate, erau ba trei suverani, ba cinci, ba și mai mulți. Și, ceea ce era mai grav, ierarhiile stabilite nu mai erau respectate de nimeni. Un miracol, dacă se repetă, nu mai este miracol. Iar solidaritatea auguștilor și a cezarilor de pe vremea lui Dioclețian a fost indiscutabil o minune. Acum, din toate n-a mai rămas decît ideea dominatului. Tetrarhia se sfărîma în bucăți. Ca să reintre printre noii stăpîni ai lumii, Maximian a trebuit să-și caute aliați. Însă era prea tîrziu: Hercules fu nevoit să învețe că pînă și propriul său fiu avea interesele bine axate și că printre acestea nu figura și prezența fostului august. Maximian a intrat cu pieptul descoperit într-o luptă pentru care era de acum prea bătrîn – nu fizic, ci istoric. Între timp, Puer a alergat să ceară sprijinul lui Dioclețian, dar înțelepciunea, ca de atîtea ori, n-a reușit să înduplece forța. Hercules alerga orbește în întîmpinarea destinului său. Pieirea lui, asemenea prăbușirii marilor figuri, a prăvălit după sine tot ce i-a stat în preajmă. Casa Zenobiei a fost făcută una cu pămîntul și, probabil, Zenobia a fost și ea ucisă. Să fi fost acesta Navalamul lui Puer? Greu de crezut: Al Treizeci și doilea va supraviețui evenimentelor și va mai trăi aproximativ cinci ani, iar revolta împotriva zeilor încă n-a ieșit la iveală.

Să fi plănuit Puer o nesupunere pentru care pînă la urmă n-a avut curajul? Sau a sacrificat „leagănul omenirii“ din casa surorii sale, părăsindu-l la timp? Să ne întoarcem puțin la jocul cu „Oul de aur“. Puer a fost cel mai mare specialist al timpului – și poate nu numai – în știința pietrelor prețioase, dar, așa cum am mai arătat, era și un mare erudit. Doar că învățătura însușită în lungile ore de sihăstrie, cînd adolescentul învățase să fugă de batjocura oamenilor, s-a materializat într-un fel de a fi succint și

pragmatic în același timp. Azi nu se mai cunosc regulile „Oului de aur“, așa cum a fost acesta practicat de Niger. Modificările ulterioare, menite să introducă numeroase simboluri și semne conspirative într-o îndeletnicire ce s-a restrâns în epocă la aspectul strict ludic, fac și mai greu de descoperit regulile inițiale. Și colecția însăși a lui Puer putea naște ușor confuzii: cristale lungi de pînă la 40 centimetri și late de pînă la 25, așa-numitele „smaragdi scythici“ pomenite încă de Pliniu, dar nemaiîntîlnite de generații, puteau fi ușor socotite piesele unui joc oarecare. Cînd Le Blanche sau Milton apropie „Oul de aur“ de jocul de șah, ei nu se bazează decît pe deducții mai mult sau mai puțin controlabile, iar supoziția lui Michels, emisă la sfîrșitul veacului trecut, după care „și jocul de șah, la fel ca și Oul de aur, are toate șansele să se transforme într-un limbaj ritual al unei confrerii viitoare“, cu toată tenta sa de scenariu de roman științifico-fantastic, nu face decît să rezume istoria reală a jocului din antichitate. Puținii termeni din dicționarul secret care au răzbătut pînă la noi nu mai pot fi explicați decît folosindu-se sensuri preluate din domenii cunoscute, ca de pildă din șah. De altfel, de la cuvinte ca „sacrificiu“, „avantaj“ sau „cîmp slab“ s-au și pornit paralelele cu șahul. Preluat dintr-un astfel de limbaj, „Navalam, care nu este decît un ispititor teritoriu al slăbiciunii“, după cum îl numește de mai multe ori Puer, poate da un tîlc nu numai simbolisticii Copilului, dar și ultimilor ani ai vieții sale. Încercînd o descifrare în acest sens, scribul este conștient că intră pe o alee atît de incontrollabilă. Interpretarea respectivă poate fi prelungirea unui joc, însă n-ar fi exclus să intersecteze și adevărul. Greutatea în asemenea tentative nu o reprezintă atît urmărirea firului ascuns, cît recunoașterea momentului de grație al revelării adevărului. De multe ori, cercetători iscușiți izbutesc să pășească timp îndelungat pe meandrele filonului, însă tocmai reușitele lor cele mai însemnate – întîlnirile cu adevărul – le rămîn pe veci nesezizate. Conștient, deci, de vulnerabilitatea concluziilor sale, scribul propune totuși următorul final pentru scenariul vieții Celui de Al Treizeci și doilea: Navalam poate fi casa deschisă a

Zenobiei. Sora Copilului deținea o casă suficient de mare pentru ca fratele complexat să se poată pierde în ea, în prezența Zenobiei, așa cum a făcut-o și în „copilăria fericită“, când orice speranță mai era îngăduită (și, în special, aceea că băiatul va mai crește și se va înălța la fel ca toți bărbații din jur). Dar vila surorii nu este decît „un ispititor teritoriu al slăbiciunii“, frază interpretabilă nu numai atît de simplist ca un cuib al desfătărilor umane, ci și ca un teritoriu vulnerabil în strategia politică (sau comercială) a lui Puer, ca un *cîmp slab* – cum erau numite anumite pătrățele în jocul cu „Oul de aur“ sau în cel actual de șah. Pe de altă parte, Navalam era un simbol preluat dintr-un crez arhaic, el își avea toate semnificațiile finite: pomenindu-l, Copilul era de la început conștient că locuitorii acelui teritoriu vor conspira împotriva zeilor, că își vor primi pedeapsa, că ținutul lor va fi nimicit și că – spre a avea metafora acoperire – destinul unui Navalam-model va fi repetat. Așadar, intră în vila Zenobiei, știind, din clipa cînd pomenește locul cu o denumire aproape uitată, destinul ce îi este pregătit și pe care îl pregătește. La Milan, Copilul a transformat noțiunea de Navalam într-o variantă de gambit a „Oului de aur“.

Olimpul din vremea lui Puer este cu totul altul decît acela din timpul nașterii poveștii despre Navalam. Chiar dacă Dioclețian se autointitulează Jupiter și Maximian Hercules, pînă și destinele nemuritorilor primesc alte traiectorii posibile. Noul Jupiter se retrage dintre zei, readucîndu-l printre oamenii de rînd și pe noul Hercules. Atunci cînd acesta dorește să se reîntoarcă printre divinități, scena este populată de personaje în relații necunoscute în mitologia clasică: zei care devin oameni, oameni care devin zei, zei ce nu recunosc alți zei drept zei, nemuritori muribunzi, oameni care nu mai tînjesc doar la rangul de semizeu, de erou, ci care vor supremul. Totuși, elementele tragediei clasice sînt respectate: Zenobia, despărțită de soț, are relații intime cu fostul ei socru. La moartea ex-bărbatului ei, fiul acestuia (dar și al ei), proclamîndu-se august, va fi susținut într-atîta de mamă, încît aceasta își va determina bătrînul iubit să se ridice împotriva propriului fiu, proclamat, între timp,

împărat la Roma. Asemenea relații, atât de complicate, nelipsindu-le incesturile și adulterele, duc la sfârșitul lui Maximian și al ambițioasei sale amante. Printre atâtea legături nefirești stabilite de rude de gradul unu, se ivesc și apropierile atât de fecunde în analize pentru psihanalisti, iar un mic monstru, un copil cu barbă, este cât se poate de firesc un posibil intrigant principal. Scribul îmbrățișează acest scenariu întrucât nu i se pare nimic strident în el și-l acceptă chiar și numai pentru satisfacția de a fi reușit să scoată la iveală din niște rămășițe informe un model clasic ce n-ar fi refuzat de nici un muzeu.

Cînd Maximian încearcă să-l cîștige de partea lui pe Constantin, fiul fostului său ginere, dar și al iubitei sale, și îi oferă în căsătorie pe fiica sa Fausta, Zenobia se vede ajunsă la punctul maxim al aspirațiilor ei. Dar Maximian moare și Constantin se dezice de dinastia herculiană. În toată această vreme Copilul este foarte activ, el călătorește dintr-un loc într-altul, își vinde pietrele strălucitoare, dar devine și emisarul celor puternici. Drumurile sale nu-și mai au originea la Roma și el nu-și mai vizitează familia decît o dată la mai mulți ani. În schimb, revine „acasă“ la Salona, ceea ce ne face să părăsim o clipă tragedia abisală și să admitem ipoteza că Dioclețian-Cincinnati continuă să conducă din umbră „lumea civilizată“, imperiul roman. Bătrînul înțelept a știut mai bine decît oricine în istorie să-și aleagă oamenii: el a găsit trei asociați la tron care să nu-l trădeze, funcționarii unei suprastructuri vaste care să-i impună în practică ideile și oameni gata să-l slujească plini de abnegație pînă la moarte. Copilul cu barbă devine un demnitar omnipotent, deși nu este însemnat cu nici un rang oficial.* El învață ani de zile diplomația de la maestrul său și atinge maturitatea de a avea inițiative în spiritul celor studiate. El, infirmul incapabil de a întreține relații firești cu semenii, sufletul prea

* Și iată și un exemplu al acelor „anonimi“ fără funcții, ignorați de mai toți contemporanii, netrecuți în manuale, dar prezenți în inima istoriei, FĂCÎND-O. Ei, cei nevăzuți... Ei, cei nici măcar bănuți... Veșnicele eminente cenușii.

vulnerabil spre a-și putea învinge complexe chiar și atunci când cei din jur sînt dispuși să simuleze că i le trec cu vederea, el, cel ce fuge de Roma din cauza soției sale, a singurei femei pe care a avut-o, pe care o iubește pătimaș, dar de care nu mai are curajul să se apropie de spaima aceluiași complexe. Puer ajunge să se joace pe un eșichier cît întreaga împărăție, folosind, în loc de figuri convenționale, personaje și chiar popoare vii. Copilul este înzestrat de către Dioclețian cu cea mai nenorocită putere: forța lipsită de notorietate. Satisfacțiilor răzbu-nărilor sale secrete Al Treizeci și doilea nu le poate opune recunoașterea celor mulți. În ochii trecătorului întîlnit pe stradă, el rămîne o ciudățenie după care te uiți mirat și emiți fraze malițioase. Oricît ar călători de discret, spre a-și putea îndeplini misiunile, trebuie să stabilească diferite contacte cu alți oameni, cu tot mai numeroși oameni. Iar Puer, cu cît devine mai puternic, cu atît își urăște mai mult semenii: cîștigînd el forță, își dă seama că niște nevolnici sînt cei ce se distrează pe seama sa. Niște gîndaci, pe care-i poate strivi oricînd, nu se sfiesc să-și rîdă de el! Iar ura îi crește mereu.

Omulețul cu barbă a fost solul ideal pe care l-a putut trimite Dioclețian spre a împiedica triumful unor ambiții renăscute. Puer își juca rolul cu măiestrie, incita năzuințele latente peste pragul oricăror prudențe și le livra fără scrupule eșecului. Niciodată lamentările lui în legătură cu oboseala drumurilor nu sînt formulate cînd merge să-și îndeplinească o misiune: atunci n-are timp pentru așa ceva, atunci e nerăbdător și atent să-și țeară pînza. La întoarcere, cînd e sătul, îi e lehamite, e nervos și plictisit. Abia la întoarcere nimic nu mai are rost și el nu mai visează decît răcoarea și liniștea camerei din fundul casei din Roma.

Dar dezastrul provocat la Milan a fost o lovitură prea grea chiar și pentru el. Puer revine la Roma, rămîne printre ai săi mai multe luni. (Copilul stătea ore întregi în întuneric și doar scînteierea unor topaze îi semnala prezența.) Apoi îl apucă iarăși amocul și începe să cutreiere lumea. Este momentul traiectoriilor sale neregulate. Însă Dioclețian îl cunoaște prea bine,

situația politică tindea să se stabilizeze, Constantin promitea să devină soluția atât de greu prefigurată. Arma distructivă reprezentată de Puer este retrasă în teacă. Al Treizeci și doilea este chemat la Salona. Stăpînul nu-și mai asmute cîinele să muște, ci-l ține pe lîngă dînsul, făcîndu-i plăcere să-l simtă gudurîndu-i-se la picioare.

Dioclețian la Salona n-a cultivat numai verze uriașe și nu și-a ajutat numai meșterii la muncile de zidărie. După ce a fost zeu, el a continuat să conducă în calitate de simplu muritor destinele lumii. Pînă la moartea lui „Jupiter“, nici măcar Constantin nu și-a permis să-și mute capitala în răsărit. Palatul lui Dioclețian a fost macheta palatului lumii, cel puțin în intenția sa. Ca să poți extinde un model ideal, nu ești obligat să operezi cu simboluri. Autoritatea bătrînului înțelept a fost fără precedent în istorie, dacă ne gîndim la un suveran retras din viața publică. Nici un reproș nu a îndrăznit să se facă auzit în legătură cu el. Intrigile lumii de afară se străduiau să-și găsească în mod discret o confirmare îndărătul palatului de la Salona. Într-un asemenea loc totul este pilduitor: figuranții, recuzita, decorul. De acest privilegiu s-a bucurat și copilul cu barbă.* El a fost un erudit și, întrucît diplomația lui Dioclețian a rămas secretă, Al Treizeci și doilea n-a rămas decît drept cel mai important negustor de pietre prețioase al tuturor timpurilor.

Puer n-a mai dorit să plece din Salona. Palatul lui Dioclețian era și mai mare decît vila Zenobiei din Milan sau decît propria-i vilă de la Roma. La Salona se mai găsea și încăperea lui exclusivă: aici rătăcea un tînăr ce spera să mai crească, preocupat de culorile pure ale pietrelor, ocrotit de umbra prezenței unui tată. Nestematele redeveniră obiecte de joacă. La Salona nu s-a întîmplat niciodată ca Puer să viseze răzbunări sinistre și nici nu era bîntuit de ambiții interzise. La nici cincizeci de ani,

* „Neputînd gîndi decît în imagini, mulțimile nu sînt impresionate decît de imagini. Dar acestea le înspăimîntă sau le farmecă și devin mobiluri de acțiune“ (Gustave Le Bon, „Psihologia mulțimilor“).

în palatul lui Dioclețian, Al Treizeci și doilea se regăsea în copilărie.

Ca să nu ridice prea mult capacul cutiei Pandorei, scribul îl va trece în răbojul său pe Puer drept cel mai important neguțător de nestemate...

AL TREIZECI ȘI TREILEA

(?-?)

– Eusebius din Nicaea –

Din nou despre sănătoasa cenzură a istoriei

De fiecare dată, cele mai multe susceptibilități se nasc în cazul când un om vorbește despre un semen de-al său care i-ar putea fi pe undeva rival în fața unei femei, în fața muzelor, în fața stăpînului lumesc sau ceresc. Atunci, se spune, obiectivitatea se dă la o parte, iar ochiul pătrunzător al exigenței scrutează nemilos. De nu se întîmplă așa, adesea avem de-a face cu complexați, cu bolnavi. Dar și aceștia, în adîncul lor, vor pretinde că reprezintă valori, cel puțin într-un domeniu de activitate sau într-un ciob de domeniu de activitate, avînd ei, timizii, certitudinea că, măcar într-un punct – sau într-un punctișor –, îi depășesc pe toți ceilalți muritori.

Cine să-l suspecteze pe scrib de o inadvertență premeditată sau de o catalogare falsă, atîta vreme cît subiectul discuției nu este cunoscut în nici o privință? Dar dacă în miezul relației apare un confrate? Părerea scribului trebuie să dispară sub

fapte, dar însăși derularea faptelor trădează opinia. Poate să-i pretindă cineva scriitorului să nu pună pe hîrtie întîmplările defavorabile eroului? În cazul acela, autorul ar fi acuzat – pe drept – de lipsă de obiectivitate. Însă de va așterne acele întîmplări în succesiunea lor firească, nu va fi socotit scribul de rea intenție, întrucît va scoate în prim-plan aspectele nefavorabile rivalului său?

Încercînd să fie cinstit cu sine însuși, cel ce scrie toate acestea va recunoaște de la început că, deși meseria nu-i permite exacerbarea unui sentiment, Al Treizeci și treilea – predecesorul său – nu-i inspiră nici un fel de frățietate. Mai mult, autorul scrierii despre Cei O Sută și-a găsit deja o scuză: nu așa trebuia să-și facă datoria fiul lui Puer și, avînd confratele de peste veacuri această convingere (fie și subiectivă), orice afirmație va avea un substrat.

Fiul Copilului s-a complăcut în postura de scrib. Însă ceea ce a lăsat el posterității n-a reprezentat rezultatul unor observații așternute în vorbe iscusite și nici o compilație a unor date culese de prin cărțile altora. Al Treizeci și treilea nu s-a pus în slujba unui comandant glorios ale cărui fapte să le fi immortalizat și nici nu a scris istorii favorabile unui anumit suveran dintre rivalii ce se luptau între ei pe vremea lui. Al Treizeci și treilea a fost contemporan cu Constantin cel Mare și, pînă ce să ajungă acesta singurul împărat al lumii romane, țara a fost zguduită de cumplite bătălii pentru putere, alianțele fărîmițîndu-se, născînd noi alianțe și noi trădări. Tetrarhii, cinci suverani stăpînind în același timp, asocieri la putere în doi, toate aceste aranjamente ar fi permis unui funcționar, fie el și scrib, să se angajeze în slujba unui protector, să-i justifice pentru posteritate faptele și să apuce și el o firimitură din gloria eroului. Desigur, alegerea presupune un risc: de te alipești pe lîngă un viitor înfrînt, cărțile tale partizane se dovedesc atacuri la propria-ți faimă, la ființa-ți nenorocoasă. Istorical vasal, mizînd pe un anumit stăpînitor, nu face decît să-și motiveze opțiunea față de sine și față de alții, spre a găsi momentul prielnic de a trece în tabăra unui nou idol.

În cazul că nu procedează așa, în cazul că scrie atît de cinstit pe cît poate privi el istoria, scribul se refugiază în vremuri trecute sau se ascunde sub parabole și pseudonime. Nimic din toate acestea la Al Treizeci și treilea. Pentru ceea ce a făcut el nici nu era nevoie să se ascundă. Dar, de sub funinginea cu care mînjea el orice lucru pe care punea mîna*, nici un acuza-tor, oricît de rău intenționat, nu putea formula capete de incriminare cît de cît coerente. Acestea și așa – dacă e să fie eficiente – nu trebuie să se bazeze pe realități!

Al Treizeci și treilea a reușit să se identifice atît de bine cu opera sa, încît orice informație despre el este riscantă. În cazul lui, totul pare posibil, dar nu neapărat real. Scribul nu a reușit, de data asta, în ciuda tuturor eforturilor, în ciuda faptului că biografia Celui de Al Treizeci și treilea i-a pretins cel mai mult timp pentru documentare, să afle aproape nimic din faptele personajului. A fost o performanță aducătoare de mari satisfacții pînă doar și faptul că a putut fi stabilit că un oarecare Eusebius – după cum o să-l numim în continuare pe Cel de Al Treizeci și treilea – a fost fiul lui Puer și nepotul lui Caius II. Într-un pomelnic de nume, întîlnim o trimitere la urmașii lui Caius II, într-un alt loc se vorbește despre nora unui personaj important dintr-o provincie, femeie al cărei frate era același Eusebius, scribul nereușind să identifice în respectiva pe fiica lui Puer și, în sfîrșit, vorbind despre Al Treizeci și cincilea, teribilul nepot face trimitere și la bunicul lui, așezîndu-l într-un arbore genealogic stufos și exact, numindu-l și caracterizîndu-l succint. Toate acestea au dus la îngusta pistă găsită de scrib în căutarea Celui de Al Treizeci și treilea. Însă poteca urmată, pe lîngă faptul că s-a vădit a fi atît de subțire, era și acoperită cu fel de fel de buruieni înșelătoare. O sută de ani mai tîrziu, făcîndu-se referiri la scrierile lui Eusebius, unii din neștiință, alții din motive

* Legenda povestește că personajul nostru ar fi fost mereu murdar de cenușă și funingine pe mîini, întinînd orice atîngea.

precise, au amestecat operele fiului lui Puer cu cele ale mult mai celebrilor în timp Eusebius Pamphili sau Eusebius din Myndos. Ceea ce a necesitat studiul eliminării dintre operele patristice a umbrelor rămase de la adevăratul personaj căutat și, nu de puține ori, scribul a crezut mai înțelept să nu spună ceea ce i s-a părut insuficient verificat, decât să-i atribuie lui *Eusebius al său* ceea ce le aparține altor figuranți. Căci, nu trebuie să uităm, perioada lui Constantin cel Mare este și perioada marilor scriitori solitari. Faima tragedienilor se stinge în circuri și bîlciuri, erudiții scriu tot mai mult pentru ei și pentru un cerc restrîns. Opera Celui de Al Treizeci și treilea n-a fost nici măcar o operă de propagandă oficială sau religioasă. Unele subtilități de limbă păstrate nealterate ne trimit la plăcerile pure ale intelectului și erudiției.

Despre Al Treizeci și treilea scribul nu știe nici cînd s-a născut, nici cînd a murit. Datele biografice sînt greu de precizat și ele nu pot fi approximate decât pe baza unor similitudini sau a unor deducții de altă natură. Maestru al învăluirilor, Eusebius a știut să îndepărteze de propria-i persoană pînă și evenimentele despre care a scris. Putem, cel mult, conchide că faptele neamintite de el în mod direct s-ar fi derulat după moartea sa, stabilindu-se, astfel, și un termen-limită pentru viața lui. Dar, după cum vom vedea, nici măcar acest lucru nu este deloc sigur. Spre deosebire de alte biografii din șirul Celor O Sută, unde scribul are trufia să se amăgească, sperînd că a circumscris relativ exact viețile protagoniștilor, de data asta nu poate fi vorba decât despre un scenariu posibil, unul dintre nenumăratele scenarii posibile.

Al Treizeci și treilea își scrie și autobiografia. Dar nu o dată, ci de foarte multe ori. Unele dintre acele „romane“ unde se pune în mijlocul acțiunii sînt fără doar și poate apocrife, altele sînt scrieri ce nu-i aparțin cu siguranță și, în fine, cîteva sînt variante tîrzii, denaturate de copiiști. Rămîne un număr de patru texte păstrate, contrazicîndu-se pe alocuri între ele, imposibil

de stabilit care spune adevărul și care minte.* Într-una dintre lucrări, scriitorul a copilărit la Roma, într-alta casa părintească nu este localizată, iar în celelalte două se vorbește despre o vilă de lângă Roma. Tatăl său era mai mereu plecat, însă celelalte rude sînt descrise cu lux de amănunte, jucînd în fiecare variantă un alt asemenea personaj rolul principal.

Inițial, scribului i s-a părut aceasta o inadvertență ușor de trecut cu vederea. Apoi, însă, a crezut că întrezărește posibilitatea unui cifru. În faza aceea, scribul n-ar fi știut încă spune nici ceea ce ar putea fi ascuns, nici cum s-ar putea ascunde ceva în diferitele variante ale unei simple biografii. Dar ideea nu i-a dat pace. Și, astfel, scribul a pornit pe un drum greșit, pe primul drum-capcană aruncat de Eusebius. Crezînd că este vorba despre un program de acoperire a unor nume reale din istoria atît de agitată a începutului secolului patru al erei noastre, culminînd cu victoria definitivă a lui Constantin cel Mare, scribul s-a apucat să caute o figură atestată anume sub fiecare figurant pomenit de către Al Treizeci și treilea. Rezultatele n-au dus niciunde. (Cîteodată legăturile se fac cu totul întîmplător în mințile muritorilor, dar cu atît mai superficial. Să fi jucat un rol în prima bănuială atît de încăpățînată a scribului faptul că a existat cineva care s-a numit Procopius din Caesarea și care a scris o „Istorie secretă“? Să fi pierdut atîta vreme de pomană scribul numai pentru că în subconștientul său și Procopius și

* Scribul tinde să creadă că nici una dintre aceste „Autobiografii“ nu se străduiește să păstreze șirul real al evenimentelor, că, dimpotrivă, așa cum procedează mereu, autorul nu face decît să inducă în eroare cititorul și că fiecare afirmație trebuie să fie preluată drept un fragment al jocului complicat construit de Eusebius. Diferitele exegeze erudite pe marginea a trei din cele patru texte (la cel de al patrulea scribul nu cunoaște nici un comentariu amănunțit) nu reușesc decît să se înfunde în speculații: Al Treizeci și treilea, crede scribul, nu poate fi descifrat asemenea oricărui alt autor antic.

Mai tîrziu, o luminiță s-a ivit la orizont și, oare, nu este întotdeauna complicat ceea ce refuzăm să credem a fi atît de simplu?

Eusebius trebuiau să fi născocit niște cărți menite de a acoperi alte cărți?*)

Concluziile la care a ajuns scribul urmînd pista falsă au fost cît se poate de atrăgătoare și Cei O Sută erau să se îmbogățească și cu un personaj seducător și puternic implicat în evenimentele destrămării tetrarhiei. Ar fi fost vorba despre un funcționar superior de la curtea lui Constantin, slujindu-l pe acesta încă de pe vremea cînd împăratul nu era decît *tribunus primi ordinis* în armatele lui Dioclețian din Asia și din Palestina. S-ar fi putut urmări ascensiunea augustului, înfrîngerea rînd pe rînd a rivalilor, justificarea evenimentelor. La un moment dat, păstrînd același drum, s-a ajuns chiar la o explicitare a secretului ce înconjoară personajul narator: un accident misterios ar fi făcut din eroul nostru eunucul cel mai important din imperiu, acel *praepositus sacri cubiculi*, demnitarul cel mai apropiat de suveran, ministrul său cel mai potentat. Varianta este atît de tentantă, încît scribul nu se poate convinge nici acum să renunțe cu totul la ea. Mergînd în continuare pe pista aceasta, cele patru biografii ne-ar fi relevat viața unui cîntăreț de curte extrem de norocos: nu numai că n-a greșit, într-o perioadă tulbură, în alegerea suveranului învingător, însă chiar ar fi rămas de la început și pînă la sfîrșit în grațiile stăpînului, reușind să devină pînă și eminența cenușie, implicată în atîtea decizii istorice. Printre Cei O Sută s-ar mai fi aflat un participant nemijlocit la istoria cea mare.

Dar n-a fost să fie așa. Prima discrepanță s-a dovedit de natură fizică: în cele patru variante, protagonistul se descrie cu multă minuțiozitate pe sine însuși. Niciodată nu apare la fel, dar de fiecare dată este înalt, are ochii albaștri și părul buclat. De fiecare dată nu uită să amintească de dantura-i impecabilă și de privirea-i pătrunzătoare. Modelul străbunilor „clasici“ al Celor O Sută este evident. Dar „detractorii“ de mai tîrziu îl

* Eusebius, ca și în cazul celorlalți dintre Cei O Sută, nu este decît un pseudonim. Paranteza de mai sus deschide o fereastră asupra căreia scribul consideră că e periculos să se aplece.

numesc ba „infirmul“, ba insistă pe un defect fizic anume. Citind cu atenție cele patru variante „originale“, scribul a dat de prezența constantă a unui personaj secundar, un servitor continuu aflat de față sau un verișor scăpătat care erau într-adevăr bîntuiți de toate stigmatetele posibile: unul a fost cocoșat, dar foarte cumsecade, al doilea orb, al treilea mărunț și șchiop, al patrulea ciung și trăgîndu-și un picior. Aceste umbre omniprezente aveau comune o inteligență extraordinară, precum și o serie de însușiri morale exemplare: curaj, cinste, bunătate, loialitate. Protagonistul, ușor flușturatec, cu un succes nemaîntîlnit la femei, cu o forță fizică ieșită din comun, avea nevoie de sfaturile acelui înțelept obscur. Deși îl ironizează mereu, stima pe care i-o poartă depășește cu mult relația față de un simplu slujitor.

Un gând de o clipă: să fi fost Eusebius visul și infirmul realitatea? (O realitate, însă, și ea idealizată, întrucît puțini handicapați au fost răsplătiți, prin compensație, cu atîtea virtuți.)

Din simpla asemănare a tatălui cu fiul nu putem să tragem prea multe concluzii ferme. Să nu uităm că Al Treizecilea a fost atît de înalt încît s-a întîmplat să fie confundat peste veacuri cu Maximin Tracul, chit că împăratul îl întrecea cu un cap chiar și pe Trei Cuțite. Și, după doar două generații, nepotul uriașului s-a nimerit să nu fie decît un omuleț pirpiriu, supranumit Puer. De aceea, să tragi concluzia că Eusebius a fost subdezvoltat fizic doar fiindcă și tatăl său avea statura „unui copil bătrîn“ este o supoziție foarte subțire.

În general, în dogma istorică, la fel ca și în dogma religioasă, scriitorul de altă părere este numit „mincinos“. Despîcîndu-și de la început eul între superbul exemplar uman și umbra infirmă, apare din start perspectiva „minciunii“. Cînd subiectul trebuie pus sub semnul întrebării, totul devine îndoielnic. Aventurile amoroase ale soldatului sînt privite cu invidie și nesaț de către sfătuitoarea bolnav. Iar cînd cele patru istorisiri vor ajunge să nareze marea dramă a împăratului, momentele cînd acesta va fi obligat să-și execute mai întîi primul născut, apoi și soția, pentru crima de adulter, istorisirile vor diferi foarte mult chiar

și în ton: între craiul adorat și însetatul visător, severitatea legii lui Constantin va naște dispute – dorința și imaginația, eliberate de experiență, își vor da, pălăvrăgind, cu părerea.

Acesta este exemplul cel mai pregnant. Dar, înțelegându-l, scribul a încercat să priceapă și restul.

În mai multe locuri se spune că Eusebius din Nicaea a scris cu funingine. Mîinile sale ar fi fost mereu negre de cenușă și, drept urmare, toate foile pătate. Deși scribul este tot mai sceptic atunci cînd trebuie să ia drept metaforă un fapt legat de Al Treizeci și treilea, petele de negreală se potrivesc de minune cu scrisul istoricului din vremea lui Constantin cel Mare. Perioada acestuia s-a nimerit (?) să fie și vremea vieții lui Eusebius. Trimiterile sînt uimitoare și depășesc cu mult scurtul răstimp al unei generații. Deși doar o consecință a neputinței și nu a unei intenții, scribul crede că nu reprezintă decît un act de justiție faptul că sub numele Celui de Al Treizeci și treilea nu apar anii nașterii și morții. Nereușita științifică a scribului își găsește o justificare: un om asemenea lui Eusebius nu putea să trăiască într-o anumite epocă limitată de repere rigide. Citind cele patru variante ale „Autobiografiei” sale, ești uimit nu de cele descrise, ci de faptul că, oricît s-ar contrazice între ele în cele patru texte, fiecare întîmplare poate fi totuși la fel de adevărată, chiar dacă se opune întru totul alteia, la fel de posibilă și ea. În aceasta constă minunea: Eusebius a scris o operă asemenea unui diamant cu multe fețe, strălucind în oricare poziție l-ai pune.

Deși este cu totul iluzoriu să încerci să faci o medie între cele patru „Autobiografii” acceptate spre a putea reconstitui și viața Celui de Al Treizeci și treilea, la fel cum a procedat și pentru strămoșii și urmașii respectivului personaj, în ideea de a păstra unitatea lungului său demers, scribul va schița totuși și o *posibilă istorie a trecerii lui Eusebius din Nicaea*. Aceasta este, însă, doar o poveste, în fond, cu totul neesențială pentru operă și inexactă oricum ar fi scrisă: asemenea realității narate de Eusebius însuși, și viața lui se poate privi în fel și chip. Pînă la

urmă, pare o naivitate să spui că Al Treizeci și treilea a fost înalt sau mărunț, că a trecut prin anul 310 după Christos prin Mediolanum sau pe drumul spre Capadocia. De aceea scribul va accepta convenția propusă de însuși Eusebius: aceea de a mima viața personajului în imediata apropiere a împăratului mereu învingător în bătălii, lăsându-l, totuși, să dispară în răstimpuri în ceața la fel de densă a trecutului narațiunii, ca și în cea și mai compactă a viitorului ei. Michele Nostradamus cel Tânăr, fiul celebrului astrolog, numește printre sursele sacre de înțelepciune și opera lui Eusebius din Naissus. Cum la Naissus s-a născut Constantin cel Mare, cel pe care-l urmează în toate și „Autobiografia” personajului nostru și cum scribului nu-i este cunoscut un alt Eusebius din Naissus, putem considera că în evul mediu se mai făceau referiri la Al Treizeci și treilea, mai ales că același autor citează (și) exemple ce provin, în mod cert, de la fiul lui Puer.

O mulțime de evenimente din copilăria personajului sînt astăzi imposibil de identificat, deși n-ar fi exclus ca și ele să fi fost incluse într-un text cu „cheie”. De pildă, luptele împotriva sarmaților, conduse de Galerius, coaugust în acea vreme, sînt relatate drept o mare nenorocire personală a autorului. Prin urmare, s-ar putea crede că el a luat cu adevărat parte la acele bătălii, alături de viitorul împărat Constantin, și că a fost rănit cu urmări pentru toată viața, devenind abia atunci infirmul misterios omniprezent. În această bătălie, rămasă în istorie doar drept un episod în viața lui Constantin cel Sfînt, Eusebius pretinde că s-ar fi crăpat bolta lumii, cea care, ținînd la un loc ordinea lucrurilor, permite o succesiune ordonată a evenimentelor. Arma ce l-ar fi rănit pe viitorul scriitor ar fi venit din afara universului lumesc și în plaga, necicatrizată niciodată, s-ar fi învălmășit fapte trecute și viitoare. Rana aceasta – cînd la cap, cînd la șold – ar fi fost asemenea unui crater: din *arsura* ei ar fi izbucnit din cînd în cînd revelațiile autorului. (Arsura este dată de o armă de foc, însă, este adevărat, ea putea semnifica și „durerea mare“.)

În secvența următoare, cînd, în vara anului 306, Constantin este proclamat pentru întîia oară imperator de către armată (la

moartea lui Chlorus), la Trier se afla, bineînțeles, și Eusebius. El călărește lângă tânărul împărat, dar se află și pe marginea drumului, contemplând aceeași scenă cu multă ironie. [Cine a mai fost de trei ori ridicat împărat, trebuind să renunțe de două ori? „Constantin s-a purtat înțelept ca un consul de demult sau ca un suveran de peste veacuri. Dar el a fost cel dintâi și când s-a retras temporar, fiindcă primordialitatea stă în suflet și nu în însemne. Constantin a fost pe rînd «*Herculianus*», «*Sol invictus*» și purtătorul «*trofeului patimii mîntuitoare*» (crucea). Pentru atîtea simboluri, n-ar fi fost ars (pe rug) mai tîrziu promotorul lor?” se întrebă infirmul, povestind, în treacăt, mai multe anecdote stranii despre un timp incert, când sfinți convertiți din toată convingerea erau pedepsiți pentru trecutul lor păgîn. El își plasează poveștile în Tarraconesia, în Asiria și în Marcomannia. Scena arderii pe rug a unei pisici eretice pare o glumă, însă primește alte semnificații pentru cititorul secolului al XIV-lea al erei noastre. Și tonul șugubăț capătă un cu totul alt sens.]

O întâmplare apare în toate cele patru variante ale „Autobiografiilor”: aprinderea palatului imperial din Nikomedia. (Pentru cititorul neavizat, scribul va aminti că incendierea acelei clădiri a constituit pretextul oficial pentru declanșarea cumplitei persecuții anticreștine din anul 303.) Ce s-a întîmplat cu adevărat putem lua de bun doar din alte relatări. Ceea ce povestește Eusebius reprezintă un amestec ciudat, elucidat de scrib doar pe jumătate: pe de o parte, trimiterile autorului din secolul al IV-lea al erei noastre sînt îndreptate către... incendierea Reichstagului, pe de altă parte, textul poate fi comparat cu protocoalele procesului lui Guido Bellotto, condamnat la moarte douăsprezece secole mai tîrziu din pricină că ar fi încercat să dea foc palatului dogilor din Veneția. Și mai stranie apare o remarcă a lui Eusebius: „Incidentul de la Nikomedia va fi uitat în curînd, chiar dacă grozăviile pe care le-a declanșat ar rămîne. La fel a fost și pe vremuri, la fel va fi și în viitor. Dar de fiecare dată se va găsi cîte un moment asemănător, dînd impresia că incendierea palatului imperial al lui Dioclețian n-ar fi fost decît o trimitere alegorică a faptului proaspăt, încă neci-

catrizat. Ar putea să spună cineva, în afară de Dumnezeu, care evenimente din istorie constituie modelul și care copiile? Primordialitatea în timp este un factor relativ: în vârtejul nesfârșit al creației divine, nu există nici sus, nici jos, nici înainte, nici înapoi. Nici model, nici copie. *Nu există decît ipostaze.*"

Eusebius are tulburător de intens dreptate. „Faptul proaspăt, încă necicatrizat“ de care amintește este pentru scrib incendierea Reichstagului. De acesta va fi terorizat obsesiv fiul sfârșitului de mileniu doi de după Christos, în ciuda faptului că relatarea din „Autobiografia“ Celui de Al Treizeci și treilea este aproape plagiată de un grefier de la curtea dogilor în vremea unui proces intentat uitatului Guido Bellotto. În legătură cu evenimentul din 1933, apar stranii anumite similitudini de fapte și interpretări, dar referitor la procesul venețian, coincidența merge pînă la suprapunerea fidelă a unor fraze întregi. Comparînd cele două texte, scribul a trăit o strîngere de inimă greu de descris și gîndurile care i-au trecut atunci prin cap n-au avut darul de a-l însenina. Însă, cu toate astea, simpla trimitere la incendierea Reichstagului l-a impresionat de parcă ar fi luat în mînă și ar fi strîns în pumn o sîrmă aflată sub tensiune electrică.

Ce fel de biografie mai e și aceasta? Faptele nu au nici o succesiune, viața eroului nu răzbate de după ele, chiar și prezența lui rămîne mereu incertă. Obsedat de spaima datoriei neîmplinite, scribul se încapățînează să caute trecerea unei vieți anume, acolo unde personajul însuși afirmă că nu există decît ipostaze decupate din infinit. Eusebius apare ca un demon planînd peste lumi și odihnindu-se pentru un scurt răstimp pe un petec de pămînt într-un moment numit, în mod convențional, „vremea lui Constantin cel Mare“. De aceea, atunci cînd vorbește despre un eveniment, amintirile lui trecute și viitoare reverberează atît de intens încît prezentul ipotetic n-ar mai putea fi depistat cu precizie decît de către un martor ocular care a trăit doar atunci.*

* Recitind fraza, scribul se îndoiește și de fidelitatea directă a faptelor: ar putea într-adevăr recunoaște un contemporan al lui Eusebius din Nicaea un erou sau un loc descris de respectivul autor din secolul al IV-lea al erei noastre?

Persecuțiile creștine de la începutul secolului al IV-lea pot fi, desigur, reconstituite, însă scribul a preferat alte surse decât „Autobiografiile“ Celui de Al Treizeci și treilea, încercînd, mai degrabă, să-l regăsească pe acesta în scrierile unor autori siguri. Rezultatele sînt prea firave pentru a putea fi folosite în cartea Celor O Sută. Întreprindere cu atît mai descurajantă cu cît, în timpul celei de a treia tetrarhii, frumosul cavaler și înțeleptul infirm se află în preajma lui Maximinus Daia, cezarul lui Galerius, și nu alături de Constantin, decăzut cezar. Însă tonul lui Eusebius din această perioadă devine ironic, cîteodată chiar batjocoritor. [În general, cele patru texte își găsesc – în sfîrșit! – punctul comun: ele primesc o oarecare aură eroică (doar) atunci cînd naratorul se află în apropierea lui Constantin. Ceea ce nu împiedică zeflemeaua din episodul Maximinus Daia să dobîndească și ea aspecte inexplicabile. Sigur, este adevărat ceea ce afirmă Conti, cînd pretinde că Eusebius din Naissus folosește prezența tuturor suveranilor contemporani lui, cu excepția lui Constantin cel Mare, doar pentru a crea o antiteză față de acesta. La prima vedere, lucrurile stau așa, însă părerea exegetului din secolul XX nu explică deloc trimiterile stranii ale textelor „zglobii“. Fragmentul țesut în jurul coezarului lui Constantin amintește de narațiunile picarești, deși Bertoldi, un colaborator al lui Conti, le numește „parcă scoase din romanele lui Apuleius“. Impresia este întărită de episodul în care frumosul flușturatec, însoțit de scutierul lui cocoșat, „prezent pe lume doar pentru a scoate și mai mult în evidență superbia stăpînului său“, se plimbă printr-o Hispanie bîntuită de tot felul de personaje rătăcitoare, asemenea cavalerului de la Mancha. Scribul nu-și poate lua gîndul de la o replică a lui Lazarillo de Tormes, dar o întîlnire personală cu Bertoldi l-a făcut să privească, de atunci, cu alți ochi opera colaboratorului celui mai important exeget al lui Eusebius.]

Pe cînd l-a întîlnit scribul, se nimerise ca Bertoldi să intre într-un spot de lumină cu ocazia aniversării a optzeci de ani de viață. În impresionanta sa bibliotecă, stăruia peste tot cultul lui Conti. Venerabilul savant obținuse recent o importantă distinc-

ție academică („pentru vârsta rotundă, nu pentru alte merite“, după cum își râdea el însuși de noul titlu) și, după ce a fost asaltat de diferiți jurnaliști ai unor ziare de mare tiraj, s-a arătat literalmente plăcut impresionat că un „reporter“ se poate afla în cunoștință de cauză cu obiectul muncii sale de o viață.

„Aceasta este drama ultraspecializării, se confesă el scribului, ajungi la o etate când ți se recunoaște statutul, dar nu și opera. Azi, pentru douăzeci și patru de ore, mă aflu cu poză cu tot pe pagina monden-științifică a diferitelor publicații; în calitate de academician și de savant bătrîn sînt respectat, însă nimeni, te rog să mă crezi, nimeni nu are habar cu ce m-am ocupat eu cu adevărat într-o viață lungă și norocoasă...”

După moartea maestrului său, îi mărturisi mai tîrziu Bertoldi scribului, n-a prea mai avut ocazia să dialogheze cu cineva despre singurul subiect ce l-a interesat cu adevărat: Eusebius din Nicaea. O vreme o asasinase pe nevastă-sa cu autorul din secolul al patrulea, pe urmă, însă, femeia găsi subiecte mai interesante și divorță. Bertoldi trăia singur de peste patruzeci de ani. Cu treizeci și doi de ani în urmă, cînd murise Conti, îi preluase catedra și pasiunea. Maestrul îndrăznise mai mult și intuițiile îi fuseseră precise într-o operă ce se dovedise de pionierat. Bertoldi a scris mai puțin, contribuțiile sale se mărgineau la amănunt, totul era de o finețe sesizabilă doar de un specialist în domeniu.

„Și ce specialist mai există în acest domeniu? exclamă Bertoldi pe un ton atît ironic, dar și disperat. Pe cît se vor îngusta mai inevitabil domeniile de activitate, pe atît va putea fi urmărită mai puțin munca unuia anume dintre noi. Se va ajunge ca fiecare savant să vorbească propria-i limbă, înțeleasă doar de el însuși... Acesta va fi noul Turn al lui Babel...”

„Zei se apără!“ își aminti scribul replica auzită de mult.

În legătură cu fragmentul din „Autobiografii“ din perioada Maximinus Daia, fragment ce-i amintea scribului atît de pregnant de Lazarillo de Tormes, Bertoldi îi propuse tînărului său conviv o bibliografie vastă, din care îi ceru să parcurgă măcar două-trei titluri pînă a doua zi. Lucru pe care, cu ajutorul impo-

zantei bibliotecii a amfitrionului, scribul îl și făcu. În discuția ce a urmat, eruditul demonstrează că autorii citați de scrib păreau să-l fi plagiat pe Eusebius în anumite fragmente. Urmară alte lecturi, iar evidența că aceleași pagini din scribul secolului al patrulea anticipau în mod straniu – *pînă la similitudine* – și alți autori nu mai putea fi pusă la îndoială. Dar – și aici era partea cea mai curioasă! – scriitorii ce dădeau impresia că s-ar fi inspirat din aceleași fragmente din Eusebius puteau să pară – și chiar să fie! – cu totul diferiți între ei.

„Nu e nimic straniu în asta! Nu vi s-a întîmplat să cunoașteți doi copii care să semene mult cu mama lor, fără să semene și între ei?”

„În cazul lui Eusebius, preciză Bertoldi, depinde foarte mult cine îl citește. Cum textele sale nu se prea nimeresc în mîinile unui inocent, el este imediat apropiat de unul sau de altul dintre autorii parcurși de lector. Cu cît acesta este mai cult, cu atît relațiile sînt mai complexe. Dar am făcut un experiment: i-am citit cea de a treia «Autobiografie» unei nepoate de patru anișori. Am greșit. În relațiile pe care le va face toată viața, pe măsură ce parcurge mai multă literatură (fie beletristică, fie istorică), Eusebius o va induce tot mai grav în eroare. În aceasta constă otrava, pericolul mare! Norocul nostru și ghinionul lui Eusebius constau în șansele foarte mici ca o minte inocentă să ajungă la scrierile sinistrului autor.”

„Sinistrul autor...” Pe scrib l-a urmărit îndelung expresia.

Într-o seară, Bertoldi îi înlesni o întîlnire cu nepoata. Era o femeie de vreo cincizeci de ani (după spusele unchiului, fiindcă, altfel, ea nu trăda nici o vîrstă).

Întrevederea deveni repede penibilă: era aproape imposibil să porți o discuție cu femeia aceea nici frumoasă, nici urîță. (Scribul ar fi putut jura că se află în fața unei ființe incapabile de o relație cu un bărbat și fu mai mult decît surprins cînd, la un moment dat, nepoata lui Bertoldi se scuză că trebuie să plece, întrucît avea întîlnire cu soțul într-un anumit punct al orașului. Scribul nu îndrăzni s-o întrebe cu ce se îndeletnicește bărbatul ei...) Conversația se înfiripă tîrziu și femeia se învioră doar atunci cînd veni vorba despre Mussolini.

„Alianțele sînt imposibile fiindcă un popor nu poate participa în totalitate la ele. Vezi relațiile Italiei cu Germania înainte și în timpul primului război mondial și cele din timpul celui de al doilea război mondial. Popoarele reacționează asemenea unor individualități umane: simt nevoia de apropiere, dar și cea de respingere în aceeași măsură. Cînd, înainte de moarte, Galerius dă edictul de toleranță față de creștini, Maximinus Daia continuă cu și mai mare înverșunare persecuțiile în Orient.“

„Nu-i chiar așa, o contrazise bătrînul. Creștinismul îți oferă o șansă înainte de moarte. Șansa aceasta este unică și, pe deasupra, gratuită. De aceea nimeni n-o refuză. Un păgîn, în schimb, va distruge totul, atunci cînd își va simți sfîrșitul, fiind convins că o dată cu el și așa se va termina totul.“

„Există un citat din Eusebius, continuă nepoata, el apare și la greci, și la autorii medievali, și la marii scriitori ruși. Eusebius se referă la faptul că, în istorie, Dumnezeu se întrupează, uneori, în ființe și în lucruri pămîntești. Cînd este vorba despre un obiect, acesta devine o expresie a geniului, un ciob de dumnezeire. Cînd este vorba despre un animal, avem de-a face cu miracole. Cînd ne referim la oameni, atunci se întîmplă evenimente cruciale, subliniate de natura înconjurătoare, însă nerecunoscute de contemporani. În vremea lui Eusebius, oamenii au crezut că văd în abdicatul Dioclețian trimisul zeilor. Și argumentau spunînd că, în vreme ce imperiul lumii era stăpînit de mai mulți rivali aflați în alianțe veșnic schimbătoare, un bărbat bătrîn, nemaiavînd nici o putere oficială, pune treburile lumii la punct. De pildă, rolul lui la Carnuntum impune decizii și menține stări pe care nici o armată nu le-ar fi putut forța. Un text despre aceasta vom găsi cuvînt cu cuvînt la cronicarii lui Carol cel Mare, în mărturii despre Cincinnatus sau în ultimele caiete ale autobiografiei lui Churchill.“

„Eu am avut ocazia să fiu primit de către Churchill. Te asigur că venerabilul laureat al Premiului Nobel pentru literatură habar n-a avut că a existat pe lume și un Eusebius din Nicaea, autor din secolul al IV-lea!“

„Eu, îndrăzni scribul, aş zice, mai degrabă, că se întâmplă câteodată ca unul dintre cei zece oameni care fac cu adevărat istoria să se dea de gol şi să apară pentru o clipă în lumină...”

„Păi, tocmai asta este: Eusebius a fost locul pîrjolit de trecerea lui Dumnezeu. Oamenii se împleticesc mereu în acea groapă, ce le iese din cînd în cînd iarăşi în cale.”

Nu era ceea ce ar fi vrut să audă scribul.

„Nu trebuie s-o crezi, îl linişti Bertoldi, după ce femeia plecă să-şi întâlnească soţul. Similitudinile găsite de ea sînt de multe ori trase de păr şi motivate doar prin eventualele dificultăţi de traducere. Urma lui Dumnezeu pe pămînt nu poate fi atît de sinistră...”

Bertoldi muri la cîteva luni după acea întîlnire şi, deoarece scribul continua să bîjbîie în întuneric în tentativa de a găsi trecerea lui Eusebius, el încercă s-o revadă măcar pe nepoată. Dar şi aceasta dispăruse fără urmă. Cel puţin la Roma nu mai ştia nimeni nimic despre ea. Cîteva ani mai tîrziu, o cunoştinţă pe care scribul o rugase s-o caute îi înlesni posibilitatea de a se întîlni cu o bolnavă a unui ospiciu din capitala Italiei. Chiar dacă şi acea femeie vorbea din cînd în cînd despre un oarecare Eusebius, scribul nu avu certitudinea de a fi recunoscut în biata suferindă pe nepoata lui Bertoldi.

Cititorul se poate întreba, pe bună dreptate, de ce nu a folosit scribul prilejul de a afla mai multe lucruri concrete de la savant, atîta vreme cît acesta îi stătuse la dispoziţie, mai ales că bătrînul fusese fericit să aibă un interlocutor avizat. Întrebarea n-ar avea răspuns: întîlnirile cu Bertoldi erau lipsite de consistenţă – scribul se interesa, bătrînul răspundea cu întâmplări pitoreşti, cu fapte livreşti, cu anecdote. Ca majoritatea marilor *coşuri*, Bertoldi sfărîma concretul în mii de amănunte strălucitoare. În drumul de întoarcere spre hotel, scribul se încapătîna, zadarnic, să mai reconstituie ceva din pulberea pe care se pomenea că o cară cu el.

Poate că această lungă paranteză ar trebui să facă, mai degrabă, parte din jurnalul scribului decît din cartea de faţă. Însă ea se vrea o circumstanţă atenuantă.

Și iată-l pe Eusebius martor la bătălia de la podul Milvius. Ceea ce povestește el seamănă și nu seamănă cu cronica „oficială” a lui Lactanțiu, preceptorul lui Crispus, fiul legitim mai mic al lui Constantin. Descrierea de către Eusebius a bătăliei hotărâtoare împotriva lui Maxentius este într-adevăr stranie. Textul ne apare obscur și plin de greșeli de copiere: în toate cele patru „Autobiografii”, evenimentul se află comentat pe larg, dar în fiecare apar alte și alte nume, asemănătoare, cel mult, prin literele din care sînt formate și în nici un caz prin logica povestirii. Textul este atît de prolix, trimiterile atît de multe și neașteptate, încît nu o dată scribul a simțit nevoia să creadă că se află în fața unui fragment cu „cheie”, atunci cînd refuza să admită, în virtutea „bunului simț”, că manuscrisul sfi-dează timpul. Eusebius, care mai pomenește și în alte locuri despre „Cartea înțelepciunii lui Loth”, citînd-o ca pe un manuscris al tuturor tainelor trecute și viitoare, pretinde, referindu-se la acel text, că există semne de recunoaștere, asemenea unor repere ale momentului ipostazei în care ne aflăm. Bătălia de la podul Milvius fiind unul dintre aceste repere.

Lactanțiu descrie visul lui Constantin în urma căruia împăratul poruncește soldaților să-și pună pe scuturi „*caeleste signum dei*”, litera „X” traversată de un „I” cu capătul curbat. Această dovadă de devotament avea să-l ducă pe Constantin spre victorie. Dar augustul nu renunță nici la celelalte simboluri ce i-au fost de folos. Cel puțin deocamdată încă nu. „*Sol invictus*”, soarele neînvins, nu este încă abandonat, nici zeii tradiționali. În anul 312 al erei noastre, Constantin, acceptînd atîtea divinități, forțează o alianță divină nemiîntîlnită pînă atunci. Statuia colosală a Victoriei întindea spre privitor „*trofeul patimii mîntuitoare*”, în realitate o cruce, iar pe arcul de triumf, împăratul poartă coroana de raze a Zeului Soare, inscripțiile nevorbind decît despre *DIVINITAS*. Chipurile zeilor păgîni se regăsesc pe monede pînă în 321, iar cel al Zeului Soare pînă în 322. Infidelitatea funciară în alianțe a popoarelor, amănunt susținut de nepoata lui Bertoldi, se dovedește, de data asta, valabilă și în cazul zeilor. După ce se unesc în a-l proteja pe

Constantin în luptele acestuia cu rivalii pămînteni, alianța lor se va destrăma în favoarea creștinismului. La fel ca și în Illiada, bătălia de pe pămînt nu reprezintă decît o reflectare a luptelor din cer. Eusebius este cel dintîi care amestecă în același text numele zeilor eleni cu luptele dintre divinitățile persane, dintre cele egiptene, dar și episoade din Vechiul Testament cu file luate parcă din procesele marilor eretici medievali. Și în tot acest talmeș-balmeș, își mai fac apariția și Mahomed și Alah și alte nume *viitoare* greu de identificat pentru scrib. Dacă „fragmente schismatice” sînt prilejuate mai ales de descrierile ereziilor lui Donat și ale lui Arius din Alexandria, bătălia de la podul Milvius face trimiteri, deocamdată, imposibil de urmat. Însă aceasta nici măcar nu reprezintă sarcina scribului: el nu trebuie decît să refacă viața succesivă a Celor O Sută.

Bătălia propriu-zisă este descrisă de un Eusebius șezînd la dreapta lui Constantin pe o ridicătură de pămînt, de unde împăratul și apropiații săi ar fi contemplat spectacolul ca dintr-o lojă a unui teatru. Movila aceasta ar fi rămas un loc tabú mai tîrziu, fiindcă de acolo „s-ar fi putut privi în mai multe direcții ale timpului infinit”, frază golită azi de sens. Eusebius povestește cum Constantin n-ar fi avut nici o emoție în această încleștare decisivă întrucît, privind de sus, putea urmări și alte scene asemănătoare, aproape identice, chiar dacă recuzita era uneori cu totul diferită. Scenele se aflau în faze diferite de derulare, astfel încît puteai ști cu precizie cum vor evolua lucrurile și în cazul luptei de pe podul Milvius uitîndu-te la o altă confruntare, aflată însă într-un moment ceva mai avansat al desfășurării. Era de parcă te găseai într-un cinematograf circular, ar spune astăzi scribul, unde pe fiecare perete se proiectează alte secvențe ale aceluiași film.

Pentru istorici, este bine localizată bătălia lui Constantin cu Maxentius, dar dealul din apropiere se mai numește și „Muntele celor treisprezece bătălii”. Tot de „treisprezece lupte nesfîrșite” ne vorbește și Eusebius atunci cînd, împreună cu împăratul, admiră de pe movila interzisă de pămînt diferitele încleștări ce aveau loc parcă în același timp. Și el mai spune: „De sus,

stînd lîngă împăratul lumii, orizonturile dispăruseră și vedeam pînă la capătul universului.“ Bătăliile reactualizate sau anticipate – deși Eusebius contestă în mod explicit acești termeni – nici n-ar fi putut fi sesizabile decît cu condiția dispariției tuturor orizonturilor. „Coborînd de pe Muntele interzis, devii o figură sinistră, mărturisește Eusebius, știind prea mult, va trebui să te prefaci tot timpul că nu ești decît asemenea celorlalți contemporani întîmplători. Aceasta este ipocrizia necesară spre a putea supraviețui. Cine va reuși să uite tot restul va fi chiar fericit.“ Demonstrația care urmează este ciudată: el, Eusebius, tînărul înalt și cuceritor, a fost toată viața fericit deoarece a reușit să uite ceea ce nu avea legătură directă cu momentul tocmai trăit. În schimb, sclavul infirm, însoțindu-l fidel și caragios, ducînd fără încetare uneltele de scris cu el, va ține minte fiecare amănunt. În loialitatea lui fără de margini, scutierul cocoșat va rătăci mereu cu un pas înainte sau înapoi – ceea ce, după Eusebius, este totuna – și-și va preveni în mod discret stăpînul ce să facă și ce să evite. Astfel, infirmul preia toate relele, iar personajul narator nici măcar nu le bănuiește. Acest personaj narator este sănătos, ironic, ușuratec, pragmatic și lipsit de milă. Totuși, niciodată nu-și va permite printre ușoare tachinări nici măcar cea mai neînsemnată remarcă răutăcioasă în legătură cu infirmul. Și, ceea ce este mai ciudat, stăpînul fericit și programatic ignorant știe totuși totul: în măsura în care el este cel ce relatează faptele, el devine (și) Eusebius, el devine (și) martorul, el devine (și) scribul. De unde știe totul, el, frumosul și fericitul prin neștiință?

Scribul s-a justificat că nu urmărește trimiterile misterioase ale contextului „Autobiografiilor“ întrucît nu este în stare să le descifreze dedesubturile și întrucît nu aceasta este sarcina sa. Dar Eusebius își relatează cîteodată viața căzînd în crăpăturile timpului, ceea ce-l trimite într-o cu totul altă epocă. Biografiile sale sînt niște balauri cu mai multe capete: unul apare, altul dispăre. Stînd lîngă Constantin pe Muntele interzis și admirînd bătălia (bătăliile), Eusebius se vede și în mijlocul încăierării, agitînd un scut ornat cu *caeleste signum dei*, murînd și înviînd

iarăși. („Sabia vrăjmașă mi-a sfărîmat capul“, va spune el textual, pentru ca, două rînduri mai la vale, să descrie modul vitejesc în care va răpune trei dușmani deodată. Și lucrurile sînt și mai complexe, și mai greu de urmărit, dacă luăm în considerare toate cele patru „Autobiografii“, unde asemenea anacronisme și asemenea „reveniri din moarte“ apar la tot pasul.)

Ceea ce i se întîmplă acum scribului este cît se poate de neplăcut: el știe foarte bine că a atins unul dintre cele mai importante momente ale istoriei, că are șansa nesperată de a urmări destinul unui personaj ajuns atît de aproape de Constantin cel Mare, protagonistul indiscutabil al vremurilor sale (și nu numai) și că totuși nu poate să descrie epoca din pricină că Al Treizeci și treilea își depășește încontinuu limitele. De pildă, anii nașterii și morții lui Eusebius ar fi putut fi, poate, marcați, chiar dacă preluînd un oarecare risc: unele indicii permit anumite deducții, însă scribului i s-ar fi părut o greșeală inacceptabilă să încerce să înghesuie între două date un personaj a cărui vocație explicită era să relativizeze totul.

Cititorul nerăbdător va întreba de ce nu preia scribul una dintre cele patru „Autobiografii“ sau, eventual, o medie a acestora, lucru ce ar permite cu ușurință și trasarea celei de a treizeci și treia povești din ciclul Celor O Sută. Însă cel ce pune o asemenea întrebare dovedește că nu l-a citit pe Eusebius.

Într-o polemică nesfîrșită cu Bertoldi, Alliot definește cele patru „Autobiografii“ în funcție de cele patru Evanghelii, pornind de la faptul că, într-adevăr, prima ar fi fost scrisă sub zodia lui Saturn, asemenea Evangheliei lui Marcu, a doua sub zodia planetei Jupiter, corespunzînd Evangheliei lui Luca, a treia sub zodia lui Marte, ca și Evanghelia lui Matei, și a patra sub cea a Soarelui, la fel ca și Evanghelia lui Ioan. Ar mai fi de luat în seamă animalele citate în cele patru „Autobiografii“, respectiv leul, boul, omul și vulturul, de asemenea în relație directă cu Evangheliile. Dar chiar dacă apariția (în text) a acestor ființe ar putea avea o „cheie“, arhonții și îngerii realizați de Alliot prin

anagramarea unor nume proprii din cuprins* nu ar dovedi nimic, acceptînd că acele cuvinte ascunse ar fi reale. Nu mai puțin trase de păr în demonstrațiile lui Alliot sînt direcțiile tradiționale ale celor patru „Autobiografii” în funcție de corespondențele lor evanghelice.

Pe de altă parte, într-adevăr, valentinienii apar (doar) în „Autobiografia” a patra, ei nerecunoscînd decît Evanghelia lui Ioan și, la fel, în prima „Autobiografie” se fac referiri la ebioniți (care nu-l acceptau decît pe Matei). În toate cele patru texte este afurisit – tot în treacăt – Marcion, în afara celui de al doilea, corespunzător Evangheliei lui Luca, cea în care credea Marcion însuși.

Desigur, reale sau forțate, acestea sînt amănunte (eventual) inteligibile pentru un specialist, dar și asta numai în cazul că respectivul este „pus pe pistă”. În rest, vagile trimiteri, mulțimea de personaje trec într-un iureș ce exclude posibilitatea sesizării nuanțelor.

Și toate astea n-au reprezentat decît un exemplu dintre cele multe. Anagramări posibile de nume sau punerea acestora în coloană pentru a da un acrostih au permis și alte concluzii și mai ciudate. Cercetători moderni, amatori de senzațional, vorbesc despre Napoleon, Stalin, Hitler, Bush sau Gorbaciov, nume rezultate prin diferite amestecări de litere și potrivindu-se cît de cît cu contextul.

Între cele patru „Autobiografii” nu se poate face o „medie”.

Sau iată, de pildă, cum sfîrșește eroul: în prima și în a doua variantă dispăre în cîte un incendiu, în a treia se pierde pe mare, iar în a patra își așteaptă moartea într-un fel de tabără de prizonieri. Fiind el cel ce se presupune că ar fi notat tot ceea ce i s-a întîmplat, este firesc să nu fi apucat să pună și ultimul punct, să nu-și descrie propria moarte. În felul acesta, însă, se termină doar narațiunea, nu și viața eroului. Finalurile rămîn deschise și noi putem alege: Eusebius a murit într-adevăr în

* De exemplu, îngerii: Virgil = Gavril = Gvriil; Al Himi = Mihail; Al Rafi = Rafail și Laurian(us) = Uriel (?). Anagramele pentru arhonți sînt total forțate.

urma ultimului eveniment descris ori n-a mai continuat să scrie dintr-un motiv obiectiv sau subiectiv. Mai mult, primul incendiu nu este localizabil, el putînd fi la fel de bine tabloul uneia dintre cetățile trecute prin foc de Constantin, ca represalii împotriva unui oraș necredincios în conflictul cu Licinius, dar prezintă și similitudini cu distrugerea Troiei, mai ales că pasaje întregi sînt preluate după Homer. (După cum arată și Conti.) Al doilea incendiu își are originea în cer: o pedeapsă dumnezeiască, o catastrofă naturală sau... un bombardament! Eusebius notează ultimele cuvinte purtînd pe cap o cască de fier (ca aceea de gladiator?). În a treia variantă, corabia cu care călătorește este lovită și el plutește ținîndu-se de o scîndură. (Cum a mai ajuns manuscrisul la noi?) Tabăra unde moare în cel de al patrulea text reprezintă locul unde se află strînși mii și mii de prizonieri. Nepoata lui Bertoldi identifica în ea un lagăr de exterminare nazist, bătrînul rîdea de ea și vorbea despre prizonierii bulgari ai lui Vasile II „Bulgaroctonul“. În ceea ce-l privește pe scrib, acesta tinde să creadă că, de data asta, trimiterea poate fi acceptată drept mult mai firească: în luptele de succesiune între ultimii rivali, Constantin și Licinius, s-au confruntat cele mai mari armate romane atrase vreodată într-un război fratricid. După înfrîngerea lui Licinius, în septembrie 324, o uriașă oaste cade în prizonierat. Pînă să se hotărască soarta fiecărui individ – hotărîre, de obicei, atît de arbitrară –, oamenii aceia își așteptau viitorul în imense îngrămădiri unde erau păzite trupele dezarmate. Dacă n-ar fi existat decît această a patra variantă a „Autobiografiilor“, scribul ar fi conchis că Eusebius ar fi trecut de partea lui Licinius și că își prevedea sfîrșitul printre prizonieri, mai ales că pînă atunci s-a aflat întotdeauna în preajma lui Constantin, ceea ce ar fi dus la concluzia că ar fi trădat în ultima clipă. Dar în celelalte trei texte, Eusebius nu sfîrșește astfel, în unele mai descrie cu lux de amănunte și Constantinopolul, „Altera Roma“, inaugurat la șase ani după înfrîngerea definitivă a lui Licinius.

La toate acestea se mai adaugă stilul greoi, emfatic și neglijent al lui Eusebius, ceea ce a dus la numeroase interpretări

greșite ale copiștilor și traducătorilor. Georges Alliot, celebrul specialist al epocii, aflat în veșnică polemică atît cu Conti, cît și, mai tîrziu, cu Bertoldi, pretinde, nu fără temei, că multe dintre „minunile“ atribuite textelor lui Eusebius nu reprezintă decît preluări greșite ulterioare. Nici una dintre cele patru „Autobiografii“, spune Alliot, nu ne-a rămas în original. Ele au fost nume-rotate în ordinea descoperirii lor și nu a vechimii textului respectiv. Alliot mai pretinde că toate patru variantele n-ar reprezenta decît rezultatele ramificărilor prin erori ale unui original comun. Dacă unele toponime apropiate ca formă grafică au dus la localizări diferite și la „adaptări“ necesare pentru ca textul să aibă un sens acceptabil și în scrierea născută din greșeală și apoi devenită unica variantă, în cazul unor transcrieri sau traduceri incorecte de verbe, întîmplările o iau pe alte făgașe, noul editor fiind obligat să descrie lungi meandre pînă a reuși să revină cît de cît în apropierea vechiului curs. Exemplele tipice oferite de Alliot sînt de genul: „Cirra“ (port la Delphi) înlocuit cu „Cirta“ (oraș în Numidia, după Constantin denumit „Constantine“) sau verbele „displodo“ și „dispono“, cu sens antonimic în text, primul referindu-se la o desfacere prin forță, în timp ce al doilea indică tocmai o punere în ordine. În cazuri ca acestea, editorul ajuns în posesia unui manuscris modificat este forțat să justifice fapte și locuri ce nu se potrivesc nicicum. Dacă are puțină imaginație, născocoște o istorioară potrivită și evită ceea ce devine de prisos. Cirra fiind înlocuită cu Cirta (cu atît mai mult cu cît al doilea oraș se leagă și de numele lui Constantin), acțiunea din Grecia și tot ce era în conexiune cu ea dispare spre a face loc unei alte întîmplări. Scribul a citat și al doilea exemplu, ca pe o pildă extremă: ea provine din secolul XX și se datorează unei greșeli de tipar. Un student sîrguincios l-a preluat pe „displodo“ ca pe o anticipare a exploziei unei bombe. Bineînțeles că „anticipația nostradamică“ a lui Eusebius a căzut în ridicol atunci cînd Alliot a evidențiat greșeala de tipar. Dar Alliot a făcut atîta tapaj asupra acestui exemplu, absolutizînd întreaga operă a lui Eusebius drept o deturnare tipică de sens a unor transcrieri succesive, încît, pînă la urmă, a

ajuns să minimalizeze în întregime cele patru „Autobiografii“. A urmat polemica nesfârșită cu Conti, apoi cea cu Bertoldi etc.

Unele personaje secundare apar în opera lui Eusebius deosebit de vii. Cele ce n-au fost amestecate din ignoranță și au reușit să răzbată în forma inițială reprezentă, poate, din punct de vedere artistic, subiectele paginilor celor mai reușite. De pildă, Licinius cel Tânăr (fiul lui Licinius și al unei concubine sclave), ajuns la o etate fragedă cezar, o dată cu ridicarea la acest rang și a celor doi băieți minori ai lui Constantin, decade, după înfrîngerea tatălui său, în sclavie și este suprimat abia după doisprezece ani, timp cât își trăște viața prin atelierele imperiale de țesătorie din Cartagina. (Alți istorici pretind că ar fi fost executat după numai un an, împreună cu tatăl său, la Thesalonik.) Meditațiile personajului au o vigoare de erou al unei tragedii de Sofocle. El nu își jelește numai propria-i soartă, dar consideră, în general, destinele oamenilor clădite pe nedreptate. Este aspru cu tatăl său, care, inițial, a fost cruțat și socotește că acela și-a dobândit iertarea prin sacrificarea fiului nevinovat. Îl compătimentește, în schimb, pe Constantin – de fapt, omul ce l-a distrus și-l va omorî –, spunînd că împăratul nu este de vină pentru greșelile sale, ele fiind emanația unui suflet chinuit, deși aflat într-o îmbrăcăminte atît de strălucitoare. Constantin va trebui să-și condamne la moarte propriul întîi născut, apoi și pe soția sa, ființele la care a ținut cel mai mult în viață. Constantin va ajunge să nu-și mai suporte nici măcar capitala, strămutînd-o la mari depărtări. Constantin, va spune Licinius cel Tânăr, va reuși să împace mai-marii cerului, regiunile pămîntului, credințele oamenilor, însă nu va reuși să-și găsească niciodată propria liniște. Discursul lui Licinius cel Tânăr are trei momente convenționale: sărbătoririle fastuoase a zece, a douăzeci și a treizeci de ani de domnie a împăratului. Cu ocazia *tricemaliei*, a ultimei dintre cele trei aniversări, va fi omorît în mizerie și personajul nostru. Însă vorbele lui vor deveni tot mai împăcate, în vreme ce Constantin, ajuns la cele mai înalte onoruri posibile pentru un muritor – fie el chiar și

august –, va fi descris tot mai nefericit. Episodul Licinius cel Tânăr este o operă de artă.

Alegînd între atîtea *cărări care se bifurcă* în „Autobiografiile” lui Eusebius, scribul se va opri la una, care i s-a părut lui mai interesantă și mai plauzibilă, un fragment al unei posibilități dintre cele multe.

În timpul lui Constantin ajuns singur împărat, războaiele au încetat, spre regretul Celui de Al Treizeci și treilea. „Vremea eroilor a trecut“, se plînge frumosul soldat prin gura scribului infirm, cutreierînd amîndoi fără rost lumea. El, fostul oștean, se simțea înșelat: un imperiu fără prăzi de război nu se poate menține, iar luptele de la fruntarii păstrează trează voința poporului de a rămîne unit. Legionarul vorbea, iar scribul nota.

Nu se știe cît de apropiat a fost pînă atunci Eusebius de Constantin, însă de prin 324, tonul scriitorului devine tot mai critic și dă impresia că nu-i mai convine chiar nimic din faptele suveranului. Cum împăratului nu-i făceau plăcere părerile diferite de ale sale, Eusebius rătăcește prin provincii. În vremea sinodului de la Nicaea, în Bitinia, Al Treizeci și treilea cutreieră regiunile de apus. În timp ce Arius este condamnat pentru erezie, frumosul cavaler și scutierul său cocoșat se expun pentru o teorie pe care nici n-o înțeleg și care nici nu-i interesează în mod deosebit. „Dumnezeu fiind Unul, susținea Arius, Iisus n-are cum să fie de esență divină.“ Eusebius se arată de aceeași părere, deși nu-l prea interesau în mod deosebit disputele teologice. Mai tîrziu, cînd încep să apară primele desene înfățișîndu-l pe Constantin pe tron și în fața sa Arius strivit la pămînt, Eusebius va considera agitația din jurul subiectului o dublă trădare: o dată împotriva părții schismaticului, a doua oară împotriva lui Constantin însuși, întrucît acesta îl va fi reabilitat, în răstimp, pe Arius. Era o atitudine caracteristică pentru Eusebius, gata oricînd de a fi revoltat și de a se face foc și pară în legătură cu o cauză ce-l preocupa, cel mult, teoretic. Al Treizeci și treilea n-a fost creștin și, deci, trebuiau să-l intereseze prea puțin asemenea dispute, Al Treizeci și treilea avea vederi democratice în sensul actual al

cuvîntului, dar protesta împotriva legilor de apărare a sclavilor și a colonilor, iar atunci cînd Constantin a interzis spectacolele cu gladiatori, Al Treizeci și treilea a reușit să adune mai multe perechi de luptători, făcîndu-i să se omoare în arenă între ei, spre gloria împăratului.

(Totuși, în legătură cu atitudinea autorului nostru față de primul sinod ecumenic de la Nicaea, cînd Arius este condamnat, se pare că Bertoldi are dreptate, fragmentul respectiv putînd fi într-adevăr doar o interpolare: Arius, exilat din Alexandria, i-a cîștigat de partea sa pe Eusebius din Caesarea și pe episcopul Eusebius din Nikomedia. Profitînd de coincidențele de nume, o mîină interesată a adăugat episodul cu pricina.)

Apoi, pe măsură ce Constantin devine tot mai mult prizonierul propriilor sale legi, fiind obligat să-și execute atît primul născut, cît și, curînd după aceea, soția, pentru adulter, Eusebius face mereu mai mult figură de revoltat. Citindu-l, ai impresia că pînă și moartea Elenei, mama lui Constantin, ar fi fost o victorie de a sa, în măsura în care ea reprezintă o suferință pentru împărat.

Aceste răbufniri nu încetează decît o dată cu luptele și cu victoriile lui Constantin cel Tînăr împotriva alemanilor și a războaielor cu Sapor, regele perșilor.

„Lumea (imperiul – nota scribului) e mare, războaiele de la margini nu schimbă cu nimic felul de trai al cetățenilor, dar ele mențin vitalitatea națiunii“, se bucură Eusebius, pînă atunci mereu neliniștit că, în afara faptului că nu mai existau bătălii pentru autoritate, nu mai aveau loc nici măcar persecuții religioase sau de altă natură. Acelea nu cad din cer, acelea trebuie provocate, se încapățînează el în a-l provoca pe august. Peste cîtiva ani, îi va scrie împăratului: „Mă aflu în Egipt, războaie nu mai sînt, păgîni de toate soiurile trăiesc într-o relativă pace între ei, mai bine spus, se ignoră reciproc, nici răscoale nu s-au mai semnalat. Și, totuși, am întîlnit bătrîni afirmînd că, de cînd se știu ei, n-au mai pomenit vremuri atît de grele: drumurile au devenit aici din nou nesigure și se aud tot felul de grozăvii, încît nu-ți mai vine să părăsești satul unde te afli; recolta a fost mai

proastă ca oricînd și se anunță foamete la iarnă pentru aici, însă mai ales pentru Roma, semnele cerești indică numai molime și cutremure. Nu mai departe decît azi dimineață, oamenii au ieșit în centrul localității și a trebuit să vină armata și să-i potolească: în timpul nopții au fost uciși mai mulți tineri într-o încăierare și familiile și prietenii se pregătesc să-i răzbu-ne. Există, stăpîne, o cantitate prestabilită de bucurie și de tristețe, de fericire și de deznădejde. De împărțeala aceasta nu sînt scutiți nici împărați, nici sclavi. Aitfel cum s-ar explica robi rîzînd și cuceritori plîngînd? Cantitatea fiecăruia trebuie să fie consumată. Există, așadar, o cantitate de sînge ce trebuie vărsată: cei vechi o consumau în sacrificii, noi am știut să ne luptăm mereu cu dușmani de afară sau dinăuntru. Acum, cînd pînă și jocurile bărbătești au fost interzise, sîngele va răbufni acolo unde ne va fi mai drag. Pacea de la granițe nu se va face niciodată resimțită de populația din interiorul țării!“

Este mai mult ca sigur că această epistolă n-a ajuns la Constantin, este foarte probabil că ea nici n-a fost expediată. Dar scrisoarea ne arată un Eusebius supus unui destin în care crede așa cum doar cei vechi mai credeau. El nu este suficient de religios pentru a nădăjdui într-o mîntuire, el trăiește în nostalgia vechilor credințe primitive și visează la severitatea acelor vremuri. Dacă am lua în considerare strict textul, ar trebui să acceptăm că infirmul scria toate astea, iar călărețul era dispus să lupte pentru ele.

Un aspect interesant al textelor lui Eusebius din Nicaea îl reprezintă nenumăratele comparații între comportamentul uman și cel animal. Autorul trebuie să fi urmărit îndelung felul cum trăiau animalele, în special cele domestice, fiindcă observațiile sale sînt pertinente și au o rigurozitate de-a dreptul științifică. De obicei, asemenea comparații se făceau în antichitate între un animal și o personalitate anume, creîndu-se, astfel, mici fabule, metodă preluată cu multă fantezie în evul mediu. Dar Al Treizeci și treilea nu caricaturizează pe nimeni în mod special: comparațiile sale sînt între oameni și animale în

general. Scribului i-a amintit metoda de studii asupra comportamentului maimuțelor superioare realizat de Darwin, însă Bertoldi face trimitere la Franz Joseph Gall. Sînt fraze care aproape că se suprapun la cei doi autori, deși nu avem nici un indiciu că savantul născut la Tiefenbrunn, lângă Pforzheim, a avut acces la fragmentele respective din scrierile lui Eusebius din Nicaea, mai ales că unele dintre ele au fost recuperate abia la sfîrșitul secolului al XIX-lea sau mai tîrziu. (Sau, iarăși, Al Treizeci și treilea să-și fi „amintit“ de lucruri ce vor fi?) Oricum, din observații „de bun simț“, copiii și compilatorii au căutat din nou metafore, complicînd tot mai mult transparența, și așa în suferință, a textelor lui Eusebius.

În anii următori îl găsim iarăși pe Al Treizeci și treilea alături de împărat: perioada de „disidență“ i se va fi părut suficientă. Sau, poate, inefficientă. Era parcă totuși mult mai bine să se afle în imediata apropiere a puterii cu scopul declarat de a o influența. Adevărul este că exclusivismul naționalist al curții lui Constantin cel Mare fusese de mult zdrobit. La fel cum, prin 1750, saloanele selecte din Parisul lui Ludovic al XV-lea fuseseră pe neașteptate năpădite de străini, și noul împărat unic al „lumii civilizate“ accepta toate semințele în apropierea sa. (Totuși: xenofilia și democrația nu sînt nici pe departe același lucru!) Dar, cum nici reproșurile anterioare ale lui Eusebius nu pot fi atestate, nici varianta din imediata intimitate a augustului nu este deloc exclus să fi fost o născocire. De altfel, informațiile pe care ni le dă scribul în legătură cu amănuntele de la curtea lui Constantin cel Mare în noua lui capitală nu ne aduc absolut nimic nou față de sursele celebre cunoscute, mai mult, unele descrieri de locuri sînt incorecte, unele edificii imposibil de identificat, unele personaje anacronice. Sigur, într-o narațiune ca aceea a lui Eusebius, unde fiecare frază pare formulată cu cifru, un asemenea lucru n-ar trebui să ne mire, însă atunci cînd vorbește despre hipodrom, de pildă, care, se știe, nu reprezenta decît o copie a celui de la Roma, cocoșatul ni-l zugrăvește cu totul și cu totul diferit în detalii față de modelul său

cunoscut. La fel și palatul imperial. Eusebius acceptă că imaginația augustului era roaba unor limite cumplite, ceea ce a împiedicat nașterea unei noi metropole și doar maimuțărirea vechii capitale, însă acesta pare să fie doar un reproș printre cele multe adresate lui Constantin, pe baza unor informații de notorietate. Dar, dacă acceptă situația de copie, de ce o modifică atât de mult față de original? Să nu fi cunoscut autorul „Autobiografiilor” nici măcar Roma?

Suspiciunea înfiripată în mintea scribului devine tot mai insistentă și, recitind din nou și din nou întregul material atribuit Celui de Al Treizeci și treilea, bănuiala devine certitudine: fiul lui Puer n-a văzut nici Roma, nici orașul lui Constantin, nici Egiptul și nici vreun alt loc dintre numeroasele ținuturi pe care le-ar fi colindat superbul mercenar urmat de aproape de scutierul lui credincios. Bietul om n-a fost decît un infirm, cine știe cît de grav, un ins ce nu numai că nu l-a întâlnit niciodată pe împărat, dar nu a ajuns în contact cu mai nimeni, doar cu nălu-cile unei biblioteci abundente și cu fantomele unei imaginații nesățioase. Să fie și aceasta doar o interpretare născută din neputință?

O dată, scribul, neîndrăznind încă să-și mărturisească ipoteza, a lansat-o cu jumătate de gură, mai mult ca să se verifice, în prezența lui Bertoldi. Bătrînul l-a întrerupt după două cuvinte, nelăsîndu-l să termine nici măcar prima propoziție, de parcă ar fi știut dinainte ce o să spună oaspetele său, apoi a trecut la niște lucruri foarte practice, angajînd o discuție cu nepoata sa. Procedeeul acesta nu era caracteristic întîlnirilor dintre ei și poate de aceea a rămas atât de adînc înscris în memoria scribului.

Pe cărarea pornită, Eusebius povestește ultimii ani ai lui Constantin. Este episodul cel mai citat de vînătorii de curiozități, întrucît, asemenea „Prevestirilor” lui Nostradamus, și aceste pagini din Eusebius din Nicaea se pretează la tot felul de trimiteri la perioade mult mai apropiate nouă, la anticipări uluitoare, chiar la niște fapte localizate aproape exact. Însă scribului nu i-a căzut în mîină nici o exegeză – prea puțin chiar

la Conti și la Bertoldi, nimic la Alliot – în legătură cu preluări identice din perioade mult mai vechi decât momentul povestirii autorului. Într-o discuție cu același Bertoldi, savantul, incitat de dovezile aduse de scrib, ajunge la concluzia că ele nu fac decât să sublinieze încă o dată caracterul ciclic al demersului lui Eusebius: „Tot ce a fost este, tot ce este va mai fi.“

Al Treizeci și treilea se plimbă prin șantierul basilicii Sfânta Sofia. El povestește despre dispuneri de spații care trădează basilicile plurinavate din nordul Africii, apoi rătăcește printr-un *baptysterium*, apoi printr-un altul. Basilica Sfânta Sofia se transformă într-o cetate, arcadele se deschid spre noi nave, spre noi coridoare, spre noi șiruri de coloane. Alliot vorbește, la un moment dat, despre elemente certe ale basilicii San Giovanni din Roma, amintind despre amănunte ale fastului interior specifice primei catedrale oficiale a vechii capitale. Dar nici reconstituirea lui Alliot și nici scrierea lui Eusebius nu reprezintă certitudini. Ceea ce Alliot găsește a fi o confuzie cu o anumită construcție a vremii a mai fost considerat a reprezenta și o înlocuire cu indicii ducând „indubitabil“ spre biserica Hagios Georgios din Thesalonik, așa-numitul „mausoleu al lui Galerius“. Descrierea rotundeii boltite pare fidelă, autorul identificării fiind, însă, convins în dispută de către Alliot, întrucât trimiterile atât de potrivite la monumentul din Grecia nu puteau rezista: construcția aceea a fost confirmată abia două generații mai târziu. Argument zdrobitor în orice alt caz, nu și într-unul privindu-l pe Eusebius din Nicaea. Anacronismele abundă, de ce să ne deranjeze unul în plus? Mai degrabă decât de biserica Hagios Georgios, scribul își amintește de descrierile apocrife ale palatului din Cnossos sau chiar – de ce nu? – de descrierile didactice ale Akropolei din Atena. Nenumăratele treceri dintr-o navă într-alta, împreună cu aventurile ușor fantastice ale acelor treceri pot reprezenta foarte bine coridoare deschise, curți interioare, fragmente ale unor esplanade unde se înghesuiau construcțiile înconjurate de coloane. Când se descrie această călătorie a lui Eusebius prin noua capitală a împăratului, când se face inventarul noilor edificii, al noilor monumente și străzi,

se pot găsi nenumărate pasaje tulburătoare, unde, pornindu-se de la o statuie, de pildă, se realizează o paralelă și cu o alta, ce va fi cioplită abia peste secole. În aceste paralele au fost descoperiți Michelangelo și Rodin, Coloana infinitului a lui Brâncuși, Palatul de iarnă al lui Petru sau Empire State Building din New York. Dar, chiar dacă unele coincidențe stranii nu pot fi tăgăduite, scribului i se pare mult mai lesne de făcut apropieri clare cu opere și edificii ale antichității clasice. Sigur, a pomeni despre ceea ce a fost nu reprezintă o performanță atât de mare ca aceea de a anticipa unele elemente atât de concrete, precum a reușit Eusebius ghicind numele unui artist genial sau al unei metropole ce vor fi cunoscute abia peste o mie de ani. Și, totuși, rătăcirile Celui de Al Treizeci și treilea sînt la fel de năucitoare și în trecut, chit că astăzi este infinit mai greu să afirmăm cu certitudine la care dintre informațiile străvechi a putut avea autorul acces direct și care dintre ele au fost pierdute deja pe vremea lui și redescoperite abia în epoca modernă. Oricum, fapte dispărute pentru multe secole își găsesc confirmarea în „Autobiografii” și Conti afirmă undeva că scrierile lui Eusebius din Nicaea reprezintă un tezaur la fel de inepuizabil pentru arheologi ca și epopeile lui Homer, cărora, dîndu-le credit, Schliemann a descoperit vestigiile descrise. Un gînd ce nu-l lasă pe scrib în pace, un gînd ce i se confirmă tot mai mult: *istoria atestată nu este decît dovada materială POSTERIOARĂ a unor texte strălucite.*

Pentru Eusebius nu exista loc unde să-i fie interzis accesul. Pînă și superiorul eunucilor însărcinați să vegheze asupra camerei de culcare a împăratului îi este un apropiat. Acest *praepositus sacri cubiculi* avea rangul unui ministru, însă îl depășea adeseori pe orice demnitar în putere reală. Eusebius se întreține pe larg cu el și strigă și atunci cînd *silentiarii* impuneau liniștea pentru odihna împăratului.

Pentru infirmul scutier al frumosului soldat, mai-marii zilei erau niște cunoștințe apropiate. *Magister officiorum* („președintele consiliului de miniștri”) primește rapoartele de la *curiosi*,

după ce aceștia trec mai întâi pe la personajul nostru. Prefectul Constantinopolului, singurul care nu poartă uniforma militară ci *toga*, este unicul lui prieten între prefecti. Ceilalți, îmbrăcați militar, sînt tovarășii de petreceri ai frumosului oștean. Acela mergea la vînătoare cu tribunii legiunilor, era însoțit în aventurile-i galante de către comandantul militar al provinciilor. Tot ce purta uniformă îi era apropiat lui și nu-l deranja nici măcar faptul că bietul infirm era în relații strînse cu funcționarii superiori, chiar și cînd aceștia erau mai înalți în grad decît frații de chiolhanuri ai călărețului. „Peste secole, toată lumea va fi împodobită cu tot felul de statui ecvestre. Toate privirile vor fi mereu atrase de către eroul principal, în vreme ce personajele episodice se vor tîrî pe lîngă pereții soclurilor, turtiți în basoreliefuri, reprezentînd secretarii și subordonații, mă rog, colaboratorii, dacă asta vă place mai mult...”

Și, pe urmă, să nu uităm, mărinimia lui Constantin față de militari a fost legendară. Toată lumea plătea dări pentru ca oștenii să se bucure de viață. Pînă și scribul infirm trebuia să contribuie la fericirea superbului călăreț. He, he, he!

Dihotomia dintre războinicul *veșnic tînăr și frumos* și însoțitorul său infirm, constituind amîndoi, pe rînd, persoana naratoare, a fost interpretată prin tradiție drept una dintre performanțele stilistice ale lui Eusebius din Nicaea, existînd destule exegeze unde se decriptează filosofic metafora. Dar scrisul pătat cu veșnica funingine de pe degetele lui Eusebius n-a împiedicat cele două personaje siameze să intre împreună în conștiința publicului (și a cercetătorilor!), astfel încît nimeni nu și-a mai pus întrebări în plus în legătură cu identitatea lor.

De la Al Treizeci și treilea nu ni s-au păstrat nici acte oficiale, nici referiri ale contemporanilor. Faptul este cu atît mai curios cu cît autorul „Autobiografiilor” pretindea că s-ar fi învîrtit în cercurile cele mai selecte, că ar fi avut relații foarte bune sau foarte rele cu mai-marii vremii sale, că ar fi fost implicat în luptele pentru putere. În nici o istorie păstrată a epocii lui Constantin cel Mare, Eusebius din Nicaea nu este pomenit. Toate trimiterile ulterioare provin de la autori care au trăit cu

generații mai târziu și sînt frecvente abia în evul mediu. Desigur, nu este singurul scriitor redescoperit după o lungă perioadă de uitare, însă autorii sau eroii antici mult vehiculați în Renaștere (și mai târziu) au avut parte de notorietate în epocă. La Eusebius din Nicaea, aceasta pare să fi lipsit cu desăvîrșire.

Și gîndul scribului se întoarce iarăși la bietul infirm, zăcînd acela în odaia lui și citind pe nerăsuflăte tot ceea ce întîmplarea îi aruncă în preajmă, visînd la un oștean superb apt de a trăi toate idealurile irealizabile unui bolnav condamnat la izolare, identificîndu-se cîteodată cu frumosul din imaginație, dar neuitîndu-și nici propriul trup nevolnic, oferindu-și și sieși o șansă în scenariul închipuit. Erudiția sa este covîrșitoare, ea strivește sub greutatea ei mărunta experiență reală de viață a autorului. Dar bucuriile pure ale cunoașterii nu sînt nici ele suficiente pentru un om totuși viu. Imaginația și livrescul se asociază neîntreput. De mai multe ori, gîndul bolnavului se întoarce la piatra apotropaică de la gîtul lui Avraam, piatră care, privită, vindeca orice bolnav. După moartea lui Avraam, Dumnezeu a atîrnat talismanul de soare. Eusebius a privit des soarele, dar nu s-a vindecat...

Ce nu se poate în imaginație? Dar ce imaginație mai este liberă atunci cînd e născută din atîtea informații, gata mereu de a o sufoca?

Pornind de la autor și continuînd cu opera, demersul lui Eusebius ne apare nesfîrșit: nelimitat în nici o direcție. Atunci cînd scribul s-a găsit în imposibilitatea de a pune sub numele Celui de Al Treizeci și treilea convenționalii ani ai nașterii și morții, el n-a bănuțit valoarea simbolică a acelui fapt. Ultimele pagini din „Autobiografii” se referă la perioade diferite în cele patru variante. Doar a doua și a treia dintre ele păstrează o logică plauzibilă a derulărilor: ele se opresc la Ancyrona, în Nikomedia, locul morții lui Constantin cel Mare. Un capitol evident adăugat povestește pe larg procesiunea din fața catafalcului instalat la Constantinopol. Este un episod, se pare, oficial întrucît apare aproape în formă identică în a doua, a treia și a patra „Autobiografie”. Stilul contrastează vădit cu tot restul.

Prima „Autobiografie“ se sfîrșește o dată cu moartea lui Dioclețian la Salona, iar a patra, douăzeci de ani după moartea lui Constantin II, ceea ce, oricum, ar conferi o vîrstă înaintată pentru Al Treizeci și treilea. Și, de parcă toate astea n-ar fi de ajuns, în cea de a patra „Autobiografie“, după moartea lui Constantin II ne mai sînt descrise și o serie de evenimente provenind din sfera „anticipațiilor“. Fiind el cel ce narează faptele, este firesc ca Eusebius să nu-și poată descrie și circumstanțele propriei sale morți, deși în prima „Autobiografie“ apare și aceasta!

Viața lui Eusebius este lipsită de limite...

Scribul își amintește de exclamația lui Bertoldi referitoare la Al Treizeci și treilea: „sinistrul autor“. Ciudată exclamația în primul rînd în gura unui om ce și-a dedicat viața personajului despre care a ajuns să se pronunțe astfel. „Din cultura din care ne tragem se nasc viitoarele noastre fapte“, a spus Bertoldi, atunci cînd a povestit despre greșeala sa de a-și crește nepoata pornind de la una dintre „Autobiografiile“ lui Eusebius.

Exclamația savantului putea avea două sensuri diferite: una cu bătaie mai scurtă, alta cu bătaie mai lungă. Prima, referitoare strict la nepoata asexuată, i-a confiscat-o scribului multă vreme pe cea de a doua.

Atunci cînd a încercat s-o descopere într-o pensionară a unui ospiciu din Roma pe nepoata lui Bertoldi, scribul a primit permisiunea medicilor de a sta de mai multe ori de vorbă cu bolnava. Femeia știa indiscutabil nenumărate amănunte despre Eusebius din Nicaea, povestea fapte descrise de el și devenea de-a dreptul impresionantă atunci cînd repeta un citat din cea de a treia „Autobiografie“: „*Și va veni o vreme cînd doar nebunii și neștiutorii își vor mai aminti de gloria mea.*“

Acestui caz nu i s-a putut întocmi anamneza pentru simplul motiv că bolnava fusese găsită într-un parc și nu a fost în stare să dea nici un fel de relații despre sine. N-avusese asupra ei nici un act și nici o familie nu a revendicat-o vreodată. Ea însăși nu a manifestat nici mai tîrziu măcar un singur moment de luciditate spre a da un indiciu asupra identității ei. Să fi fost

totuși nepoata lui Bertoldi? Făptura ei i se părea scribului total necunoscută, doar timbrul vocii parcă semăna. Dar, ceea ce era mai cumplit, asemenea lui Eusebius din Nicaea, și bolnava aceea lăsa peste tot urme de funingine de pe mâinile-i murdare.

În lungile discuții avute, sărmana femeie interpreta fragmente întregi din autorul din secolul al IV-lea. Era categoric mai bine informată în domeniu decât scribul. Acesta nu mai știa când vorbește interlocutoarea lui în citate și când debitează fraze lipsite de consistență. După fiecare întrevedere, scribul încerca să preia de pe casetă cuvintele rostite de bolnavă și să le compare cu opera lui Eusebius. Încercările erau lipsite de economicitate, dar chiar și de sens: unele propoziții se confirmau drept identice, altele se vădeau a fi fost redată aproximativ, cine știe câte proveneau din pagini necunoscute de scrib.

Partea neplăcută era că nu se putea ajunge la un dialog cu femeia, deși aceasta îi părea recunoscătoare fiindcă a întâlnit, în sfârșit, în el pe cineva dispus s-o asculte. Și... s-o priceapă cât de cât. Pentru un neavizat, chiar dacă acesta posedă o diplomă de psihiatru sau de psiholog, perorațiile pacientei n-aveau absolut nici un sens și faptul că nu accepta nici un dialog făcea ca discursul să-i fie catalogat drept delir. Și, totuși, nu era cu totul abulică: e drept că nici scribul n-a fost în stare s-o facă să respecte regulile unei conversații, chiar atunci când pătrunsese în teritoriul ei, însă i se putea citi pe față o mare satisfacție la fiecare apariție de a sa și încerca să-l convingă din tot sufletul în privința celor pe care i le spunea. Mai mult, bolnava percepea exact dacă ascultătorul ei înțelegea ceea ce voia să-i spună sau dacă vorbele ei percutau în gol. Chiar dacă nu era dispusă să răspundă la întrebări, suferinda *vorbea cu scribul*. Și, într-o zi, scăpă și ea formula: „sinistrul autor“. Bineînțeles că eforturile scribului de a o face să dea orice lămurire se dovediră inutile.

După o vreme, formula se repetă. Era în timpul când scribul își propusese să termine cu aceste vizite la spital. Dacă voia să finalizeze istoria Celor O Sută, el știa că nu are răgazul să zăbovească peste intervalul planificat. (Și chiar și așa, șansele de a ajunge pînă la Cel de Al O Sutălea i se păreau incerte.) La

ultima lor întrevvedere, bolnava îi oferi scribului un cadou: continuînd să nu-i răspundă la nici o întrebare, îi spuse totuși că știe că el n-o va mai vizita și, de aceea, îl roagă ca de data asta să întîrzie ceva mai mult în cămăruța ei. Vorbi îndelung, părea că dorește să-i transmită în acea ultimă întîlnire tot ce mai avea de spus. Scribul n-o putea urmări, acum – deși știa că nu era așa! – avea și el impresia că femeia rostește cuvinte fără șir. Aceasta sesiză că el n-o mai pricepe, vorbi mai tare, mai repede, gesticulă, începu să plîngă. „Biata ființă, gîndi scribul, simte că este poate pentru ultima oară cînd are în față pe cineva apt de a-i înțelege cît de cît spusele.“ Scribul *gîndi* acestea și, pentru prima oară, femeia îi răspunse. Se opri brusc din plîns și, pe un ton potolit, îl informă că „sinistrul autor“ a prezis cu fidelitate că scribul n-o va mai vizita în continuare, dar că ea a plîns întrucît i s-a părut nedreaptă sentința lui Eusebius. „Tot ce a spus el s-a înfăptuit și se va înfăptui în continuare. *Toată istoria se bazează pe spusele unor oameni. La început a fost cuvîntul. Totul a fost anticipat în amănunte.* Lumea n-ar putea subzista fără un plan prestabilit. Ceea ce nu se înscrie în ordinea anterioară nu este decît o improvizație. O improvizație nu poate dăinui. Există în istorie oameni care ajung să repete planul prestabilit. Eusebius a fost unul dintre aceștia. Dar nu s-a purtat întotdeauna cinstit: cîteodată și-a permis mici glume. Nu există un lucru mai groaznic!“ Femeia tăcu o vreme, apoi, simțind că scribul vrea să plece, reluă: „Otrava lui se dizolvă în mulțimea de informații false sau lipsite de valoare cu care sîntem educați. Dacă preiei textele lui Eusebius printre multe alte lucrări, veninul lor se pierde, dizolvat în atîtea vorbe fără de sfîrșit. Dar dacă ți se inoculează o scriere de-a lui Eusebius o dată cu laptele mamei, vei fi pierdut pentru totdeauna!“ Era deci (probabil) totuși nepoata lui Bertoldi! La ieșire, îi mai spuse scribului: „Ai în buzunar biletele de drum pentru Orient. În loc de a urma traiectele idioate și prescurtate ale autostrăzilor, mai bine ia-o prin Thesalonik, pe valea rîului Axios, parcurgînd Stobi, Scupi, Naissus, prin Serdica, și apoi pe la Philippolis și Adrianopol vei ajunge în cetatea lui Constantin!“

Era evident: femeia nu voise să repete neapărat unul dintre itinerariile uzuale contemporanilor Celui de Al Treizeci și treilea între Europa și Bizanț, femeia dorise să-i dovedească scribului că știe și ce are de gând acesta într-un viitor foarte apropiat.

La plecare, scribul l-a căutat pe medic spre a-i comunica bănuiala că ar putea să-l ajute în identificarea pacientei. Doctorul nu s-a aflat în cabinet și scribul nu l-a mai deranjat altă dată: în cazul că nu s-ar fi înșelat și bolnava ar fi fost într-adevăr nepoata răposatului Bertoldi, avea treaba asta cu adevărat vreo importanță? Măcar pentru biata femeie?

Scribul crede că nu.

Dar exclamația lui Bertoldi a avut și o bătaie mai lungă.

„Nici un copist, crede-mă, i-a spus într-o seară savantul scribului, nici un copist n-a ajuns să transcrie o pagină din Eusebius înainte de a se fi exersat pe alte sute și sute de autori. De aceea nici un copist n-a fost în stare să înțeleagă ce scrie și, crezând că îndreaptă niște erori, a săvârșit el însuși noi și noi greșeli. Așa s-a denaturat inițial textul. Pe urmă... (...) Copiindu-l pe Eusebius, fiecare caligraf dorește să fie mai cult decât este și caută simboluri acolo unde nu e cazul. De pildă, când autorul din secolul al IV-lea vorbește despre un *solidus* de aur, el se referă strict la moneda lui Constantin, monedă care și ea a fost transformată de copiiști într-o metaforă...”

Scribul crede că nu ar putea găsi un mod mai potrivit de a încheia capitolul despre Al Treizeci și treilea decât redând și alte câteva fraze ale defunctului savant.

„Ceea ce au modificat scribii în decursul vremurilor nu va mai putea fi reconstituit niciodată. Literele acoperite cu alte litere au schimbat înțelesuri. Ca de atâtea ori, ignoranța s-a folosit de prestigiul «bunului simț». Dar să recurgi la faptele trecute și viitoare, la tot ce știm, pentru a încerca să rescrii opera infirmului atoateștiutor este o muncă pe care nici un muritor nu este chemat s-o facă.”

„Efectul acoperirii textelor lui Eusebius din Nicaea a fost necesitat de sănătatea omenirii. O operă ca a lui, deconspirând

totul, îi ia omului pînă și ultima speranță. Fundamental păgîn, Eusebius n-a putut trăi decît în epoca lui Constantin cel Mare, cînd, în durerile facerii creștinismului, convulsiile au fost cele mai mari. Scrierile lui Eusebius din Nicaea sînt asemenea primelor lăcașe de cult creștine: folosind coloane și basoreliefuri păgîne pentru noile necesități. Schimbînd mereu sensurile simbolurilor. Reacția sa este disperată: redînd destinului puteri absolute, el îi ia omului și ultimele speranțe, întrucît, neputincios aici, dincolo nu-l așteaptă decît leșia și cenușa infernului. Funinginea – care se spune că ar fi fost nelipsită de pe degetele lui Eusebius – n-ar fi reprezentat decît simbolul acestei perspective. Însă nu trebuie să ni-l imaginăm ca pe un flecar oarecare. Pentru cine le înțelegea, textele sale ardeau, motiv suficient spre a fi încurajată denaturarea lor, înainte de a fi fost interzise cu totul. Cînd Teofan le afurisește și-l convinge pe Teodosiu cel Mare să promulge pedeapsa cu moartea pentru cel ce le citește, scrierile lui Eusebius din Nicaea erau deja niște cărți infirme, mai mutilate decît autorul lor. Mutilările au fost necesare în prealabil, altfel textele ar fi supraviețuit în ciuda oricăror represalii.“

Iar la conferința de presă în urma decorării sale cu prilejul împlinirii vîrstei de optzeci de ani, Bertoldi a concluzionat:

„Eu m-am ocupat toată viața de opera unui autor azi aproape cu desăvîrșire necunoscut. Am avut șansa de a urma lucrările unor mari savanți, fiind destul să ne gîndim doar la maestrul meu, Emilio Conti. Însă pe cît de neobișnuit a fost subiectul muncii mele, pe atît de neobișnuită a fost și sarcina mea. De altfel, taina se și potrivește cu taina. Vă pot, totuși, asigura că satisfacțiile intelectuale trăite au compensat din plin o viață petrecută în umbră. (...) Cînd eram mai tînăr și mai nerăbdător, am publicat prin reviste unele extrase din mai multe capitole din monografia mea despre Eusebius din Nicaea. Acestea mi-au adus un prestigiu nemeritat. (Printre specialiști, desigur. Pentru majoritatea covîrșitoare a intelectualilor n-am realizat nici atunci nimic... Și cîți specialiști există în domeniu?) În privința monografiei... Vă asigur că opera

întreagă nu va vedea niciodată lumina tiparului. Am depășit de mult trufia tinereții și am învățat – era și timpul! – că există cărți care e mai bine să nu fie scrise niciodată. Eu am greșit și am terminat monografia. Îmi cer scuze!” Fraza a fost primită cu aplauze amuzate de către publicul monden. Dar capodopera lui Bertoldi n-a fost găsită, într-adevăr, niciodată.

Și, în sfârșit:

„Există arme care distrug orașe întregi, există bombe apte de a contamina generații, însă cele mai cumplite dintre toate sînt cele ce răpesc omenirii speranța. Nu este vorba despre o speranță în general, ci despre speranța mărunță a fiecărui individ în parte. *Știind totul, orice efort devine inutil. Aceasta înseamnă moartea.*“

Scribul, încercînd să fie imparțial, recunoaște că nu s-a dat în vînt după Al Treizeci și treilea. De altfel, nici nu l-a mai întîlnit decît o singură dată: documentîndu-se pentru un altul dintre Cei O Sută, l-a găsit plasat la locul lui într-un arbore genealogic. În afară de asta, însă, a dat de o teză unde Eusebius din Nicaea este numit și citat de mai multe ori. Imperturbabil, autorul lucrării îl trece la subsol drept unul dintre intimitii lui Constantin cel Mare. Poate că așa va rămîne pentru totdeauna, spre gloria celor ce-l vor mai pomeni.

AL TREIZECI ȘI PATRULEA

(329-397)

– Enandros din Nikomedia –

Despre adevărata credință sau „Leul și gazela“

Sofocle spunea că nu e bine ca un om să-și aprecieze norocul în viață decît în momentul premergător morții: pînă atunci, soarta, oricît de aparent prielnică, se poate modifica real în orice moment. Un mare nenorocit se poate bucura de un deznodămînt atît de măreț încît să i se pară mărunț prețul suferinței plătite, iar un ins ce a trăit toată vremea bine se poate sfîrși mizerabil, într-o cumplită decădere, compătimit de toți cei din jur. De aceea, spunea poetul, soarta muritorului nu trebuie evaluată decît la ora bilanțului. Însă scribul crede că și un asemenea calcul este mult prea grăbit: șansa și ghinionul îl urmăresc pe individ încă mult după ce omul a părăsit această lume. Dacă numele ți-a rămas legat de vreo faptă deosebită sau dacă trecerea nu ți s-a șters din cartea istoriei, faima ta își va continua aventura, indiferentă la faptul că tu nu mai ești. În adînc, în lumea morților, tărîmurile fierb asemenea vulcanilor din pîntecele pămîntului și, din cînd în cînd, aruncă la suprafață

umbre de mult uitate, iar alte destine, ținute îndelung la loc de cinste, se sting încet-încet, ca stelele îmbătrânite. Viața de după moarte este la fel de tumultuoasă ca aceea de dinaintea ei, cu deosebirea că renumele postum nici măcar nu mai încerci să ți-l ameliorezi, așa cum (tot zadarnic) te frământă atunci când sufletul și trupul mai cred că se slujesc reciproc.*

Enandros din Nikomedia – sau sfântul Enandru – a fost un nume respectat prin secolele al patrulea, al cincilea și al șaselea. Dar faima postumă i-a fost tulburată și nici măcar specialiștii nu-l mai socotesc astăzi printre martiri. Iar celorlalți, simplilor credincioși, amintirea lui le este cu totul străină. Nici în momentul morții, Enandros n-ar fi putut evalua cât de favorabilă i-a fost soarta. Destinul său se va mai prelungi, înflorind timp de câteva generații, înainte ca pîlnia uriașă să-l absoarbă pentru totdeauna. Pentru totdeauna? Iată că pomelnicul Celor O Sută îl scoate iarăși, pentru puțină vreme, la lumină. Și, cine știe, poate că, după noi milenii, un alt scrib, mai destoinic decât acesta, îl va reafirma de firmamentul nemuririi.

1. Viața

Enandros se spune că s-ar fi născut în Nikomedia, capitala Bitiniei, exact în perioada când fosta reședință a lui Dioclețian va începe să pălească din pricina noii metropole a lui Constantin cel Mare. Legendele îl numesc „băiat de roabă”. Tatăl nu este pomenit niciodată. Vorbind, însă, despre fiul său, vom descoperi singura trimitere la bunic. Ipoteza scribului în legătură cu *un Al Treizeci și treilea frumos și un același Al Treizeci și treilea infirm și nepărăsind niciodată reședința se confirmă*. Sclava rămasă grea este eliberată și trimisă departe în lume. Nu pentru că un copil zămislit dintr-o asemenea legătură ar fi fost o raritate, am pomenit în lungul șir de astfel de

* Iată, exemplele abundă acum, când scribul așterne viața Celui de Al Treizeci și patrulea pe hîrtie: azi, în 1992, personaje moarte cu cincizeci de ani în urmă trăiesc un nou destin, după ce cu jumătate de veac mai devreme li s-a mai rescris o dată biografia.

progenituri ajunse la mari demnități, recunoscute de părinții lor. Nu mai departe decât cezarul Licinius s-a născut în urma unei iubiri dintre un bărbat ales și o sclavă. Dar, probabil, ru-dele nevolnicului visător, care se întrevește a fi fost Eusebius, n-au privit cu ochi buni ca nenorocitul, după ce că nici nu murea, să mai lase în urmă un moștenitor.

Sclava ar fi ajuns în Bitinia și de aici, cutreierînd Orientul, ar fi nimerit în apropiere de Macellum. Din aceleași surse, atît de firave, aflăm că, între timp, femeia a poposit prin toate hanurile de pe marginea marilor drumuri comerciale și și-a cîștigat existența ba cu unul, ba cu altul dintre mușterii. Enandros s-a mai ales cu un frate, apoi cu încă unul, familia a devenit tot mai numeroasă și tot mai stînjenoare pentru mamă. Legenda povestește despre muierea păcătoasă și despre scenele scîrbav-nice la care copilul a fost martor. E tot atît de adevărat că mar-tirul a trebuit să sufere din primele clipe ale vieții spre a merita din plin răsplata cuvenită unui trai cît mai îngrozitor. (Biografia Celui de Al Treizeci și patru trebuia să fie jalonată de nenorocirile cumplite demne de mila celor ce o vor contempla cu smerenie.)

Femeia a fost o biată păcătoasă, vînzîndu-și trupul, însă era adînc atașată de numeroasele ei odrasle și a suferit amarnic cînd, nemaiputînd să-și întrețină singură pruncii, a trebuit să-l lase pe cel mai mare dintre ei să-și cîștige existența. Prima lui slujbă a fost aceea de a-l conduce prin lume pe un preot bătrîn și orb. Acest sfînt a fost ba arian, ba donatist, ba unul sau altul dintre mucenicii ortodocși. O vreme a fost socotit slujitor al zeului Apollo, asta spre a se vedea ce drum lung a străbătut Enandros pînă la puritatea la care va ajunge. Oricine ar fi fost bătrînul orb – și literatura acelor vremi îl numește chiar și Iamblichos sau Plotin, Sebastianus sau scepticul Junius Mauri-cus, Asirianus sau Cucernicul Gordian –, copilul nu-l duce numai de mîină pe maestrul său, dar se și hrănește din învăță-tura aceluia. El dă dovadă de talent și de pricepere și devine un discipol sîrguincios.

Cine a fost acel erudit însoțit de Enandros în primii lui ani de ucenicie nu vom afla cu certitudine niciodată. În ineputabilele rafturi ale mînăstirii Ferme zu Chiuso, la care scribul a făcut uz de atîtea ori, se găsesc mai multe referiri la cel numit aici Al Treizeci și patrulea decît în toate celelalte arhive consultate în căutarea trecerii prin lume a personajului. Într-un manuscris îndreptat împotriva ereziilor, Enandros este acuzat că ar fi cutreierat în tinerețe lumea în tovărășia unui evreu pe nume Țipor. Datarea probabilă a textului respectiv ar putea explica oarecum alegerea originii celui ce a influențat, în tinerețe, atît de nefavorabil gîndirea eroului: la vremea redactării manuscrisului, zeii păgîni nu mai reprezentau nici o primejdie, statuile lor fuseseră deja laicizate, preoții eleniști dispăruseră aproape în întregime, potența lor de a face prozeiți devenise cu totul redusă și se manifesta doar în secte strict secrete și avînd obîrșii pierdute în uitare. Țipor acesta făcea, însă, parte dintr-un popor care mai supraviețuia, care mai dispunea de influență, care mai cuprindea și oameni foarte bogați: era un neam ce merita să fie stîrpit, lucru recomandabil a fi făcut cît mai repede și cît mai definitiv. Pe vremea cu pricina, a manuscrisului respectiv, Roma uitase de mult de cultul lui Zeus, Grecia îl slăvea pe Jupiter numai în tradiția națională a legendelor homerice, în Orient popoarele erau organizate și confruntarea cu ele reprezenta o problemă de durată, doar evreii bîntuiau nestinșeriți printre adepții „adevăratei credințe”. Era exact momentul cînd cel mai eretic dintreeretici devenise Țipor.

Scribul n-ar fi insistat atîta asupra amănuntului, dacă nu l-ar fi reîntîlnit pe evreul cu același nume și într-un alt manuscris și într-un alt context, dar intersectîndu-și din nou pașii cu cei ai lui Enandros. În rest, am putea admite că Al Treizeci și patrulea ar fi fost și discipolul eunucului Mardonios, mentorul lui Gallus și al fratelui său Julianus (viitorul împărat apostat). Am putea admite, la fel cum am putea admite și alte numeroase nume, însă totul stă sub semnul îndoielii întrucît sosirea lui Enandros la Macellum nu corespunde cronologic cu reținerea în vechea și izolata fortăreață regală a ultimilor doi rivali de sînge ai

împăratului Constanțiu. Enandros însuși, în unica lui operă*, „Leul și gazela“, la care vom avea timp să ne referim de mai multe ori, face, în stilul său criptic, numeroase trimiteri la Macellum.

Pentru cititori, vom reaminti că prima grijă a împăratului Constanțiu II a fost aceea de a-i suprima pe toți urmașii lui Constantin cel Mare, scăpând de la acel măcel doar doi dintre fiii lui Julius Constantius. Aceștia doi, minori, sînt surghiuniți într-un vechi fort din Capadocia, unde sînt educați în spiritul creștinismului, pînă cînd sînt ridicați la rangul de cezari. Mai întîi Gallus, fiind însă executat de împărat, apoi Julianus. Dar acesta nu va mai putea fi suprimat de august. Inițial, trimis în nord spre a pacifica un limes mereu mai greu de apărat, repurtează victorii strălucite, împotriva tuturor așteptărilor, după care este ales împărat de către legiunile ce-l divinizau. Revigorînd elenismul în scurta-i domnie, Julianus va fi socotit împăratul apostat. Macellum a fost, deci, locul surghiunului unde au crescut cei doi viitori cezari, unde îi păștea moartea în orice clipă și unde au făcut cunoștință cu lumea ideilor, trebuind să discearnă tot timpul singuri și de la vîrsta cea mai fragedă între o capcană întinsă de august și adevărul necesar sufletelor lor. Despre apostazia viitoare a lui Julianus s-a spus de multe ori că și-ar fi avut originea la Macellum. Deci aici *trebuia* să se fi întîlnit Enandros cu el. Iar Al Treizeci și patru era însăși *era necesar* să se afle într-o companie cît mai compromițătoare.

Enandros s-ar fi distrat cu Julianus, cu Gallus și cu Ţipor culegînd erezii posibile și imposibile, la fel cum alți tineri de vîrsta lor colecționau pietre strălucitoare sau amoruri împlinite. Există în cartea lui Mereschkowsky despre Julianus Apostata un Enandros din Nikomedia care se străduiește să strîngă în lucrarea sa „Împotriva ereziilor“ toate devierile posibile de la dogma creștină oficială. Dar acel personaj joacă un rol cu totul

* Expresia „unica lui operă“ trebuie înțeleasă în contextul convingerii scribului că toate celelalte titluri puse, într-un fel sau altul, în legătură cu Al Treizeci și patru ar fi apocrife.

secundar în romanul istoric și autorul nu-l amintește decât pentru culoarea diferitelor erezii. Printre acestea, el enumeră, alături de cunoscuta luptă dintre *cecilienii* și *donatiști*, pe *circumcellionii* din satele hetulice (din Africa), gata oricând a se automutila, a oferi daruri celor dispuși a-i ucide – omorînd însă și ei pe oricine „în numele lui Dumnezeu” –, acceptînd orice moarte în afara celei prin ștreang, întrucît Juda Iscariotul s-a spînzurat și, în fine, fiind folosiți drept un soi de cumplită „gardă personală” de către donatiști; *cainiții*, veneratorii lui Juda și ai lui Cain, ai păcatului primordial și a tot ceea ce în mod tradițional face parte dintre forțele răului; *adamiții*, întîlnindu-se bărbați și femei în băi ale unor biserici supraîncălzite și împerechindu-se într-un Eden regăsit, în paradisul lui Adam; opușii acestora, am spune, dacă nu s-ar fi opus toți tuturor, *montaniștii*, stînd în deșertul Frigiei, pe lîngă ruinele Pepuzei și nedezlipindu-și ochii de la orizontul de unde trebuie să apară semnele Țării Sfinte, după ce lumea va fi în mod necesar sfîrșită printr-o abstenență totală, astfel încît să nu mai apară urmași; *ophiții*, adoratorii șarpelui, fiindcă, spuneau ei, doar gustînd din fructul oprit poți fi asemenea nemuritorilor; *marcosianii*, încredințați că apa se va transforma în sînge; *colarbasienii*, convinși că alfabetul grecesc ar cuprinde toate cifrele pythagoreiene, toate secretele cerului și ale pămîntului; *fabioniții*, mîncării nesătui; desfrînații *carpocrațieni* și mai scîrboșii decât aceștia, *barbeloniții*; *rogatinii* aroganți, retrași în satele lor pierdute în Mauritania și proclamînd revenirea lui Iisus, posibilă doar printre ei. Însă, alături de toți aceștia, se găseau în aceeași măsură și nenumărații adoratori ai sutelor de zei păgîni, olimpieni sau egipteni, orientali sau strict localnici, fiecare fiind încredințat de cultul lui drept singurul cult adevărat, astfel încît Enandros din Nikomedia, apărut în romanul istoric în apropierea augustului la deplină maturitate, n-a făcut decât să inventarieze o infimă parte din infinitele erezii. Pe urmă, însă, acel Enandros ar fi scris o carte despre care manuscrisele și istoriile pe care s-a sprijinit scribul nu pomenesc nimic, scribul rămînînd încredințat că doar „Leul și gazela” ne-ar fi rămas în urma Celui de Al Treizeci și patru.

(O paranteză: scribul se repetă și plagiază neintenționat. El uită cea mai mare parte din lucrurile citite în miile de pagini consultate, însă informațiile, odată parcurse, nu se pierd cu totul, ci rămân depozitate undeva în creier. La un moment dat, într-un anumit context, o parte din nume și întâmplări, aparent dispărute, iese la iveală – care și după ce criteriu? – fără a-și mai trăda și sursa de unde s-a ivit. Ceea ce pățește scribul pățește și Ordinea Universală. Istории de mult uitate se repetă și nimeni nu mai știe că ele nu sînt decît niște biete copii ale altor copii de veșnicii îngropate.

Pe de altă parte, tot lungă trecere îl face pe scrib să creadă mereu mai mult decît ceea ce, inițial, nici n-a îndrăznit să pună în expresie: celebrul verset „La început a fost cuvîntul“ se pretează a fi interpretat *ad litteram*. Și, dacă Mereschowsky a amintit o dată sau de două ori, printre figuranți, pe un Enandros din Nikomedia, dacă scribul însuși îl caută – și-l găsește! –, făcîndu-l, de data asta, personaj principal, este de așteptat să nu mai treacă multă vreme pînă cînd, undeva pe glob, un cercetător harnic va da de trimiteri și apoi de manuscrise inedite și va regăsi și o formă mai apropiată de originalul din „Leul și gazela“. Pregătirea va fi fost realizată și nimeni nu se va mira de descoperirea făcută. În conștiința cititorilor, Enandros va deveni un personaj luat din istorie, ca oricare altul. Și așa va fi.)

Colecția de erezii a Celui de Al Treizeci și patru și a prietenului său de viță imperială trebuie să fi fost vîrtos sprijinită de profesorii trimiși la Macellum, meniți să le imprime discipolilor o linie cît mai pură a noii credințe oficiale. Socrate și Plotin nu erau cu nimic mai primejdioși în acel moment decît deviatorii contemporani, apăruiți ca niște liane pe trunchiul în creștere al învățaturii abia acceptate și amenințînd s-o gîtuie prin dezvoltarea lor haotică și contradictorie. Buruienile trebuiau stîrpite de la rădăcină.

Dar ceea ce este interzis unui adolescent reprezintă tentația de nestăpînit a fructului oprit. Gallus, indiferent la amăgirile spiritului, își îndeplinea fără zel obligațiile școlărești, însă Julianus și Enandros se simțeau cu atît mai atrași de misterul

legendelor vechi, de straniul ecou al practicilor orientale și de miturile deviaționiste ce colcăiau sub ochii lor. De fapt, nu sub ochii lor: progeniturile auguste erau păzite în cușca fortăreței din Capadocia. Ce căuta Țipor acolo și cum de a fost acceptat se menține enigmă. Oricum, cei trei prieteni, Julianus, Enandros și Țipor, vor avea în comun doar curiozitatea intelectului, drumurile lor spirituale rămânând pe veci paralele.

După ani de zile, când Gallus va fi ridicat la rang de cezar și, plecând să-și îndeplinească noile îndatoriri, va scăpa din consemnarea de la Macellum, i se va îngădui și lui Julianus să se ducă în Grecia, spre a-și desăvârși studiile. Dar, nemaitrebuind să suporte cenzura severă a dascălilor-spioni, trimiși să le imprime o anumită gândire, cei trei prieteni vor căuta, în primul rând, spectacolul cultelor secrete și exclusive, inițiindu-se, în mod tainic, în ceremonii interzise, cutreierând labirinturi subterane și studiind doctrine cât mai eretice.

Nepotul marelui împărat creștin simțea în apostază o aventură primejdioasă, excitantă, imposibil de găsit în alte domenii. Enandros, metodic, studia totul, adunând cu avariție fiecare experiență la care reușea să ajungă, făcând de multe ori eforturi îndelungate și nu lipsite de pericole spre a mai putea adăuga o trăire în colecția sa mereu incompletă. Țipor se amuza, deși riscurile pe care și le asuma nu erau cu nimic mai mici decât cele ale prietenilor lui: el nu făcea nici un secret din faptul că se lăsa inițiat numai de dragul curiozității, rămânând ceea ce era, amănunt ce-l indica drept un probabil trimis al orînduirii sau al unei secte rivale, existînd tot timpul posibilitatea de a fi „demascată” și înlăturat ca atare. Pe de altă parte, dacă s-ar fi aflat de către coreligionarii săi că a trădat cutumele străbune, că s-a amestecat cu alte comunități, însă, mai ales, că a participat la slujbe diferite, la ceremonii ale diverselor culte creștine – apostazii ale străbunelor legi iudaice –, risca să fie alungat de ai lui, deși el nu i-a părăsit nici o clipă, ci doar studia „tot ceea ce se putea greși gîndind diferit de prescripțiile Vechiului Testament”. Poate de aceea zîmbetul lui ironic nu slăbea nici un moment, poate de aceea se simțea împăcat cu sine și nu

percepea nici o primejdie în demersurile prohibite făcute aproape zilnic.

Aceștia erau cei trei prieteni și, chiar dacă pașii lor nu vor călca niciodată aceeași potecă, drumurile li se vor intersecta de nenumărate ori, iar influențele respective nu vor mai putea fi șterse nicicând.

De pildă, rămîne un mister cum acești adolescenți, profanatori ai ortodoxiei, s-au manifestat atît de vehement împotriva altor eretici, cum ar fi fost Maximus din Tyr sau Libanios. Primul dintre ei făcuse mare vogă la Roma cu două secole în urmă și „Demonologia“ lui sluzea unui observator al nenumăratelor secte drept bază de discuții: Maximus din Tyr spunea că dacă între plantă și om au fost interpușe diferitele specii de animale, este firesc ca întreaga alcătuire a lumii să se sprijine pe o înlănțuire de nuanțe sau trepte. Admițînd acest lucru, continua Maximus, între om și divinitate s-ar succeda demonii. Contactul cu demonii, modul lor de acceptare și felul cum ar trebui tratați se oglindeau în diferitele doctrine. Dar atît Julianus, cît și Enandros și Ţipor nu numai că nu acceptau demonologia veche de două veacuri, dar nu pierdeau nici un prilej de a-și bate joc de ea. Enandru, bunăoară, ar fi scris o satiră în care atît în acrostih, cît și în ultimele litere ale fiecărui vers se putea citi cuvîntul „prostie“, deși textul părea să laude demonii. Mai tîrziu, se zice, Enandru ar fi reluat satira și ar fi realizat una dintre primele sale performanțe poetice, scriînd un text apologetic la adresa lui Maximus din Tyr unde cuvîntul „prostie“ putea fi citit de la stînga la dreapta și de la dreapta spre stînga în litere însemnate ale aceluiași vers. În afară de asta, același cuvînt era mascat de nouă ori în diferite direcții, tot în litere însemnate pe niveluri verticale deosebite ale textului. Este, se zice, una dintre primele performanțe criptice ale lui Enandru și pare cu atît mai ciudat cum de și-a ales drept exercițiu tocmai luarea în derîdere a unuia dintre „clasicii“ ideii pe care se afirma că ar fi slujit-o atît el, cît și nobilul lui prieten. (Oricum, manuscrisul nu ne-a parvenit, ci este menționat doar din surse și ele preluate...)

Nu mai puțin ciudat pare din punctul acesta de vedere faptul că și Libanios, contemporanul lor, s-ar fi bucurat de un tratament asemănător. Libanios din Antiochia sau „Micul Demosthene“ este considerat a fi una dintre dovezile cele mai elocvente ale politicii apostatice a lui Julianus ajuns împărat. Acel elenist jovial, prieten cu creștinii, devine într-adevăr questor pe vremea lui Julianus, dar este tratat la fel ca și „clasicul“ Maximus de către junii și iconoclaștii noștri studioși. Descoperirea aceasta constituie, poate, momentul cel mai interesant al muncii scribului în legătură cu eforturile sale de a-l readuce din uitare pe Cel de Al Treizeci și patru. Ceea ce părea imposibil pentru un inițiat tradițional al domeniului se releva fără putință de tăgadă în fața ochilor uimiți ai scribului. Satira împotriva lui Maximus din Tyr este reluată cu și mai multă violență împotriva „Micului Demosthene“. Performanțele formale au evoluat, cuvintele jignitoare încastrate în text fulgerează scriitura la tot pasul. Aproape că nu există direcție de unde să citești literele însemnate pentru a nu descoperi expresii întregi batjocoritoare. Cel puțin așa pretind autorii care citează lucrarea, atribuind-o lui Enandros... Unde este, atunci, admirația nețărmurită a celor trei pentru maestrul elenist, admirație de care istoriografia secolelor următoare a făcut atîta caz?

Scribul își permite din nou o mărturisire: în credința lui neștrămutată că istoria se repetă asemenea pietrelor colorate dintr-un caleidoscop cu aranjamente practic limitate, a fost convins că, ajuns în epoca Apostatului, va găsi similitudini probatoare cu perioada unui alt „renegat“ celebru, Amenophes al IV-lea, Akhenaton, hulitul faraon reformator al Egiptului, domnind cam la fel de mult ca și Julianus cu aproximativ un mileniu și jumătate înaintea sa. Dar schema ar fi prea simplă. Caleidoscopul nu are numai posibilități foarte mari – totuși nu infinite! – de combinare, ci dispune și de capcane subtile. Multe repetiții sînt doar aparente, poate tocmai spre a-l induce în eroare pe specialistul grăbit. Apostazia lui Enandros – ca să nu ne hazardăm în privința lui Julianus, deși prudența aceasta poate părea exagerată și denotă o mică lașitate a scribului –

este rodul unor transcrieri târzii și intenționate. Lucru ce i se pare scribului atât de evident încît trebuie să lupte fără încetare cu sine însuși cît se ocupă de Cel de Al Treizeci și patru, pentru a nu transforma una dintre cele o sută de biografii într-o încercare polemică (atît de la modă azi) de demitizare a unor personaje celebre, pornind de la o ipoteză preconcepută.

Perioada nestăvilită de studii a lui Julianus și a celor doi tovarăși ai săi se explică prin faptul simplu că tinerii au putut, în sfîrșit, să depășească recluziunea și stricta supraveghere și, odată simțindu-se liberi, au căutat cu febrilitatea îndelung însetatului să recupereze tot ceea ce soarta le arunca în cale. Era o răzbunare violentă aceasta, ea semănînd cu excesele pe care și le permit tinerii abia eliberați din armată sau din regimuri severe de internat. Doar că, pe lîngă plăcerile trupului, junii noștri simțeau și nevoia unor delicii ale spiritului pînă atunci interzise. Educația îndelungată în speculații și gîndire disciplinată nu mai putea fi abandonată. Un desfrîu al conștiinței se mula perfect pe orice exces fizic. Creierul bine educat se revărsa și el în emanații nemiîngrădite de mentori. Însă această temeinică instrucție a tăinuirii intențiilor, a mascării adevăratelor interese, precum și prudența în evoluția fără ascunzișuri îi făceau să păstreze o conspirativitate deplină asupra a tot ceea ce întreprindeau. Pentru Ţipor, cuvîntul scris reprezenta mai mult decît o trufie amendabilă, asemenea vechilor adepți ai lui Hilel, el n-a lăsat opere în urma sa, experiența trăită se mulțumea cu ea însăși, necerînd o confirmare „pentru posteritate“. Julianus își nota totul cu grijă, însă ascundea precaut manuscritele sau le semna cu alt nume. Doar Enandros, talentat în versificația criptică, tindea să-și prezinte performanțele literare, încifrîndu-le sensurile dorite.

Cînd Julianus, ridicat la rang de cezar, plecă în Gallia spre a păzi limesul nordic, interesul său pentru aventurile spiritului pare să fie acoperit în întregime de obligațiile-i militare. Strălucirile-i reușite de pe front, unde augustul l-a trimis spre a-l pierde, denotă că energia lui și-a găsit o altă cale de a se consu-

ma. O energie ieșită din comun, după cum s-a dovedit foarte curînd, întrucît tentativa lipsită de speranțe se transforma tot mai evident în triumf. Omul speculațiilor teoretice s-a dovedit la fel de înzestrat și pentru cariera de mare comandant: simplitatea vieții (îndelung exersată), disciplina în gîndire și acțiune, prudența ce l-a salvat de atîtea ori de la moarte, capacitatea de a face totul bine l-au propulsat dintr-un tînăr filosof într-un mare general.*

Enandros nu l-a urmat în Gallia. Poate că vechiul lui prieten l-ar fi însărcinat cu posturi importante pe cîmpurile de luptă, poate că în lunile lungi de iarnă, cei doi ar fi putut relua vechile dispute filosofice. Enandros a rămas, însă, credincios pasiunii sale. Jocul aranjării versurilor și al ascunderii cuvintelor-cheie îl subjugase cu totul. Performanțele sale tot mai incredibile au ajuns printre subiectele preferate la Constantinopol, punîndu-se pariuri în găsirea tuturor trimiterilor secrete din poemele poetului. Enandros compunea lucrări atît de rafinate încît se organizau adevărate concursuri cu public și pe mize mari pentru ca participanții să încerce să decripteze textele încifrate. Dar materialele conțineau mereu mai multe capcane și erau tot mai rare cazurile cînd se dovedea un competitor apt să descopere într-o întreagă noapte *toate* sensurile secrete strecurate prin litere distincte în poeziile nici ele lipsite de farmec. Pînă ce augustul s-a temut că Enandros nu numai că se distrează, însă comite și acte de lezare a majestății, dacă nu chiar și instigări directe la conspirații. Autorul atît de la modă a fost judecat și doar opinia publică l-a salvat de la pedeapsa cu moartea, fără a-l putea totuși împiedica pe împărat să-l surghiunească într-un fort din Lidia** și dîndu-i abia după un an voie să se stabilească în Antiochia.

* Să nu uităm că Julianus n-a fost vreodată înfrînt într-o bătălie, dar o dată cu rănirea și moartea sa, imperiul a pierdut mai mult: un război.

** În „Leul și gazela“, Al Treizeci și patru face referiri la detenția sa într-un fort nu departe de Sardes, povestind că nici o pasăre n-avea voie să-l viziteze și că era păzit ca nu cumva să scrie ceva. Așa că lucra în gînd, în perioada aceea realizînd și memorizînd cele mai ciudate anagrame, pe care avea să le folosească mai tîrziu. În marea

Țipor, cel de al treilea tovarăș de nebunii ale tinereții, dispare în întregime, pentru mai mulți ani. Scribului i-a fost imposibil să-i dea în tot acel timp de urmă.

În vreme ce Julianus repurta primele victorii în nord, motiv pentru care poeții curții îl numeau în derîdere „Victorinus“ (adică autorul unor izbînzi mici, neînsemnate), în timp ce Julianus dormea în cortul său pe *subura** și îndeplinea, în mod oficial, ceremoniile cultului creștin, petrecîndu-și iarna la Lutetia** într-o cetate incomodă și lipsit de orice anturaj intelectual (ceea ce poate însemna că nici n-a dorit să ia cu sine o suită de filosofi, tocmai pentru a se putea concentra din plin asupra îndatoririlor ostășești), Enandros cutreiera lungul bulevard Syngon, strada principală din Antiochia, mărginită pe toată lățimea de coloane și magazine de lux. Ciudat, nu? Cezarul tremura de frig într-un Paris neprimitor, în timp ce Antiochia oferea imaginea unor adevărate *Champs Elysée*...

Conform tradiției, Enandros ar fi trebuit să-și piardă vremea în primele biserici ale martirilor, mult mai degrabă decît în templul dedicat lui Augustus și Romei. Sau, dacă tot mai trecea prin lăcașurile păgîne, să studieze acolo deviațiile unor creștini care, influențați de culte străine sau vechi rituri elenistice, să încerce să practice erezii născute din diferite superstiții. Cînd însuși Constantin cel Mare inaugurase, cu puțini ani înainte, noua metropolă imperială atît prin procesiuni creștine, cît și prin ceremonii păgîne, un oraș oriental, la răscrucea atîtor drumuri, nu putea fi străin de tot felul de influențe.

Din legenda secolelor V și VI aflăm despre un Enandros credincios intransigent încă din copilărie, așa cum ar fi fost în perioada de la Macellum și Julianus. Totuși, prima dintre nume-

majoritate a timpului, pentru a deruta paznicii, juca „Oul de aur“ cu un bătrîn preot arian. În nopțile lungi, ar fi descoperit *formula de aur*: corespondența ideală literă-cifră, aptă de a realiza orice cifru.

* O simplă țesătură aspră, aruncată direct pe pămînt

** Paris

roasele sale dovezi de fidelitate față de cruce martirul ar fi dat-o la Antiochia, când și-a pierdut familia, datorită exigenței sale religioase. Astfel, se amintește că Enandros, căsătorit cu fiica unui ofițer de-al lui Constantin, se va afla în miezul unor conflicte de idei. Socrul său, unul dintre soldații ce și-au pus pentru întâia oară crucea pe scut, conform revelației augustului din preajma bătăliei de la podul Milvius, în urma succesului reputat pe câmpul de luptă, va rămîne fidel întreaga viață divinului semn. Păgînii vor lua ostatică familia Celui de Al Treizeci și patrula și-l vor amenința că i-o vor omorî în chinuri de nu va abjura de la credința sa, iar Enandros va prefera să asiste la martirajul alor săi decît să-și schimbe convingerile.

Această cumplită încercare prin care legenda îl pune pe erou să treacă va avea, mai tîrziu, să reprezinte un reper al evoluției sale. Dar ea este puțin probabilă din toate punctele de vedere. Luînd lucrurile pe rînd, nu este deloc dovedit că, la Macellum, adolescenții Julianus și Enandros ar fi ucenicit în ascetism, cu atît mai mult cu cît acolo ei au avut un regim de quasideținuți și opțiunile lor formale erau forțate. Însă apostazia împăratului va trebui dovedită ca o rătăcire dintr-un drum drept, deci o deviație de la ceva „curat“. Acel ceva „curat“ nu putuse să aibă loc decît în tinerețe. (Și ce căuta atunci acel Tipor printre cei trei prieteni?) Pe de altă parte, în Antiochia mijlocului veacului al patrulea, deci după edictele lui Constantin și ale lui Constantius, era greu de imaginat că un funcționar public roman (cum reiese din legendă) l-ar mai fi putut supune pe un cetățean la niște persecuții anticreștine atît de cumplite. Ca să nu mai vorbim de faptul că eroul nostru însuși ar fi fost la ora aceea o personalitate oficială de seamă a locului... Însă și Enandros trebuia să aibă o biografie pilduitoare, cu repere precise și, pentru scribii mai tîrzii, un mic anacronism de circa o jumătate de secol nu constituia un impediment, mai ales cînd și tradiția orală era atît de potrivită versiunii lor.

Cert este că, în jurul lui 360, cînd Julianus se afla cu legiunile pe Rin și se găsea în fața alegerii sale ca împărat, Enandros își pierde familia la Antiochia în condiții misterioase. Că această

familie ar fi făcut parte dintr-un cult eretic și ar fi fost suprimată de o grupare oarecare rivală, că ar fi fost într-adevăr „creștină curată” și ar fi fost victima unui atac venit din motive independente de religie este astăzi imposibil de aflat. În „Leul și gazela” Enandros povestește despre o gazelă și despre puii ei sfișiați de fiare sălbatice (nu de un leu), în vreme ce tatăl puilor ar fi asistat neputincios la măcel. În viața sa de după viață, martirul, devenit dușman al credinței, își va fi pierdut familia ca urmare a apartenenței sale la un cult eretic, semibarbar și sângeros, acuzatorii săi de peste secole învinuindu-l de păcatele unor secte reperabile azi doar în „colecția de erezii”. Dar nici acei acuzatori nu se dovedesc a fi prea scrupuloși, ei nu se folosesc de argumentele științifice ale unor anacronisme, ci se mărginesc să declare ceea ce vor să impună. Nu avem nici un temei cât de cât solid de a-i crede sau de a nu-i crede. Polemica de peste secole nici nu este o confruntare de idei: în primele veacuri de după moartea sa, Enandros este sanctificat în urma unor afirmații. În următoarele, este prăvălit în focurile iadului în urma altor afirmații. Cele două etichetări nu se contrazic: a doua face totală abstracție de prima.

Totuși, perioada corespunde cu conciliul incomplet din Antiochia. „Conciliu incomplet” este denumirea dată acelor adunări religioase care nu s-au finalizat nici prin prezența necesară luării unor decizii apte de a se impune și la care nici autoritatea supremă n-a fost de față. Se pare că această adunare ar fi fost convocată de către împărat, însă că evenimentele legate de rivalitatea crescîndă dintre Constantius și Julianus l-au obligat pe august să renunțe la a fi de față la întrunire, iar episcopii, anunțați în ultima clipă, n-au mai primit vestea revocării sau amînării conciliului. S-au prezentat totuși, deci, în anul 360, la Antiochia capii diferitelor comunități creștine din întregul imperiu și, printre aceștia, reprezentanți ai nenumăratelor secte. Rolul lui Enandros din Nikomedia este contradictoriu și în acest episod: pînă prin secolul al VI-lea, adică pînă ce mai este socotit un martir al bisericii, se spunea că ar fi participat la conciliu în calitate de reprezentant imperial

și că i-ar fi înfierat pe aceia ce, pornind de la numele lui Christos, săvârșeau nenumărate samavolnicii, omorându-și rivalii și jefuindu-le bunurile după scenariile unor doctrine special fabricate acestor scopuri. Cuvintele sale, Enandros fiind și un foarte bun orator, i-au pus într-o asemenea lumină pe cei incriminați, încât aceștia i-ar fi răpit familia, cerându-i să-și retracteze în zilele următoare afirmațiile acuzatoare, altfel urmînd să-i omoare pe apropiații lui. Enandros, însă, îmbrăcat într-o haină lungă și neagră de preot creștin, va avea de îndeplinit o îndatorire divină, ce-l va împiedica să facă orice altceva și, așadar, îi va fi imposibil să-și salveze familia, asistînd nepuțincios, ca în imaginea din „Leul și gazela“, la uciderea celor dragi. Martirul, oricît de plin de misiunea-i sfîntă, rămîne un biet muritor, sensibil la durerile și la tentațiile acestora, dar obligat la o anumită conduită de menirea ce i-a fost atribuită.

În viziunea unor secole mai tîrzii, același Enandros din Nikomedia va purta o haină albă, simplă, de filosof – asemenea lui Julianus ajuns împărat – și va fi autorul unui poem record, care, în lectură obișnuită, va reprezenta un imn de glorie închinat donatiștilor, iar în descifrarea jocului criptic, va avea menționate optzeci și opt de nume de erezii, performanța constînd în faptul că toate literele poeziei vor fi folosite pentru ascunderea cuvintelor încifrate. Lucrările lui Enandros ar fi fost vîndute în numeroase exemplare, cititorii s-ar fi muncit cu ele în mod asemănător dezlegătorilor moderni de cuvinte încrușate, iar, la sfîrșit, pentru a se verifica, ar fi avut la dispoziție un lichid special: turnîndu-l pe manuscris, literele conținînd cuvintele ascunse s-ar fi colorat distinct în structura textului. Ei bine, după „conciliul incomplet“, *toate* literele și-ar fi schimbat culoarea.

Și, în fine, după secolul al VI-lea, Enandros nu numai că purta în amintirea recentă haine elenistice, însă și făcea parte din sectele cele mai periculoase, pornite împotriva lui Christos, proslăvind păcatul, ura și fărădelegea. El și-ar fi pierdut familia în orgiile sîngeroase obișnuite acelor slujitori ai diavolului și faptul că a asistat la măcel impasibil ar fi dovedit cu prisosință

că participase în mod conștient la groaznicul ceremonial. Dar la toate acestea vom mai avea vreme să revenim.

Libanios, despre care am mai avut prilejul de a aminti, întors între timp și el, pentru totdeauna, în Antiochia, va fi un alt reper schimbător al imaginii postume a lui Enandros. Se pare că Al Treizeci și patru ar fi fost ridicat, la insistențele lui Julianus, comandant al Antiochiei încă pe vremea lui Constantinus. În perioada respectivă, toți funcționarii publici purtau uniformă, în afara prefectului Constantinopolului. În legendele succesive, Enandros poartă ba haina neagră de călugăr creștin, ba straie de filosof elenist, în nici un caz însemnele militare. Aceasta poate pentru că era greu de imaginat un martir al bisericii arborînd insignele puterii, iar apoi, cînd sfîntul devine eretic, orice împotrivire la regulă se constituie într-o nouă dovadă a spiritului îndreptat spre contradicție. Comandantul orașului îl va proteja pe celebrul și periculosul păgîn Libanios, la fel cum, mai tîrziu, împăratul Julianus îl va face questor. Însă, privit ca martir, Enandros îi va converti la creștinism pe cei mai buni elevi ai elenistului, Basilus și Ioan Chrysostomus, în timp ce în referirile din evul mediu, același Enandros, devenit tiran al orașului Antiochia, îl va ridica pe Libanios la rang de filosof oficial, mai ales în perioada cînd împăratul apostat va ierna în cetate.

Relatările acestea în legătură cu relațiile dintre Enandros și Libanios sînt la fel de naive ca și cele mai multe dintre povestirile găsite de scrib înfățișîndu-l pe Al Treizeci și patru. Inițiala lor circulație orală se face simțită la tot pasul și de aceea nu trebuie să mire lipsa de rigoare științifică a colportorilor. Păgînul Libanios, de pildă, este cunoscut că nu a trecut printr-o perioadă de glorie în Antiochia numai în vremea scurtei domnii a lui Julianus, ci a fost acceptat și de împărații următori, de Valens și de Theodosius. Renumele i-a supraviețuit apostaziei lui Julianus.

Pe de altă parte, dacă Enandros s-a aflat într-adevăr într-o postură atît de importantă în Antiochia, tragedia familiei sale trebuia să se fi întîmplat altfel, Al Treizeci și patru avînd la dispoziție suficiente puteri spre a nu trebui să asiste neputin-

cios la derularea grozăviilor. Militarizarea înalților funcționari locali, începînd cu epoca lui Constantin cel Mare, le sporea acestora nu numai atribuțiile legale anterioare, cînd erau asistați de oștenii mereu gata de a-și impune propriile păreri, dar făcea din ei un fel de guvernatori asemănători celor din Rusia secolului al XIX-lea. Dacă este adevărat că Enandros a ajuns la o asemenea poziție, scribul și-l poate lesne imagina ocupîndu-se în special de spectacole cu animale și gladiatori – chit că ultimele fuseseră deja interzise de Constantin –, condimentate cu întreceri de recitări și reprezentări de vechi piese de teatru. Fiul lui Eusebius din Nicaea nu era un militar apt de a-și impune să doarmă pe *subura*, viața cazonă nu-l încînta în nici o privință, un pahar cu vin, o discuție elevată și imaginarea unei noi secte fiindu-i mult mai caracteristice. Al Treizeci și patrulea nu era preocupat de străvechiul și ordinarul *cotabul*, adică de scuiparea de vin sau apă la punct fix sau pe talgerele unor cîntare sensibile, Enandros a reînviat la Antiochia misteriosul și complicatul „Ou de aur”, pomenindu-se în analele orașului și de un concurs al acestui joc, cîștigat, desigur, de protagonistul nostru. Cît timp a stat Al Treizeci și patrulea în Antiochia, aceasta părea să-și redobîndească gloria de altădată. Fusesse construită și o galerie a filosofilor unde, peripatetizînd, înțelepții își expuneau punctele de vedere.

Scribul trebuie să recunoască: nimic nu se potrivește în această poveste. Pe de o parte, un demnitar readucînd o veche cetate la faima trecută, pe de altă parte, un martir suferind uciderea celor dragi; pe de o parte, un amic de-al lui Julianus pus în dregătorie de augustul rival, pe de altă parte, un preot creștin participînd la „conciliul incomplet” și inventariind într-un text încifrat (!) numeroasele secte eretice aflate de față; pe de o parte, un om organizînd petreceri sofisticate și preocupat de gimnastica spiritului, pe de altă parte, un ascet păstrător al dreptei credințe și suferind de pe urma convingerilor sale. Suferind de pe urma cui? Scribul a întrerupt de mai multe ori munca la Al Treizeci și patrulea, la început fiindcă i-a trebuit oarece vreme spre a fi sigur că l-a scos la iveală pe adevăratul

descendent al lui Eusebius din Nicaea, pe de altă parte, fiindcă datele descoperite i se păreau prea nepotrivite, fără șanse de a se încheaga într-unul și același subiect. Personaje cu numele real al Celui de Al Treizeci și patru s-au perindat numeroase prin epocă și era oricînd posibil ca o coincidență onomastică să nască anumite confuzii între faptele și întîmplările mai multor actori reuniți din eroare într-un singur erou. Situația aceasta a durat destul de mult și nesiguranța scribului creștea pe măsură ce constata că depășește considerabil timpul afectat unuia dintre Cei O Sută, fără a se putea decide asupra diverselor variante rezultate din datele contradictorii la care a ajuns. Pentru că, trebuie spus, scribul nu are privilegiul de a primi informațiile în ordinea desfășurării cronologice a evenimentelor, astfel încît să poată urmări o evoluție. El, scribul, găsește după nenumărate căutări o trimitere, un apropou, o mică notiță de subsol privitoare la personajul căutat. Informația poate să provină în legătură cu nașterea sau cu moartea eroului nostru, cel ce nu este decît un simplu figurant cu totul ne semnificativ în textul respectiv. Scribul se bucură enorm și cu atît, trece totul într-un registru și caută în continuare. Între timp, cele aflate îl duc, uneori, spre alte surse. Altă dată îl ajută doar întîmplarea și încăpăținarea de a persevera și atunci cînd toate drumurile par a se înfunda. Din cele cîteva oscioare găsite pe diferite meridiane trebuie reconstituit mamutul. Cîteodată, la terminarea asamblării pieselor componente, scribul se pomenește cu niște părți rămase pe dinafară. Dacă are timp, demontează întregul ansamblu, încercînd să-l reconstruiască în așa fel încît să-și găsească și acele fragmente un loc în întreg. Dacă produsul i se pare acceptabil și el, scribul, intră în panică din pricină că a zăbovit prea mult în preajma unuia dintre Cei O Sută, riscînd să nu-i mai fie dat să ajungă să se ocupe și de ultimul dintre ei, se mulțumește cu ce a făcut și uită ceea ce n-a reușit să integreze. Șederea lui Enandros în Antiochia face parte dintr-un asemenea caz: ea se compune din nenumărate informații contradictorii, provenind din perioade diferite de timp, neurmînd nici o cronologie, negîndu-se reciproc. Soluția cea mai simplă este să

declari că în perioada respectivă totul este posibil, că nu era deloc exclus ca un om să fie credincios noii religii și să se ocupe și de alte lucruri, că Apostatul însuși este o dovadă că poți crede în mod intim în elenism, chiar și slujind public și cultul creștin. Imaginea noastră de la sfârșitul secolului XX este aburită în privința vremurilor de mult apuse și în mare măsură ține doar de puterea de convingere a autorului modern de a impune chipul dorit perioadei Celui de Al Treizeci și patrulea, mai ales că avem de-a face cu o vreme dominată de legende cu teză, legende în care de nenumărate ori Personajul Pozitiv a devenit negativ, iar Răul a devenit bun. Dar explicația ar fi prea simplă. În biografia lui Enandros au intervenit prea mulți comentatori interesați, ștergînd și adăugînd de la sine ceea ce credeau necesar spre a-și ilustra afirmațiile preconcepute.

În timp ce rivalitatea dintre Julianus și Constantius s-a ascuțit pînă în pragul unei confruntări la fel de cumplite ca între Constantin și Licinius, cu doar puține decenii în urmă, martorii oculari mai trăind, Enandros mai rămîne la Antiochia, unde aude despre moartea providențială a lui Constantius și recunoașterea prietenului său din copilărie drept unic împărat. După unele surse, în general acceptate, Enandros l-ar fi întîmpinat pe august la Constantinopol, însă scribul înclină să creadă că și acest amănunt face parte tot din legendă și că Al Treizeci și patrulea nu s-ar fi clintit deocamdată din Antiochia. Intrarea lui Julianus în capitală este povestită în fel și chip și imaginea lăsată de Ammianus Marcellinus este tot mai întunecată pe măsură ce trece vremea. Autorul „Istoriei romane“, martor la evenimentele descrise și avînd legături cu Libanios și Priscianus, precum și, bineînțeles, cu Enandros, originar probabil din Antiochia, ca și Libanios, făcînd parte din „aceeași tabără“ cu toți aceștia (și cu împăratul) poate fi acuzat de părtinire, însă are, cel puțin, meritul de a fi scris pentru niște contemporani care îl mai puteau controla. I se pot, deci, contesta aprecierile, dar mai puțin faptele. Și, dacă din cărțile rămase, Enandros lipsește cu desăvîrșire, putem trage concluzia că tot ceea ce nu

a convenit mai târziu a fost eliminat în cazul „Istoriei romane“, însă nu modificat.

Conciliul de la Constantinopol rămîne un conciliu al toleranței tuturor religiilor, un eveniment datorită căruia Constantin a fost sanctificat de cei ce îl vor excomunica, revoltați, pe Julianus pentru repetarea aceluiași fapt! Pe vremea lui Constantin, creștinismul trebuia acceptat, pe vremea lui Julianus creștinismul trebuia să devină unica religie de stat. Redeschizînd templele olimpienilor, Julianus, botezat încă de copil, devine cu vremea un păcătos cumplit, spre deosebire de Constantin și Constantius, botezați abia pe patul de moarte...

În contrast cu capitala tot mai intolerantă, Antiochia rămîne un fort al gândirii universale și scribul crede că așa ceva nu s-a putut întîmpla decît cu ajutorul unui om destul de puternic, apt de a menține o stare de fapt sau, măcar, de a întîrzia cursul istoriei. Acest om trebuie să fi fost Enandros.

De altfel, împăratul va veni și el în Antiochia, imediat ce treburile i-o vor permite, și va rămîne aici o iarnă întreagă. Pentru a pregăti expediția împotriva perșilor, se spune, pentru a gusta din toate plăcerile posibile ale unei gândiri neîngrădite, bănuiește scribul.

Ammianus Marcellinus povestește că împăratul s-ar fi îndelnicit în Antiochia mai ales cu judecarea proceselor și relatează numeroase pricini și soluții date în acel timp. Același istoric ne povestește despre jertfele exagerate celebrate la altarele zeilor, fiind sacrificate turme întregi deodată. Dar restul timpului oare cum și-l petrecea Julianus? Că se lăsase antrenat în jocul filosofilor nu încapă îndoială, dovadă și pamfletul scris de el însuși în acea perioadă de ședere în Antiochia, pamflet îndreptat împotriva celor ce-l judecau fiindcă-și lăsase o barbă asemenea țapilor, așa cum purtau filosofii eleniști. „*Misopogon*“ este mult mai mult decît spune istoricul, „o răzbunare filosofică“ împotriva celor ce-l sfătuiau să renunțe la expediția împotriva perșilor, lucrarea este o revenire la atmosfera literelor și a ideilor părăsite în favoarea artei armelor, din clipa cînd plecase să apere hotarele nordice.

Enandros este vinovat de multe, poate că dacă nu l-ar fi recîștigat pe august pentru dragostea de neuitat a jocurilor adolescenței, comandantul militar strălucit care a fost Julianus ar fi rămas în istorie ca un strateg de seamă, mort înainte de vreme. Însă prietenii legate la vîrsta de cincisprezece ani sînt singurele făcute pe viață, ruperea lor dintr-un motiv sau altul doare la fel ca refuzul primei iubite. Julianus are acum totul și vrea și ceea ce nu se mai poate. Enandros se află la îndemîină, cei mai de seamă filosofi păgîni își găsesc refugiul ideal alături de împărat, propagatorii neobosiți ai creștinismului sosesc și ei, asemenea soldaților pe un nou cîmp de luptă. Pîină și evreul Ţipor se ivește din niciunde spre a reîntregi atmosfera anilor de la Macellum: ani înfricoșători, cu amenințări capitale atîrnînd mereu, ca sabia lui Damocles, asupra lor, cu incertitudinea zilei de mîine, cu tirania unor institutori-spioni, dar și cu lecturile interzise, cu discuțiile șoptite pîină mult după miezul nopții, cu planurile nemăsurate și nepotolite ale viitorului, cu primele iubiri. Julianus încearcă să reconstituie totul, în cele mai mici amănunte, însă poziția nu-i permite. Atunci supralicitează și uită că doar dorința îngrădită naște speranța și satisfacțiile reale. La Macellum descoperiseră o statuie ascunsă a unei divinități uitate, o adoraseră în taină și îi reconstruiseră în imaginație un templu. La Antiochia existau aceste temple aieva și Julianus le oferea daruri ce întreceau măsura, însă fericirea nu mai era aceeași. Lipsa satisfacția de după realizarea unei fapte interzise.

Înainte de a porni în expediție, împăratul, s-a spus apoi, este prevenit de nenumărate semne nefavorabile. Încă de la Constantinopol toate haruspicile îi erau împotriva. Apoi, la sfîrșitul toamnei, un incendiu misterios avea să mistuie marele templu al lui Apollo din Daphne. O lună mai tîrziu, un cutremur de pămînt va zgudui Nicaea și Nikomedia, prăbușind în țărîină și clădirile monumentale pe care Julianus le-a admirat atît de mult la venirea sa spre Orient. Pe urmă, îi va fi imposibil să reclădească marele templu de la Ierusalim, pereții dărîmîndu-se pe măsură ce erau ridicați. Nici preoții păgîni și nici Ţipor n-au găsit în Julianus pe Messia. Pe noul Messia.

Semnele erau clare și totuși împăratul va pleca. Cei mai mulți filosofi vor rămîne însă la Antiochia, doar analiștii vor folosi prilejul de a deveni martorii oculari ai istoriei unui nou Alexandru ce se pregătea să repete muncile herculiene. Și, totuși, alături de armată, va pleca și Al Treizeci și patrulea. De ce nu l-a însoțit Enandros pe prietenul său cînd acesta a pornit să-și croiască drum spre Olimpul pămîntean și de ce acum, cînd pentru filosof Edenul a înflorit la Antiochia? În puținele relatări ale biografiei lui Enandros (și nu este ciudat că nici despre Ammianus Marcellinus, despre Libanios, despre Țipor și chiar despre împărat nu ni s-a păstrat aproape nimic cert?), se vorbește în acest punct despre pierderea celei de a doua familii a Celui de Al Treizeci și patrulea. De data asta, Enandros luase o femeie păgînă, moartă și ea în condiții la fel de neclare ca și prima soție, cea creștină. De pe urma ei va rămîne totuși un fiu.

În „Leul și gazela“, această a doua nevestă va juca un rol uriaș, atît cantitativ cît și calitativ. Avem aici, poate, una dintre primele balade cavalierești, atunci cînd cavalerii încă trebuiau să aștepte secolele în care se vor naște. Dragostea filosofului, a poetului și, la nevoie, a soldatului nu este limitată de nimic. Femeia devine scopul vieții lui. Pierzînd-o, Enandros plutește în derivă, iar curentul îl duce în urma împăratului. Fragmentele, relativ mai complete, păstrate sînt, probabil, mai puțin corupte decît acelea provenind din alte cînturi: povestea de dragoste nu era partizană și n-a deranjat pe nimeni. Și cuvintele decriptabile mai fac parte din același registru.

Expediția împotriva perșilor este descrisă de analiști. Julianus obține victorii strălucite, cucerește fortărețe socotite pînă atunci inexpugnabile, folosește surpriza și viclenia, intră în Perisabora atacînd-o frontal și tot fără asediu pătrunde în Maogamalcha, săpînd un gang subteran, înfrînge o oaste întărită cu elefanți și, convins că vor exista întotdeauna păreri care vor pretinde că norocul și succesul se întrerup într-un punct, ordonă să se dea foc flotei ce l-a urmat pe canalul construit de

Traian și Septimius Sever pînă pe Tigru și de aici pînă la Ktesiphon. Drum de întoarcere nu mai exista.

O carte întreagă s-ar putea scrie despre modul cum sfida împăratul atît de superstițios toate semnele și toate divinitățile, fiind pînă la urmă tot mai convins de victoria propriului său destin, a propriei sale voințe.

Dorul de a repeta ceea ce nu se poate repeta, de a-l egala pe Alexandru cel Mare, îl face pe Julianus să le declare război pînă și zeilor: din nou, invariabil, aceștia se încăpățînează să-i arate semne nefavorabile. Atunci renunță și la zei și își urmează calea. Dorul era de nestăvilit.

Julianus moare pe cîmpul de luptă, pe punctul de a reperta o nouă victorie strălucită. Clibanarienii persani, îmbrăcați în zale și legați între ei cu lanțuri de fier, astfel încît nici unul să nu poată da înapoi și a-și părăsi tovarășii în acțiune, deși puși pe fugă, reușesc să-l nimerească din goana calului cu o săgeată bine țintită.

Al Treizeci și patru se întoarce cu armata în imperiu. Fără Julianus, expediția se transformă într-un dezastru. Retragerea costă mai multe vieți decît bătăliile; noul împărat, Iovianus, încheie o pace rușinoasă cu Sapor, cedează cinci provincii, o mulțime de fortărețe. Enandros nu mai crede în nimic. Foarte tînărul centurion al scutierilor de gardă, Ammianus Marcellinus, se va consola scriindu-și istoria. Enandros, în cursul lungului drum de întoarcere, îi va explica resemnat că a întocmi o istorie este la fel cum ai clădi un castel de nisip pe malul mării. Fluxul sau un simplu val vor dărîma tot ce ai făcut și vor ridica în loc o altă himeră, la fel de iluzorie.

– Marii bărbați au avut nevoie de 33 de ani pentru a-și arăta strălucirea: Constantin și Galileanul. Este vîrsta maximă pînă cînd poți să rămîi neînvins. Julianus n-a atins această vîrstă. Dacă ar mai fi trăit un an, poate că și soarta lui ar fi fost în stare să-l ridice pe firmament. Însă el a presimțit că nu are tot timpul la dispoziție și de aceea s-a grăbit. Era atît de nerăbdător, de parcă ar fi știut cîtă vreme îi este îngăduită... Și îi mai lipsea doar un an...

Ammianus Marcellinus știa că Enandros era sclavul literelor și al cifrelor, în care găsea alte înțelesuri decât marea majoritate a oamenilor. De aceea nu comenta vorbele Celui de Al Treizeci și patru, vorbe ce păreau de multe ori fără șir.

Enandros nu s-a mai întors în Antiochia. El s-a despărțit de oastea obosită și s-a retras la Macellum. Fortăreața nu s-a schimbat cu nimic. Până și unele obiecte de mult uitate se dovediră la locul lor. Al Treizeci și patru a cutreierat treizeci și patru de ani lumea și și-a oglindit fiecare dintre acești ani în câte unul pereche într-o nouă reclusiune la Macellum. Când s-au terminat și ceilalți – ceilalți? – treizeci și patru de ani, oglinda primilor treizeci și patru, retrăirea lor, Enandros va închide ochii pentru totdeauna în fortăreața care a fost odată reședință regală.

2. Opera

Despre Enandros știm puține, despre opera sa, așa cum se întâmplă atât de des, prea multe. Autorii timpurii vorbesc despre „Leul și gazela”, mai târziu este pomenită acea misterioasă lucrare „Împotriva ereziilor”, apoi, în perioada cât se mai amintea despre un sfânt Enandru, se citează tot felul de scrisori îndreptate împotriva evreilor, a arienilor, a eleniștilor și se precizează, în special, despre o „Epistolă împotriva lui Socrate”. Dar respectivele lucrări fie că n-au existat niciodată, fie că s-au pierdut. Apoi, în evul mediu, i se atribuie o apologie a lui Maximus din Tyr, precum și o controversă cu Apostolul Pavel.

Scribul are motive să creadă că toată această bibliografie este apocrifă. Din lunga reclusiune de maturitate de la Macellum nu ne-a rămas nici o lucrare. Doar noi și noi variante ale „Leului și gazelei”.

Este de așteptat ca un autor atât de dezinteresat de polemică publică și de subiectele zilei, care nu avea alt ideal decât acela de a-și rememora moment cu moment o viață trăită o dată, să nu poată să se implice în scrieri atât de clar îndreptate spre comandamente ale perioadei sale.

Se spune că sfântul Enandru ar fi fost în stare să stea zile întregi cu ochii închiși în reverie, așteptând Miracolul, iar

noaptea, cînd alții dormeau, să adauge la lucrarea lui atît de corectată și răscorectată. Să-i pui unui asemenea om în sarcină o luare de atitudine în privința vechii și sîngeroasei polemici în legătură cu firea „identică“ sau doar „asemănătoare“ dintre Tată și Fiu este cel puțin lipsit de logică. (Azi, celor mai mulți credincioși deosebirea li se pare de nuanță, pe vremea Celui de Al Treizeci și patrulea – și nu numai – pentru atîta se excomunica, se ucidea, se porneau bătălii, iar oamenii mureau convinși de importanța sacrificiului lor.)

Scribul afirmă că Enandros nu mai trăia la Macellum: el nu făcea decît să re trăiască. Atunci cînd i s-a terminat modelul, i s-au terminat și zilele. Și, dacă ar fi scris pînă la vîrsta de treizeci și patru de ani și altceva decît „Leul și gazela“, probabil că și în ceilalți treizeci și patru de ani ar fi dat replici primelor lucrări, așa cum a făcut-o în privința operei certe. Acest manuscris se tot încifrează, devine tot mai greu de urmărit, folosește modalități tot mai nebănuite de construcție a versurilor. Rîndurile se lărgesc și se îngustează, desenînd cu marginile contururi fabuloase, iar cu literele încastate (și, la dezlegare corectă, de altă culoare) și conținutul realizează mozaicuri de o plasticitate ieșită din comun. Sensurile se pot citi de la stînga spre dreapta, de la dreapta la stînga, de sus în jos, de jos în sus, în cele patru sensuri ale diagonalelor, folosind doar cîte a doua literă, cîte a treia, totul este în mișcare, totul mai trădează un tîlc, poemul citit astfel narează o altă poveste, înrudită cu prima, însă dezlegînd ceea ce acolo părea enigmatic și deschizînd noi întrebări. Jocul e nesfîrșit, transpunînd literele din acrostih în cifre, aflăm formule ce ne vor trimite la alte modalități de aranjare a versurilor. Cele opt sute optzeci și opt de rînduri inițiale ale poemului se vor înmagazinarea ideală a întregii înțelepciuni umane, doresc să dezlege enigmele trecutului și ale viitorului, se constituie într-o medie a tuturor timpurilor, de unde, în mod simetric, începe același joc, indiferent dacă te-ai duce înainte sau înapoi, la dreapta sau la stînga, în viitor sau în trecut. Enandros ar fi pretins că tinde să ajungă la perfecțiunea cercului, care nu este decît un înveliș ideal al Numărului, al cifrei de

3. *Postumitatea*

Și iată un capitol ce nu mai are decât un rost pur anecdotic, dacă acceptăm cele spuse mai înainte. Totuși, aventura postumă a lui Enandros reflectă un crîmpei nu unic din viața Celor O Sută. N-ar fi logic să-l evităm. Și, în fond, și el face parte din joc...

Deci, Al Treizeci și patruilea moare în anul 397 e.n. (Îndrăgostitul de litere și cifre ar avea o revelație dacă ar afla că reprezintă a treizeci și patra verigă a lanțului scribului, el, care a trăit de două ori cîte treizeci și patru de ani...) Dar, după moartea lui Julianus, el va mai apuca și perioadele de domnie a altor șapte împărați. Existența acestora va trece indiferentă pe lângă anahoretul retras la Macellum. Abulia sa privitoare la tot ce era exterior experienței proprii îi va aduce, poate, și ea faima de ascet.

Se pare că ar fi fost vizitat în sihăstria lui de către un episcop trimis de împăratul Teodosiu, dar că prelatul n-ar fi reușit să scoată nici un cuvînt de la Enandros. (Solia episcopului este greu de reconstituit: poate că avea scopul de a lua informații de la un apropiat al Apostatului în legătură cu faptele aceluia, poate că trebuia să cerceteze înseși viața și revelațiile ciudațului călugăr.) Acest trimis imperial a scris mai tîrziu o odă întru cinstirea cuviosului eremit și s-ar putea ca respectiva operă să fi constituit momentul înălțării faimei lui Enandros din Nikomedia. În timpul împăratului Leon I se vorbește tot mai mult despre lucrarea (scribul bănuiește că apocrifă) „Despre erezii“. Cel ce a scris-o trebuia în mod necesar să fie un exemplu în gîndire. Faima autorului recunoscut crește și atinge culmea în vremea ultimului împărat al Imperiului Roman de Răsărit, Iustinian.

Între timp, sfîntul care și-a văzut martirizată de două ori familia, care a luptat împotriva ereticilor în Orient și apoi s-a retras pentru totdeauna în recluziune, ar fi trecut și el prin mai multe experiențe fizice îngrozitoare: trupul îi este mutilat în amintirea postumă de fel de fel de dușmani ai dreptei credințe, însă suferințele ce-i maltratează corpul nu-i ating spiritul.

Este ciudat că, inițial, Enandros îi este opus lui Julianus. Enandros reprezintă influența nepătată, cea care iese tot mai mult în evidență în contrastul cu nelegiuirile progresiv mai întunecate ale Apostatului. Ne aflăm în vremea când se scrie și biografia postumă a împăratului, biografie tot mai cumplită: Julianus a reintrodus cultele păgâne → Julianus a tolerat toate sectele eretice* → Julianus a abjurat de la dreapta credință → Julianus a favorizat sectele cele mai primejdioase → Julianus a reinstaurat primatul gândirii păgâne → Julianus i-a persecutat pe creștini → Julianus însuși a fost o înfățișare a Satanei. Prin contrapunere: Enandros a fost descoperit de lumina creștinismului → Enandros a respins tentațiile păgâne → Enandros l-a semnalat și înfierat pe practicanții diferitelor secte → Enandros a polemizat deschis cu gânditorii păgâni → Enandros s-a retras în reculegere → Enandros s-a cufundat în căutarea Adevăratului Dumnezeu.

În consecință, opera maestrului devine tot mai bogată: scrierile polemice abundă și nu există dușman al creștinismului care să nu fie șfichiuit de pana lui Enandros. Se citează, în afara numeroaselor epistole, pînă și un manual de combatere a celor greșiți. (Poate din acesta „s-ar fi născut“ ulterior misterioasa operă „Împotriva ereziilor“, în caz că nu e vorba despre una și aceeași carte a lui Epifaniu, episcopul din Salamis.) Arieni, cecilieni, donatiști, evrei, orientali, barbari, eleniști, despre toți se vorbește că ar fi fost nimiciți sub greutatea argumentelor sfîntului.

Timpul învălmășește cronologiile. Ceea ce la un moment dat pare imposibil devine probabil atunci cînd, evenimentele disparate par simultane, iar ceea ce nu poate fi nicicum explicat se elimină de la sine.

* Or, Apostolul Pavel a spus limpede: „Despărțiți-vă de ei!“, referindu-se la toți cei ce nu cred în Christos cel răstignit. *Alături* de cei dreپți, în jurul lui Julianus mișunau reprezentanți ai celor mai diferite religii, secte și subsecte. Asta după ce pămîntul fusese deja despărțit de ape. La curtea Apostatului „totul era mîl“ (cf. Enandros).

Cine mai știa cîteva sute de ani mai tîrziu că Flavius Valentinianus I, împăratul creștin al Apusului, va pune, la trei ani după moartea lui Julianus, un prefect păgîn la Roma, pe retorul Q. Aurelius Symachus? Sau, va mai ști cineva că printre cumplitele crime lipite pe răbojul infamant al *evreilor*, aceea că s-ar hrăni de Paști cu sînge de copil le-a fost atribuită pe la anul 200 de către Minucius Felix *creștinilor* în timpul ritului de inițiere, botezul?

● Timpul șterge distanțele și incompatibilitățile.

Drumurile celor doi, al lui Julianus și al lui Enandros, au mers paralel și s-au stimulat reciproc. Cruzimile primului împotriva creștinilor se răsfrîng în suferințele îndurate de cel de al doilea. Enandros devine sfînt, martir al bisericii. Lupta mucenicului împotriva păcatului dă naștere la descoperirea de noi opere de ale sale: satirele împotriva lui Maximus din Tyr și împotriva lui Libanios sînt exemplare în acest sens.

Dar, o dată cu dispariția Imperiului Romano-Bizantin, se sting și poveștile legate de împăratul apostat și de sfîntul Enandru din Nikomedia. Însă ele vor reapărea în evul mediu. Pentru Inchiziție, și unul și celălalt reprezintă *exemple istorice* nu numai de apostazie, dar și ale ofensivei puterilor iadului. Apar legende scrise despre Enandros, căruia, cîteodată, i se mai stîlcește nu numai trupul, ci și numele. Fostul martir creștin devine un monstru al întunericului, înfățișarea sa este și mai mutilată, dar nu în numele credinței, ci tocmai dimpotrivă, ca stigmatate înfricoșătoare ale păcatului, apariția hidoasă devine unul dintre personajele cele mai apropiate de tronul lui Belzebuth. Colarbasienii, pomeniți în colecția de erezii, adoratorii alfabetului grecesc (întrucît acesta ar ascunde în el toate cifrele pythagoreiene), nu sînt decît ucenicii monstrului: nu a fost notorie pasiunea lui Enandros de a încifra sensuri prin litere și cifre ascunse? Toate erezii enumerate au fost doar o parte din variațiile eretice cu care a încercat Necuratul omenirea.

Hidos, desfrînat, dușman înrăit al credinței, amăgindu-i pe cei slabi cu mereu alte ispite, periculos în toate acțiunile sale, Enandros devine un simbol al păcatului: al păcatului spiritului,

al păcatului trupului. Aceleași opere care pînă cu cinci-șase secole în urmă trebuiau să demonstreze polemica neînfricăată cu elenismul, cu ereziile, devin acum dovada gîndirii păgîne și a propagării rătăcirilor. Lucrările nu mai sînt redade, ci doar pomenite spre a fi afurisite. Era chiar interzis a le citi, mai ales după ce, datorită noii lor faime, alte secte contemporane vieții lor de atunci începuseră să le difuzeze în folosul lor... Însă nu mai erau aceleași cărți: de cele mai multe ori nu mai aveau comun cu primele (și ele apocrife!) decît titlurile. Singure acestea erau în stare să gireze propaganda dorită, chiar dacă tot conținutul diferea în întregime.

Dar pe cine să mai pui să studieze sursele, atunci cînd singure simbolurile erau importante? Multe secole după moartea fizică a lui Enandros s-a răspîndit din nou teama în fața sfîrșitului lumii. Ciclicitatea acestei temeri existențiale a omenirii s-a materializat și în legătură cu anul o mie după nașterea lui Christos. Lumea nu s-a prăbușit, nici Messia n-a venit, însă viața se filtra printr-o sită deasă. Încetul cu încetul, ceea ce a fost pînă atunci se termina, ceea ce urma abia se înfiripa. Continuitatea se cenzura după temeuri greu de recunoscut pentru muritori. Unele lucruri se vor prelua, altele se vor uita, unele vor fi ajustate. Va fi un timp cînd nimic nu se va mai naște, toate energiile vor fi preocupate doar de sortarea a ceea ce a fost. Împăratul Julianus, un general desăvîrșit și un tînăr filosof ce n-a apucat – asemenea unui Marc Aurelius – să-și cultive talentul, este socotit prea tolerant. Pentru exclusiviști, cei periculoși nu sînt niciodată cei ce, la fel de porniți, li se opun prin concepții, ci îngăduitorii. Pe adversarii direcți îi pot înțelege structural, cu aceia se află în același context temperamental, ei sînt la fel, doar că direcția spre care-și varsă umorile este diferită. Înțelegătorii, în schimb, cei ce suportă și alte puncte de vedere, li se par de neconceput, de aceștia se tem întrucît, gîndind cu totul diferit, nu le pot anticipa reacțiile, pe care nu sînt în stare să și le imagineze decît drept ascuns agresive. După ce a fost trecut prin sită și lumea s-a radicalizat din nou, Julianus a devenit un dușman, unul care, nefiind *numai* cu noi, era, prin consecință

unică, împotriva noastră. Creștin, dar cu lecturi multiple → amator de doctrine păgâne → apostat, iată drumul parcurs de amintirea sa. Un istoric obiectiv și scrupulos ar fi putut număra măsurile anticreștine ale lui Constantin cel Mare și ale lui Julianus. Însă atunci s-ar constitui într-o enigmă de ce primul rămîne unul dintre sfinții cei mai venerați, apoteoza nu-i va fi întreruptă niciodată, în vreme ce al doilea se alege pentru totdeauna cu cognomenul Apostata. Ce contează în istorie? Nici măcar victoriile lui Julianus nu-l salvează. El este „omul cel rău“, el, cel ce a izbîndit peste tot pe cîmpul de luptă și a murit ca un erou, iar succesorul lui, Flavius Iovianus, este lăsat să se odihnească în pace, chit că prima sa „izbîndă“ a fost să cedeze provinciile de la est de Eufurat și să renunțe la suveranitatea romană asupra Armeniei. Și acestea toate în fața unui dușman pînă atunci în permanență umilit de Julianus.

Enandros din Nikomedia, jucător pasionat cu literele și cifrele, rămîne încă din miezul vieții sale imun la orice etichetări. Scribul este obișnuit să vadă că, indiferenți sau prea preocupați de amintirea pe care o vor lăsa, postumitatea oamenilor este hotărîtă în fața unor instanțe ce nu pot fi bănuite din timpul vieții. De obicei, sentința acestor judecăți este definitivă și uita-rea se poate odihni liniștită. Cîteodată se ajunge la un recurs. Iar amintirile ce nu dispar nici atunci riscă să fie „interpretate“ de către un urmaș iconoclast, preocupat să-și croiască o faimă proprie din straietele refolosite ale unei glorii străvechi. Scribul, așa cum a mai arătat, crede că este cel mai lesnicios de răs-croit un nume cu rezonanță vagă, de foarte multă lume cu-noscut, un nume lipsit de orice alte amănunte, supraviețuind ca o etichetă a unui produs pierdut. Cu un asemenea nume în derivă poți face orice, el rămîne credibil întrucît are o tonalitate familiară și nu naște controverse fiindcă sensul inițial nu mai există. Dacă este așa, atunci Enandros din Nikomedia s-a dovedit ideal spre a fi „refolosit“. Ceea ce nu mai corespundea era modificat sau, după caz, eliminat. S-a ajuns la un palimpsest indescifrabil, întrucît și corecturile sufereau mereu noi corec-turi. Inițial, Enandros, sfîntul, era contrapus împăratului apostat. Apoi, devenind suficient de întunecat și singur, Julianus nu mai

are nevoie de un fond pentru contrast. Acum el este cel ce influențează fondul. Enandros, monstrul, se molipsește de figura centrală și devine asemenea ei. Apoi se desparte de ea, este ridicat la rîndu-i la rangul de protagonist și este capabil să atragă atenția în calitate de personaj individualizat. El este folosit în lupta împotriva ereziei și cînd dispăre obiectul muncii, dispăre și unealta. Al Treizeci și patruilea coboară în clocotul vulcanului, fierbe în iad, cum se mai spune, așteptînd un nou prilej spre a fi iarăși azvîrlit la suprafață.

Enandros din Nikomedia, un nume despre care nimeni n-ar putea afirma cu certitudine că n-a auzit vreodată – poate cîndva la școală sau, de nu ne joacă memoria o festă, în cadrul emisiunii de popularizare a științei la televizor –, un nume cu rezonanță „antică“, iar „Leul și gazela“, un titlu al unei opere uitate... Al Treizeci și patruilea s-a născut, a trăit și a murit în timp ce mai trăia, a încercat să retrăiască o viață neterminată, a murit iarăși, a trăit postum, a murit o dată cu Imperiul Roman de Răsărit, a trecut prin sită, a reapărut în evul mediu timpuriu, s-a stins din nou. Istoriografia modernă – sceptică – este mereu în căutarea unor date materiale apte de a sprijini ipotezele științifice. Scribul l-a pescuit din pîntecele vulcanului pe un oarecare Enandros din Nikomedia, contemporan al împăratului roman Julianus Apostata, un istoric se va ocupa de personaj și, deoarece „la început a fost cuvîntul“, lucru de care nu se mai îndoiește nimeni, va apărea și un arheolog care să descopere un fragment apocrif din „Leul și gazela“ sau dintr-o altă operă și mai apocrifă, iar, pînă la urmă, n-ar fi exclus să se descifreze pe un mormînt și numele sfîntului blestemat, dovadă materială că acesta a existat cu adevărat. Și va începe o nouă existență a lui Enandros din Nikomedia, campion al cifrelor și al literelor, descoperitor al analizei matematice moderne, al teoriei relativității extinse sau a cine știe căror altor taine ale cunoașterii. *Ceea ce este sigur îl reprezintă faptul că personajul nostru se va întoarce exact în ipostaza de care în clipa respectivă vom avea nevoie. Noi sau cei de după noi. Și așa va fi. Amin.*

AL TREIZECI ȘI CINCILEA

(362-395)

– Metafaustus –

Despre nerăbdătoarea sete de glorie

Iată cum ereditatea apare la suprafață spre a-l ajuta pe scrib în demersul său. Al Treizeci și cincilea vine după un șir de eminenți savanți, fiind nepotul lui Eusebius din Nicaea și fiul lui Enandros din Nikomedia, dar și strănepotul lui Puer, acel neegalat cunoscător al tainelor pietrelor strălucitoare și al rocilor palide. Al Treizeci și doilea și-a câștigat autoritatea în domeniu și a făcut comerț cu obiectul cunoștințelor sale. Urmașii săi au cochetat cu mai-marii vremii, visînd, asemenea lui Eusebius, sau bucurîndu-se direct de apropierea demnitarilor. Al Treizeci și cincilea dorea și mai mult: el era îmbătat de licoarea amăgitoare a cunoașterii pure și voia ca toată lumea să-i recunoască primatul în înțelepciune. El pretindea ca savantul să nu mai fie doar un cunoscător, un arbitru și un spectator avizat, el cerea ca omul de știință să fie pus în mijlocul spotului de interes al tuturor. De ce eruditul să privească obosit lumea și nu ignoranțul să-l admire pe cel ce încearcă să știe atîtea? Al Treizeci și

cincilea a fost judecat aspru de oameni, însă orgoliul lui era să așeze la locul ei inteligența în raport cu ignoranța și ne este greu să ne raliem acuzelor ce planează asupra lui. Circumstanțele invocate de adversarii săi constau în modul ostentativ în care a încercat fiul lui Enandros din Nikomedia să-și impună teza și în faptul că nimeni nu a sesizat principialitatea demersului, ci doar setea de glorie a personajului. Faptele i-au fost socotite doar drept expresie a unei înfumurări fără margini, a unui dispreț funciar față de umilință – într-o vreme când tocmai umilința era virtutea ce se cerea cultivată –, a unei lipse totale de scrupule în realizarea țelului propus, un țel prea omenesc spre a fi de durată, se spunea, prea straniu spre a putea fi admis. Poate că dacă Al Treizeci și cincilea ar fi avut puțină răbdare, câteva sute de ani sau măcar câțiva lustri din efemera-i viață, poate că atunci și semenii ar fi avut mai multă înțelegere cu el.

Într-o vreme caracterizată prin înlocuirea sfinților păgâni cu martirii creștini, a zeilor cu sfinții, a (re)nașterii miracolelor și a cultului moaștelor, viața eroului se reflectă în disponibilitatea de acceptare a contemporanilor și în manierele timpului. Doar așa se poate explica mitul creat de acest personaj atestat, preluat imediat de nevoia de încadrare în noua percepție mistică, damnat, îngropat temporar de istorie și scos la lumină secole mai târziu cu capul în jos și rămânând pentru eternitate în această poziție. Primul exemplu cunoscut de scrib din seria mitului Faust pare, astfel, de la început un fals, întrucât pare absolut inutil să încerci să explici desenul celebru drept caricatură a unei variante ce pare infidelă. În anul 1981, răspunzând întrebărilor scribului, traducătorul în limba română a tragediei lui Goethe, Ștefan Augustin Doinaș, afirma chiar că Faust ar fi singurul mit european modern. Poetul român recunoaște, totuși, că nu l-a interesat subiectul decât în măsura în care era vorba de personajul lui Goethe și nu de preistoria acestuia. Deși scribul are convingerea că a găsit în Al Treizeci și cincilea pe strămoșul direct al lui Faust (fără a îndrăzni să-l numească primul, adică prototipul original), este evident că, pentru omul modern, *Faust* a pornit din Germania medievală, a „emigrat” în

Anglia și s-a întors de acolo pe continent (și deci și în Germania) sub forma unor spectacole de bîlci ale unor trupe de păpușari. Acesta este *Faust* de Marlowe, *Faust* de Goethe sau *Faust* de Thomas Mann. Al Treizeci și cincilea a fost strămoșul, caricatura „subdezvoltată“, „primitivă“, „protoistorică“.

Dar, în același timp, Al Treizeci și cincilea reprezintă și „filmul nedezvoltat“ al peliculei. În cazul lui, desenul poate fi echivalat cu ușurință, însă contrastele sînt „inverse“. De aceea, scribul îl va numi pe fiul lui Enandros din Nikomedia Metafaustus. Este eticheta care pare cea mai firească în grila atît de preconcepută a cunoștințelor civilizației noastre.

Pe vremea cînd a încercat să conserve un desen făcut în apă, ocupîndu-se de viața, opera și postumitatea lui Eusebius din Nicaea, scribul s-a agățat cu disperare de foarte puținele și foarte măruntele repere certe ale trecerii acelei „stafii“ prin lume, repere ale periplului Celui de Al Treizeci și treilea. Poate că bunul cititor își mai amintește că singura menționare certă a cuiva din lungul șir în legătură cu Eusebius îi aparține nepotului său. Tentativa scribului este fragilă: el încearcă să-l ateste pe bunic pe baza mărturiei nepotului, iar pe nepot îl numește „descendent“ folosind același argument! Dar, de data asta, scribul se bucură și de alte dovezi: Metafaustus nu face numai acea singură trimitere, el își pomenește străbunii pînă la a șaptea spiță, ține la mare cinste învățătura despre pietre a lui Puer – de la care preia și duce mai departe și tainele celebrelor sale cuarțuri –, se referă, nu fără mîndrie, la averea spirituală moștenită de la tată. Al Treizeci și cincilea a devenit, brusc, unul dintre favoriții scribului* și efectul acesta s-a declanșat în clipa cînd Metafaustus a venit cu genealogia lui și i-a făcut analistului dovada că nu a greșit, că personajele s-au tras cu adevărat unele dintr-altele după modelul pus pe hîrtie de umilul lor istoric. La ce recompensă mai mare putea să spere

* Deși scribul n-are voie să aibă sentimente, preferințe sau aversiuni. N-are voie, dar...

scribul? Și cum să nu-l iubească, după toate astea, pe cel ce i-a făcut această bucurie?

Al Treizeci și cincilea s-a născut în anul 362 după Christos, pe vremea scurtei și atât de promițătoarei domnii a împăratului Julianus. Tatăl său avea treizeci și trei de ani, iar Metafaustus va muri după alți treizeci și trei de ani. Cifra aceasta, raportată la evenimentele vieții, a mai fost pomenită nu o dată în această lungă scriere, însă fiul lui Enandros din Nikomedia îi va da o semnificație cu totul excepțională. El, „doctus“ în toate științele, se va considera și urmașul lui Pythagoras și Zamolxis – desăvârșirea acelor! – și, drept urmare, se va socoti cea mai mare autoritate și în mistica numerelor (pe care o va interpreta după voie, în virtutea renumelui său, și o va spori pînă la creșterea extremă a orizontului de așteptare al oamenilor în domeniu. Va fi cea mai însemnată moștenire pe care i-o va lăsa Celui de Al Treizeci și șaselea.) Nici vârsta fatidică a lui Christos n-o socotește străină de propriu-i destin. Nici anii adunați de Alexandru Macedon nu i se par decît anticiparea însăși a vieții lui. Cifra „33“ reprezintă totul, fiind curată de orice amănunt în plus.

Fiul lui Enandros din Nikomedia își pierde mama încă din prima tinerețe în condiții dramatice. Se pare că incidentul ar fi dus la pierzanie întreaga familie, cu excepția aceluia copil. Cum de a scăpat Metafaustus nu știm, însă, odată trecut cumplitul și misteriosul pericol, se poate spune că viața tînărului s-a desfășurat fără amenințări deosebite și, cine știe, dacă firea nu i-ar fi fost atât de pătimașă, poate că am fi avut în persoana Celui de Al Treizeci și cincilea modelul unui mare savant retras într-un loc singuratec sau mereu asaltat de mulțimea de admiratori. Dar, atunci, traiul i-ar fi curs liniar și scribului nu i-ar mai fi rămas decît să descrie opera și să analizeze impactul nimbului gloriei eruditului asupra contemporanilor și urmașilor. Nu s-a întîmplat să fie așa, deși acesta ar fi fost modelul invidiat cu nesaț de Metafaustus însuși.

Al Treizeci și cincilea s-a dovedit fără îndoială un copil minune. Precocitatea i-a ieșit la iveală încă pe vremea împăratului Valentinian I. Enandros retrăgîndu-se deja în lunga-i reme-

morare, băiatul a rămas în grija unor servitori credincioși. La trei ani, Metafaustus vorbea cursiv latina, aramaica, greaca, precum și câteva limbi orientale. Faptul devenise de notorietate și guvernatorul provinciei îi scrie lui Ambrosius Aurelius, viitorul Sfânt Ambrosius, despre calitățile cu totul ieșite din comun ale copilului. Tatăl lui Ambrosius era prefect al Galliei și, probabil datorită acestui fapt, Metafaustus ajunge în provinciile nordice unde, printre altele, este pus să traducă soliile diferitelor triburi. Efectul era într-adevăr extraordinar și se părea că nu există grai pe care pruncul să nu-l priceapă, reproducând dintr-o limbă într-alta, cursiv, discursuri întregi după o singură ascultare. Multora lucrul li se părea atât de incredibil încât cereau să mai fie de față un translator apt să controleze vorbele lui Metafaustus. După aceste verificări, faima copilului creștea și mai mult. Martori din preajma împăratului reproduc câteva asemenea scene și se relatează că Valentinian însuși ar fi poruncit ca micul geniu să fie pus la adăpost, întrucât luptele cu barbarii puteau primejdi viața neprețuitei nestemate a coroanei imperiului. Metafaustus își amintește cu nostalgie de acei ani, anii primei sale glorii, faimă neprovocată decât de efectele cunoștințelor ieșite din comun. Mai târziu, eruditului nu i se va părea niciodată suficientă atenția ce îi va fi acordată și va aduce ca argument al propriei sale importanțe trecerea de care se bucura la vârsta de trei-patru ani.

Deci, din ordin imperial, Metafaustus este trimis într-un loc ferit, unde sînt chemați și doi savanți, probabil recunoscuți în epocă, însă ignorați astăzi. Locul se numea Lilybaeum, iar cei doi mentori au fost Teofan din Sicilia și Aristide din Paf. Lilybaeum se afla pe coasta occidentală a Siciliei și fusese o cetate cartagineză strașnic fortificată. Din secolul al II-lea devenise colonie, dar își pierduse orice importanță culturală sau politică. Era un loc ascuns, dar sigur, unde se putea ajunge repede și de unde se putea pleca la fel de repede. Inexpugnabilitatea localității, vestită încă din timpul punilor, rămîne legendară. Teofan din Sicilia era un învățat creștin, însă arian, probabil un favorit de-al împărătesei, ea însăși ariană. Se pare

chiar că Teofan ar fi fost pîndit de anumite primejdii în urma unor intrigi de curte și, profitînd de copilul supradotat, protectoarea lui ar fi găsit prilejul de a-i pierde urma. Lilybaeum se transformase într-un fel de loc de exil. Celălalt mentor, Aristide din Paf, colegul și prietenul mai celebrului Themistios, fondatorul școlii de la Constantinopol și maestrul viitorului împărat Arcadius, i-ar fi fost lui Metafaustus un excelent ghid prin învățătura păgînă.

Al Treizeci și cincilea a rămas în Sicilia pînă la moartea lui Valentinian I, făcînd din vechea colonie, pentru ultima dată în antichitate, un topos despre care să se vorbească pînă departe. Pînă la vîrsta de treisprezece ani, cînd va părăsi, în sfîrșit, această „colivie de aur“, cum va denumi mai tîrziu locul copilăriei sale, Metafaustus s-a lovit de nevoia de cărți, de tot mai multe cărți, precum și de substanțe cu ajutorul cărora să-și realizeze experiențele. La nici zece ani, vorbea despre Lilybaeum ca despre o nouă Crotonă unde, în locul atleților, vor stăpîni savanții. Voința lui se dovedi atît de puternică încît reuși să fie numit, printr-un înscris imperial, în fruntea localității, avîndu-i drept locotenenți, în această calitate, pe cei doi mentori ai săi.

Orașul se constituise într-o ciudățenie seducătoare din toate punctele de vedere: pentru prima oară în amintirea istoriei, o colonie era condusă de un copil, dar acesta însuși merita să fie întîlnit datorită științei extraordinare pe care o posedea. Metafaustus devenise un fel de oracol unde veneau bărbați și femei din cele mai îndepărtate locuri spre a afla, cu o clipă mai devreme, ceea ce se va întîmpla. Însă, întrucît răspunsurile băiatului nu erau întotdeauna pe potriva orizontului de așteptare al autorităților, Teofan și Aristide fură sfătuiți să împiedice, pe cît posibil, asemenea consultații.*

* Interesant este că, încă de copil, Metafaustus își bate joc de oracole, de haruspicii, de ghicitori în vise. El îl preia pe Cicero, care se întrebă: „Oare presupunerile acelorași interpreți nu dovedesc mai degrabă imaginația lor decît forța și consensul naturii?“ În același mod se pronunță și Sfîntul Augustin, contemporanul lui Metafaustus.

Al Treizeci și cincilea pretindea că își baza răspunsurile pe relații științifice, pe astrologie și mantică, pe logică și pe „știința științelor“ (adică o corelație între toate cunoștințele omului).

Inițial, în „colivia de aur“ existase doar impedimentul lipsei unei biblioteci exhaustive. Cei doi mentori cerură încuviințarea de a traversa împreună cu discipolul lor Mediterana spre a putea folosi nenumăratele comori lexicografice ale Alexandriei. În loc de aceasta, poate spre a nu fi interpretată în alt fel călătoria arianului Teofan în nordul Africii, s-a dispus ca, de două ori pe an, să se aducă la Lilybaeum câte un transport masiv de lucrări, care erau mereu înlocuite și restituite. Această soluție, deși greoaie și incomodă – chiar riscantă, întrucât unul dintre transporturi s-a pierdut pe mare... –, a satisfăcut setea de informații a copilului minune.

Inițial, Al Treizeci și cincilea citea tot ce-i cădea în mână, nu lua niciodată notițe și reținea fiecare amănunt. Dar datele nu se așezau cumiți în cutiuțele memoriei, ele ieșeau la suprafață ori de câte ori li se simțea nevoia și se înșiruiău în cele mai neașteptate alcătuirii. Atunci a descoperit copilul cât de puține lucruri sînt noi și cât de incredibil se repetă toate.

Metafaustus, care de la vîrsta de cinci ani nu părăsise Lilybaeum, putea să descrie cu exactitate cetăți și provincii niciodată vizitate. „Aveam imaginea exhaustivă a unui orb“, va spune Al Treizeci și cincilea mai tîrziu, cînd va descoperi aieva numeroase dintre locurile pe unde a umblat multă vreme doar în imaginație. La zece ani copilul părea să știe tot, însă cunoștințele îi erau lipsite de culoare. Aceasta a fost prima decepție.

A doua a venit din orgoliu: deși era celebritatea de necontestat a cetății și a întregii Sicilii, omul care părea să cuprindă cu mintea întregul univers, era profund uimit cînd îi era dat să audă de la călătorii sosiți de aiurea că la Constantinopol, la Mediolanum sau la Roma viața își urma cursul trepidant, absolut indiferentă și ignorantă în ceea ce-l privea. Dintre sutele și sutele de mii de oameni ce mișunau prin imperiu, cei mai mulți habar n-aveau că exista undeva în sudul Italiei o colonie condusă de un copil și că acel copil era în stare să reproducă învățăturile cele mai diverse în limbile lor originale sau să facă experiențele cele mai ciudate și cele mai înspăimîntătoare. Faptul că și așa nimeni nu era în stare să-l urmărească în demersul

său nu-l deranja, dimpotrivă, el pretindea, însă, cu atât mai mult, ca lumea să-l admire și să-i recunoască superioritatea. Doar el știa să facă apropierile cele mai uimitoare, doar el avea acces la „știința științelor“.

Ceea ce-l întrista cel mai mult pe Metafaustus era că tineri ignoranți, „fără nici un merit personal“, se bucurau de admirația nu numai a femeilor proaste, dar și a unor bărbați în toată firea. Sosirea la Lilybaeum a unui soldat din garda alanilor a produs în regiune o mai mare emulație decât o vizită a celebrului filosof Themistios. Pînă și înțeleptul învățător al Celui de Al Treizeci și cincilea, Aristide, se arăta sedus de prezența necioplitului barbar. Rezultatul a fost un scandal în toată regula, gelozia copilului fiind atât de cumplită încît, prin poziția sa, a ordonat expulzarea militarului. Ceea ce a dus la mari îngrijorări din partea oficialităților locale. Noul împărat, Grațian, ridicase garda alanilor la rangul pretorienilor, ba mai mult, începuse să se și îmbrace la fel ca favoriții săi. Gestul lui Metafaustus putea fi interpretat drept o ofensă adusă însuși augustului.

Și, într-adevăr, nu peste multă vreme sosi un magistrat imperial cu sarcina de a cerceta cazul. Se pare că doar educația aleasă a fiului lui Valentinian I-a salvat pe tînărul erudit de la niște consecințe mult mai neplăcute. Grațian, crescut în stima artelor și științelor, deși foarte supărat, s-a mulțumit să-l revoce pe Metafaustus de la conducerea coloniei pe motiv că era... prea tînăr. Asta l-a descumpănit cu totul pe împricinat. Pe de o parte, afirma el – destul de imprudent –, însuși Grațian fusese ridicat de tatăl său la rang de august la vîrsta de numai opt ani, pe de altă parte, Metafaustus se săturase să fie admirat de fiecare dată în primul și în primul rînd datorită precocității sale și abia apoi pentru motivele reale ale aptitudinilor lui excepționale. Ba, mai mult, atât Teofan, cît și Aristide, cei doi mentori, îi aduceau mereu aminte că trebuie să-i respecte pe cei mai în vîrstă decât el, întrucît cunoștințele singure nu pot compensa întru totul experiența vieții. Învățătorii încercau să sădească în el dreapta măsură și umilința, însă băiatul era prea convins de

superioritatea sa chiar și asupra celor trimiși să-i îndrume pașii, încît nu mai era dispus să accepte un asemenea argument. Anii treceau mult prea încet pentru el și afișata superioritate a adulților îl enerva. „De ce, se întreba el și, cîteodată, în cumplitele-i accese de furie, o spunea și cu voce tare, de ce trebuie eu să mă ploconesc în fața unor adulți doar pentru că aceștia au avut noroc și n-au murit copii și nu trebuie să accepte, mai degrabă, bătrînii adevărata scară de valori, cîntărindu-se meritele brute și nu exterioarele circumstanțe aleatorii, cum ar fi, de pildă, etatea?” Era acesta un subiect asupra căruia nu putea ajunge niciodată la un numitor comun cu cei din jur.

Din acest motiv, și „minunile” săvîrșite de el în prezența nenumăraților curioși veniți să admire doar *copilul* teribil începură să-l irite. De exemplu, străinii soseau în număr mare la Lilybaeum nu spre a fi vindecați de un medic de excepție, ci pentru a fi văzuți de un prunc făcător de miracole, ceva în genul nenumăraților sfinți care tratau cu ajutorul moaștelor în anumite locuri unde se petrecuseră diferitele viziuni divine. Iar Metafaustus ce făcea? El folosea pentru vindecare efecte apotropaice utilizate încă de un strămoș uitat în istorie – Astronomul sau Al Unsprezecelea, după cum l-a numit scribul în lunga-i scriere –, metode la îndemîna celor ce cunoșteau științele și energiile elementelor. Astfel, Al Treizeci și cincilea a studiat atît scrierile acelui savant – despre care nici măcar el nu mai știa că i-a fost rudă directă –, dar și proprietățile pietrelor atît de formidabil și unic descrise de Puer, străbunicul său. O știință moartă se lăsa greu recucerită. Fragmente disparate se adunau anevoie într-un tot operativ. Piramida magică a lui Pythagora, preluată prin erudiția egipteană, labirinturile Astronomului și procedurile lui Zamolxis și ale lui Christos, precum și structurile rocilor atît de metodic analizate de Puer se structurau cu greu într-o relație cauză-efect. Și mai erau și atîtea alte surse livrești... Minunile provocate de Moise, de zeii Orientului, de primii regi... Totul trebuia reinventat. În laboratorul său, Metafaustus tortura animale, după ce le punea să poarte, o vreme, amulete misterioase. Martori oculari pretindeau că Al

Treizeci și cincilea celebra rituri orientale. Piramidele sub care obișnuia să-și petreacă zilnic anumite perioade de timp, podoabele misterioase de care nu se despărțea, cristalele de cuarț folosite pentru tratamente, schimbarea structurii și a proprietăților metalelor, toate făceau din acest alchimist anacronic un vrăjitor, însă, în același timp, contribuiau la sporirea aurei de mister, de supranatural a prezenței sale. Cei doi mentori asistau neputincioși la tribulațiile celui ce de mult nu le mai era discipol decât cu numele. Ei îl urmăreau dezorientați, mai ales după ce băiatul catadicsea să le dea explicații logice pentru fenomenele pe care le provoca. Ca să-l poată supraveghea, trebuiau, în primul rînd, să-l înțeleagă. Pentru aceasta erau obligați să facă ei pe ucenicii, să-l ajute în laborator, să-i caute anumite detalii în cărțile pe care le indica el.* Însă ritmul de lucru al copilului era năucitor, el aproape că nu mai dormea deloc și tot ceea ce întreprindea, fiecare raționament, se baza pe un șir lung de silogisme și apropieri ce nu puteau fi urmate de gîndirea supradotată – dar încă „normală” – a mentorilor. Așa că ei nu ajungeau decât – în cel mai bun caz – la frînturi de înțelegere, la unele insule „lucide”, fapt suficient totuși spre a-i convinge că Metafaustus mergea pe un drum real.

La moartea lui Valentinian I și, mai ales, după incidentul cu soldatul din garda alană, Teofan și Aristide îi cerură lui Grațian

* Odată citit un lucru, oricît de neînsemnat, Metafaustus nu-l mai uita niciodată. Însă, de la o vreme, copilul refuza să mai citească orice îi cădea în mîină sau orice i se indica. El își alegea de acum singur bibliografia, fiind conștient că omenirea a scris prea mult spre a mai putea fi parcurs totul într-o singură viață, chiar și de cel mai harnic cititor. Mentorii deveniseră un fel de secretari, chemați să conspiceze anumite lucrări, doar că tînărul erudit nu era prea mulțumit de munca lor, acuzîndu-i – de multe ori pe drept – că nu sînt în stare să sesizeze exact acele amănunte pentru care i-a pus la treabă.

Nu era bine să-l contrazici: aproape fără excepție, Metafaustus relua cartea și extrăgea detalii a căror semnificație era majoră în contextul studiat, însă neluate în seamă de cei doi „savanți cu experiență”.

să i se îngăduie elevului lor – și lor înșiși – să părăsească Sicilia și să se stabilească într-unul dintre celebrele centre tradiționale de cultură, în caz că nu le va fi permis să facă acele călătorii de inițiere atât de necesare unui filosof în formare. Metafaustus împlinise treisprezece ani, dar notorietatea sa nu era numai strict locală, ea pătrunsese și în cercurile din preajma augustului. Și, ceea ce era mai neplăcut, Grațian aprecia numai erudiția și memoria excepțională ale Celui de Al Treizeci și cincilea, pe când puterile sale magice îi inspirau teamă. Dar cel mai grav era că penetraseră pînă la urechile împăratului accesele de orgoliu ale acelui băiat ieșit din comun: astăzi e vorba doar despre un prunc, dar mâine poate că ambiția îi va cere nu numai să devină cel mai mare savant al tuturor timpurilor, al tuturor epocilor, ci și cel mai puternic om al universului. Imperiul zdruncinat de atîtea războaie fratricide năștea, pe bună dreptate, suspiciuni. Metafaustus devenise un pericol public pentru liniștea lumii.

Teama lui Grațian, care și el se schimbase între timp, avea temeii: mai multe tentative de a-l otrăvi pe micuțul vrăjitor s-au soldat cu eșecuri totale. Metafaustus era în stare să înghită și cele mai puternice toxine fără a suferi nici cele mai mărunte consecințe. Doar că, asemenea lui Mitridate al VII-lea, un rege al Pontului care a trăit cu o jumătate de mileniu mai devreme, Al Treizeci și cincilea își obișnuise de timpuriu organismul cu efectul otrăvurilor. Spre deosebire de suveranul prudent, Metafaustus n-a făcut experiențele sale decît din curiozitate științifică. Întîmplător, rezultatele i-au salvat viața.

Cel mai mirat dintre toți contemporanii, dacă ar fi aflat de tentativele eșuate ale atentatelor încercate asupra sa, ar fi fost Metafaustus însuși. El nu și-a pus niciodată problema unei funcții administrative. Chiar și demnitatea de la Lilybaeum n-a acceptat-o decît din orgoliu, întrucît mai credea că rangurile se obțin datorită unor merite cîștigate, iar el știa că este fără îndoială omul cel mai valoros din colonie. Să urci pe scara ierarhiei administrative sau militare era mult sub nivelul ambițiilor lui. Nici chiar divinitatea împăratului nu i se părea o ispită: în

cei doar treisprezece ani cîți i-au fost dați să trăiască pînă atunci, a apucat domniile lui Julianus, Iovian, Valentinian I, Valens, Grațian și acum, iată, a urcat și Valentinian II pe tron. Și asta într-o perioadă de relativă stabilitate și fără a-i mai socoti pe numeroșii uzurpatori răsăriți mereu asemenea ciupercilor după ploaie. Ierarhia statului i se părea copilului paralelă cu propria-i scară de valori și, drept urmare, nu-l interesa absolut deloc. Dar cine să-l creadă? Doar cineva apt de a gîndi ca el. Or, asemenea contemporani erau prea puțini, iar părerea lor nu conta în domeniu. Și în nici un caz în ochii lui Grațianus.

Solicitările lui Teofan și ale lui Aristide de a li se permite a-și scoate elevul din Sicilia se repetau tot mai insistent, așa că împăratul trebuia să ia o decizie, mai ales după ce eșuaseră cele cîteva atentate. Pînă la urmă, lucrurile s-au rezolvat într-un cu totul alt mod decît speraseră cei doi profesori: mereu mai înfricoșat de faima lui Metafaustus și aflat sub influența rapoartelor exagerate în legătură cu acest subiect, Grațianus intenționează să-l acuze pe tînărul învățat de vrăjitorie, reînviind pentru aceasta cumplitele procese dezlănțuite la ordinul tatălui său cu doar puțini ani în urmă. Dacă imperiul și, în primul rînd, Roman-au fost din nou scenele unor simulacre de justiție urmate de torturi și execuții sumare, aceasta s-a datorat doar faptului că subiectul principal al acestor înscenări, Al Treizeci și cincilea, a dispărut pur și simplu.

Dar iată ce povestește legenda: băiatul – care nu împlinise încă nici paisprezece ani –, neavînd habar despre insistențele celor doi tutori ai săi de a putea părăsi Lilybaeum, preocupat doar de experiențele sale și de marea tristețe că lumea nu-l aprecia după cuviință doar fiindcă era încă minor, iar prejudecata cere întotdeauna un savant bătrîn și neapărat cu barbă, ar fi făcut acel pact straniu cu Diavolul, pact ce stă la baza mitului clasic. Da, dar Metafaustus nu dorește, asemenea modelului medieval, să-și ofere faima în schimbul unui trup tînăr, ci, dimpotrivă, Al Treizeci și cincilea își vinde tocmai sănătatea și junețea pentru o glorie pe care nu are răbdare s-o aștepte să vină pe traseele ei naturale. Ceea ce l-ar fi dus la luarea

cumplitei decizii ar fi fost un titlu neoficial primit de la împărat, titlu ce-l numea „Copilul cel mai învățat al întregii lumi civilizate“. Asta i se păru lui Metafaustus prea de tot: toată știința și toate rezultatele nebănuite ale inteligenței lui erau reduse la performanțele unui simplu prunc! Când lumea i se adresa conform noii titulaturi recomandate de august, băiatul simțea în ea doar batjocură. Orgoliul său nu mai putea suporta insulta.

Cum împăratul reitera atmosfera proceselor de vrăjitorie intentate de niște magistrați setoși de sânge omenesc în timpul domniei tatălui său, terenul era pregătit și populația era dispusă să creadă orice. Procesele de sub Valentinian avuseseră în ochii poporului și un efect de satisfacție, întrucât fuseseră implicați foarte mulți nobili și avuți, exceptați pînă atunci de asemenea neplăceri. Plebea se simțise răzbunată. Pe de altă parte, imperiul mișuna de făcători de minuni, de sfinți tocmai trecuți în lumea cerurilor – ale căror moaște deveniseră pioase obiecte de comerț –, faptele mirifice ale martirilor se opuneau blestemățiilor unor elemente ale răului, unor vrăjitori puternici, demni vrăjmași ai celor ce-i vor răpune. Isprăvile eroilor sînt cu atît mai mărețe cu cît forțele ce li s-au împotrivit au reprezentat, la rîndul lor, primejdiile cele mai cumplite.

Terenul era pregătit: poporul trăia într-o lume plină de eroi și de damnați, într-o lume unde minunile se succedau la tot pasul și, în fiecare ungher al imperiului, un pact cu Diavolul făcea parte din realitatea cotidiană.

În fapt, Aristide din Paf povestește într-o epistolă către celebrul său consătean Themistios că tînărul său discipol ar fi fost într-o cumplită primejdie de mai multă vreme, invidia proștilor, însă și frica puternicilor făcînd din el ținta numeroaselor atentate. Lui Aristide îi era frică. El se dovedise îngrijorat cu temei, nu mult după aceea pierind el însuși. Într-o asemenea încercare, Teofan din Sicilia, omul care se simțise cel mai în siguranță la Lilybaeum, deoarece se găsea la cîteva zeci de mile de satul unde a văzut pentru prima oară lumina soarelui, era îngrijorat și el. Însă tonul scrisorii lui Aristide este cel al unei fiare hăituite: el se teme pentru viața elevului, dar este înspăimîntat

și fiindcă își simte propria-i moarte. Într-o zi, cu puțin timp înainte de a scrie epistola, Metafaustus fusese surprins în vreme ce încerca efectul magic al cristalelor sale asupra unui țap. Doi soldați pătrunseseră în odaia de studiu a băiatului și-l loviseră pe la spate cu săbiile. Norocul lui Aristide fusese că el se aflase într-un colț întunecat al sălii, ascuns după un maldăr de cărți și instrumente de măsură, iar atacatorii, grăbiți să-și termine cât mai repede misiunea infamă, au izbit din plin și au fugit. A urmat o scenă, povestește martorul ocular, pe cât de incredibilă, pe atât de cumplită: săbiile ucigașilor l-au atins pe Metafaustus în timp ce se afla aplecat cu piatra sa asupra animalului de experiență și se prăbușise peste țap. Mîna continua să-i strîngă în pumn cristalul de cuarț, dar acum atingea și blana lighioanei. Înlemnit de spaimă, Aristide nu îndrăznea să se miște. Din corpul animalului părea să se transmită prin pumnul închis al băiatului – deci prin piatra aflată acolo – un mănunchi de raze, iar în încăpere se făcuse îngrozitor de cald. Învățatul avea impresia că totul, cărți, obiecte și ființe, va lua foc din clipă în clipă. O lumină puternică invadase întreg spațiul. Privind mai atent, văzu copitele și coarnele țapului mărindu-se și animalul porni să semene tot mai mult cu Diavolul, așa cum era descris de către autorii vremii. După o perioadă nesfârșit de lungă, atmosfera începu să se răcească și Metafaustus se ridică de deasupra animalului peste care se prăbușise. Aristide înlemni, căzînd, dacă se poate spune așa, din spaimă în spaimă. Nu era Al Treizeci și cincilea cel ce-și revenise la viață: în locul lui se îndreptă de spate un bărbat în vîrstă, cu o barbă lungă și cu pielea puternic ridată. Doar din ochi îl trăda melancolia, întreruptă din cînd în cînd, la intervale aproape regulate, de sclipiri de furie. Erau ochii lui Metafaustus. După ce personajul părăsi odaia, Aristide cercetă țapul. Acesta era inert, însă de pe chipul mortăciunii răzbătea un rînjete diabolic, „inuman“. Aici se oprește relatarea din epistola lui Aristide către Themistios.

Fragmentul acesta, de-l considerăm drept „versiune originală“, nu este ieșit din comun decît prin faptul că tînărul și-a „supt“ – cu ajutorul pietrei cu care a fost surprins întîmplător în

mîna – viața din trupul altei ființe. Sigur, mai colorează tabloul și recuzita: laboratorul unde se petrece acțiunea, căldura teribilă însoțind „transferul de viață”, lumina puternică, impresia martorului că țapul s-ar fi transformat temporar în însuși Diavolul, ulterior redevenind un leș obișnuit de animal (de ignorăm rînjetul acela diabolic și „inuman”. Inuman la un animal?!)

Întîmplarea a hotărît în locul augustului. Aristide știa că acela ce a poruncit uciderea lui Metafaustus nu se va mulțumi cu simple atentate nereușite, mai ales acum, cînd dovada vrăjitoriei era evidentă. Apoi Aristide este omorît, iar Teofan și Al Treizeci și cincilea părăsesc Lilybaeum. Localnicii relatează despre plecarea unui Teofan albit cu desăvîrșire peste noapte și a unui alt savant bătrîn, ce-l însoțea. „Copilul cel mai învățat al întregii lumi civilizate” dispăruse pentru totdeauna.

Într-o altă scriere, același Aristide din Paf ar fi apucat să dea mai multe amănunte despre scena al cărei unic martor ocular fusese. Manuscrisul nu s-a păstrat, dar este citat de Mihail din Tarent, noutatea constînd într-un schimb de replici neconsemnat în epistola către Themistios. Rezumatul dialogului ar fi următorul: muribundul căzut peste țap ar fi regretat că a ajuns zadarnic la cele mai înalte culmi ale cunoașterii umane, nimeni neluînd în seamă succesele unui copil. Țapul i-ar fi oferit un nou trup viu și posibilitatea de a-și impune învățătura, cerînd în schimb viața băiatului de după viață. Al Treizeci și cincilea ar fi acceptat tîrgul, punînd, însă, condiția ca să revină la existență în postura unui personaj credibil pentru nemăsurata-i învățatură. Țapul ar fi replicat că, bătrîn fiind, n-ar putea să se mai aștepte decît la un număr limitat de ani. Băiatului nu i-ar fi displicut ideea. Atunci țapul i-ar fi oferit patru luștri, timp cît îi va fi servitor necondiționat, iar Metafaustus să dobîndească onorurile științifice cele mai mari. „Douăzeci de ani? s-ar fi mirat tînărul. Douăzeci de ani reprezintă o infinitate!” Și astfel s-a făcut tîrgul între Diavol și Al Treizeci și cincilea, un tîrg cu totul invers decît cel încheiat între Mefistofeles și Faust(us) din Knittlingen sau Faust(us), tipograful din Mainz.

Copilul Al Treizeci și cincilea a dispărut pentru vecie. Savantul bărbos, perla strălucitoare a timpului său, moșneagul voinic însoțit tot timpul de un alt moșneag, cărunt complet acela, precum și de un servitor cu încălțări ciudate, asemănătoare unor copite și rînjind fără de încetare, savantul acela bărbos îi va lua locul.

Continuitatea biografiei este salvată de același orgoliu colossal care i-a furat și adolescența și tinerețea personajului. Nepuținând comunica normal cu semenii, întrucît nu exista muritor apt de a-i pricepe adîncimea ideilor, Metafaustus va deveni unul dintre cei mai afurisiți pișicheri ai istoriei culturii. Dar, de multe ori, sarcasmul nu i se va putea deosebi de sensul real al cuvintelor. De pildă, venerabilul erudit va pretinde că are vîrsta de... cincisprezece ani neîmpliniți sau că s-a născut pe vremea împăratului Julianus, ceea ce nu venea decît să „confirme” acea „aberație”. Al Treizeci și cincilea nu-și va schimba nici numele și va încerca să continue aceeași viață, deși nimeni nu putea crede că era vorba despre unul și același om.

Asemenea scamatorilor din spectacolele pe care le urmărea cu nesaț ori de cîte ori i se ivea prilejul, făcînd chiar călătorii obositoare spre a nu-l pierde pe vreun performer al genului, și lui Metafaustus îi plăcea să dovedească mereu că orice lucru, oricît ar părea de neverosimil, este posibil, în cazul că el îl dorește într-un anume fel. Dar, în curînd, pînă și la reprezentațiile scamatorilor nu mai asistă cu încîntare, vanitatea obligîndu-l să nu rămînă un simplu privitor, ci să-și facă și numerele proprii, uimindu-i pe toți cei de față prin demonstrațiile-i de excepție. Metafaustus a fost vrăjitorul timpului, însă nimeni nu s-a gîndit vreodată să-l implice pentru aceasta în vreun proces.

Diavolul, pe care nu-l vom numi încă nici Mefistofeles, nici Lucifer, nici Satana, ci doar Țapul, așa cum i se spunea servitorului savantului de către contemporani, Diavolul nu s-a purtat cinstit cu partenerul său de afacere: el a promis că timp de douăzeci de ani va sluji ca un sclav supus voința muritorului Metafaustus, însă, în realitate, el l-a făcut pe Al Treizeci și cincilea robul celui mai neiertător orgoliu. Iar orgoliul și va-

nitatea – se știe – nu sînt decît expresiile superlative ale dracului însuși...

Începînd de prin anul 376 după Christos, pe vremea auguștilor Valens, Grațian și Valentinian II, reprezentanții de atunci ai pămîntenilor la supremația simultană a imperiului, trei personaje stranii încep să colinde lumea: un savant bărbos și înspăimîntător, cu puteri nemăsurabile (Metafaustus), un secretar bătrîn și alb ca neaua (Teofan) și un servitor cu încălțări asemănătoare unor copite (Țapul)*.

Copilul Metafaustus obișnuia să se distreze vorbind în citate. Cînd se contrazicea flagrant și i se atrăgea atenția, deconspira sursele citatelor și, autorii fiind mereu deasupra oricărui comentariu, nimeni nu mai discuta acele inadvertențe. Printre scriitorii din care se inspira cel mai des era Junius Mauricus, unul dintre ultimii adepți ai lui Lucian din Samosata, cunoscut în epocă pentru aciditatea dialogurilor sale în legătură cu locurile sfinte ale Romei și ale Greciei.

Al Treizeci și cincilea, scăpînd din „colivia de aur“, va dori să vadă cu ochii ceea ce cunoștea doar din cărți și se va grăbi să cutreiere țintele ironiilor lui Junius Mauricus. De data asta, însă, el, Metafaustus, omul cărților, va depăși livrescul și va „interpreta“ batjocurile citite. La Thesalonik, de pildă, erau la mare cinste moaștele unui sfînt, Grigore, moaște făcătoare de minuni și vindecătoare de boli. Cei trei, savantul, secretarul și Țapul, au adăstat o vreme în preajma grotei unde erau păstrate osemintele și Metafaustus trebui să asiste cum numeroși suferinzi plecau într-adevăr pe picioarele lor de la locul de pelerinaj. Savantul bărbos cercetă compoziția solului, a rocilor, a apei ce curgea în apropiere, descoperi anumite emanații ce se degajau din peșteră datorită unor zăcăminte aflate acolo, i se păru chiar că intuiește motivul real al vindecărilor în aerul inspirat, în pietrele pipăite la intrarea în grotă și în convingerea generală că

* Dracul luase înfățișarea animalului din care-și supsese copilul viața și al cărui leș a rămas inert în laboratorul din Lilybaeum.

elementele locale (moaștele sfântului...) sînt într-adevăr în stare de a tămădui. Din punctul de vedere al curiozității sale științifice, Metafaustus părea satisfăcut, dar în ceea ce privește propriul orgoliu, acesta suferea îngrozitor: cum? niște simple oase roase de vreme ale unui nefericit, de care rîdea și Junius Mauricus, să fieenerate mai mult decît prezența la fața locului a însuși celui mai mare dintre toți erudiții timpului? Nimeni nu părea interesat de explicațiile logice ale Celui de Al Treizeci și cincilea, toată lumea fiind doar grăbită să ajungă în fundul grotei pentru a atinge moaștele și a se vindeca. Vanitatea lui Metafaustus era adînc jignită și simplele ironii, oricît de tăioase, nu-l mai ajutau cu nimic, mai ales după ce oamenii au început să se supere și, pârîndu-li-se vorbele bărbosului pline de sacrilegii, l-au luat și la bătaie. Atunci Metafaustus l-a pus pe Țap să prăbușească o stîncă peste gura peșterii, iar din crăpăturile rămase ieșeau din fundul lumii șiruri interminabile de șobolani. Moaștele Sfîntului Grigore de lîngă Thesalonik au dispărut pentru vecie, numeroși vindecați au recidivat în boală, iar spectacolul nesfîrșit al lighioanelor ce apăreau tot timpul la suprafață din măruntaiele pămîntului au reprezentat alte „semne cerești“. Locul de pelerinaj a fost abandonat.

Nu mult diferit s-au desfășurat evenimentele în legătură cu moaștele Sfîntului Aurelian din Roma. Un oarecare Aurelius sau Aurelianus ar fi fost aruncat la fiare în timpul persecuțiilor creștine din vremea lui Nero. Acum, cu peste un sfert de mileniu mai tîrziu, oasele personajului ar fi fost scoase la iveală cu ocazia unor săpături edilitare și ar fi fost recunoscute datorită faptului că, în locul unde au fost găsite, ele erau astfel aranjate încît alcătuiau literele „S“ și „AURE“, ceea ce nu putea reprezenta decît Sfîntul *Aurelian*... Spre deosebire de multe alte moaște, acestea nu vindecau boli, ci ajutau femeile sterpe să nască. Amintindu-și de isprava de la Thesalonik, Metafaustus reluă trucul cu șobolanii, făcîndu-le, de data asta, pe niște femei să zămislească asemenea animale oribile. Urmarea a fost că lăcașul unde erau păstrate moaștele Sfîntului Aurelian a fost devastat de o mulțime furioasă și făcut una cu pămîntul.

De la locurile unde femeile sterpe își așteptau darul facerii și pînă la moaștele unor sfinte drumul a fost firesc. Și astfel ajunge Metafaustus și la moaștele Sfintei Margareta, o martiră creștină de pe vremea împăratului Dioclețian, o fecioară care ar fi preferat închisoarea decît să-și abjure credința și ar fi rămas fermă și atunci cînd prefectul Olybrius, îndrăgostit de ea, ar fi încercat s-o salveze. Ea l-a respins și pe potentat și l-a respins chiar și pe diavol, cînd ar fi vrut și acesta s-o convingă, înainte de a fi decapitată. Metafaustus îi cere Țapului să reușească minunea ce nici măcar dracului nu i-a reușit pînă atunci. Sfînta Margareta îi apare în vis și savantul bărbos și trecut de a doua tinerețe (după chip) se îndrăgostește de ea. Apariția însăși pare să fie cucerită de insistențele Celui de Al Treizeci și cincilea, însă ori de cîte ori bărbatul vrea s-o îmbrățișeze, visul se termină și fiul lui Enandros din Nikomedia se trezește. „Margarita“ înseamnă perlă. Trezindu-se, Metafaustus strînge cîte o perlă în pumn. Atunci îl apucă accese de furie, calcă perla în picioare, o dăruiește unor femei ușoare pentru cîteva minute de plăcere (nesimțindu-se nici astfel răzbunat), o aruncă la porci. Dintre toate poruncile date Țapului, aceasta este singura care nu poate fi dusă pînă la sfîrșit.

Vanitos peste măsură, Metafaustus nu știe cum să mai înjosească perlele. „Se poate afirma că nu există om la care vanitatea să nu fie prezentă, fie doar și sub o formă mai puțin pronunțată. Și dat fiind faptul că nu te poți impune dacă îți afișezi ostentativ vanitatea, de cele mai multe ori aceasta se camuflează, luînd diferite înfățișări. Poți fi vanitos și sub masca unei anumite modestii. Un om poate fi atît de vanitos încît să nu-i pese de felul în care-l judecă ceilalți, sau, tocmai în virtutea atitudinii sale, să-i captiveze și să caute să-i folosească avid în profitul său“ (Adler)*.

* Alfred Adler, „Cunoașterea omului“, Ed. Științifică, București, 1991, pag. 149.

Cît timp și-a „camuflat vanitatea“, Metafaustus a scăpat cu simple scărmaneli, ca la grotă Sfîntului Grigore de lîngă Thesalonik. Dar el nu putea să mimeze multă vreme pe modestul. Pînă la urmă tot răbufnea și strica în cîteva minute totul.

La Roma va face atîta tapaj în legătură cu superioritatea sa nemăsurată asupra tuturor ființelor inteligente, va vorbi atîta despre exclusivitatea sa în „știința științelor“, încît va deranja și cele mai selecte cercuri și, pînă la urmă, i se va intenta un proces de omor. O prostituată fusese găsită moartă și asupra ei s-a aflat una dintre de acum cunoscutele perle ale Celui de Al Treizeci și cincilea. În aceeași încăpere fusese ucis și un tînăr nobil ce-și petrecuse noaptea cu tîrfa. Acuzat de dublă crimă, asupra lui Metafaustus plana condamnarea la moarte. Procesul s-a transformat într-un eveniment monden și inculpatul părea ființa cea mai fericită de importanța mare ce i se acorda. În sfîrșit, toată Roma era preocupată de soarta lui. Metafaustus a prelungit cît a putut procesul și a ținut niște discursuri în care deplîngea faptul că un criminal oarecare este un subiect mai arzător pentru Roma decît prezența celei mai strălucite minți zămislite vreodată de omenire. Nu încerca nici cîtuși de puțin să se disculpe de dubla crimă și nici nu se va ști vreodată dacă el a fost cu adevărat asasinul. După ce i-a tot dăscălit pe romani, jignindu-i mereu mai mult, înainte de a se da sentința cele două victime au apărut vii și nevătămate în fața judecătorilor. Procesul părea să-și fi pierdut obiectul! Însă lui Metafaustus i se păru că, în felul acesta, nici discursurile lui nu mai au greutate. Așa că, după alte cîteva minute, cei doi s-au apucat fiecare de inimă și s-au prăbușit morți la pămînt. Se crease un caz fără precedent: inculpatul nu putea fi condamnat întrucît victimele muriseră de față cu toată lumea, inclusiv de față cu judecătorii, fără ca împricinatul să se fi apropiat măcar de ele. Dar acuzatul nu putea fi nici disculpat, victimele se aflau la îndemîină și el nu făcuse nici un efort de a dovedi că nu le-ar fi omorît de prima oară. (Ulterior, Metafaustus îi explică lui Teofan că prostituata și tînărul nobil fuseseră uciși de prea

multă vreme pentru ca să-și mai poată face efectul deplin cristalele lui. „N-ai văzut ce palizi au fost nenorociții, când au mai revenit la viață pentru câteva minute?“) Soluția dată de judecători a fost că Metafaustus trebuia să părăsească pentru vecie Roma.

– Pentru vecie?! rîse condamnatul. Ce-i aia „pentru vecie“?

Se spune că, aflînd de sentința dată în procesul lui Metafaustus, Grațian, furios că acuzatul ar fi scăpat teafăr, i-ar fi demis pe judecători. Ceea ce lasă de înțeles că metamorfoza „Copilului celui mai învățat al întregii lumi civilizate“ în savantul cu barbă n-a rămas o taină pentru toți contemporanii.

Dar, între timp, cei trei, Al Treizeci și cincilea, Teofan și Țapul, au continuat să cutreiere imperiul și să lase în urmă nenumărate fapte incredibile. De pildă, în nord, poate în acel neatestat „deșert al Bohemiei“ pe care-l va aminti Shakespeare, „deșert“ bîntuit de lei, Metafaustus va aduna orașe întregi la demonstrațiile sale de inteligență. El va răspunde gratuit la orice întrebare i se va pune, va efectua experiențe ciudate, făcînd să explodeze stîncile, va descoperi apă în locurile „cele mai aride de pe Terra“ („deșertul Bohemiei“!?) și va îmblînzi animalele sălbatice prin simplă privire. Lei (?) și lupi i se vor gudura la picioare și uneori va cutreiera drumurile întovărășit de asemenea fiare.

Într-un sat va participa la o nuntă, dar mireasa i se va părea reîncarnarea Margaretei și va încerca s-o seducă. Tînăra avea același păr, același surîs trist, aceiași ochi. Avansurile oaspetelui bărbos fiind prea fără de perdea și fata rezistîndu-i, nuntașii îl vor ataca. Deoarece se aflau la masă, Metafaustus a început să înghită, pe lîngă mîncare și băutură, și țărani ce se apropiau cu gânduri agresive de el. Pînă la urmă, se povestea, ar fi înghițit întregul sat. Apoi, într-un acces de furie, disperat că în învălmășeală a înghițit-o și pe cea pe care o considerase reîncarnarea Margaretei, va distruge localitatea din temelii.

Cam tot în perioada aceea se pare că grupul celor trei s-ar fi completat cu un personaj ce tot apare și dispare în odiseea

Celor O Sută: Țipor. Nu se știe de unde s-a ivit iarăși evreul, însă următoarele năzdrăvăniile ale lui Metafaustus s-au petrecut și în tovărășia sa.

A doua noutate a peregrinărilor prin lume ale grupului o va constitui vehiculul cu care se vor deplasa în continuare: nu era nici car, nici alt atelaj tras de cai sau de vreun animal oarecare. Obiectul, de forma unei căruțe și rulînd pe roți, se deplasa prin propria-i forță, mișcat de o energie necunoscută pînă atunci. Descrierea aceluia vehicul apare de mai multe ori în legendă, fără ca sîmburele de adevăr să mai poată fi reconstituit. Oricum, o dată cu noul mijloc de transport, cei patru se deplasau extraordinar de repede și performanțele ubicuității lui Metafaustus își găsesc astfel o ipoteză ceva mai rațională, chiar dacă tot inexplicabilă.

Acum traseul urmat primește o finalitate: savantul și-a vîrît în cap că a sosit momentul de a realiza un „marș universal al științei”. Temerile lui Grațianus începeau să se adeverească: Al Treizeci și cincilea cerea ca ierarhiile administrative să fie înlocuite cu ierarhii bazate pe dovezile cunoașterii. Metafaustus pretindea să fie salutat ca un om superior, considerat ca atare, chiar dacă, în cazul lui, aceasta nu incumba nici un fel de altă supunere. Prin localitățile pe unde trecea, înlocuia conducătorii găsiți cu oamenii cei mai culți. Cînd se lovea de rezistență, trecea la represalii. Reforma plănuită era totală: pînă și sistemul monetar i se părea învechit, el înlocuindu-l cu „dreptul natural al celui mai inteligent și celui mai cult de a primi necondiționat tot ceea ce dorea de la cei aflați mai prejos”. Rangul, astfel stabilit, era marcat cu un număr de perle pe care fiecare om (cetățean roman sau barbar) îl purta la vedere pe piept. Cel mai inteligent și mai cult avea puteri totale asupra celui ce etala cu o perlă mai puțin pe straie. Cînd i s-au adus la cunoștință fapte nedemne săvîrșite de protejații săi, Metafaustus ar fi replicat:

„Știința nu este totuna cu morala. Știința poate fi și rea. Dar, pe măsură ce toți oamenii vor deveni niște erudiți, micile nelegiuri își vor pierde conținutul. Nimeni nu va mai fura sau nu va mai ucide pentru un obiect oarecare, întrucît belșugul de

produse va descuraja drept iraționale asemenea tentative. Poate că se vor săvârși altfel de crime. Nu știu. Dar eruditul este omul viitorului și noi trebuie să luptăm pentru viitor!”

„Indiferent ce ne va aduce acel viitor?” l-au întrebat.

„Indiferent!” a fost răspunsul. „Viitorul reprezintă știința, iar știința reprezintă gloria!”

Prima „capitală” a „marșului universal al științei” Metafaustus a stabilit-o la Lugdunum, în Gallia, actualul Lyon. Fosta Copia Claudia Augusta, înfrumusețată de Traian, era într-adevăr o capitală. Ea palpita ca o inimă a nordului și faptul că Metafaustus a reușit să devină ciudățenia de necontestat a regiunii îi conferea o notorietate mai mare chiar decât un Lilybaeum într-o margine pierdută a imperiului. La Lugdunum îl biruise Septimius Sever pe Albinus, aici se vor înfrunta în curînd mai-marii contemporani ai lumii. Deocamdată, însă, Al Treizeci și cincilea, pornind de la etimologia numelui cetății*, a ridicat craniile la rang de emblemă a orașului și a propriei sale nobleți: scăfîrlia reprezintă fortăreața minții, spunea Al Treizeci și cincilea, dar oasele erau degrabă asimilate cu isteria moaștelor și simbolul a fost repede acceptat.

Metafaustus vorbea iarăși despre „știința științelor” și înțelegea prin aceasta o disciplină aptă de a reuni cunoștințe din toate domeniile, de a face legăturile cele mai neașteptate și de a folosi întotdeauna explicații provenind din exclusivitatea direcțiilor spiritului. „Numai cel aflat în stare de a reuni adevăruri ce nu par compatibile este gata de a pătrunde taina (adevărului)” va scrie el pe steagul cetății.

Viața la Lugdunum se desfășura într-un amestec mult mai eterogen de națiuni, în comparație cu închistatele obiceiuri din Italia. Populații provenind din istorii foarte diferite acceptau mai ușor minunile savantului. Acela încerca să le legitimeze și, drept urmare, pretindea ca locuitorii orașului să se supună criteriilor lui de apreciere. El îl înlocui cu de la sine putere pe guvernator, un soldat de carieră, și numi consilieri aleși prin

* Lugdunum = Movila corbilor

concurs. Testul consta într-o verificare la care trebuiau să răspundă toți bărbații majori. Este ciudat că nimeni nu l-a deranjat aproape trei ani pe Metafaustus în reformele-i adânci, că nu a sosit nici o armată de la „centru“, că nu s-a semnalat nici o tentativă de a fi alungat sau executat.

În afara ierarhiilor administrative, Metafaustus era obligat să se îngrijească totuși și de apărarea ținutului, mai ales că limesurile erau tot mai des atacate de niște populații ce soseau fără încetare, de parcă marginile necunoscute ale lumii ar fi generat fără oprire noi și noi seminții. Deși repulsia Celui de Al Treizeci și cincilea față de soldați era cunoscută, el invidiindu-i pentru succesele facile (native, deci nedobândite prin muncă – ceea ce nu era întotdeauna adevărat), i-a împărțit pe bărbați în mai multe legiuni și le-a fixat ofițerii după niște performanțe atletice, folosind modelul lui Pythagora de la Crotona și al lui Zamolxis din Dacia. În timpul rămas liber de la îndatoririle militare sau civice, bărbații erau chemați să studieze mai multe ore zilnic la școală sau la bibliotecă. Chiar și cei ce nu știau citi erau îndrumați într-acolo, considerînd savantul că momentele de reverie între cărți nu pot decît să ducă la o adîncire a gîndurilor. Cei mai dotați dintre toți erau invitați să asiste la experiențele „doctorului în toate științele“, unii putînd chiar să-l ajute în laborator. O dată la trei luni se organizau examene și, în centrul orașului, la forumul lui Traian, cei mai meritoși erau răsplătiți cu noi perle, ceea ce-i ridica în ierarhia generală.

Dar și alte recompense îi așteptau pe cei mai buni discipoli ai savantului. Acesta realizase în retortele sale o licoare pe care n-o oferea decît cu mare zgîrcenie și doar la ocazii deosebite. Era un afrodisiac puternic dăruit drept premiu, afrodisiac ce, odată consumat de către femei, îi prilejuiau fericitului lui aducător ore de neuitat, mai ales după ce era și el pregătit cu puterea cristalelor lui Metafaustus. (O dată, se spune, i s-ar fi furat vrăjitorului o cantitate din elixirul său. Cei ce au vrut să profite de efectele licorii asupra unor femei au fost pur și simplu sfișiați de acestea deoarece n-au avut parte și de pregătirea complementară...)

Cei doi-trei ani petrecuți de aiuritul savant la Lyon li s-au părut mai târziu locuitorilor un vis urât. Obligațiile la care au fost supuși, disciplina rigidă, grozăvia puterilor fără de margini ale lui Metafaustus și, în special, ușa întredeschisă înspre știință, fără ca să fi intrat cu adevărat vreun novice peste prag, i-au făcut pe oameni să perceapă o boare înspăimântătoare, pe care, în subconștient, o resimțeau mereu ca pe o amenințare directă.

E greu de spus de ce au părăsit Metafaustus, Țipor, Teofan și Țapul orașul Lugdunum. Teofan avusese rolul unui fel de administrator general, Țipor se distra studiind obiceiuri și locuri, plecând de multe ori adânc în teritoriile hiperboreene, revenind cu blănuri scumpe, cu chihlimbar și nestemate. Țapul era ocupat fără răgaz, trebuind să facă față ritmului cumplit de lucru al stăpînului său. Al Treizeci și cincilea, avînd orgoliul satisfăcut, se ocupa efectiv de cercetări științifice, ceea ce nu-l mulțumea prea mult pe servitor. De aceea, Diavolul avea grijă ca, din cînd în cînd, să mai treacă prin Gallia cineva, în drum spre Britannia, de pildă, cineva care să nu fi auzit pînă atunci de „revoluția științifică“ a lui Metafaustus și nici măcar de Metafaustus însuși. Atunci savantul se înfură și mai trîntea cîte o ispravă spre a-l băga în sperieți pe străin și a-l face să ducă pe cît de departe posibil cele trăite.

Într-o scrisoare de-a lui Teofan se spune că Metafaustus ar fi plecat în Britannia întrucît a ajuns la concluzia că „revoluția științifică mondială“ trebuia făcută sistematic, pornind de la un capăt la celălalt al lumii. În documentele oficiale ale vremii, însă, se vorbește de faptul că „ticălosul“ s-ar fi dus să se întâlnească pe furiș cu Maximus, un compatriot și tovarăș de arme al lui Theodosius, numit acesta, între timp, succesor al lui Grațianus.

„Britannia este o regiune fertilă în tirani“ pare să provină de atunci. Într-adevăr, Maximus a uzurpat tronul și a domnit o vreme peste mai multe provincii. În 383, Maximus l-a ajuns pe Grațian din urmă și l-a ucis la... Lugdunum. Aceasta ne-o povestește istoria.

Întrebarea este, însă, cum de a venit Grațianus tocmai atunci la Lugdunum, când Metafaustus abia părăsise de o vreme cetatea? Probabil că totuși Al Treizeci și cincilea n-a plecat de bunăvoie... Pe de altă parte, Teofan vorbește despre necesitatea unei „cuceriri sistematice“ a lumii din partea științei. De parcă de la Lugdunum încercarea n-ar fi fost eficientă dintr-un anumit motiv. Să nu fi fost Țapul suficient de puternic pentru a opri singur legiunile împăratului legitim și să fi fost nevoie de ajutorul uzurpatorului?

Legenda povestește că din Britannia ar fi sosit cu Maximus 30 000 de soldați și 100 000 de plebei. Era o armată considerabilă aceasta. Însă oastea n-a venit singură: luptătorilor li se promisese drept răsplată pentru vitejia și devotamentul lor... câte o fecioară. Pe continent ar fi debarcat o armată de tinere fete: erau în număr de 71 000, dintre care 11 000 nobile, conduse toate de Sfânta Ursula. Această expediție năstrușnică, atestată documentar, se potrivește teribil cu procedeele puse la cale de Al Treizeci și cincilea. Numai că fecioarele greșesc drumul, acostează într-o altă parte și, pînă la urmă, după un scurt calvar, sînt surprinse de huni și ucise pînă la una. [Femeile rămîn fecioare, la fel ca și Sfînta Margareta, ca și mireasa pe care Metafaustus a încercat s-o seducă în drumul său spre Gallia, la fel ca atîtea altele din legenda savantului damnat. S-a sugerat (Willert) că partea aceasta ar ține de influența creștinismului timpuriu în povestirile ce ne-au rămas. Scribul crede că, mai degrabă, obsesia fecioarelor din legenda lui Metafaustus reprezintă un subiect ce ar trebui studiat în sine.] Dar ciudățenia nu se termină aici: Teofan, arianul, va deveni și el... fecioară! După ce Theodosiu îl învinge pe Maximus pe Sava și-l ucide lîngă Aquileia, arianismul este definitiv zdrobit. Pînă și Valentinian II și mama lui, Iustina, arieni convinși, trec la credința niceană. În aceste condiții, situația lui Teofan devine cît se poate de dificilă. Ca să-l salveze, Metafaustus îl transformă... într-o fecioară. Bătrînul secretar îl va însoți și pe mai departe pe Al Treizeci și cincilea, deși rolurile se vor fi inversat cu totul: inițial, fiul lui Enandros a fost un copil și Teofan un bărbat între

două vârste, acum Al Treizeci și cincilea apare în postura unui om mai degrabă bătrîn, iar celălalt într-un trup adolescentin.

Deși... întreaga-i vreme încearcă să-l confirme. Contemporanul său, Sfîntul Augustin, spune: „Cea care este fecioară la trup, dar nu și în minte, tot nu va primi recompensă în viața de apoi!“ Parcă ar fi grăit însuși Metafaustus...

Încă o dată: cultul acesta al fecioarei va fi caracteristic poveștii lui Metafaustus și, indiferent dacă a fost sau nu influențat și de dogma creștină, el provine din nostalgia față de Margareta, cea care n-a putut fi niciodată cucerită. Al Treizeci și cincilea impune, nu întâmplător, moda aproape terorizantă a „perlei romane“, o perlă sintetică din bucățele rotunde din alabastru tratat cu ceară și cu esență de perle. (A nu se uita: „Margarita“ = „perlă“!) Respectivei bijuterii, ce a cucerit brusc întreaga piață a imperiului, i s-au căutat tot felul de origini, mai ales religioase, însă cel ce a obținut monopolul explicit asupra comerțului cu acest produs a fost evreul Țipor... împuternicit de către împăratul creștin Theodosiu!

O dată cu domnia lui Theodosiu cel Mare are loc și ultima perioadă a activității lui Metafaustus. Este ciudat cum tocmai sub acest august iubitor de știință și artă, Al Treizeci și cincilea pare să renunțe la utopia „revoluției științifice mondiale“ și la desăvîrșirea „științei științelor“. Ambițiile lui par să fie acum altele. Și manifestările i se schimbă. Dintre cei patru, cunoscuți a fi cutreierat mereu împreună lumea, nu rămîn decît doi: Teofan se retrage la o mînăstire... de maici, Țipor este preocupat de comerțul lui cu *perle romane*. Metafaustus nu mai e întovărășit decît de Țap.

Theodosiu a folosit împotriva rivalilor săi o cavalerie formată din huni, alani și goți. Barbarii erau acum cei ce luptau în folosul supremației unuia sau altuia dintre împărații romani. Bătrînul savant – de nici treizeci de ani, cum îi plăcea să se alinte – se distra pe seama calităților native ale acelor „semisălbatici“. Folosind în continuare vehiculul său năzdrăvan, el gonea în fața trupelor călări și studia galopul cailor. Apoi își

utiliza observațiile și-i învăța pe oșteni cum să folosească în modul cel mai economic cu putință mișcările animalelor. Theodosiu nu putea fi decât mulțumit de munca acestui antrenor neașteptat. Doar că inițiativele lui Metafaustus nu se terminau aici: el selecționează câțiva tineri semianalfabeți și-i învață fragmente din tainele sale. Vorbind mereu doar în limbile barbarilor, instructorii romani nu puteau să-l urmărească. În curînd, deveni evident pentru toată lumea că protejații cărturarului erau mai apți pentru comandă decât ofițerii numiți de eșaloanele superioare. Era și acesta un fel de răzbunare de mult pritică: frumoșii ofițeri – pe care deja copilul Metafaustus nu-i putuse suferi niciodată – erau rînd pe rînd înlocuiți de „sălbaticii eruditului”. Al Treizeci și cincilea se simțea din nou răzbuțat, iar în istoria romană a apărut o forță nouă: cavaleria barbară a lui Theodosiu cel Mare.

O altă influență nebănuită a avut-o personajul nostru și în rescrierea istoriei. Theodosiu a întocmit o listă de „dușmani ai națiunii”, unde era condamnată memoria unor figuri ale trecutului ce au conturbat grav pacea patriei. Printre aceștia, împăratul i-a anatemizat pe Marius, pe Sylla sau pe Cinna. Într-adevăr, luptele dintre ei au costat mai multe vieți de cetățeni decât numeroasele războaie cu dușmanii de afară. Dar Metafaustus a demonstrat în scrieri succesive că și în timpul imperiului au existat asemenea „dușmani ai națiunii”. A trebuit să intervină episcopul Ambrosie spre a limita lista tot mai lungă propusă de Al Treizeci și cincilea. Acesta a luat împărații pe rînd, după ce a terminat cu primii regi și cu eroii Republicii. Datele furnizate de afurisitul savant erau atât de precise, încît era greu de presupus că ar fi fost și exacte. Și, totuși, Metafaustus știa pînă la unul cîți oameni a ucis Augustus, cîți Caligula, cîți Claudiu. Nero a mai fost condamnat de urmașii imediați. Și alți împărați au fost renegați curînd după înlăturarea lor. În măsura în care se mai puteau verifica – măcar prin sondaj – datele propuse de Metafaustus, totul se adevăra. Doar că, lista constituindu-se cronologic, exista riscul de a se submina întreaga Instituție Imperială,

după ce au fost acuzați cu fapte concrete capii Republicii. Nu se mai găsea autoritate neatacată de Metafaustus. Listele sale compromiteau orice simțămînt al mîndriei naționale, dar și orice ierarhie. Erorile erau excluse. Din nou și din nou, verificările s-au confirmat în întregime. Circulînd printre cetățeni, aceștia puneau – pe bună dreptate – sub semnul întrebării tot ceea ce au crezut pînă atunci despre strămoșii lor, însă și despre starea contemporană a lucrurilor. Listele lui Metafaustus îndemneau la anarhie. Ele au fost interzise prin ordin imperial.

Cum de a acceptat Metafaustus această interdicție? Primind ceva în schimb. Acest ceva l-a reprezentat relația sa cu Ambrosie.

Legăturile dintre cele două personaje sînt stranii încă din pornire. Ambrosius Aurelius a fost considerat un sfînt. Metafaustus un damnat. Ambrosius a fost divinizat de popor; datorită aplanării pline de tact a conflictelor dintre ortodocși și arieni, mulțimea l-a urcat pe scaunul episcopal de la Mediolanum. Evenimentului însuși i s-au conferit circumstanțe divine. Asta după ce omul fusese pînă atunci guvernator al provinciilor Liguria și Aemilia și dăduse dovadă de toleranță. Dar Sfîntul Ambrosie a fost și un cărturar, el a scris mult, era considerat somitatea necontestată a epocii. De unde o nouă inadvertență: cum a putut vanitatea lui Metafaustus să suporte faima supremă a altei persoane?

Se pare că relațiile dintre ei au fost pe măsura renumelui lor. Metafaustus și Ambrosius ar fi făcut și între ei un tîrg: primul va fi socotit omul cel mai inteligent al epocii, al doilea își va păstra prerogativele puterii oficiale, acelea de prelat și de sfătuitor al împăraților. Țapul, asistînd la această convenție, rînjea: renumele și amintirea Celui de Al Treizeci și cincilea se vor cocli imediat ce se vor termina cei douăzeci de ani ai înțelegerii inițiale dintre Metafaustus și drac. Un strat de rugină și o cultură de ciuperci vor altera nimbul reputației damnatului și din toată grandoarea unei minți extraordinare nu va mai rămîne decît legenda pactului dintre omul vanitos și diavol. (Cît de diferită va fi motivația în mitul medieval! Și cît de schimbat va fi sensul

întregii povești...) Mai mult, chiar sfântul va prelua o parte din lucrările lui Metafaustus, de pildă acel tratat ciudat, „*De virginitate*“, una dintre cărțile de morală atribuite lui Ambrosie, însă conținând în mod limpede ciudatele obsesii ale adoratorului Margaretei. Totuși, încercînd să străpungem damnarea uitării, vom observa că Ambrosius însuși îl numește pe Metafaustus „doctor universalis“. Copilul de la Lilybaeum învinsese: cea mai înaltă autoritate a spiritului îl recunoaște drept unicul specialist în viață în visata „știință a științelor“.

Noile delicii ale orgoliului nesătul al lui Metafaustus se manifestau acum altfel, el preluînd sarcini ingrate și ducîndu-le la îndeplinire în felul său: cumplitul moșneag făcea armatele să se rătăcească, le puneă să se războiască pline de energie împotriva arborilor pădurii, a stîncilor golașe sau a țînțarilor mlaștinilor. Totuși, cîteodată, Al Treizeci și cincilea aplană primejdii reale, cum a fost conflictul izbucnit între Valentinian II și Arbogastes, amînînd moartea celui din urmă. Metafaustus era în stare să exacerbeze ambițiile unor oameni, să-i ridice la ranguri neașteptate și să-i facă să recadă la starea lor inițială, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, ștergînd pur și simplu din memoria contemporanilor cele întîmplate. Din memoria contemporanilor, însă nu și din memoria nefericitului însuși, care suferea apoi pînă la moarte pentru un titlu sau o realizare ignorată de toată lumea. Acei oameni erau socotiți nebuni, în cazul că nu reușeau să-și ascundă suferința. Acest joc, într-adevăr diabolic, Metafaustus l-ar fi practicat cu nenumărați tineri nobili, care, la vîrsta lor nerăbdătoare, erau gata să dea orice numai să ajungă la o funcție înaltă, de pildă, la cea de guvernator al unei provincii. Al Treizeci și cincilea le satisfăcea dorința, dar îi prevenea că le face acest cadou doar pentru douăzeci și patru de ore. După acel răstimp, nimeni în afară de subiectul experimentului nu-și mai aducea aminte nimic. Uneori, tinerii, profund afectați, se sinucideau, alteori înnebuneau, pretinzînd în continuare a fi ceva ce nimeni nu recunoștea și, în fine, alții păstrau întîmplarea ca pe o rană greu cicatrizabilă. Se pare că și doi uzurpatori au fost „ridicați“ la

demnitatea supremă de perfidia lui Metafaustus. Împotriva unuia dintre ei, Theodosiu ar fi adunat o armată de mai multe zeci de mii de soldați. (Ceea ce denotă că respectivul împărat n-ar fi fost „numit“ de către Metafaustus doar pentru douăzeci și patru de ore...) Oastea lui Theodosiu s-ar fi strâns la Oescus, pe malul drept al Danubiului, ar fi pornit înspre Pannonia și s-ar fi oprit... nemaștiind, brusc, împotriva cui trebuie să lupte. Amnezia incredibilă a unei întregi comunități de oameni i-a fost comunicată împăratului, care și el a trebuit să recunoască în mod public amănuntul că... nu-și amintea scopul expediției. Incidentul, cu totul straniu și fără echivalent în istoria cunoscută, este atestat de mai mulți analiști ca una dintre ciudățeniile lumii: un suveran ce adună o oaste importantă, o oaste ce pornește într-un marș forțat și un deznodământ brusc întrucât toată lumea, inclusiv împăratul, a uitat mobilul și țelul războiului plănuit! Când întâmplarea s-a repetat identic pentru a doua oară, Ambrosius, devenit sfetnicul lui Theodosiu, își sfătuiește augustul să îndrepte legiunile spre fruntarii, pretextând o expediție de pedepsire a unor triburi barbare care ar fi năvălit în provinciile nordice. Versiunea dregătorului a fost acceptată de împărat și de istorie.

După ce Theodosiu l-a învins pe Maximus, coîmpăratul Valentinian II și mama sa (și totodată mama lui Grațian, cel nu de mult ucis de același Maximus) devin un fel de ostatici de lux ai lui Theodosiu – care, pentru ultima oară, avea să domnească singur peste întreg Imperiul Roman. Valentinian II, crescut în credința ariană, trece cu un nesfârșit exces de zel la învățătura niceană. El ajunge să postească în timpul petrecerilor, să refuze să vadă o femeie dacă era foarte frumoasă, își apără fecioria și moare la nici douăzeci de ani, sugrumat în mod misterios la reședința lui din Viena. Atentatul n-a mai avut nici un rost: împăratul și așa se pregătea să se retragă într-o sihăstrie cât mai ascunsă de lume. Dar, se pare, Metafaustus a fost cel ce s-a jucat și cu Valentinian II: el l-a făcut să treacă la cele mai aberante penitențe, transformându-l într-un sfânt ce, prin faptele

sale, friza caraghioslicul. Metafaustus îi oferea toate ispitele posibile și-l făcea să renunțe public la ele. Al Treizeci și cincilea se răzbuna din nou: bietul adolescent avea toate puterile lumești, însă blestematul savant îi dovedea că nu dispune de forța de a-și folosi potențele. Nefericitul august nu era inițiat în „știința științelor“, el nu era în stare să se folosească de conotațiile dintre faptele disparate. Metafaustus voia să demonstreze că nici măcar un împărat nu reprezintă nimic, dacă nu are mintea suficient de formată pentru a ști ce să întreprindă cu energiile ce-i stau la îndemână. Probabil că de aceea a și fost ucis Valentinian: tânărul coîmpărat devenise o caricatură ce știrbea însăși imaginea augustă – el nu se abținea doar din sfințenie, el nu mai era în stare de nimic, nici măcar de cele mai elementare acțiuni.

Însă Al Treizeci și cincilea era inepuizabil. El se grăbea oriunde se întâmpla ceva. Theodosiu, socotind că a sosit, în sfârșit, momentul luptei cu Arbogastes și cu retorul Eugeniu – ridicat de același Arbogastes la rang de împărat –, dar fiindu-i frică să nu adune iarăși o armată care, odată pornită, să uite cu cine trebuie să se înfrunte, căută un oracol de unde să afle cum ar trebui să procedeze. Cum nu mai erau active lăcașele de la Delphi sau de la Dodona, se interesă la Sfântul Ioan din Lycopolis.

Analiștii povestesc despre un eunuc trimis de august în această solie. Și ce ar fi putut să spună istoricii? Emisarul este mai puțin decît un simplu figurant... Lycopolis – Orașul Lupilor – se afla în Egipt și își trăgea prosperitatea din comerțul cu Regatul Senaar, despre care azi nu prea mai știm mare lucru. Dar solul n-ar fi venit din nord, pe Mediterana, ci tocmai din acel misterios și azi uitat Regat Senaar...

Ioan din Lycopolis era un sihastru ce trăia total izolat într-un schit cu o singură mică deschizătură, asemenea unei ferestruici. Pe acolo i se dădea o dată pe săptămână puțină mîncare – în restul timpului, sfântul postind –, ocazie cu care anahoretul se milostivea și le răspundea cîtorva dintre nenumărații credincioși adunați în jurul izolatului lui refugiu. Erau atît de mulți acești oameni ce așteptau cîteodată în cîmp deschis ani înde-

lungați pînă să primească un răspuns, încît solul împăratului n-avea nici o șansă să-și ducă misiunea la îndeplinire într-un timp util.

O a doua atracție de la Lycopolis o constituia o fîntînă ce înlătura fecioria. Solul lui Theodosiu ar fi fost chiar o fecioară („eunucul“ fiind doar o metaforă?), venită la fîntînă și pentru a-i pune întrebări sfîntului din partea împăratului. Sihastrul i-ar fi răspuns de la început ciudatului emisar și, imediat după ce i-a vorbit Ioan, fecioara s-a transformat într-un bătrîn bărbos. Oricum, răspunsul a fost cel așteptat de august.

Metafaustus ar fi fost amestecat și în noaptea nedecisă a bătăliei dintre Theodosiu, pe de o parte, și Eugeniu și Arbogastes, pe de alta. Bătălia, desfășurată în apropierea Alpilor Iulieni, se părea că va da cîștig de cauză uzurpatorilor. Theodosiu ar fi albit în răgazul aceluia ultim răstimp ce i se mai oferea o dată cu venirea întunericului. Întregul război i se păruse de la început lipsit de sorți de izbîndă: de aceea ezitase doi ani, de aceea insistase să aibă o confirmare divină pentru a se angaja în luptă – o confirmare pe care se așteptase s-o obțină mult mai tîrziu –, de aceea refuzase să-i ia cu el pe cei doi fii ce-i vor moșteni tronul. Îl vor mai moșteni?

În acea lungă noapte de insomnie, în cortul împăratului au intrat și Metafaustus și Țapul. Al Treizeci și cincilea i-a oferit augustului victoria în schimbul recunoașterii universale a supremației sale intelectuale. Împăratul creștin a ezitat. Atunci Metafaustus a mărturisit că el însuși nu mai are nici un an de trăit și că tîrgul se referă doar la acel timp neînsemnat. Theodosiu era profund credincios, el nu putea accepta o asemenea înțelegere diavolească. În disperare de cauză, l-a chemat pe cel mai înțelept consilier al său, pe Sfîntul Ambrosie. Autoritatea acestuia era imensă, mai ales de cînd stipulase (și impusese!) că ierarhia lumească nu se suprapune asupra celei bisericești. Theodosiu era grav rănit, iar o dată cu el și cu înfrîngerea ce se prefigura, era amenințată pentru multă vreme și lucrarea statului creștin. Dar această salvare nu putea veni în nici un caz

de la Diavol. Țapul însuși se opunea târgului propus de stăpînul său vremelnic. Soluția veni de la un scriitor aflat la sfat, Lucifer din Cagliari: pactul să se încheie, însă explicația să fie modificată într-o variantă favorabilă. Drept urmare, s-a găsit soluția ca în noaptea aceea lui Theodosiu să i se arate Sfinții Ioan și Filip; Gibbon numește evenimentul drept primul caz de „cavalierism apostolic”. A doua zi, o furtună puternică se iscă din senin, avera întoarse șansele bătăliei în favoarea lui Theodosiu, iar Ambrosie compară izbînda cu victoriile miraculoase ale lui Moise și Iosua.

Pactul fusese semnat, dar biruința i se păru prea scumpă sfîntului: Lucifer din Cagliari moare în timpul bătăliei, Grigore din Eliberis, un alt martor al tainicei întîlniri, dispare pentru totdeauna, fără a mai fi văzut vreodată, Theodosiu însuși se prăpădește după doar patru luni, la exact o zi după ce-l încoronează pe fiul său, deja augustul Honorius, cu însemnele Imperiului Roman de Apus. Totul se desfășura ca după un scenariu prestabilit. La termenul fixat se stinge și Metafaustus, iar Ambrosie, care parcă și-a mai îngăduit doar să supravegheze respectarea angajamentelor, se prăpădește în curînd și el. Martori oculari nu mai erau: istoria putea învinge după propria-i logică. (Doar că despre rana lui Theodosiu, dobîndită în prima zi a bătăliei, nu se mai știe nimic, la fel ca și despre cristalul cu care l-a tratat în misterioasa noapte Metafaustus, la fel ca și despre originea apropiatei morți a augustului. Istoria își are regulile ei...)

Zosimus, istoricul și adversarul lui Theodosiu, îl critică pe acesta sever pentru multele-i păcate: pentru luxul nepotrivit aurei de sfînt ce-i va fi conferită împăratului, pentru risipa-i deșăntată, pentru manierele-i efeminate, pentru părăsirea armurii și a *pilum*-ului de către soldații tot mai leneși. Dar multe dintre păcatele augustului se datorau lui Metafaustus: acesta a avut întotdeauna grijă ca admirația față de oștenii inculți să scadă și a săvîrșit tot ce i-a trecut prin minte spre a le terfeli prestigiul. La multe defilări îi făcea pe cîte unii să cadă de pe cai sau să se

împleticească în sulițe. Nu exista o satisfacție mai mare pentru Al Treizeci și cincilea decît un asemenea spectacol ratat!

Dar bucuriile sale erau acum nesfîrșite, mai ales de cînd știa că zilele îi sînt numărate și trăia într-o adevărată beție a răutăților. O mare mulțumire îi producea distrugerea monumentelor păgîne. În Roma n-a înlăturat din Senat decît altarul Victoriei, reșezat acolo de către Julianus. În provincii, în schimb, distrugerile erau masive și de nerecuperat. Metafaustus îl ajută pe Marcellus în cruciada lui împotriva fastuoaselor temple din Siria, pe episcopul Alexandriei, Teofil, acel fanatic care a adus mai multe prejudicii civilizației decît cei mai nebuni împărați, la distrugerea templului lui Serapis, a bibliotecii din Alexandria (pentru a cîta oară?) și ar fi fost în stare să-l pună să dărîme și marile piramide ale faraonilor, dacă ar mai fi avut răgazul necesar. (Posibilitățile fizice nu-i lipseau...) Metafaustus îi ațîța pe fanatici, le scotea la iveală mari lăcașuri păgîne, îi pune la munci teribile spre a le dărîma și, de multe ori, peste noapte, blestematele construcții se iveau iarăși în forma lor inițială. Urmau slujbe de afurisire, noi eforturi, noi dărîmări și iarăși noi reapariții ale monumentelor...

Metafaustus se distra: el vorbea despre expiere în sensul în care Saul din Tars (Paul), după Freud, ar fi raționat astfel: „Pentru că l-am ucis pe Dumnezeu Tatăl sîntem noi atît de nefericiți. (...) Am fost ispășiți de toate păcatele, de vreme ce unul dintre noi și-a jertfit viața ca să fim iertați.“ Metafaustus parafraza: „Am distrus semnele păgîne, sîntem ispășiți de minciunile lor, mai ales că unii dintre noi s-au prăpădit în numeroasele accidente petrecute în timpul demolărilor.“

Țipor, care nu credea în raționamentul lui Paul, nu credea nici în faptele lui Metafaustus, acceptate de Teofil și ai lui. Chiar dacă era singurul care sesiza batjocura, Țipor n-o gusta.

– Asemenea silogisme nu se integrează în „știința științelor“, îl dojenea pe „doctorul universal“.

– Eu nu fac decît să te răzbun și pe tine!

– Pe mine în nici un caz! Eu nu pot nega ceea ce nu există!

Cei doi se înțelegeau tot mai puțin.

– Ce negi tu?

– Ceea ce nu există nu există.

Cîteodată temple și statui păgîne dărîmate erau reconsiderate și li se dovedea valoarea creștină, casa în care locuise cutare sfînt, o colonadă sub care a fost martirizat un altul sau un loc unde s-a săvîrșit o anumită minune. Atunci îi apuca panica pe pîngăritori și se trecea neîntîrziat la reclădirea a ceea ce abia a fost demolat, doar că pietrele nu mai voiau să stea unele peste altele și ceea ce se făcea ziua, noaptea se rostogolea în praf... Mulțimile puse în mișcare de zelul orb al lui Marcellus sau al lui Teofil, pentru a nu-i numi din nou decît pe cei mai harnici, se manifestau de multe ori în alte părți decît în cele dorite de inițiatori și erau distruse ziduri neutre, rămînînd în picioare exact ceea ce era păgîn.

Singurul care a reușit să mai domolească furia demolărilor a fost Symachus, acest conducător necontestat al aristocrației păgîne, prefect al Romei, consul și *princeps senatus*, militant pe față pentru repunerea în drepturi a vechilor însemne. El a salvat ceea ce mai putea fi salvat și a făcut să fie cruțată, în special, Roma. Metafaustus l-a urît, l-a pus de mai multe ori pe jar în alarme false, l-a făcut să se scoale noaptea din pat din pricina unor incendii ce n-au avut loc și a reușit să-l incite să salveze și numeroase monumente noi. Cu Țipor, revenit din veșnica lui hoinăreală, vrăjitorul a procedat la fel. Evreul s-a supărat și a plecat iar.

După festivitățile de la Mediolanum, cînd Honorius este ridicat la rangul de împărat al Imperiului Roman de Apus, murind a doua zi Theodosiu, Metafaustus știe că și-a apropiat și el sorocul plății celor douăzeci de ani de satisfacții nelimitate. Al Treizeci și cincilea atinge culmea gloriei unui muritor, i se recunosc toate meritele științifice, este denumit cel mai înțelept dintre toți oamenii ce au trăit vreodată pe acest pămînt, stăpînul lumii acesteia și chiar și Sfîntul Ambrosie i se adresează cu cel mai înalt respect. Se inventează titluri speciale în onoarea lui, „știința științelor“ devine proprietatea sa aproape

divină, oricum, exclusivă, iar în toamna lui 395 i se oferă un triumf, singurul cunoscut în istorie pentru o izbîndă neavînd nimic comun cu vreo victorie militară. Metafaustus pretinde că tocmai a împlinit treizeci și trei de ani, contemporanii consideră vorbele lui drept o metaforă, parada militară – după multă vreme – se desfășoară fără incidente. Pe o tribună specială, alături de savantul sărbătorit, se află Țapul, o călugăriță tînără și Țipor. Acesta din urmă se desparte de Metafaustus, nesuportînd un banc făcut de Al Treizeci și cincilea la adresa Dumnezeului său. Drept pedeapsă, se spune, Metafaustus l-ar fi osîndit să rătăcească veșnic prin lume. (Episod apocrif, întrucît scribul l-a întîlnit și pînă acum pe Țipor bîntuind prin timpuri și spații...) Dar Al Treizeci și cincilea nu-l blestemă numai pe evreu, el își pregătește ultimele farse: pe tînărul împărat Honorius, primul suveran al pentru vecie divizatului Imperiu Roman, îl va damna să nu se atingă de vreo femeie și, deci, de a nu avea copii. Într-adevăr, augustul se va căsători cu fiica mai mare a celebrului și omnipotentului său dregător Stilicho, Maria, însă aceasta moare zece ani mai tîrziu fecioară. Honorius se va căsători atunci cu cea de a doua fiică a demnitarului, Thermantia, care va împărtăși și ea soarta surorii ei. Pe tot ce va pune mîna Honorius se va dovedi fără rod. Incapabil de a governa, îl va ridica la rangul de august pe Constantin III, dar și noul împărat va muri încă în anul numirii, astfel încît țara va fi condusă de dregători și în primul rînd de socrul împăratului, Stilicho. Pînă la urmă, și acest general destoinic va fi înlăturat în mod brutal și infamant, după ce a apărut imperiul mulți, foarte mulți ani. Tot ceea ce ținea de satisfacțiile orgoliului era plasat departe de Honorius. Honorius își găsea liniștea în hrănitul zilnic al găinilor...

Însă nu toată lumea putea fi redusă la incapacitatea notorie a împăratului. Stilicho se va bucura de succese. Dar Metafaustus îl face să împartă, la moartea lui Theodosiu, întregul patrimoniu în două părți perfect egale celor doi moștenitori imperiali și bietul demnitar va fi obligat să numere toate săbiile, toate bijuteriile, toate vasele, toate hainele, toate mobilele,

toate cărțile, pînă și toate proviziile, spre a le putea divide exact în două. Era o muncă de Cenușăreasă și, ca totul să pară și mai inutil, acolo unde obiectele erau impare, se trecea la etalonări complicate, iar cînd se ajungea, în sfîrșit, la soluții acceptabile, mai ieșea la iveală încă o pereche a ultimului obiect. Pentru această împărțire migăloasă și fără precedent se spune că Stilicho ar fi pierdut patru ani...

Ușile întredeschise de Metafaustus oferă soluții tentante pentru o istorie a omenirii ce nu de puține ori se poate cu greu explica în mod logic. Cît din viața lumii să nu fi fost decît imaginația vrăjii unui magician?

Țapul s-a ținut de cuvînt: după cei patru luștri conveniți, memoria omenirii a uitat pe nesimțite faima celui mai învățat om al tuturor timpurilor. Numele său a fost șters din cărți, locurile respective fiind acoperite cu un alt scris, titlurile i-au dispărut pînă și ca formulare, grandioasa defilare a triumfului său, consemnată de contemporani, a fost trecută sub tăcere de urmași, nefiind socotită drept posibilă. Metafaustus nici n-ar fi fost.

Nu se cunoaște modul cum a murit și este ciudat cum o legendă atît de generoasă în posibilități epice nu oferă și una sau mai multe variante pe măsură ale unei încheieri colosale. Nici pactul semnat cu sînge nu există încă, nici dialogurile între Metafaustus și Diavol. Totul era *in nuce* și imaginația și talentul vor completa ideea. Modificînd-o. Cei douăzeci de ani – care nici ei nu par să fi fost exact douăzeci – au trecut și eroul a dispărut. Și superba idee a „științei științelor“ își pierde cuceririle și cade în uitare.

În locul personajului nostru, se va naște în evul mediu, în Germania, un alt Faustus, cel ce-i va inspira pe marii creatori ai altor lumi. Varianta inițială a uneia dintre „primele legende creștine“, legenda despre Metafaustus, își consumă propriul ei blestem: acela de a fi uitată pentru totdeauna, de a „nici nu fi existat“.

AL TREIZECI ȘI ȘASELEA

(369-410)

– Primus –

*Despre prima fațetă a cifrei trei:
gîndacul pythagoreian de bucătărie*

Dacă scribul ar cuteza să pătrundă în misterele cifrelor și, ucenicind la un pythagoreian, ar urma aventura graiului numerelor – despre care se spune că ar fi o limbă vibrînd în sclipiri perceptibile doar zeilor –, atunci, nîcînd ca în cazul Celui de Al Treizeci și șaselea, nu i se va mai ivi prilejul de a găsi, aparent, atîtea sensuri. De la început, ispita se dovedește plină de capcane, de parcă pe ușa aceea ar scrie încă de la intrare: „De nu te pricepi, mai bine nu intra!“ Căci deja din prima clipă a relatării vieții fiului lui Metafaustus, cramponîndu-ne de numere, de fața lor exterioară, ne vom lovi de un amănunt greu de surmontat: personajul nostru s-a născut atunci cînd Al Treizeci și cincilea n-avea mai mult de șapte ani. Ținîndu-ne strîns de cifre: la cîți ani trebuia să-l fi conceput tatăl pe fiu? „De nu te pricepi la cifre, evită subiectul...“

Există o limită în cunoașterea oamenilor practic insurmontabilă: unele borne nu pot fi depășite decît după nenumărați ani

de efort îndreptat doar înspre ele; această perioadă roade din răstimpul vieții cugetătorului; câte asemenea etape îi mai sînt îngăduite într-un singur trai? Iar celelalte borne, fără de care atingerea celei dintîi nu reprezintă nimic, rămîn la fel de departe sau – uneori – și mai departe decît la începutul căutării. Dezlegînd un mister, faci abstracție de celelalte și, chiar admitînd că l-ai cuprinde în exclusivitate, pierzînd relația cu alte mistere ce învăluie la fel de strîns obiectul cercetării, nu te-ai apropiat mai cu nimic de înțelegerea lui. Oricît de priceput ar fi scribul în mistica numerelor – dar, din păcate, nu se descurcă prea bine nici aici... –, el nu va putea da o explicație cît de cît mulțumitoare despre viața Celui de Al Treizeci și șaselea, chiar de coincidențele cifrice se relevă uneori de la sine*. Și nu este vorba numai despre misterul Celui de Al Treizeci și șaselea, tainele lui se intersectează cu tainele contemporanilor săi, cu cele ale urmașilor care se interpun între el și noi, asemenea unor paravane uneori impenetrabile, cu cele ale străbunilor din care se trage. Și, în primul rînd, cu tainele părinților. Și, cînd ne gîndim doar la taina lui Metafaustus (sau Metaphaustus, cum a mai fost denumit de către unii autori), la lunga perioadă „înghițită“ de pactul cu Țapul, cum să ne ajute bieteles bîjbîieli ale scribului în magia cifrelor, cînd toate acele mistere îl vor face pentru vecie incapabil să deslușească anii dispăruți în retortele satanice, exact anii cînd Al Treizeci și cincilea trebuia să fi iubit și el și cînd s-a născut unicu-i fiu, de care s-a despărțit apoi pentru totdeauna? Sau poate că lucrurile s-au mai deplasat puțin într-o direcție sau într-alta? Cîți autori, atîtea cronologii... Întrebarea este, desigur, pur retorică. Descifrarea unui mister nu ajută în nici o privință la penetrarea altei taine, fiindu-și suficientă sieși, la fel ca nonaditivitatea numerelor ideale, ceea ce face imposibilă chiar și din punct de vedere teoretic cunoașterea deplină. În cazul nostru, chiar dacă anii stabiliți ai nașterii și morții lui Metafaustus au fost cei menționați de scrib, răstimpul dintre ei s-a dovedit mult mai mare decît o indică simpla

* Pentru cine le vede.

scădere aritmetică a anului nașterii din anul morții. A mai fost o perioadă „ascunsă“, așa cum există asemenea răstimpuri în viața fiecăruia dintre noi, chiar dacă mai puțin spectaculoase și mai greu de decelat. Misterul acesta nu se supune misterului magiei cifrelor, înțelesul lui se află în dreptul altei borne îndepărtate, care însă nu mai cade în puterea de percepție a scribului.

Descurajantă introducere! Să recunoști din start că tot ceea ce încerci este lipsit de sorți de izbândă și să mai adaugi că nici măcar în puținul pe care-l faci nu ești un as, toate astea duc la stări de descurajare apte de a înfrîna un călător pornit la drum lung. Bunul cititor va trebui să-l ierte pe scrib pentru veșnicele-i lamentații, dar surpriza concretă de a cunoaște tot mai puțin, pe măsură ce te înfunzi tot mai adînc, provoacă dureri aproape fizice.

Să revenim, însă, la Al Treizeci și șaselea și, înainte de a începe a-i descrie viața, să facem cîteva constatări numerice: fiul lui Metafaustus s-a născut în anul 369 după Christos. (Toate cifrele pornesc de la numărul trei: determinarea nominală, dublul ei și ridicarea ei la putere.) În lungul șir al Celor O Sută, personajul este catalogat drept Al Treizeci și șaselea (din nou cifra trei și dublul ei). Anul morții i-a fost decriptat drept o „diferență metaforică“: $410 = 4 - 1 - 0 = 4 - 1$, dar în rest nimic (0). E drept că despre un cu totul alt eveniment (prima cucerire a Romei de către un barbar) ar fi lansat Zosimus Pythagoreianul explicația: *patru minus unu, după care nu mai rămîne nimic, trei fiind subînțeles*, însă același an se potrivește și pentru moartea lui Primus. (Demonstrația numerică a lui Zosimus continuă și se extinde și la ziua cînd a avut loc întîmplarea – 24 august reprezentînd suma a de trei ori infinitului culcat = 3×8 . Urmează analiza orei din zi cînd sclavii deschid pe furiș Poarta Salariană și trupele lui Alaric năvălesc în oraș: desigur, lucrurile s-au petrecut la „trei ore după miezul nopții“. Desigur, iarăși trei! Desigur, după ora 24!)

Asemenea descompuneri de date (ajungându-se mereu la cifra trei drept bază) pot fi reluate de nenumărate ori și cartea lui Zosimus*, care i-a fost scribului un sprijin de neînlocuit în redescoperirea amănuntelor vieții Celui de Al Treizeci și șaselea și a primilor lui urmași, abundă în asemenea interpretări. Filosoful din Teurnia, indubitabil el însuși de origine barbară, dar care a avut mereu o deosebită grijă de a-și ține propria biografie învăluită în ceață, ajunge să se folosească de viețile contemporanilor și ale marilor bărbați ai istoriei pentru a le tălmăci trecerea prin lume cu ajutorul limbajului numerelor. Această activitate a fost deosebit de apreciată de cetățenii secolului al V-lea de după Christos, mai ales că Zosimus era în stare nu numai să descifreze simbolistica faptelor, dar și viitorul, folosindu-se de aceeași metodă. Foarte riguros, cerînd mereu date spre a-și putea extrage pentru fiecare moment numerele ce-i serveau drept „materie primă” în activitate, filosoful din Teurnia dezvoltă o ramură a manticii nemaicunoscută, de mult uitată. Renumele său în epocă era imens.**

Activitatea lui Zosimus din Teurnia se desfășura în piețele orașelor și în hanurile de la încrucișările drumurilor, înțeleptul peregrin, înconjurat mereu de câțiva apropiați, dînd consultații la cerere și contra cost. Peste tot, sosirea lui reprezenta un eveniment și doritorii de a li se descifra viața trecută și viitoare se îmbulzeau într-un număr atît de mare încît, se spune, Zosimus a fost obligat să-și trimită mereu un secretar înainte pentru a face înscrieri și programări. Taxa percepută nu era foarte mare și aflăm din însăși pana maestrului (în „Taina universală a numerelor”) că aceia care acceptau să li se facă „autopsia vieții” în public beneficiau de reduceri consistente. Asta pentru că, în felul acesta, reclama lui Zosimus creștea, își găsea noi și noi confirmări, iar vedeta se pricepea și la management. Bo-

* „Taina universală a numerelor“.

** Renumele magului va crește și mai mult. Va fi un renume postum, după ce se va confirma cu exactitate prezicerea asediului municipiului său natal de către goți în 473 (*patru din șapte fac trei*).

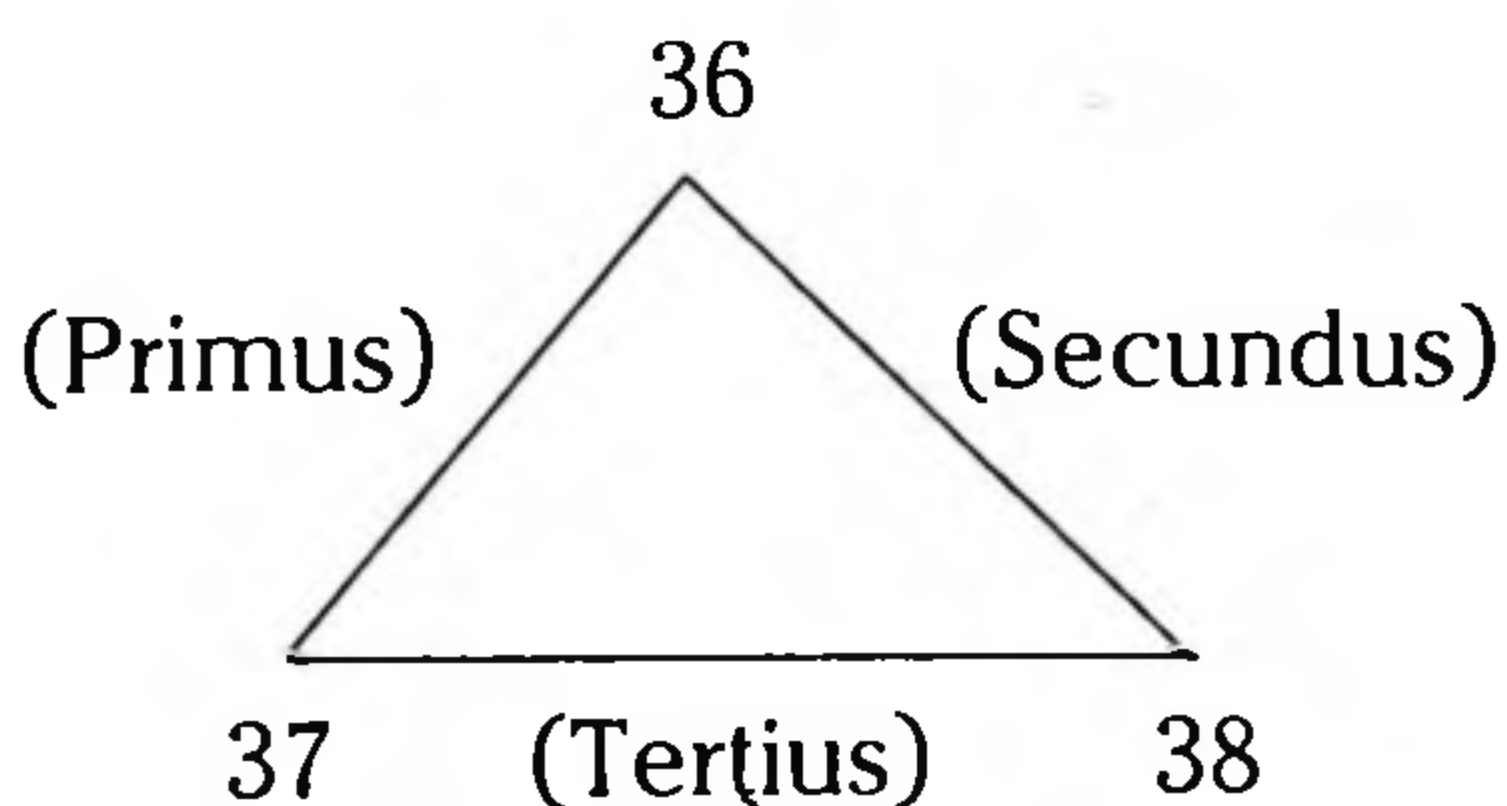
gații, personajele cu funcții și cei foarte timizi preferau să plătească mai mult spre a nu li se cunoaște și de către alții faptele trecute (eventual maculate și folosibile de către adversari) și, mai ales, cele viitoare (în special dacă erau nefavorabile). Discreția lui Zosimus era garantată și nimeni nu avea de ce se teme.

„Taina universală a numerelor“ are numeroase anexe. Scrierea, destul de subțire, cel puțin în forma păstrată, este completată cu zeci și zeci de „exemple“, adică un fel de proto-coale cazuistice ale praxeii magistrului. Cele mai multe dintre „Anexe“ au fost redactate de către asistenți și secretari și stilul lor este extrem de inegal. În multe dintre ele, faptele sînt exagerate și scopul lor este pur propagandistic, scoțîndu-se în evidență reușitele miraculoase ale lui Zosimus și insistîndu-se asupra unor amănunte descoperite prin metoda „graiului cifrelor“. De asemenea, sînt subliniate și îngroșate prezicerile unor întîmplări ce au avut loc întocmai. De aceea numeroase „Anexe“ trebuie luate cu titlu de inventar, în mod sigur multe dintre ele sînt apocrife, iar altele lipsite de orice temei real. Interpretările date de compilatori textelor lui Zosimus, deși folosesc, uneori, explicit cuvintele „pythagoreic“ și „pythagoreism“, dovedesc o ignorare crasă a învățaturii șefului școlii de la Crotona, nefiind luate în considerare decît amănunte senzaționale, de suprafață și profund corupte ale unei științe cu care acestea nu aveau mai nimic în comun. În timpul împăratului Zenon, se pare că mulțimea de „*Anexe la Minunile lui Zosimus, numeroteurgul*“, carte de circulație în epocă, s-au răspîndit într-o asemenea măsură, sfidînd orice rațiune, încît ele au fost interzise și distruse. Condamnarea lor s-a datorat, însă, unui incident mult mai concret: printre acele „Anexe“ apocrife au început să fie puse în circulație și lucrări referindu-se la personaje contemporane, cărora li se răstălmăceau faptele și li se proceea viitorul dorit. Deși „numeroteurgul“ era de mult mort, i se atribuiău acele proto-coale prin premoniție și, datorită faimei pretinsului autor, ele au înrîurit numeroase destine. Atunci cînd a apărut o mărturie (!) despre viitorul celui ce se va încorona sub numele

Basiliskes, împăratului i s-a părut activitatea provenită din știința numeroteurgului mai mult decât suficientă și a poruncit ca tot ceea ce a rămas de la Zosimus – sau plastografiat în numele lui – să fie ars. Practicile păgâne în jurul acelor „Anexe” erau și ele incriminate și, o dată cu manuscrisele, erau condamnați și cei ce, arzând un manuscris, pretindeau că distrug și destinul celui despre care se vorbea în el. Opera lui Zosimus a dispărut aproape în întregime, numele lui a fost șters din istorie și doar întâmplarea a fost cea care l-a ajutat din nou pe scrib: un exemplar găsit la Ferme zu Chiuso și unul la un anticariat prăpădit din Regensburg i-au oferit bietului compilator al vieților Celor O Sută un ajutor cu totul și cu totul nesperat.

Cele două exemplare ale „Tainei universale a numerelor” și „Anexele” atașate – diferite în cele două cazuri – se referă și la biografiile primilor urmași ai lui Metafaustus. Deși conțin numeroase nepotriviri între ele, selectând după cum s-a priceput scribul, unele date sînt de o valoare neprețuită pentru reconstituirea acestor vieți localizabile într-o perioadă de la care nu ne-au rămas decât puține istorii detaliate.

Pentru că Zosimus povestește și despre Al Treizeci și șaselea, și despre Al Treizeci și șaptelea, și amintește și despre Al Treizeci și optulea, considerîndu-i ca exponenții laturilor unui triunghi perfect, unde fiul lui Metafaustus reprezintă prima catetă, băiatul său a doua și nepotul a treia, cea care va uni tot ceea ce le desparte pe primele două, scribul îi va numi, asemenea numeroteurgului (cu sau fără ghilimele), Primus, Secundus și Terțius.

Desigur că multe afirmații ale lui Zosimus sînt aservite demonstrațiilor sale și „adaptările“ abundă. De asemenea, pasaje întregi i-au rămas scribului obscure, fie din pricina neștiinței sale, fie din cauza unor transcrieri greșite ale textelor care i-au parvenit. Acestea toate trebuie luate în socoteală și ele reprezintă limitele unei istorisiri bazate pe un timp pierdut într-o memorie prea încărcată. („O memorie prea încărcată“ – poate, iată, prima influență cu adevărat „pythagoreiană“ a acestui capitol.)

Al Treizeci și șaselea, Primus, Pythagoreianul, fiul lui Metafaustus, s-a născut în Grecia, în anul 369 după Christos, pe vremea împăratului Valentinian I. El este fiul „acelui *tînăr savant bătrîn* (sublinierea scribului) care s-a luat la trîntă cu timpul“ (exemplarul de la mînăstirea Ferme zu Chiuso) și „fiul bătrînului savant, bătrîn de tînăr, rivalul Sfîntului Ambrosie și al Sfîntului Ioan din Lycopolis, perla falsă a împăraților Theodosiu și Honorius.“ De ce perla falsă? Fiindcă: „Nici un fals nu rezistă în timp, așa cum a dispărut și faima lui“ (manuscrisul de la Regensburg). Măcar în privința aceasta nu există nici un dubiu: este vorba, fără îndoială, de Metafaustus. În ambele versiuni, alături de numele savantului sînt așezate în paranteză mai multe cifre foarte puțin diferite în cele două exemplare, cifre a căror semnificație scribul s-a străduit zadarnic s-o înțeleagă. După fiecare grup urmează un număr notat cu altă culoare și subliniat. După ultimul asemenea înscris distinct urmează concluzia „q.e.d.“ (*quod erat demonstrandum*). De prisos! Scribul nu a putut pricepe logica acestor adnotări și, în măsura în care le putem da credit, poate că biografia Celui de Al Treizeci și cincilea este inadmisibil ciuntită.

Despre mama lui Primus nu aflăm nimic, femeile negăsindu-și locul în calculele lui Zosimus, decît cel mult cînd influențează soarta unuia dintre subiecții analizați, dar nici atunci ele nu reprezintă decît unelte ale destinului. Ca de obicei, este inutil să cauți cizme la pantofar: Zosimus, manevrînd fără încetare cifrele vieții personajelor, nu se întrebă nici o clipă cum de tatăl n-a fost decît un copil cînd i s-a născut fiul. Să fi intrat

deja Metafaustus în „gaura neagră“ a timpului transformat de țap? În cazul acela, vârsta personajului iese oricum din sfera percepției normale. Sau să se fi încurcat pe undeva notițele scribului, bazate pe alte notițe de atâtea ori transcrise? În orice caz, cei ce se ocupă atîta de cifre au o altă percepție asupra lor și folosesc alte accente. Pe de altă parte, este de crezut că Zosimus mai opera cu *numere ideale*, suficiente lor însele, neaditive, distincte fundamental de numerele aritmetice. Imposibilitatea combinării numerelor ideale – asemenea *ideilor pure* ale lui Platon – dă o altă logică problemei.

De altfel, dacă punem prea multe întrebări nu vom ajunge niciunde. Dacă vom trece peste inadvertența anilor de naștere ai celor doi (tată și fiu), va trebui să răspundem la o altă incompatibilitate, ținînd cont de teoriile despre feciorie ale lui Metafaustus. În cazul acesta nici n-am putea pune ipoteza că Al Treizeci și cincilea a avut copii. Și dacă vom mai închide o dată ochii, va trebui să înlăturăm următorul obstacol. Apoi din nou un altul.

Oricum, despre întîii ani de viață ai lui Primus nu știm practic nimic. Atunci cînd dăm de primele informații despre el, Honorius se afla deja pe tronul Imperiului Roman de Apus, ceea ce, acceptînd că personajul nostru s-ar fi născut într-adevăr în 369, înseamnă că la data aceea avea deja cel puțin 26 de ani. Se pare că principele, cu vreo cincisprezece ani mai tînăr, îl cunoscuse, totuși, și înainte. Faptul că Zosimus nu s-a putut apropia de curtea unde Theodosiu a proclamat creștinismul ortodox drept singura religie de stat face posibilă ipoteza că discipolul lui, Primus, ar fi putut mai lesne penetra. Să nu uităm că atît la Roma, cît și, mai tîrziu, la Ravenna, științele oculte, de proveniență păgînă, constituiau deliciul interzis al unei societăți ahtiate după minuni și fapte senzaționale, atunci cînd propria putere de creație a acelei lumi se sleise. Valoarea crește întotdeauna prin interzicerea obiectului. Orizontul acesta de așteptare nu se limita numai la faptele supranaturale consemnate de creștinism, orice mister era bine venit. Zosimus colindă o lume în care concurența vrăjitorilor, a prorocilor, a vindecătorilor și a sfinților de tot felul era covîrșitoare. Spre deosebire de aceia, el

avea avantajul unei teorii întregi, permițînd o speranță în inițiere și conferind miracolului o aură științifică. Primus a împrumutat mare parte din aceste avantaje.

Desele referiri la Sfîntul Ambrosie, atît ale lui Metafaustus, cît și ale fiului său, ne îngăduie să credem că băiatul a crescut inițial sub protecția episcopului de Mediolanum, protecție ce avea darul de a atenua serios caracterul nonortodox al învățaturii propagate de Zosimus și să-i permită tînărului erudit să se apropie de o curte foarte creștină, hotărîtă să rupă definitiv cu păgînismul, Theodosiu I fiind și cel ce a interzis pînă și jocurile olimpice. Se pune capăt unor instituții, nu și unor mentalități. În nu se știe ce împrejurări, Primus a fost acceptat în preajma băieților împăratului.

Nu se știe în ce împrejurări, fiindcă nu se cunosc datele vieții lui Primus pînă la venirea lui Honorius la conducerea Imperiului Roman de Apus. Ceea ce ne povestesc „Anexele“ se referă mai mult la particularități personale. Aflăm, de pildă, că Primus era anemic și miop, că suferea cumplit de gaze la intestine, că trebuia de multe ori să-și întrerupă studiul sau să-și înfrîngă inițiativele din cauza unor frecvente crize de colici. Dar Al Treizeci și șaselea este descendentul direct al unor generații de savanți. Poate că o anumită debilitate fizică, inexistentă la primii dintre Cei O Sută, i-a exilat pe acești bărbați suferinzi în refugiul cărții. Pledează pentru aceasta și invidia transformată în ură a lui Eusebius din Nicaea, străbunicul lui Primus, împotriva faimei „nemeritate“ a „soldătoilor flușturateci“, resentimentul asemănător al lui Metafaustus și propria antipatie a fiului acestuia împotriva forței brute. Honorius și Arcadius, odraslele ultimului împărat autoritar al Imperiului Roman, suferă de același dispreț organic față de oricine își baza succesele pe energia fizică. În privința aceasta, Honorius nu-și putea găsi un prieten și un mentor mai potrivit decît un Primus mai în vîrstă cu cincisprezece ani decît el.

Pe un asemenea tărîm, lucrurile încep să se mai lege și, folosindu-se și de puținele date concrete, scribul poate îndrăzni

să creioneze iarăși o biografie posibilă. Una dintre multele biografii posibile ale unuia și aceluiași personaj.

Primus s-a născut, probabil, în Grecia. [El a înțeles de mic faptul că numerele „sînt diferite în funcție de ceea ce exprimă, însă conținutul lor este dat nu mai puțin de cantitate, care este o calitate în sine. Iată numărul cetăților grecești *natale* (sublinierea scribului), atît de diferit astăzi față de ieri, avînd o importanță variînd în funcție de moment. Numărul nu este un dat înghețat, el își are biografia lui.“ Etc. „Anexele“ de la Regensburg*.] Mama, părăsită de Metafaustus – sau, oricum, nemaitrăind împreună cu el –, își va da copilul într-una dintre instituțiile de educație patronate de Sfîntul Ambrosie. Aici copiii erau crescuți în spiritul credinței, iar Primus, pîrpiriu, însă isteț și avid de cunoștințe, este remarcat și, după cîțiva ani, luat în imediata apropiere a înaltului său protector. Activitatea diplomatică a episcopului de Mediolanum, energia sa naturală clocotitoare, precum și autoritatea-i necontestată îl făceau să colinde meridianele în diferite misiuni de cel mai mare interes pentru întreaga lume civilizată. Tînărul secretar nu era în stare să facă față unui asemenea ritm de viață. Desele lui crize intestinale nemulîndu-se nici pe prioritățile patronului său, nici pe sirusoidalele diplomației contemporane, el a trebuit să renunțe la înalta favoare de a crește în preajma unei asemenea personalități. Rămîne o vreme la Mediolanum, această adevărată capitală a lumii, hoinărește pe străzi cînd sănătatea i-o permite, caută relații printre tinerii învățați ai timpului și ajunge, prin intermediul acestora, să-l cunoască pe Zosimus. Neopythagorianismul îl cucerește cu ușurință, trece imediat la alimentația vegetariană și, simțînd o oarecare ușurare în starea sănătății sale, devine

* Aserțiunea pythagoreiană după care numerele ideale nu sînt de tip aritmetic, ci de consistența unei structuri geometrice fundamentale, orientate distinct în spațiu și timp, îi este străină compilerului „Manuscrisului de la Regensburg“, care nu cunoaște decît numerele-cifre.

un adept convins al mișcării. Lucrurile nici nu păreau chiar cu totul noi pentru el: îl studiase pe Plotin și era el însuși un adept al metempsihozei, drept cea mai rațională formă de conservare a sufletului unic. Dar boala nu-l părăsește cu una, cu două și nu este în stare să-l urmeze în peregrinările fără de sfârșit nici pe Zosimus.

Pe de altă parte, se pare că resursele financiare ale tînărului nu erau deosebit de mari și el trebuia să și le rotunjească prin tot felul de munci intelectuale, comenzi ale unor librari, copieri ce îi oboseau ochii și așa miopi, meditații ce-l obligau la ore dinainte stabilite, atunci cînd el nu-și putea planifica niciodată capriciile trupului, comentarii pentru logografi, activitate ce îl dezgusta. O nouă trecere a lui Zosimus prin Mediolanum îl convinge că, dintre toate relele, cel mai mic era să se asocieze roiului însoțitorilor maestrului, mai ales că acesta dădea impresia că nu este mînat din urmă de nici un program anunțat și că-și stabilește orarul itinerariilor după senzația de moment.

Primus părăsește, așadar, Mediolanum, îl urmează pe Zosimus în sudul Italiei, trece și în Grecia și face numeroase observații în legătură cu oameni și locuri. Dar, foarte curînd, constată că maestrul nu se obliga la un program anume, iar cel pe care-l urma era rodul propriilor intenții și nu al intestinelor lui Primus. Pe acesta, obișnuit să se tîrască pe pămînt ferm, asemenea unui „gîndac de bucătărie“ („Manuscrisul de la Regensburg“), orizonturile largi îl năucesc. Călătoria pe mare spre Grecia s-a dovedit atît de insuportabilă pentru bietul tînăr, încît a rămas singura lui aventură pe valuri. („La un moment dat, Primus se ruga lui Dumnezeu să vină pirații sau o furtună năprasnică și să-l elibereze de toate suferințele înfiorătoare ce-l martirizau.“) În Grecia se desparte de alaiul lui Zosimus și începe un nesfârșit drum de întoarcere pe uscat. Călătorește singur și nu se știe din ce trăiește pînă ce ajunge la curtea imperială. Acesta este momentul cînd obține să se ocupe de fiul împăratului, devenind unul dintre mentorii lui Honorius. (Arcadius era deja sub influența sofistului Themistios din Paf și, se pare, nu l-a agreat niciodată în mod deosebit pe Primus.)

În schimb, Honorius, este de crezut, a fost puternic influențat de acel instructor plăpînd și miop, strîmbîndu-se mereu de greață și de crampe intestinale, disprețuindu-i cu furie și disperare pe toți cei ce se bucurau de avantajul unui corp sănătos și al unei energii nelimitate. Militarii frumoși și cu mare trecere la femei – dar admirați și de bătrîni înțelepți și predispuși la amintiri din tinerețe – deveniseră un fel de obsesie pentru Primus. „Ce merite sînt acelea obținute prin naștere, fără a mișca nici un deget pentru ele? La fel cum nu este demn să batjocorești pe cineva numai fiindcă s-a născut șchiop sau urît, nu este onorabil nici să preamărești pe altcineva doar fiindcă a venit pe lume cu ochi frumoși sau cu o putere herculeană.“

Alți profesori de-ai lui Honorius nu erau de aceeași părere. „Frumusețea este un deliciu al privirii și trebuie o insensibilitate de animal să poți trece indiferent pe lîngă ea“. „Frumusețea este înșelătoare“, replica încăpățînat Primus. „Frumusețea este oglindirea lui Dumnezeu“, insistau ceilalți. „Este ridicol să găsești o legătură între chipul soldățoiului flușuratec și Dumnezeu“, nu se lăsa Primus. Era imposibil să-l convingi și fiecare replică îi adîncea revolta. Iar Honorius, tînărul împărat, era de partea lui. (Dar mărirea augustă nu era tot rodul unei filiații fericite? Nu, suveranii nu se supuneau regulilor generale din pricina caracterului lor apropiat de divinitate.)

Augustul nu era decît un adolescent, avusese abia unsprezece ani cînd, la moartea tatălui său, ajunsese pe tronul Imperiului Roman de Apus. Pirpiriu și lipsit de energie, asemenea lui Primus, Honorius căuta un refugiu într-o lume mai mărunță, unde nu era obligat să aprobe decizii importante și unde totul era posibil și cu un minim efort. Îngrozit din cea mai fragedă pruncie de veșnicele conjurații potențiale create în jurul lui, de spectrul barbarilor amenințînd la fruntariile imperiului, de risipa extraordinară de energie și strategie ce-l înconjura și amenința să-l tîrască în vârtejul ei, în nesfîrșitele intrigi de curte, tînărul suveran învățase că mijlocul cel mai accesibil de apărare este să te ascunzi într-o aparentă neînțelegere a tot ceea ce se petrece în jur. Cel mai bine e să le pari tuturor un tîmpit: atunci

pisălogii te lasă în pace și caută în alte locuri posibili aliați în tribulațiile lor pe cât de obositoare, pe atît de lipsite de orice noimă. Să faci pe prostul te scutește de obligații: nu trebuie să înveți, nu trebuie să faci exerciții fizice, nu trebuie să te amesteci în viața de palat și nu trebuie să te implici în problemele guvernării. Nu trebuie decît să aprobi formal și să-ți vezi de lumea ta. Astfel nici nu-i stai nimănui în cale. Să nu te opui niciodată. Să nu te opui nici măcar atunci cînd ți se cere să te opui. Să aprobi fără convingere și să respingi fără convingere. Iar la nevoie, să spui „nu“ și după ce ai spus „da“. Să nu te intereseze toate astea. Să fii lăsat în pace.

Honorius a reușit să fie considerat un tîmpit în toată puterea cuvîntului și, fiindcă debilitatea mintală se confundă, de multe ori, în popor, cu orice fel de debilitate, era socotit, de cei ce nu l-au văzut, și mai pirpiriu decît era, și mai incapabil de efort, și mai șters. (Iar prin asimilare, nici fratele mai mare, împăratul Imperiului Roman de Răsărit, n-a fost socotit mai breaz.) Theodosiu cel Mare a lăsat în urmă doi pui de găină, se spunea.

Acesta era elevul căruia voia Primus Pythagoreianul să-i transmită teoria numerelor și fusese un timp cît Honorius participa cu plăcere la jocurile noului său dascăl. Magia cifrelor era o alternativă la viața plictisitoare și obositoare din jur. Ea îți oferea un refugiu suficient de coerent ca să te convingă să-l urmezi, mai ales cînd totul nu era decît strict teoretic, nici o amenințare reală nu plutea în aer, nici un pericol nu se învedera de acolo. Dar un studiu ordonat îi displăcea împăratului și, fiindcă nici o activitate nu se făcea doar în doi și exista pericolul precedentului oferit de interesul pentru numere, brusc, Honorius deveni la fel de dezinteresat și la lecțiile lui Primus ca și la meditațiile celorlalți dascăli. „Nu poți fi mai deștept într-un loc decît într-altul, îi șoptise într-o zi lui Primus la ureche, chit că nu erau decît ei doi în încăpere. Dacă vor observa că fac progrese cu tine, vor dori să depun mai multă energie și cu ei!“ Din ziua aceea, cursurile de magie a cifrelor nu mai înaintară deloc.

Ceea ce nu-l împiedică pe Al Treizeci și șaselea să continue să-și piardă vremea, asemenea celorlalți dascăli, în preajma augustului său elev. Materia sa de predare fusese aritmetica, astronomia și studiul elementelor, iar metoda de lucru devenise un fel de colocviu între dascăli în prezența unui discipol tot mai absent. Magiștrii se certau între ei, nici unul nu era mulțumit să-și aroge autoritatea numai asupra domeniului său de activitate, fiecare includea în sfera sa de cunoștințe și, mai ales, în sistemul său filosofic și temele predilecte ale celorlalți. Dacă Honorius ar fi dat o oarecare importanță celor spuse de acei învățați, el ar fi avut prilejul de a înțelege, din certurile lor, mai mult decât din niște ore didactice și plictisitoare. Însă lucrurile astea n-aveau nici un rost, își zicea împăratul și, prin indiferența sa, făcea ca toată vorbăria să fie într-adevăr inutilă.

Honorius nu era atât de prost pe cum se credea, fiind chiar în stare să-și regizeze cu multă ingeniozitate liniștea. Socrul său, generalul Stilicho, cel ce asigura guvernarea imperiului, se arăta atent la instrucția ginerelui și pupilului său. Dar el nu avea timp să supravegheze personal totul, iar pe cei însărcinați cu aceasta împăratul îi păcălea după plac. Astfel, Primus obținuse o slujbă ideală: venea și la palat când se sătura de lenevit în pat – chit că nopțile îi erau agitate și bîntuite de insomnii –, de nu se simțea bine, nu venea deloc, sporovăia în prezența celorlalți dascăli și a câtorva curteni două-trei ore, apoi revenea să se odihnească. Era și important – devenise unul dintre instructorii împăratului! –, toți cei ce-i prevăzuseră un viitor mizer trebuiau să plece capetele rușinați, iar Primus nu mai avea nici grija zilei de mâine, plata pentru osteneala sa fiind considerabilă. Perioada aceasta ar fi putut fi cea mai fericită din viața lui – și, în realitate, a și fost –, dacă omul și-ar fi dat seama de multele avantaje nesperate de care se bucura și dacă n-ar fi întunecat mereu totul prin certurile cu ceilalți profesori, certuri în care se ambala din tot sufletul. „Gîndacul negru și-a găsit bucătăria ideală“ (Photas).

În timp ce Stilicho îl oprea pe Alaric să invadeze Italia, Primus, în zilele când se simțea mai bine, colinda prin Ravenna,

se oprea în fața Baptysteriului Ortodocșilor și dădea consultații, așa cum l-a văzut făcînd pe Zosimus. Cînd obosea, se plimba pe malul mării și inhala aerul încărcat cu aerosoli. Noua reședință imperială îi oferea singura viață în stare de a-l ține activ, însă el era mereu nemulțumit, se înfuria ba pe „militarii ușuratici“, ba pe „învățații demagogi“ sau se extazia în fața propriilor suferințe fizice, analizîndu-le pînă la epuizare, compătîmîndu-se și considerîndu-se un martir. Îl deranja și faptul că el, cvasiorfanul care a răzbit prin forțe proprii pînă în preajma împăratului, nu era remarcat de mai nimeni prin cetate, că, într-o uliță mai strîmtă, era împins la o parte, că se simțea privit cu dispreț de tineri și de femei. Nimeni nu se sinchisea de știința lui, încît de multe ori i se părea că adevăratul înțelept era Honorius, cel ce făcea cu atîta șiretenie pe prostul, putîndu-se apoi bucura de tot ce-și dorea. Da, dar ce nu are un împărat? Raționamentul nu era corect, își recunoștea Primus, situația celor doi nu putea fi comparată.

Anii aceia buni nu s-au mai întors niciodată, iar Al Treizeci și șaselea nici măcar nu i-a simțit atunci cînd i-a avut.

Dacă exista undeva pe lume un loc ferit, apoi acela era într-adevăr Ravenna. Dar, totuși, pînă și perdeaua de protecție, pe care Al Treizeci și șaselea și-o trăgea mereu deasupra capului, mai permitea zgomotului lumii de afară să penetreze și, oricît se străduia Primus să acopere acele zvonuri cu propriile-i gemete, ele soseau totuși mereu mai insistente. Barbarii nu se mai mulțumeau să-și zăngăne armele în depărtările inimaginabile ale provinciilor extreme, atacurile și invaziile lor erau tot mai nerușinate și un rege din neamul Baltha, un vizigot pe nume Alaric, a ajuns să cucerească pînă și Grecia, trecînd din Dacia peste Dunărea înghețată în Balcanii tot mai vulnerabili. Neobrăzarea acestui Alaric era mare și, după ce Rufinus l-a ridicat la rangul de guvernator al provinciilor cucerite, a fost nevoie ca din nou Stilicho să meargă cu legiunile pentru a aplana o situație mereu mai disperată. Despre toate acestea există un fel de istorie criptică, amintită în „Anexele“ lui Zosimus, un

fei de algoritm cifric apt de a da un șir previzibil, ușor de continuat de un inițiat și, în felul acesta, orice premoniție devine „floare la ureche“. Probabil că taina acestui sistem a fost multă vreme perpetuată în societatea „pythagoreiană“ secretă, fiindcă „Manuscrisul de la Ferme zu Chiuso“ mai face aluzie la el, dar scribului îi e imposibil să aprecieze dacă acela ce a copiat textul mai știa sau nu despre ce scrie. Oricum, și Sfântul Ambrosie amintește despre „șirul cifrelor și întâmplărilor istoriei oamenilor“, făcând referiri la Zosimus, Primus Pythagoreianul, Photas și încă la alții, pe care scribul nu-i poate identifica.

Cînd, după o vreme, Alaric a pătruns și în Italia, el a devenit personajul cel mai temut, copiii erau speriați cu numele lui, iar adulții apelau la toate superstițiile posibile spre a afla cu o zi mai devreme dacă nu cumva barbarul îi va ataca și pe ei. Honorius, aflat la Milan, a ascultat prea multă vreme de tălmăcitorii tuturor acelor semne și abia a avut timp să fugă în ultima clipă, fiind ajuns din urmă în Liguria și asediat la Asta. Doar iarna aceea lipsită de precipitații l-a ajutat pe socrul său, același Stilicho, să ajungă la timp cu armata și să-l salveze. (Iarna aceea atît de uscată a fost, desigur, o voință cerească, dar aflînd de toate astea, Primus s-a jurat să nu mai părăsească niciodată Ravenna.)

Încetul cu încetul, imperiul nu se mai afla sub zodia domniei lui Honorius, ci sub cea a îndelungatei primejdii a lui Alaric. Pînă și la Ravenna, preocupată doar de micile ei bîrfe, astfel încît un zîmbet al cuiva anume sau un salut rămas fără răspuns putea avea o pondere emoțională mult mai mare decît căderea unei provincii îndepărtate, pînă și la Ravenna, satisfăcută de sine, vremurile au început să fie percepute și după altceva, după nesfîrșitul duel dintre got și socrul împăratului. Stilicho l-a învins pe Alaric la Polentia, însă a fost obligat să-i cumpere pacea. Și tot spiritul de prevedere al generalului l-a făcut să supravegheze prin spioni fiecare mișcare a dușmanului, să afle din timp intențiile aceluia și să-l înfrîngă din nou sub porțile Veronei.

A cîta oară l-a înfrînt generalul pe încăpățînatul său adversar? Și a cîta oară acesta, ridicîndu-se de jos, a reluat lupta? În „Manuscrisul de la Regensburg“ se stabilește un „raport cifric purpuriu“ (raportul dintre înfrîngerile și izbînzile împăraților), dar scribul nu mai are la îndemîină cheia de a-l descifra. Triumful sărbătorit de romani n-a reușit să mai insufle poporului convingerea că legiunile sînt invincibile. Uriășele statui ale barbarilor, legate în lanțuri și cărate în procesiunea victoriei, mai degrabă speriau decît să aducă liniștea. Dimpotrivă, fiecare om încerca să ia din viață totul deodată, avînd mereu prezentă în subconștient senzația că barbarul putea sosi în orice clipă, ucigîndu-l, distrugîndu-i bunurile sau ducîndu-l în robie. Cetățile Italiei trăiau în paroxism, iar exarhii nu erau preocupați decît să nu fie răsturnați din pozițiile lor de nenumărații rivali, dornici de a apuca fiecare, măcar pentru o săptămîină, să guste din mărul puterii.

Între timp, Primus suferă de gaze și se simte tot mai slăbit. E prea obosit spre a mai da consultații în fața Baptysteriului Ortodoxilor, pierde chiar și ocazia unică de a analiza simbolurile numerice ale datelor legate de regele goților, de a prevesti, cu un lustru înainte, prima cădere a Romei de la fondarea ei. Acum Primus este preocupat doar de propria sa dietă și, după orice fel de carne, după plantele păstoase, renunță și la o seamă de fructe crude. Preocuparea este atît de intensă încît, cu puținele-i puteri, plănuiește să scrie totuși un tratat de dietă și încearcă să-l convingă și pe împărat ori pe sfetnici să-i urmeze meniul recomandat. „Igiena corpului și igiena alimentației trebuie să se afle în concordanță“, nu obosește să tot repete spre a da o greutate și mai mare intuițiilor sale. Primus începe o muncă uriașă de a lega orice cifră posibilă de fiecare plantă consumabilă (greutatea medie, timpul de germinație, simbolul numeric al culorii caracteristice, forma ș.c.l.), comparîndu-le cu configurația geometrică a cîte unui număr ideal, imaginînd proporții după formule complicate și năucind pe cine dorea să-l asculte cu datele sale erudite. „Totul este număr și armonie.“

Ravenna era satisfăcută de propriile-i probleme. Meniul zilnic propus de Primus a stîrnit curente de opinie pro și contra mereu mai puternice și se prefigura chiar și intervenția filosofilor, a preoților și a medicilor. Cînd Italia nu mai fu amenințată de un Alaric „creștin și cult, un dușman cu care se mai putea trata, ci de crudul Radagaisus, păgîn doritor de a distruge cetățile și de a-i jertfi în cruntele-i ritualuri pe senatorii de vază“, polemica în jurul alimentației propuse de Primus deveni cel mai bun analgezic. Decît să te gîndești că mîine tu și toți ai tăi puteți fi măcelăriți de barbari, era preferabil să te afunzi într-o dispută atît de erudită și, în fond, putînd fi atît de importantă pentru propria-ți sănătate. E drept, Primus nu reprezenta cea mai bună reclamă pentru viața pe care o preconiza, dar însuși faptul că acel ins pirpiriu și mereu bolnav, miop și cu pielea gălbejită nu numai că nu murea, însă era în stare să se și entuziasmeze pentru niște principii, să tune și să fulgere cu o energie nebănuită, să conducă o campanie de idei, să fie unul dintre sfătuitoarii științifici ai tînărului împărat, toate dovedeau că tratamentul său nu era chiar zadarnic. Oamenii Ravennei se ocupau cu confirmarea sau infirmarea valorii simbolice a unui aliment, convinși că în felul acela germanii n-aveau decît să amenințe cît or vrea, de ei era merit să se ocupe Stilicho. Iar acesta, în vara timpurie a anului 406 de după nașterea Domnului, a fost obligat să promulge o lege prin care le-a promis libertatea și cîte doi galbeni sclavilor dispuși să se înroleze în armată. Și astfel, generalul areușit să mai adune o dată treizeci de legiuni și un corp auxiliar de barbari, o armată suficient de puternică spre a crea din nou iluzia că diferitele cetăți se pot ocupa și în continuare de ele însele. Dar viața nu mai era cea de dinainte. Păgînii au început să ridice capetele și în interiorul imperiului, zvonurile și legendele despre sacrificiile umane oferite lui Thor și Woden, grozăvia „sălbaticilor“, a modului lor de trai, a vieții lor zilnice, pînă și a sistemului lor de alimentare, totul nu venea decît să prevestească sfîrșitul lumii.

Degeaba Sfîntul Ambrosie mai proceea un miracol din Florența asediată, degeaba minunea respectivă s-a adevărat și

Radagaisus a murit lângă zidurile cetății împresurate, degeaba oastea imensă a barbarilor s-a mulțumit să pustiască Gallia, Italia rămânând iarăși cruțată, nimeni nu se mai îndoia de apropiatul sfârșit al lumii. Mai lipsea doar analiza exactă a lui Primus, dar acesta nu-și terminase încă studiile și disputa asupra alimentației ideale și nu era dispus să se intereseze, deocamdată, de altceva.

O lume apocaliptică hiperboreană, primejdii reale și imaginare foarte apropiate, preluarea de-a valma a eresurilor păgâne și alinierea lor la noile cutume creștine. Un dans pe marginea prăpastiei. Evenimente ce par să nu poată fi explicate de muritori. Minuni și fapte reale în devălmășie. În Britannia apar uzurpatori – dar Britannia este o insulă atât de îndepărtată încât își pierde contururile în ceața legendelor. (De aici, mai târziu, „ceața Londrei“?) „Britannia este o regiune fertilă în tirani“ (iarăși Gibbon), Britannia îi ridică, ea îi devoră, Marcus, Grațianus, Constantin III sînt nume ce domină pentru cîteva zile bîrfa romanilor din Italia. Alaric, în timpul invaziei lui Radagaisus, rămîne în expectativă, veșnicul partener de lupte al lui Stilicho era în timpul acela... comandantul provinciei Illiria, deci un ofițer al lui Honorius. Un sfînt devine mai nesuferit altui sfînt decît dușmanii declarați ai creștinismului, monștrii din zvonurile abia înfiripate își fac aievea sosirea de te miri unde, realitatea cotidiană se întrepătrunde încontinuu cu agresiunea fantasmelor. Este momentul cînd Primus termină, în sfîrșit, Cartea I din „Marea dietă universală a omului înțelept“.

La moartea timpurie (la doar treizeci și unu de ani) a lui Arcadius, pînă și „tîmpitul“ Honorius are o răbufnire de orgoliu – evenimentul poate cel mai neașteptat dintre toate evenimentele neașteptate ce se succed cu atîta repeziciune – și vrea să plece la Constantinopol pentru a-și exercita tutela asupra noului împărat. Doar calculul cheltuielilor îl împiedică să pornească la drum. Însă neașteptatul său apetit de autoritate este folosit de intriganți și Stilicho, după ce a apărut timp de decenii Italia, este osîndit la moarte și executat chiar la Ravenna. Gibbon nu-și încheie respectivul capitol cu căderea Romei, ci cu prăbușirea apărătorului ei, Stilicho...

Într-o atmosferă ca aceasta, spun unii analiști ai epocii, o terapie ca aceea propusă de Primus nu reprezenta decît un mijloc pentru ca oamenii să nu-și piardă mințile. Scribul crede totuși că personajului lui i se conferea o prea mare importanță. De cîte ori în istorie n-au trecut oamenii prin perioade delirante și n-au apelat la tot felul de diversiuni? Sau totuși?

Olympius, cel atît de lăudat de Sfîntul Augustin pentru pioșenia sa, principalul artizan al pieirii lui Stilicho, sacrifică totul pentru credință, îi dizgrațiază pe toți comandanții militari păgîni sau arieni, ucide familiile ținute ostatice ale celor treizeci de mii de barbari din oastea Romei, numește noi generali. Era parcă o invitație deschisă pentru Alaric de a ataca Roma. În timpul asediului, măsura cea mai potrivită pentru apărare este socotită uciderea soției lui Stilicho, nepoata lui Theodosiu cel Mare și soacra împăratului Apusului. Dar salvarea întîrzie să vină, foamea naște scene de canibalism în capitala civilizației, leșurile rămîn pe străzi fiindcă cimitirele *extramuros* nu mai sînt accesibile, reînvie practicile magiei păgîne, dar fără rezultat și, în locul goșilor, cetatea este cucerită de molime. Prezicătorii din Toscana reînvie mantica de pe vremea regelui Numa. O solie încearcă să ajungă la Ravenna, la Cel de Al Treizeci și șaselea, spre a afla prin vechile practici ale lui Zosimus la ce examene va trebui să se mai supună cetatea nefericită. Dar Primus se ocupa de proprietățile raporturilor directe dintre numărul staminelor, al sepalelor și al petalelor într-o ecuație complicată cu cantitatea de apă ce se poate îngurgita la o masă vegetariană. Nici „Anexele“ filosofului din Teurnia nu aduc vreo clarificare unor oameni îngroziți, inapți de a le citi. Cerșirea păcii rămîne ultima soluție rezonabilă. Condițiile sînt catastrofale, apoi Alaric se mai îmbunează cît de cît. Roma este din nou iertată. Dar pentru cîtă vreme? Curtea de la Ravenna, preocupată de disputa dacă plantele ce nu rodesc anual pot fi consumate sau nu, respinge cu trufie tratativele. Oamenii erau înnebuniți de perspectivele sumbre ce se arătau peste tot. Însă, pentru Primus, temerile acestea nu existau: el nu înțelegea deosebirea în a suferi – că se poate muri și în robie, și în închisoare, și într-o vilă imperială. El știa numai că se poate suferi.

Noul asediu al Romei convinge senatul să se dezică de Honorius și-l ridică pe tron pe un arian, pe ionianul Attalus. Iar proaspătul august se grăbește să-l numească pe Alaric comandantul suprem al armatei, iar pe fratele acestuia, Adolphus, șef al trupelor de pază. Elanul lui Attalus este atât de mare încât promite refacerea imperiului lui Augustus. Entuziasm ce seamănă tot mai mult cu celebra „paranoia a stăpînitorilor“. Drept urmare, păgînii și arienii ridică din nou capul. Honorius, reîntors la vechea sa apatie, îl recunoaște silit, dar și indiferent, pe uzurpator; acesta, însă, crezîndu-se prea sigur pe situație, nu-l recunoaște pe împăratul Apusului.

Nebunia lui Attalus crește pe zi ce trece și fiindcă vremurile s-au schimbat și nu mai e răgaz, ca la începutul imperiului, să-ți dovedești paranoia timp de o generație, uzurpatorul, acum îi putem spune deja liniștit așa, este demis.

Alaric mai face o ultimă tentativă de a trata cu Honorius, însă curtea de la Ravenna nu mai este dispusă să trateze cu el. Urmează noul atac asupra Romei, aceasta, la rîndul ei, vrea să se apere singură, dar sclavii deschid în noaptea de 24 august 410 Poarta Salariană și, la o mie o sută șizeci și trei de ani de la întemeiere, Roma cade. Pentru prima oară.

La Ravenna, toate astea nu reprezentau decît o față a medaliei. Orașul de la Adriatica, aproape imposibil de cucerit, își trăia propria viață. Lampadius, cel ce l-a înfruntat inițial în senat pe Stilicho, se ridică acum împotriva lui Primus. Iată cine a devenit o țintă mare în preajma împăratului! Olympius însuși consideră teoriile Celui de Al Treizeci și șaselea drept o reînviere a pythagorianismului. Luat în seamă de asemenea adversari, înseamnă că Primus a ajuns la o notorietate ce putea speria! Dar ce făcea în tot acest răstimp pirpiriul?

Impasibil la primejdiile ce se anunțau fără contenire din partea barbarilor, total indiferent la ascensiunea și căderea înalților demnitari, lipsit de avere și părănd că nici nu țintește să obțină așa ceva, Al Treizeci și șaselea dădea impresia că se mișcă pe cu totul alte coordonate decît semenii săi. La moartea fratelui

său, Arcadius, împăratul Apusului se deconspirase pentru o scurtă perioadă de vreme, încercînd inițiative și chiar și făcînd tentative de a governa direct. Primus n-a avut nici o breșă în comportamentul său. Nici măcar atunci cînd s-a căsătorit. Preocupările sale au rămas aceleași și femeia ce i-a fost mai mult vîrîtă în pat, făcîndu-i și prunci, n-a reușit să-l schimbe cîtuși de puțin. Soția lui Primus a venit ca un fel de răsplată din partea augustului pentru munca depusă. Ea provenea dintr-o familie aristocrată, chiar dacă scăpătată, familie vag înrudită cu spița imperială, și biata făptură părea să se bucure de la fel de multe satisfacții conjugale ca și cele două fiice ale lui Stilicho, căsătorite pe rînd cu Honorius și moarte fecioare. Măcar soția lui Primus a apucat ziua cînd a devenit mamă... (Palavragiile insinuau că odrasla n-ar fi fost concepută de Al Treizeci și șaselea, dar, pe măsură ce creștea, băiatul devenea o copie identică a lui Primus: și la chip, și la comportament. La Ravenna se întîmpla o adevărată minune: pirpiriul se perpetua! Pe urmă, Primus mai avu și o fiică. După „Manuscrisul de la Regensburg“, dar „Manuscrisul de la Ferme zu Chiuso“ pomeneste de cifra trei și în dreptul descendenților Celui de Al Treizeci și șaselea. În lista lui Photas se vorbește despre doi băieți...)

Dar Olympius, care-l urmărea din scurt pe învățatul ce i se părea tot mai suspect de erezie, nu reuși să constate nici o inadvertență și nici o evoluție în traiul lui Primus. Acesta se arăta aproape zilnic în părculețul din fața Presbyteriului Ortodocșilor – iar de era prea frig sau de ploua, în interiorul bisericii –, comenta în fața unei asistențe, în general neschimbate, diferențele particularități ale plantelor comestibile, se preocupa de numele acelor ierburi, le boteza cu sintagme mai potrivite din punctul de vedere al cifrelor literelor componente, transforma, în felul acesta, limba într-o păsărească neînțeleasă decît de cei ce-l ascultau frecvent. De multe ori nu apărea la aceste disertații, atunci în mod sigur era bolnav sau era prea frig afară ori prea umed și ipohondrului îi era frică de complicații. Altă dată trebuia să întrerupă o frază la mijloc și, strîmbîndu-se din pricina colicilor intestinale, se îndepărta în grabă spre casă sau se

lăsa pe vine și se zvîrcolea de durere în văzul tuturor, nepăsându-i că astfel contrazice în modul cel mai evident sfaturile imperative propovăduite de atîta vreme.

Olympius trebuia să recunoască realitatea că Primus nu se mai ocupa de mult de mantica sa păgînă, chiar dacă nu o renegea. Modul cum îl venera pe Apollo nu mai era o cerință intimă. Pirpiriul era preocupat să termine lucrarea sa în opt cărți și un registru analitic despre interrelația dintre hrană și viața individului, adică despre caracteristicile plantelor în influențarea diferitelor funcții fiziologice și psihice, despre efectele tămăduitoare și cele nocive, despre anumite proprietăți necunoscute de cei mulți și relevate prin analiza cifrelor (efecte iritante, afrodisiace, ducînd la pierderea încrederii în forțele proprii sau apte de a schimba vechea scară a valorilor celor ce le consumau). Și cîte altele. Bineînțeles că majoritatea acestor efecte nu se manifestau decît detectabile de către un specialist, modificările fiind cu totul neînsemnate în urma unui prînz obișnuit și, mai ales, din pricina interacțiunii diferitelor substanțe preluate și îngurgitate de-a valma la o masă. Însă, studiate de Primus, tendințele erau puse în lumină și pirpiriul recomanda o dietă unitară optimă.*

Pălăvrăgeala pirpiriului nu mergea mai departe și marea majoritate a celor ce-l ascultau nu erau atenți decît la ce mîncare e bine să evite pe viitor și ce plante sînt indicate pentru o anumită boală. Sigur că, în felul acesta, ei nici măcar nu puteau

* „Totul este număr și armonie!“ Nu spuneau deja Diodor, Clemens din Alexandria, Iamblichos că Zamolxis (Pythagora?) a dat legi și învățături „despre un trai mai bun decît al grecilor (tradițional – nota scribului)“, după cum afirmă Hesychios din Alexandria? Dar scriitori mai apropiați (Lucian, Origene, Eustațiu) pretind că personajul (tot mai impersonal) „ar fi spus minunății ca să tragă foloase din rătăcirea compatrioților“, că „a profitat de zăpăceala dintre lucrurile sfinte“, că n-a fost decît „un scamator“. Iar un autor contemporan păgîn (Rameses) îl asimilează pe Primus în întregime legendarilor săi predecesori și îl numește „ghid lucid într-o lume mincinoasă“. De data asta, intenția este clară.

aplica indicațiile eruditului fiindcă ei nu integrău aceste elemente într-o conduită generală de viață și nici nu știau ce anume cu ce se contrazicea.

Urmau apoi serile cînd Primus – în zilele cînd nu se simțea prea extenuat – ieșea din nou în oraș, invitat de unul sau de altul și cînd, uitînd parcă de preocuparea sa de dimineață, se ambala în cele mai meschine intrigi pentru un titlu sau un rang. În nopțile în care „gîndacul de bucătărie“ ieșea la lumină, amestecîndu-se printre cetățeni și amușinînd în jur, era evident pentru toată lumea că omulețul nu vîna puterea reală, pe care nici n-ar fi știut s-o folosească, ci era profund interesat doar de o etichetă cît mai strălucitoare (și la care n-a ajuns, în mod real, decît la sfîrșitul drumului). Inițial intrigat, Olympius l-a provocat spre a afla ce urmărește de fapt, însă a trebuit să-și recunoască inutilitatea temerii: pirpiriul avea o teorie și în această privință și pretindea că puterea nu este decît un miraj, ea nefiind decît o relație abstractă între două realități distincte. Eu am putere asupra ta, se poate insinua, dar eu rămîn eu și tu rămîi tu, fiecare cu viața și cu destinul său. Dacă, prin puterea mea, eu îți influențez în mod brutal soarta (nu neapărat brutal, interveni Olympius), bine, dacă îmi exercit puterea asupra ta, prin însuși acest fapt mă transform într-o forță supraumană întrucît intervin în firul altei vieți, doar Dumnezeu și liberul arbitru fiind responsabili de traiul fiecăruia dintre noi și nu și acțiunea altor oameni. O mulțime de indivizi este ca o sumă matematică: noi cinci formăm acest grup de cinci bărbați, fiecare dintre noi rămînînd, în același timp, el însuși, la fel cum unu și cu unu și cu unu și cu unu și cu unu fac cinci, care cuprinde unu și cu unu și cu unu și cu unu și cu unu. Deci acțiunea este iluzorie, puterea este și ea un domeniu al vanității, doar unitatea sau elementul constituie realitatea. Elementul, însă, poate fi mai strălucitor sau mai palid. De aceea, pe Primus nu-l interesa puterea, pe el nu-l interesa decît titlul propriu-zis. Titlul poate fi o calitate, puterea doar un miraj al vanității.

După multe umilințe, intrigi, insistențe și eforturi cumplite din partea unui om pentru care simpla prezență era o suferință,

Primus obținu un rang de la împărat. Era limpede pentru toată lumea că nu aveai ce funcție să-i dai acelui individ slab, miop, mereu bolnav, incapabil de orice activitate ordonată, așa că s-a inventat un titlu în mod special pentru el: Primus a devenit *Numărătorul imperial*, loc inexistent pînă atunci în ierarhia demnitarilor. Pentru că „numerus“ înseamnă în limba latină și „demnitate“ sau „funcție“, confuziile în legătură cu rangul „omului numerelor“ sînt la îndemînă într-un manuscris de atîtea ori copiat și corupt ca „Taina universală a numerelor“ de Zosimus. Însuși rangul de *Numărător imperial* a fost interpretat în fel și chip, el fiind, pînă la urmă, asimilat unui contabil din cancelaria augustului, fapt ce nu are nici o tangentă cu realitatea. Iar haina albă lungă nu era în nici un caz „uniforma“ funcției, ci reminiscența portului pythagoreian.

Contabilul îndeplinește o muncă pozitivă, de rutină. Cu ce se îndeletnicea *Numărătorul imperial*? Conform „funcției“, în principiu, cu nimic. Partea nostimă este că inițiativele sale disperate spre a obține titlul au omis cererea stabilirii unei retribuții oarecare. Astfel că el era singurul demnitar de rang imperial fără atribuții și fără salariu. Primus nu avea subordonați în complicata birocrație augustă, nu avea superiori lumești în afara împăratului însuși, nu trebuia să dea socoteală pentru ceva și nimeni nu-și amintea de el spre a-l consulta în vreo problemă oficială... deși Primus devenise, după titlu, un fel de ministru. Dar pînă să se poată numi *Numărător imperial*, în ultimul său an de viață, Al Treizeci și șaselea a luptat din plin pentru acest ideal. Fără orar, fără atribuții precise, Primus ieșea la lumină după cum îi dicta instinctul de „gîndac de bucătărie“. Scribului îi sînt necunoscute acele trebuințe...

Între „Dieta universală...“ și rîvnitul titlu, viața personajului se consuma pe fondul veșnicelor sale gaze la intestine, a grețurilor și a crizelor de tuse. (Un neajuns îl aduce după sine pe celălalt. După o cascadă de tuse, urmau iritarea căilor respiratorii și spasmele vomitive. De aici lucrurile continuau apoi la toate ni-

velurile organelor parcă înghesuite cu forța în trupul acela prea mărunț.) O schimbare bruscă a vremii îl înspăimînta mult mai mult decît o nouă invazie a goșilor, o remarcă prost plasată a unui intrigant de curte îi stîrnea o indignare infinit mai mare „ministrului“ decît trădarea unui guvernator de provincie, o frază de unde să reiasă o vagă necesitate ca el, Primus, să trebuiască să-și racordeze programul unei zile la un anumit eveniment neprevăzut îi producea un adevărat cutremur intestinal. „Marea dietă universală...” (sau „Hrana zilnică a bunului credincios“, după cum mai apare citată lucrarea în alte surse) avansa într-un ritm de melc. E de presupus să fi fost începută – sau cel puțin proiectată – o dată cu venirea autorului ei în preajma lui Honorius, iar la moartea lui Primus ea se afla redactată abia pînă la începutul cărții a doua. Ni s-a păstrat tot scheletul proiectului, datorită introducerii, unde este schițat conținutul fiecărei cărți. Tot în introducere, Al Treizeci și șaselea mai divulgă și alte proiecte nu mai puțin complexe, însă nu avem nici o mărturie din care să reiasă ca măcar unul dintre ele să se fi materializat.

Numărătorul imperial excelează prin lipsa unor evenimente cît de cît însemnate în biografia sa. Dacă Zosimus nu s-ar fi ocupat de cele trei personaje numite de noi Primus, Secundus și Terțius, am putea să-i rezumăm trecerea în pomelnicul scribului prin doar două fraze: *Primus (n. 369 e.n. - m. 410), neopythagorean, discipol al lui Zosimus din Teurnia (vezi acesta), unul dintre pedagogii lui Honorius (vezi acesta), autorul unui tratat (rămas neterminat) despre „Dieta universală“, Numărător imperial la curtea lui Honorius.* Chiar și pentru un istoric ultraspecializat, informația ar fi mai mult decît suficientă. Nenumărate personaje ale istoriei nu mai sînt capabile să spună nimănui nimic, nu mai pot lumina viețile altor personaje care ele însele au intrat în uitare. Într-un loc închis, pentru a putea distinge un obiect de altul, este necesar ca măcar unul să fie el însuși o sursă de lumină. Un dicționar de nume ale unui domeniu și ale unei epoci cuprinde o masă mare de substantive proprii ce și-au pierdut orice corespondent cu realitățile și

relațiile curente. Primus ar putea face parte din această categorie. Prin ce minune, totuși, a rămas el în câteva enciclopedii?

În general, pythagorianismul și metempsihoza sînt socotite a reprezenta concepția conform căreia un suflet, după moartea trupului, nu se prăpădește ci se întruchipează într-o nouă ființă: în corpul altui om, al unei păsări sau al unui animal care se naște în momentul expierii ființei ce tocmai a murit. Dar, întrucît Pythagoras din Samos considera sufletul la fel de neadițional ca și numărul pur, e limpede că nu este vorba despre „un om ce a fost mai înainte cîine și urmează să devină șarpe“, ci despre același suflet încarcerat în mai multe trupuri. De aici îngăduința lui Dumnezeu ca un om să poată suferi atît de mult, adesea fără a se face vinovat de un păcat evident, el ispășind însă o crimă a sufletului dintr-o ipostază anterioară, de aici justiția divină de neînțeles și de neapreciat de muritori. Pe vremea cînd Pythagoras se născuse, sufletul lui sălășluise într-un Aithalid. El însuși, fiind fiu de-al lui Hermes, i-a cerut tatălui său cel mai mare privilegiu posibil unui suflet: păstrarea memoriei intacte pentru toate ipostazele trecute. Astfel, Pythagoras își putea rememora cu precizie vieți materiale ce au fost, de pildă, avatarurile acelui Hermetimos – despre care a mai fost vorba pe parcursul periplului Celor O Sută – și se putea bucura de toate însușirile de care am mai amintit. Primus reprezenta zămislirea imperfectă a uneia dintre închisorile trupesti ale unui suflet aplecat spre amănunte și disperat în fața oricărei schimbări în traiul fizic. Cineva, un oarecare Photas, despre care scribul nu știe chiar nimic, ne-a lăsat un pomelnic despre succesiunea spiritului prin ereditate. Astfel, el afirmă că sufletul trece, de obicei, din bunic în nepot sau strănepot și că există o perioadă de latență, de indecizie, pînă cînd se întîmplă această trecere. Atunci au loc cazurile cunoscute și inexplicate de ubicuitate. (Este de notorietate faptul, argumentează Photas, că, de regulă, nepoții preiau mai multe însușiri de la bunici decît de la părinți.) Drept dovezi, acest Photas ne oferă și el câteva anexe, în spiritul celor ale lui Zosimus, dar conținînd personaje pe o profunzime de zeci de generații. Unul dintre aceste șiruri

este dat și de trecutul lui Primus, dar ceea ce i s-a părut, inițial, scribului un ajutor neprețuit se dovedește total nefolositor. Photas încearcă să demonstreze asemănări izbitoare între *Numărătorul imperial* și bunicul său, între cei doi și bunicul bunicului și tot așa pînă la mai multe spițe ținînd de legendă. Succesiunea lui nu corespunde întru totul continuității Celor O Sută, lucru ce s-ar putea explica și prin faptul că nu este vorba de trecerea obligatorie a sufletului din bunicul patern înspre nepot (sau strănepot), dar nici cele cîteva personaje pe care le regăsim printre vechile noastre cunoștințe nu sînt descrise decît strict pentru a servi demonstrației. Cartea lui Photas, cu cele trei șiruri de anexe pilduitoare (dintre care și cea despre „șirul Primus“), este, mai degrabă, o operă literară (nici ea foarte reușită). Scribului i se întîmplă adesea să dea peste informații extrem de interesante după ce a terminat de mult redactarea capitolului la care se referă respectivele evenimente. Ceea ce a aflat, însă, despre unii dintre Cei O Sută din anexele lui Photas n-ar fi putut fi folosit nici dacă „ar fi venit la timp“: „șirul Primus“ nu se bazează pe date, ci doar pe intuiții. În așa o măsură încît, de multe ori, anacronismele ajung să fie evidente și pentru un elev de școală primară.

Am amintit toate astea pentru că scribului nu i-a fost ușor să renunțe la un material aflat la îndemîină, atunci cînd despre Al Treizeci și șaselea nu găsea aproape nimic palpabil. Faptul că datele mai sînt cît de cît plauzibile în „șirul Primus“ în segmentele ultime, adică și în cel referitor la fiul lui Metafaustus (lanțul se termină cu Terțius, cu care, probabil, Photas ar fi fost contemporan), i-a permis totuși scribului să meargă pe urmele unor nume pomenite în „Anexe“ și cu care n-ar fi fost exclus ca *Numărătorul imperial* să fi avut într-adevăr contacte. Printre aceștia este amintit, de pildă, Mezrob Maștot din Hațegat, cărturarul armean de la curtea regelui Vramșapuh, creatorul alfabetului armean și unul dintre primii traducători ai bibliei. Nu se știe unde s-ar fi putut întîlni Primus cu Mezrob Maștot și cu catolicosul Sahag Partev, dar informația este plauzibilă, mai ales dacă luăm în considerare cele cîteva cuvinte ilizibile (și

dovedite abia acum drept armene) din „Dieta universală...“. Nu mai puțin importantă a fost trimiterea lui Photas la celebrul Sambas (sau Sumbas), cei mai vestit bucătar al timpului, gastronomul imperial, aspru combătut de Primus în cartea despre dietă. „Dacă-l acceptăm pe Dumnezeu și pe diavol, Binele și răul, Frumosul și urîtul, rețetele blestemate fac parte, fără îndoială, din produsele recipientelor iadului“, scrie Primus și combate didactic una dintre specialitățile servite la curtea augustului, apoi o alta. Ingredient cu ingredient sînt analizate, separat și în interacțiune, arătîndu-se consecințele cumplite ale consumării acestora, mai ales că totul se baza pe preparate din carne. Prin decriptarea lui Sumbas, alte cîteva rînduri primesc un nou sens. Iată, așadar, că pînă și biografia fiului lui Metafaustus s-a dovedit mai bogată decît a fost în stare scribul s-o descifreze.

Vom accepta, deci, că Primus a avut doi copii, un băiat și o fată. În ultimii ani de viață, avînd existența cît de cît asigurată, lipsită de griji materiale, Al Treizeci și șaselea a putut să se ocupe doar de ce-i făcea plăcere, fără a mai fi obligat să-și cîștige pîinea pentru sine și pentru familia sa prin descifrarea numerică a diferitelor destine sau prin lecții și sfaturi date împăratului. El se poate ocupa tot mai exclusiv de „Marea dietă universală...“, își poate permite să mai viseze și la alte proiecte, după ce va fi terminat cel aflat în lucru, se poate apleca și mai atent asupra vulcanului mereu activ al mădularelor sale, analizîndu-și fiecare moment de disconfort, fiecare spasm, fiecare durere. Privind astfel lucrurile, Al Treizeci și șaselea a perceput mai intens decît oricine stări ignorate cu seninătate de alți oameni, analizîndu-le copios și resimțindu-le în toată complexitatea lor. Și cine a mai trăit atît de exclusiv viața fiziologică a propriului organism, abstractizînd fiecare senzație, comparînd-o și descriind-o în fel și chip? A trăit mai intens războinicul biruitor în nenumărate bătălii sau veșnicul îndrăgostit, cuceritor al unor batalioane de femei una mai frumoasă decît cealaltă? Preocupați de scopurile lor, aceia – și cîte alte celebrități – nu

s-au putut bucura de micile izbânzi ale digestiei, de o oră calmă după zile întregi de constipație, de un vis plăcut după nopți de coșmar, insomnie și rău. Și toate senzațiile acelea concrete ridicate pînă la cele mai complexe asociații de idei, pînă la cugețările cele mai pure, născînd teorii pasionante, apărute nu mai puțin pasional! Nu, dacă a fost în vreo privință ieșit din comun – și locul cucerit în societate și în amintirea istoriei (care, totuși, iată, nu l-a uitat!) o probează –, Al Treizeci și șaselea s-a remarcat prin extraordinara lui capacitate de a se apleca asupra aventurilor trupului său. Primus n-a fost un simplu suflet închis în temnița unui corp oarecare, el a fost unul dintre puținii speologi conștienți ai peșterii unde i-a fost dat să coboare.* Neopythagoreianului, cum era numit cu superficialitate, nu-i era deloc indiferent trupul său vremelnic. Totul trebuia să fie „număr și armonie“. Însă în trupul său explodau universuri.

Al Treizeci și șaselea n-a fost un simplu ipohondru, el nu se autoadmira veșnic pentru fiecare suferință și nu se folosea de boală ca de un spectacol dat tot timpul în fața celor din jur, obosindu-i. Dacă tatăl său a fost un „fals Faust“, Primus a fost un „fals neopythagoreian“, întrucît nu sufletul era primordial pentru el, ci trupul, ale cărui taine căuta fără de încetare să le descopere. „Temnița spiritului“ era un teritoriu demn de a fi explorat, iar sufletul său era, cum am mai spus, un „speolog“, atmosfera cavernei putînd fi îmbunătățită, dacă te ocupai cu seriozitate de acest lucru. „O peșteră, notează Primus, nu este nici luminoasă și nici întunecoasă, doar văzduhul din ea este cel ce-i determină obscuritatea. De aceea, sufletul trebuie să descopere trupul, asemenea cercetătorului zidurile labirintului prin care rătăcește. Astfel, calea spre ieșire va fi mai facilă, iar

* Herodot povestește că Zamolxis (Pythagoras?) ar fi cerut să i se facă o sală de primire unde oferea ospete. („Ospete“ este un cuvînt ce trebuie înțeles prin „dieta rituală“.) Dar Hellanicos și Strabon (ca și Herodot, de altfel) sugerează că această sală protocolară era o anexă a unei locuințe subpămîntene. Acolo, Zamolxis (Pythagoras?) dispare, spre a apărea abia după patru ani. Coborîrea în sine și coborîrea la propriu?

aventura propriu-zisă va merita să fie trăită. Numai așa! Altfel, ce-ar fi o viață decît nerăbdarea de a părăsi un trup, fără speranța unei libertăți viitoare?”

Pentru a ameliora „peștera“, Primus preconizează un sistem coerent de viață cotidiană. Nu numai dieta, un sistem foarte complicat de reguli igienice, regimul de plimbări zilnice, ci și întreaga conduită trebuia să fie subordonată acestui program. De pildă, modul de a te hrăni (nu numai ceea ce mănînci, ci și cum mănînci): primul capitol din „Marea dietă universală...“ face un inventar al stărilor psihice din timpul meselor și al perioadei de siestă obligatorie. În timp ce consumi mîncarea, trebuie să te gîndești intens la aceasta și numai la aceasta. Orice discuție, orice altă preocupare paralelă sînt cu desăvîrșire interzise. „Nu există nenorocire mai mare pentru corp decît chiolhanurile comune, unde, nemaiamintind ce și cît se înghi-te, totul se petrece într-un absolut dispreț față de actul în sine. Comesenii vorbesc între ei, fac bancuri, se distrează, admiră hetaire sau flirtează. Actul consumării hranei este la fel de intim – și, dintr-un anumit punct de vedere, la fel de dizgrațios – ca și cel al eliminării fecalelor. El ar trebui să aibă loc în cea mai strictă singurătate.“ Primus recomandă, în continuare, o procedură severă de urmărire cu gîndul a fiecărei îmbucături, astfel încît să poți extrage din orice aliment toate substanțele nutritive. Acest lucru ar face posibilă o economie imensă într-o societate ajunsă la un număr foarte mare de consumatori și într-o permanentă criză de alimente, însă ar aduce, pe lîngă foloase economice personale, și incomparabile privilegii trupului. Primus demonstrează că un om poate trăi fără probleme cu circa a zecea parte din cantitatea de alimente folosită uzual, cu condiția ca atît trupul, cît și spiritul să exercite un control riguros asupra felului hranei, modului de administrare, participării fără rezerve la actul în sine.*

* În condițiile foarte grele în care se afla imperiul, o „teorie științifică“ de alimentație rațională într-un regim de austeritate nu putea decît să fie susținută și popularizată de autoritățile mereu în alertă că foamea va aduce noi revolte. (Altă dată, în istorie, cînd nu se va găsi un astfel de autor în mod natural, el va fi inventat...)

Pentru ca să poată fi înțeles contextul social de către cititorul modern și pentru a nu întrerupe cursul lungii sale povești, scribul a fost nevoit, în cazul acestei biografii, să se refere nepermis de mult la evenimentele istorice. Dar Primus pare cu totul indiferent la ele. Pe el nu-l privește nici dezagregarea definitivă a unui imperiu grandios, dezintegrare al cărei martor este, nu-l interesează luptele pentru putere, soarta lui Honorius, a lui Arcadius, a lui Stilicho sau a lui Alaric (acel vizigot mort în plină glorie, înainte de a apuca să-și desăvârșească opera, asemenea lui Alexandru cel Mare, singurul niciodată înfrînt), nu-l interesează în mod deosebit soarta religiilor, decît cel mult în legătură cu conduita de viață pe care o propagă acestea și în nici un caz în privința luptei dintre ele. Meseria lui „productivă” a fost multă vreme teoria numerelor, cea care l-a ajutat să ajungă, pînă la urmă, la suficienți bani pentru a se putea auto-întreține și, mai tîrziu, pentru a-și putea sătura orgoliul cu un titlu aiurit. Și, totuși, meseria lui „productivă” n-a constituit nici ea pasiunea lui cea mare, chiar dacă îi crease o faimă într-un domeniu exclusiv. Mantica numerelor a fost cea care i-a conferit, ca o aură, particularitățile pentru istoria oamenilor: în general, referirile la biografia sa sînt mereu puse în legătură cu proporții cifrice, multe trase de păr, multe foarte complicate, multe – e de presupus – imaginare, inventate spre a da material factic concret unor demonstrații atît de savante. Dar toate astea nu reprezentau decît amănunte neesențiale ale unui trai care ar fi putut să se desfășoare și cu o mie de ani mai devreme sau cu o mie de ani mai tîrziu. Marea patimă a vieții lui a rămas încercarea împăcării sufletului cu trupul, ceea ce, în cazul lui, reprezenta o problemă veșnic acută, pirpiriul avînd mai tot timpul grave probleme de sănătate.

Scribul se întrebă: dacă Primus s-ar fi născut altundeva și într-o altă perioadă istorică, tot așa și-ar fi ordonat viața? Sau dacă n-ar fi suferit de tulburări digestive, l-ar mai fi interesat cu atîta pasiune subiectul? Cine știe? Pare cu atît mai straniu sfîrșitul acestui personaj ce pînă atunci nu părea cîtuși de puțin legat de evenimente. Al Treizeci și șaselea, după ce n-a mai pă-

răsit ani de zile Ravenna, se decide, pe neașteptate, să plece la Roma, exact în zilele cele mai confuze din vara lui 410. Fosta capitală, după ce s-a purtat atît de lamentabil timp de ani de zile, scăpînd de fiecare dată doar în urma unor mari umilințe de amenințarea barbară, se hotărîse să reînvie strămoșeasca virtute exact atunci cînd nimeni nu o mai putea ajuta. Primus ajunge la Roma în zilele calde de iulie și, cum vara se simțea întotdeauna ceva mai bine, participă la o adunare de gastrologi, convocată la inițiativa lui. A fost, probabil, singura dată cînd s-a folosit de demnitatea lui oficială spre a putea aduna laolaltă atîția specialiști în „arta de a te hrăni“. Această adunare, pe care astăzi am numi-o „congres“, pare să fi fost mobilul nefericitei sale deplasări. Dar să convoci o asemenea întrunire tocmai atunci cînd Roma își trăia cele mai grele clipe nu putea s-o facă decît un om total rupt de evenimentele zilei, asemenea lui Primus. Din nou: „așa se pare“. Doar că a mai existat și un alt mobil: simpla adunare a unor specialiști, dacă s-a făcut la inițiativa Celui de Al Treizeci și șaselea, putea foarte bine să aibă loc la Ravenna, puțin expusă, și nu în fosta capitală, țintă a atîtor atacuri. O călătorie, chiar dacă relativ scurtă, fusese întotdeauna un subiect de groază pentru Primus. Acum, cînd după fiecare cotitură a drumului te putea aștepta o surpriză dezagreabilă, cînd ceremonialul regulilor de hrană și de igienă nu putea fi respectat decît anevoie, inițiativa de a părăsi Ravenna trebuia să fi avut o motivație foarte serioasă. Capitala cea ferită era un oraș searbăd în comparație cu reședința imperială tradițională: acolo se găseau de toate, birturi cu zeci de soiuri de vinuri autohtone și din țările cele mai îndepărtate, fructe de mare dintre cele mai ciudate, vînatul cel mai rar – toate prea puțin interesante pentru Primus. Dar în jurul Romei se găseau și ferme specializate pe niște plante cunoscute doar de un număr redus de consumatori, fiecare furnizor avîndu-și practic dinainte cumpărătorul. Tratatele de gastronomie ale timpului ne vorbesc despre plante și ingrediente azi uitate (sau ale căror nume s-au schimbat). Se spune că în vremea primului asediu al Romei, cînd populația ar fi ajuns la cazuri de canibalism,

Laetea, văduva împăratului Grațianus, împărțea mîncare la săraci. Dar nu orice mîncare: porții mici ale unor bucate preparate după cele mai sofisticate metode. Primus, care nu avea nevoie decît de un minim de hrană, consumîndu-l în tihnă și concentrîndu-se în întregime asupra sa, extrăgîndu-i toate substanțele nutritive și asimilîndu-le într-o măsură de zeci de ori mai mare decît ceilalți consumatori, nu era legat de rafinement, ci de puritatea mîncării. Deci nu pentru belșugul și varietatea pieței romane s-ar fi deplasat *Numărătorul imperial*, ci... fiindcă a știut că va urma o nouă încercare pentru cetatea eternă, că un asediu va aduce iarăși populația în pragul morții prin inaniție, iar el, demnitarul, voia să dovedească lumii întregi cum poate o comunitate umană numeroasă să reziste cu un minim de hrană. Ceea ce arată că lupta cu Alaric nu mai constituia o surpriză pentru nimeni în vara anului 410 după Christos, că evenimentele își urmau cursul lor firesc, așteptat de toți, chiar și de un aproape abulic de teapa lui Primus, că existau o pregătire psihologică și o psihoză de mase atît de intense încît și un om ca Al Treizeci și șaselea putea fi cuprins de starea generală, trezindu-se pînă și în el datorii cetățenești. (Păi, și Roma cea abulică era pe punctul de a se dezmetici...)

În vechea capitală a imperiului, Primus își regăsi elocința și puterea de convingere de pe vremea cînd își cîștigase celebritatea prin demonstrațiile sale de numeroteurg și cînd fusese necesar să te înscrii cu săptămîni înainte spre a putea obține grația unei programări în exclusivitate, la fel ca și pentru Zosimus. În timp ce senatorii și generalii pregăteau apărarea cetății din punctul de vedere al aprovizionării, al amplasării trupelor regulate și al organizării întregii populații apte de luptă, în vreme ce se discutau ultimele amănunte logistice, înfășurat în lunga sa haină albă, „pythagoreiană“, Primus explica și demonstra în fața unor mulțimi tot mai numeroase cum se poate trăi corespunzător cu te miri ce, cum se poate supraviețui cu cîteva frunze și două fructe pe zi. Oamenii învățau greu, însă cu sîrguință și unii se putură ridica pînă la starea de extaz, de rupere de tot ce-i înconjura, în vreme ce, în intimitate, mestecau

derizoria hrană ce le era prescrisă. *Numărătorul imperial* își făcea din plin datoria față de cetate și senatul îi mulțumi în mod oficial pentru stilul extraordinar în care se pricepea să rezolve una dintre cele mai insolubile probleme ale unui asediu: aprovizionarea cu hrană. (Eveniment semnalat atât de „Manuscrisul de la Regensburg“, cât și de cel de la Ferme zu Chiuso.)

Romanii, după ce au făcut atâtea compromisuri cu barbarul, au decis să lupte, asemenea strămoșilor, pînă la ultima suflare. Alaric se apropie, înconjură cetatea, blocă din nou navigația pe Tibru și aprovizionarea cetății. Romanii nu se arătară prea impresionați, de data asta au găsit modalitatea de a rezista la înfometare. Bătrîna urbe se pregătea să trăiască o nouă aventură glorioasă, perioada legendară își rememora pentru contemporani exemplele cele mai eroice, armata se odihnea, gata să respingă orice asalt. Doar că, într-o noapte, sclavii și mizerabilii au deschis Poarta Salariană și goții au năvălit în oraș.

Jertfa lui Primus a fost zadarnică: n-a mai apucat să fie vorba despre nici un asediu. Barbarii, intrați atât de ușor în cetate, au ocupat-o stradă cu stradă, fără a da de o rezistență cît de cît serioasă. Extraordinarele intenții de apărare erau uitate una cîte una în fața puhoiului got. La o mie o sută șaiszeci și trei de ani după întemeiere, Roma fu pentru prima oară cucerită. În urma războinicilor, în cetate intrară căruțele pentru a fi încărcate cu o pradă greu imaginabilă. Ceea ce n-a reușit Hannibal a izbutit Alaric. Omorurile, jafurile, violurile, luările în robie au durat o săptămîină. Iar după retragerea goților, haosul a mai domnit luni interminabile. Și, ceea ce era mai grav, rănilor nu au mai apucat răgazul să se cicatrizeze.

Alaric a murit curînd după aceea, în drum spre cucerirea Africii, și a fost înmormîntat în albia special deviată a Busentului. Copleșiți de evenimente, analiștii îl uită pe Al Treizeci și șaselea, preocupați doar de dezastrul general. Reconstituirea scribului se bazează din nou doar pe cioburi de informații și pe încercarea de a continua algoritmul. Primus s-a prăpădit încă din noaptea intrării goților în Roma. Deja în surpriza acelor prime clipe de pătrundere a barbarilor în cetate, Al Treizeci și șaselea

a știut că rolul lui în apărarea patriei s-a terminat încă înainte de a începe. O criză îngrozitoare de colici îl făcu să se tăvălească prin casă, în vreme ce furia inamică mătura totul în cale. Un găt uriaș, nimerit în încăpere, asistă câteva clipe uimit la chinul pirpiriului personaj. Erau momentele-cheie ale jafului: cine ajungea primul găsea mai mult. Barbarul n-avea timp de acel spectacol dizgrațios. Se întoarse să iasă, apoi reveni și-l omorî dintr-o lovitură pe cel pe care nu-l găsea mai demn de viață decît un gîndac negru de bucătărie. Barbarii au fost întotdeauna considerați murdari și grosolani. Acesta era, însă, un barbar ce ținea mult la curățenie și era chiar convins că a omorît una dintre ființele acelea dizgrațioase pe care femeile le strivesc sub picioare, iar copiii le vînează ca pe niște trofee. Un gîndac negru de bucătărie.

AL TREIZECI ȘI ȘAPTELEA

(408-455)

– Secundus –

*Despre căldura trupului celuiilalt sau
a doua față a cifrei trei*

Am recitat, nu de puține ori, acea însemnare a scriitorului aproape uitat Zosimus din Teurnia, însemnare unde am găsit legate pentru vecie catetele vieților lui Primus, Secundus și Terțius într-unul și același triunghi echilateral. Că există o legătură „mai specială“ între ei o atestă și faptul că, zale succesive ale lungului lanț, un analist a găsit de cuviință să-i boteze într-un mod ce-i lega încă o dată: scoțându-i din context, Al Treizeci și șaselea, Al Treizeci și șaptelea și Al Treizeci și optulea devin, în noua schemă, Primul, Al Doilea și Al Treilea. Sigur, o asemenea categorisire este, la urma urmelor, mai umană. Referindu-te la toți Cei O Sută, o faci cu riscul de a ameți. Scribul însuși a trecut de prea multe ori prin această stare. Dar să apelezi doar la un bunic, la un tată și la un fiu, iată, într-adevăr, ceva cât se poate de omenesc. Din punct de vedere psihologic, am spune că explicația există. Dar din alt punct de vedere? Cu

ce se diferențiază atât de mult cei trei pentru a-i putea scoate din șirul Celor O Sută? Faptul că toți se sting din viață respectiv o dată cu cele trei ocupări succesive ale Romei de către barbari ar fi o evidență. Dar scribului nu-i este cunoscut un alt analist care să-l fi numit pe Alaric – Întâiul, pe Genserich – Cel de Al Doilea și pe Odoacru – Cel de Al Treilea, numai fiindcă în ordinea aceasta, în decurs de ceva mai mult de o jumătate de veac, ei au fost autorii zdrobirii învingătorilor unui mileniu și ceva de istorie. Nimeni, pînă la ei, n-a ocupat Roma, ei au fost cei ce au dus la pieire juridică Imperiul Roman de Apus. Sfirșitul celor trei nu poate justifica el singur triumphiul propus de Zosimus din Teurnia: nu de puține ori, coincidențele între unele fapte, dar și între unele vieți întregi au fost atât de perfecte încît simpla potrivire a circumstanțelor morții cîtorva personaje succesive nu are cum le scoate definitiv într-o matrice proprie. Au existat – și este firesc, atunci cînd ne întoarcem la metafora cu caleidoscopul *aproape* inepuizabil al lui Dumnezeu – au existat destine repetate întocmai și doar memoria îngălbenită a trecerii secolelor a făcut ca asemănările prea mari să nu fie identificate niciodată. N-au lipsit astfel de cazuri nici din destinele Celor O Sută. Și, totuși, fiecare individ și-a păstrat (neștiut) numărul convențional al scurgerii cronologice. De ce Primus, Secundus și Tertius? Nici măcar temperamental nu s-au potrivit cei trei. Mai degrabă ai fi putut imagina o codificare paralelă a strămoșilor imediați ai lui Primus, umbre ale atleților de demult, sleiți fizicește, bolnăvicioși, trăind doar prin spirit, chiar deranjați de trupul vremelnic în care se zbăteau. *Se zbăteau*, acesta este cuvîntul. Secundus – sau Al Treizeci și șaptelea, în numerotarea scribului – este cel dintîi, după multe generații, care nu-și cîștigă existența nici prin filosofie, nici prin magia cifrelor, nici prin vreo altă știință. El se reîntoarce la încrederea în forța trupului și nimic din smiorcăielile atât de puțin bărbătești ale tatălui său nu-i este apropiat. De altfel, Secundus s-a născut abia cu puțin înaintea anului cînd *Numărătorul imperial* va muri în prima mare misiune patriotică pe care și-o asumă, astfel încît, cunoscîndu-și părintele doar din povestirile mamei

și ale altor oameni, nu se poate pune problema că ar fi beneficiat de vreo influență educativă din partea Celui de Al Treizeci și șaselea.

La prima vedere, scribul a acceptat triunghiul propus de Zosimus, punînd în grea cumpănă coincidența faptului că Primus moare la cea dintîi ocupare a Romei, fiul său la a doua, iar nepotul la cea de a treia și ultima. Coincidență de suprafață! Abia parcurgînd, tîrîș-grăpiș, viețile bunicului, tatălui și nepotului (cu aceleași eforturi greoaie cu care i-a urmărit și pe antecedenți și descendenți), scribul a ajuns la următorul strat de înțelegere a modelului lui Zosimus. La al doilea, însă, sigur, nu și la ultimul. Pînă aici a fost suficientă inteligența scribului. Un altul, poate, folosindu-se și de atît, va duce înțelegerea mai departe. Oricum, abia după ce a întors toate filele necesare, scribului i-a apărut în față un al doilea sens al metaforei unui savant de mult uitat, scos din colb doar pentru cîteva minute, suficiente să poată pasiona din nou.

Al Treizeci și șaptelea s-a născut la Ravenna în anul 408 după Christos. Era fiul unui învățat Pythagoreian, fost mentor imperial și slujbaș de curte, și al unei mame înrudite (nu foarte de aproape) cu familia stăpînitoare.

Poate că, ținîndu-se cont de „jertfa patriotică” a tatălui, precum și de obîrșia destul de incert nobilă a mamei, fiul să fi fost acceptat și crescut printre neamurile sărace la curte. Scribul doar bănuiește aceste motive, întrucît nimeni în preajma împăraților Apusului nu se prea surmena să-i răsfețe pe orfanii și pe văduvele de război. Totuși, Secundus s-a bucurat de oarecare privilegii, dacă ținem cont că a intrat de mic în slujba mai-marilor lumii. Se pare că nu se prea omora cu învățătura – cum o făcuseră strămoșii săi –, ci era mai încîntat de cele lumești.

Copilul Al Treizeci și șaptelea fusese cucerit de mic de istoria fabuloasă a Gallei Placida, fiica lui Theodosiu cel Mare, ultimul împărat al imperiului întregit al Romei și sora vitregă a lui Honorius, primul suveran al Apusului. Crescută în casa lui Stilicho și a Serenei, ea a rămas neputincioasă în fața urgiei

abătute asupra celor ce i-au fost adevărații părinți, surprinsă de către barbari la Roma în acel august cumplit al sorocului pedepsirii păcatelor viilor și morților anului de grație 410. Prizonieră a lui Alaric, Placida a fost dusă în Gallia, căsătorită la Narbona cu vizigotul Athaulf, devenind câteva luni mai târziu văduvă; după înfrîngerea și asasinarea acestuia, a revenit la Ravenna, unde s-a măritat cu Flavius Constantius (viitorul împărat Constantius III). Iată momentul la care am ajuns în desfășurarea cărții unei vieți romantice, momentul când a cunoscut-o copilul Secundus, fascinat de personalitatea aptă de a înflăcăra orice imaginație – nu numai una puerilă. Iar Al Treizeci și șaptelea nu va avea motive de decepție nici mai târziu, când va fi martorul celei de a doua jumătăți a extraordinarului roman al Gallei Placida. Iată o istorie în carne și oase și, contemporan cu asemenea destine, Secundus nu va pricepe niciodată nevoia de livresc a tatălui său.

Oficial, băiatul ajunsese ceva ce peste câteva secole se va numi „paj“. Locul său în economia domesticilor apartamentelor împărătesei ne este astăzi incert, însă, mai mult ca sigur, rolul lui îl depășea cu mult pe cel al unui obiect de răsfăț. De foarte timpuriu martor și implicat în experiențele de alcov, Secundus și-a construit sistemul de repere după cu totul alte criterii decît alți copilandri. Dorința ereditară (uneori exacerbată) de celebritate a strămoșilor Celui de Al Treizeci și șaptelea s-a fracturat în cazul acestuia. Străbunii lui au trăit pentru un viitor visat. El a trăit într-un prezent concret. „Filotimia“ a dispărut dintr-o dată. Scopul vieții sale nu era nici gloria militară, nici faima științifică sau artistică, nici intrarea pe ușa mare a istoriei. Demnitățile și puterea efectivă nu-l interesau nici atît. Mai târziu, răspunzînd la întrebarea: „Pentru ce merită să suferi o viață întregă, să te zbați pentru cauze diurne minore și cauze majore existențiale?“, Secundus ar fi spus fără să clipească:

- Scopul vieții? Dominarea fizică a căldurii corpului celuilalt.
- Căldura corpului partenerei era ceea ce l-a obsedat pînă la moarte. De mic. Nu repeta el mereu – și afirmația a fost preluată de nenumărate ori de membrii societății de psihanaliză

din Viena –, nu repeta el mereu că fătul abia născut caută neîncetat căldura trupului mamei, căutare disperată de care omul nu se poate desprinde niciodată? De aceea, încercarea de întoarcere în siguranța intrauterină va fi mobilul uitat al tuturor contactelor fizice între bărbat și femeie, paradisul pierdut a cărui nostalgie este la baza fiecărei inițiative concrete în viață, în speranța conștientă sau nu de a recîștiga, măcar pentru cîteva clipe, ceea ce de mult (o dată cu nașterea) s-a pierdut.

Căderea omnipotentului eunuc Nimphianus a venit ca o eliberare. Cel pe care îl admirase și de care îi fusese atît de frică, reprezentînd umbra amenințătoare concretă a copilăriei sale, la fel cum alți prunci erau speriați cu fantasme, îi rămăsese în subconștient ca o nălucă gălbejită. Prăbușirea eunucului l-a făcut să piardă și ultima fărîmă de considerație pentru o putere lipsită de ceea ce i se părea tot mai mult mobilul vital în scurgerea monotonă și indiferentă a vremii: dominarea căldurii corpului celuilalt.

– Nimphianus trebuia să cadă, decretă mai tîrziu Secundus. Viața unui eunuc e stearpă ca un balon de leșie.

Copil fiind, Al Treizeci și șaptelea pierduse nenumărate zile urmărind asemenea baloane colorate, pe care le scotea cu ajutorul unui pai. În funcție de mărime, de culorile reflectate, de comportamentul în aer, copilul dădea nume acelor fantasme, nume ale unor personaje din jur. Nimphianus era întotdeauna balonul cel mai umflat, cel mai greoi și care nu se apropia niciodată de o altă sferă aflată în jur.

Dar pînă la dizgrația lui Nimphianus, acesta reușise să intre în toate coșmarurile lui Secundus, rămînînd acolo și mult după ce personajul a fost executat.

Mai înainte căzuse Eutropius, celălalt eunuc omnipotent, adevăratul conducător al Imperiului de Răsărit. Supranumit „Al treilea înterneietor al Constantinopolului“, murdărind toate localitățile cu statuile sale (mai multe decît cele ale împăratului), Eutropius nu reușise să se potolească nici după ce scăpase ca prin minune cu viață grație lui Ioan Gură de Aur. Nevindecat de vechea sa paranoie, căzut de la putere, eunucul se deplasa cu

un atelaj tras de catîri albi, privilegiul exclusiv al auguștilor. Așa că, pînă la urmă, a fost executat pentru această blasfemie și nu pentru toate cîte le-a săvîrșit într-o viață scufundată în crime.

Ceea ce se întîmplă într-un loc se petrece și altundeva, de parcă un instrument i-ar răspunde altuia în cadrul unei lungi simfonii. Doar momentul, durata și intensitatea diferă. Răspunsul la căderea eunucului atotputernic de la Constantinopol a fost prăbușirea lui Nymphianus la Ravenna. Tînărul Secundus prorocise evenimentul deja cu săptămîni înainte, cînd nimic nu lăsa să se întrevadă ceea ce va urma, însă nu îndrăznise să spună nimănui cu voce tare marea veste ce se întrevedea: Nymphianus și înfrînt era înspăimîntător. Jocul cu „Oul de aur“ devenise o îndeletnicire a femeilor nobile de la curte. Placida însăși se număra printre pasionatele unei variante a străvechiului joc*. Deși nu putea urmări subtilitatea întrecerii, pe Secundus neinteresîndu-l nici măcar regulile de desfășurare, tînărul servitor favorit al împărătesei era pasionat doar de soarta diferitelor figuri de pe complicatul eșichier. Copilul, culcat cu capul în poalele stăpînei, vedea jocul de la nivelul înălțimii figurilor, ceea ce nu-i dădea posibilitatea obținerii unei priveliști de ansamblu, ci doar mobilitatea inexplicabilă – dictată parcă de soartă – a pieselor. Fiecare dintre acestea reprezenta, în ochii lui Secundus, destinul unuia sau altuia dintre personajele cunoscute. Jocul în joc devenise subiectul secret al copilului, iar amintirea orelor petrecute în atingerea nemijlocită a corpului cald și amețitor mirositor al femeii ce l-a inițiat în universul vieții va da naștere obsesiilor din care adultul de mai tîrziu se va chinui să extragă traiectoria destinelor altor personaje ce-i vor fi date spre a le întîlni.** O mantică proprie, asemenea superstițiilor noastre cele mai intime, se năștea și-l va teroriza

* Se pare că în perioada de dinaintea dispariției Imperiului Roman de Apus, „Oul de aur“ ar mai fi supraviețuit în variante mult simplificate, pierzîndu-și substratul filosofic și devenind o simplă competiție între participanții dornici de a-și omorî în mod plăcut timpul.

** Apropiindu-se, astfel, Al Treizeci și șaptelea, fără să știe, mai mult de sensul inițial și mistic al „Oului de aur“.

toată viața. O piesă neagră, diformă, borțoasă, purta în jocul din joc destinul lui Nymphianus și tocmai piesa aceasta fusese eliminată de trei ori consecutiv și fără șovăire de către Placida. Soarta lui Nymphianus, știa copilul, este, în sfârșit, pecetluită. Dar, pînă atunci, cîte ticăloșii nu făcuse eunucul? Nu crimele și suferințele poruncite de mizerabil în tot imperiul erau cele ce-i pătrunseseră în coșmar și care îl interesau pe copil – acelea s-au petrecut departe, erau abstracte, vorbe de îngrozit lumea. Concrete și groaznice erau, cel mult, cumplitele execuții publice organizate de Nymphianus după rețeta plăcerilor uitate ale damnatului Caligula, execuții la care infamul o obliga și pe Galla Placida să asiste (ca la niște repetate avertismente) și unde, deci, trebuiau să fie de față toți apropiații împărătesei. Dar spaimile cumplite proveneau din teroarea organizată de eunuc în palat, din orgiile perverse astfel imaginate încît să constituie o pedeapsă pentru toți cei ce nu sufereau de propriilor neputință. Nymphianus se chinuia și pe el și îi tortura cu atît mai mult pe cei din jur.

Eunucul de la Ravenna ducea sadismul pînă la ultimele consecințe și, ajutat de o imaginație bogată – îngrădită, totuși, de ritualul ce-l ducea doar pe el la starea de beatitudine pe care astfel și-o provoca –, concepea spectacolele cele mai înfricoșătoare în speranța de a-și înlesni o plăcere ce altfel nu-i era îngăduită. Cu cît îmbătrînea și cu cît excesele îi erau mai dese, cu atît avea nevoie de altele noi, de mai multe, de mai rafinate. În principiu, înscenările sale erau de două feluri – care, bineînțeles, se întrepătrundeau: tortura fizică și tortura psihică. Cu vremea, aceasta din urmă devenise primordială și îi producea cele mai multe plăceri: biciul, ranga, focul și sîngele țîșnind nu-l interesau decît în măsura în care chinul fizic umilea în mod vizibil victima. Plăcerea lui mare era să tortureze sălbatic un îndrăgostit în prezența celuilalt, un soț de față cu soția, un copil în văzul mamei. Atunci nenorociții martori erau dispuși la orice gest, la orice vorbă, la orice acțiune. Nymphianus îi lăsa să se tîrască în fața lui, să se autoumillească, îi încuraja să-și găsească ei înșiși noi pedepse, le cerea să facă amor în fața victimelor

torturate, să se împreuneze cu animale, să se supună la cele mai oribile perversiuni, *să-l roage să-i lase să săvîrșească toate acele grozăvii*. El doar le sugera pedeapsa, ei îl conjurau să li se aplice, el rămînea ca un sfînx. Ei se umileau și sperau pentru iertarea apropiaților lor. Și cînd lucrurile coborau în cea mai profundă abjecție, îi încuraja să repete încă o dată și încă o dată totul în fața unui public mereu mai numeros, în fața cunoștințelor, în fața rivalilor (dar mai ales în fața rivalelor), în fața propriilor servitori rînjind. Neasistînd de la început, necunoscînd motivația, dar văzînd zelul cu care se supuneau acelui obscen ritual oameni ce păreau pînă mai ieri cu totul și cu totul onorabili, oaspeții lui Nymphianus erau încredințați că participă la pedepsirea meritată a unor lași care preferau de bunăvoie rușinea unei morți demne. Cînd se sătura de plăcere, fiara omnipotentă îi grația pe nenorociți și puneă să fie izbăviți prin strangulare. Pe alții, însă, se răzbuna mai cumplit: îi lăsa liberi și, dacă aceștia nu înnebuneau, duceau cu ei ani lungi stigmatul unor experiențe infamante cunoscute de toată lumea.

Înainte de a scăpa Ravenna de Nymphianus, bestia apucase să mai născocească și o altă grozăvie. Își puneă victimele să se comporte într-un anume fel, la o anume ocazie, după o săptămîină sau după o lună. Nenorocitul (dar în special nenorocitele, fiindcă, deși nu se ferea nici de bărbați, femeile erau cele care-l „inspirau“ de obicei) se chinuia deja cu zile înainte, știind ce va trebui să facă și fiind conștient că dacă refuza, dispărea sau se sinucidea, cineva foarte apropiat îi va fi omorît în mod bestial din ordinul călăului său. Apoi, cetățenii asistau uimiți cum o fiică dintr-una dintre cele mai nobile familii se dezbrăca în centrul orașului, ademenind orice bărbat se nimerea să-i iasă în cale, împreunîndu-se cu el în plină stradă, sau o alta, îmbrăcată luxos, era dusă în lanțuri și biciuită năprasnic de două sclave voinice.

Cînd, după moartea lui Honorius, Galla Placida reveni din exil cu ajutor armat de la Theodosiu II și, răsturnîndu-l pe uzurpatorul Ioanes, îl proclamă împărat pe fiul ei Valentinian, reuși, în vârtejul evenimentelor, să-l dea jos și pe Nymphianus. Azi nu

se mai cunoaște rolul pe care l-a jucat eunucul după moartea lui Constanțiu III, cel de al doilea soț al Placidei, dar este cert că el a rămas pe mai departe la curtea lui Honorius, de unde o mai tortura, îngrețoșînd-o, cu vizite periodice pe augusta exilată, chiar și atunci cînd aceasta s-a refugiat cu cei doi copii ai săi la Roma. Apoi, între 423 și 425, în timpul domniei uzurpatorului Ioanes, Nymphianus a fost mereu în apropierea acestui suveran crud și inconsecvent. Cînd Ioanes a fost răsturnat, Nymphianus a organizat teribila-i execuție. Dar asta a fost ultima sa ispravă. Într-o noapte a fost prins, tîrît gol pe străzi și ucis în bătaie. Trupul i-a fost batjocorit și oamenii se călcau în picioare pentru a mai ajunge să urineze pe el.

Fiindcă nimeni n-a știut vreodată cînd rîdea și cînd era încruntat hidosul personaj, lumea n-a aflat niciodată dacă potentatul a rîs sau s-a strîmbat de groază atunci cînd și-a dat seama că totul s-a sfîrșit pentru el. „Crima mea, cum o numiți voi, nu este decît aceea că eu nu-mi puteam termina plăcerile care la voi, ceilalți, se astîmpără în cîteva minute!“

Replica aceasta l-a urmărit pe adolescentul Secundus pînă la moarte și el căuta, de atunci, cu atît mai mult, căldura femeii, cu cît fiorosul eunuc îi apărea mai obsedant în memorie.*

Nu există amintire care să n-o trezească pe o alta. O scenă, mult mai timpurie, l-a influențat profund pe fiul lui Primus. Era copil și a fost dus să vadă, împreună cu mulțimea de curioși, triumful lui Honorius. În realitate, era un spectacol cu totul măsluit: goții, sub conducerea lui Wallia, i-au spulberat în Hispania pe ceilalți barbari (silingi, alani ș.a.). Împăratul Apusului n-a mișcat nici un deget în aceste operațiuni și aclamațiile cetelor de poeți de curte, ale miniștrilor și ale suitei au culminat într-un triumf aiurit. Pentru că augustul nici măcar nu s-a deplasat în Peninsula Iberică, a fost nevoie să se aducă din alte locuri barbari (dintre care mulți negri și mulatri!!) care, puși pentru

* Într-o lucrare purtînd în titlu numele celor două personaje, Veres îl face pe Secundus răspunzător de moartea lui Nymphianus, ceea ce, evident, este improbabil și lipsit de orice suport istoric.

cîteva ore în lanțuri, au jucat rolul prizonierilor de război. Doi dintre ei au avut ghinionul să fie înnobilați ad-hoc și făcuți regi ai ipoteticilor înfrinți și, drept urmare, la apogeul reprezentației, au sfîrșit decapitați. (Ceilalți au dispărut o dată cu căderea serii și s-au întors la starea lor de dinainte.)

Copilul se înghesuise și el în gloata de curioși de pe margini, fusese aproape călcat în picioare, se alesese cu zgîrieturi, vîntăi și umflături, se pierduse de cei mari cu care venise. Totul nu fusese decît un coșmar. Iar triumful în sine, parcă trădîndu-și impostura, nu impresionase pe nimeni. Mai ales că începuse să și plouă. Lui Secundus i se făcuse foame, era singur, îl dureau toate, se rătăcise. Dacă aceasta era culmea răsplății gloriei, realiză el, atunci faptele de arme nu-l vor atrage niciodată.

Nici măcar abstenența forțată a eunucilor nu se lăsase pînă la urmă premiată, ținînd cont de sfîrșitul jalnic al lui Eutropius în Răsărit și al lui Nymphianus în Apus. Totuși, virginitatea îi impunea adolescentului, mai ales că subiectul neprihănirii era la modă și toată lumea care urmase rețeta era răsplătită împăratește, măcar pentru o vreme. Doar că în cazul lui Secundus, admirația față de abstenența totală se succeda ritmic și în perioade egale cu excesul sexual. Mulțimea femeilor omnipotente, care, cel puțin la Ravenna, înlocuia influența eunucilor, reprezenta o prezență permanentă. Din Constantinopol nu veneau vești mai puțin elocvente. De la Aelia Eudoxia, fiica generalului de origine francă Bauto și soția lui Arcadius, femeile au preluat, într-un nou matriarhat, conducerea secretă a imperiului. În istorie, pe listele împăraților Răsăritului, după Arcadius urmează Theodosius II, dar, în realitate, aici ar fi trebuit să fie trecută Pulcheria, în urma Eudoxiei – Pulcheria, fiica împărătesei, și nu Theodosius, fiul împăratului, deși ambii din aceiași părinți. Dintre cele patru surori ale împăratului, Pulcheria a fost cea de a doua.* Nu mai puțină vogă a făcut romanul vieții

* Totuși, aceste lucruri ar fi contat prea puțin pentru imperativele istoriei. Enigma surorii celei mai mari reprezintă un roman în sine: Flacila a fost pur și simplu exclusă de către voluntara Pulcheria, care, din toate punctele de vedere, voia să fie cea care să dicteze regulile

Eudochiei – sau al Evdokiei –, soția lui Theodosius II, autoarea de poezii profane și religioase – de aceea cunoscută în istorie și drept Athenais –, reorganizatoarea învățămîntului superior la Constantinopol, pelerina de la Ierusalim. De acolo împărăteasa a adus o mulțime de relicve fabuloase, care de care mai ieșite din comun, culminînd cu două oase și două verigi din lanțul cu care a fost purtat Sfîntul Ștefan, primul martir creștin. Pe urmă, cînd Evdokia se retrage definitiv la Ierusalim, ștabela este preluată de fiica ei Licinia, descendentă de împărat și soție a doi auguști succesivi, mama nu mai puțin celebrelor Eudokia și Placida. Abia căsătorită cu Petronius Maximus și deja răpită, împreună cu fiicele ei, de către regele vandal Genserich, nobila doamnă a fost ținută prizonieră în Nordul Africii și predată abia după șapte ani la Constantinopol – iată un alt roman de aventuri și amor. Și lista continuă și continuă în Orient, deși nici cea de la Ravenna n-a fost mai săracă, doar că prăbușirea Imperiului Roman de Apus nu a permis și aici coagularea legendelor, legende care dincolo, în Răsărit, s-au putut așeza în liniște.

Secundus a copilărit printre femei cu puteri discriminatorii, femei apte de a da tonul mișcărilor de pedepsire a anumitor secte, femei aflate la originea toleranței oficiale față de alte doctrine, ridicînd la rang de demnitate castitatea, chiar și cîteva mame ale mai multor copii – prevalîndu-se unele de precedentul că și Mama Domnului a fost fecioară –, nesesizînd în aceasta nici o urmă de sacrilegiu, urmînd ca și ele să fie apostaziate, nu? Incomparabil mai culte, în general, decît bărbații în urma cărora conduceau lumea, superstițioase pînă la ultimele consecințe, acele femei îl acceptau în imediata lor apropiere, dovedindu-i adolescentului că ele reprezintă motorul evoluției pe toate planurile. Acesta era, desigur, un argument, dar Al Treizeci și șaptelea era tot mai puțin sensibil la mersul societății, la viața

jocului. Pînă la urmă, „excesele“ Flacilei nici n-au fost alît de năzdrăvane, doar că Istoriei îi trebuie mereu justificări. În ceea ce le privea pe mezine, acestea erau însoțitoarele ideale și fără de pretenții ale ambițioasei Pulcheria, însoțitoare și nimic mai mult. De altfel, cel puțin despre Marina se afirmă că ar fi fost retardată mintal.

imperiului, la așa-zisa putere lumească. Atunci cînd împăratul ajungea la o înțelegere cu regele Persiei și romanii anexau o jumătate din Armenia (ultima provincie pe care o mai obținea „lumea civilizată“), Secundus înregistra evenimentul ca pe un fapt cu totul lipsit de importanță. Pentru el, singurul lucru care conta era regăsirea căldurii prin apropierea de trupul partene-rei. Iată un gest fără nici o conotație politică sau religioasă! Cel mult, totul era legat de un cod bazat exclusiv pe un foarte personal sistem de superstiții și tabuuri.* Dar Secundus nu era o excepție, iar subordonarea universului lui superstițiilor îi conferea un renume mai degrabă pozitiv. Spaimetele sale, niciodată pierdute, chipul terorizant al lui Nymphianus nu puteau fi în-vinse decît prin exerciții foarte personale și stranii. Pentru doamne, regulile sale erau cît se poate de atrăgătoare. Nici una dintre ele nu rîdea de prejudecățile și de temerile aiurite ale favoritului lor, multe îi preluau obiceiurile, tot ceea ce făcea el era pentru dînsese foarte credibil. Iar de aici și pînă la un habotnicism primitiv religios nu era decît un pas.

Nu, Secundus n-a fost un Rasputin, așa cum l-a descris Ivan Konrad. Secundus, chiar dacă a știut să le subjuge pe stăpînele lumii și, prin ele, pe ursuzii lor soți, tați și frați, n-a încercat nici-odată să acrediteze o conduită politică, n-a impus vreo lege, n-a declanșat vreun război. Acestea toate pur și simplu nu-l interesau. Cînd Genserich a trecut în Nordul Africii și a instalat o domnie vandală pe o fișie lungă pe malul Mediteranei, s-a

* Al Treizeci și șaptelea nu se apropia de o femeie scundă dacă respectiva avea părul roșu (de era înaltă, interdicția cădea), evita orice întîlnire cu persoanele de sex opus cu voce groasă, cu care refuza pînă să și stea de vorbă, nu ieșea niciodată din camera sa în cea de a treia și cea de a șaptesprezecea zi a lunii, avea mereu grijă cu care picior pășea înainte, nu privea niciodată înapoi întorcîndu-se la stînga și multe, multe altele. Pînă la urmă, mulțimea de reguli, unele comune, altele strict intime au ajuns să se constituie într-un sever cod de conduită, respectat cu sfințenie și obligîndu-l la manifestări ce, uneori, puteau părea de-a dreptul absurde.

ajuns la un acord de principiu prin care romanii recunoșteau noua stăpînire, cu condiția ca atît de necesarele convoaie cu cereale să continue să sosească regulat în Italia. Tot ce se întîmpla departe de căldura căutată a trupului partenerei îi era Celui de Al Treizeci și șaptelea indiferent. Femeile omnipotente nu au reacționat nici ele.

Și, totuși, Secundus era pe punctul de a fi implicat în jocul politic. Tînărul devenise un bărbat capricios și răsfătat, mizînd cînd pe rolul orfanului în căutarea mamei, cînd pe cel al unui îndrăgostit sincer, cînd pe-al amantului cu apucături tiranice, înfocat, inepuizabil uneori, plictisit, chiar apatic, alteori, tandru azi, arogant mîine, cînd cinic, cînd profund obedient în fața unei „religii“ mai degrabă autoinventate; tînărul acesta se încurcase într-o zi într-o discuție (mai curînd lascivă) ce alune-case întîmplător spre probleme de stat. Total ignorant în materie, cu capul odihnind în poalele unei frumoase aparținînd cercurilor celor mai înalte, fiul lui Primus, aflat în faza cînd totul i se părea la îndemînă, ajunsese, pe nesimțite, să consimtă, ba chiar să provoace o întîlnire cu Rugilas (unchiul viitorului rege teribil Attila). Subiectul era fierbinte întrucît căpetenia hună a devenit arbitrul dintre cele două imperii romane. Ceea ce a imaginat în ziua aceea Secundus părea atît de convingător încît discuția a părăsit iatacul domniței și a ajuns la cancelariile imperiale. Aici ideea a fost întoarsă pe toate fețele, pînă s-a ajuns la concluzia că o întrevedere între o solie (din care să facă parte și Secundus) și Rugilas n-ar fi putut fi decît folositoare. Doar că, aflînd de însărcinarea primită, tînărul bărbat s-a mirat atît de mult pînă ce întreaga afacere a căzut baltă.

La fel s-a întîmplat și cu proiectul, niciodată pus în practică, prin care Secundus, în fruntea unei delegații a primelor doamne ale imperiului, trebuia să recucerească provinciile din nordul Africii. Ideea, cu totul fantastică, a avut un răsunset absolut incredibil, iar Cel de Al Treizeci și șaptelea n-a făcut decît să-și imagineze o schimbare de decor, o excursie alături de carnea pe care *trebuia* s-o domine pentru a putea exista. Planul a fost reținut de istorici și nimănui nu i s-a părut măcar

nepotrivit. Pregătirile s-au derulat timp de peste un an, „publicitatea“ a fost enormă, corăbiile, înzestrate cu cele mai confortabile facilități pentru regimentul de femei și/sau fecioare, au fost construite și mereu modificate. Pentru femei și pentru Secundus, desigur, însă nici această idee nu s-a realizat. Mai întâi fiindcă preparativele se tot prelungeau, pe urmă, fiindcă s-a depășit vârful curbei de interes și, nu în ultimul rând, fiindcă Al Treizeci și șaptelea, trecînd dintr-o stare într-alta, a ajuns în faza cînd se sătura de femei și era îngrozit doar la gîndul că ar trebui să stea atîta vreme în imediata lor apropiere. O interpretare personală a desfășurării unui joc cu „Oul de aur“ îi oferea lui Secundus un argument decisiv, „premoniția“ sa catastrofică în legătură cu un fapt ce nu a avut loc fiind acceptată fără rezerve. O informație lăsată de un evreu cu numele Țipor, profund dezamăgit de spulberarea aceluia plan, în care se pare că investise și el, ne confirmă încă o dată proiectul eșuat. Oricum, o nouă expediție, de genul celei conduse de Sfînta Ursula, se prăbușise deja în starea de proiect, deși, oricît de incredibilă, ea se baza pe antecedente.

Totuși, cînd Ivan Konrad l-a asemuit pe Secundus cu Rasputin, savantul, emigrat din Rusia în timpul primului război mondial, nu făcea decît să caute asemănări cu un clișeu încețățenit: Al Treizeci și șaptelea a fost pentru antichitatea tîrzie (și nu numai) tipul confidentului înaltelor doamne, cu ajutorul cărora își satisfăcea ambițiile politice. De data asta, scribul se află în situația privilegiată de a nu trebui să „demitizeze“ o falsă legendă, întrucît acel „Rasputin al Ravennei“ n-ar mai putea fi alăturat fiului lui Primus, decît cel mult de un istoric ultraspecializat. Ne este imposibil să reconstituim azi itinerarul în zig-zag al lui Secundus și este firesc ca puținele mărturii păstrate să fie legate de locuri și date unde au avut loc evenimente importante. Însă nimic nu ne spune că Al Treizeci și șaptelea n-ar fi colindat și pe altundeva.

Conflictele cu Attila, tratatele dificile de pace cu regele hun, avansarea acestuia pînă sub porțile Constantinopolului, victoriile lui succesive asupra oastei romane, chiar și moartea

accidentală a lui Theodosius nu-l interesează cîtuși de puțin pe fiul lui Primus. El colindă în acest timp Italia și, chiar dacă vremea marilor călătorii devenise imposibilă, cele două imperii resimțind tot mai acut strîngerea centurii barbare de la fruntarii, aventurile lui aveau mai mult decît suficient spațiu de desfășurare. Nu, Secundus n-a fugit nici măcar de soți înșelați, de tați răzbunători sau de femei geloase părăsite. Pe el nu-l aștepta niciunde o Statuie a Comandorului trimisă în numele justiției providențiale. Acest veșnic adolescent, mereu în căutarea sînu-lui mamei, confident neprețuit, amant desăvîrșit și prieten drag, nu lăsa niciodată în urmă inimi zdrobite fiindcă felul său de a fi nu putea da naștere decît cel mult la regretul că a plecat, el, cel comparat de către Aelia Evdokia, poeta Athenais, cu „soarele care răsare, stă pe cer și dispare, și rămîne, cîteodată, izolat după nori zile întregi, fără să se găsească om sau animal care să se supere pe el fiindcă s-a ascuns ori fiindcă luminează și încălzește alți oameni și alte animale“. Imaginea este plastică și, dintr-alt fragment rămas din scrierile aceleiași împărătese-poete, aflăm că personajul „era nebun și nevinovat ca un copil“. Folosind această cheie, viața lui Secundus se lasă mai ușor descifrată.

Deși atît de rapsodic, încît în funcție de momentul ciclului în care se afla, puteai avea impresia că ar fi vorba despre două persoane cu totul diferite și prin nimic asemănătoare, ba chiar profund opuse una celeilalte, totuși, Secundus rămîne în ambele ipostaze prietenul cel mai fidel al femeilor. În faza cînd nu putea trăi aproape nici o clipă despărțit de un trup pe care să-l domine, din care să-și tragă propria-i putere și unde să-și găsească refugiul, doamnele îl tratau în același timp ca niște mame duioase și ca niște amante supuse. Ele simțeau că arhaica zeiță romană Volupia nu-l slujea, ci-l dorea. Voluptatea era pentru el și apa și aerul. El se afla atunci atît bărbatul, cît și copilul, atît jucăria, cît și subtextul ei – pofta. Cînd Secundus trecea din brațele uneia în cele ale alteia, o făcea fără ascunzișuri și fără ostentație. Atunci, cea de la care tocmai a plecat simțea

că fiul ei o părăsea în favoarea soției și, dacă existau resentimente între cele două femei, acestea nu se manifestau decât ca între soacră și noră, întotdeauna fiind una sau cealaltă de vină și niciodată fiul sau soțul atât de minunat. Acesta, cel mult, asista plictisit la asemenea scene și, copilărindu-se, rivalii îl sorbeau din ochi și uitau de supărarea dintre ele.

Dacă, dimpotrivă, Al Treizeci și șaptelea se găsea în faza când nu suporta pe nimeni în preajmă, devenea dintr-un fals Don Juan o adevărată Statuie a Comandorului: era faza când își făcea mii de reproșuri, când înăsprea și mai drastic toate tabuurile, unele de-a dreptul absurde și masochiste, când prelua asupra sa orice vină imaginabilă, când ridica un abstract chip ideal al femeii pe cele mai înalte culmi. Era momentul amintirilor ce îl dureau aproape fizic, al ascezei ce devenea totală, al admirației virginității slăvite în fraze bombastice. Autotortura era atât de puternică și dura atîta timp încît perioada se termina, de obicei, cu îmbolnăvirea gravă a iubitului personaj. El suferea în tăcere și cu un neșters zîmbet copilăresc pe față, accepta orice fără să crîcnească, doar că era evident că fiecare prezență umană îi rănea grav interdicțiile și prietenele fidele înțelegeau să aștepte discrete clipa optimă pentru a-i veni în ajutor. În starea de asceză, Secundus se retrăgea în ungherele cele mai ascunse, asemenea unui animal bolnav. E greu de spus dacă nu știa sau dacă se făcea că nu știe că o armată întreagă de „spioni“, tocmită de înaltele sale protectoare, îl urmărea de la o distanță convenabilă, gata de a-i sări oricînd în ajutor. Pînă atunci, stăpînele acelor trimiși citeau cu nesaț rapoartele, entuziasmîndu-se, din nou și din nou, de probele nemaiauzite de sfințenie ale iubitului lor copil și bărbat. Al Treizeci și șaptelea însuși se impregna atât de puternic de asprimea recluziunii sale, încît nu putea atinge o femeie într-un loc unde s-a retras vreodată, la fel cum simțea că trebuie să fugă cît mai departe dintr-o regiune unde a fost fericit, atunci când percepea, arzîndu-l, nevoia de penitență.

Această realitate i-a fixat și itinerariile și este cu totul falsă motivația politică a demonstrațiilor lui Ivan Konrad. Nerenunțînd nici o clipă la rasputinizarea lui Secundus, savantul de

origine rusă leagă toate prezențele (atestare sau nu) ale Celui de Al Treizeci și șaptelea de câte un moment al istoriei sfârșitului Imperiului Roman de Apus. Dacă am lua de bune toate acele date, speculațiile în legătură cu paralela cu favoritul ultimei țari-ne ar fi tentante și ar ilustra aserțiunea scribului privitoare la „caleidoscopul *aproape* nelimitat al lui Dumnezeu“, din care decurge, la intervale atât de lungi încât devine incontrollabilă, repetabilitatea parțială sau identică. Însă bibliografia lui Konrad nu este întotdeauna demnă de crezare și, de multe ori, unele afirmații sînt scoase pur și simplu din mîncă. Faptul că pentru Secundus existau doar trei categorii de locuri în lumea asta mare explică mult mai simplu sinuozitățile drumurilor sale: pentru Al Treizeci și șaptelea, pămîntul era împărțit în teritorii necunoscute, în teritorii unde a fost și s-a simțit fericit și în teritorii unde a fost și a trăit în reclusiune și scîrbă față de sine și față de întreaga omenire păcătoasă. Cînd, de pe la douăzeci și cinci de ani, nu mai putu sta locului, impulsul de a pleca era în funcție de ciclicitatea întregii sale existențe: el trăia în liniștea căldurii, protejat de siguranța trupului ce-i oferea protecția, apoi prea plina sa ființă se revolta și trebuia să plece repede cît mai departe, nevăzut și neștiut de nimeni; se îmbolnăvea, era dus să se refacă și, cum trecutul era plin de amintiri, cerea să fie trimis altundeva, mereu altundeva, un altundeva care din clipa aceea va deveni pentru vecie sau loc de fericire, sau loc de cumplite remușcări. Întrucît la Ravenna simțise din plin căldura protectoare, de aici trebuise inițial să fugă. Așa a început totul. La Ravenna mai putea iubi, la Ravenna se mai putea dezmiarda, la Ravenna putea să fie chiar fericit ca un copil, dar în satul Vae de lingă Mutina nu se va putea întoarce niciodată în prezența unei femei. La Vae suferise trei luni aproape fără să se atingă de mîncare și de băutură, fiind transportat mai mult mort decît viu înapoi la Ravenna și, apoi, la Puteoli. Pe urmă, nu s-ar fi dus niciodată la Puteoli în momentele de decepție, fiind dispus să facă ocoluri exagerat de largi numai să nu ajungă în apropierea locului de pierzanie. Aceste ocoluri nu pot fi explicate de demonstrația lui Konrad, dar justifică pe deplin

azi o hoinăreală, altfel de neînțeles, a unui om ce oscila între lux și comoditate (excesive pentru mentalitatea prezentă), iar mâine o asceză și neîndurătoare autopedepsire.

Astfel, viața lui Secundus se petrecea după cronologia impusă doar de bioritmul omului, total indiferentă la evenimentele politice și sociale din jur. Scribul ar spune că periodicitatea constrângerilor interioare ale Celui de Al Treizeci și șaptelea ar fi fost mult mai restrictivă decât aceea care ar fi putut veni de afară, dacă nu ar trebui să amintească de o întâmplare nefericită din viața personajului, o întâmplare singulară, cauzată de gelozia unei femei. Drept urmare a unei intrigi, Secundus fu acuzat de trădare și aruncat în temniță. Stătu închis mai puțin de două săptămâni, pînă ce aflară totul și înaltele sale protectoare și reușiră să descleșteze mîna justiției din jurul favoritului lor. Doar că urmele au rămas pentru toată viața, stigmatizîndu-l sufletește în nici cele paisprezece zile. Lipsit de carnea caldă de lîngă el, de care avea nevoie pentru a putea supraviețui, Al Treizeci și șaptelea se dădu cu capul de pereți, încercă să-și taie venele, se purtă ca un dependent lipsit de porția zilnică de drog. O a doua recluziune forțată în faza cînd avea nevoie de femeii Secundus s-a jurat să n-o mai apuce, făgăduindu-și să se sinucidă din primele minute, atît de îngrozitoare erau amintirile pe care le păstra. În schimb, dacă ar fi fost arestat în cealaltă fază, închisoarea n-ar fi fost decît un cadou pentru el, ea dictîndu-i un program mult mai blînd decît cel pe care și-l impunea în perioadele-i de asceză.

Dorind să uite o regiune și apoi alta, ocolindu-le în cercuri tot mai largi, Italia se deschidea în fața lui ca un nesfîrșit teren de fugă. Dar drumurile devin tot mai nesigure, imperiul se contractă, Marcianus, noul soț al Pulcheriei și împărat cumpătat, tratează cu hunii, Aëtius se luptă cu vizigoții, noi și noi semînții, parcă deșertate dintr-un sac fără fund, se revarsă asupra celor două state romane. Degeaba par itinerariile lui Secundus abulice, istoria îl mîină chiar și pe el din urmă.

(Scribul simie nevoia să deschidă această paranteză spre a nu se naște o confuzie regretabilă: Al Treizeci și șaptelea își

avea lumea sa, niște impulsuri poate mai mari decât cele obișnuite la alții, niște comportări extreme, dar niciodată – în afara momentelor de maximă asceză – nu se întâmpla să nu poată păstra o comunicare cu semenii, fiind mai iubitor, lăsându-se mai răsfățat, fiind mai superficial, fiind mai exaltat sau mai plictisit, însă întotdeauna – cu excepția amintită – conduita îi era cea a unui membru conștient al societății. Nici Zosimus, nici Ivan Konrad și nici alți comentatori nu-l descriu ca pe un nebun. Dar o personalitate accentuată sigur a fost.)

Poate că istoria nu l-ar fi reținut dacă excesele sale din perioadele de abstenență nu s-ar fi potrivit atât de bine cu modelele sfinților făcători de minuni. Fainioasele legiuni romane deveniseră prea slabe pentru a putea ele singure oferi speranța stăvilirii necontenitelor hoarde barbare. Dacă Roas (Rugilas) mai putea fi considerat partener de discuții, lui ajungându-i rolul de arbitru între cele două imperii romane, nepotul său, Attila, exaspera prin aroganță, emisarii săi transmițându-le auguștilor nu propuneri, ci ordine ca de la stăpîn la sclav. Pînă și cel mai demn, dar și cel mai conștient ambasador al lui Marcianus, Apollonius, a revenit umilit de la tratativele cu trimișii regelui hun. Attila, în felul lui, mai tatona terenul și măcar mai apleca urechea la discuțiile diplomaților fiindcă nu se putea hotărî în care direcție să se arunce mai întîi: către Constantinopol sau către Italia. Cu excepția lui Apollonius, solii auguștilor își apărau cămașa ce le era mai aproape de corp și foloseau orice subtilitate spre a le dovedi hunilor că imperiul celălalt era mai ușor de cucerit și mai rentabil de jefuit.

Între timp, vremurile se schimbaseră: cu mulți ani în urmă, după moartea lui Honorius, Theodosius II ar fi putut uni pentru ultima oară imperiul sub același stăpîn. Dar el s-a lăsat convins de Placida și a ridicat pe tronul Occidentului pe fiul ei, Valentinian III, în vîrstă de șase ani. Însă nici Placida n-a reușit să guverneze singură. Valentinian a fost reprezentat și de cei doi generali iluștri ai epocii, Aëtius și Bonifacius, care au reușit să mențină Italia ferită de războaie. Apoi nici aceștia doi n-au suportat împărțirea între ei a prerogativelor și Bonifacius a tre-

buit să fugă. El se va coaliza cu vandalii din Iberia și-l va încuraja pe regele lor, Genserich, să devasteze Nordul Africii și să-și stabilească stăpînirea acolo. Aëtius va rămîne să lupte singur cu hunii și se va comporta strălucit, obținînd victorii nemai-sperate. Dar barbarii erau prea mulți, apăreau de pretutindeni, iar cavaleria scită a lui Aëtius nu mai prididea încotro să se îndrepte spre a mai umple o spărtură în limesurile tot mai vulnerabile. Atunci a intervenit armata de sfinți. La Roma, papa Leon I a reușit să păstreze credința în protecția divină asupra străvechii cetăți. Dar în provincii erau necesari alți făcători de opinie și de miracole. Cînd Atticus a atacat Gallia, Troyes, se povestește, a fost salvat de Sfîntul Lupus. La Tongres, Sfîntul Suvatius s-a ridicat la cer spre a nu trebui să asiste la nenorocirile cumplite ale celor printre care și-a îndeplinit misiunea pe pămînt. La Paris a fost de serviciu Sfînta Genevieve. La Orleans, Sfîntul Anianus. Toți aceștia fie au reușit prin rugăciuni să aducă în ultima clipă ajutoare, fie i-au făcut pe asediatori să se răzgîndească, fie au trimis intemperii împotriva inamicilor, intemperii potrivnice unor bătălii de durată. La Revessia (sau Ravessia) este amintit Secundus în calitate de sfînt, salvator al cetății.*

Scribul a crezut multă vreme că a nimerit din nou doar o coincidență de nume, pentru că, ani în șir, Al Treizeci și șaptelea s-a ferit să părăsească Italia. Mai ales că una dintre superstițiile sale intime i-a impus-o, claustrîndu-l în peninsulă. Apoi, un alt „semn“ l-a izbăvit de această interdicție. Întîmplător, scribul a aflat mai multe amănunte ce se leagă între ele, amănunte ce pot fi rezumate astfel: după o criză mai lungă decît de obicei, Secundus s-a retras într-un schit din Alpi, unde a săvîrșit o mare minune... asupra sa, în sensul că n-a murit înghețat, după ce a stat aproape dezbrăcat într-o scobitură de stîncă,

* Veres, „Sfinții patroni ai cetăților“, Laub, „Locuri și sfinți“; însă Maulbeck în „Minunile primilor martiri ai creștinismului (De la Iisus la căderea Romei)“ îl plasează pe Secundus la Narbona și îi consemnează acolo moartea de martir.

hrănindu-se numai cu frunze o iarnă întreagă. Cînd a putut fi extras din caria aceea a muntelui, a fost transportat în satul cel mai apropiat. Aici, întremîndu-se, s-a îndrăgostit de o tînără ostatică barbară, cu care a fugit în noul Regat al Burgundiei, întemeiat în vestul Galliei. Era cel de-al doilea stat burgund, după ce primul a fost distrus cu mai puțin de un deceniu în urmă de către Aëtius, cu ajutorul hunilor. Acum această alianță nu mai exista și noul regat va supraviețui pentru cîteva generații. Cum a ajuns, în drum, Secundus la Ravessia este astfel mai ușor de bănuț. Evenimentele care l-au asimilat sfinților păzitori de cetăți împotriva barbarilor l-au găsit din nou într-o fază de cumplită asceză.

Oricum, pe vremea cînd la Troyes a mai fost suficientă prezența Sfîntului Lupus pentru a salva cetatea de barbari, la Ravessia, Konrad îl plasează pe Secundus spre a organiza alianțe secrete între dușmanii imperiului, rămîndu-i Celui de Al Treizeci și șaptelea alternativa de partea cui să folosească mai tîrziu aceste coaliții. La Ravessia, ținutul era împresurat de cetele imprevizibile și întotdeauna agresive ale francilor, burgunzilor și turingilor. Că aceștia s-au alăturat, mai tîrziu, lui Attila, în marea bătălie ce se prefigura, este altceva, dar, în orice caz, îndeajuns spre a-l convinge pe istoricul originar din Rusia cum că, pe vremea aceea, Al Treizeci și șaptelea ar fi țesut o rețea de intrigi, dacă nu împotriva statului roman, cel puțin împotriva lui Aëtius, a cărui glorie ar fi început să-l deranjeze tot mai vizibil. (Această „rivalitate“ Secundus-Aëtius va constitui, de altfel, firul roșu și totodată punctul culminant al „demonstrației“ lui Ivan Konrad.)

Scribul înclină, mai degrabă, să creadă că prezența Celui de Al Treizeci și șaptelea în Gallia se datora aceluiași impulsuri ce l-au mînat despotice toată viața. Un „despotism“ plăcut în faza asta, personajul urmînd-o încîntat pe noua sa iubită indispensabilă, dornică să ajungă în mijlocul alor ei, de unde au izgonit-o cruzimile și legile războiului. În aceste împrejurări a ajuns Secundus la Ravessia și a fost surprins acolo de un atac masiv al unor hoarde amestecate, mînate din urmă de o iarnă grea și de foamea neînteruptă. Konrad vorbește de gepizii lui Ardaric,

Însă apartenența agresorilor este astăzi imposibil de dovedit și, probabil, la fel de greu ar fi fost de stabilit cu precizie această apartenență la o anumite populație chiar și în anii aceia. Nomazii – și nu numai ei –, indiferent de neam, erau terorizați de nevoi. Sigur că afinitățile se legau pe baze etnice, dar, atunci când rivalii nu mai aveau ce jefui unii de la alții, se asociau în expediții de pradă comune. Konrad îi vrea pe gepizi drept cei ce au atacat Ravessia cât timp acolo se afla Secundus, fiindcă, dacă ar fi fost așa, dat fiind faptul că pe Cîmpiile Mauriciene, Ardaric va lupta alături de Attila, întîmplarea ar mai oferi un argument în complicatul scenariu al alianțelor instabile creat de Secundus. Oricum, acesta se afla la Ravessia singur. Cele cîteva luni petrecute lîngă frumoasa barbară se epuizaseră, iar el se scufunda tot mai mult într-o nouă perioadă de asceză*. Spaimele copilăriei, fantoma lui Nymphianus prindeau din nou contur. Surprins în cetate de cea mai neagră perioadă a ciclului său exact cînd asediatorii au împresurat localitatea, Secundus, nesuportînd prezența celor din jur, ieși în miez de zi în afara zidurilor și trecu liniștit printre rîndurile barbare. Gestul lui a avut un efect cu totul nescontat, uluind ambele tabere. Cînd, la un moment dat, barbarii au încercat să închidă cărarea pe care i-au lăsat-o pentru a trece, a început să ningă cu fulgi uriași. (Ulterior s-a povestit că n-a fost vorba de zăpadă, ci de îngerii albi, ce l-ar fi înconjurat protector. Atacați și atacatori ar fi căzut în genunchi, în timp ce sfîntul s-ar fi îndepărtat, însoțit de alaiul său celest.) Asediul s-a ridicat de la sine și cele două tabere au petrecut împreună cîteva ore de reverie. Apoi, barbarii au plecat, renunțînd la orice act agresiv.**

* O dată cu trecerea anilor, fazele ciclice din viața Celui de Al Treizeci și șaptelea se scurtau și deveneau tot mai pronunțate pe măsură ce se succedau mai rapid. În ultimii săi ani de viață, aceasta l-a dus la situația de a nu mai putea sta mai mult de cîteva zile în același loc. Și, iarăși: pentru un observator străin, necunoscînd cauza, comportamentul său a devenit imposibil de justificat în mod coerent.

** O coincidență? În ultimele mărturii despre jocul „Oul de aur”, una dintre figuri poartă, de pe la mijlocul secolului V e.n., numele lui Secundus.

Totuși, nu toate conflictele puteau fi stopate prin mijloace mirifice. Departe de Italia, departe de Ravenna, Secundus a ajuns la vârsta deplinei maturități, avînd deja 43 de ani, păstrîndu-și aceeași față de copil capricios și continuîndu-și viața tot mai rapsodică în teritoriile unde se nimerea să ajungă. Episoadele mereu mai violente îl obligau la călătorii scurte, dar rapide. Drumurile sale sînt tot mai greu de urmărit și rapoartele iscoadelor, trimise de la distanță numeroaselor sale maici și iubite, reflectă disperarea la care au ajuns cei ce trebuiau să-l aibă mereu sub ochi spre a-l salva la nevoie, atunci cînd era atît de epuizat încît nu mai era în stare să opună rezistență cînd era ajutat.

Momentul coincide cu data uneia dintre cele mai mari bătălii din istoria omenirii. Din punctul de vedere al scribului, anul se arată cît se poate de important pentru continuitatea șirului Celor O Sută. Din nenumăratele perioade de amor intens din viața personajului, este cel puțin straniu cum doar acum se ivește prima informație despre un copil născut dintr-o asemenea legătură. Firesc ar fi fost ca o mulțime de doamne să se fi lăudat cu o astfel de izbîndă ca și cu un dar suprem oferit de viață, ca o dovadă că și ele au avut parte de privilegiile soartei. Motive ale lipsei armatei de plozi ar putea fi imaginate destule și este ciudat cum de analiștii nu exploatează subiectul. (Bine, din punctul de vedere al „rasputinizării“, pe Ivan Konrad nu-l interesează amănuntele colaterale. Dar ceilalți autori? Nici măcar scriitorii preocupați să romanțeze viața lui Secundus nu se lansează pe această cale, deși ea ar fi putut fi cît se poate de romantică și de comercială. E adevărat, cei ce-l voiau sfînt erau obligați să evite subiectul.) Cu atît mai puțin dorește scribul să se aventureze pe o potecă pe cît de posibilă, pe atît de incertă și, în ultimă instanță, chiar riscantă. Așa că a apărut ca o binecuvîntare informația atestată (și notată de mai mulți autori) că în anul 451, în anul bătăliei de pe Cîmpiile Mauriciene, Secundus, într-o criză cumplită de remușcări și asceză, a trebuit să fie separat de un prunc, *pruncul său*, pe care l-a luat de lîngă mama în grabă părăsită, copil cu care voia să împartă viața de

ispășire. Bebelușul a fost salvat la timp, tatăl a interpretat despărțirea de el ca pe o nouă pedeapsă meritată ce i-a fost trimisă spre a o îndura, iar fiul s-a ales de atunci, de la cea mai fragilă vîrstă, cu o foame și o spaimă ce nu l-au mai părăsit niciodată. Familia n-a fost vocația lui Secundus. Zeii penați nu l-au binecuvîntat cu fidelitatea căsniciei. Copilul s-a născut, iar tatăl și-a continuat aventura. (La rîndul său, scribul își vede șirul nepericlitat de primejdia – mereu posibilă – a unei rupturi a succesiunii. Dar despre copilul lui Secundus va fi vorba în următorul episod al Celor O Sută.)

Aici ar fi, poate, momentul ca scribul să amintească faptul că izvoarele pomenesc despre PATRU SOȚII atestabile lui Secundus, pe lîngă nenumăratele lui legături mai lungi sau mai scurte. Cele patru „alese legitime“ se trag din pături sociale diferite, prima nevestă fiindu-i oferită chiar de Placida, ca un dar printre multe altele. Dar, în curînd, atît împărăteasa cît și celelalte numeroase binefăcătoare realizează că favoritul lor nu poate fi legat de o femeie pentru mai multă vreme, chiar dacă pentru aceasta ar fi fost folosit un lanț de aur. Secundus era imposibil de strunit și, o dată cu izbucnirea fazelor de ascetism, cînd simțea nevoia să dispară, o soție devenea pentru el o povară de nesuportat. Dar de aici pînă la acuza că și-ar fi omorît singur două dintre cele patru neveste lucrurile sînt puțin mai complicate. Despre una dintre ele se știe că s-a sinucis. Era prima sa soție, cea care i-a fost dăruită de Placida și care (nu întîmplător) nu era deloc atrăgătoare, chiar dacă provenea dintr-o familie foarte sus-pusă și avută. Femeia fusese mărunțică și slăbuță și rîvnitul ei soț pur și simplu o ignora „fiindcă n-ar fi avut cum să obțină căldura de la o grămăjoară de oase într-un săculeț de piele gălbejită“. Da, însă din punct de vedere moral, tot soțul era cel ce a determinat-o la gestul fatal, deci vina (deci crima) i se poate atribui. Care dintre celelalte trei soții ar fi fost ucisă cu adevărat de Secundus și în ce împrejurări nu mai știm. Dragostea lui cea mare, o nevestă de general, nu s-a numărat printre ele, aceea fiind doar o amantă, totuși singura femeie care a avut voie să-l întîlnească într-o recluziune, unde a și

murit din pricina cumplitului trai autoimpus. În fine, este de presupus că toate celelalte trei soții s-au perindat în viața eroului în prima sa tinerețe, mai târziu devenind notorie incapacitatea lui de a se lega mai mult decît pentru cîteva luni de una și aceeași femeie. Ultima nevastă, o mult mai tînără fiică de militar, și-ar fi păstrat statutul de soție pînă la moartea personajului, chit că acesta, putem bănuși, ar fi uitat de mult de ea. (Cum din respectiva căsnicie nu au rezultat copii, scribul se vede îndreptățit de a-l investi pe fiul barbarei cu care Secundus a plecat în Gallia cu biete prerogative ale Celui de Al Treizeci și optulea.) Cu toate astea, după moartea soțului, ultima nevastă legitimă a intentat un proces de succesiune prin care solicita averea (nu neglijabilă) a defunctului, care a fost toată viața răsfațat cu daruri ce se adunau și de care el habar n-avea. Și rapacitatea acelei femei se pare că ar fi fost pedepsită, ea murind curînd după declanșarea unui proces judecat de magistrați la fel de interesați de pradă ca și ea... Biata femeie! Ea, cel puțin, a cerut despăgubirile ce i se cuveneau de la rivalele care i s-au substituit în căsnicie.

Totuși, există un fragment de legendă referitor pînă și la acest subiect. După salvarea miraculoasă a Ravessiei, perioadă cînd era deja cu totul improbabil ca Secundus să fi contractat o nouă căsnicie, eroul s-ar fi grăbit să săvîrșească repede-repede încă o minune. Însă, luptîndu-se de data asta cu armele obișnuite ale soldaților, cu un grup numeros de armoricani și înfrîngîndu-i fără probleme, Al Treizeci și șaptelea s-ar fi întors acasă și și-ar fi găsit nevestica în brațele unui centurion. Adică, în timp ce el lupta, soldătoii îi seducea soția. Crezînd că normal ar fi fost exact invers, adică el să fi primit drept decorație acces nelimitat la jumătățile celor rămași acasă, Secundus l-a provocat pe militar și, după o încrîncenată și palpitantă înfruntare, l-a ucis în cel mai bun stil de film de aventuri. Spre mirarea sa, soția iubită l-a predat autorităților pentru culpa de a fi ucis. Bineînțeles că judecata l-a absolvit, însă, folosindu-se de o veche tradiție (de care scribul recunoaște a nu fi auzit pînă la acest exemplu), acuzatul achitat a primit drept despăgubire pe

acuzatorul mincinos. Încă acolo, în fața judecătorilor, Secundus și-ar fi decapitat dintr-o singură lovitură de sabie soția necredincioasă și sperjură.

În mod sigur, legenda este tendențioasă și încurcă date și personaje: așa cum am mai arătat, după Ravessia, în mod cert, Secundus nu s-a mai recăsătorit. (Avem și mărturia procesului ultimei soții, cea care revendica o avere dintr-o căsnicie îndelungată.) În al doilea rând, Secundus nu a luptat cu armele ostășești nici în tinerețe, nici la maturitate. Gloria militară nu-l interesa și nici n-o concepea. Nu exista nici o altă glorie aptă de a-l pasiona. Lui îi ajungea „căldura celui alt trup”. În al treilea, dar nu în ultimul rând, intriga legendei pornește de la gelozie, sentiment cu totul străin și el puterii de înțelegere a Celui de Al Treizeci și șaptelea.

Spre deosebire de marii scriitori care l-au immortalizat pe Don Juan, scribul nu are la dispoziție un slujitor devotat de-al eroului, slujitor care să fi ținut o evidență meticuloasă a tuturor relațiilor amoroase ale stăpînului său.

În anul 451 e.n., a avut loc o bătălie fără mare răsunset în conștiința urmașilor de peste veacuri, deși ea, bătălia, după spusele lui Gibbon, „a adunat toate popoarele de la Volga la Atlantic pe cîmpia de la Châlons”. Prin participarea și numărul victimelor, lupta de pe Cîmpiile Mauriciene a reprezentat cea mai cumplită încleștare a antichității, iar unii istorici o consideră chiar drept cea mai mare și mai sîngeroasă confruntare pînă la războaiele mondiale ale secolului XX.

Fiindcă împăratul nu se mai putea sprijini doar pe propria-i forță și pe cea a sfinților, Aëtius și Avitus realizează o alianță a „barbarilor amici”: vizigoții conduși de Theodoric și de fiii acestuia, Thorismond și Theodoric, raeti, armoricani, bretoni, saxoni, burgunzi, sarmați, ripuari, franci. La rîndul său, Attila se baza nu numai pe huni, ci și pe rugieni, heruli, turingi, franci, burgunzi, gepizii conduși de Ardaric și ostrogoții urmînd trei regi frați. Un dezastru pentru omenire de proporțiile celui de lîngă Châlons trebuia să vină. Semnele erau de mult cît se poa-

te de clare. Deși numărul imens de morți din cele două tabere a făcut practic imposibilă desemnarea unui învingător, imperiul a putut măcar să mai răsufle o dată ușurat. Executarea sentinței i-a fost din nou amînată.

La fel ca și în cazul legendei cu uciderea soției sperjure, tot ce i se pune lui Secundus în cîrcă în timpul mării bătălii de lîngă Châlons i se pare scribului apocrif. Lăsînd la o parte faptul că, din punct de vedere psihologic, toată povestea nu i se potrivește Celui de Al Treizeci și șaptelea, faptele sale abundă în acțiuni și recuzită venite din alt timp. Dar și cel mai improbabil lucru poate fi adevărat în comportamentul uman și doar unii critici literari au cîteodată impresia că au descoperit ceva ce „nu i se potrivește personajului în spiritualitatea sa intimă”. Cîte nu ni se potrivesc în „spiritualitatea noastră intimă” și totuși le facem. Însă Secundus este greu de imaginat în postura creată de legendă chiar și pentru un privitor lipsit de orice prejudecăți...

Da, era epoca sfinților, da, era epoca minunilor. Salvianus anticipează cu vreo cincisprezece ani evenimentele, lamentările și invectivele sale nu se constituie decît într-o voce a corului general. Lumea își aducea dureros aminte de Vettius, un augur care pe vremea lui Cicero și Varro asimilase cei doisprezece vulturi văzuți de Remus și Romulus cu cele douăsprezece veacuri destinate existenței Romei. Termenul era pe punctul de a expira. Soarele roman ajunsese să scapere la asfințit. Augurul își trăia o a doua celebritate cu rezonanțe mult amplificate. Viitorul, părăind o eternitate, se spulberase în praf. Fără viitor nu există nimic. Asta pentru mai toți oamenii. Nu și pentru Secundus: pentru el reprezenta destul un trup cald. Era o senzație ruptă din timp. Ca însăși viața.

Anacronismele erau prezente la tot pasul. Și inexactitățile. Înaintea lui Shakespeare, Attila vorbește și el despre deșerturile din centrul Europei. Probabil că, pînă la urmă, spunîndu-se și scriindu-se despre ele, deșerturile vor apărea și în tratatele științifice de profil. Cei ce nu le-au văzut au trecut mereu pe lîngă ele. Și tot Attila este cel ce se retrage într-o tabără incon-

jurată de căruțe, o tabără de gen hussitic. Aëtius, „patricianul“, aruncă în luptă în momentul cel mai greu al bătăliei un detașament de oameni roșii, ale căror căpetenii purtau coroane de pene. Theodoric moare încă la începutul ostilităților, ucis de ceva ce azi am numi... o ghiulea de tun. La Toulouse, reședința regelui vizigot, s-au aprins peste tot lumini, ce n-au putut fi stinse nici de ploaie. Gunigud poartă zale etc.

Într-un asemenea peisaj, prezența lui Secundus e bine venită. Deși nimic nu-l poate convinge că personajul ar fi participat la eveniment, sau că, măcar, se afla în zonă în perioada respectivă, scribul notează povestea ca pe o curiozitate, dar și ca pe o expresie a unei literaturi ce se năștea neconținut.*

În zilele premergătoare bătăliei, Secundus se afla la puține mile distanță, împreună fiind cu noua sa iubită. Femeia era soția unui rege barbar, însă cobora dintr-o veche familie nobilă romană, străbunii ei fiind atestați încă printre fruntașii Republicii. Rudele îi sărăciseră de câteva generații și bărbații îndeplineau tot felul de slujbe administrative în provincii, fără însă a se îmbogăți – ca alții – de pe urma acelor poziții. Pentru cinstea și obârșia lor, neamurile Juliei (așa ar fi chemat-o pe femeie) erau apreciate și la curtea de la Ravenna, iar numele lor reprezenta o carte de vizită prețuită. Așa s-a întâmplat că într-o încercare de a-i câștiga și pe alți conducători barbari, abilul Aëtius i-a oferit-o pe Julia, drept semn de mare prețuire imperială, unui rege venit cu poporul său din hăul fără de fund al răsăritului. Evenimentul a fost întărit prin aprobarea expresă a lui Valentinian III. Numai că, în timp ce soțul era la război, consoarta l-a întâlnit pe irezistibilul Secundus și a fost aleasă de acesta pentru el. Degeaba s-a încercat să i se explice regelui furios că opțiunea mereu tinărului fante era o ocazie unică pentru fiecare femeie, că alegerea era temporară și că era vorba despre un „adulter admis“, el constituindu-se într-un eveniment monden ce

* Zăpada și norii care revin la Châlons și la Ravessia nu reprezintă o lipsă de imaginație a naratorului, ci, mult mai degrabă, o alunecare a unei legende într-alta.

elimina orice tentă de scandal jignitor pentru soț. S-a mers pînă acolo încît s-a încercat pînă și acreditarea unor teorii complicate după care alegerea făcută de Secundus ar reprezenta un act de suprem omagiu și o ridicare în rang în ierarhia curții de la Ravenna. (Dacă ar fi fost după pragmaticul Aëtius, toate astea s-ar fi terminat cu acordarea satisfacției regelui încornorat, prin sacrificarea unui Secundus total inutil. Dar puternicele protectoare ale Celui de Al Treizeci și șaptelea considerau mult mai importantă bunăstarea fiului și bărbatului lor decît o alianță de conjunctură, oricît de importantă ar fi fost aceasta în clipa respectivă.)

Pînă la urmă, ruptura s-a produs și Secundus, nebănuind că soțul Juliei se află cu armata prin apropiere, își petrecea în fericire clipele de „absorbire a căldurii celuilalt“, ca o plantă ce se înalță și înflorea înfructîndu-se din căldura soarelui. Fiind departe de casă și, deși urmărit pas cu pas de trimișii înaltelor sale iubite, protecția ce-l apăsa îndeobște nu era, de data asta, suficientă în fața unor comandanți militari pentru care orice cohortă era vitală în vederea înfruntării ce se prefigura implacabil. Regele barbar își condiționa participarea la coaliția lui Aëtius și Avitus de obligația ca infamul să-i fie predat viu sau mort. Dar de preferat viu. Cererea i-a fost acceptată, însă imperialii n-au reușit să mai pună mîna pe Secundus, întrucît acesta reușise să fugă în ultima clipă. Împreună cu un alt fugar, Țipor, Secundus nu dispăru singur, ci își luă și frumoasa iubită cu el.* Avusese noroc: una dintre superstițiile sale terorizante („niciodată să nu rămîi într-o casă unde au intrat mai mult de opt femei deodată“) l-a obligat să fugă înainte încă de a putea fi cu adevărat prevenit de primejdia ce-l pîndea.

Condiția nefiind respectată, soțul Juliei trecu împreună cu întreaga-i armată de partea aliaților lui Attila. Situația fugarilor părea fără ieșire: ei erau indezirabili și pentru una și pentru cealaltă dintre tabere. Zilele treceau greu și Secundus găsea din ce în ce mai puține locuri unde să se ascundă. Noaptea era

* Același Țipor ce fusese implicat și în proiectul nesăbuit al expediției în Nordul Africii?

terrorizat de spectrul cumplit al amintirilor copilăriei: stafia lui Nymphianus îi rânjea ca pe vremuri. Noroc cu începutul bătăliei, moment când nimănui nu-i mai păsa de un cuplu de amanți ce încerca să-și piardă urma. Doar că întâmplarea (sau autorul, azi anonim, al poveștii) a vrut ca tocmai lângă Châlons să se fi refugiat în ultima clipă perechea, lângă Châlons, de unde n-a mai reușit să fugă întrucât chiar într-acolo se concentrau într-un șir neîntrerupt zecile de mii de combatanți ai ambelor armate. Altele erau lucrurile la care se gîndeau oștenii: în noaptea aceea, la Châlons, în grajdul unui țăran, se născuse o vițea cu șapte picioare. În general, semnele erau cît se poate de ciudate.

În dimineața bătăliei de pe Cîmpiile Mauriciene, lângă Troyes, Secundus se trezi fără a o găsi lângă el pe iubita sa. Asta deși Secundus simțea că Julia îi era încă necesară mai mult decît aerul. Uitînd de orice precauție, Al Treizeci și șaptelea ieși din ascunzătoare și se îndreptă într-acolo unde se grăbeau cei mai mulți oșteni grupați pe legiuni, pîlcuri și seminții. Doar el era singur, însă nimănui nu-i ardea să-i acorde vreo importanță. Nimeni nu-l recunoscuse. Ajuns la locul luptelor, Secundus se comportă de parcă s-ar fi aflat în transă. (Și poate că acesta era și cuvîntul cel mai potrivit în lipsa Juliei.) Theodoric tocmai fusese ucis și oamenii lui se retrăgeau încă în dezordine. Soarta și numeroșii zei riscau să încline decisiv balanța victoriei, încă de la început, în favoarea lui Attila și a aliaților săi. Thorismond și Theodoric cel Tânăr fuseseră loviți din plin de vestea morții tatălui lor și încă nu erau în stare să-i întoarcă pe vizigoți la luptă. Totul risca să se termine mai rău decît în cele mai prăpstioase gînduri ale partizanilor imperiului, iar oștenii, luptînd pentru încă o amîinare a prăbușirii Romei, erau amenințați să fie măcelăriți pînă la unul, lăsînd poarta Italiei larg deschisă pentru un masacru și pentru un jaf fără precedent. Și tocmai atunci, înotînd parcă împotriva unui curent infernal, Secundus goni în galop printre valurile de bărbați ce se retrăgeau, ce fugeau și-și aruncau armele. Al Treizeci și șaptelea se grăbea doar el în sens invers și, oricît de îngroziți erau barbarii, gestul lui le inspira respect și-i făcea să-i deschidă cărare să treacă.

În timpul acesta, pe celelalte porțiuni ale cîmpiei, bătălia continua cu aceeași îndîrjire, luptătorii, amețiți de mirosul sîngelui, erau total indiferenți la ceea ce se întîmpla la zece pași mai încolo și doar comandanții superiori, supraveghind întregul, realizau catastrofa ce se apropia. Însă comandanții imperiali n-aveau rezerve suficiente pentru a umple spărtura lăsată de vizigoți și frontul se înclina tot mai mult, ca o corabie cu pupa găurită. Și tocmai atunci, în ultima clipă, străbătînd în iureș întreaga adîncime a pozițiilor ocupate pînă nu de mult de Theodoric, un singur călăreț parcurgea distanța liberă dintre armata care fugea în dezordine și puhoiul ce o urma, gata s-o strivească. De departe, nu se distingea că soldatul singuratec nu avea nici sabie, nici lance și nici o altă armă de atac sau de apărare. Doar hunii îl văzură apropiindu-se neînarmat, dar obligîndu-și calul la cea mai mare viteză. Crezîndu-l sol, crezîndu-l un ostatic evadat, crezîndu-l zeu, desfăcură și hunii cărare în fața lui. Iar el, neîncetînd nici o clipă galopul, amenințînd să-și omoare calul, trecu printre ei ca un fulger. Atunci, în sfîrșit, își reveniră și Thorismond și Theodoric cel Tînăr și reușiră să-i întoarcă pe vizigoți cu fața la dușmani, din nou gata de luptă. Corabia își mai reveni din înclinare și comandanții militari răsufară ușurați. Lupta rămînea deschisă. Lupta continua.

Dar isprava lui Secundus nu s-a oprit aici. Ea a fost interpretată: Julia, revenită în ascunzătoare (de unde oare? se întrebă scribul) și neregăsindu-și iubitul, însă aflînd că el o caută în mijlocul bătăliei, unde, neînarmat, mai mult ca sigur că a fost deja ucis, a fugit și ea spre locul încleștării, dar, surprinsă, a căzut sub copitele cailor trupelor ce se retrăgeau în panică. Corpul ei, alb ca laptele, a fost zdrobit în bucăți înghițite de praf. Ridicîndu-se, praful s-a constituit într-un nor care n-a încetat să-l caute și să-l vegheze din ceruri pe Secundus.

Acesta, la rîndul său, va avea foarte curînd prilejul de a profita de noul înger păzitor. Străpungînd liniile hune, el se va pomeni, pe neașteptate, chiar în fața cumplitului Attila. Pe lîngă rege nu mai putea trece: toți demnitarii îl așteptau, să vadă cine

este și ce vrea.* Și chiar dacă n-a realizat că situația s-a schimbat radical, că ambiguitatea protectoare nu-l mai putea ajuta, Al Treizeci și șaptelea a scăpat din nou neatins. Epuizat de goana nebună, armăsarul de sub el s-a prăbușit exact în fața regelui hun. Străinul își făcuse intrarea în scenă chiar pe gustul lui Attila. Începutul era bun, dar... o continuare nu exista. Așa că aceasta a fost inventată: o părere a fost că ar fi început brusc să plouă cu găleata, că norii ar fi coborât pînă la nivelul pămîntului și că Secundus ar fi dispărut în negură. Apoi s-ar fi înseninat la fel de brusc, doar că, în țăriile cerului, Al Treizeci și șaptelea, perfect vizibil, s-ar fi îndepărtat pe un nor orbitor de alb. O altă părere, partizană, pretindea că fiul lui Primus s-ar fi întors la regele barbar, pe care l-ar fi slujit de la început și al cărui spion perfid ar fi fost tot timpul, dovadă că l-a atras și pe soțul Juliei în conspirația hună, dovadă că niciodată nu l-a putut suferi pe Aëtius, a cărui glorie o invidia. Această părere, mai puțin fantastică, nu face nici ea abstracție de rolul Juliei, chiar dacă femeia nu apare aici sub forma unui nor. O a treia variantă ni-l prezintă pe Secundus drept eroul războiului, omul care prin curajul său nemiîntîlnit a reușit să-i întreacă pe profesioniștii artei militare, întorcînd la luptă o armată întreagă de oșteni intrați în panică, adevăratul strateg al bătăliei, și nu Aëtius, care și-a asumat apoi toate meritele izbînzii. Respectiva variantă a venit neîndoielnic din partea apropiaților lui Valentinian III, cel ce avea nevoie de argumente pentru uciderea nechibzuită, puțin mai tîrziu, a generalului care l-a salvat de atîtea ori pe el și imperiul. (Ceea ce nu l-a împiedicat pe Aëtius să repete destinul lui Stilicho. Indiscutabil, parcurgem o vreme cînd repetițiile sînt mai apropiate decît de obicei.) Iar o a patra continuare vorbește despre moartea glorioasă a lui Secundus chiar acolo, pe cîmpul de luptă, după ce a ucis puzderie de inamici.

* În mai toate descrierile bătăliei, chiar și în puținele preluări literare ale evenimentului, Attila este menționat stînd pe tron și întîmpinînd un mesager deosebit de important. Imaginația urmașilor a dat diferite interpretări acelei solii, însă ea rămîne mereu prezentă.

În „De gubernatione Dei“, publicată încă înainte de războiul cu Attila, Salvianus avusese dreptate: Roma se stingea. În Sicilia căzuseră în răstimp de 48 de ore mai multe comete. Dar lumea se încăpățîna să supraviețuiască.

Bătălia de la Châlons a constituit o amîinare, însă soarele Romei abia de mai pîlpîia la apus. Evenimentele se precipitau și fiecare nouă veste nu făcea decît să confirme sfîrșitul inevitabil. Un sfîrșit total, credeau oamenii, convinși că, o dată cu lumea lor, se va prăbuși întregul univers. Un sfîrșit pentru învinși, un sfîrșit pentru nebunii ce se autoproclamau biruitori, un sfîrșit pentru simplii spectatori. Theodoric murise la începutul bătăliei, Attila, fără să fie înfrînt și fără să fie învingător pe Cîmpiile Mauriciene, invadase imperiul. Valentinian reușise încă o minune, convingîndu-l pe regele hun să cruțe Italia, dar oamenii, se părea, nu mai aveau nici o putere de decizie într-un joc pe care diferiții zei hotărîseră să-l abandoneze. Pe unde treceau barbarii, sfîrșitul lumii se confirma. Pe unde nu treceau ei, ținuturile erau pustiite de molime ale unor boli încă de nimeni descrise pînă atunci, de invazii de lăcuste, de intemperii fără de sfîrșit, aducătoare de inundații, de focuri iscate din senin, de haite de lupi turbați, de stoluri imense de păsări nesătule, atacînd pînă și oameni și animale mari. Totul nu era decît stigmat al pieirii. După ce era distrus obiectul distrugerii, era distrusă și unealta distrugerii, de parcă nu trebuia să mai rămîna nici o mărturie pentru generațiile următoare, nici un om, nici un lucru, nici o amintire. Care generații următoare? Nimic. Attila, o unealtă a distrugerii, moare cîteva luni mai tîrziu și el. Învingătorul Aëtius, neînfrînt de barbari, este răpus de cel pe care-l slujise cu noroc și credință: împăratul Valentinian. La rîndul său, augustul este ucis – sub pretextul răzbunării lui Aëtius. Conspirația este pusă la cale de către senatorul Maximus. Și din nou și din nou, unealta distrugerii devine obiect al distrugerii și Maximus, împărat, este omorît și el de o mulțime ce nu mai putea fi stăpînită.

– În Italia e tot mai întuneric, remarca un contemporan!

Fiindcă în Europa pîrjolul era generalizat, Genserich putea să-și consolideze netulburat imperiul în Nordul Africii. Cheres-teaua din pădurile Munților Atlas îi oferea cu prisosință lemnul necesar construirii unei flote impunătoare. Vandalii și alanii erau preocupați de visul unei noi Cartagine. Așa că „noii puni“ folosesc imperiul lor „tradițional“ – din Nordul Africii – doar ca pe o bază de lansare a expedițiilor de cucerire a întregii lumi. Mai înainte Palermo și întreaga Sicilie, apoi coasta Lucaniei. În curînd toată peninsula se deschide în față, oferindu-se spre a fi prădată. Bătălia de la Châlons i-a epuizat pe combatanți, comandanții au fost uciși. Toți n-au făcut, parcă, decît să-i deschidă calea lui Genserich.

În vârtejul mereu mai amețitor, orice viață era absorbită în pîlnia fără de fund numită „hăul istoriei“. Amintirea „apoliticului“ Secundus s-a datorat nu adevăratelor fapte și izbînzi ale personajului, ci de cum au fost motivate toate acestea de cronicarii epocii. Degeaba se interesa Al Treizeci și șaptelea doar de „căldura corpului celuilalt“ azi și de mereu neîndestulătoarea-i penitență mîine, scribii epocii și, mai tîrziu, autorii preluîndu-i pe primii îl vor situa fie ca sfînt protector al unei cetăți, fie ca implicat nemijlocit în neputincioasele intrigi ale vremii. Nemaivînd importanță întîmplările, ci doar eco-ul lor în jocul istoric, faptele mai puteau fi și adaptate la o adică. Secundus era mereu „justificat“ de ceea ce se întîmpla în jur, era pus să participe la lupte, să ia atitudine într-o anumită tabără etc. Între Châlons și cea de a doua cădere a Romei dispărea aproape cu desăvîrșire. „Aproape“, fiindcă scribul a găsit totuși o urmă a trecerii lui Secundus în Nordul Africii. „Motivația“ din partea istoricilor venind *a posteriori*, bineînțeles, este atrasă și ea în scenariu. Pornind de la rolul ce i-a fost atribuit personajului nostru în intrigile împotriva „rivalului“ Aëtius, după uciderea și a lui Valentinian, Al Treizeci și șaptelea ar fi trebuit să se facă nevăzut. Dar fiindcă – și măcar atîta este real – s-a bucurat de înalta protecție a împărătesei, el a rămas mereu în legătură cu ea. Cînd Eudoxia Licinia este acuzată în anale că l-ar fi chemat pe Genserich drept răzbunare împotriva lui Maximus pentru ne-

cinstirea ei și moartea augustului, omul care ar fi mijlocit acest plan patricid n-ar fi fost altul decât favoritul doamnelor, Secundus. De e să acceptăm toate astea, n-am avea de ce respinge nici prezența „eroului“ de pe Cîmpiile Mauriciene, același Secundus, în imperiul vandal din Nordul Africii. Doar că scribul se îndoiește profund de veridicitatea faptelor descrise astfel. Al Treizeci și șaptelea era de acum și mai incapabil pentru orice proiect ce depășea intervalul a câtorva zile, el trecînd cu mare repeziciune dintr-o stare în alta, nemaiputînd exercita nici o acțiune coerentă. Dacă mai adăugăm că faptul devine de notorietate, cunoscîndu-l în primul rînd înaltele doamne, în frunte cu Eudoxia Licinia, lucrurile se leagă. Și nici măcar n-am pomenit de cele două proiecte diplomatice din tinerețea lui Secundus, cînd s-au făcut mari pregătiri pentru niște misiuni pe care Al Treizeci și șaptelea pur și simplu n-a înțeles că trebuia să le și îndeplinească, după ce ideea pornise în ambele cazuri din partea lui. Nu, orice ar fi scris analiștii vremii și orice ar fi adăugat istoricii tîrzii, de tip Ivan Konrad, scribul nu crede în povestea cu rolul de intermediar al lui Secundus între Eudoxia și Genserich, așa cum nu crede în nici un rol pragmatic al personajului ahtiat doar după „căldura corpului celuilalt“ și după penitența pentru această necesitate.

Între marea bătălie de pe Cîmpiile Mauriciene și cea de a doua ocupare a Romei n-au trecut decât patru ani. Între timp căzuse Theodoric, murise Attila, fusese ucis Aëtius, apoi Valentinian III și cîți alții. Noi figuri le luaseră locul. Secundus, după ce a coborît de pe norul său, după ce a uneltit sau după ce a luptat cinstit, chiar după ce – conform unei variante – ar fi căzut ca un viteaz, mai *reapare* totuși – *ca și tatăl său, ca și fiul său – la Roma, exact cînd aceasta își trăiește martiriul*. Oamenii nu au imaginația aproape nemărginită a „caleidoscopului lui Dumnezeu“. Legendele despre Secundus se repetă iarăși și iarăși, încît, la o cercetare mai atentă, ai, la un moment dat, impresia că este vorba despre o singură poveste datată diferit și reluată mai fidel sau mai ciuntit de scribi neîndemînatici. (Cine

se ocupă de marea istorie are de multe ori asemenea surprize.) Legenda de la Ravessia, ca și cea de la Châlons, revine cu modificări neînsemnate și la Roma.

Cînd, trei zile după masacrarea lui Maximus de către poporul exasperat, Genserich sosește de la Ostia pînă sub zidurile Romei, porțile se deschid și papa Leon cel Mare, în fruntea unei procesiuni de oameni neînarmați, îi vine atacatorului în întîmpinare. De formă, Genserich acceptă dialogul, iar barbarii sînt „găzduiți“ în cetate. Aici, deși n-au întîmpinat nici o rezistență, se comportă ca niște învingători și nu rămîn decît atît timp cît le trebuie să-și încarce corăbiile cu tot ce se putea lua și transporta din fosta capitală a lumii. În două săptămîni Roma este despuiată de averi, iar „cetățenii utili“, în special meșteșugarii, sînt luați captivi, tratați ca niște sclavi, despărțiți de familii, obligați să lucreze pentru patronii lor sub teroarea mereu prezentă a morții. „Oaspeții“ n-o cruță nici pe „aliata“ lor Eudoxia. Și aceasta este tîrîtă, alături de fiicele ei, în Nordul Africii și ținută aici captivă mai mulți ani.*

(Sigur, e momentul de a fi amintite și celelalte două versiuni „justificative“:

1. Genserich, după retragerea sa din Italia, le duce în siguranță pe înaltele sale captive spre a le feri de pedeapsa mulțimii, întrucît nimeni nu le va ierta că au stat la originea venirii dușmanilor și a prăpădului ce a urmat.

2. Fiul lui Genserich, Hunerich, ostatic la Roma în înțelegerea cu Valentinian, devine logodnicul Eudokiei, fiica mai mare a lui Valentinian III și a Eudoxiei Licinia. Dar Petronius Maximus, pentru a-și fundamenta dreptul la tron, i-o dă pe Eudokia de soție fiului său Palladius. Jignirea aceasta ar fi constituit motivul real al prădării Romei de către Genserich, iar captivitatea infidelelor doamne nu pare a fi decît o consecință firească.)

Între timp, iată, vechile hîrtoage preiau povești cunoscute despre Secundus și le situează, de data asta, la Roma. Al Trei-

* Nordul Africii nu mai era o parte a unui continent, ci desemna un imperiu.

zeci și șaptelea se afla din nou într-o fază de maximă penitență, împăcarea cu Dumnezeu întârzia, „noii puni“ se trezeau din istorie ca un periodic bici pedepsitor al proniei. Secundus nu mai era chiar tânăr, împlinise 47 de ani, a avut destulă vreme și suficiente prilejuri de a se umple de păcate. Urgia, oricât de cumplită, nu era suficientă nici măcar spre a-l pedepsi pe el singur; drept urmare, Secundus ieși împreună cu episcopul Romei din cetate în fruntea procesiunii și îl conjură pe Genserich să-i facă nesperata favoare de a revărsa întreaga-i urgie asupra păcătosului său interlocutor, asupra sa, a Celui de Al Treizeci și șaptelea. Secundus era atât de încredințat de faptul că barbarii erau trimiși doar în scopuri coercitive, încât nici nu-și putea imagina că numai prada îi interesa și nu izbăvirea suflețelor. Degeaba i s-a repetat că Judecata de Apoi nu se realizează pe pământ și în nici un caz prin intermediul unor barbari, nevoia de penitență era atât de mare în sufletul lui Secundus, încât el era încredințat că, o dată cu purificarea lui, se vor purifica și cei ce-l vor pedepsi. În afară de asta, se încăpățina el, preluând el întreaga vină a omenirii, vor fi cruțate toate fecioarele neprihănite și toți copiii inocenți. Genserich l-a ascultat amuzat, la fel cum l-a ascultat și pe papa Leon. Și, în timp ce el se întreținea cu trimișii Romei, oamenii săi se înfruptau din bogățiile cetății, fiecare după puterea și imaginația lui. (Bineînțeles că, la rîndul său, la ora bilanțului, își primea și regele partea. Partea leului.)^{*} Distrîndu-se, Genserich îi făcea din cînd în cînd hatîrul și îl lăsa pe cîte un vandal musculos să-i aplice cîteva bice. Dar pentru Genserich și pentru apropiații săi, Secundus nu era decît un măscărici bun de a înveseli timp de cîteva zile niște învingători sătui.

Revenindu-și, încetul cu încetul, însă pentru prima oară nemaexistînd în preajma sa o armată de trimiși providențiali ai

* În inventarul prăzii, descris de Luca, un funcționar imperial trimis să aprecieze proporțiile dezastrului, sînt citate mai multe garnituri ale jocului cu „Oul de aur“, exemplare de lux, avînd piesele turnate în metal prețios.

altădată mereu săritoarelor înalte protectoare, Secundus rătăci ca un somnambul prin cetatea aflată în plin calvar. Văzînd niște barbari ce batjocoreau în plină stradă două fete, Al Treizeci și șaptelea se grăbi să-i roage pe soldați să se distreze mai bine omorîndu-l pe el. Dar haidamacii își vedeau mai departe de treaba lor și se mulțumeau să-l arunce doar cît colo pe nebun. Acesta insistă încă o dată și încă o dată pînă ce, plictisit, unul dintre învingători îl făcu să tacă înfigîndu-i sabia în piept. Secundus muri fericit, nemaiaflînd că, după ce a fost ucis, barbarii și-au continuat josnica distracție.

Și, totuși, de ce Primul, Al Doilea și Al Treilea? Ce l-a determinat pe Zosimus din Teurnia să-i lege atît de strîns pe acești trei exponenți ai sfîrșitului Imperiului Roman de Apus? Numai faptul că bunic, tată și nepot au murit fiecare la cîte o catastrofă a Romei nu i se pare scribului suficient. Caracterele lor au fost diferite, mobilurile, speranțele altele. Speranțele? Și, totuși, scribul nu găsește altă legătură decît în speranțele celor trei care au văzut cu ochii lor anticamera infernului, dar au avut curajul să continue. Copiii lor le-au supraviețuit: sfîrșitul lumii nu exista.

AL TREIZECI ȘI OPTULEA

(451-476 /?/)

– Tertius –

Ușa trântită înapoi

Scribul a amintit, la finele capitolului rezervat lui Secundus, că Speranța s-a dovedit a fi cea care a sintetizat sensul vieții pînă și în cazul unui destin mistuit de dependența prea mare de „căldura trupului celuilalt“. Dar frica? Trecînd la Cel de Al Treizeci și optulea, n-a fost frica mobilul tuturor acțiunilor lui? Nu se poate explica pînă și de un psiholog cu totul superficial conduita personajului ca o fugă permanentă din fața unei primejdii tot timpul prezente, existente sau nu? Speranța, succesul și sexul, se spunea la sfîrșitul secolului al XIX-lea, ar reprezenta combustibilul vieții umane. Și frica. Dar dacă frica nu te face să renunți, înseamnă că totuși nădejdea că vei reuși să fugi, că vei reuși să scapi te mîină mai departe. Ajutat de logica sa simplistă, scribul poate trage concluzia că frica învinge doar atunci cînd dispare speranța. Iar atunci nu mai este nimic de făcut. Omul moare psihic și fizic.

Iată de ce nu poartă această biografie titlul „Despre frică“. Deși ar acoperi din plin viața personajului, titlul n-ar oferi decît

un fragment de adevăr. Iar „Lupta fricii cu speranța“ i se pare scribului prea pretențios. Și, apoi, privind totul de la altitudine oferită de succesiunea veacurilor, o dată cu trecerea lui Terțius se încheie o epocă. O alta, sforțându-se din greu, îi ia imediat locul. Însă timpul ce se încheie a oferit, la un moment dat, iluzia că va penetra în zone depășind simpla existență îngăduită muritorilor. Iluzia aceasta a trebuit să fie pedepsită. Iar pedeapsa istoriei este întotdeauna una singură: uitarea. Ușa abia întredeschisă a fost cu furie trântită înapoi, iar zguduitura a acoperit, pentru o vreme, orice alt eveniment. Zidul se arăta din nou nesfârșit, fără nici o fisură.

Al Treizeci și optulea s-a născut în anul 451, anul cumplitei bătălii de pe Cîmpiile Mauriciene. El a devenit, la început, copilul întregii armate de femei care-și revendica legătura cu Secundus. Dar, se spune, unde sînt prea multe moașe suferă întotdeauna pruncul. După ce Terțius a fost luat de lîngă un tată aflat într-o fază de maximă recluziune și penitență, „mama colectivă“ s-a dovedit încetul cu încetul o instituție lipsită de eficiență. Este adevărat, și vremurile și-au jucat rolul lor nefast. Prăbușindu-se imperiul cu instituțiile sale, evenimentele au îngropat sub dărîmături și disponibilitățile și spleenul înaltelor protectoare ale lui Secundus. Nu numai Eudoxia și fiicele ei sînt tîrîte în captivitate de „eliberatorul“ Genserich, ci toate vechile ierarhii se destramă. Relațiile cimentate de generații nu mai funcționează. Matroanele care n-au fost personal afectate de jaful Romei s-au văzut limitate la o sferă de influență strict locală. Șuvoiul amețitor al succesiunii împăraților nu permitea stabilirea unor reguli cît de cît stabile. Clipa și hazardul statorniceau ponderea întîmplărilor. Copilul lui Secundus dispăru din atenția imediată, fiecare „mamă“ fiind încredințată că o alta are grijă de el. Din amintirea Celui de Al Treizeci și șaptelea a rămas mult mai degrabă intensitatea frenetică a trăirilor, chiar și în perioada aceea, cînd pentru toată lumea sfîrșitul foarte apropiat al lumii devenise o certitudine subînțeleasă. Prezentul era absorbit și de iubitele și mamele lui Secundus cu volupta-

tea discipolului conștiincios, indiferent la un viitor tot mai improbabil. În aceste condiții, copilul Terțius dispăruse în întregime din vizorul intereselor cuiva anume. El a crescut ba în casa unuia, ba în casa altuia și, pînă la urmă, a nimerit într-o moșie din Campania, fostă proprietate personală a Eudoxiei, dar, prin ducerea stăpînei în captivitatea vandală, posesiune a nimănui. Copilul își va aminti toată viața de nesfîrșitele intrigi ale arendașilor, de ierarhiile locale severe, de regulile de fier ale micii lumi autarhice.

După jaful sistematic prin care Genserich a pustiit Roma, Terțius s-a văzut, la vîrsta de nici cinci ani, uitat de toată lumea. Puțin mai tîrziu, nici oamenii din imediata sa apropiere nu mai știau cine este copilul. În urma unei scurte perioade de curiozitate, cînd în jurul băiatului au început să se înfiripe cele mai fantastice legende, lumea n-a ezitat să se obișnuiască și să-l ignore. El devenise un element al peisajului domestic. Drept urmare, și statutul social i s-a diminuat mereu, la opt-nouă ani fiind pus la treburile domestice, la cele ale argașilor, sfîrșind prin a se ocupa de animalele de pe lîngă casă și ajutînd la muncile cîmpului.

Bienne se numea moșia unde a nimerit Terțius și satul era izolat printre dealuri. Veștile soseau cu mare întîrziere de peste păduri și rîuri, iar atunci cînd ajungeau printre localnici, ele îmbrăcau haina unor evenimente privind realități fantastice, amenințînd de fiecare dată vag și liniștea băștinașilor. Un împărat lua locul altuia, însă la Bienne nu se știa încă nimic nici despre predecesorul celui dintîi. Izolarea aceasta dădea posibilitatea cîte unui fiu al satului să se întoarcă acasă pretinzînd că este reprezentantul noii puteri. În cazul acela, el uzurpa ierarhiile locale și-și impunea punctul de vedere cu cea mai mare grijă de a profita cît mai repede și cît mai din plin. O dată, unul dintre ei, prost informat, și-a revendicat „drepturile” în numele unui august tocmai răsturnat de pe tron. Nereușind să obțină ceea ce a dorit, ticălosul a revenit cu o ceată de barbari. Aceștia nu numai că au prădat moșia și satul, dar, folosindu-se de poziția retrasă, au utilizat Bienne ca punct de plecare pentru

alte expediții de jaf. Cu timpul, și ei au devenit locuitori ai Campaniei, însă a durat destul de mult pînă să fie asimilați. Învățînd din această lecție, fiecare nou pretendent, în caz că nu reușea să-și impună de la început punctul de vedere, era eliminat definitiv ca nu care cumva să se întoarcă împreună cu o nouă armată de barbari flămînzi și nesățioși.

Și totul s-a repercutat asupra copilului. Intrigile mărunte, spațiul închis, zvonurile fabuloase conținînd de fiecare dată o primejdie potențială, chiar dacă nu foarte apropiată, obligativitatea de a te afla mereu în gardă, suspiciunile și falsitatea, obediența și aroganța, iată ceea ce respira el zilnic. Dintr-un mic privilegiat, a ajuns foarte curînd un animal de pripas, o gură de hrănit. Cînd a început să fie folosit la muncă, el se străduia să fie lăsat să stea cu animalele, în care își găsea singurii prieteni. Pe cîmp, trebuia să lucreze cot la cot cu alții și, fiind cel mai mic, era de fiecare dată amenințat să fie pedepsit fiindcă nu ținea ritmul tovarășilor săi. Plus că nici nu se simțea bine în mijlocul oamenilor, de care îi era frică și, arătîndu-le teama, ei îl făceau și mai vulnerabil. Animalele erau blînde, supuse, nu puneau probleme, țineau loc de prieteni fideli și nu-și băteau joc de el. Ba i se arătau chiar recunoscătoare pentru că le purta de grijă.

La vîrsta pubertății, Tertius a ajuns un sălbatic. Teama lui de oameni se amplificase, obiceiul de a sta aproape exclusiv cu animalele îl dezumanizase. Abia de putea să se înțeleagă prin vorbe cu cei din jur, relațiile reducîndu-se la strictul necesar. De instrucție nu se bucurase deloc. Tot ce știa provenea din experiența imediată și din strategia, învățată pe îndelete, de a se feri de agresiuni. Însă nu reușea întotdeauna.

Poate că dacă ar fi ajuns cu zece-cincisprezece ani mai tîrziu la Bienne, viața i-ar fi fost alta. Atunci, inițial, cînd se bucurase încă de protecția a nenumărate femei puternice, ar fi putut să se folosească de acest privilegiu. Zvonurile reprezentau cele mai bune scrisori de recomandare și depindea doar de el să le utilizeze ca pe niște atuuri. Un jucător bun ar fi reușit să facă avere și să se propulseze în ierarhii. Așa, totul a venit prea

devreme, argumentele s-au devalorizat rapid, rămînînd de pe urma lor doar niște biete amintiri zdrențuite, murdărite de teama și răutatea celor din jur. De înaltele sale protectoare nimeni nu-și mai amintea decît ca despre niște minciuni și era preferabil să nu mai aducă nimeni vorba de ele, întrucît bunele intenții se transformau instantaneu în batjocură și în pedepsele aferente pentru puști. Tertius a ajuns repede imun la umilințe, dar măsurile coercitive directe îl înspăimîntau într-atît încît nu se simțea în siguranță decît atunci cînd era singur, în mijlocul animalelor de care avea grijă și asupra cărora găsea unicul prilej de a-și impune și el autoritatea.

Spre deosebire de tatăl său, și femeile îl înspăimîntau. Bărbații, ursuzi și arțăgoși, nu-i acordau nici o atenție (spre bucuria lui) și dacă o făceau nu era decît pentru a-i da porunci sau pentru a-l bate. Femeile, în schimb, îl tratau cu mult mai mult rafinement sadic, îl urmăreau, îl compătineau și-l umileau. Păstra în memorie scene din prima copilărie, cînd femeile au fost acelea care i-au arătat cele dintîi cum se tratează un intrus, un copil al nimănui. Bărbații, cel puțin cînd nu-l aveau în fața ochilor, uitau de el și-l lăsau în pace. Femeile, în schimb, îl căutau și în cei mai ascunși coclauri și nu se potoleau pînă ce nu-și impuneau asupra lui punctul lor de vedere. Femeile erau toate pentru el doar niște furii ale satelor și ale pădurilor, apte de a-i tulbura pînă și visele, capabile să-l scoale noaptea din somn pentru tot felul de capricii, aruncîndu-i mereu în față că era sărac lipit, plîngîndu-l ipocrite că era al nimănui, amintindu-i că n-au față de el nici un fel de obligații, că doar el le este îndatorat pînă peste cap.

Și, totuși, Bienne era vizuina lui. Pe cînd avea vreo nouă ani, un localnic s-a întors însoțit de o ceată de barbari și Tertius i-a fost dăruit unui vizigot ce a vrut să-l ducă la Karthago. Băiatul, în mod evident, n-avea ce să piardă în afară de viață, iar viața lui era singurul capital pentru care l-a luat și barbarul. În Africa de nord, poate că ar fi reușit și Al Treizeci și optulea să-și schimbe traiul, dar el s-a folosit de orice prilej pentru a fugi. A fost prins de trei ori și de fiecare dată pedepsit mai sălbatic. A

patra oară a reușit să scape și s-a întors direct la Bienne, unde a fost primit la fel de rău ca înainte, însă unde se simțea acasă. Când, a doua zi, și-a reluat munca de păstor, a considerat că eforturile și primejdiile traversate i-au fost răsplătite. Se afla din nou în locurile cunoscute, mica peșteră acoperită cu verdeață îi oferea iarăși adăpostul tainic ce nu era decît al lui, viața însăși se umplea și de astă dată de bucuria unor biete tabieturi greu cucerite.

Terțius n-a fost decît un animal veșnic hărțuit. Viața întreagă i s-a acomodat necesității lui intime de a sta mereu la pîndă. Una dintre cele mai spectaculoase adaptări a reprezentat-o auzul său extraordinar. Al Treizeci și optulea putea să perceapă orice zgomot pînă în locurile cele mai îndepărtate și urechea îi era atît de fină încît era în stare să distingă aproape tot ce se discuta în sat. Informațiile astfel receptate îl înnebuneau. El auzea și percepea și ceea ce se vorbea o casă mai încolo, și ceea ce-și spuneau doi soți în partea cealaltă a satului. Nu era moment în care cineva să nu spună ceva la Bienne, iar Terțius auzea tot și nu avea cînd se odihni decît departe, în pădure, cînd pleca la păscut cu vitele. Dar chiar și acolo natura vuia fără întrerupere, un animal ieșea dintr-o scorbură, un altul strivea o creangă uscată, al treilea pornea la vînătoare și altele dădeau alarma la sosirea primejdiei. Totul fremăta și zgomotele nu încetau niciunde nici o clipă, se schimbau doar limbajele, iar creierul surmenat al copilului trebuia să prelucreze fiecare semnal, să depisteze dacă incumba o amenințare, dacă se apropia un pericol. Și pericol prezumtiv era fiecare zgomot din concertul neîntrerupt.

Era și acesta un blestem pe care trebuia să și-l poarte singur. Orice aluzie era preluată cu neîncredere de către ceilalți oameni și devenea prilej de batjocură și de pedeapsă. Terțius era obligat să se prefacă mereu că nu aude nici el mai mult decît alți locuitori ai satului, să ignore în fața lor fiecare informație pe care o percepea, să aibă grijă să nu se trădeze.

Dar auzul său formidabil îl și ajuta în anumite ocazii: când își amintea cineva de el, chiar dacă asta se întâmpla în celălalt capăt al satului, Tertius reușea să se facă din timp nevăzut și să scape astfel de o corvoadă în plus sau de o pedeapsă din senin. El nu putea fi luat pe nepregătite și depindea doar de exercițiul său în a se fofila ca viața să nu-i fie incomodată prea des. Și alte informații îi puteau fi de folos, el cunoscând exact relațiile dintre adulți, punctele lor vulnerabile, celelalte fețe ale ipocriziei lor. Știa, de asemenea, ceea ce vorbea în particular fiecare despre el și putea preveni din timp anumite atacuri. Doar că toate acestea i-au transformat conduita într-o reacție veșnic defensivă, în atrofierea oricărei inițiative constructive, în grija permanentă de a mai evita o capcană reală sau imaginară, de a mai preveni o nouă răutate. De multe ori, aceste măsuri de precauție erau inutile, ceea ce știa el datorită auzului său extraordinar nefiind pus în practică, în locul celor așteptate născându-se alte răutăți spontane, pentru care nu era pregătit. Veșnica sa preocupare de a realiza scenarii defensive îi răpea cea mai mare parte din timp și îi lua posibilitatea de a-și crea și perioade senine. Doar câteodată, atunci când se afla în pădure sau la pășune și mai ales atunci când își găsea refugiul în MICA SA PEȘTERĂ TAINICĂ, doar atunci se întâmpla, câteodată, să-și găsească pacea și să se gândească la ale lui. Dar la ce se putea gândi un copil lipsit total de căldură, de părinți și de prieteni, obișnuit să stea mereu în apărare? Locul acela acoperit de o perdea de verdeață, săpat de apă timp de mii de ani în stîncă, nu se anima nici atunci de planuri îndrăznețe în viitor. Tertius nu dorea să ajungă un mare cuceritor, nu dorea să devină împărat sau general, nu visa la un cămin tihnit sau la o performanță într-o carieră oarecare. Nici o avere aptă de a-i oferi un trai lipsit de griji materiale nu făcea parte din visele sale. Femeile se confundau mereu în gândurile lui cu furiile domestice și, în afara unor pofte mereu mai frecvente strict animalice, nimic feminin nu-l făcea să ofteze. Foarte puținele obiecte personale și le cărase de mult în locul său ascuns și altele nu intenționa să adune, știind cât de efemer era orice act de posesiune în cazul

altora mult mai puternici și mai apărați decât el. Mîncare se obișnuise să-și procure de oriunde și de niciunde. Ce-i trecea acestui copil prin cap atunci cînd teroarea zvonurilor ce-i parveneau mereu prin auzul său exacerbat se odihnea și ea din cînd în cînd?

La vîrsta de doisprezece ani, s-a întîmplat al treilea eveniment din viața atît de liniară a lui Terțius. După ce, aproape sugăr fiind, a fost despărțit de un tată incapabil de a-l crește, după ce la nouă ani a trăit marea aventură de a fi dus în robia vandală din care a reușit să fugă și să se întoarcă la Bienne, la doisprezece ani băiatul va trebui să se despartă de satul copilăriei sale. O molimă cumplită îi stîrpiase animalele și, știind că va fi strașnic pedepsit, preferase să fugă. (Puțin mai tîrziu, întreg satul Bienne va fi făcut una cu pămîntul de un incendiu, iar locuitorii se vor împrăștia care încotro. Atunci cînd Eudoxia se va întoarce din exil și-și va revendica, printre altele, și această moșie, nu va mai găsi acolo decât niște urme carbonizate ale unei așezări dispărute.)

Terțius, părăsind pădurile cunoscute, s-a pomenit, brusc, într-o lume despre care îi lipseau cele mai elementare știri. Copilul trebuie să li se fi părut celor ce l-au întîlnit drept debil mintal și, în orice caz, una dintre acele arătări, nu puține, care bîntuiau pe atunci ținuturile, arătări nici om-nici animal, ființe incerte, aflate pe o scară aproximativă a varietăților create de Dumnezeu. Băiatul acesta știa, cel puțin, să vorbească, e drept că nu prea fluent, dar, oricum, scotea niște sunete din care, dacă te obișnuiai cu ele, puteai să deduci sensul. Specia din care făcea parte nu era prea atrăgătoare, observau oamenii și, mai mult ca sigur, era înrudită îndeaproape cu iepurii, fiindcă băiatul, cum se apropia cineva de el, cum o lua la fugă.

Despre lumea cea mare Terțius nu știa mai nimic. Unul dintre puținele nume de care auzise era cel al împăratului Maorianus, pe care și-l imagina ca pe o ființă fabuloasă, plină de măreție, înconjurată de o armată celestă, în nici un caz arătînd a om. Mai auzise, apoi, și de Ricimer, personajul care și-a dominat epoca, deși n-a fost implicat direct în nici una dintre

marile bătălii ale secolului. Dar Maiorianus sau Ricimer erau niște denumiri cu un conținut fantastic, fără nici o reprezentare concretă. În timp ce oamenii discutau despre abdicarea lui Maiorianus, despre aliatul Romei, Childerich I, regele francilor salieni, despre regatul vizigot al lui Eurich în Spania și Gallia, Terțius privea speriat ba la unul, ba la altul, neînțelegînd de unde ar putea veni primejdia, fiindcă o primejdie era sigur că o să vină. Din dogmă înțelegea și mai puțin și, deși i s-a explicat de cîteva ori că, de la Conciliul Ecumenic de la Chalcedon, între patriarhul de la Constantinopol și papa de la Roma s-a pus o egalitate de rang, el nu putea înțelege, în primul rînd, cine cu cine devenise egal. Juvavum, Lauriacum și Ovilava tocmai deveniseră scaune episcopale. Țsta era un lucru mare, simțea el. Episcopii sînt ființe însemnate de divinitate – știa Terțius, dar episcopii erau mai mari decît papa? Nici decît patriarhul? Aceia erau și mai mari? Cît de mari? Ce puteau să-ți facă? (Cu alte cuvinte, în ce consta pericolul pe care-l reprezentau?) Însă toate astea nu erau lucruri concrete. Episcopii, împărații, regii, papii și patriarhii locuiau pe alte meleaguri, în alte lumi, în alte atmosfere. Primejdiile veneau de mult mai aproape. Din imediata apropiere. Terțius n-avea casă și, în afara micii sale peșteri din copilărie, nu va avea niciodată un loc pe care să-l poată numi „al său“. Aglomerările umane îl speriau din principiu, dar înainte de a se putea obișnui să fugă mereu de oameni, învăță că printre ei se putea pierde mai ușor. Asta s-a și întîmplat, la modul cel mai concret cu putință: după ce a luat de cîteva ori bătaie în preajma hanurilor unde obișnuia să se aciueze spre a-și procura resturi de mîncare și a avea acces la fîntîni, copilul începu să o ia la fugă imediat ce se apropia un adult de el. Asta cu atît mai mult cu cît, grație auzului său formidabil, el percepea de departe orice pas și orice vorbă. Cu timpul, i se dusesse vestea și, fiindcă se crease legenda că Terțius ar fi cel mai iscusit hoț, însă și din dorința de a-l prinde cu orice chip, s-a declanșat o adevărată vînătoare în legătură cu el. Bărbații puneau pariuri însemnate, mai ales după ce puștiul reușise să scape – ca prin minune – din mai multe capcane minuțios pregătite.

Acuitatea sa auditivă ieșită din comun nu devenise încă de notorietate și nimeni nu-și putea explica de unde proveneau semnalele ce-l puneau din timp pe fugă, încă înainte ca oricine să se poată apropia cât de cât de el. Acesta a fost momentul când, după prea multe eșecuri în încercările de a-l captura, oamenii au lăsat orgoliile personale la o parte și au organizat o acțiune comună: pînă la urmă, Terțius a reușit să-i jighească pe toți – nu se poate ca un mucos, despre care nici măcar nu se putea spune cu certitudine că ar face parte din specia umană, nu se poate ca un asemenea pui de animal să fie mai deștept decît numeroși adulți, bărbați respectabili, războinici încercați. Era uimitor cum acel copil fricos a reușit să atragă asupra sa atenția unei regiuni întregi, devenind pentru cîteva săptămîni un subiect monden, miezul de atracție al unor ambiții de tot soiul. Cînd s-a pornit potera în căutarea lui, la început anarhică, apoi tot mai organizată pe măsură ce el se încăpățîna să scape, realizîndu-se mai multe putere rivale, punîndu-se o regiune întreagă în mișcare, copilul simți că, în multe privințe, auzul său nu este decît o sabie boantă, ea putînd para o vreme, dar ne-fiind în stare să și riposteze cât de cât, să și descurajeze. Măcar, dacă și alții ar fi auzit la fel de bine ca el, ar fi existat șansa ca energiile declanșate atît de stupid să se mai reverse de la unii la alții, fiindcă Terțius asculta și auzea și nenumărate cuvinte grele scăpate de cîte un adult convins că nu va fi auzit de cel la care se referea. Dacă, măcar, ar fi putut să-i facă să se audă unii pe alții, mai mult ca sigur că toți oamenii aceia furioși și-ar fi stins furiile între ei. Dar Al Treizeci și optulea nici nu era atît de subtil și nici nu era în stare să transmită facultățile sale altor oameni. Iar lui, bietul de el, îi era tot mai greu să scape, îi era tot mai foame și tot mai sete, toamna era pe sfîrșite și frigul devenea tot mai agasant, iar ploile tot mai reci. Și strînsoarea puterilor îl înconjura mereu mai nemilos. Doar frica mai era cea care-l făcea să continue să fugă. Dar tot mai des primejdia părea de netrecut. În pădure nu mai avea cu ce se hrăni, pe cîmp deschis era cu neputință să se ascundă. Atunci a fugit Terțius la oraș și atunci, luptîndu-se din greu cu el însuși pentru

a nu o lua din nou la fugă, dîndu-se astfel de gol, reuși să-și găsească un adăpost în codrul de oameni. Nu mai rămînea decît să semene cît mai mult cu ei, spre a nu putea fi scos în evidență, spre a nu fi depistat, spre a nu deveni din nou o țintă care, mai devreme sau mai tîrziu, tot va fi nimerită.

O vreme, se pare, Al Treizeci și optulea a fost ucenic la un fierar. Dragostea față de animale – sau, mai bine spus, refugiul găsit în apropierea lor – l-a făcut un bun potcovar. Animalele îl ascultau, nu-și băteau joc de el, nu încercau să-l prindă. Cel mult, să-l mănînce. Dar caii nu prezentau nici acest pericol. Caii erau blînzi cu Terțius și el își putea impune autoritatea asupra lor.

Însă caii aveau stăpîni și, pînă la urmă, toate muncile din fierărie se terminau în contacte cu oamenii. Acesta era punctul slab al noii situații. Proprietarul atelierului era un ins de treabă, liniștit, chiar ursuz, fără familie. El îi dădea copilului mîncare și acoperiș, îi cerea, în schimb, să-l ajute în fierărie și-l lăsa în pace. Numai că nu-l lăsau în pace mușteriii. Foarte repede se răspîndi zvonul că ucenicul era un puști atît de fricos încît ajungea să-l ameninți în șoaptă de la douăzeci de pași că el o și lua la fugă. Așa că vechea poveste de la Bienne renăscu și aici. Din nou, la început doar mici hîrjoneli mai puțin sau mai mult vinovate, apoi pariuri idioate, ambiții, îndîrjiri, echipe întregi care se organizau să le demonstreze altor echipe cum pot ele să-l prindă pe Terțius. Iar acesta, înnebunit de frică, trebuia să asculte mii de convorbiri, multe simultane, purtate la zeci și sute de pași depărtare. Și asta fără încetare, chiar și noaptea. Băiatul începu să greșească și la muncă, de multe ori era gata să lase totul și să fugă cît vedea cu ochii. Blestemul de la Bienne se repeta.

Copilul nu era în stare să-și pună întrebări. El nu-și punea problema că nu se poate fugi la infinit. El știa că trebuie să dispară. Spaima îi era mai mare decît rațiunea, decît orice. Amintirea unei ore cît fusese prins și legat, nemaivînd nici o posibilitate de a-și înfrînge frica, asistînd neputincios la tot ceea ce i

se pregătea, scăpându-se pe el, amintirea aceasta era prea terorizantă spre a-i mai lăsa alternativă. Terțius dispăru din nou.

Atunci, cei ce-l vînaseră fără folos inventară o poveste incriminantă și porniră o poteră „legală” în căutarea lui. Terțius „și-a omorît stăpînul și trebuia prins și pedepsit”. Într-adevăr, fierarul fusese găsit mort, cu capul zdrobit de o bucată de metal. Fusese ucis doar pentru a putea fi învinuit băiatul? Cine să știe?

Terțius rătăci prin păduri o vară întreagă. Deși obișnuit să se orienteze singur, se pomenise de mai multe ori că greșise direcția, revenind o bucată de drum. Or, scopul lui era să se îndepărteze cît mai repede și cît mai mult încă înainte de noua cădere a iernii. Lumea era aceeași peste tot, în fiecare loc auzea cuvinte asemănătoare, iar ființele supranaturale se numeau tot Ricimer („împăratul Severus”), episcopul, papa. Toată problema era să se furișeze cît mai repede într-o altă copie a aceleiași lumi.

Toamna tîrzie îl găsi la Mediolanum. Aici reuși să se pripășească pe lîngă un cîrciumar evreu, care, chiar dacă îl bătea destul de des, îi asigura totuși un adăpost. Dar cel mai important era că acest evreu avea un fiu, cu numele Țipor, ceva mai în vîrstă decît Terțius, cu care Al Treizeci și optulea reușise să se împrietenească. Avînd avantajul celor doi ani în plus, o cu totul altă experiență de viață și un trai pînă atunci mereu sigur, fiul hangiului devenise, în curînd, un fel de zeu pentru Terțius. Acesta era în stare să-și uite pînă și frica de dragul unicului său prieten, accepta, fără să clipească, orice, îi împărtășea gusturile cu sfințenie, încerca să-i imite gesturile. De la evreu învățase Terțius și puțină carte, alfabetul latin și cel aramaic, puțină matematică, puțină logică. Doar jocul cu „Oul de aur”, marea pasiune a prietenului său, nu reușise să-l priceapă. În schimb, garnitura de piese a lui Țipor fiind veche și descompletată, Al Treizeci și optulea îi cioplise mai multe figuri, din lemn unele, din os altele. Și peste ani, cînd nu-l va mai avea pe Țipor în preajmă, Terțius va mai cîștiga ceva bani lucrînd și vînzînd garnituri ale unui joc pe care nici nu-l pricepea și nici nu-l știa juca. E drept, nici mușterii nu prea se mai găseau, îndeletnicirea,

dispărînd curînd complet din rîndurile preocupărilor cunoscute, deveni și mai exclusivă. Așa că, încetul cu încetul, Terțius trecu la sculptatul altor figurine, mai apropiate de gustul comercial al clienților, deși piesele dispartate ar fi putut fi recunoscute în originea lor de către un cunoscător. (Imaginația Celui de Al Treizeci și optulea era prea săracă pentru a inventa și alte forme, el revenind, în esență, și peste ani, la ceea ce l-a învățat Țipor.)

La cîrciuma de lîngă Mediolanum, Terțius se simți, pentru prima oară în viață, ca într-o familie. Nimeni nu-i purta de grijă dacă își îndeplinea conștiincios îndatoririle, în schimb, putea găsi refugiu atunci cînd simțea nevoia de un ajutor. Iar Țipor a fost prietenul și idolul de care a dus lipsă atîta vreme. Au fost, poate, cei mai frumoși doi ani din viața Celui de Al Treizeci și optulea și ei au avut darul de a-l transforma dintr-un quasi-animal într-unul dintre nenumărații băiețandri ai periferiilor acelor locuri incerte dintr-un timp ce nu se autoregăsea.

Însă Țipor, spre deosebire de ai săi, nu se mulțumea cu traiul relativ sigur, dar monoton al părinților și fraților lui. La șaisprezece ani, sîngele îi clocotea în vene și adolescentul intra tot mai des în conflict cu tatăl său. Aceste certuri se terminau, de cele mai multe ori, cel mai prost pentru Terțius, el fiind socotit mărul putred al familiei, sursa influențelor nocive asupra copiilor cîrciumarului. Probabil că, pînă la urmă, ar fi fost alungat de la han, dacă Țipor n-ar fi luat-o înainte evenimentelor, fugind de acasă împreună cu prietenul său. Băieții visau aventuri și regatul vizigot al lui Eurich în Spania și Gallia răspîndea o fascinație aparte pentru mai toți tinerii.

Fugind de la Mediolanum, dar avîndu-l cu el și pe fiul unei familii unite, Terțius s-a regăsit în postura de vînat. Cîrciumarul a organizat o acțiune disperată spre a-și recupera feciorul, însă Al Treizeci și optulea era obișnuit de acum să dejoace planurile urmărilor săi. Mai ales că, de data asta, nu mai era singur și era dispus să facă orice pentru a-și servi prietenul. Și puterile i s-au înzecit, și ingeniozitatea.

Cei doi prieteni au reușit să scape de cei ce-i căutau, dar pentru aceasta au trebuit să se deplaseze multă vreme în

zig-zag și, pînă la urmă, n-au mai ajuns în regatul vizigot. Europa se schimba mereu: alemanii s-au oprit în nordul Alpilor, ostrogoții au cucerit Teurnia. Nici un călător mai avizat decît cei doi adolescenți n-ar fi știut ce surprize îi oferă harta mereu în modificare. Singur, Ricimer rămăsese constanta acelei lumi: acum „barbarul“, „împăratul Severus“, nu se mai lupta cu Avitus, acum Anthemius era augustul său rival. Cei doi tineri rătăceau printr-o lume în derivă. Visele lor romantice se împotmoleau în dificultățile procurării hranei, în lipsa unor adăposturi, în mizeriile de zi cu zi. Visul lui Țipor de a reveni acasă bogat și realizat, dovedindu-le alor săi că plecarea lui a fost răsplătită cu o recompensă pe măsură, se amîna tot mai mult. Clipa cînd în cîrciuma de lîngă Mediolanum se va întoarce un bărbat sclipitor, copleșit de demnități și avere, sever dar binevoitor, împrăștiind în jur strălucirea unei mari personalități, clipa aceea cînd, în sfîrșit recunoscut de ai săi, toți vecinii căzuți în admirație se vor aduna la han, clipa aceea atît de precis visată devenea tot mai incertă. Visînd prea mult la ea, Țipor începu s-o urască. Tertius, care-și zeifica prietenul, credea mai departe în momentul visat de Țipor și rătăcea în visele celuilalt.

Pînă la urmă, cei doi tineri au trebuit să-și caute norocul într-un mod mai concret. Atît Ricimer, cît și Libius Severus, dar, mai ales, Anthemius erau interesați să-i cînte în strună împăratului Apusului spre a-i cîștiga bunăvoința. Rivalitățile se jucau încă în Apus. La Constantinopol, augustul Leon I ținea la apelativul „cel Mare“. Ca să și-l justifice, căuta alianțe spre a-i alunga pe barbari. Planul lui era de a construi cea mai formidabilă flotă a istoriei și le cerea suveranilor („fraților“) de pe tronul din Occident să-i sprijine proiectul. Ceea ce s-a și întîmplat. Fiecare nou împărat de la Ravenna se grăbea să-l asigure că are de gînd în primul și în primul rînd să completeze flota cu încă zece, cu încă douăzeci, cu încă optzeci de nave. În condițiile acestea, era nevoie de o armată de mercenari, iar tentațiile cu care erau ispitiți tinerii să îmbrățișeze această carieră nu erau mici. Se inventau mereu noi solde și noi

gratificații, iar Ţipor și Terțius s-au grăbit să-și caute gloria în noua perspectivă ce li se deschidea.

Așa au ajuns cei doi prieteni să fie figuranți în apriga vânătoare maritimă declanșată de amiralii flotelor unite și au apucat să ajungă la timp și la recucerirea Sardiniei, debarcând, mai târziu, și în Africa, unde au luptat și au eliberat Tripoli de vandali. Aventura romantică visată părea că va prinde viață. Leon I, pornit să-i elimine pe toți ofițerii germani din posturile de comandă, le-a făcut loc tinerilor din Italia de a se cățăra pe scara ierarhiei militare. Ţipor a ajuns repede ofițer, iar Terțius, omul său de încredere. Este uimitor cum Al Treizeci și optulea nu mai simțea frica terorizantă de pînă atunci, cum în mijlocul bătăliilor i se părea că trăiește aceleași primejdii ca și camarazii săi și, deci, nu mai avea motive să se creadă vînat. Deoarece doar Ţipor cunoștea aptitudinile extraordinare ale prietenului său, el și-a cucerit gloria în acțiuni temerare de recunoaștere, cînd, luîndu-l pe Terțius cu el, era în stare să aducă informații deosebit de importante pentru superiorii săi. Îmbătat de perspectiva avansării, Ţipor risca tot mai mult, iar Terțius, nepărăsindu-și nici o clipă prietenul, mereu cu urechea la pîndă, reușea să distingă prin zgomotul mării apropierea unei ambarcațiuni de la multe leghe depărtare. În felul acesta, fiul hangiului, după ce i s-a încredințat o corabie ușoară, naviga cu Al Treizeci și optulea pe post de radar și se afla tot timpul în fața flotei, care îl urma în siguranță.

Gloria reușitelor pe mare ale celor două imperii romane s-a dovedit pentru multă vreme extraordinară. Într-adevăr, Leon I (cel Mare) se putea lăuda că de ani de zile nici o corabie de-a sa n-a fost interceptată, că fiecare raid fusese executat în condiții de maximă siguranță. Atunci și-a consolidat augustul apelativul, atunci a prins gustul de a se amesteca în succesiunea „fraților occidentali“. Dar nimeni, nici un istoric n-a știut vreodată cît de mult a contat, în această ultimă perioadă de speranță militară a Apusului, auzul extraordinar al unui anonim matelot adolescent, prezent de fiecare dată pe corabia cea mai înaintată a convoaielor imperiale.

Da, Ţipor ajunsese comandant de navă, momentul întoarcerii victorioase la părinţi se părea că se apropie. Doar că acum fiul hangiului voia mai mult, voia să obţină tot ce se putea lua de la viaţă. Al Treizeci şi optulea se maturiza şi el, însă cînd se aflau pe uscat şi cînd, dintr-un motiv sau altul, trebuiau să se despartă pentru cîteva ore sau pentru cîteva zile, vechile temeri îi reveneau. De mai multe ori a vrut să dispară, dar frica de a nu se mai bucura apoi de protecţia prietenului său îl făcea ca, suportînd cele mai cumplite chinuri, să rămînă pe loc. Oricum, viaţa părea să găsească o coerenţă şi în cazul lui.

Campania de curăţire a mărilor iniţiată de Leon cel Mare şi sprijinită necondiţionat de suveranii Apusului s-a bucurat de un asemenea succes încît se părea că lumea şi-a deschis din nou frontierele pentru romani, că apele au devenit din nou sigure, ceea ce nu se mai putea spune de mult nici măcar despre drumurile de uscat, că negoşul putea să îndrăznească noi linii comerciale şi să revină cu succes la cele tradiţionale. Întregul orizont de preocupare al oamenilor părea să-şi redobîndească deschiderile de demult. Filosofii se încumetau să se reîntoarcă la călătoriile de studiu, tinerii jinduiau din nou la itinerariile de iniţiere, erudiţii comunicau între ei. Ţipor îşi imagina cu lux de amănunte ziua venirii acasă, bucuria şi admiraţia pe care le va stîrni, fericirea părinţilor, a rudelor şi a viitorilor socri. Micile poliţe de orgoliu pe care le va plăti. Viaţa explodase din chingile strîmte ce o sugrumaseră veacuri de primejdii şi nesiguranţă în deplasări. Lumea îşi făcea iar planuri şi în afara localităţii de reşedinţă. Universul se lărgise. Dar ce planuri îşi făcea Terţius? Greu de spus. Cine să se încumete să spună ce planuri îşi face un dulău cînd i se dă drumul din lanţ? Iar bietul fiu al lui Secundus nu era decît un căţel fricos, o potaie aciuată pe lîngă un om ce-i dădea încredere şi speranţă. Şi siguranţă. Probabil că planurile lui Terţius nu erau decît mulajul formeii intenţiilor lui Ţipor. Dar el se simţea bine şi aşa. Chiar foarte bine.

Şi tocmai atunci cînd supremaţia maritimă a Romei a atins ultima-i glorie, cînd circulaţia pe ape a devenit iarăşi sigură cum n-a mai fost de pe vremea războiului împotriva piraţilor

din timpul unui strămoș uitat al Celui de Al Treizeci și optulea, când imperialii au reușit să recucerească teritorii pe care „lumea civilizată” s-a obișnuit deja să le considere pierdute, tocmai atunci entuziasmul a luat-o din nou împotriva putinței și uriașa flotă a fost trimisă să distrugă imperiul vandal din nordul Africii chiar în vizuina lui. Degeaba s-au mai găsit câteva minți lucide îndrăznind să atragă atenția că abilul Genserich nu va accepta lupta în larg, clarvăzătorii au fost numiți lași și trădători și reduși la tăcere. Jignirea jefuirii Romei nu putea fi uitată și nici inversarea locurilor în Africa, unde romanii au fost țirîți în captivitate și tratați mai rău decît sclavii de către cei ce cu doar câteva generații înainte n-ar fi îndrăznit nici măcar să ridice ochii la un cetățean. Suferințele celor despărțiți de familie, povestirile celor reîntorși din robie, amintirea binecuvîntată a episcopului Diogratios din Karthago, singura stea a speranței în aceliad vandal, umilirea tradiției, totul cerea răzbunare. Iar Leon I (cel Mare) credea în această misiune a sa, iar Anthemius, noul împărat al Occidentului, era obligat să-l sprijine, fiindcă un gest de slăbiciune l-ar fi costat tronul, și așa destul de fragil. Pînă și veșnicul Ricimer, dușmanul tuturor auguștilor, era implicat în această bătălie de orgolii. Așa că era riscant să te pronunți lucid în atare condiții și toți cei ce mai aveau dubii au trebuit să tacă.

Flota aliată a traversat din nou Mediterana și s-a îndreptat, convinsă în victorie, spre Karthago. Toate jignirile trecute, dar nevindecate, erau pe punctul de a fi răzbunate, iar entuziasmul era de nedescris. După atîtea victorii, campania se transformă într-o sărbătoare. Doar că bucuria a fost prea rapidă. Țipor, obișnuit să navigheze întotdeauna înaintea convoiului, s-a văzut, de data asta, înghesuit la urmă. Nu se mai respecta nici o ordine, iar de un „post mobil de observație” nu mai simțea nimeni nevoia. Bătălia s-a transformat într-o încăierare. Apoi, brusc, barbarii au apărut în toată grozăvia lor. Un val masiv de corăbii puternice, folosind din plin forța a sute de sclavi aflați la vîsle, mătură totul în cale și înconjură vasele imperiale, amenințînd să le strivească unele de altele și să le arunce pe mal.

Mai înainte defilarea, apoi hîrjoneala se transformaseră în dezastru. Dintre entuziaștii imperiali, nimeni nu mai era dispus să asculte vreo comandă. Corabia lui Țipor fu zdrobită la impactul cu alte două ambarcațiuni mult mai mari. Navele romane erau pur și simplu măcinate ca într-o moară, aruncate unele spre altele și sfărîmate între ele, iar valul vandal le fărîmița metodic încă o dată și încă o dată. În haosul acelei zile, Terțius se pomeni despărțit de prietenul său și, deși îl căută și îl strigă, deși simțea că toată frica pe care a reușit s-o domine în ultimii ani se revărsa ca dintr-o sticlă pînă atunci înfundată, nu izbuti să-l regăsească. Poate că dacă n-ar fi încercat să-l descopere pe Țipor, Terțius n-ar mai fi luptat din răputeri să iasă din piua în care se afla. Așa mai avea un scop, așa mai știa pentru ce să se agite, frica era încă sub speranță.

Al Treizeci și optulea n-a reușit să-l recupereze pe Țipor. A fost o adevărată minune că nu s-a înecat și el, că n-a fost ucis, că n-a fost luat în robie. A fost o adevărată minune că s-a arătat dispus să se lase salvat. Poate că speranța de a-și regăsi prietenul l-a făcut să mai lupte. Și, din cînd în cînd, și mai tîrziu, această nădejde îl va mai opri din goana nebună la care-l obliga frica. Oricum, după dezastrul de la Karthago, Terțius se regăsi în situația de vînat: Bienne nu mai exista (chiar dacă el nu știa asta, ci era convins că nu se poate reîntoarce din pricina animalelor ce i-au fost date în grijă și au murit de molimă), de Mediolanum nu se putea apropia nici atît fără prietenul său, undeva pe drum mai exista un tîrg unde fusese găsit un fierar omorît, cu capul zdrobit, acolo era mai bine să nu revină nici măcar în memoria răzbunătoare a localnicilor. Sigur, lumea asta este mare, chiar dacă nu foarte diferită de la un loc la altul, însă și într-o oglindă este greu să te ascunzi. Ea te reflectă din cele mai diferite unghiuri. Iar ăsta este lucrul cel mai periculos pentru un iepure. Intrînd în oglindă, Terțius se speria și de propria-i umbră. Și nu era numai umbra lui. Oglinzile sînt bînuite de amintiri, multe amintiri semănînd pînă la confuzie între ele. Pe coasta africană, Al Treizeci și optulea revedea în fiecare

siluetă chipul unuia dintre cei cu care avusese de-a face pe vremea cît fusese vîndut barbarilor, cînd fusese prins și iarăși prins și de fiecare dată pedepsit mai crunt. Sigur, asta se întîmplase de mult, el împlinise de acum șaptesprezece ani, nu mai semăna cu copilul sfrijit ce fusese, dar frica nu ascultă de argumente logice, frica își are propria-i logică și nimeni și nimic n-o poate convinge. Frica îl stăpînea din nou.

De acum, itinerarul lui Terțius avea să fie la fel de greu de reconstituit ca și cel al tatălui său. El nu-și propunea nici un țel, tot ceea ce voia era să fugă de propria-i urmă. Iar umbra neagră, compactă, formată din nenumărate siluete informe, frînturi incoerente de amenințări, amintiri aproximative, cascade de voci, se lipise de el și bietul tînăr, oricît se zbătea, nu putea scăpa de ea. Puținul echilibru cîștigat în preajma singurului său prieten dispăruse de mult. La fel și bruma de sociabilitate. În Nordul Africii, Terțius se transformase iarăși într-o ființă dintr-o rasă incertă, un animal sălbatic biped, evitînd oamenii, hrănindu-se cu ce apuca, de cele mai multe ori furîndu-și mîncarea, iar de nu i se ivea un prilej prielnic, vînînd sau pescuind, mîncînd frunze. Nu rămînea mai mult de cîteva zile într-un loc, chiar dacă acesta nu era decît o peșteră retrasă, de teamă să nu fie totuși descoperit după urmele focului pe care le lăsa sau din cauză că foamea îl mîna mai departe. Cîteodată, cu toată frica, ataca femeii sau copiii dacă vedea că au asupra lor mîncare. Apoi dispărea cît mai departe, știind că va fi căutat. Hainele de pe el nu mai erau de mult haine, uneltele și armele îi erau cele ale omului primitiv. Nimeni, și cu atît mai puțin el, n-ar mai fi fost în stare să ghicească în momentul acela într-un asemenea umanoid pe descendentul unor bărbați care, cu doar o generație în urmă, s-au învîrtit în cercurile cele mai rafinate ale puterii, care s-au ocupat cu literale, cu filosofia, cu științele. Nimeni, și cu atît mai puțin el, nu-și mai putea aminti că, doar cu cincisprezece ani în urmă, însăși augusta se interesase de soarta lui, că multe dintre doamnele cele mai distinse ale imperiului îl considerau drept propriul lor fiu. În loc de toate astea, din adîncul istoriei îl pîndeau doar fantasme oribile ce

reveneau mereu la suprafață cu chipuri rînjite, înarmate pînă în dinți, amenințînd cu unelte teribile, urlînd de acopereau tot universul supraaglomerat de zgomote ce nu-l lăsau nici o clipă în pace. De parcă nu era de-ajuns prezentul nemilos, mai trebuiau să-l asalteze fără milă și amintirile pe care nici nu le mai știa. Dar îl știau ele. (Frica lui Terțius nu era întreruptă decît de puseuri transcendente, ar fi spus Primus, vorbe care, chiar dacă ar fi fost înțelese de Al Treizeci și optulea, acesta tot nu s-ar fi simțit mai eliberat...) Frica îl mîna din urmă fără milă și fără a-l lăsa nici o clipă să se odihnească. Frica îl stăpînea ca pe cel din urmă rob.

Africa este un continent cald, așa că Terțius nu trebuia să se teamă de iarnă. Zilele treceau unele după altele fără nici o noimă. Sau, dacă aveau totuși o noimă, aceasta nu era decît cea dată de înnebunitoarea frică. Alți oameni trăiau în sate, în orașe, locuiau în case sau în bordeie, își gospodăreau proprietățile sau lucrau la stăpîni. Își creșteau copiii. Alți oameni erau îngroziți să nu-și piardă vitele, că războinicii venetici or să le incendieze proprietățile, că or să fie duși în robie. Iar cei aflați deja în sclavie erau terorizați de perspectiva de a nu fi despărțiți de copii, de soții. Toți mai aveau ceva de pierdut și tuturor le era frică. Doar Terțius nu dispunea decît de propria-i viață și îi era mai teamă decît tuturor la un loc. Teama lui nu avea scop, nu avea mobil, nu avea origine. Ea era teama absolută.

După primele zile, au trecut și lunile. După luni, au trecut și anii. Terțius rătăci pe coasta de nord a Africii, coborî în deșert, reuși să se aciueze o vreme pe lîngă niște nomazi pe care îi cuceri cu știința sa de a ciopli figurine în lemn. (Cine să le cunoască sensul original...) Într-o noapte, dormind iepurește, ca de obicei, se trezi auzind șoapte și tropăit înfundat. Se sculă și fugi, ascunzîndu-se după o dună de nisip. Tovarășii lui de drum au fost atacați și măcelăriți pînă la unul. Terțius plecă mai departe singur. Nu regreta decît că nu și-a luat și merinde cu el (mai bine zis, că nu și-a furat merinde din cele ale foștilor săi asociați de drum. Dacă tot au fost omorîți, măcar să se fi ales și

el cu ceva. Nici o clipă nu i-a trecut prin minte că ar fi trebuit să-i alarmeze și pe ei.)

Apoi a nimerit un schit pierdut în deșert. A dat zile întregi ocoluri pînă să-și ia curajul de a se apropia și de a intra în contact cu cei trei eremiți. Doar setea și foamea i-au putut învinge frica. Noile sale gazde, trei bărbați fără vîrstă, știau și mai puține decît el despre lumea cea mare. În legătură cu Imperiul Roman cunoșteau doar două nume: Valentinian (mort de atîția ani) și Ricimer. Despre împăratul Maiorianus, ființa semicerească a copilăriei lui Tertius, n-au știut nimic. Nici despre Leon I (cel Mare) al Orientului habar n-aveau. În schimb, cunoșteau numele căpeteniilor barbare din jur, obiceiurile lor, care dintre ele ar fi fost în stare să atace pînă și schitul lor nenorocit, cine a mai trecut pe acolo, cerîndu-le doar apă și lăsîndu-i în pace. Mai erau informați și în privința credințelor triburilor nomade care se nimereau să-i viziteze periodic. Cele mai multe erau pașnice și chiar și cele mai sălbatice grupuri de războinici îi cruțau, fiind preocupate doar de veșnicele lupte dintre ele. Exista o singură seminție, pe care eremiții o considerau coborînd din misteriosul popor saabar, venit dintr-o insulă mare din sudul extrem al continentului; războinicii aceia, cei mai cruzi dintre toți, erau convinși de misiunea lor sfîntă, primită de la zeița Baal, căreia ei îi ziceau Saal sau Saab, de a curăța lumea de păcătoșii care se prosternau în fața unor idoli mincinoși. Doar de oamenii lui Saabar trebuia să te ferești. Ei au trecut în ultimii douăzeci de ani (de cînd se afla cel mai vîrstnic dintre anahoreți acolo) doar de două ori prin regiune. O dată au dat și de schit și au omorît patru sihaștri. Supraviețuitorul, cel ce povestea teribila întîmplare, pretindea că a fost surprins mai în adîncul grotei și că s-ar fi aruncat în genunchi, întorcîndu-se cu fața la Dumnezeu și așteptînd să fie omorît. Însă lui Dumnezeu i s-a făcut milă de el și călăreții saabar au trecut pe lîngă dînsul fără a-i face nimic. Asta s-a întîmplat cu peste cincisprezece ani în urmă și de atunci adoratorii din sud ai zeiței Baal n-au mai trecut prin părțile acelea. N-au mai trecut timp de cincisprezece ani, dar au apărut la nici o lună după ce s-a aciuat și

Terțius pe la schit. Acesta îi auzise deja cu o zi înainte, când războinicii lui Saabar făcuseră o haltă în drumul lor spre nord și când se adunaseră să invoce zeitatea pe care o adorau. Doar că Terțius degeaba le-a auzit cuvintele, neînțelegându-le limba, sensul jurământului lor către zeiță i-a rămas străin. Însă, oricum, Al Treizeci și optulea era în stare să desprindă și dintr-un zgomot cu totul nevinovat o amenințare cumplită la adresa sa și impulsul imediat și imperativ era să fugă cât mai departe. Din inflexiunile sacadate ale corului războinicilor, din refrenele belicoase și din numărul celor ce se rugau era limpede că intrușii nu erau animați de gânduri prietenoase.

În seara aceea, Terțius se întreținu pînă tîrziu cu cei trei eremiți. El, cu vorba sa bolovănoasă și cu întreaga-i gândire îndreptată doar spre propriile-i veșnice spaime, reuși să asculte cîteva ore ceea ce gîndeau călugării despre lume, despre credință, despre inițiere. Și discursul lor era destul de primitiv, oamenii nu erau deosebit de culți, dar credeau cu întreaga lor ființă în corectitudinea demersului lor. Bunicul Primus ar fi catalogat propozițiile asceților drept rudimente de pythagoreism, orfism și citate din Sfîntul Ambrosius. Un messianism elementar călăuzea demersul eremiților bazați pe convingerea că Mintuitorul nu poate reveni întrucît oamenii sînt încă mult prea păcătoși, mult prea nepregătiți și, în ultimă instanță, mult prea nepricepuți să-l descopere pe Messia atunci când, din cînd în cînd, acesta îi încearcă. Fiindcă Dumnezeu nu i-a uitat pe muritori, spuneau ei, doar că tentativele lui de a-i izbăvi sînt neînțelese de ignoranța pămîntenilor, sufletele se complac în închisoarea trupului, nu au găsit încă defel curajul libertății și de aceea se cramponează de o existență materială atît de înșelătoare.

– Atunci de ce, îl întrebă Terțius pe eremitul iertat o dată de furia războinicilor lui Saabar, atunci de ce ai căzut în genunchi și l-ai implorat pe Dumnezeu să te apere, cînd aveai ocazia să fii eliberat de armele sălbaticilor din închisoarea trupului tău? De ce ai făcut asta chiar și tu, cel ce cunoști farmecul libertății? (Lui Terțius i-a fost foarte greu să formuleze această întrebare,

dar curiozitatea și puterea date de amintirea lungilor nopți de discuție cu Tipor l-au ajutat.)

– Mie nu mi-a fost frică de sabia călăreților lui Saabar. Mie mi-a fost teamă că sufletul meu încă n-a fost pregătit să-și folosească libertatea.

– Nu ți-a fost frică?! Asta era ceva ce Tertius nu putea pricepe. Nu ți-a fost frică de... de ochii aceia plini de ură... de...

– De unde știi că ochii războinicilor lui Saabar erau plini de ură? Tu nu i-ai văzut.

– Eu îi văd mereu, șopti Tertius. Îi văd și ziua, și noaptea și ei mă urmăresc fără milă și din pământ, și din aer, și din apă.

– De unde știi că sînt ochii războinicilor lui Saabar?

– Cei ce ne vor răul iau toate înfățișările. Și ale războinicilor lui Saabar și ale altora.

Tertius ar fi vrut să le spună celor trei anahoreți că știe, că i-a auzit pe dușmani, aflați foarte aproape, că le-a perceput țipătul înfiorător, că n-ar fi exclus ca în câteva ore să fie surprinși chiar la schit. El nu știa dacă erau legendarii călăreți amintiți de eremiți, însă simțea că era vorba despre întruchipări ale răului, ale celor ce te puteau ucide, ale celor de care fugea de cînd își amintea că trăiește. Dar, dacă ei și așa erau încredințați că trupul vremelnic nu este decît o închisoare a sufletului, dacă ei și așa erau încredințați că doar rugăciunile îi pot salva, precum și inițierea în ceva ce el nu putea concepe, atunci mai bine să-i lase cu credința lor.

Apoi, Al Treizeci și optulea îi lăsă să adoarmă, luînd apă și provizii din puțul anahoreților vegetarieni, fugi și se ascunse pe o ridicătură de unde putea observa ceea ce se petrecea la schit. Dimineață, soarele se ridicase din nou, călugării se treziră devreme, ca de obicei, Tertius îi văzu căutîndu-l, discutînd aprins între ei, descoperind lipsa hranei și a apei, rugîndu-se, privind în zare și intrînd în starea de meditație pe care le-o cunoștea. Ar fi fost greu de spus ce erau cei trei eremiți: ei n-ar fi putut fi considerați creștini obișnuiți, fiindcă dogma, în forma ei instituționalizată, le era străină, iar despre evoluțiile ei nu știau

mai nimic, înțelegerile convenite la conciliile ecumenice le erau total indiferente, iar ierarhiile ecleziastice străine; nu erau nici neopythagoreieni, nici orfici, nici alți sectanți într-un sens explicit al cuvântului. Naivitatea lor era prea mare și un orator bun ar fi fost în stare să-i convertească la oricare dintre credințele dorite. Dar erau sinceri și întreaga lor speranță se canaliza într-un Mîntuitor pe care se pregăteau să-l primească și să-l recunoască. Fiindcă aceasta era problema lor cea mai mare și se rugau Cerului să-i lumineze: să-l recunoască pe Messia, care întotdeauna este prezent, așteptînd doar să fie descoperit. (Terțius, privindu-i din ascunzișul său, n-a priceput că, după ce nu l-au mai găsit printre ei, eremiții și-au pus, la un moment dat, întrebarea dacă nu cumva băiețandru acela, venit atît de neașteptat singur prin deșert și dispărut la fel de neașteptat, vorbind puțin, dînd cîteodată semne că ar auzi și ceea ce s-ar întîmpla departe. fiind în ultima noapte – în mod straniu – dispus să-i întrebe ce cred ei despre suflet, ar fi putut fi un trimis al Mîntuitorului, solicitat să vadă la ce nivel de înțelegere au ajuns cei trei. Faptul că le-a luat din mîncare putea reprezenta un semn că ei nu au dus pînă atunci o viață suficient de austeră și că ar fi bine ca, pe viitor, să se îngrijească mai mult de suflet decît de trup. Doar figurinele din lemn lăsate lîngă foc nu se potriveau deloc cu ideea lor despre Dumnezeu. Al Treizeci și optulea le-a auzit cuvintele, însă nu le-a priceput sensul. El era atent la cele ce trebuiau să urmeze.)

Călugării se lăsau cufundați în meditație, aerul era și el nemîșcat, dar Terțius îi auzea pe Răi apropiindu-se. Erau într-adevăr călăreți ai lui Saabar și năvăliră cu țipete războinice asupra schitului. Cei trei eremiți i-au văzut venind și s-au pus în genunchi să se roage. Era limpede că soarta lor era în mîna lui Dumnezeu. Străinii i-au înconjurat și i-au împins lîngă locul unde cu puține ore mai devreme mai arsese focul. Înainte de a-i ucide au descoperit ciudatele figurine din lemn. Cine știe ce simboluri le-or fi relevat primitivele piese dispartate ale unui joc dispărut? Fapt e că, realizînd ceva ce ar fi putut însemna un

ceremonial dedicat unicei lor zeițe, călăreții lui Saabar au încălecat și au dispărut într-un nor de praf. De data asta nu i-au ucis pr călugări și n-au dărîmat schitul.

Din ascunzătoarea lui, Terțius îi auzi pe eremiții izbăviți de la moarte discutînd despre trimisul Mîntuitorului, cel care a fost în mijlocul lor și care i-a avertizat spunîndu-le unde păcătuiesc în continuare, făcîndu-i pe adoratorii reginei lunii să le cruțe viața și umilul adăpost. Negreșit că a fost trimisul messianic, așa explicîndu-se și discuția din noaptea trecută, așa explicîndu-se și venirea lui de unul singur prin deșert și dispariția tot de unul singur. (Cine s-ar mai încumeta la o asemenea tentativă fără arme, fără hrană și fără apă?) Și, totuși, de ce i-a ferit de urgia războinicilor lui Saabar? Probabil fiindcă și el s-a convins că ei nu sînt încă pregătiți și – preluînd ceea ce, de fapt, ei au spus – sufletul lor s-ar fi întors, desigur, într-o altă închisoare a unui trup nevolnic.

Terțius le auzea spusele, însă nu realiza conținutul lor. Acum s-ar fi putut întoarce între ei, pericolul de a fi atacați trecuse, dar îi era frică să nu fie pedepsit fiindcă i-a trădat, că nu le-a spus nimic despre primejdia iminentă și a fugit, furînd apă și merinde. Nu, nu se mai putea întoarce la schit. Terțius plecă mai departe.

O minune tot s-a produs. O furtună de nisip, scurtă dar aprigă, i-a șters cu desăvîrșire urmele. Eremiții aveau de ce să fie extaziați: Cerul le-a trimis un mesager.

Terțius a continuat să colinde de unul singur Africa încă multe anotimpuri. Pămîntul acela mare, fie că era format din labirinturi de deșert, fie că susținea furnicare de oameni, avea un singur avantaj: te scutea de spaima iernii. Doar că pericolele te pășteau și dintr-un loc și dintr-altul. Beneficiul aglomerărilor umane era că nu prea te ataca nimeni în plină zi, de față cu alții, pe cînd, în deșert, orice nou venit era un potențial asasin ce nu avea de ce martori se teme. (Al Treizeci și optulea ajunsese să creadă că violența era unul dintre acele acte intime, specifice oamenilor, asemenea atîtor altor tendințe supuse

pudorii, neefectuate în public – dragostea, defecația, plînsul la un bărbat etc.) Dar în mijlocul mulțimii există numeroase pericole simultane, numeroase capcane, numeroase voci vorbind prea multe în același timp și percepute toate de urechile lui Terțius, încît stresul (ca să folosim un cuvînt modern pentru o stare de totdeauna) devenea insuportabil.

Pe la vîrsta de douăzeci de ani, Al Treizeci și optulea și-a adus aminte de zilele fericite din pădurile Campaniei și începu să viseze tot mai des la niște animale pe care să le îngrijească. Mai întîi, se angajă văcar la un latifundiar bogat, dar colegii de muncă își băteau mereu joc de el, îl umileau și au început să-l batjocorească și fizic. În afară de asta, doi sclavi eliberați furaseră niște animale din cireadă, le-au dus la un tîrg la cîteva zile depărtare și le-au vîndut. Nu fără temei, lui Terțius îi era frică să nu fie găsit el drept vinovat de toate. Cînd, după alte două săptămîni, cei doi au dispărut iarăși cu un număr de vite și Al Treizeci și optulea și-a dat seama că aceasta era o practică folosită curent, dar că, mai devreme sau mai tîrziu, hoția tot va fi descoperită, se făcu nevăzut înainte de a trebui să plătească el toate oalele sparte. (Bineînțeles că în felul acesta n-a făcut decît să se autoacuze și toate bănuielile au trecut definitiv asupra sa.)

De cîte ori i se întîmpla să fie nevoit să fugă, lumea cea mare, dar nu infinită, se mai micșora pentru el cu un loc de refugiu, loc ce trebuia ocolit apoi cu cea mai mare grijă. De fiecare dată, Terțius lăsa în urmă căi fără de întoarcere, uși trîntite vehement la loc, poduri surpate peste prăpăstii fără fund. Imperiul vandal din nordul Africii era așezat pe o fișie lungă de pămînt, traversabilă în nouăzeci de zile de la Tanger la Tripoli, dar adîncă doar de cîteva mile, între Mediterana și un uscat tot mai puțin primitiv la sud. Fuga Celui de Al Treizeci și optulea nu putea fi decît liniară – ezitățile în zig-zag nu aveau spații de manevră. Dacă spaimile l-ar fi mînat în Orient, orizontul s-ar fi lărgit încetul cu încetul și ar fi devenit tot mai generos în noi refugii. Orientul era ca o zare fără de sfîrșit: nimeni nu i-a dat vreodată de capăt, lumi fantastice îi marcau fruntariile, după

care urmau noi teritorii și mai fantastice. Orientul era generator de lume, de acolo soseau mereu seminții fără număr, revărsându-se ca dintr-un izvor al celui mai bogat fluviu al Terrei. Doar că spaimetele și mintea lui încețoșată nu l-au lăsat să judece, să-și cîntărească șansele, să ia decizii de perspectivă. Spaimetele l-au aruncat cînd în deșert – unde de mai multe ori era să moară de foame și de istoveală –, cînd spre vest. Ajuns în apropierea Coloanelor lui Hercule, Africa a rămas în urmă, ca un continent interzis. Iar Europa nu-l îmbia cu nimic.

Terțius devenise, pe nesimțite, un bărbat în toată firea, dar în orizontul său nu se realizase nici o modificare. Din cauza traiului neregulat, era slab, de-a dreptul jigărit, însă o barbă crescută la întîmplare și zdrențele diforme nu lăseau să i se vadă adevărata înfățișare. Devenise un tînăr nici urît, nici frumos, mai degrabă un sălbatic, așa cum a fost de copil, un humanoid foarte înrudit cu un animal al nimănui, un iepure biped purtător al tainei unui auz nemaîntîlnit. În ceața din creierul său se mai făceau simțite doar cîteva idei: să se îndepărteze la cel mai mic semnal de pericol, să-și facă prin orice mijloace rost de mîncare, să-și găsească un loc unde să înnopteze, să nu se întoarcă vreodată undeva unde a mai fost. Și două amintiri ce îi fulgerau din cînd în cînd prin minte: blîndețea animalelor și senzația avută cînd acestea îl priveau recunoscător, pe de o parte, și prietenul Țipor pe care se întîmpla să creadă că îl recunoaște în cîte un bărbat aflat pe o corabie sau trecînd pe o stradă aglomerată, pe de altă parte. Atunci îi bătea inima gata să i se rupă în piept și alerga, uitînd de orice frică, după persoana ce însemnase atîta în viața lui. Erau singurele momente cînd speranța îi învingea cu desăvîrșire spaimetele și cînd, sfidînd chiar și primejdii reale, făcea totul spre a-l regăsi pe Țipor. Cu atît mai cumplite erau clipele cînd constata că Țipor nu era Țipor, cînd din nou și din nou l-a confundat cu altcineva: erau clipe ce-l dureau aproape fizic, clipe cînd simțea un uragan învîrtindu-i ceața din creier, aruncînd în toate direcțiile fragmente de amintiri cumplite, senzații arzîndu-l din uitare și nelegîndu-se de nici un fapt logic, succesiuni de fragmente de întîmplări învîlmă-

șindu-se fără nici o noimă, nerespectînd o cronologie sau un criteriu decodificabil de mîntea sa suprasolicitată în gol. Erau momentele cînd toate astea prindeau conturul spaimei și-l obligau s-o ia la sănătoasa, să se depărteze cît mai repede, cît mai mult și mai definitiv. Și fiecare dezamăgire era parcă și mai de neîndurat, și fiecare dezamăgire era de parcă pămîntul întreg s-ar fi prăvălit peste el într-un zgomot apocaliptic. Da, acestea erau semnele de apocalipsă.

Noroc că asemenea confuzii i se întîmplau doar o dată la o lună, la două luni, la un an. El le presimțea și devenea agitat încă perioade lungi înainte. Era de parcă nervozitatea din el ar fi provocat falsele reîntîlniri. Apoi, „după“, îi trebuiau alte zile lungi să se liniștească. Atunci orbecăia după mîncare, după adăpost, după liniște. Și visa turme de animale care să-l asculte, care să-l privească recunoscătoare. Atunci, într-o perioadă de acalmie, i-a venit ideea de a-și procura animale care să fie doar ale lui, pe care să le ducă în locuri izolate și de care să aibă doar el grijă. Dădu tîrcoale săptămîni întregi unor păcurari și, într-o noapte, încercă să fure mai multe oi. Fu descoperit și doar antrenamentul deosebit în fugă îl ajută să scape și de data asta. (Se grăbi să dispară din locurile acelea și pămîntul se făcu iarăși mai mic pentru el. Întîmplător, atunci s-a închis pentru totdeauna Africa în urma lui. El, însă, nu realiză acest lucru, nu realiză că mai trecură niște ani de viață – din viața sa! –, că lumea nu este chiar atît de mare și de nesfîrșită și că și ea se termină, ca și viața. Dar de unde să știe Terțius așa ceva, mai ales că n-avea decît ceva mai mult de douăzeci de ani și viitorul i se părea încă fără nici un zăgaz?)

Peste o vreme, dădu din nou greș în încercarea de a fura niște animale. De data asta fu prins și bătut îngrozitor și doar o minune – un frig cumplit coborît peste Iberia – îi făcu pe cei ce l-au maltratat să nu-și termine treaba și să-l lase în nesimțire în mijlocul unei pajiști. A fost într-adevăr o curată minune că a scăpat, că n-a murit de la loviturile ce i-au fost administrate, că a reușit să-și revină fără a avea cine să-l îngrijească, cine să-i dea de mîncare, cine să-l ducă într-un adăpost cald. El însuși

nu-și amintea mai nimic despre perioada aceea, neștiind dacă a zăcut o noapte sau o lună, o vreme infinită cât doar urechile parcă i-au înnebunit și percepeau orice susur, orice freamăt, orice șoaptă din întreaga regiune. Zosimus susține că Terțius ar fi fost tras într-o vizuină apropiată de o lupoaică drept hrană pentru puii ei, doar că aceștia n-ar fi vrut să-l mănince și atunci lupoaica l-ar fi îngrijit și s-ar fi culcat peste el spre a-l încălzi, aducându-i mai târziu și hrană, ca și pentru pui. (Lupoaica i-a adoptat pe Remus și Romulus, concluzionă Zosimus, Lupoaica l-a alimentat și pe „ultimul roman“.) Ce s-a întâmplat în realitate scribul nu mai are cum reconstitui, dar Al Treizeci și optulea și-a revenit și din acest episod și, la vârsta de douăzeci și doi de ani, îl regăsim în regatul vizigot al lui Eurich. Era, poate, și mai jigărit, și mai zdrențuit, și mai înspăimântat. Dar era din nou întreg, pe picioarele lui, dorindu-și mai mult decât oricând să se poată ascunde într-o văgăună numai a lui, unde să crească animale și unde – cine știe cum – să apară într-o zi și Țipor. (Dar ar fi reușit să-l rețină?)

Era prin anul 473 de după Christos și Imperiul Roman de Apus își trăia ultimii ani ai agoniei.

Se pare că Terțius ar fi reușit, pînă la urmă, să-și vadă visul cu ochii. În Iberia s-a angajat la un latifundiar barbar, „un om nou“, proprietar al unor pămînturi nesfîrșite și numeroase turme de oi. Cînd s-a nimerit să ajungă Al Treizeci și optulea acolo, regiunea era bîntuită de o molimă cumplită printre animale și acestea mureau cu sutele. Totuși, a reușit să plece în locuri sălbatice cu animalele ce i-au fost date în grijă, locuri necălcate de alți ciobani, și să salveze, astfel, oile. A trăit în pustietatea aceea mai multe luni, nemaîntîlnind în tot acel răstimp nici o ființă umană, avînd acum cel puțin mîncarea asigurată, iar cînd s-a întors după jumătate de an la stăpînul turmei, mîinînd în fața sa mai multe sute de animale sănătoase, i-a cîștigat definitiv încrederea latifundiarului. (Acesta nu se mai așteptase ca, după atîta timp, să-și reprimească oile, fiind convins fie că animalele au murit, fie că au fost furate de cioban.) Din clipa

aceea viața lui Terțius părea să fi intrat pe un făgaș favorabil: fu acceptat în sat, își luă o nevastă, îi făcu doi copii. Totuși, nu avea mare încredere în oameni și nici nu se simțea bine în preajma lor. Prefera să-și ducă tot singur turma la păscut, să dispară pentru mai multe luni în locuri doar de el știute și să se întoarcă la ai lui doar atît timp cît era necesar să-i dovedească stăpînului că n-a fugit. Cît era verile singur în munți, cioplea figurine din lemn, urmașele neștiute ale pieselor „Oului de aur“, iar iarna le schimba în localitate pentru obiecte necesare gospodăriei. În curînd, tot satul fu înțesat de jucăriile lui, multe devenind obiectele de ornament ale bietelor interioare ale sătenilor.

Probabil că viața Celui de Al Treizeci și optulea și-ar fi găsit albia și că traiul lui s-ar fi desfășurat după același tipic modest, însă ideal pentru speranțele lui Terțius, pînă la rămînerea în viață a personajului. Acesta a împlinit, între timp, douăzeci și cinci de ani și era el însuși uimit că a supraviețuit atîtor oameni mari: lui Maorianus, lui Ricimer, lui Leon I (cel Mare) și atîtor altor zei sau împărați cu care i-a fost învălmășită imaginația de atîția ani. Între timp, s-au perindat și alte nume la fel de nebuloase, dar au pierit și oameni mult mai concreți în imediata sa apropiere. Pînă și stăpînul local a fost ucis într-o vară, cît timp Terțius se aflase cu oile în munți. La întoarcere a aflat că un alt vandal, venit cu mai mulți călăreți, a pus punct unei străvechi răzbunări, dăruindu-i apoi fiului său întreaga avere a celui omorît. Sătenii n-au avut nimic de pătimit, însă noul stăpîn n-a mai fost la fel de încîntat de serviciile Celui de Al Treizeci și optulea, cerîndu-i o socoteală exactă pentru turma avută în grijă, după ce, pînă atunci, nu-l controlase nimeni. Terțius era cinstit față de proprietarii animalelor, lui îi ajungea din plin privilegiul că putea sta luni întregi singur, fără a fi atacat de alți oameni, fără a duce lipsa hranei, avînd un rost. Iar atunci cînd se întorcea în sat, putea să-i ofere familiei strictul necesar pentru subzistență, cîteodată chiar mai mult, suficient ca și ea să trăiască relativ lipsită de griji. Nu avea nevoie să se teamă de ceva anume, dar liniștea de pe vremea vechiului stăpîn dispă-

ruse. Și asta cu atât mai mult după ce fusese vizitat o dată, pe neașteptate, de niște oameni de încredere ai barbarului, aflați în drum prin munți. Aceia nu i-au făcut greutăți lui Tertius, s-au purtat chiar prietenos, însă Celui de Al Treizeci și optulea îi devenise tot mai clar că viața liniștită de dinainte era pe terminate, că oricând poate fi găsit, jefuit de animale, învinovățit pe nedrept, omorât. Temerile au adus după ele alte temeri, Tertius era din nou neliniștit, auzul său devenise din nou insuportabil, sfârșitul perioadei de acalmie era aproape.

Era parcă un făcut: Al Treizeci și optulea își atrăgea singur necazurile doar prevestindu-și-le. Din clipa aceea era atât de convins că ele se vor și întâmpla cu adevărat, încât devenea de-a dreptul impacientat de întârziere. Nesiguranța îl zăpăcea și îi producea o panică mereu mai mare. Când simțea, în sfârșit, lovitură soartei asupra sa, oricât de brutală ar fi fost acea lovitură, percepea totodată și o ușurare: faptul s-a produs!

Au trebuit să mai treacă trei luni pînă să cadă ciocanul, iar ceea ce s-a întâmplat a venit pe alte căi decît cele așteptate. Nu noul stăpîn îi făcu necazuri, nu bandiți întâmplători l-au atacat, nu hoții i-au furat animalele. Pur și simplu, ceasul rău a vrut ca un călător prin sat să dea de figurinele din lemn ce i se părușeră atât de cunoscute. Punînd cîteva întrebări, fu încredințat că nu se înșelase: cel ce le-a cioplit nu era altul decît sălbaticul care a încercat să fure mai multe animale în Nordul Africii și care, pentru a nu fi prins, l-a înjunghiat pe paznic. (Ceea ce nu era adevărat, dar întru totul plauzibil. După ce a fugit, ca de obicei, de la locul unui incident, dispariția sa a fost luată de toată lumea drept dovadă a acceptării vinovăției, deși omul omorât n-a fost decît victima unei vechi răfuieli, posibilă fără riscuri atât timp cît exista un prezumtiv asasin la îndemînă.) Cînd s-a întors, cîteva săptămîni mai tîrziu, în sat, acolo îl așteptau oamenii legii. (Totuși, se pare că s-a găsit cineva care să-l prevină.) Legenda, desigur, povestește că auzul lui formidabil ar fi perceput de departe o discuție care l-ar fi făcut precaut și, furișîndu-se într-o noapte în sat, și-ar fi luat rămas bun de la familie și ar fi fugit pentru totdeauna din Iberia. Tot conform

legendei, Tertius s-ar fi despărțit foarte greu de familie, dar și mai greu de oile sale. După mai multe zile, Al Treizeci și optulea s-ar fi întors în sat și ar fi furat întreaga turmă, cu care ar fi plecat spre Italia. Oricum, în locurile unde și-a lăsat familia n-a apucat să se mai întoarcă niciodată.

Și aici intervine, în sfârșit, argumentul cel mai la îndemână spre a găsi ipotetica paralelă între destinele lui Primus, Secundus și Tertius, reprezentanții celor trei generații victime ale celor trei ocupări succesive ale Romei. Ca un blestem, „vechea capitală a lumii“ l-a atras irezistibil și pe Cel de Al Treizeci și optulea în momentul ei cel mai greu. Pentru că numai un blestem putea să-l dirijeze pe bietul semisălbatic de numai douăzeci și cinci de ani la locul cutremurului, pe iepurele acela biped, apt de a percepe de la zeci de mile cel mai mic pericol, capabil să ocolească în cercuri largi orice loc unde a fost amenințat în realitate sau nu și, în orice caz, evitând grijuliu, cu un instinct înnăscut, fiecare localitate de unde a fost vreodată nevoit să fugă.

Se pare că Tertius ar fi aflat că prietenul său Tipor ar fi scăpat totuși din catastrofa de la Karthago și ar fi reușit să facă avere în Nordul Africii cu negoț de cereale, după ce a contractat o căsnicie favorabilă. Se spunea că tânărul evreu s-ar fi însurat cu fata celui mai bogat armator din neamul lui și că ar fi izbutit să ducă mai departe afacerile prospere ale socrului. (După înfrângerea flotei imperiale, navigația pe mare a devenit din nou foarte riscantă, însă cu atât mai profitabilă pentru norocoși. Tipor și-ar fi creat o mică flotilă de război care să-i apere transporturile și, astfel, ar fi obținut chiar monopolul pe Mediterana.)

Dacă pînă și în acest punct al vieții lui Tertius legenda a acoperit faptele, tot ce urmează trebuie interpretat cu și mai multă precauție: viața lui Tertius a fost rescrisă sub forma unor romane populare și faptele au fost mereu adaptate gustului vremii. Cu puțină imaginație nu este greu să recunoști în multe asemenea narațiuni punctul de plecare emanînd de la Cel de

Al Treizeci și optulea.* În aceste condiții adevărul istoric n-a mai reprezentat o prioritate. Și nici logica n-a fost cea care i-a interesat în primul rînd pe autorii culți sau populari. De pildă, este cu totul de neînțeles cum ar fi putut un fugar, interesat să dispară cît mai repede și cît mai departe, să se furișeze tot drumul mîinînd de unul singur o turmă de oi din urmă. Și, mai ales, în condițiile în care distanța străbătută a fost cu totul apreciabilă, iar Terțius dorea să-și găsească prietenul la Mediolanum, unde acesta, zice-se, s-ar fi întors. Și toate acestea fără să fie prins de cei ce-l căutau și fără să fie descoperit, cu turma lui de oi cu tot... Dar scribul este convins că aceasta nu este singura inadvertență în povestea lungului șir și, în definitiv, totul pe lumea asta nu este decît o convenție: într-un imperiu lipsit de dimensiunea cea mai sigură – timpul –, Dumnezeu se amuză scriind romane, jucîndu-se cu caleidoscopul lui cu posibilități *aproape* infinite, meditînd asupra celor zămislite. Neexistînd timp, lucrurile nu se pot petrece mai devreme sau mai tîrziu. În lucrarea lui Dumnezeu, în felul acesta nu există nici măcar posibilitatea unui anacronism.

Lîngă Mediolanum, Terțius nu numai că nu găsi un Ţipor revenit învingător acasă, transpunînd în realitate visul nopților lungi din Africa, visul acela în care părinții îl primeau recunoscători, numeroasele rude se grăbeau să-i arate dragostea nemărginită, iar cartierul evreiesc îl considera speranța renașterii sale economice. În loc de toate acestea, hanul și cîrciuma erau stăpînite de o familie de greci, venită tocmai din Cipru, iar despre părinții, frații și rudele lui Ţipor nu mai știa nimeni ni-

* Legenda a fost preluată și de scriitori, dar scribului i se pare riscant să dea numele cunoscute, iar autori ca Lambrinus, Ioanes sau, mai tîrziu, Vasco de Lupes nu îi mai spun cititorului de azi mare lucru. Există, însă, o problemă ce i se pare scribului cu totul insolubilă: împărăteasa Eudokia, soția lui Theodosius II, pelerina de la Ierusalim, cunoscută drept poetă sub pseudonimul Athenais, ne-a lăsat și o singură lucrare în proză. Ciudățenia este că subiectul seamănă mult cu viața lui Terțius, deși Eudokia moare după o recluziune de 18 ani la Ierusalim, în anul 460, adică atunci cînd Al Treizeci și optulea n-avea decît nouă ani și cînd, deci, toate cele povestite se aflau încă în viitor.

mic: la puțin timp după ce au părăsit cei doi tineri locul, hanul a fost prădat cumplit de un pîlc de călăreți barbari. Oamenii au fost cruțați, dar jefuitorii au încărcat metodic în căruțe tot ce se putea transporta: de la provizii și mobilă, pînă la păsări și animale de curte. Clădirile și anexele au rămas goale și lovitura a fost atît de cumplită, încît vechii proprietari au trebuit să vîndă și construcțiile și au plecat să-și caute norocul în altă parte. Nimeni nu știa încotro s-au dus, însă tatăl lui Țipor, se zvonea, ar fi murit nu de mult, după ce a paralizat de supărare că a pierdut în cîteva ore munca sa de o viață. Și nu numai munca sa: hanul și cîrciuma au fost ridicate deja de bunicul său și mărite de tatăl său.

Terțius ar fi coborît în sud. Cu sau fără turma lui de oi, el hoinărea din nou, ca de atîtea ori în scurta-i viață. Împlinise douăzeci și cinci de ani, însă nu avea nici un plan de viitor, nici o ambiție în afara celei de a trăi izolat, doar printre animale și lăsat în pace de oameni. Italia, unde s-a nimerit să ajungă în hoinăreala sa de o viață, unde Roma îl atrăgea irezistibil ca pîlnia unui vârtej fatal, era bîntuită de barbari germani. După ce Leon I (cel Mare) i-a gonit cu puțini ani în urmă de pe pozițiile lor chiar din Imperiul Roman de Răsărit, aceștia își căutau acum norocul în Occidentul în derivă. Dar, de multe ori, nici localnicii nu mai știau cine le este împăratul, cum se numește și ce hram poartă. Chiar și despre Iulius Nepos, care, urcat pe tron cu ajutor bizantin, reușise să se mențină timp de șapte ani, nici despre el lumea nu mai dorea să știe nimic. Mulți mai credeau că tot Ricimer conducea imperiul și nimeni dintre cei din popor nu mai realiza că Iulius Nepos, ginerele împăratului Orientului, reprezintă ultima nădejde de alianță romană, nimeni nu-și mai punea nici o speranță în simbolul august.

Cînd ajunse în apropiere de Roma – unde auzise că s-ar afla „bogatul și triumfătorul” Țipor –, auxiliarii germani îl doborîseră deja pe împărat, iar Orestes*, comandantul lor, îl ridică pe tron

* Nume predestinat (o nouă scăpare a unei memorii prea încărcate sau o subtilitate nesesizată de muritori: un cod descifrabil doar celor apți de a privi „dincolo“?).

pe fiul său, Augustulus, un copil. Acesta este un moment când venirea Celui de Al Treizeci și optulea în metropolă nu mai putea stîrni nici o reacție. Individul bărbos și zdrențuit se pierdea între numeroși alții ca el. Printre localnici, el apărea ca un barbar, printre barbari el era un reprezentant al unui popor dintre nenumăratele seminții pripășite prin Europa. De altfel, lui Terțius însuși i-ar fi fost imposibil să-și dovedească originea romană, dacă aceasta ar mai fi interesat pe cineva. Calitatea de *cetățean* devenise o amintire, „o idee fixă a unor bătrîni”. Terțius venea de undeva, tot umblase și umblase pînă ce a ajuns la Roma. Asta era tot.

Însă nici în Roma nu reuși să-l găsească pe Țipor. Căutarea asta se tocise și ea, însă devenise un fel de scop al unei vieți fără nici un scop. Orașul fierbea ca un cazan, deși toată lumea se prefăcea că nu trăiește nimic deosebit, încercînd fiecare să-și continue viața de dinainte, să-și justifice acțiunile, argumentînd cu niște rudimente de lege de care nu mai asculta nimeni. Bogații erau la băi sau se odihneau în vile răcoroase și sufereau de spleen, meșteșugarii își vedeau de ale lor, politicienii se zbăteau, ca totdeauna, pentru niște funcții administrative care să le sature orgoliul, deși vechile demnități erau caduce în fapt și doar rezonanța titlului mai conferea stima celor ce-și mai aminteau cuvintele ce îl desemnau. Terțius nu era cîtuși de puțin interesat de toate astea, dar atmosfera îi pria. Dacă pînă atunci toți ceilalți oameni erau atît de proști încît se ascundeau după niște legi sau după niște cutume ce sperau să-i apere, acum toți erau egali, de reperele acelea nu-i mai păsa nimănui, decît, cel mult, de formă.

– Ca să poată să-i dea vieții o coerență, oamenii, asemenea copiilor, au inventat niște legi pămîntești, pe care le folosesc atunci când vor să justifice mai ales situații ce nu se supun acestor reguli, îl învătă odată, de mult, Țipor, într-o noapte când stătură întinși pe puntea unei corăbii imperiale.

Terțius n-a prea înțeles chestia aia, dar cu încăpățînarea semenilor de a se crampona de legi s-a lămurit de mult. Animalele nu se leagă de asemenea abstracțiuni și nu sînt mai crude,

ba dimpotrivă. Un animal mănîncă un alt animal de foame, nu din plăcerea de a-l chinui. Sigur, sînt și unele fiare, lupii, de pildă, apte de a ucide mai multe oi sau vite decît ar putea mîncă. Dar și lupii, atunci cînd omoară îmbătați de gustul sîngelui, și lupiiucid și nu chinuie. Tortura psihică și fizică aparține numai oamenilor, știa Tertius, și oamenii au nevoie de aceasta ca de aer, ca de mîncare și ca de sex. De aceea fugea el de oameni. Aerul îl inspiră toți împreună, sexul, de regulă, îl practică în intimitate. La fel și hrana se consumă de fiecare singur. Atunci cînd mănîncă împreună, oamenii ridică evenimentul la rang de sărbătoare. Și cînd asistă împreună la o execuție este cam același lucru. Dar, în general, oameniiucid și chinuie tot în întuneric. O dată a încercat să-i spună, în limbajul său bolovănos, toate astea lui Țipor, n-a reușit să ajungă prea departe cu explicațiile, însă prietenul său, singura ființă umană aptă de a-i fi ghicit vreodată șirul întortocheat al gîndurilor, l-a întrebat:

– De ce vorbești numai despre oameni în general? Ce, tu nu faci parte dintre oameni? Dacă oamenii sînt așa cum îi vezi, tu nu ești la fel? Sau tu nu te consideri om?

Întrebările astea l-au lovit una după alta, ca niște măciuci. Chiar așa: era și el la fel ca toți oamenii? Făcea și el același lucru ca alții? Suferea din pricina suferințelor lor? Se bucura de bucuriile lor? Avea aceleași speranțe? Mai degrabă, își închipuia el – și o simțea cu toată ființa sa – mai degrabă Dumnezeu a făcut în așa fel lumea încît, pe de o parte, se găseau oamenii, popoarele, bogații și săracii, puternicii prin funcții și puternicii prin alianțe, iar, pe de altă parte, se afla el, singur, mereu amenințat, mereu fugărit de toți ceilalți. Numai cei ce nu știau cine este el îl cruțau și nu-i dădeau importanță. În clipa cînd aflau, îl prigoneau, doreau să-l umilească, să-l chinuie, să-l omoare. El auzea tot ce spuneau ei. Cînd oamenii nu vorbeau despre el, însemna că nu știu că se află în preajmă. El îi auzea pe ei, însă nu se auzea și pe el însuși, nu-și auzea gîndurile urlînd de disperare, chiotele înăbușite de bucurie atunci cînd reușea să scape dintr-o urmărire, groaza cînd nu avea încotro și trebuia să se apropie din nou de *ceilalți*. Dacă el era în așa fel făcut

încît să nu audă decît glasurile lor, însemna că el nu făcea parte dintre ei. Și atunci cînd, lăsîndu-se ispitit, își luase și el o femeie – căreia îi făcuse și niște prunci –, doar atunci a călcat și el acea graniță. Atunci și în ziua cînd l-a cunoscut pe Țipor. Dar copiii lui, născuți din sămînța sa și din pîntecele mamei lor – copiii aceia ce erau? Ei vor face parte din lumea oamenilor, a CELORLALȚI, sau vor rămîne pur și simplu în stirpea lui, în specia lui, în categoria ce-l despărțea atît de net de toată lumea ce nu era el? Minte greoaie a lui Tertius se întreba de multe ori și nu era în stare să-și dea un răspuns. Atunci cînd, în anul 476, a ajuns în cazanul Romei, cînd s-a pomenit absorbit fără probleme de el, cînd nimeni nu-i găsea o vină că e altfel, cînd era lăsat în pace, simți pentru prima oară că poate nici nu mai face parte din altă lume, că hotarul trecut între el și *ceilalți* s-ar fi șters, că poate era și el unul dintre cei mulți. Copiii, Țipor, pîlnia Romei – argumentele începeau să se adune. Dar frica, frica nu-l părăsi nici atunci.

Acesta era momentul cînd Roma nu mai era capitală, cînd nici Ravenna nu mai era capitală, cînd senatul nu mai era senat. Ceea ce era departe putea fi uitat: în Britannia, saxonii și băștinașii nu se mai supuneau de mult imperiului, în Gallia și Iberia se fundamentaseră puternicele monarhii ale francilor și vizigoților. Africa era stăpînită de vandali și hărțuită de mauri, germanii își impuneau punctul de vedere în vest, împărații Orientului erau și ei departe, ceea ce a mai rămas sub jurisdicția formală a fiului lui Orestes era la dispoziția aceluia care-și putea permite să-și plătească o ceată de războinici.

Copilul Augustulus n-a avut cînd să încerce să ia un aer imperial apt de a-i jigni pe barbari. Și, totuși, aceștia s-au plictisit și de noua formulă de august al unui imperiu ce nu mai exista. Mercenarii barbari voiau totul deodată și omorîră găina bolnavă, ce mai dădea, conform obiceiului, ouăle de aur. Desființînd senatul, ei consfințiră și *de jure* regatul barbar pe ruinele încă fumegînde ale imperiului milenar. Cei doisprezece vulturi

văzuți de Romulus s-au dovedit a fi, într-adevăr, cele douăsprezece veacuri de existență a orașului. (Pînă la reînvierea Romei au fost perioade cînd vechea metropolă a supraviețuit ca prin minune și cînd între zidurile ei nu mai trăiau, cîteodată, nici o mie de suflete. Apocaliptic spectacolul unei metropole moarte, în care puținii locuitori bîntuiau ca niște fantome. Un oraș atît de mare, cu clădiri încă în picioare, dar nelocuite, cu temple, unele încă nedărîmate, însă pustii, cu străzi lungi pe care locuia un singur suflet. O lume de coșmar.)

Senatul acceptă orice. Odoacru fu recunoscut rege al noului regat al germanilor din Italia, iar Zenon Isaurianul, stăpînul Orientului, bătu și el festiv din palme, numindu-l pe Odoacru „patrician“, însă considerîndu-se din clipa aceea drept singur împărat. Primul cadou pe care i-l făcu lui Odoacru fu acela de a-i așeza pe ostrogoții din regatul balcanic al lui Theodoric în Italia, scăpînd în felul acesta Orientul de presiunea germană. „Pe toți?“ ar fi întrebat Odoacru. „Nu pe toți, dar pe cei mai mulți!“ ar fi venit răspunsul.

Copilul Augustulus a fost cruțat și trimis în Campania.

Iată datele ce se pot extrage cu ușurință din orice almanah istoric. Terțius se afla în timpul acesta în mijlocul CELORLALȚI. De nu i-ar fi fost atît de frică, ar fi crezut că l-au uitat și că face parte dintre ei. De Țipor n-a dat încă, dar informațiile se adunau. Acum trebuia să-și caute un rost nou și să-și aducă și familia după el. Și să scape de teama de a trebui iarăși, ca întotdeauna, să-și fure mîncarea ca animalele. Împlinea și el o vîrstă. Și să știe că are un adăpost pentru el și pentru ai lui. Deocamdată, faptul că barbarii se agitau și că ultimul împărat era în pericol nu reprezenta mare lucru pentru el. Terțius umbla de dimineața pînă seara, căuta nici el nu știa ce, nu era gonit de niciunde. Și-a găsit și o casă, de unde oamenii plecaseră nu de mult. (Alții gîndeau altfel...) Avea unde dormi. Mai trebuia să-și găsească și o sursă de hrană. Noaptea stătea culcat pe un pat moale și asculta tumultul vocilor din cartier. Locuia într-un palat și palatul era acum al lui, chiar dacă totul se afla după jaf și paragina se înstăpînea zi de zi. În urechile lui, zgomotele nu

se suprapuneau și el putea sesiza fiecare sunet de sine stătător. Doar când îi ajungeau în creier toate aceste sunete, simțea cum tot capul i se cutremură și tinde să explodeze în mii de cioburi. Dacă ar fi fost mai isteț, ar fi putut face bani prin piețe și târguri, la bîlciuri, spunîndu-le oamenilor ce vorbesc doi indivizi zece case mai încolo. Ar fi putut să-și complice performanțele, să le facă mai spectaculoase, să pună doi copii să bată toba sau să facă alt zgomot cumplit în jurul lui, dar el să distingă totuși șoaptele celor puși să vorbească zece case mai încolo. Ar fi putut câștiga o mulțime de bani. Dar lui Tertius nu i-a trecut așa ceva prin minte. Nici măcar nu și-ar fi putut imagina un astfel de spectacol. Să se pună el în mijlocul atenției oamenilor? Tocmai atunci când reușise să nu mai fie observat?... Doar gîndul ar fi fost de ajuns să-i aducă frica înapoi. Nici nu se punea problema.

Și, totuși, pîlnia vîrtejului în care se scufunda Roma a fost mai puternică decît teama funciară a personajului. Legenda ce l-a înghițit pentru vecie și care a constituit miezul tuturor prelu-crărilor mai tîrzii a purtat aceeași marcă: sfîrșitul plin de vitejie a lui Tertius. „Iepurele biped“ se afla întîmplător (sau predestinat) în Piața Senatului atunci când Odoacru a consimțit să preia puterea. Însoțit de căpeteniile herulilor și ale skirilor, noul rege a încercat să se adreseze unui popor cu totul apatic. Cîțiva senatori, obișnuiți să aduleze ba un suveran, ba altul, se întreceau să trîmbițeze calitățile excepționale ale noului stăpîn. Ceea ce pînă mai cu o oră înainte fusese alb devenise negru și ceea ce se afirmase a fi fost roșu era acum proclamat a fi reprezentat de o veșnicie verdele pur. Cele cîteva zeci, cel mult sute, de gură-cască stăteau tăcuți, fiindu-le indiferent ce se petrecea, nerealizînd nici o clipă că sînt martorii oculari ai sfîrșitului unei ere. Unii se gîndeau la ce vor mânca deseară, alții la ce vor face a doua zi, toți își spuneau că pleacă un barbar și vine un altul.

Cînd a început să vorbească Odoacru, nu-l mai ascultă mai nimeni. Doar cei cîteva oșteni bîrboși și grupul de adulatori de profesie îi sorbeau cuvintele. Barbarul își aținti ochii în ochii

unuia dintre oamenii aflați în mulțime. Era un orator mediocru și trebuia să aibă grijă ca nimic să nu-i perturbe gândurile ce se lăsau atât de greu transpuse în cuvinte. Iar cel în ochii căruia privea s-a nimerit să fie Terțius. Bietul Al Treizeci și optulea se sperie atât de tare încât fu incapabil să-și plece pleoapele, să-și miște capul. Rămase țintuit locului, așa cum se spune că împietrește un animal neputincios, surprins fără scăpare de o fiară gata de a se năpusti asupra lui. Îi susținu, așadar, privirea marelui Odoacru, rămase înlănțuit de ea, însă, încetul cu încetul, între cele două perechi de ochi se produse o punte pe care nici celălalt nu mai era în stare s-o sfărîme. După mai multe minute interminabile, nu s-ar mai fi putut spune cine este hipnotizatorul și cine hipnotizatul. Terțius simți cum toată puterea colosală a celuilalt îi intră în creieri prin acea privire de neîntrerupt. Pentru prima oară în viață, uită cu totul de frică. (Nu era liniștea ce-l cuprindea, ca o ceață, atunci când îl căuta pe Țipor. Spaima nu-i era anesteziată, ea pur și simplu se topea, dispărea.)

Primele legende vorbesc despre un fel de schimb de identitate întâmplat atunci între barbarul Odoacru și romanul Terțius. Povestea avea un puternic efect propagandistic: ea voia să lanseze versiunea după care vechiul imperiu nu murise, că străbunii latini supraviețuiseră prin transferul de personalitate realizat. Personajul *de origine latină* care juca acest rol trebuia să fie bărbos și zdrențuit, pentru a înfățișa atât omul din popor, păstorul arhaic arhetipal, cât și un ipotetic barbar, acceptabil de către învingători. Vremea vechilor aristocrați de sînge trecuse, ultimul ei exponent credibil fusese Majorianus, abdicat din proprie voință după ce și-a dat seama că el nu putea să reprezinte decît imperiul tradițional, iar soarta acestuia fusese deja de mult pecetluită. Iar „barbarul nou“, „bărbatul speranței“ nu putea fi decît un hibrid între localnici și migratori. Dar, măcar, pe un fond latin. Povestea crease un Terțius nou, neînfricat, apt de a reînnoa o tradiție. Povestea crease un erou dintr-un „iepure biped“. Era o legendă tematică, bine gândită, înainte de a fi oferită autorului anonim.

Dar versiunea aceasta întrerupe în mod brutal viața Celui de Al Treizeci și optulea. Tot restul rămîne în coadă de pește. Miezul legendei începe și se termină o dată cu fabulosul transfer de personalitate. Fricosul cel mai mare dintre romani devine barbarul cel mai grozav. (Ce s-ar fi întîmplat dacă în Odoacru ar fi intrat sufletul unui erou? Dar nu! Chiar dacă originea regelui got se „înnobilează“, el nu poate fi ridicat la rangul unui viteaz consacrat... Astfel, trebuia trecută cu vederea fidelitatea tînărului Odoacru față de Attila, al cărui ambasador la Constantinopol a fost, modul cum a reușit prin forțe proprii să se ridice deasupra rivalităților militarilor, atuurile faptelor de arme ce-i slujeau drept argumente. Însă cel ce a gîndit legenda a fost legat pentru vecie de trecutul de aur al Imperiului Roman și avea nevoie de un fapt, chiar și supranatural, spre a salva această amintire.)

Era o zi caldă de septembrie și, vorbind, Odoacru s-ar fi simțit tot mai slăbit. El, care era în stare să călărească zile în șir, să folosească arma fără să-i tremure niciodată mîna, să nu doarmă o săptămînă, în dimineața aceea era tot mai obosit, vorbele îi ieșeau tot mai încet din gură, încît, la un moment dat, nu-l mai auzeau nici cei de lîngă el. Doar legătura inexpugnabilă dintre cele două perechi de ochi îl ținea în picioare. Dacă Terțius ar fi întors capul, Odoacru ar fi căzut pe spate. Apoi, în același timp, noul stăpîn al Romei și zdrențărosul din mulțime începură să tremure. Desigur, nimeni nu era atent la Terțius, toate privirile erau ațintite asupra noului stăpîn, ce părea să-și înceapă atît de lamentabil domnia. Odoacru abia de-și mai mișca buzele, oricum, sunetele nu mai aveau puterea de a răzbate pînă la ascultători. Erau semne cît se poate de rele acestea, pentru altele mult mai puțin evidente au căzut în pulbere cariere dintre cele mai promițătoare. Doi heruli puternici trebuiră să-l susțină de subțiori pe stăpîn: acesta tremura din toate încheieturile, fața îi era lividă și singurul lucru pe care mai era în stare să-l realizeze era că și Terțius se află în aceeași situație, dar că pe Al Treizeci și optulea nu-l sprijină nimeni și, dacă va fi ca acela să se prăbușească, va cădea și el, oricît de vînjoși ar fi fost ofițerii lui. Atunci se petrecu miracolul: un fulger

căzu din seninul cerului*, legătura dintre Odoacru și Terțius, legătura invizibilă, se încarcă de o forță ocultă, în orice caz, Cerul însuși furniză acea energie, Odoacru (sau Terțius?) își reveni din slăbiciune, cuvintele prinseră putere, deveniseră tunete, o domnie de peste un sfert de veac se prefigura cu pregnanță: regele era puternic, energic, era în stare să inspire teamă și celor mai periculoși dușmani, era un scut pentru supușii săi. În același timp, Terțius (sau Odoacru?) plecă să-l ducă pe ultimul împărat, pe Augustulus, la Bienne, în Campania, ascunzându-l într-o mică peșteră necunoscută, de unde dispărură împreună, pentru totdeauna, într-o tainică apostazie.

Transferul de personalitate era menit să salveze niște aparențe. Dar Al Treizeci și optulea dispare în istorie: despre fiul său vom afla ce s-a întâmplat mai încolo, doar frica va rămîne prezentă. Despărțindu-se de Al Treizeci și optulea, frica va plana asupra unor secole întregi, asemenea unui fum al unui foc ce abia mai mocnea.

A fost o clipă în această întâmplare asupra căreia nu se opresc decît primii ei scribi: clipa cînd atît Odoacru, cît și Terțius s-au aflat pe punctul de a se prăbuși și cînd a trebuit să vină un ajutor celest spre a-i salva. În clipa aceea, spune Ioanes, ambele personaje se găseau deja în dreptul UȘII. I-a ajutat Pronia spre a-i împiedica să vadă dincolo? Păi, pînă la urmă, tot se află. „Nu, ne explică Ioanes, *Dumnezeu i-a lăsat să vadă, apoi, întărindu-i astfel și pe cei mai slabi, le-a poruncit să uite. Dar inocularea de energie s-a produs, chiar și după ce ușa a fost trîntită înapoi.*” Alții nu au mai insistat asupra acestui amănunt, în schimb, istoria ne povestește că regele Odoacru se odihnea cioplind figuri „barbare” în lemn.

Întorcîndu-ne la Zosimus din Teurnia: de ce Primus, de ce Secundus, de ce Terțius? Primus, Secundus, Terțius... În șirul scribului, Al Treizeci și șaselea, Al Treizeci și șaptelea, Al Trei-

* În alte variante este vorba despre o eclipsă de soare sau despre un cutremur. Sau despre toate la un loc.

zeci și optulea – și Primus, Secundus, Terțius. Aceasta este o întoarcere. Închiderea unui cerc. Contemporanilor – și nu unui singur istoric – li s-a părut că o dată cu cucerirea Romei s-a încheiat un ciclu. Drept urmare, ei vorbesc despre un (nou) început: Primus, Secundus, Terțius. Dar șirul nu s-a terminat. Ca de atâtea ori în istorie, viața s-a tîrît mai departe. Vor urma Al Treizeci și nouălea și ceilalți...

Primus, un savant neputincios, Secundus, un dependent sexual infantil și un ascet fanatic, și Terțius, un „iepure biped“, întărit prin pronia cerească și folosit pentru „justificarea“ singelui străin al noii stăpîniri – acestea au fost personajele. Și toate trei pregătindu-se să privească, măcar pentru o clipă, dincolo. Și, spre deosebire de alții, aceștia, pînă la urmă, au reușit să obțină acea clipă unică. Dar condiția era s-o uite imediat. Și ei au uitat-o. Cel puțin conștient.

Ceea ce le-a rămas și lor a fost tot Speranța. Speranța li s-a păstrat. Și așa s-au prezentat și ei ca oameni.

Cuprins

<i>Legendă, Parabolă, Mit sau fausticul demon al Speranței</i>	V
AL DOUĂZECI ȘI ȘASELEA (95-135 e.n.)	
Niger	
(<i>Ușa întredeschisă</i>)	1
AL DOUĂZECI ȘI ȘAPTELEA (121-161; 161-180)	
Psihopompos	
(<i>Despre arta de a te elibera de amintiri</i>)	38
AL DOUĂZECI ȘI OPTULEA (150-212)	
Nătărăul	
(<i>Despre prețul bunătății</i>)	71
Anexă – <i>Bulgărele de aur</i>	105
AL DOUĂZECI ȘI NOUĂLEA (180-237/?/)	
Anonimul	
(<i>Despre asceză</i>)	134
AL TREIZECILEA (208-260)	
„Trei Cuțite“	
(<i>Despre frumusețea vieții</i>)	170
AL TREIZECI ȘI UNULEA (237-272)	
Caius II	
(<i>Înainte de scadență</i>)	210
AL TREIZECI ȘI DOILEA (268-315)	
Copilul	
(<i>Despre limbajul secret al pietrelor prețioase</i>)	240
AL TREIZECI ȘI TREILEA (?-?)	
Eusebius din Nicaea	
(<i>Din nou despre sănătoasa cenzură a istoriei</i>)	275

AL TREIZECI ȘI PATRULEA (329-397)

Enandros din Nikomedia

(Despre adevărata credință sau „Leul și gazela“).....314

AL TREIZECI ȘI CINCILEA (362-395)

Metafaustus

(Despre nerăbdătoarea sete de glorie)348

AL TREIZECI ȘI ȘASELEA (369-410)

Primus

*(Despre prima fațetă a cifrei trei:**gîndacul pythagoreian de bucătărie)*.....386

AL TREIZECI ȘI ȘAPTELEA (408-455)

Secundus

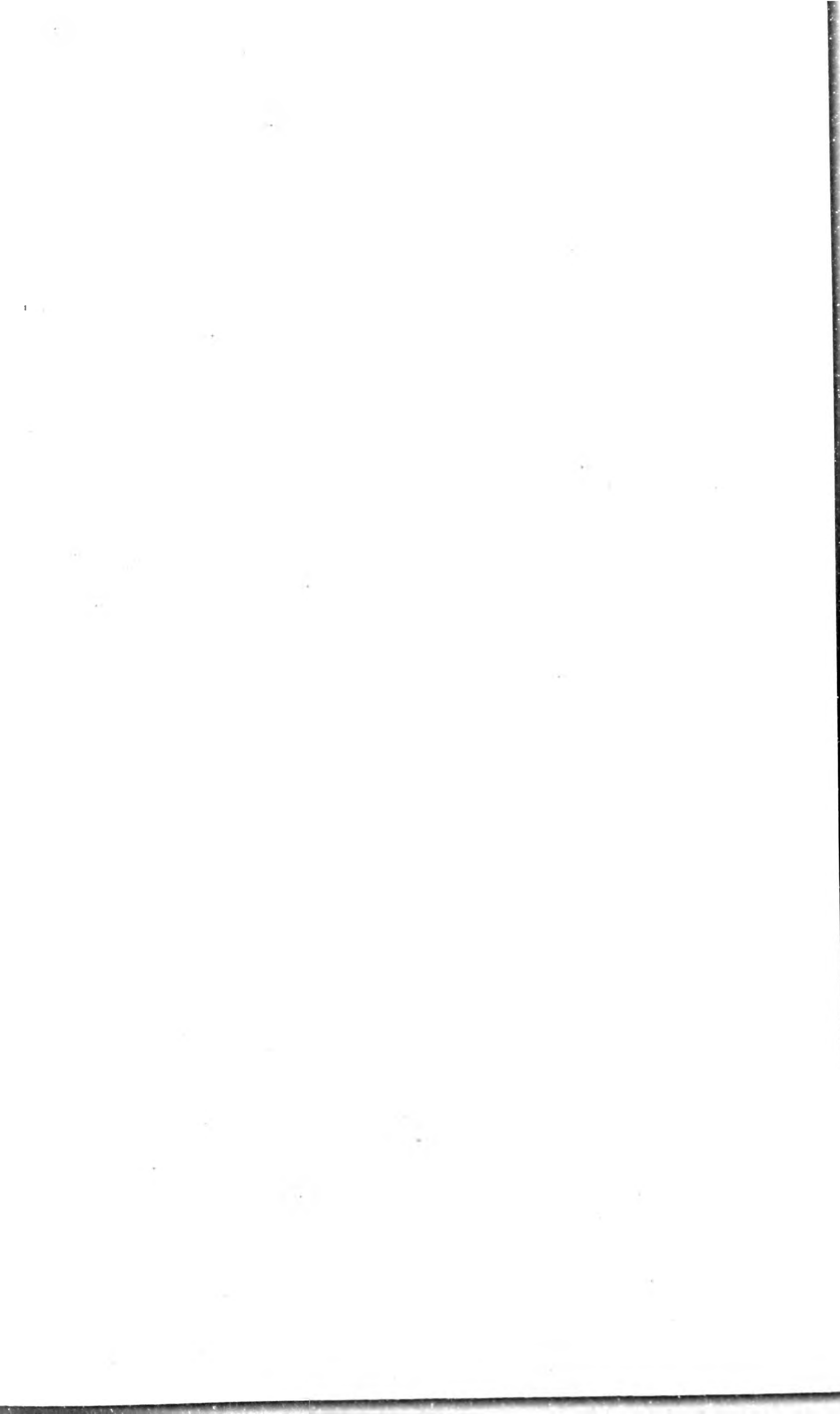
*(Despre căldura trupului celuiilalt sau**a doua față a cifrei trei)*422

AL TREIZECI ȘI OPTULEA (451-476/?/)

Terțius

(Ușa trîntită înapoi)460

Tipărit la
Atelierele Tipografice
METROPOL

GHEORGHE SCHWARTZ

Oul de aur

Oul de Aur face parte din vastul ciclu *Cei o Sută*, din care au apărut pînă acum *Anabasis* și *Ecce Homo*, ultima fiind premiată de Asociația Scriitorilor și ambele bucurîndu-se de o foarte bună primire din partea criticii literare și a cititorilor. *Oul de Aur* este cel de-al treilea volum dintr-un ciclu care urmărește viața a o sută de generații de bărbați – din tată în fiu – de la căderea Babilonului și pînă în contemporaneitate. În acest roman se derulează destinele a treisprezece generații. Contemporane cu nașterea și consolidarea creștinismului și cu decadența Imperiului Roman, aceste destine aduc în lumină o perioadă extrem de interesantă a istoriei civilizației, fiecare personaj avînd o viață pe cît de palpitantă (romanesc), pe atît de exemplară din punctul de vedere al istoriei.

ISBN 973-9293-86-7

LITERATURĂ
ROMÂNĂ
CONTEMPORANĂ

